

LA MEDIATITZACIÓ DEL CONFLICTE AMBIENTAL EL CAS DE LES TERRES DE L'EBRE.

Jordi Prades Tena

Dipòsit Legal: T 1714-2015

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

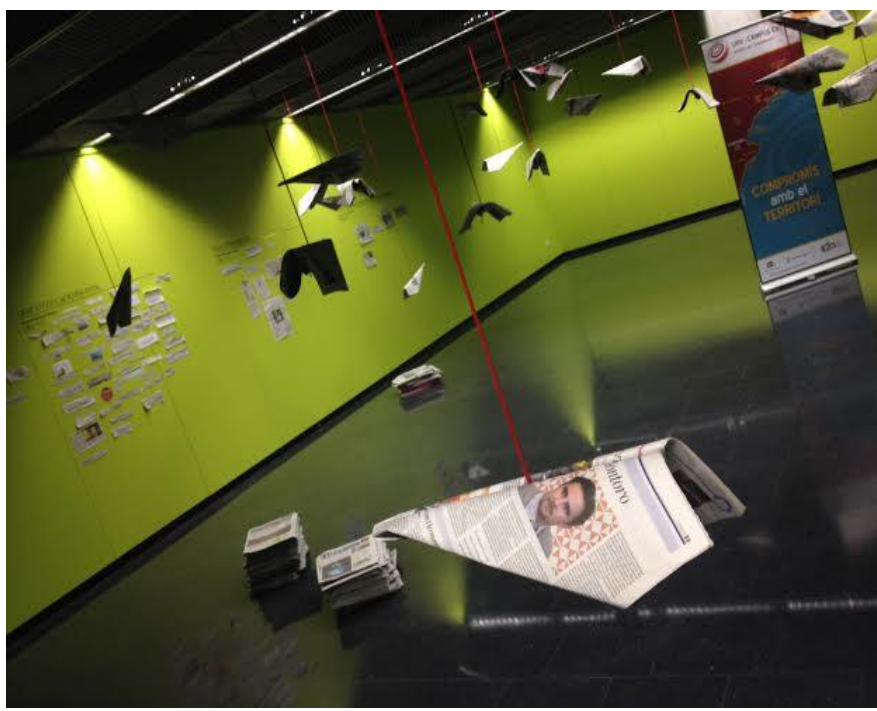
Facultat de Lletres

Departament d'Estudis de Comunicació

TESI DOCTORAL

LA MEDIATITZACIÓ DEL CONFLICTE AMBIENTAL EL CAS DE LES TERRES DE L'EBRE

Jordi Prades Tena

Tesi dirigida per

Jordi Farré Coma

Tarragona, setembre de 2015

Foto de la portada: exposició "Pensa la premsa al Campus" (#ACCIÓ5 d'#URVIART).

“L’exposició convida la comunitat universitària a participar-hi, retallant i enganxant titulars de premsa escrita a les parets del vestíbul. L’objectiu és reflexionar sobre la saturació informativa i la fugacitat de la informació actuals. Els ideòlegs de l’acció, l’arquitecta Cristina Bestratén i el filòsof i comunicador Roman Aixendri, creen un mòbil. Organitza l’Antena Cultural Tortosa de la URV, amb la col·laboració de l’Ajuntament de Tortosa i la Diputació de Tarragona”.

(http://wwwa.urv.cat/noticies/diari_digital/cgi/principal.pl?fitxer=agenda/acto017810.htm).

Sense terra no hi ha arrels.
Oliveres de plata i, a l'horitzó,
ceps i ametllers fermes a la serra.
Sense arrels tampoc hi ha terra.¹

¹ PRADES, J. (2003). "Sense terra no hi ha arrels". *Art al ras* (intervenció artística pels camins de la Terra Alta: <http://www.accesobert.com/zeromig/artalras/>).

FAIG CONSTAR que aquest treball, titulat "La mediatització del conflicte ambiental. El cas de les Terres de l'Ebre", que presenta Jordi Prades Tena per a l'obtenció del títol de Doctor, ha estat realitzat sota la meva direcció al Departament d'Estudis de Comunicació d'aquesta universitat.

HAGO CONSTAR que el presente trabajo, titulado "La mediatització del conflicte ambiental. El cas de les Terres de l'Ebre", que presenta Jordi Prades Tena para la obtención del título de Doctor, ha sido realizado bajo mi dirección en el Departamento de Estudios de Comunicación de esta universidad.

I STATE that the present study, entitled "The mediatization of the environmental conflict. The case of Terres de l'Ebre", presented by Jordi Prades Tena for the award of the degree of Doctor, has been carried out under my supervision at the Department of Communication Studies of this university.

Tarragona, 4 de setembre de 2015

El/s director/s de la tesi doctoral
El/los director/es de la tesis doctoral
Doctoral Thesis Supervisor/s

JORDI FARRÉ COMA

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Facultat de Lletres

Departament d'Estudis de Comunicació

TESI DOCTORAL

**LA MEDIATITZACIÓ DEL CONFLICTE AMBIENTAL
EL CAS DE LES TERRES DE L'EBRE**

Jordi Prades Tena

Tesi presentada per optar al títol de doctor en comunicació

Tesi dirigida per

Jordi Farré Coma

Tarragona, setembre de 2015

A la Núria, la Joana i Pere

A ma mare

A mon pare, en el record

A les futures generacions

Agraïments: a l'ANAV i a la Fundació Endesa, per la dotació de la beca Martí Franquès; al meu tutor, Jordi Farré; a tots els periodistes que apareixen citats, especialment a Josep Maria Arasa, Sílvia Berbís, Tomàs Carot, Montse Cartaña, Xavier Garcia, Jordi Marsal, Anna Mayor, Òscar Meseguer, Andreu Puig, Joaquim Rambla, Mercè Ribé i Roser Royo; a totes les persones entrevistades per la seva predisposició; als professionals del CRAI de la URV i de la Biblioteca de Tarragona per la seva ajuda en la recerca de material bibliogràfic i documental; a Carme Ferrer, Manel Sanmartín i Marc Jornet per la documentació que m'han facilitat; a Àngels Caparrós, Rita Curto i Mònica Prieto per les seves gestions; a Juan Antonio Duro, Jordi Jaria, Maria Llop, Sergi Saladié i Josep Sánchez Cervelló per les seves aportacions acadèmiques; als propietaris del Mas Terranova, a Jesús Pedrola i a Josep Cañada, per haver compartit amb mi les seves històries de vida; a mossèn Ruben Garcia per haver-me facilitat l'accés al campanar de l'església de Vilalba dels Arcs; a El Punt, EolicCat, L'Ebre, l'ACN, l'ANAV, ENRESA, Xavier Garcia, Tomàs Carot i Joan Panisello per les fotografies cedides (<http://www.panisello.net/fotos>); a Heidi Goddard i Anne Springer per la seva ajuda amb les traduccions de l'anglès al català; als companys del Departament d'Estudis de Comunicació i de la URV.

ÍNDIX

PRESENTACIÓ	11
PRÒLEG	
De la mirada personal i el relat periodístic a la recerca acadèmica.....	12
1.- MARC TEÒRIC	31
La mediatització, el conflicte i el dret ambiental com a processos comunicatius	32
1.1.- La mediatització.....	32
1.1.1.-L'estructura: les institucions i les lògiques organitzatives.....	37
1.1.2.-L'acció: els <i>frames</i> i els models comunicatius.....	41
1.2.- La intractabilitat del conflicte ambiental.....	43
1.2.1.-La noció jurídica de medi ambient.....	45
1.2.2.-El medi ambient com a dret.....	46
1.2.3.-El desenvolupament sostenible.....	48
1.3.-Modernització ecològica vs. ecologia política en la cultura dels drets i la societat del risc.....	51
2.- CAS D'ESTUDI I METODOLOGIA	55
Les Terres de l'Ebre com a laboratori d'experimentació social	56
2.1- Comunicació, territori, aigua i energia.....	57
2.2- Identitat i cultura.....	63
2.3.- El conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre.....	66
2.3.1.-Energia hidroelèctrica, planificació i gestió ambiental de l'Ebre.....	78
2.3.2.-Energia nuclear i gestió dels residus radioactius.....	140
2.3.3.-Energia eòlica i gestió del sòl i del paisatge.....	194
2.4.-La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre.....	254

3.- RESULTATS I DISCUSSIÓ.....	264
Més enllà del NIMBY i de la cultura del ‘no’.....	265
3.1.- Estructura: Interaccions entre lògiques i sublògiques (entrevistes).....	269
3.1.1.- Lògica mediàtica.....	269
3.1.2.- Lògica política.....	273
3.1.3.- Lògica legal.....	282
3.1.4.- Lògica dels moviments socials.....	286
3.1.5.- La interacció de lògiques i la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre.....	291
3.1.6.- Interacció de sublògiques.....	293
3.2.- Estructura: Interaccions entre lògiques i sublògiques (imatges).....	294
3.3.-. Acció: Més que paraules.....	300
3.3.1.- Transvasament o transferència?.....	300
3.3.2.- Cementiri nuclear o Magatzem Temporal Centralitzat?.....	307
3.3.3.- Molins de vent o turbines eòliques?.....	310
3.3.4.- D'EbreBiosfera a Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre.....	314
3.4.-. Noves cultures ambientals.....	315
4.- CONCLUSIONS.....	319
5.- PREGUNTES ADDICIONALS PER A FUTURES INVESTIGACIONS.....	322
EPÍLEG.....	332
REFERÈNCIES.....	340

PRESENTACIÓ

Aquesta tesi naix d'un doble conflicte vinculat inevitablement a la meva identitat ebreca: un conflicte professional d'àmbit local, i un conflicte personal d'àmbit global. Tots dos conflictes també estan vinculats al medi ambient: el conflicte professional naix de la relació que com a periodista he tingut amb la cobertura del conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre; el conflicte personal naix per la relació que, com a ésser humà que habita la Terra, tinc amb la natura (el medi natural) i amb l'entorn (l'ambient humanitzat).

En termes acadèmics el conflicte professional està vinculat a la comunicació i el conflicte personal està vinculat al dret. Elements de la sociologia i de les ciències polítiques completen el marc teòric i la matriu d'anàlisi que proposo.

En aquesta tesi identifico les transformacions socioculturals i en els mitjans de comunicació que, arran del conflicte ambiental, han tingut lloc a les Terres de l'Ebre en els últims quinze anys (2000-2015). A través de la mediatització, l'anàlisi detecta camps, moments i objectes mediatitzats fruit d'aquestes transformacions, en els nivells macro, meso i micro, en dos àmbits:

- **La comunicació (local):** a través de l'estudi de les lògiques mediàtica, política, legal i dels moviments socials, com a *frames* o marcs de creació de significats, contraposo tres casos d'estudi locals (aigua, nuclear i eòlica), com a *frame* de conflicte, a la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre com a *frame* de consens.

Per analitzar el conflicte ambiental utilitzo l'ecologia política, com a alternativa al discurs hegemònic de la modernització ecològica i el desenvolupament sostenible en la societat del risc i de la cultura dels drets. D'aquesta manera connecto la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre, a nivell local, amb el dret ambiental a nivell global.

- **El dret (global):** contraposo el model de desenvolupament sostenible que replica la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre als valors de la justícia ambiental. Més enllà de la justícia ambiental, a partir de la revisió de la cultura dels drets a la llum del constitucionalisme de l'escassetat, la justícia ecològica emergeix com a nou paradigma de relacions entre les persones i la natura per fer front a la crisi ambiental a partir dels principis de cooperació, responsabilitat i precaució.

Les conclusions es presenten en forma de resultats de l'anàlisi comunicativa del conflicte ambiental i en forma de preguntes addicionals, i vies per a futures investigacions, a partir de versions *soft* de la mediatització, el periodisme, la política, el dret i els moviments socials.

El treball de recerca s'acompanya d'un pròleg i d'un epíleg que vinculen la meva identitat professional i geogràfica local amb la dimensió global de les reserves de la biosfera i del conflicte ambiental.

PRÒLEG

De la mirada personal i el relat periodístic a la recerca acadèmica

Dijous, 5 de març de 2015. La riuada

Lo riu, altra vegada. Des de fa dies, altra vegada torna a baixar a l'ample²; el 5 de març de 2015, quan començo a escriure aquest pròleg, les estacions d'aforament d'Ascó i Tortosa registren respectivament uns cabals de 1.834m³/s i 1.799 m³/s. Comparada amb el cabal del riu la resta de l'any —uns 100m³/s—, la crescuda m'esvera.

El temps primaveral, que ha portat pluges i desglaç a la capçalera del riu, m'escalfa la sang. Els pensaments flueixen desbordats, sembla que tot el que he viscut a la vora del riu al llarg de tota la vida, i especialment dels últims quinze anys, hagi estat retingut com l'aigua en un embassament, i que la necessitat de fer lloc empenyi riu avall sensacions, imatges, desitjos, sentiments, emocions, idees, experiències, records... En el context d'aquesta crescuda n'exposo alguns que flueixen ràpidament i desordenada, com l'aigua que baixa tèrbola.

La punta de la riuada que ara arriba al tram català de l'Ebre ha causat molts problemes riu amunt, com per exemple la inundació del meandre de Ranillas a Saragossa, el mateix lloc on el 2008 es va celebrar l'exposició internacional "Aigua i desenvolupament sostenible". Recordo haver-la visitat com a periodista i haver reportat que ja llavors hi va haver inundacions menors just abans de la inauguració³. Fa pocs dies, en una altra inauguració, en les XIX Jornadas de Derecho de Aguas⁴ celebrades a la capital aragonesa, el president de la CHE ha destacat "el protagonisme del binomi aigua i energia" per "generar riquesa i augmentar competitivitat".⁵

Uns quilòmetres aigües avall de Saragossa em pregunto si la crescuda deu afectar l'horta de la Zaida, el poble dels avis materns i de ma mare, on vaig passar les vacances d'estiu vora l'Ebre i que m'evoca impressions de la infància: l'olor de l'alfàbrega; el sabor de la regalèssia; la remor de l'aigua a les sèquies; els banys furtius al riu amb els meus cosins bessons, contra la prohibició expressa dels adults; el mar de Aragón, els contrastos i les continuïtats dels paisatges (fluvials i físics, històrics, culturals i humans) al llarg de la conca...

A l'aiguabarreig i al tram català de l'Ebre els sistema d'embassaments de Mequinensa, Riba-roja i Flix conté la riuada. Fa dies que la crescuda ha alterat la rutina d'alguns municipis riberencs, on els sistemes de megafonia dels ajuntaments pregonen la mateixa

² http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/280741/ca/embassaments-conca-lebre-realitzaran-maniobres-desguas-absorbir-cabals-creixents-previstos-setmana.do.

³ "L'Expo inunda Saragossa. L'aigua, a debat". Presència, núm. 1893, 6/12-6-2008, any XLIII, pàgs. 1-8 (<http://www.vilaweb.cat/media/attach/vwedts/presencia/1893.pdf>).

⁴ <http://www.feuz.es/aguas2015/>.

⁵ <http://www.chebro.es/contenido.visualizar.do?idContenido=43655&javascript=false>.

precaució que recomana Protecció Civil⁶. L'arribada de periodistes a Miravet és símptoma que la cosa va de bo. En cas d'avinguda, Miravet és el poble riberenc més mediàtic. Els periodistes ebrencs sabem, perquè no és el primer cop que el riu baixa tan ple, que quan desguassen més de 1.800 m³/s ja “tenim tema” i podem fer “la foto” a la plaça de l'Arenal. O al pas de barca tancat, o a les finques més pròximes al riu, on els pagesos es lamenten dels danys en els conreus inundats... I els reporters correm a entrevistar-los.

Aquest cop no he vist per televisió l'Enric Fabregat (Amadeu de Toi), veí de la plaça que arribava fins la porta de casa amb la *Verge de la Cinta* quan el riu es desbordava. En canvi, mentre la seva vella muleta descansa jubilada sobre terra ferma, les càmeres graven un temerari piragüista que desafia el corrent. L'alcalde de Miravet, Toni Borrell, vell conegut pel seu activisme a les plataformes ambientals, s'afegeix a les connexions en directe de les televisions i critica la gestió de la riuada, acusa la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (CHE) d'estar al servei de les empreses hidroelèctriques, que segons diu van començar a desembassar massa tard.

Recupero d'un calaix un treball que vaig fer l'octubre de 2009 sobre “El règim jurídic-administratiu de les grans preses destinades a l'aprofitament hidroelèctric”. Aigua i energia, en dos paraules. Un binomi, però, polièdric. Qüestions com la distribució competencial, la planificació i gestió hidrològica, la intervenció administrativa ambiental, el règim concessional i les seves revisions, els cabals ecològics, els contractes de construcció i explotació de les obres hidràuliques, els canvis legislatius i econòmics de les concessions i altres (pesca, reg, navegació recreativa i esportiva, etc.) es manifesten en tota la seva complexitat.

Contrasto aquesta complexitat amb altres visions més limitades a partir d'un exemple il·lustratiu: càmeres, fotògrafs i reporters es despleguen al llarg del curs de l'Ebre, reproduïxen tant imatges preses a tocar de l'aigua com vistes des d'helicòpters i, fins i tot, fotografies capturades per la NASA que mostren com el corrent marró d'aigua dolça penetra mar endins.

Foto: NASA

⁶http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/delegacio-les-terres-lebre/notapremsavw/281024/ca/proteccio-civil-generalitat-mante-lalerta-pla-inuncat-pels-cabals-alt-lebre-ja-shan-estabilitzat.do.

Vista des de l'espai i des de l'aire la riuada no és altra cosa que un fenomen físic, una realitat descriptible objectivament, un fet constatable, com és l'augment del cabal i l'aportació de sediments que beneficien el Delta perquè frenen la salinització i la subsidència. Però, des d'altres punts d'observació, la riuada és balafiar l'aigua, llençar-la al mar⁷. És el mateix discurs que ja sentia fa quinze anys i és el que previsiblement sentirem en la pròxima campanya de les eleccions generals per justificar un nou intent de transvasament de l'Ebre per part d'alguns mitjans i partits polítics.

<http://www.lasprovincias.es/comunitat/201503/03/ebro-vierte-horas-tanta-20150303001723-v.html>

En aquest punt, però, no cal avançar esdeveniments. He fet servir la riuada com a exemple perquè ha estat ella qui m'ha arrossegat a començar a escriure aquesta tesi, la que m'ha portat fins aquí i la que em farà progressar. Però, al capdavant, la gestió d'una avinguda és un assumpte menor comparada amb altres conflictes ambientals relacionats amb l'aigua i amb l'energia. La dimensió social de l'Ebre apareix inevitablement en tots els casos i a diferents nivells (identificació personal amb el riu, vincles familiars –som “germans de sang i d'aigua”– i relacions territorials històriques entre Catalunya, Aragó i València), etc.

Ja he dit que el riu baixa tèrbol. Seguiré escrivint fins que baixi el cabal i el pòsit de pensaments, sentiments, idees, sensacions, imatges, desitjos, experiències i records vagi sedimentant. L'aigua serà més neta i el text serà més clar. Veig al final un got mig ple d'aigua nítida. Aquesta és l'actitud davant el conflicte ambiental, veure'l com un motor de canvi en positiu per avançar, cap a la sostenibilitat, per un camí d'aprenentatge compartit. I sembla que actualment es donen les condicions apropiades en el marc de la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre. La riuada m'arrossega a investigar

⁷ <http://www.media.cat/2015/03/04/les-fal%20B7lacies-de-laiagua-perduda-de-lebre-que-reclama-las-provincias/>

aquesta figura del Programa MaB (Home i Biosfera) de la UNESCO a les Terres de l'Ebre, EbreBiosfera.

Abans d'acabar per avui, però, un comentari sobre l'anècdota del dia: avui mateix, en plena polèmica sobre el paper de la CHE en la riuada, l'Ajuntament de Miravet ha rebut una multa de la mateixa CHE, de 3.600 euros, per no haver depurat les aigües residuals del municipi⁸. Un episodi que em recorda el que va semblar una altra broma i que va tenir lloc durant la darrera sequera, quan es va aixecar la prohibició d'utilitzar aigua potable per regar parcs i jardins o per omplir piscines el mateix dia en què els primers vaixells carregats amb aigua de Tarragona arribaven a Barcelona.⁹

Divendres, 6 de març de 2015. L'excursió a l'Ebre: l'aigua i l'energia

Al matí, pujo al tren a Tarragona, amb la bici, amb la intenció de baixar a Móra la Nova i pedalar fins al meu poble, Gandesa, per passar-hi el cap de setmana. Ho faig sovint des que visc a Tarragona perquè el tren és més barat, més còmode i menys contaminant que el cotxe i perquè fer bici em manté en forma i em dóna independència.

Aviat decideixo allargar el trajecte en tren fins a Riba-roja per anar a veure el pantà i, de tornada, recórrer en bici l'etapa 38 del Camí Natural de l'Ebre, entre Flix i Móra d'Ebre. He passat altres vegades per aquest tram, de fet he recorregut tota la conca de l'Ebre en bici, des del naixement fins al mar, seguint el GR 99. El primer estiu (2010) vaig fer 480 quilòmetres entre Gandesa i Tudela de Navarra. El segon (2012) en vaig fer més de 500 entre Fontibre i Tudela i entre Gandesa i la Ràpita. Us asseguro que, al final del camí, banyar-se al Trabucador no té preu. Fets els números, els seixanta i pocs quilòmetres que m'esperen avui són ben poca cosa comparats amb els més de mil de la ruta completa.

En baixar del tren a Riba-roja pujo a esmorzar al poble. Al bar trobo en el setmanari l'Ebre (nº 675) l'ocasió per fer un repàs a l'actualitat dels últims dies: a la portada, "Cop de porta del Parlament a la 'tienta' de bous en públic" com a titular d'obertura i foto de Flix desembassant amb el titular "L'Ebre frega els 1.900 metres cúbics". A les pàgines interiors, una ullada és suficient per comprovar el pes de la informació ambiental en el setmanari, de l'actualitat ambiental en el territori:

"El Govern convoca la Comissió per a la Sostenibilitat i farà, abans, l'informe sobre la Xarxa Natura 2000"; "El Govern vol posar més de 50.000 tones de fusta ebreña a disposició de la indústria"; "Els socis canadencs del projecte de gas Castor denuncien ACS" (les tres notícies a la pàg. 6).

"El marisc del Delta es comercialitzarà amb la marca Reserva de la Biosfera" (pàg. 13); "Twitter s'estrena com a aparador del ridícul hidràulic" (pag. 14); "La Made [Mesa de

8

<http://www.naciodigital.cat/delcamp/ebrediari/noticia/3861/che/multa/ajuntament/miravet/amb/3600/euros/no/depurar>.

⁹ "...el dissabte 10 de maig de 2008 arribà una llevantada amb precipitacions significatives...Un canvi d'escenari que automàticament suposava l'aixecament de les prohibicions a què fèiem esment abans. No havia passat ni mitja hora que l'alcalde de Tarragona manifestava la seva oposició total i absoluta al fet que l'aigua subterrània del Camp de Tarragona anés a 'emplenar les piscines de Barcelona', literal, si bé mai no s'oposaria que servís per a 'aigua de boca', literal també" (Borràs, 2009: 29).

l'Energia de Catalunya], a Eslovènia per analitzar l'economia d'un territori productor d'energia" (pàg. 19); "L'extracció dels llots contaminats de Flix es retarda i finalitzarà l'agost vinent" (pàg. 20).

"El cabal de l'Ebre arriba als 1.900 m³ per segon i provoca les primeres inundacions"; Xavier Pallarés, delegat del Govern a les Terres de l'Ebre, manifesta al setmanari que "la CHE no hauria d'haver anat tant al límit i [hauria d'] haver actuat amb prudència davant possibles avingudes d'aigua"; l'alcalde de Flix, Marc Mur, diu que "ja és hora que els municipis situats a la vora del riu ens asseguem a parlar amb la CHE i que ens diguen per què no tenim tota la informació directa i ràpida" (informació sobre la riuada a la pàg. 21).

Una altra publicació local, el Diari de Tarragona, reproduïx declaracions del president de la CHE, Javier de Pedro, fetes el dia abans a Catalunya Ràdio: "Decideix el comitè de crisi per a la gestió de les avingudes que tenim a la CHE i la mateixa CHE. Les hidroelèctriques han de seguir estrictament les ordres que els donem" (pàg. 25). El Diari d'ahir també dóna veu a Unió de Pagesos, que critica la gestió de l'avinguda, i a alguns alcaldes riberencs que consideren que la gestió ha estat correcta (pàgs. 26 i 27).

Després de la lectura comento l'actualitat amb el cambrer. Inevitablement, el riu és el protagonista de la conversa. L'argument del contertulià és clar: "La CHE ha apurat massa, si hagués estat per l'empresa s'hauria desembassat abans, ara la feina és d'Endesa per contenir l'avinguda. I ja no dic si a més de ploure riu amunt també hagués plogut per aquí". I afegeix, encara: "Riu avall es queixen sense motiu, sort en tenen que aquí tenim la presa". Marxo a veure-la. El brogit de l'aigua se sent des de lluny i es torna eixordador quan hi arribo.

Desembassament d'aigua a Riba-roja d'Ebre i vista parcial de Flix.

Fetes les fotos torno cap al poble i abans d'arribar em desvio cap a Flix. Compto quatre cigonyes que m'acompanyen durant una part del monòton tram de carretera i de seguida veig la reserva natural de Sebes i *La Fàbrica*. Dos elements més criden l'atenció: el mur que separa de la riuada els llots contaminats del pantà de Flix, i les plaques solars d'una central fotovoltaica.

A les Terres de l'Ebre pocs indrets com l'embassament de Flix, potser cap altre, permeten visualitzar d'una manera tan gràfica la cara i la creu de la gestió ambiental, les paradoxes i contradiccions del cas d'estudi que m'ocupa. D'una banda, Sebes ha estat pionera en participació, voluntariat, custòdia, divulgació, formació, educació,

observació i recerca científica, recuperació d'espais i d'espècies, turisme natural, turisme cultural, visites guiades, producció ecològica, etc. Un cas exemplar de gestió ambiental... davant d'un cas d'abocaments continuats, amb el coneixement de l'Administració, de residus químics i radioactius al riu. L'extracció i neteja dels llots que s'està fent, un cas únic al món que és objecte d'interès de la comunitat científica internacional, es presenta també com un exemple i una oportunitat.

És curiós, no van ser els llots tòxics de Flix els que van deixar Sebes fora d'EbreBiosfera. Riu avall, a Ascó, hi ha una part de l'explicació; l'altra és al Japó: després dels danys provocats pel tsunami de 2011 a Fukushima la UNESCO va modificar els criteris d'inclusió i compatibilitat d'instal·lacions nuclears a les reserves de la Biosfera; Flix, Ascó i els cinc municipis més pròxims a les centrals van ser exclosos d'EbreBiosfera.

A Ascó torna a aparèixer el nexa aigua-energia que ja he trobat riu amunt amb les centrals hidroelèctriques: l'aigua de l'Ebre també serveix per refrigerar els reactors nuclears. També a Ascó, on la icònica torre de refrigeració de les centrals comparteix l'horitzó amb parcs eòlics, un altre nexa es manifesta, de manera aparentment contradictòria, entre dues fonts d'energia diferents: la lluita contra el canvi climàtic situa en un mateix escenari la nuclear i l'eòlica, en l'estratègia energètica contra l'escalfament global, per les baixes emissions de gasos d'efecte hivernacle en el cicle de totes dues.

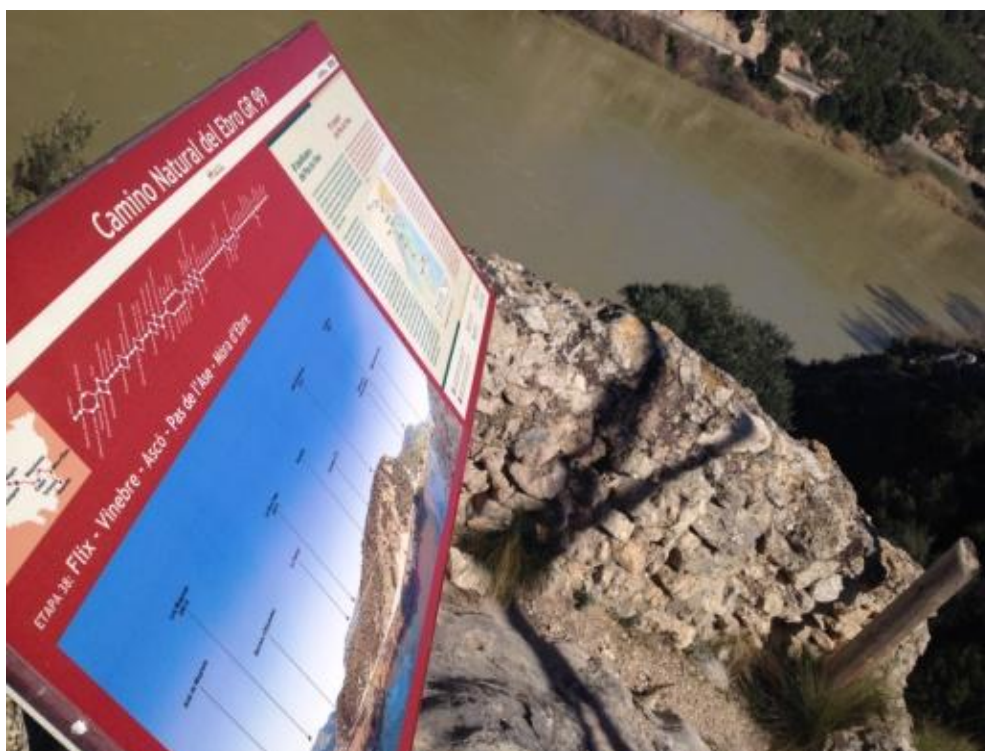
Deixo enrere un senyal que promociona Ascó com a punt d'interès de la Xarxa de Turisme Industrial de Catalunya —ANAV va inaugurar el 2011 el Centre d'interpretació de la central nuclear¹⁰— i segueixo la senyalització del GR. Comença el millor tram de l'etapa, ho avança el text d'un plafó d'informació turística:

“Des dels temps més remots les aigües de l'Ebre han estat solcades pels diversos pobles que hi han fet estada: ibers, fenicis, grecs, cartaginesos, romans, visigots, sarraïns... Les naus, empeses per la força favorable del corrent de l'aigua i dels vents o ajudades pels sirgadors, varen fer conèixer i estendre per arreu el nom d'Ibèria. Els sirgadors, homes de força i empena, empenyien els llaguts plens de mercaderies o viatgers que travessaven el territori, i establien un camí secular que marca un itinerari que ha estat bressol d'unes vivències immortalitzades per escriptors tan il·lustres com Artur Bladé i Desumvila, i Jesús Moncada¹¹. Avui encara es conserven trams importants d'aquest camí de sirga, la ruta que oferim preveu poder desplaçar-se per la vora del riu de la mateixa manera que els llaguters”.

Pel mític camí de sirga arribo al pas de l'Ase, des d'on les vistes del riu que baixa gros són impressionants. En aquest punt la senyalització descriu els treball dels sirgadors:

¹⁰ <http://www.xatic.cat/ca/llocs-per-visitatar/centres-dinterpretacio/centre-dinformacio---central-nuclear-asco/63/0/195>.

¹¹ Altres autors ebrencs (com Sebastià Juan Arbó, Gerard Vergés, Andreu Carranza, Emili Rosales, Manuel Pérez Bonfill, Manel Ollé, Carme Meix, Zoraida Burgos) o vinculats al territori (com Joan Perucho) també han escrit pàgines brillants amb el riu i la terra com a eix narratiu.

“El Pas de l’Ase és un exemple d’un treball tan dur: quan la riba s’estrenyia i desapareixia sota el faralló vertical, els “sirgadors” havien de trobar passos alternatius. En moltes ocasions, es veien obligats a pujar pel vessant o a progressar sobre els tallats per a, aigües amunt, reprendre l’embarcació que remuntaven. Així, l’Ebre no només enfortia terres i paisatges, també els habitants de les seves ribes”.

Un cop superat el pas de l’Ase el camí de sirga s’obre cap a Garcia, on els llaguts del pas de barca estan ben amarrats. De camí cap a Móra d’Ebre, una inscripció a la paret d’un mas recorda el nivell que van assolir les aigües en la llegendària riuada de 1907. Desenes, potser centenars d’inscripcions similars, referides a anys diversos (és curiós que els acabats en set es repeteixen), decoren les parets de moltes cases al llarg del curs del riu. Les inscripcions de Miravet, que es poden veure en balcons de les segones plantes de les cases, donen idea del destructiu que ha estat l’Ebre sense regulació. El riu té també una història d’inundacions i de mort, de naufragis i ofegats, de guerra i destrucció...

L’arribada a Móra d’Ebre vorejant l’Aubareda inundada és plàcida, tot i el record de l’hort de Cardoneta... Pujo cap a Gandesa per les Camposines, on hi ha el memorial a les víctimes de la Batalla de l’Ebre. Persones d’arreu del món van deixar la vida en camps sembrats de bombes on, ara, desenes d’aerogeneradors dominen el paisatge. “Si mos destrosseu les muntanyes aixecarem les barricades”, diu una pintada a Corbera d’Ebre.

En arribar a Gandesa, un grafit enorme dibuixa un escenari apocalíptic on el Quixot lluita contra els molins de vent. L’horitzó és ple de parcs eòlics i xemeneies traient fum, el paisatge està farcit de bidons de residus radioactius i una granota fuig del riu contaminat sota les mirades inquietants de la gent i d’una calavera.

Grafit gegant a l'estació d'autobusos de Gandesa.

Abans d'arribar a casa passo un moment per la Societat Unió Gandesana (l'Oriol sempre em guarda la premsa del bar) i recupero La Veu de l'Ebre que he deixat a mitges a Riba-roja. Avui estic de sort:

Primer, una troballa valuosa per a aquest pròleg a la secció d'opinió (pàg. 29): una columna de @toniorenanz recorda que fa vint anys el gentilici "ebrenc" pràcticament no s'utilitzava. Ho recordo, recordo, les primeres reserves que vaig tenir a l'hora d'escriure'l i com, tot d'una, tots els periodistes ja l'havíem adoptat sense gairebé adonar-nos-en. Jo mateix vaig dur-lo fins al límit, en el titular forçat d'una crònica, en què recordava la meva relació personal amb el riu i els vincles que havia generat el moviment contra el PHN.¹²

Acabo el setmanari i, a la contraportada (pàg. 48), trobo més material escaient: Josep Villa i Josep Maria Arasa dialoguen sobre vint anys de premsa a l'Ebre: "Més que una faena, era una aventura". És cert, allò va ser una aventura. Recordo molt bé aquells anys de fa vint anys a Tortosa, ciutat on vaig viure i que vaig viure intensament entre 1996 i 2002, compartint la redacció d'El Punt amb, entre altres, @Lurdesmoreso, @Ferranespada, @MaiteMontroi, @Roserroyo, @Gustaumoreno, @Abrahamsebastià, @Silviafolqué, @Sergicasado... i amb Mercè Ribé. Ara hi poso l'arrova i llavors no teníem ni internet ni telèfons mòbils! Rebiem les notícies per fax. Trucàvem sovint als alcaldes des de cabines telefòniques, amb els que eren pagesos no hi podíem parlar fins que es ponía el sol i tornaven del tros!

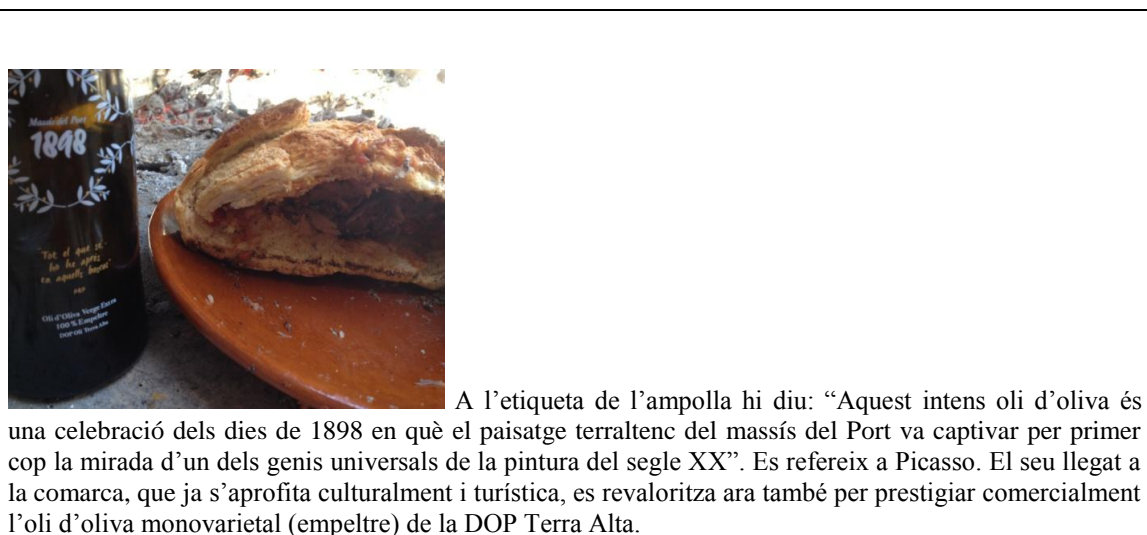
¹² "Tota la vida ebrejant". El Punt, 20-3-2001, pàg. 21.

Els ordinadors que utilitzàvem no tenien ratolí... fins que van arribar els Mac. I les fotos? Les que fèiem més tard del migdia no es podien publicar l'endemà perquè no arribaven a temps. Calia enviar els rodets amb l'autobús que sortia a les 14:00 i calia revelar-los quan arribaven a la redacció de Tarragona. Ara, en canvi, ja fa temps que Google m'envia alertes RSS sobre els mots clau "plan hidrològic" i "reserva de la biosfera" i cada dia rebo notícies d'arreu del món. Em costa entendre com és possible que amb la tecnologia actual, amb els sistemes de seguiment en temps real del cabal del riu¹³, la CHE no hagi afinat millor els càlculs.

Dissabte, 7 de març de 2015. El foc al camp, la terra

Aprofito alguns caps de setmana per netejar i tenir cura del jardí i avui toca cremar restes de poda, com fan pel terme alguns pagesos delatats pel fum de les fogueres. La recompensa per l'esforç arriba en forma de clotxa al Grau de Caxanc, on m'han convidat a esmorzar.

Amaneixo la clotxa amb un oli que l'Agrícola Sant Josep de Bot ha tret fa poc al mercat amb el nom "Massís del Port 1898".

A l'etiqueta de l'ampolla hi diu: "Aquest intens oli d'oliva és una celebració dels dies de 1898 en què el paisatge terraltenc del massís del Port va captivar per primer cop la mirada d'un dels genis universals de la pintura del segle XX". Es refereix a Picasso. El seu llegat a la comarca, que ja s'aprofita culturalment i turística, es revaloritza ara també per prestigiar comercialment l'oli d'oliva monovarietal (empeltre) de la DOP Terra Alta.

La faig petar sobre el tema amb el director de màrqueting de l'Agrícola Sant Josep, @jaumemartipedrola, amb qui compartim afició pel vi i per les rutes ciclistes. Li pregunto expressament què pensa de la marca "Reserva de la Biosfera Terres de l'Ebre" aplicada a la producció agroalimentària i em comenta que ha de ser alguna cosa més que una simple etiqueta comercial. Fa poc ha visitat a Califòrnia vinyes conreades amb estrictes criteris de sostenibilitat certificats per agències avaluadores i proposa assajar aquí un model similar. Ens preguntem: Què podem aprendre de les reserves de la biosfera de la resta del món? Quines singularitats podem aportar al món des d'EbreBiosfera?

¹³ Sistema automàtic d'informació hidrològica (SAIH Ebro: <http://195.55.247.237/saihebro/>) i Sistema d'Informació Territorial de l'Ebre (SITEbro: <http://iber.chebro.es/geoportal/>).

Em serveixo un got de vi blanc, de garnatxa. Un terç de la producció mundial del raïm d'aquesta varietat prové de les 1.500 hectàrees de vinya plantades a la Terra Alta. Els vins reconeguts per la Denominació d'Origen amb l'etiqueta "100x100 garnatxa blanca" particularitzen la comarca internacionalment.

Havent dinat repasso la premsa del dia. Sembla que el flux informatiu creixent no es correspon amb l'evolució decreixent de la riuada: mentre a Mequinensa ja hi entra menys aigua de la que hi surt i la situació s'ha estabilitzat, la polèmica sobre la gestió del desembassament puja de nivell:

"La PDE reclama una regulació del riu amb criteris públics i ambientals", diu el titular de portada del Diari de Tarragona. La informació interior (pàg. 28) es refereix als sediments arrossegats per la crescuda. Riu amunt, els municipis afectats per les inundacions proposen dragar la llera perquè l'aigua tingui més espai per córrer¹⁴; riu avall, al Delta, reclamen els sediments retinguts als embassaments¹⁵.

Encara el Diari de Tarragona destaca a l'editorial (pàg. 5) que "les grans avingudes fluvials haurien de ser l'inici de polítiques preventives complexes presidides per la racionalitat". En el fons, reflexiona sobre si és l'home qui s'ha d'adaptar al riu o viceversa. A l'Ebre, com abans de la construcció dels embassaments, són embarcacions de poc calat, llaüts com el Benifallet i els bessons Lo sirgador (Tortosa) i Lo roget (Ascó), els que ofereixen actualment rutes turístiques i recreatives. Això no treu, però, que calgui dragar periòdicament el canal navegable.

Recordo haver cobert per a El Punt altres riuades de major cabal que no van tenir tanta repercussió mediàtica. Però és que aquesta és la primera riuada 2.0! Si avui fins i tot corre per Facebook un vídeo del riu filmat per un drone! Enllaço el vídeo al Facebook d'EbreBiosfera, que administro des de fa cinc anys, quan treballava amb Àngels Caparrós (@araangels) al gabinet de premsa de la Delegació del Govern a les Terres de l'Ebre, al Departament de Vicepresidència de la Generalitat de Catalunya en la meua segona etapa professional a Tortosa (2010). Ara gestiono la pàgina voluntàriament, encara li faig una ullada abans d'acabar per avui.

¹⁴ <http://www.chebro.es/contenido.visualizar.do?idContenido=34613&idMenu=4360>.

¹⁵ <http://microdonaciones.hazloposible.org/proyectos/detalle/?idProyecto=225>.

A les xarxes socials, em crida l'atenció el seguiment mediàtic que ha causat la notícia que Prat de Comte ofereix casa i feina a les famílies amb nens que vulguin viure al poble¹⁶. El municipi més petit de les Terres de l'Ebre (164 habitants)¹⁷ vol evitar així que tanqui l'escola del poble, que no té prou alumnes. Em sembla un exemple extrem del desequilibri que hi ha al territori entre la costa i l'interior; de les diferències de pes entre els sectors econòmics primari, industrial i de serveis; de la distribució de les càrregues i beneficis; del repartiment de poder, en definitiva.

Diumenge, 8 de març de 2015. La tornada a la ciutat

Ahir vaig posar una rentadora: mitja càrrega, el detergent just i programa curt per estalviar aigua i energia. Plego la roba estesa i poso a la motxilla la que m'enduré. Acaba el cap de setmana i torno a la ciutat. Cop de bici cap a Móra la Nova, en creuar el pont últimes fotos al riu, que segueix baixant ple¹⁸, i tren altra vegada fins a Tarragona.

Som bastants els ebrencs que fem vida a la capital provincial o en altres municipis de les sis comarques del Camp de Tarragona. És sabut que la província es completa amb les quatre comarques de les Terres de l'Ebre, que reclamen recuperar la vegueria històrica. No és aquest el moment de tractar el conflicte sobre la divisió administrativa del territori, però és inevitable esmentar-lo per qui ha viscut a Tortosa i viu ara a Tarragona.

Durant el trajecte en tren llegeixo dos articles, literatura acadèmica per a la tesi: "Environment as a master narrative: discourse and identity in environmental conflicts" i "Beyond NIMBYism: towards an integrated framework for understanding public perceptions of wind energy". Fa pocs dies vaig ser jo qui va enviar a una editorial l'article "Framing new environmental cultures for sustainability. Communication and sensemaking in three intractable multiparty conflicts in the EbreBiosfera, Spain". Però encara no ha arribat el moment de deixar el relat periodístic i començar la tasca acadèmica, teòrica, metodològica, analítica. El treball científic, en definitiva.

Vaig deixar el periodisme de picar pedra (si és que n'hi ha d'altre) el 2010, després d'haver exercit des de 1992 en diversos mitjans, entre els quals: Ràdio Móra d'Ebre-SER (amb @mmcidcatala, Encarna Fernández –@nanifs48– i Gabi Sanz, el 1995); el Diari de Tarragona (a la redacció de Móra d'Ebre com a corresponsal per a la Ribera d'Ebre, Terra Alta i Priorat, amb @jordiduran, el 1996); El Punt (a Tortosa de 1996 a 2002 i a Tarragona de 2002 a 2009)¹⁹ i La Vanguardia Tarragona (el 2010 amb

¹⁶ <http://www.lavanguardia.com/local/tarragona/20150304/54428733879/prat-de-comte-trabajo-casa-familias-ninos.html>.

¹⁷ <http://www.idescat.cat/emex/?id=431172>.

¹⁸ http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/281097/ca/proteccio-civil-generalitat-mante-lalerta-pla-inuncat-pel-cabal-elevat-lebre.do.

¹⁹ Amb, entre altres: Noe Albusua, Montse Andreu, Natàlia Borbonès, Laia Brufau, Montse Cartaïà, Anna Estallo, Judit Fernández, Maria Fernández Noguera, Carina Filella, Josep Ginjaume, Carme Gutiérrez, Albert Jansà, Mireia Lacárcel, José Carlos León, Imma Martínez, Marta Martínez, Òscar Meseguer, Xavier Miró, Olívia Molet, Cinta Oliván, Òscar Palau, Azahara Palomares, Mercè Pérez, Gisela Pladeveya, Patrícia Plaja, Montse Plana, Eva Pomares, Andreu Puig, Maria Josep Ramos, Montse Recasens, Mercè Ribé, Juanpe Rodríguez, Romà Rofes, Guillem Saló, Miquel Rossich, Raquel Sans,

@sarasansca). Actualment només col·laboro de tant en tant amb Descobrir Catalunya (des de 2006 hi he publicat diversos reportatges sobre natura i turisme) i amb el mitjà multimèdia circdetarragona.com, on publico a la secció d'opinió TarrECONa.

Va ser tant per interès personal com per necessitat d'especialització professional que entre 2008 i 2011 vaig cursar el Màster Universitari en Dret Ambiental de la URV, per tenir més formació sobre temes que havia de tractar diàriament relacionats amb el medi ambient en general i amb l'aigua i l'energia en particular, temes que omplien les portades de tots els diaris i que obrien tots els informatius de ràdio i televisió.

Em considero afortunat no només pel lloc i pel moment, sinó també perquè l'especialització, i unes condicions laborals que malauradament els mitjans no ofereixen avui dia, em van permetre publicar una informació ambiental menys pendent de la urgència i més equilibrada i contextualitzada, més reflexiva. Amb els seus claroscurs, així la veig ara en perspectiva i revisada en conjunt.

Un repàs a les assignatures que omplen de continguts els 120 crèdits del màster del Centre d'Estudis de Dret Ambiental de Tarragona (CEDAT) mostra les possibilitats que ofereixen per al periodisme ambiental: fonaments del dret públic ambiental; dret internacional del medi ambient, dret comunitari ambiental, dret ambiental comparat; règim jurídic de l'ordenació del territori i dret urbanístic; intervenció administrativa ambiental; ciències ambientals, tecnologia ambiental; economia del medi ambient, fiscalitat ambiental; gestió de la qualitat ambiental i responsabilitat corporativa de l'empresa; responsabilitat per danys ambientals, dret penal ambiental... I també dret ambiental sectorial (d'aigües, de l'energia, dels residus, de la contaminació), protecció del medi natural, clínica jurídica ambiental, anàlisi i gestió del conflicte ambiental i seminaris pràctics (sobre camps de golf, zones protegides, drets dels animals, etc.).

Van ser anys molt intensos, durant els quals en l'agenda dels mitjans ebrenca va destacar, en general, el conflicte al voltant de l'aigua i l'energia i, en particular, el conflicte pel transvasament de l'Ebre, els residus nuclears i el desplegament eòlic. Vaig viure com a ciutadà, i vaig cobrir amb molts col·legues, moments que ja formen part de la memòria de diverses generacions i de la història de les Terres de l'Ebre i de Catalunya, com ara les manifestacions a Barcelona, Madrid i Brussel·les contra el transvasament i per una Nova Cultura de l'Aigua²⁰. En el cas nuclear, tres cobertures exigents van ser: la visita a l'MTC holandès (Habog)²¹, el procés de selecció de l'emplaçament de l'MTC espanyol²², i la gestió de la fuga de partícules a la central nuclear d'Ascó²³. El tercer tema que més ens va ocupar va ser el desplegament eòlic²⁴, especialment a la Terra Alta²⁵.

Roser Sans, Núria Serret, Guillermo Soler, Pep Torrens, Eduard Vallès, Tjerk Van der Meulen... i amb tota la secció d'esports, l'equip comercial, i els companys de Girona i Barcelona.

²⁰ "Brussel·les sent el 'no al transvasament'". El Punt, 10-11-2001, pàgs. 3-5.

²¹ "Fusió democràtica per a la fissió atòmica". El Punt, 17-3-2007, pàgs. 2-3

²² "Participació nuclear". La Vanguardia Tarragona, 5-3-2010, pàgs 1-3.

²³ "El risc atòmic es fa present. Després de la fuga". Presència, núm. 1.889 (9/15-5-2008), any XLIII, pàgs. 1-5.

²⁴ "Preacord eòlic d'alta tensió". El Punt, 18-4-2005, pàgs. 3-5.

Altres temes rellevants que hem cobert a les Terres de l'Ebre els últims anys en relació amb el medi ambient han estat una fuga de clor a Flix (1996); el projecte de la central tèrmica de cycle combinat d'Enron (2000); l'aparició de peixos morts (2001) i de taques d'oli mineral al riu (2002); la interrupció del subministrament d'aigua del CAT per la presència de mercuri a la xarxa (2002); la introducció d'espècies invasores com, entre altres, el silur (*Silurus glanis*), el cranc americà (*Procambarus clarkii*), el musclo zebra (*Dreissena polymorpha*), el caragol poma (*Pomacea bridgesii*) i el peix mòmia (*Fundulus heteroclitus*); la proliferació de macròfits a l'Ebre i l'aparició i expansió de la mosca negra (*Simuliidae*); els projectes per construir abocadors de residus urbans, els de construcció de línies elèctriques, el trencament de la barra del Trabucador i els danys a la platja de la Marquesa pels efectes de les llevantades, etc.

L'últim conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre, el mediàtic Castor (se n'ocupa @jordi_marsal)²⁶, ja no el vaig viure des de cap redacció. A Tarragona, en canvi, sí vaig tractar altres temes ambientals. Fins i tot, durant una època, vaig omplir setmanalment una plana temàtica (amb publicitat fixa de Gas Natural), a més de les publicacions "especials" de cada any sobre medi ambient, química i energia²⁷.

Vaig escriure sobre emissions de la indústria petroquímica²⁸, incineració de residus²⁹, queixes veïnals per la contaminació³⁰, immissions i qualitat de l'aire³¹, pudors i nassos electrònics per detectar-les³²; vessaments de cru al mar³³, accions mediàtiques dels ecologistes³⁴, gestió ambiental al port³⁵; comunicació i percepció del risc, simulacres i

²⁵ "La teranyina elèctrica s'eixampla". El Punt, 5-5-2008, pàgs 2-3.

²⁶ Jordi Marsal "investiga els orígens del projecte i l'entramat d'empreses –l'ACS de Florentino Pérez al capdavant– que li han donat forma, sempre amb la benedicció dels governs socialista i popular" i "posa llum a la compra de voluntats, els interessos inconfessables i els intents barroers –de l'empresa i de l'Estat espanyol– per evitar que les administracions catalanes intervinguessin en el procés d'autorització". MARSAL, J. (2014). Castor: la bombolla sísmica. Barcelona: Edicions Saldonar.

²⁷ "Menys CO₂ contra l'escalfament global". El Punt, novembre de 2007, pàgs. 1-10; "L'energia de la química protegeix l'entorn". El Punt, novembre de 2008, pàgs. 1-16.

²⁸ "Tarragona emet més de la meitat de tot el CO₂ que produeix la indústria pesant catalana". El Punt, 8-11-2008, pàg. 3.

²⁹ "Sirusa tanca el cycle dels residus urbans". El Punt, 16-12-2007, pàg. 2-3.

³⁰ "La plataforma Cel Net diu prou". El Punt, 2-1-2009, pàg 8.

³¹ "La qualitat de l'aire millora globalment". El Punt, 12-4-2008, pàg. 2-3.

³² "Recerca amb olfacte". El Punt, 17-3-2008, pàg 7.

³³ "Repsol s'enfronta a una multa de fins a 600.000 euros pel vessament de cru". El Punt, 27-10-2007, pàg 4; "El jutjat obre diligències pel vessament de l'octubre de l'any passat a la monoboia de Repsol". El Punt, 10-5-2008, pàg 6; "Repsol pagarà 200.000 euros als pescadors pel vessament de la monoboia". El Punt, 10-10-2008, pàg. 3.

³⁴ "Greenpeace atura la descàrrega de carbó [al port de Tarragona]". El Punt, 15-11-2007, pàg. 2; "Múltiples denúncies contra Greenpeace". El Punt, 16-11-2007, pàg. 7.

³⁵ "El port de Tarragona endreça i fa neteja". El Punt, 20-2-2008, pàgs. 2-3.

plans d'emergència³⁶; augment de la temperatura i canvi climàtic³⁷; eficiència energètica³⁸ i energies renovables³⁹; efluents radioactius⁴⁰, transmutació⁴¹, desmantellament d'instal·lacions nuclears⁴² i ferralla radioactiva⁴³... I també sobre la planificació territorial⁴⁴, la custòdia del territori⁴⁵, la riquesa dels fons marins⁴⁶, el consum responsable⁴⁷, el voluntariat⁴⁸, l'educació ambiental⁴⁹, la natura com a espai per a la reinserció social⁵⁰...

Per sort, no només el conflicte, les crisis i la polèmica omplen les planes dels diaris. Als periodistes ens agrada més donar notícies bones que dolentes i, de les primeres, n'hem donat moltes. Per exemple, en el camp ambiental, he vist nàixer el Parc Natural dels Ports (2001) i la Via Verda (1997); he informat sobre campanyes d'anellament i censos d'aus, campanyes de rescat de fauna piscícola atrapada als canals de reg del Delta i recuperació de nàiades al riu; projectes de l'IRTA en aquicultura, arròs i vinya; investigacions de l'Observatori de l'Ebre...

Però, sens dubte, per al territori hi ha un abans i un després de notícies que satisfan reivindicacions històriques, com la creació de la Delegació del Govern a les Terres de l'Ebre (2000), el desplegament del COMEBE i la restitució de la memòria de les víctimes republicanes de la Batalla de l'Ebre (2010), la construcció de Lo passador

³⁶ “La societat del risc, en guàrdia”. El Punt, 4-11-2007, pàgs. 2-4.

³⁷ “Els científics no s'aclimaten al canvi”. El Punt, 9-10-2008, pàg. 3.

³⁸ “Tarragona promou l'eficiència energètica a través del grup de recerca Crever”. El Punt, 16-6-2008, pàgs 2-3.

³⁹ “Tarragona tindrà una seu del futur Institut de Recerca de l'Energia de Catalunya”. El Punt, 19-10-2007, pàg. 4.

⁴⁰ “Els efluents radioactius, en origen”. El Punt, 26-6-2008, pàg. 3.

⁴¹ “La UE investiga a Tarragona processos per reduir la radioactivitat dels residus nuclears”. El Punt, 21-1-2008, pàg. 4.

⁴² “La URV rep 210.000 euros d'Enresa per a quatre projectes de desmantellament”. El Punt, 14-5-2008, pàg 5.

⁴³ “En deu anys s'han detectat 1.100 carregaments de ferralla radioactiva”. El Punt, 28-2-2009, pàg. 3.

⁴⁴ “Guia per una nova ‘cultura del territori’”. El Punt, 10-2-2007, pàg. 3; “Més taques sobre el mapa del Camp i l'Ebre”. El Punt, 4-2-2008, pàg 2-3; “La crisi immobiliària modifica el mapa”. El Punt, 7-12-2008, pàg 2-3.

⁴⁵ “Creix la protecció voluntària de l'entorn”. El Punt, 25-10-2007, pàgs. 2-3.

⁴⁶ “‘Flaixos de natura’, a Tarragona”. El Punt, 22-9-2008, contraportada.

⁴⁷ “Crida al Nadal sostenible”. El Punt, 24-12-2008, pàgs. 2-3.

⁴⁸ “Les causes socials tenen premi, a Tarragona”. El Punt, 31-5-2008, pàg. 4.

⁴⁹ “El camp d'aprenentatge inaugura l'aula de la química renovada per l'AEQT”. El Punt, 13-11-2007, pàg. 13.

⁵⁰ “Entorns naturals per a la reinserció social”. El Punt, 23-5-2008, pàgs. 2-3.

(2010) i la creació del Campus de l'Ebre de la URV (2012). També hi ha un abans i un després de l'aprovació de l'Estatut de Catalunya (2006), la sentència del Tribunal Constitucional (2010), l'inici del procés cap a la independència i el 9-N de 2014.

Al llarg de la meua carrera periodística, a més, he cobert informació política, cultural, econòmica... Un dels avantatges de la professió és que et permet viure com a espectador privilegiat com es construeix la història tant a partir dels esdeveniments extraordinaris com de les vivències quotidianes que relatem. Un altre avantatge de l'ofici és que et relaciona amb moltíssima gent i molt diversa: gent del carrer que explica històries de la vida diària i que els periodistes utilitzem com a testimonis. Gent que ens proporciona informació de tot tipus amb la que bastim les nostres cròniques, que són les nostres fonts d'informació alhora que fonts de saber popular i de cultura, pous d'experiència viva.

Els periodistes tractem amb pagesos, pescadors, caçadors, pastors, escriptors, pintors, escultors, biòlegs, físics, químics, matemàtics, informàtics, enòlegs, historiadors, antropòlegs, sociòlegs, economistes, empresaris, sindicalistes, policies, advocats, fiscals i jutges, mestres, metges, dissenyadors, actors, músics, cantants, presidents i portaveus d'associacions de tot tipus (de veïns, de jubilats, de plataformes ciutadanes, ecologistes)... gent que s'agrupa i construeix comunitat en un procés de comunicació i interacció permanent.

En vint anys d'ofici també hi ha temps per conèixer qui mou els fils de la política i dicta el relat oficial que els periodistes hem de contrastar. He pogut parlar amb molts càrrecs polítics: regidors, alcaldes, consellers comarcals; diputats a la Diputació; diputats al Parlament, consellers del Govern i presidents de la Generalitat; diputats al Congrés, senadors i secretaris d'Estat, i eurodiputats. Periodistes i polítics tenim una relació ambivalent. Ho vaig comprovar tant exercint als mitjans com treballant a la Generalitat, justament quan es preparava la candidatura d'EbreBiosfera que ara investigo. Fora dels mitjans s'obria un món nou, ja no era l'observador que buscava notícies sinó que treballava per a les fonts protagonistes de l'actualitat.

Fins a quin punt el meu passat condiciona aquesta tesi? I, fins a quin punt ho fa el meu present? Des de 2011 treballo a la URV: vaig començar com a PAS (tècnic de suport a la recerca del projecte europeu FoodRisC i de la Càtedra Internacional d'Excel·lència en Comunicació URV/Repsol) i ara hi sóc com a PDI (becari del programa Martí i Franquès per investigar el conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre amb el finançament de l'Associació Nuclear Ascó-Vandellòs i la Fundació Endesa).

Amb tots els antecedents personals i professionals comentats, com aprofitar l'experiència vital i professional perquè enriqueixi la tesi sense comprometre la investigació i els resultats?

Obvio les crítiques segons les quals, a través del finançament de projectes, les empreses condicionen a favor seu la recerca universitària. Hi intervenen, és cert, però en positiu, perquè aporten recursos i mitjans a l'acadèmia. I, amb la transferència dels coneixements generats, converteixen els resultats de la investigació en aplicacions que contribueixen a millorar la qualitat de vida del medi ambient i de les persones. Aquesta si més no és de moment la meua experiència a la URV.

Dit això, en aquest punt em pregunto per la vigilància epistemològica: com mantenir la distància entre el compromís personal, els lligams sentimentals i emocionals, i la necessària objectivitat científica que requereix una tesi?

Dilluns, 9 de març de 2015. La justificació

En l'actual sistema mediàtic, digital i polaritzat ideològicament, hi ha mitjans especialitzats en polititzar la informació; en lloc d'oferir context i anàlisi i fixar-se en el fons dels temes, aquests mitjans es fixen en estratègies i tàctiques per imposar els seus missatges. Provocar ofenses morals, difondre veritats parcials, pronosticar fatalitats i exagerar els fets no només crea divisions sinó que “aquestes narratives de conflicte també soscaven la confiança del públic en general, la d'experts i funcionaris del govern, i reforcen el cinisme públic sobre si un problema es pot resoldre” (Nisbet i Fahy, 2015: 224-225).

Aquests autors desenvolupen el concepte del “periodisme basat en el coneixement” i argumenten que el periodista pot complir tres funcions socials en relació als debats sobre temes conflictius com ara el canvi climàtic, l'energia i l'alimentació.⁵¹

Un primer rol és el d'“intermediari del coneixement”, en què el periodista examina com s'ha fet la recerca, proposa interpretacions alternatives o dibuixa connexions amb debats d'actualitat sobre problemes complexos com el canvi climàtic o l'obesitat.⁵²

“L'èmfasi està en prendre el 'backstage' públic, darrere de les cortines i l'escenari que tipifiquen els comunicats de premsa i les notícies tradicionals; per centrar-se en les institucions, els supòsits, les ideologies, els factors polítics i les personalitats que influeixen en la producció de coneixement expert...de vegades, els intermediaris del coneixement també poden treballar en la interfície entre el periodisme i els camps acadèmics especialitzats...els intermediaris del coneixement fan alguna cosa més que descriure, avaluar o criticar la ciència, també transformen el coneixement, oferint noves interpretacions i conclusions que després influeixen en el pensament dels científics i altres experts” (Nisbet i Fahy, 2015: 227-229).

La segona funció del periodista a partir del “periodisme basat en el coneixement” és la d'“intermediari del diàleg”, en què el periodista utilitza les xarxes socials per comunicar-se obertament i directa amb l'audiència:

“Aquesta aproximació al periodisme en xarxa no només s'esforça a contextualitzar i avaluar críticament els debats relacionats amb la ciència, sinó que el mètode també es guia per una filosofia amb què el diàleg intersectorial pot ajudar els lectors a comprendre millor —i, per tant, acceptar— per què poden estar en desacord amb els altres” (Nisbet i Fahy, 2015: 229).

Finalment en el tercer rol, el d'“intermediari polític”, els periodistes podem:

⁵¹ Les funcions socials del periodisme i la relació entre periodistes i bloguers en el camp alimentari les he analitzat en l'article: Prades, J., Farré, J., Gonzalo, J. (2014). Journalists and bloggers. Professional identities and practices in food/risk benefits communication in Spain”. *Communication & Society/Comunicación y Sociedad*, 27 (1), 1-21.

⁵² Actualment col·laboro en el projecte European Youth Tackling Obesity, liderat a Catalunya pel Centre Tecnològic de Nutrició i Salut-Tecnio. En aquest centre vaig treballar en el departament de comunicació, on vaig posar en marxa la seva Unitat de Cultura Científica i Innovació (2010-2011).

“...ajudar a difondre la polarització en els debats sobre polítiques relacionades amb la ciència mitjançant l'expansió, a través de la seva cobertura, de la gamma d'opcions polítiques i tecnologies sotmeses a la consideració de la comunitat pública i política” (Nisbet i Fahy, 2015: 230).

Totes tres aproximacions inclouen components que coincideixen amb els meus interessos d'estudi i justifiquen la meua implicació en la tesi i el paper que puc jugar en aquesta recerca com a periodista especialitzat en dret ambiental i com a investigador predoctoral en formació.

M'interessen preguntes generals com ara: Què hem après del conflicte ambiental? Com podem avançar cap al desenvolupament just, sostenible, consensuat i harmònic del territori? Què suposa EbreBiosfera en aquest sentit? De quines oportunitats disposa i quines barreres afronta?

En acabar d'escriure aquestes preguntes engego la impressora, que reposava en *standy*, i imprimeixo un primer esborrany d'aquest pròleg: a doble cara i en blanc i negre per estalviar paper i tinta.

Dimarts, 10 de març de 2015. Les 5 W

Vaig a la feina a peu (un privilegi) i, de camí, avui aprofito per buidar als contenidors de recollida selectiva el vidre, els envasos i el paper que acumulem al llarg de la setmana; a casa som quatre.

Arribo al Departament d'Estudis de Comunicació de la URV, on una de les primeres coses que s'aprèn és que qualsevol notícia redactada seguint l'estructura de la piràmide invertida respon, en l'entradeta, a les 5 W del periodisme: Què? (what?), qui? (who?), on? (where?), quan? (when?) i per què? (why?).

En el cas d'aquesta tesi, el “què?” és la temàtica, el conflicte ambiental com a procés comunicatiu i motor de canvi social; el “qui?”, l'objecte d'estudi, és la reserva de la biosfera com a *frame* de consens per a la sostenibilitat. L'“on?” és les Terres de l'Ebre; el “quan?” és el període 2000-2015 i, el “per què?” és, en el fons, una motivació personal conduïda per la justícia ambiental i ecològica.

Dimecres, 11 de març de 2015. El full de ruta

En una primera aproximació em pregunto quins processos comunicatius s'observen en el conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre en relació a les tres dimensions (econòmica, ecològica, social) del desenvolupament sostenible.

Analitzaré tres conflictes ambientals relacionats amb l'aigua i l'energia: la planificació hidrològica, la gestió dels residus radioactius i el desplegament de l'energia eòlica. D'una banda, identificaré i caracteritzaré els actors principals: les administracions públiques que promouen i/o autoritzen els projectes i les plataformes que s'hi oposen. D'altra banda, estudiaré quines narratives construeixen amb el llenguatge que utilitzen per descriure el tema objecte de conflicte i per referir-se a ells mateixos i a la resta d'actors en disputa.

En una segona aproximació em proposo comparar aquestes descripcions i referències per tal d'identificar coincidències i diferències entre actors. En aquest nivell d'anàlisi, més enllà del llenguatge, m'interessen les pràctiques comunicatives dels d'actors. Em refereixo a processos legislatius, de politització, judicialització, participació pública, escenificació, simbolització, radicalització...

A més, a través de l'estudi de les lògiques mediàtica, política, legal i dels moviments socials, com a *frames* o marcs de creació de significats, contraposaré els tres casos d'estudi locals (aigua, nuclear i eòlica), com a *frame* de conflicte, a la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre com a *frame* de consens.

També contraposaré el model de desenvolupament sostenible que replica la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre als valors de la justícia ambiental —a partir de la revisió de la cultura dels drets a la llum del constitucionalisme de l'escassetat—, i als valors de la justícia ecològica.

Dijous, 12 de març de 2015. Passem pàgina

Segons la CHE, el cabal de l'Ebre és avui de 671 m³/s a l'estació d'aforament d'Ascó i de 1.016 m³/s a la de Tortosa⁵³. Amb la baixada del nivell de l'aigua emergeix l'estructura de la tesi, l'esborrany de l'índex: la primera part (introducció, pròleg, antecedents i descripció dels tres conflictes, moments clau i evolució) i la segona (marc teòric, cas d'estudi, anàlisi, resultats, discussió i conclusions).

Abans d'acabar busco a la xarxa informació per tancar el pròleg. De l'actualitat del dia destaca el Simposi Internacional del Clima ES-15, que se celebra a Tortosa⁵⁴. Els científics han informat que “el delta de l'Ebre és molt més antic d'allò que es pensava fins ara” i que “té 8.000 anys”, segons publica @silviaberbis a Aguita.cat⁵⁵. També em crida l'atenció una altra notícia: després que el Parlament de Catalunya rebutgés regular les temptes, els *protaurins* de les Terres de l'Ebre plantegen manifestar-se “en defensa del 'respecte i llibertat a la festa, cultura i tradició dels bous' en general”.⁵⁶ I, aquí, passo pàgina.

⁵³ <http://195.55.247.237/saihebro/index.php?url=/datos/mapas/tipoestacion:A>.

⁵⁴ http://wwwa.urv.cat/noticies/diari_digital/cgi/principal.pl?fitxer=noticies/noticia017434.htm.

⁵⁵ http://wwwa.urv.cat/noticies/diari_digital/cgi/principal.pl?fitxer=noticies/noticia017434.htm.

⁵⁶ <http://www.naciodigital.cat/delcamp/ebrediari/generapdf.php?id=3895>.

1.- MARC TEÒRIC

La mediatització, el conflicte i el dret ambiental com a processos comunicatius

1.1.- La mediatització

1.1.1.- L'estructura: les institucions i les lògiques organitzatives

1.1.2.-L'acció: els frames i els models comunicatius

1.2.- El conflicte ambiental

1.2.1.-La noció jurídica de medi ambient

1.2.2.-El medi ambient com a dret

1.2.3.-El desenvolupament sostenible

1.3.-Modernització ecològica vs. ecologia política en la cultura dels drets i la societat del risc

1.- MARC TEÒRIC

La mediatització, el conflicte i el dret ambiental com a processos comunicatius

Els mitjans de comunicació tenen el medi ambient com un dels temes habituals de l'agenda informativa. Els estudis sobre com els mitjans de comunicació participen en la construcció, en la percepció social i en la creació dels riscos i de la consciència ambiental han generat un extens coneixement sobre com els mitjans seleccionen i cobreixen la informació ambiental i els temes relacionats amb la ciència i la salut, com es relacionen amb les fonts d'informació ambiental, com adapten els missatges a les característiques dels diferents canals de comunicació, com contribueixen a la formació d'opinió pública ambiental, etc. (Hansen, 2010; 2011).

Tant des de la perspectiva constructivista (una aproximació sociològica al paper dels mitjans en el debat públic i polític sobre el medi ambient) com des de l'organitzacional (*frames* i cultura) s'ha prestat atenció al llenguatge (lèxic i metàfores) i a les pràctiques discursives, “però encara no s'ha relacionat prou l'estudi de la producció i el contingut dels mitjans amb l'estudi de les dinàmiques sociopolítiques i amb els rols i les influències de la comunicació mediàtica-mediada sobre el medi ambient” (Hansen, 2011: 9-10).

1.1.- La mediatització

El concepte de la mediatització pot ser útil per superar aquesta limitació de la recerca en comunicació. De fet, la mediatització ha estat un dels conceptes més prolífics de la recerca en comunicació de les últimes dècades. Tot i que el terme, *mediatisierung*⁵⁷ en la tradició germànica, no és nou, en l'anglosaxona no es va començar a utilitzar sovint fins a finals del segle passat, i encara referit en ocasions a la *media logic*.

“La *media logic* consisteix en una forma de comunicació, el procés pel qual els mitjans presenten i transmeten informació. Els elements d'aquesta forma inclouen els diferents mitjans i formats utilitzats per aquests mitjans. El format consisteix, en part, en com s'organitza el material, l'estil com és presentat, el focus o l'èmfasi en característiques o comportaments particulars i la gramàtica de la comunicació mediàtica. El format esdevé un marc o una perspectiva utilitzada per a presentar i per a interpretar els fenòmens” (Altheide i Snow, 1979: 10).

En els últims deu anys, a més, l'acadèmia ha generat un notable cos teòric sobre la mediatització que, tot i que continua sent objecte de discussió, ofereix diferents perspectives i comparteix prou elements com per haver esdevingut suficientment sòlid i útil per a l'anàlisi de la comunicació en els processos de canvi social i dels mitjans.

⁵⁷ Lundby (2014a: 13) recorda que “el sociòleg alemany Ernest Manheim va ser el primer, l'any 1933, a utilitzar ‘mediatització’ (‘mediatisierung’) com a terme científic i analític”, i afegeix que entre els historiadors hi va haver un primer significat de “mediatisierung” provinent de les lleis germàniques de la Mediatització de principis del segle XIX (les ciutats independents de l'Imperi Romà van ser considerades “mediatitzades” quan Napoleó les va annexonar al seu imperi. Sonia Livingstone (2008: 6) observa el paral·lelisme amb l'actual sistema mediàtic: “avui en dia, els mitjans de comunicació no només són entre tots i cadascun dels participants en la societat, sinó també, de manera crucial, s'annexionen una part considerable del seu poder mediatitzant —subordinant— les poderoses autoritats prèvies del govern, l'educació, l'església, la família, etc.”.

A mitjans de la primera dècada del S. XXI diferents corrents de recerca sobre comunicació coincideixen a utilitzar el terme mediatització. Segons Couldry i Hepp, (2013: 194), l'acord està motivat per la internacionalització de la recerca, per investigacions col·laboratives transnacionals, per la creació del grup de treball sobre mediatització a l'European Communication Research and Education Association (ECREA 2011-2012), per la posada en marxa de programes de recerca sobre la mediatització en diferents universitats i per la publicació de diversos llibres, com ara *The mediatization of culture and society* (Hjarvard, 2013) i *Cultures of mediatization* (Hepp, 2013).

Així, han estat nombrosos els temes analitzats en relació a la mediatització, com ara els tractats a *Mediatization of communication* (Lundby 2014): canvi climàtic, intercanvi d'informació financera, projecció global de l'Estat, transformació dels mitjans, digitalització, migracions, sistemes democràtics i polítiques, organitzacions i institucions, relacions públiques, processos de presa de decisions, art, cultura popular, esports, música, religió, ciència, sistema educatiu, canvis en la identitat individual i col·lectiva, en els perfils professionals, en la memòria, en la percepció de la mort, etc. La cadena alimentària ha estat un altre tema conceptualitzat des de la mediatització, en aquest cas com a procés comunicatiu *farm to fork* (Farré et al., 2013).

A diferència de la política, el poder i la llei, tres àrees clàssiques de la recerca en mediatització, el conflicte com a objecte d'estudi ha estat escassament tractat des d'aquesta perspectiva, com el mateix Lundby (2014a: 5) reconeix. Hi ha algunes excepcions, com ara els treballs sobre la mediatització del conflicte en general (Cottle 2006, amb algunes planes sobre risc i medi ambient) i sobre la mediatització del conflicte polític en particular (Castelló, 2012). Es tracta d'aportacions valuoses però insuficients si el que es pretén, com fa aquesta tesi, és aprofundir en la mediatització del conflicte ambiental.

La mediatització com a concepte analític es pot construir a partir de les funcions bàsiques que Schulz (2004) atorga als mitjans en els processos de comunicació (transferència, semiòtica i econòmica) i en els processos de canvi social (extensió, substitució, amalgamació i acomodació):

“Quatre processos de canvi representen diferents aspectes de mediatització. Primer, els mitjans estenen els límits naturals de les capacitats de comunicació humanes; segon, els mitjans substitueixen activitats i institucions socials; tercer, els mitjans s'amalgamen amb diverses activitats no mediàtiques de la vida social i, quart, els actors i organitzacions de tots els sectors de la societat s'acomoden a la lògica dels mitjans” (Schulz 2004: 98).

Krotz, al seu torn (2007), destaca la mediatització en relació amb la globalització, la individualització i la comercialització, i assenyala que no es tracta d'un procés (temporal, lineal, unidimensional, amb un punt d'inici i un final) sinó d'un metaprocés, un constructe que descriu i explica teòricament dimensions econòmiques, socials i culturals i nivells de canvi actual:

“Avui, la globalització, la individualització, la mediatització i la creixent importància de l'economia, que aquí anomenem comercialització, poden ser vistos com els metaprocessos pertinents que influencien la democràcia i la societat, la cultura, la política i altres condicions de la vida a llarg termini. Òbviament, aquests metaprocessos són crucials per a futures maneres de viure i per a les oportunitats a la vida, ja que són importants per a la gent, les seves accions i els seus processos de creació de significat al nivell micro; per a les activitats de les institucions i organitzacions a nivell meso; i per a

la naturalesa de la cultura i la societat a nivell macro. Si podem analitzar aquests metaprocessos podrem entendre millor el canvi social i cultural” (Krotz, 2007: 257).

En la definició de Krotz (2007: 258), la mediatització es refereix als “desenvolupaments històrics que han tingut i tenen lloc com a canvi de (la comunicació) els mitjans i les seves conseqüències” tant pel que fa a l’aparició de noves formes de mitjans com als canvis en el significat dels mitjans en general.

Segons Krotz, els mitjans s’han anat apoderant de més i més funcions i la interactivitat que ofereixen a través de les xarxes socials i els dispositius mòbils fan que cada cop siguin més importants en totes les àrees de la vida, amb la conseqüència que la construcció de coneixement sobre el món i els seus significats canvia, com passa també amb la identitat de la gent i les relacions socials, així com amb la forma en què es comporten les institucions i organitzacions, i amb la cultura i la societat en general (Krotz, 2007: 259).

La qüestió, segons Strömback (2008: 228) ja no és si els mitjans són independents de la política i de la societat, sinó si la política i la societat són independents dels mitjans, de quina és la interacció entre la lògica mediàtica i la lògica política.

Per tal de fer operatiu el concepte, l’autor distingeix quatre fases de la mediatització política: la primera es refereix a la mediació; la segona, a la transformació per la qual els mitjans es governen per la lògica mediàtica i no per la lògica política, esdevenint semi-independents; la tercera, al fet que els mitjans són ja independents i tan importants que la política i altres actors socials s’han d’adaptar a la seva lògica i, l’última, a la internalització de la lògica mediàtica, de forma més o menys conscient, per part dels actors polítics que passen d’“adaptar-la” a “adoptar-la”.

“Els actors institucionals i socials han arribat a acceptar la lògica mediàtica i les seves conseqüències com una realitat empírica, com a vàlida en el context de les campanyes electorals i de l’acció de govern de, per exemple, tendències econòmiques o amenaces al medi ambient o a la seguretat nacional. Així, la lògica mediàtica i les seves conseqüències són percebudes com a més o menys inevitables, encara que inevitable no equival a que no es pugui gestionar, més aviat equival a un problema que requereix atenció constant” (Strömback, 2008: 240).

Strömback constata empíricament, a través d’entrevistes a parlamentaris i a periodistes, que els polítics atorguen una gran importància als mitjans, en especial a la televisió, els diaris i la ràdio, i que la política ha estat mediatitzada i no es pot entendre sense tenir-los en compte: la política no existeix fora dels mitjans i aquests la modifiquen constantment. Es pot comprovar fins a quin punt la política està mediatitzada en funció de la independència dels polítics respecte dels mitjans i dels esforços que fan els polítics per adaptar-se o no a la lògica mediàtica (Strömback, 2008).

Com fan Schulz, Krotz i Strömback, Hjarvard també es refereix a la mediatització, en el seu cas de la societat (2008) i de la cultura (2013), per tractar en un sentit ampli del paper dels mitjans com a institucions i eines culturals en el canvi social:

“Per la mediatització de la societat entenem el procés pel qual la societat es sotmet de forma creixent, o esdevé dependent, dels mitjans i la seva lògica”. (Hjarvard, 2008:113)

Hjarvard (2008) fa notar que, amb la *media logic*, Altheide i Snow utilitzaven el terme mediació per a referir-se en certa manera a la mediatització. En aquest punt cal

descriure les diferències entre mediació i mediatització apuntades per diversos autors. Hjarvard especifica que:

“La mediació descriu l’acte concret de la comunicació a través d’un mitjà en un context social específic. En canvi, la mediatització es refereix a un procés de llarga durada pel qual les institucions socials i culturals i els modes d’interacció canvien com a conseqüència del creixement de la influència dels mitjans” (Hjarvard, 2008: 114).

Hjarvard (2004) distingeix entre formes de mediatització fortes i dèbils, éssent les primeres les que comporten que l’activitat social o cultural mediatitzada assumeix la forma dels mitjans i es desenvolupa interactivament a través d’aquests. En les formes de mediatització *soft*, en canvi, l’estructura i el contingut simbòlic de l’activitat social o cultural es veu influenciada per l’entorn mediàtic però no adopta necessàriament la seva forma.

Segons Strömback (2008), en relació a la política, la mediació es refereix a si els mitjans són o no els canals més importants per a l’intercanvi d’informació entre els actors polítics i els públics. És un concepte descriptiu important que és necessari per parlar de mediatització, però insuficient per reflectir totes les dinàmiques dels processos de comunicació política moderns i com han evolucionat en el temps. Pel que fa a la mediatització, la planteja com un procés gradual: en quin grau o mesura els mitjans són la principal font d’informació política i social, són independents de les institucions polítiques i són governats per la lògica mediàtica (comercial) o la política (democràcia, servei públic), el que determinarà els seus continguts.

Couldry i Hepp (2013) distingeixen entre mediació i mediatització en aquests termes: la mediació es refereix a com influeix la comunicació en el procés de construcció de significats, mentre que la mediatització es refereix al canvi. La mediatització mostra els canvis que hi ha hagut en els processos de mediació arran de l’aparició de certs mitjans en processos emergents de canvi social.

En relació al conflicte, Livingstone (2008) recorda que la mediació es refereix sovint a un procés per resoldre’l, no necessàriament als mitjans de comunicació, i que el que en el primer cas té una connotació positiva (negociació, diàleg per arribar a l’acord), en el segon cas es pot interpretar de forma negativa, com a participació interessada o ingerència del poder en els mitjans per controlar-los.

Les diferents aproximacions al concepte han donat lloc, amb el temps, a dues tradicions principals de recerca en mediatització descrites per diversos autors (Couldry i Hepp, 2013; Mattoni i Treré, 2014; Lundby, 2014b): la institucional i la socioconstructivista o cultural.

- La tradició institucional: Altheide i Snow (1979) són a la base d’aquesta concepció del terme, atès que l’entenen com el procés pel qual la societat s’adapta a la *media logic*. En aquest procés, la influència dels mitjans es tradueix en canvis en les lògiques institucionals (política, del dret, dels moviments socials) i en els mitjans.

Hjarvard s’adscriu a aquest corrent que es pregunta per l’adaptació de les institucions socials al canviant sistema mediàtic. L’aproximació institucional entén que els mitjans són institucions socials amb les seves pròpies normes, per bé que no són del tot independents. De fet, fins i tot els mitjans han estat

mediatitzats: hem passat d'una situació en què els mitjans servien al periodisme a una situació en què els mitjans se serveixen del periodisme. En la interacció interdependent amb les altres institucions socials, i en el contrast de les lògiques respectives (mediàtica, política, legal), els mitjans esdevenen agents del canvi social. La dualitat entre estructura i acció és present i intervé en la transformació. Des d'una perspectiva institucional, la mediatització és útil per analitzar els canvis socioculturals i les transformacions estructurals a llarg termini en les relacions entre els mitjans i altres esferes socials (Hjarvard, 2014: 202).

- La tradició socioconstructivista o cultural: representada per Krotz i Hepp, entre altres, aquesta tradició es preocupa pel procés de construcció comunicativa de la realitat social i cultural, pel paper que juguen els mitjans en aquest procés i pels canvis socials que se'n deriven, en la línia de Martín-Barbero (1987). La tradició socioconstructivista no es preocupa tant dels mitjans com a institucions com de les propietats específiques dels mitjans que intervenen en la construcció de la realitat sociocultural. Com passa amb l'ampliació semàntica de Hjarvard en el cas de la perspectiva institucional, la cultural també ofereix diverses possibilitats d'anàlisi:

“La perspectiva cultural és àmplia y abasta una gamma de teories socials que destaquen la circulació simbòlica i la comunicació com a base per a la interacció social” (Lundby, 2014b: 6).

Lundby (2014b) assenyala encara una tercera aproximació, la material (Finnemann, 2014; Jansson, 2014), que se centra en les propietats tecnològiques dels mitjans i en com intervenen i modifiquen els processos comunicatius i de canvi social. Conclou que les forces motrius de la mediatització són diferents en cadascuna de les tres perspectives: en la cultural són les relacions simbòliques; en la institucional, la tensió entre les lògiques institucionals i, en la material, les capacitats tecnològiques (Lundby, 2014b: 12).

Cadascuna d'aquestes tres aproximacions o categories ideals a la mediatització es fonamenta en diferents teories sobre el canvi social: l'aproximació institucional es basa en la teoria de l'estructuració de Giddens i en el paper de la comunicació política en la transformació de la democràcia; l'aproximació socio-constructivista té com a base la teoria figurativa de Norbert Elias i la teoria dels camps socials de Pierre Bourdieu i, finalment, l'aproximació material està basada en la *medium theory* de Meyrowitz i en la teoria sobre la producció de l'espai de Lefebvre (Lundby, 2014b: 6-8).

En definitiva, tres elements formen el “comú denominador” de les diferents aproximacions:

“En primer lloc, la mediatització és un procés a llarg termini. En segon lloc, la mediatització implica *transformacions* de pràctiques i institucions. En tercer lloc, aquestes transformacions tenen lloc en interacció entre els canvis en els mitjans de comunicació i el context social, polític i cultural, que també inclou la transformació dels mitjans de comunicació” (Lundby 2014b: 19).

Es tracta de visions no excloents sinó complementàries per analitzar mitjans, institucions i processos comunicatius des d'una perspectiva temporal. En aquesta tesi utilitzaré principalment les dues primeres aproximacions per dos motius: en primer lloc, perquè les aproximacions cultural i institucional coincideixen a entendre la mediatització com un concepte per estudiar, en els nivells macro i meso respectivament, les relacions entre els canvis en els mitjans i en la comunicació, d'una banda, i les transformacions socioculturals, de l'altra. En segon lloc, perquè considero que l'aproximació material se centra excessivament en els canvis tecnològics i té el risc de caure en els límits d'una visió mediocèntrica. Tot i això, no deixaré al marge la perspectiva material i el nivell micro, si bé els tractaré des del periodisme i no des dels mitjans. La distinció és pertinent atesos els canvis en el sistema mediàtic i la transformació de la professió arran de l'expansió dels mitjans digitals i de les xarxes socials. Les implicacions de l'entorn 2.0 per al periodisme i per a la cobertura del conflicte ambiental són múltiples i profundes i poden analitzar-se a partir de la distinció entre el *hard* i el *soft journalism*.

També és pertinent, en referència a les crítiques al mediocentrisme de la mediatització, (Deacon i Stanyer, 2014), recuperar Livingstone i Lunt (2014) i assenyalar una altra distinció:

“Ser ‘mediocèntric’ és una aproximació unilateral per entendre la interacció entre els mitjans, la comunicació, la cultura i la societat, mentre que ser ‘media-centrat’ implica una comprensió holística de les diverses forces socials que s'entrecruen, alhora que ens permet tenir una perspectiva particular i posar l'èmfasi en el paper dels mitjans en aquests processos” (Hepp et al, 2015: 3).

En el context d'aquest marc teòric i d'acord a les tres aproximacions a la recerca sobre comunicació i canvi social a través de la mediatització es deriva, en aquest punt, la necessitat de detenir-se en les institucions i en les pràctiques comunicatives. En aquest sentit, Lundby (2014b: 13) assenyala que en els processos de mediatització tots els autors tenen en compte la relació entre l'estructura (Hjarvard, Strömbäck i Esser) i l'acció, els *frames* i els “models comunicatius” (Hepp, Hasebrink, Couldry).

A efectes analítics, en aquesta tesi l'estructura es refereix a les institucions i a les seves lògiques organitzatives, mentre que l'acció, els *frames* i els models comunicatius es refereixen a l'ús del llenguatge per a la creació de *frames* i significats sobre els termes en conflicte i sobre el conflicte mateix.

1.1.1.-L'estructura: les institucions i les lògiques organitzatives

Pel que fa a l'estructura, és a dir a les institucions, em refereixo a les que s'organitzen al voltant del poder de l'Estat, a partir de normes establertes i models jeràrquics, i també a les que sorgeixen des de formes d'organització horitzontals i assembleàries. En el sentit més ampli, una institució és:

“Un domini o camp identificable de la vida social que es regeix per un conjunt particular de regles formals i informals, mostra una estructura particular, serveix certes funcions socials, i assigna recursos per a l'acció de diverses maneres” (Hjarvard, 2014: 130).

Aquí es poden considerar doncs tant les institucions més formalment estructurades (l'Estat, l'església, la família, l'escola, la ciència, etc.) com altres organitzacions alternatives fins a cert punt institucionalitzades, per exemple els moviments socials.

“Les institucions proporcionen estabilitat i predictibilitat en el temps i en l'espai però també són estructures dinàmiques que ofereixen a les organitzacions i als individus recursos materials i simbòlics per actuar reflexivament i creativament en diverses circumstàncies, possibilitant la renovació de les mateixes institucions. En conseqüència, el canvi acumulat en el temps en les pràctiques de la comunicació mediada pot provocar transformacions institucionals” (Hjarvard, 2014: 203).

En la lectura de les cites anteriors s'observa l'existència de lògiques que no és sobrer analitzar en el cas de cadascuna de les institucions que intervenen principalment en el conflicte que aquí es tracta: a) els mitjans, b) la política, c) el dret i d) els moviments socials.

- **A) La lògica mediàtica:** La professionalització, la comercialització i la tecnologia són les tres dimensions de la lògica mediàtica. Es refereixen al periodisme com a institució, als mitjans com a empreses i a la tecnologia com a factor de canvi en els processos de producció d'informació (Strömbäck i Esser, 2014: 382).

“A la pràctica, l'esfera pública dels mitjans constitueix un espai públic que de cap manera està restringit a la deliberació racional i política, sinó que està obert a la representació pública i la discussió (tan racional com irracional) dels assumptes relatius a totes les institucions socials” (Hjarvard, 2014: 216).

“Els mitjans són eines socials per a la producció d'atenció, però la seva capacitat real és l'habilitat que tenen per controlar com és representada la informació (per exemple, emmarcada ideològicament o narrada artísticament), com es construeixen les relacions (per exemple, qui connectarà amb qui i de quina forma), i a quin propòsit social serveixen les accions comunicatives (per exemple, l'entreteniment, l'educació, la persuasió, etc.)” (Hjarvard, 2014: 222-223).

La idea bàsica és que els mitjans i la política són dos sistemes institucionals diferents que serveixen interessos diferents i que tenen els seus propis actors, necessitats, regles i processos (Strömbäck i Esser, 2014: 381).

- **B) La lògica política:** La *polity*, la *policy* i les *politics* són les tres dimensions de la lògica política. Tracten del sistema de regles que regulen el procés polític i l'estructura institucional (política, electoral, judicial, administrativa), dels processos de definició de problemes i de polítiques (coordinació i equilibri d'interessos, negociacions, discussió i implementació) i dels intents per guanyar suports en processos de *framing*, *agenda-setting* i negociacions polítiques (Strömbäck i Esser, 2014: 383).

Ambdues lògiques, la mediàtica i la política, són coherents i dinàmiques. D'una banda, la lògica mediàtica:

“És coherent en el sentit que ni el grau de professionalisme ni el de comercialisme canvien abruptament i que la *media logic* d'apropiació procedeix de manera gradual...És alhora dinàmica en el sentit que la *media logic* podria evolucionar a mesura que ho facin les tecnologies dels mitjans, i la influència relativa del professionalisme i del comercialisme podria variar en el temps, així com entre països i entre mitjans dintre dels països” (Strömbäck i Esser, 2014: 382).

D'altra banda, la lògica política:

“És coherent en el sentit que els processos polítics són sempre sobre el poder així com també sobre polítiques i temes, i sempre tenen lloc en un marc institucional que la condiona. La lògica política és alhora dinàmica en el sentit que varia entre països amb diferents marcs institucionals, entre institucions polítiques en països amb diferents rols i propòsits en el sistema de govern, i perquè la influència relativa de la política i de les polítiques podria variar en el temps, així com en els països, en les institucions polítiques, en les organitzacions i en els actors dins dels països” (Strömbäck i Esser, 2014: 383).

La interdependència entre ambdues lògiques és manifesta si es té en compte que la premsa i, per tant, els mitjans, són actors polítics en el conflicte (Borrat, 1989).

- **C) La lògica legal:** Una definició d'aquesta lògica és la que s'obté en contraposar-la amb la lògica mediàtica, com fan Bogoch i Peleg (2014) a partir de les aportacions de diversos autors:

“Mentre que la llei exigeix una anàlisi racional en profunditat de cadascuna de les proves, de manera que els procediments poden ser llargs i prolongar-se, els ritmes, gramàtiques i formats dels mitjans afavoreixen els informes ràpids i escèptics, emesos sota terminis molt estrictes, que sovint es caracteritzen pels resultats superficials i un estil orientat a la cursa (Brants i Van Praag 2006; Strömbäck 2008). El llenguatge jurídic és sovint complicat, ‘altament codificat, carregat de jargó i fosc per a tothom excepte per a una audiència especialitzada’ (Greenhouse, 2001: 120), mentre que la premsa del mercat de masses exigeix simplicitat, drama, i temes fàcilment identificables, herois i vilans. Mentre que la llei busca resoldre els conflictes, els mitjans busquen accentuar-los; els jutges deliberen a porta tancada, de vegades utilitzant ordres de mordassa per limitar el coneixement del públic, mentre que els mitjans afavoreixen la transparència i busquen revelar i exposar; tradicionalment els jutges han restat importància a la seva pròpia persona, utilitzant la roba i el llenguatge per desviar l'atenció d'ells mateixos com a individus, mentre que la lògica dels mitjans exigeix la personalització dels fets per tal d'explicar una història dramàtica (Rosen-Zvi 2005; Wolsfeld 2011). Aquestes diferències semblen minar la possibilitat de mediatització de l'esfera legal” (Bogoch i Peleg, 2014: 446-447).

Però malgrat aquestes diferències, conclouen que el sistema legal ha estat mediatitzat i que això ha comportat canvis en la naturalesa dels procediments, en les pràctiques dels operadors jurídics i en la cobertura informativa dels afers legals.

- **D) La lògica dels moviments socials:** Mattoni i Treré (2014) consideren crucial la dimensió temporal per entendre els moviments socials i identifiquen tres fases d'evolució (moments rellevants, “cicles”, “onades” i “marees” —durant els moments de latència s'adopten pràctiques diàries de resistència— i etapes de “contenció cultural” durant les quals hi ha disponibles “plantilles per a l'acció col·lectiva” (*frames*). Alhora, identifiquen també tres nivells: en el micro hi ha els activistes a títol individual, en el meso els grups i organitzacions (que són diferents segons la jerarquia, els processos de decisió i els recursos humans/econòmics) i, en el nivell macro, les “famílies” de moviments socials.

Aquests autors veuen els moviments socials com un conjunt de pràctiques socials en el nivell micro i aquestes pràctiques com un conjunt d'actuacions, marcs mentals, usos d'objectes, autoreflexió, emocions i motivacions que mantenen la interacció

entre els activistes i entre aquests i altres actors socials externs al moviment (Mattoni i Treré 2014: 258).

A nivell meso, els mecanismes són una gamma més complexa de pràctiques socials que caracteritzen els moviments i són capaces d'alterar algunes de les seves dimensions a mitjà termini. Els mecanismes es combinen amb processos que també es poden desenvolupar durant un llarg període de temps influent en la controvèrsia en el macronivell d'acció col·lectiva. Mattoni i Treré (2014: 259) agrupen les pràctiques socials, els mecanismes i els processos en quatre categories: a) De participació: són les que els moviments socials utilitzen per involucrar altres individus en el dia a dia durant les etapes de latència, compartir les preocupacions i protestes per atreure altres moviments socials i atreure participants en manifestacions, peticions i similars; b) D'organització: són les que permeten els activistes planificar reunions, acordar i coordinar accions; c) De protesta: comporten l'execució de les protestes públiques, és durant aquestes etapes quan els moviments socials es fan més visibles entre el públic general i en l'esfera política; i d) Simbòliques: són les relacionades amb els discursos, significats i interpretacions sobre els temes conflictius.

En referència als moviments socials, Lundby (2014b: 7) es refereix a *De los medios a las mediaciones: Comunicación, cultura y hegemonía* (Martín-Barbero 1987) i compara la mediatització amb les transformacions socioculturals relacionades amb els moviments socials, i els mitjans en relació a la comunicació, el poder i l'hegemonia. Carter (2001: 153) conclou que, per avaluar l'impacte dels moviments ambientals, cal entendre el seu rol en el procés polític; afegeixo, per tant, en la lògica política.

Sampedro il·lustra la contraposició de la lògica dels moviments socials amb la lògica legal amb la “marginació institucional que es crea quan “els conflictes sobre l'esfera política ‘s'encapsulen’ en àmbits jurídics, que tenen procediments i ritmes propis, en gran part aliens a la mobilització dels activistes i a l'opinió pública” (Sampedro, 2003b: 215). Al seu torn, els moviments socials tenen altres estratègies a més de la modificació de les agendes: reobrir el debat a nivell parlamentari i/o judicial o bloquejar-les (Sampedro, 1997). Quant als moviments socials i els mitjans, el mateix Sampedro distingeix entre “una jerarquia d'identitats públiques que, en funció del tractament mediàtic, es divideixen en hegemòniques i minoritàries” (2003a: 9-10).

Nel·lo entén la reacció dels moviments socials “com respostes locals realistes davant de problemes concrets” (Nel·lo 2003: 12-13) i identifica aquesta paradoxa:

“Els moviments territorials són, sobretot, locals, reactius, monotemàtics, apolítics i a-institucionals, mentre que allò que caldria per fer front al problema que els origina són, més que res, plantejaments multiescalars, intervencions proactives, visions comprensives, decisió política i compromís institucional” (Nel·lo 2003: 54).

El contrast de les lògiques deixa espais per als acords i els desacords, segons quina perspectiva s'adopti. Subirats (2007: 9-11) planteja diferents perspectives en relació als problemes públics i la intervenció institucional i aboga per “visions més ‘soft’” com a pautes d'intervenció:

“Una visió tradicional de l'actuació dels poders públics parteix de la hipòtesi que les polítiques públiques són el resultat objectiu de la combinació de la voluntat política d'intervenir i de la selecció de l'alternativa d'acció més eficaç i eficient entre totes les

possibles, en relació al problema de caràcter objectiu i plantejat i que ha generat aquesta política. Normalment es considera que cada política o intervenció des dels poders públics hauria de respondre a una doble lògica: especialització i territori....A la pràctica, però, tot plegat funciona de manera molt més barrejada i redundant....Les lògiques d'intervenció no tenen per què coincidir, però cada instància governamental parteix d'una agenda pròpia, i d'una presumpció de certesa tant tècnica com legal que estaria al darrera de cada decisió. Tot plegat, malgrat partir d'aquesta presumpció de certesa, de racionalitat i d'intervenció reglada i ordenada, acaba generant en el territori la sensació de descoordinació i desordre, o fins i tot, de que 'el que un fa, l'altre ho espatlla'....Es treballa i es planifica des de la certesa, però la realitat interinstitucional i social situa la posta en pràctica de les decisions en la incertesa i la negociació. I el curiós és que malgrat això passa una vegada i una altra, els procediments de planificació persisteixen en els punts de partida ja esmentats....Som conscients de que cal sempre ajustar les perspectives dels diferents actors i que acabarem amb decisions i vies d'acció que no són les que havíem imaginat des del despatx....però ens resistim a acceptar-ho com la 'normalitat' democràtica, sinó com una mena de constant interferència entre la racionalitat desitjable i un resultat poc engrescador fruit del neguitós i confús aiguabarreig d'un escenari massa ple d'interessos i actors" (Subirats, 2007: 9-11).

La perspectiva 'soft', alternativa "a com es pressuposa que funciona el mercat, o com l'ordre jurídic formal ens presenta els processos decisionals" (Subirats, 2007: 11), planteja la definició del problema com una fase crucial del conflicte:

"En l'escenari de les polítiques públiques, podríem afirmar que el que s'acabi fent o no fent no ha de ser considerat moltes vegades com la solució racional o òptima, sinó simplement com la definició de problema que ha resultat triomfant en el debat públic entre actors i les seves definicions de problema. Aquesta decisió tampoc indica un final del debat, ja que els actors 'perdedors' tractaran d'evitar que la decisió adoptada oficialment s'executi en la pràctica, o faran campanya per a demostrar que aquesta opció és errònia i aconseguir que es revisi" (Subirats, 2007: 12).

Si per a Subirats (2007) la definició del problema és clau, Torres (2005: 443) incideix en el procediment per afirmar "que el model decisional ja no serveix, que està ancorat en uns supòsits de temps passats i que les contínues adaptacions no el fan bo sinó que l'espatllen més, perquè allò que cal és repensar-lo de nou, de cap a peus". En la contraposició de les lògiques, segons Torres, ni els moviments socials són "una colla de marginals que frenen el progrés" ni són mites heroics; ni l'administració és "sistemàticament opaca i només vetlla per interessos ocults" ni pot "pretendre que, per tenir la representativitat democràtica, pot prendre decisions sense l'obligació de rendir comptes ni de buscar consensos" (Torres, 2005: 444).

1.1.2- L'acció: els *frames* i els models comunicatius

La creació de significats (*sense making*) i els processos de (re)*framing* al voltant del conflicte ambiental i del desenvolupament sostenible han ocupat part de la meua recerca acadèmica en paral·lel a la redacció d'aquesta tesi. És per això que, al llarg de les següents pàgines, recupero continguts de treballs previs que, de fet, són en els fonaments i en el guió d'aquest treball. Per això en reproduïxo alguns fragments al llarg de la tesi, si bé no em limito a la seva literalitat sinó que amplio l'abast de la recerca prèvia amb:

- El marc teòric de la mediatització exposat en l'apartat anterior.
- Els marcs conceptuals de l'ecologia política i de la cultura dels drets en la societat del risc, que exposo en aquest apartat.
- Una matriu d'anàlisi com a proposta d'aportació metodològica.
- Noves preguntes de recerca per a futures investigacions en relació amb les hibridacions de les lògiques *soft* —*soft journalism* (lògica mediàtica), intervenció *soft* en el territori (lògica política), *soft law* (lògica legal)— i els moviments socials i les “noves cultures”.

Com he assenyalat prèviament l'acció, els *frames* i els models comunicatius es refereixen a l'ús del llenguatge per a la creació de *frames* i significats sobre els termes en conflicte i sobre el conflicte mateix (indestriables, d'altra banda, de les lògiques organitzatives i institucionals). Segons Hjarvard (2014: 214), “les lògiques institucionals abasten les dimensions material i cultural i funcionen també a mode de recurs cognitiu, en proporcionar categories de creació de sentit per interpretar el món”.

Des del punt de vista de la comunicació organitzacional la creació de sentit sobre els fets o la realitat és un procés comunicatiu “sobre l'organització” (l'estructura) i “sobre l'acció”. El *sensemaking* està relacionat amb el poder i amb factors identitaris i psicològics. En moments d'incertesa i conflicte es busquen significats, sentits, motius per actuar (Weick et al., 2005).

La comunicació organitzacional (que “no és la transmissió lineal d'informació sinó la producció no lineal d'interpretacions”, segons Aula i Siira, 2010: 131) és útil per identificar processos de *sensemaking* i *framing* en interaccions complexes, com és el cas dels conflictes ambientals. Segons aquests autors, el desordre i el caos i formen part de la comunicació humana i organitzacional i no han de ser tractats com defectes sistèmics (Aula and Siira 2010 p. 131).

Goffman (1974), Gamson i Modigliani (1989) i Entman (1993) són quatre acadèmics de referència en l'estudi del *frame*. En un sentit ampli, la majoria d'autors coincideixen a afirmar que emmarcar un tema (un problema, un conflicte), és dirigir l'atenció, seleccionar un punt de vista, una perspectiva o enfocament que destaquí un aspecte de l'assumpte, amb la qual cosa se n'obvien altres amb major o menor consciència i/o intencionalitat persuasiva, de manipular i mobilitzar a l'acció.

Atès que el conflicte és un procés construït socialment per i des de la comunicació, l'aproximació al *framing* que crec convenient adoptar és la constructivista i interaccional, segons la qual en el *framing* intervenen diversos actors i aspectes meta-comunicatius del discurs (Van Gorp 2007, Dewulf et al. 2009). El *framing* és, com el *sensemaking*, un procés dinàmic. Segons Brummans et al. (2008: 28) des de la perspectiva del *sensemaking* el *framing* es refereix a “un model de destacar aspectes similars d'experiències per donar un sentit coherent al que està passant que és contínuament format i modificat en interaccions”.

La importància del *framing* i el *reframing* en la construcció de ponts de diàleg sobre la naturalesa del conflicte ha estat analitzada per diversos autors (Gray, 2004; Shmueli et al., 2006; Lakoff, 2010; Kaufman et al., 2013). El *framing* i el *reframing* són processos comunicatius clau en els processos de negociació entre parts enfrontades per un conflicte (Shmueli et al. 2006: 210). No és estrany que la recerca hagi prestat atenció a

com es construeixen i com evolucionen els *frames* tenint en compte que identificar-los i entendre quins hi ha en joc en cada moment pot contribuir a aproximar posicions entre actors en desacord.

La tipologia de *frames* és molt variada, canvia en funció dels autors i del criteri utilitzat per classificar-los.

La proposta de Nie (2003) em sembla particularment pertinent pel fet que considera els *frames* mediàtic i polític com a motius de conflictes basats en l'ús dels recursos naturals. Igualment interessants i valuosos en termes analítics són els “atributs i els identificadors” que aporta per detectar els motius de conflicte en cada lògica o *frame*:

- En el mediàtic, el focus dels mitjans en el joc polític, el drama, la polarització i el *frame* de l'adversari (dicotomies, dualitats, extremisme i confrontació).
- En el polític, la controvèrsia política, els actors institucionals que promouen el *frame* de conflicte, les interpretacions polítiques dels fets i les proves, la narrativa política i l'ús de símbols i sinèctokes (el tot per la part i a la inversa).
- En el legal: la vaguetat del llenguatge i els mandats contradictoris (afegeixo la distribució de competències en el cas de l'Estat espanyol).
- En el dels moviments socials: la importància ambiental i simbòlica del lloc, relacionada amb els valors naturals i amb el territori i el paisatge com a factors identitaris.

En correspondència amb aquesta classificació i a les lògiques institucionals descrites anteriorment, els *frames* que identifico com a més rellevants en aquesta recerca, per la seva contribució a la intractabilitat del conflicte, són el mediàtic, el polític, el legal i el dels moviments socials.

1.2.-La intractabilitat del conflicte ambiental

El conflicte ambiental es pot descriure a partir del que la literatura acadèmica anomena *multiparty intractable conflicts* (Campbell 2003, Lewicki et al. 2003, Gray, 2004, Asha et al. 2012). Es tracta de conflictes que perviuen en el temps i de difícil resolució, especialment quan afecten principis ideològics. Tenen, però, alguns elements a partir dels quals les parts es poden aproximar per arribar a acords.

La comunicació és “pragmàtica” i “constitutiva” (Cox, 2006: 12) i, com a tal, juga un paper clau no només en la possible resolució del conflicte. La comunicació és alguna cosa més que una eina útil en els processos de mediació per resoldre controvèrsies ambientals; més enllà d'aquesta visió instrumental, en la seva versió constitutiva la comunicació és també a l'origen del conflicte: a través de la comunicació, les parts en conflicte expressen els seus punts de vista divergents.

El conflicte esdevé no només objecte de la comunicació, sinó també subjecte, en la mesura en què “qualsevol contingut pot ser llavors utilitzat, ja que la centralitat de l'acte comunicatiu no és transmetre informació o coneixement sobre l'objecte sinó mantenir el conflicte en funcionament. Encara més, el conflicte és una forma de comunicació que s'adapta perfectament a les lògiques dels mitjans, especialment a les narratives” (Castelló, 2012: 19).

Més enllà, però, dels mitjans, el conflicte es construeix, s'alimenta i s'enquista o es resol a través de les relacions dels actors en disputa i dels significats que aquests atorguen tant a l'element motiu de conflicte com a ells mateixos, en tant que es defineixen com a “nosaltres” davant dels “altres”.

Des de les respectives lògiques política, legal i dels moviments socials, les institucions creen significats sobre el desenvolupament sostenible a través de l'estructura i l'acció. El caràcter constitutiu de la comunicació es manifesta quan aquesta intervé en les diverses lògiques a nivell global i local: els programes ambientals de Nacions Unides; les cimeres internacionals sobre el canvi climàtic; la definició d'objectius estratègics sobre l'aigua i l'energia a la UE; la legislació ambiental, l'Agenda 21, la creació de ministeris i departaments de medi ambient, els projectes ambientals de responsabilitat social corporativa, la inclusió de la petjada ecològica en l'etiquetatge d'alguns productes, etc. són pràctiques organitzacionals i comunicatives que construeixen una determinada visió del medi ambient.

Un fenomen similar al de la comunicació com a element constitutiu del conflicte es produeix de vegades amb la legislació ambiental i amb els instruments normatius derivats: el que podrien ser eines per a resoldre conflictes no només no els resolen sinó que en creen de nous. És el cas d'alguns conflictes que “han esclatat precisament per l'intent d'aplicar plans” (Nel·lo 2003: 45) contestats per moviments socials que repton la legitimitat de l'Administració.

En la gestió de la intractabilitat dels conflictes ambientals el dret i la llei intervenen com a institució i *frame* de referència: estableixen normativament la noció jurídica de medi ambient i el medi ambient com objecte legal i com a dret, donen forma al concepte legal de medi ambient i a la seva protecció. Com a mecanismes de control social que regulen les aplicacions tecnològiques perilloses, la normativa sectorial i la intervenció administrativa ambiental donen forma al risc que s'assumeix, davant del que no és admissible (Esteve Pardo, 1999; 2006), i al conflicte en ell mateix. Cada estat, a través de la seva legislació i l'aplicació de les lleis, estableix doncs la importància que concedeix al medi ambient i a la seva protecció.

En aquest sentit convé establir l'abast i els límits de tres conceptes definitoris del mateix conflicte ambiental: la noció jurídica de medi ambient, el medi ambient com a dret i el desenvolupament sostenible. Es tracta, doncs, dels fonaments del dret ambiental.

“El Dret ambiental és un signe de la nostra era. El Dret sol reflectir fidelment les preocupacions de la humanitat i és per aquesta elemental raó que el Dret ambiental existeix i ha assolit el seu desenvolupament actual. La preservació i promoció del medi ambient, la implementació d'un model de desenvolupament sostenible és una preocupació de la societat del nostre temps i, per tant, del seu Dret. Òbviament, la degradació ambiental és un dels principals problemes als què s'enfronta la humanitat. Un model de desenvolupament erroni planetari (amb superpoblació i, sobre tot, injustícia en la distribució dels recursos econòmics, injustícia en les relacions comercials, política i polítics irresponsables a llarg termini) ha posat en el punt de mira de tots els països la necessitat del respecte a les regles d'equilibri natural per garantir la integritat i renovació dels sistemes naturals. A aquest conjunt de normes se'l sol denominar convencionalment ‘Dret ambiental’” (Jordano Fraga, 2012: 118).

Segons Cerski “les decisions sobre el risc tecnològic són mediades pel dret ambiental” i “aquesta mediació es produeix, essencialment, mitjançant l’aplicació de tres principis: el principi de precaució, el principi de col·laboració i el principi de responsabilitat”, a partir dels quals es defineixen els riscos i la delimitació de responsabilitats en cas que es produixin danys (Cerski, 2011: 108-109).

1.2.1.-La noció jurídica de medi ambient

El significat normatiu del medi ambient es defineix a partir d’una aproximació determinada a la seva noció jurídica. Aquesta aproximació pot ser àmplia o restrictiva (Martín Mateo, 1991):

- L’enfocament general i horitzontal es basa en un ordenament supranacional, fonamentat en uns principis rectors comuns i en tractats internacionals. Es tracta més aviat de declaracions de principis que no tenen transcendència jurídica immediata. Aquestes formulacions genèriques no permeten articular un sistema normatiu coherent que ofereixi la protecció ambiental requerida. Malgrat que aquest enfocament ampli de la noció jurídica del medi ambient ha anat substituint progressivament la visió restrictiva originària del Dret ambiental, es manté la delimitació del concepte per fer-lo operatiu.
- La noció jurídica més restrictiva, l’enfocament sectorial i vertical originari en el Dret ambiental, delimita el concepte de medi ambient per fer possible una major sistematització normativa, cosa que alhora ajuda a identificar els problemes ambientals més urgents i permet actuar amb més instruments legals.

El dret ambiental és necessàriament global però s’aplica en l’àmbit local, per la qual cosa la noció jurídica àmplia i global del medi ambient, de vocació universalista, xoca amb la visió normativa en l’àmbit d’aplicació local.

En el marc jurídic, la noció de medi ambient opera tant en l’àmbit substantiu com en l’instrumental, els megaprincipis d’ubiquïtat, sostenibilitat, globalitat, subsidiarietat i solidaritat es manifesten en la normativa ambiental i es reforcen als tribunals: el medi ambient com a objecte legal el precisa la STC 10/1995, de 26 de juny (RTC 1995, 102) sobre la Llei 4/1989 de Conservació dels Espais Naturals i de la Flora i la Fauna Silvestres, de 27 de març⁵⁸. Segons el TC:

“El medi ambient consisteix en el conjunt de circumstàncies físiques, culturals, econòmiques i socials que envolten les persones i els ofereixen un conjunt de possibilitats per a viure. En la Constitució Espanyola i en altres textos, el medi ambient, l’ambient, o el medi és en poques paraules l’entorn vital de l’home en un règim d’harmonia, que uneix allò útil i allò grat. És una descomposició factorial analítica que comprèn una sèrie d’elements o agents geològics, climàtics, químics, biològics i socials...els éssers vius i actuen sobre ells per a bé o per a mal condicionant la seva existència, la seva identitat, el seu desenvolupament i més d’un cop la seva extinció o desaparició. L’ambient, d’altra banda, és un concepte essencialment antropocèntric i relatiu. No hi ha ni pot haver-hi una idea abstracta,

⁵⁸ Derogada per la Llei 142/2007.

intemporal i utòpica del medi, fora del temps i de l'espai. És sempre una concepció concreta que pertany al present i opera aquí”.

1.2.2.-El medi ambient com a dret

El reconeixement constitucional de la protecció del medi ambient a l'Estat espanyol va tenir lloc en el context posterior a la Conferència de Nacions Unides sobre Medi Ambient de 1972. D'acord amb els principis de la declaració d'Estocolm, el nou Estat Social i Democràtic de Dret configurat per la CE de 1978 estableix entre els seus objectius la protecció del medi ambient, determinada en l'article 45 com a dret a gaudir del medi ambient en condicions adequades, alhora que com a obligació pel dret de conservar-lo que imposa a tothom. Aquest deure es reforça amb la possible imposició de sancions penals i administratives i amb l'obligació de reparar el dany causat:

Article 45 CE

1. Tothom té dret a gaudir d'un Medi Ambient adequat per al desenvolupament de la persona, així com el deure de conservar-lo.
2. Els poder públics vetllaran per la utilització racional de tots els recursos naturals amb la finalitat de protegir i millorar la qualitat de vida i defensar i restaurar el Medi Ambient recolzant-se en la indispensable solidaritat col·lectiva.
3. Per als que violin el que disposa l'apartat anterior, en els termes que fixi la llei s'establiran sancions penals o, en el seu cas, administratives, així com l'obligació de reparar el dany causat.

Si en l'àmbit internacional el discurs ambientalista va influir en la redacció d'aquest article de la CE, en l'àmbit estatal de l'època cal referir-se als esforços de part de la doctrina per inserir el medi ambient com a dret en el marc dels principis rectors de la política social i econòmica. En situar l'article 45 en el Capítol III de la CE els drets ambientals es veuen privats de la condició de drets fonamentals i només poden al·legar-se “davant la Jurisdicció ordinària d'acord amb el que disposen les lleis que els desenvolupen” (art. 53.3 CE).⁵⁹ D'aquesta manera l'art. 53.3 limita l'àmbit de protecció a l'activitat dels poders públics i a l'al·legació judicial si s'escau, però només un cop en vigor la llei ordinària que desenvolupa dit àmbit.

Per aquest motiu, tant la doctrina que en l'època qüestionava el model social de l'Estat i l'efectivitat real dels drets socials com el TC han negat al medi ambient el caràcter de dret subjectiu i fonamental, les pretensions subjectives al·legables davant els Tribunals i la garantia del recurs d'empara (art. 53.2 CE).

Així doncs el dret a un medi ambient adequat i a gaudir-ne no disposa de la protecció pròpia dels drets fonamentals i de les llibertats públiques mitjançant un procediment específic basat en els principis de preferència i sumarietat i, si s'escau, davant el TC

⁵⁹ D'aquesta manera, l'art. 45.1 CE es configura com un dret que inclou una atribució de facultats als poders públics i els dona arguments per intervenir en els drets individuals de tipus econòmic per tal de protegir el medi ambient i dotar de contingut el mateix dret que proclama. Es tracta d'un cas similar al de drets com el de la salut, l'habitatge o la cultura. A més, l'article 45.1 serveix per configurar la noció social de l'article 33.2 CE, per això alguns autors es refereixen a la funció ecològica de la propietat privada.

mitjançant el recurs d'empara. El dret al medi ambient es presenta a la CE com un principi informador de l'ordenament jurídic que només és susceptible de protecció per la jurisdicció ordinària, d'acord amb la legislació que el desenvolupi.

Però hi ha hagut debat doctrinal i, amb el temps, davant els que reconeixien el dret al medi ambient només com un principi rector, s'observa que el dret a un medi ambient adequat s'està reconeixent formalment com a tal, des d'una òptica més progressista, tridimensional.

La doctrina que defensa el caràcter subjectiu del dret al medi ambient reconegut en l'article 45.1 CE apel·la als mecanismes de garantia i ubicació i es fonamenta en l'ús del terme "dret" que s'utilitza per a reconèixer-lo. Aquesta literalitat ha estat avalada pel TS, que ha reconegut als drets del Títol III (al medi ambient en aquest cas) pretensions subjectives a favor dels seus titulars, a més de reconèixer el seu valor com a normes programàtiques.

Altres arguments amb què s'ha defensat el caràcter subjectiu del dret al medi ambient es basen en l'art. 9.1 CE (atorga força normativa a tota la Carta Magna i determina el seu caràcter vinculant) i en l'art. 10.2 (constitucionalitza el Dret Internacional dels Drets Humans i obliga a la interpretació dels drets constitucionals segons els tractats internacionals de Drets Humans ratificats per l'Estat espanyol; en aquest sentit, tant la Declaració d'Estocolm com la de Río reconeixen el dret humà a un medi ambient adequat). A més, l'art. 24 CE atorga al dret al medi ambient tutela efectiva sense possibilitat d'indefensió i la seva relació amb altres drets fonamentals, que poden reclamar-se per la via del recurs d'empara, li donen protecció reflexa en relació amb altres drets del Capítol I (arts. 14 a 29 CE).

De l'anàlisi conjunt dels tres apartats de l'article 45.1 CE a la llum del que s'ha exposat es conclou que el primer apartat estableix un dret subjectiu, el segon un principi rector dels poders públics i el tercer mecanismes (sancions i l'obligació de reparar el dany causat) per fer complir i respectar el dret ambiental que proclama. D'aquesta forma, la CE reconeix la naturalesa mixta del dret al medi ambient, és a dir la de dret subjectiu i la de principi rector de la política social i econòmica de l'Estat. Aquesta interpretació és més efectiva a l'hora de garantir el dret al medi ambient, ja que el vincula als elements ambientals que permeten el lliure desenvolupament de la vida, la salut, la personalitat i la intimitat i inviolabilitat del domicili, tal i com es desprèn dels pronunciaments del Tribunal Europeu de Drets Humans i del TC. La interpretació en clau ambiental de drets fonamentals (a la vida, a la salut, a la intimitat del domicili) i la connexió que, gràcies a la seva amplitud, té el dret al medi ambient amb aquests drets fonamentals, afavoreix que es tradueixi en la pràctica a través de normatives sectorials (majoritàriament autonòmiques atesa la manca d'una llei ambiental bàsica) i de sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans.⁶⁰

Malgrat el reconeixement jurídic del medi ambient i malgrat que a nivell europeu els Programes d'Acció Comunitària en Matèria de Medi Ambient han materialitzat els principis de prevenció, nivell de protecció elevat, cautela i acció preventiva, correcció

⁶⁰ López Ostra contra Espanya, cas del Tribunal Europeu dels Drets Humans 41/1993/436/515.

dels danys en la font i “qui contamina paga”, encara no es disposa de recursos jurídics específics per a la protecció directa del dret al medi ambient.⁶¹

Quant a l'Estat espanyol, el deure constitucional de conservació del medi ambient s'ha concretat amb la inclusió del delictes ecològic en el Codi Penal, amb mecanismes administratius de vigilància i control i amb diverses lleis (prevenció i control integrats de la contaminació, responsabilitat mediambiental i la Llei 27/2006).⁶²

1.2.3.-El desenvolupament sostenible

El concepte “desenvolupament sostenible” (Brundtland, 1987)⁶³, i el de “sostenibilitat” que se'n deriva han estat, gairebé des del moment de la seva formulació, motiu de controvèrsia i de diferents interpretacions, atès que tenen diferents dimensions que es poden interpretar des d'aproximacions diverses (Redclift 1992, Hopwood et al. 2005, Mauerhofer 2007, Emanuel et al. 2011).

Saladié i Oliveras recorden els criteris bàsics del desenvolupament sostenible (irreversibilitat zero, explotació, extracció i emissió sostenibles i principi de precaució) i la definició segons la qual és “el desenvolupament marcat per un compromís ambiental i caracteritzat per ser: endògen (recursos propis), local i de baix a dalt, integrat i sistèmic (afecta a tots els sectors), flexible (susceptible de ser reconduït), participatiu (població afectada), concertat (agents socioeconòmics), prospectiu (imagina escenaris futurs i diversos), solidari i planificat” (Saladié i Oliveras 2010: 18).

Com es veu, aquesta definició és més completa que l'original. El mateix passa amb les representacions gràfiques del desenvolupament sostenible. Per exemple, la tridimensional de Mauerhofer (2007) és força més complexa que la figura 1, amb què s'ha representat tradicionalment el desenvolupament sostenible, que es reproduïx a continuació:

⁶¹ Sobre la protecció constitucional del medi ambient es pot consultar també: Figueruelo, A. (2005). “Protección constitucional del medio ambiente en España y Europa. Medio Ambiente en el siglo XXI: una visión multidisciplinar”. *Criterio Jurídico*, pàgs. 9-29; González-Trevijano, P. (2008). “La protección constitucional del medio ambiente”. A: Becker, F. (Coord.), *Tratado de tributación medioambiental*, vol. 1, 29-52.

⁶² La Llei 27/2006, de 18 de juliol, per la qual es regulen els drets d'accés a la informació, participació pública i accés a la justícia en matèria ambiental incorpora a l'ordenament jurídic espanyol el preceptes del Conveni d'Aarhus a través de la transposició de les directives 2003/4/CE i 2003/35/CE, referides respectivament a l'accés a la informació ambiental i a la participació pública. Pel que fa a la proposta de directiva sobre el tercer pilar del Conveni d'Aarhus, la COM (2003) 624 Final, encara no ha estat aprovada. El títol IV de la Llei 27/2006 introdueix, segons l'exposició de motius, “una espècie d'acció popular l'exercici del qual correspon a les persones jurídiques sense ànim de lucre dedicades a la protecció del medi ambient, que s'haguessin constituït legalment almenys dos anys abans de l'exercici de l'acció i desenvolupin la seva activitat en l'àmbit territorial afectat per l'acte o omissió impugnats. Es consagra definitivament, d'aquesta manera, una legitimació legal per tutelar un interès difús com és la protecció del medi ambient a favor d'aquelles organitzacions l'objecte social de les quals és, precisament, la tutela dels recursos naturals”.

⁶³ “El desenvolupament sostenible és aquell que satisfà les necessitats actuals sense posar en perill la capacitat de les generacions futures de satisfer les seves pròpies necessitats” (Comissió Mundial per al Medi Ambient i el Desenvolupament de l'ONU, Informe Brundtland).

Figura 1

Des del punt de vista comunicatiu, les tres dimensions del desenvolupament sostenible es corresponen amb tres *frames*. Com en el cas de les lògiques, és en les interseccions de les tres esferes o *frames* del desenvolupament sostenible on es produeixen acords i desacords, consensos i conflictes.

A través de les construccions i visions compartides de la realitat els actors, en la seva interacció discursiva, s'agrupen en organitzacions i coalicions ja existents o en creen de noves, donen sentit al conflicte ambiental i al rol de cada actor pel que fa a les causes, conseqüències i possibles solucions (Lewicki et al. 2003). Interessos, valors i expectatives diferents generen *frames* divergents ancorats en fets històrics de la memòria col·lectiva i en experiències personals, mundanes, viscudes en un entorn familiar. Quan aquest entorn és el medi ambient apareixen visions complementàries que coincideixen amb les dimensions o *frames* del desenvolupament sostenible:

L'economicista prima la dimensió econòmica, concep el medi ambient com un bé material per explotar i es basa en la gestió de l'oferta dels recursos naturals; la conservacionista, en canvi, destaca la dimensió ambiental, tracta el medi ambient com un recurs que cal protegir i es basa en la gestió de la demanda; finalment, la dimensió social del desenvolupament sostenible se centra en la justícia y en la democràcia ambiental (participació pública y accés a la informació i a la justícia) i inclou valors culturals.

En l'ordenament jurídic espanyol, el concepte de desenvolupament sostenible es construeix a partir dels arts. 40, 45, 128 i 130 CE. Del joc combinat dels preceptes a què es refereixen aquests articles es conclou que l'Estat, alhora que ha de fomentar el progrés, la modernització i el desenvolupament social i econòmic per a una distribució de la renda regional i personal més equitativa, també ha de tutelar el medi ambient, vetllar per un ús racional de tots els recursos naturals (subordinats a l'interès general) i garantir el dret de tothom a gaudir del medi ambient en condicions adequades per al seu desenvolupament personal.

La CE segueix el model de les constitucions existencialistes amb la idea de limitar els drets econòmics per generar un benestar mínim per a tots els ciutadans, per la qual cosa proclama que l'Estat espanyol es constitueix com a Estat social i Democràtic de Dret (art. 1. CE) i incorpora la clàusula de transformació social (art. 9.2 CE) i la funció social de la propietat (art. 33.2). Malgrat tot, però, la prioritat de l'Estat és econòmica, dóna per fet que els recursos naturals estan a la seva disposició per explotar-los i repartir la riquesa que generin.⁶⁴

El medi ambient com a dret té punts de fricció amb el doble mandat constitucional de l'Estat: aquest, alhora que ha de fomentar l'explotació dels recursos per a promoure el desenvolupament i el creixement econòmic (art. 40 CE), s'obliga a protegir el medi ambient (art. 45 CE). El conflicte entre aquests mandats o *frames* contradictoris (Nie, 2003) és el que miren de resoldre les polítiques sostenibles, que intenten casar la necessitat de desenvolupament econòmic amb la protecció ambiental i amb la justícia social, procurant que els interessos sectorials no prevalguin sobre el benestar de la societat en el seu conjunt.

A través de les polítiques sostenibles l'Estat assumeix la dimensió ambiental de tota l'acció pública, totes les polítiques públiques han de ser sostenibles per garantir no només el creixement econòmic sinó també una qualitat de vida digna per als ciutadans i la protecció del medi ambient. Es tracta de que el creixement econòmic, la cohesió social i la protecció del medi ambient es donin la mà. Per aconseguir-ho, “en la pràctica és necessari que el creixement econòmic doni suport al progrés social i respecti el medi ambient, que la política social suporti els resultats econòmics i que la política ambiental sigui rentable”. Això ha de facilitar la inversió privada amb “objectius clars, estables i a llarg termini”. El criteri economicista —“no actuar pot resultar més costós que una acció prèvia”— és el que en definitiva impulsa les polítiques sostenibles (Comissió Europea, 2001: 2-4).

Encara, una dificultat afegida és la de definir el concepte de qualitat de vida, atès que es construeix a partir de valors històrics, culturals, socials, metafísics... Jurídicament, ja als anys setanta⁶⁵ es van incloure a la CE referències a la qualitat de vida, al preàmbul i a l'article 45.2, que connecten el concepte amb la tutela ambiental i l'ús racional dels recursos naturals.

En les societats desenvolupades de base tecnocientífica la qualitat de vida no s'entén només com el mínim vital per gaudir d'una vida digna sinó que va més enllà, a la recerca de satisfer noves necessitats, materials o no, que sovint són substituïdes per altres aspiracions un cop satisfetes les primeres.

En el sistema capitalista la qualitat de vida s'ha associat històricament al creixement, a la capacitat econòmica, a la disposició de capital per a l'adquisició de béns de consum. De fet, el medi ambient i la natura són considerats com a tals. Però aquestes mateixes societats s'han adonat que, en aquests termes, major qualitat de vida no és sempre sinònim de benestar i felicitat. D'aquí la tendència a recuperar espais i valors relacionats

⁶⁴ Com ja s'ha dit, el fet que la CE no consideri fonamentals els drets ambientals fa que l'article 45.1 atribueixi facultats als poders públics per intervenir en els drets econòmics individuals per poder protegir el medi ambient.

⁶⁵ Arran de la influència internacional per la creació de l'Agència de Protecció Ambiental (EPA) als EUA, de la Conferència d'Estocolm, del Primer Programa d'Acció de les Comunitats Europees (1973-1977) i de la Declaració del Comitè de Medi Ambient de la OCDE.

amb una altra concepció de la qualitat de vida que torna al que és “natural” (amb el risc, però, de mercantilitzar encara més la natura).

Segons la lògica del desenvolupament sostenible, sense un medi ambient de qualitat i uns recursos gestionats racionalment no hi haurà creixement econòmic, cohesió social ni qualitat de vida. El fet que la qualitat de vida aparegui explícitament a la CE li atorga valor jurídic i vincula indirectament l'Estat, que s'obliga a la promoció del benestar mitjançant la utilització racional dels recursos naturals (Martín Mateo, 1988). Tot i que la qualitat de vida com a concepte jurídic és inoperant quan incorpora components que van més enllà de la relació entre l'home i el medi, de l'entorn físic, el Dret ambiental li dona un contingut més precís que contribueix a concretar-lo.

En resum, davant del paper de l'Estat com a actor del conflicte i de les diferents interpretacions dels conceptes exposats (la noció jurídica del medi ambient, el medi ambient com a dret i el desenvolupament sostenible), les contradiccions en els mandats constitucionals no s'haurien de veure com a limitacions, sinó com a oportunitats per innovar en les interpretacions, —per reconsiderar el discurs hegemònic del desenvolupament sostenible i la modernització ecològica com a estratègies d'acomodació de l'ambientalisme radical—, i per trobar formes alternatives de conceptualitzar i analitzar el conflicte ambiental (Hajer, 1995).

Més endavant exploraré aquestes oportunitats per a innovar en les interpretacions en l'àmbit legal. Ara però, confronto la modernització ecològica en el debat amb altres formes legítimes d'analitzar el conflicte ambiental.

1.3.-Modernització ecològica vs. ecologia política en la societat del risc i de la cultura dels drets

L'estructura juridicopolítica, administrativa, socioeconòmica i cultural d'un territori condiona les diferents visions del desenvolupament sostenible i determina quina o quines de les seves dimensions es prioritzarà sobre la resta en cas de conflicte.

Com s'ha vist, l'Estat com a estructura institucional s'obliga no només a garantir la seguretat dels ciutadans i el creixement econòmic per millorar la seva qualitat de vida sinó també a protegir el medi ambient, fet que contraposa diferents ideologies (neoliberal, tecnocràtica, socialdemòcrata, ecologista) i models de presa de decisió (autoritari, consultiu, negociat), etc.

En la lògica capitalista és clau la relació cost (risc)-benefici atès que els recursos naturals es converteixen en béns de consum. Com en la tragèdia dels comuns (Hardin 1968), es manifesta la tensió entre un sistema físic amb recursos naturals limitats i un sistema econòmic basat en la producció massiva de béns de consum i en el creixement il·limitat. A més, l'aplicació industrial de la tecnologia generada amb els coneixements científics ha causat danys ambientals, esgota els recursos per transformar-los i posar-los al mercat i no necessàriament proporciona més qualitat de vida. En aquest punt el model tecnocientífic xoca amb els límits de l'industrialisme, amb les crítiques al progrés i amb formes de coneixement que no gaudeixen de la legitimitat del saber científic.

Segons Jaria, l'espai polític que genera la Modernitat a partir del constitucionalisme, la democràcia i la cultura dels drets, fonamentada en l'*ethos* burgès, s'imposa a l'espai natural en configurar una estructura normativa que permet explotar els recursos naturals

en un sistema capitalista en què els drets “es conceben com situacions jurídiques abstractes que, en cap cas, tenen en consideració les condicions reals per a la seva pròpia satisfacció” (Jaria, 2013: 3). Jaria afegeix:

“La confiança de la tecnociència en el domini tecnològic de la natura, la concepció del procés d’acumulació capitalista com a permanent —a través d’un altre artifici intel·lectual, la idea de desenvolupament— i la utopia dels drets configuren el context cultural en el que es desplega el sotmetiment de la natura a la societat i l’augment progressiu del metabolisme social” (Jaria, 2013: 4).

Seippel (2000: 293) es refereix a la modernització ecològica com un “canvi en els discursos, les ideologies o les creences que funcionen com a *frames* de referència i direccionen el pensament i l’acció”. En la seva crítica a la modernització ecològica com a teoria, identifica tres punts sobre els components discursius de la modernització ecològica compartits per Hajer (1995) i altres autors (Seippel cita Weale, 1992; Dryzek, 1997; Mol i Spaargaren, 1992-1997). La modernització ecològica: a) és un discurs polític que opera tant en termes estrictament polítics com en termes abstractes; b) és un discurs que té el sistema econòmic com a referència; c) és un discurs on les relacions entre l’economia i l’ecologia ja no són excloents sinó complementàries. El problema és que infereix que tots els discursos i fins i tots els sistemes socials són a punt d’internalitzar les preocupacions ambientals (Seippel 2000: 299). A més, la modernització ecològica no té en compte altres “formes de racionalitat” (normativa, estètica) que no siguin la confiança en el progrès, la ciència i la tecnologia (Seippel 2000: 297). No sembla doncs que la modernització ecològica sigui apropiada per analitzar el conflicte ambiental si el que es pretén és reptar el discurs hegemònic. Com ha observat Jaria:

“La resposta jurídico-política actual a la crisi ambiental es basa en el desenvolupament sostenible i el reconeixement de drets ambientals, això és, un marc de decisió gerencial que legitima el desplegament dels processos socials que han suscitat la degradació ambiental, en el marc de la fase financera i tecnològica del procés d’acumulació capitalista” (Jaria, 2015: 46).

De fet, el mateix autor afirma que “la pròpia noció de desenvolupament sostenible, concebuda en els termes propugnats des de la cultura hegemònica dominant, és difícilment acceptable” (Jaria, 2015: 34).

Oltra (2005) contraposa la modernització ecològica — o el “llop amb pell de corder”, segons Hajer (1995: 33)— amb la societat del risc (Beck 1992). Aquí la ciència és la culpable de generar riscos que forcen les institucions a transformar-se per adaptar-se als canvis. En la societat del risc, el conflicte ambiental s’incrusta en les lògiques mediàtica, política, legal i dels moviments socials. El conflicte modifica les relacions de poder entre els actors, els defineix i els legitima (Beck i Kropp, 2008) i es converteix en un risc institucionalitzat.

En la societat del risc, el repartiment dels riscos sistèmics emergents (OECD 2003) és el factor determinant i està vinculat amb el desigual repartiment de les càrregues (riscos) i beneficis i amb desequilibris de poder, en connexió amb l’ecologia política. Al cap i a la fi, les relacions de poder determinen la resposta davant del risc i el conflicte, el *frame* que s’utilitza per abordar-lo. No és el mateix parlar de canvi climàtic des del *frame* econòmic que des de l’ambiental o del social.

L'ecologia política, segons Zógrafos i Martínez Alier (2009: 1729), “conceptualitza els conflictes ambientals com una distribució ecològica dels conflictes, és a dir, lluites per compensar les desigualtats de poder i les desiguals distribucions de càrregues i beneficis derivades dels canvis ecològics o en el paisatge”. Sovint, darrera d'aquestes lluites i del possible efecte NIMBY (*not in my backyard*) d'oposició als emplaçaments conflictius, hi ha “algun tipus de discriminació més general” vinculada als desequilibris de poder.

És doncs pertinent adoptar “el marc conceptual de l'ecologia política, que també té en compte les relacions de poder en l'explicació del conflicte ambiental”, per estudiar no només la implantació de l'energia eòlica a la Terra Alta en concret —com fan Zógrafos i Martínez Alier (2009: 1729) “atès que la importància dels drets de propietat i de la naturalesa conflictiva dels canvis en el paisatge semblen crucials per entendre el conflicte”.

L'ecologia política és també apropiada per estudiar el conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre en general, per analitzar les estructures (sistema jurídicopolític, econòmic i del coneixement) i els processos que construeixen nuclis hegemònics i perifèries marginals, amb nuclis de poder local al servei del poder global.

Sembla clar que les alternatives s'han de construir des de les diferències amb el sistema hegemònic, en espais compartits pluridisciplinars. Des d'aquest punt de vista, les oportunitats per innovar en les interpretacions sobre el paper del dret en el conflicte ambiental es presenten a partir de la revisió del paradigma de la cultura dels drets (Jaria 2015), d'una banda, i de la legislació comunicativa (Witteveen i van Klink 2011), de l'altra.

Jaria (2015) mostra “els límits de la cultura dels drets com a paradigma constitucional hegemònic a l'hora de respondre als reptes socials fonamentals que planteja la crisi ambiental, això és, a la presa de consciència de la limitació dels recursos i la necessitat de transitar d'una economia de frontera a una ecologia de nau espacial”, en referència a la contraposició de les metàfores del *cow-boy* i l'*spaceship ecology* (Jaria, 2015: 3).

Segons Jaria (2015: 15), “la construcció de la protecció ambiental com a dret contribueix a la seva absorció en el marc del discurs hegemònic de reproducció social”. La cultura dels drets no és doncs l'única vàlida per afrontar la crisi ambiental:

“En definitiva, la cultura dels drets, arrelada en els seus orígens liberals i utòpics, presenta problemes per a servir com a marc a les inequitats globals en un escenari de recursos limitats —que és el que, d'alguna manera, tracta d'ocultar la idea de desenvolupament sostenible” (Jaria, 2015: 22).

En aquest punt, “la justícia ambiental apareix com un patró regulatiu alternatiu al de desenvolupament sostenible que té en compte el caràcter limitat i vulnerable de suport físic de les societats humanes, així com la necessitat de distribuir adequadament els actius i passius del metabolisme social” (Jaria, 2015: 21).

Com recorda Jaria, des dels seus orígens als EUA a finals dels vuitanta del segle passat, la justícia ambiental ha evolucionat des de la crítica pel desigual repartiment de les càrregues ambientals cap al repartiment equitatiu i global de dites càrregues i també dels beneficis derivats de l'explotació dels recursos naturals. La justícia ambiental, a més, implica apoderar les comunitats locals i respectar la seva pluralitat amb l'objectiu de “construir cercles de consens de geometria variable que permetin als actors locals

conservar la seva singularitat —particularment, contra les estratègies d'homogeneïtzació cultural i política que garanteixen el drenatge de recursos des de la perifèria al centre de l'economia mundial—, al mateix temps que es generen espais regionals i un espai global de ciutadania, que serveixin a la defensa de les minories en els àmbits locals i per garantir una adequada consideració dels interessos de més abast —incloent el vector intergeneracional i la consideració d'algun tipus de justícia interespecífica o ecològica— (Jaria, 2013: 11-12). En definitiva:

“La idea de justícia ambiental, concebuda com l'accés equitatiu als beneficis derivats de l'ús dels recursos naturals entre els membres de la comunitat global, així com un repartiment igualment equitatiu de les càrregues, pot servir per afrontar la crisi ambiental des d'una perspectiva que impugni els models hegemònics al voltant del desenvolupament sostenible, més tenint en compte que la inequitat i la pressió sobre els recursos es mantenen, si no creixen, sota aquest paradigma” (Jaria, 2015: 20).

Conceptualment es pot anar encara més lluny si es té en compte que “una aproximació antropocèntrica a la sostenibilitat no pot ser viable a llarg termini” (Morrow, 2012: 297). Així, és possible incloure no només els éssers humans en el nou paradigma alternatiu, sinó també promoure la justícia ecològica que inclou en la comunitat de justícia la resta d'animals i éssers vius de la biosfera.

La literatura sobre ètica ambiental indica una continuïtat entre el món dels humans i la natura i trenca la dicotomia entre les aproximacions antropocèntrica i ecocèntrica, que no considera contràries sinó complementàries. En referència a l'ètica de la Terra i a l'ecologia profunda, el repte de la integració de l'ètica ambiental i la justícia ecològica en el desenvolupament sostenible passa per fer possible que “les futures generacions humanes i no humanes puguin satisfer les seves necessitats” (Kopnina, 2014: 295).

Pel que fa a la legislació comunicativa, Witteveen i van Klink (2011) advoquen per aquest model legal que, davant l'autoritat vertical i el càstig, proposa la interacció horitzontal i promou el diàleg entre autoritats i ciutadans. En aquest model la llei estableix principis i valors fonamentals i tracta de promoure un canvi gradual de comportaments i actituds, en lloc d'intervenir directament. Segons aquests autors, la legislació comunicativa és també “soft law”, “symbolic law” i “responsible law”.

En la mediatització del conflicte ambiental es troben els mitjans, la política, el dret i els moviments socials, cadascun amb les seves lògiques creuades transversalment per la comunicació. A continuació es completa aquest marc teòric general d'abast global presentant el context local de les Terres de l'Ebre, amb aportacions d'altres autors que han analitzat el conflicte ambiental sobre el territori.

2.- CAS D'ESTUDI I METODOLOGIA

Les Terres de l'Ebre com a laboratori d'experimentació social

- 2.1- Comunicació, territori, aigua i energia
- 2.2- Identitat i cultura
- 2.3.- El conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre
 - 2.3.1.- Energia hidroelèctrica, planificació i gestió ambiental de l'Ebre
 - 2.3.2.- Energia nuclear i gestió dels residus radioactius
 - 2.3.3.- Energia eòlica i gestió del sòl i del paisatge
- 2.4.- La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre

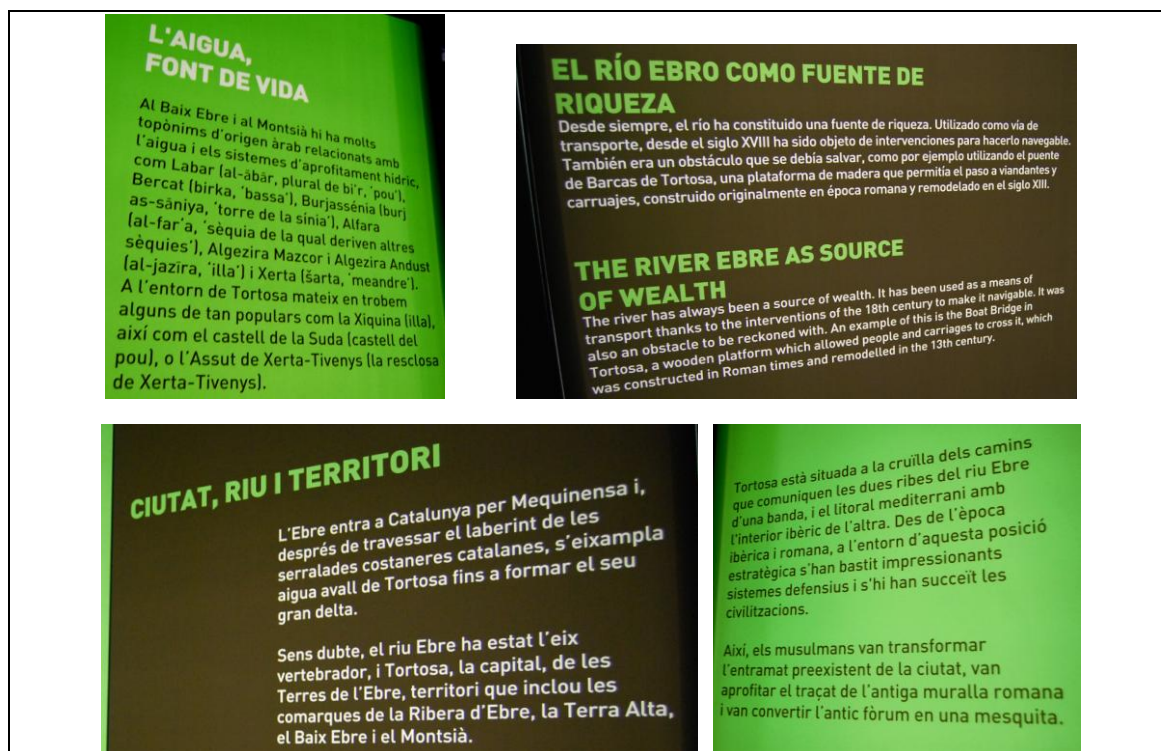
2.- CAS D'ESTUDI I METODOLOGIA

Les Terres de l'Ebre com a laboratori d'experimentació social

Aquesta tesi abasta les quatre comarques que configuren les Terres de l'Ebre: la Terra Alta, la Ribera d'Ebre, el Baix Ebre i el Montsià (Pla Territorial Parcial Terres de l'Ebre, 2010)⁶⁶. Sovint, però, les divisions són políticament forçades i les estructures administratives no es corresponen amb la realitat socioeconòmica i territorial, com posen de manifest els estrets llaços històrics, culturals, comercials, socials, etc. establerts amb les comarques pròximes: el Priorat i les comarques aragoneses i valencianes de la Franja i del Port, el Matarranya i el Maestrat. Històricament:

“El riu, pare d'Ibèria, ha solcat la terra i ha forjat la gent des de temps remots. Com a frontissa i frontera, ha estat cobejat per totes les civilitzacions que hi han deixat petjada....L'Ebre era el camí d'aigua entre la costa i l'interior, una via comercial aprofitada per grecs i fenicis....Miravet, juntament amb Siurana, al Priorat, van ser els últims reductes del poder islàmic en terres del Principat”⁶⁷.

En les línies anteriors s'identifiquen d'entrada dos conceptes clau que han marcat la història del vast espai que s'estén a banda i banda del riu: d'una banda, l'Ebre com a recurs natural, font d'aigua i d'energia repetidament disputada; de l'altra, l'Ebre com a accident geogràfic natural, vertebrador de les comunicacions, de l'estructura administrativa del territori i de la seva identitat històrica, cultural i sociopolítica. El mateix s'observa en l'exposició de la ruta “Les tres cultures” del Centre d'Acollida Turística de Tortosa, com mostren els textos que acompanyen les imatges de la mostra:

66

http://territori.gencat.cat/web/.content/home/01_departament/normativa_i_documentacio/documentacio/territori_mobilitat/ordenacio_territorial/publicacions/pla_territorial_de_les_terres_de_l_ebre/ptte.pdf

67 PRADES, J. (2010). “Una història que flueix”. Descobrir Catalunya, 141, pàgs. 92-97.

2.1.- Comunicació, territori, aigua i energia

La comunicació ha estat constitutiva de les Terres de l'Ebre i les ha estructurat històricament a partir del riu. A *Conflicte i violència a l'Ebre. De Napoleó a Franco*, Sánchez Cervelló escriu:

“El territori al llarg de la història ha estat via de comunicació fonamental i frontera militar en tots els conflictes: la guerra civil de Joan II (1462-1472), la dels Segadors (1640-1652), la de Successió (1700-1715), passant per les tres guerres carlines del segle XIX”. Per això, l'any 1902, quan el Col·legi de Notaris de Barcelona va fer un inventari dels fons notariais de Falset i Gandesa, sols van poder referenciar documents a partir del segle XVIII. Els anteriors ja havien desaparegut i durant la guerra civil (1936-1939) s'immolà el que restava” (Sánchez Cervelló 2001: 20).

L'historiador té sempre present el riu, de forma inevitable, quan aborda la dificultat de delimitar el marc geogràfic a partir de l'Ebre com a via de comunicació, d'una banda, i com a element definitori d'una canviant configuració administrativa, motiu també de conflicte, de l'altra. En el primer cas, el de les comunicacions:

“Els lligams històrics s'han afeblit per l'estructuració antinatural de les comunicacions: primer per la desaparició des del segle XIX de les comunicacions fluvials i segon per la mala vertebració de la xarxa ferroviària. La línia Barcelona-Madrid, de 1894, frega el nord del territori i la de València-Barcelona, de 1867, passa per la costa, deixant desconnectat l'interior perquè la línia transversal, la de Val de Zafán, que anava de la Puebla de Híjar a Sant Carles de la Ràpita, iniciada el 1882, no s'acabà fins al 1942, però el 1973 fou clausurada. Tampoc ha estat un element de cohesió la xarxa de carreteres. L'Eix de l'Ebre que de Lleida arriba a Ulldecona no s'inaugurà fins al 1991. D'aquesta manera, la manca de comunicacions vertebradores ha fet inviable la capitalitat de Tortosa sobre el conjunt ebrenç” (Sánchez Cervelló 2001: 22).

Cal afegir encara en l'àmbit ferroviari el deteriorament de les infraestructures, la pèrdua progressiva de serveis a les Terres de l'Ebre des de finals dels 90 del segle passat i, encara avui, la inexistència del Corredor del Mediterrani⁶⁸. I, en l'àmbit viari, la precarietat de l'Eix de l'Ebre, de l'N-340 i de l'N-420 en diversos trams a les Terres de l'Ebre.⁶⁹

Pel que fa al segon cas, el de l'administració territorial:

“Un estudi conjunt de les quatre comarques de l'Ebre planteja altres reptes i contradiccions que la gent de la terra encara no hem solucionat. D'una banda, històricament, és indubtable que fins a l'establiment de la província integràvem la mateixa unitat administrativa: la vegueria de Tortosa, que des de finals del segle XIII mantingué la unitat de les quatre comarques, igual que els corregiments borbònics establerts a començaments del XVIII i, fins i tot, el departament francès de les Boques

⁶⁸ El dissabte 18 de juliol de 2015 la Plataforma Trens Dignes a les Terres de l'Ebre va organitzar una manifestació a l'estació de Móra la Nova per reclamar el manteniment del servei d'expedició de bitllets: “Denunciem que cada cop més els usuaris ens estem convertint en damnificats i que, amb màquines o sense, amb la de Móra la Nova es perd l'última taquilla que queda en funcionament en tot el tram Casp-Reus” (comunicat 35: “Les màquines no són la solució. Mantenim la concentració per demà dissabte a les 11'30h. a l'estació de Móra la Nova”).

⁶⁹ Vuit persones han perdut la vida en accidents de trànsit a l'N-340 al seu pas per les Terres de l'Ebre aquest 2015 (fins el 16 de juny). És una de les carreteres més perilloses la xarxa viària de l'Estat espanyol.

de l'Ebre, des de 1812 a 1814 respectà la unitat ebrenca. Però no succeí el mateix amb la divisió territorial de 1833 ni amb la de la Generalitat de l'any 1936. Aquesta darrera agrega la Ribera d'Ebre, el Priorat, la Conca de Barberà i el Baix Camp a la IV Regió, amb capital a Reus, situació que s'ha mantingut fins a l'actualitat. I seria enganyar-nos que avui per avui una part significativa de la gent de la Ribera d'Ebre té consciència de pertànyer a la comunitat ebrenca". (Sánchez Cervelló 2001, 21-22).

Certament, encara avui no ha estat possible el reconeixement total de la vegueria pròpia tot i els intents que hi ha hagut des de la recuperació democràtica per articular l'estructura político-administrativa del territori i cohesionar aquesta consciència ebrenca: la creació del Consell Intercomarcal de les Terres de l'Ebre (CITE) el 1978; dels serveis territorials del Departament de Cultura el 1981; de l'Institut per al Desenvolupament de les Comarques de l'Ebre (IDECE), el 1993; de l'*Informe Roca* de 2001; de la Delegació del Govern de la Generalitat de Catalunya, el mateix 2001; i de l'aprovació de la Llei de vegueries, el 2010.⁷⁰

"La constitució de la vegueria, i a les Terres de l'Ebre m'entendreu perfectament, és un reconeixement polític i institucional a un territori, a la seva personalitat i singularitat pròpia. És posar les Terres de l'Ebre en el mateix pla d'igualtat de reconeixement polític que Barcelona, Girona o l'Alt Pirineu, entre d'altres....Les comarques de l'Ebre tenen una singularitat evident que ha de facilitar la posada en pràctica de la nova organització territorial. El reconeixement territorial de la vegueria de l'Ebre ha de permetre, doncs, un òptim desenvolupament inversor, econòmic i social d'aquestes terres. Creure en l'Ebre és creure en l'equilibri territorial, reduir desigualtats i promoure la cohesió tant territorial com social....Amb el reconeixement de l'Ebre apostem, també, per una forma no radial d'entendre el país, que concep Catalunya com un país multipolar, amb una xarxa de territoris amb potencial econòmic, polític i social, en contra del sistema vigent fins ara, que projecta una gran metròpoli en detriment de la immensa majoria del territori" (Ausàs 2008: 15-23).

Sánchez Cervelló vincula la manca d'aquesta vegueria, que dotaria el territori d'una personalitat administrativa pròpia, a la incapacitat del mateix territori per treure més rendiment de l'aigua i de l'energia que contribueix a generar:

"El redreçament econòmic, polític i social d'un territori amb recursos, electricitat (dos centrals nuclears, dos centrals hidroelèctriques i dos més en construcció) i aigua no ha servit per dotar-la del creixement sostingut necessari per impedir l'emigració, perquè els recursos no sols no es queden al territori, sinó que s'administren des de fora tenint en consideració les necessitats dels altres i contribuint així a incrementar el desequilibri territorial. Sols la consciència dels catalans de l'Ebre i dels de fora en crear una vegueria que compregui les quatre comarques històriques pot suplir els defectes d'una política que ens empobreix. Que així siga!" (Sánchez Cervelló 2001: 22).

En el paràgraf anterior hi ha la gènesi del conflicte ambiental les Terres de l'Ebre en la mesura que introdueix l'aproximació centre-perifèria al repartiment de la riquesa (*frame* econòmic), al desequilibri territorial (*frame* social) i als danys i riscos que genera el "creixement sostingut" a partir de l'explotació dels recursos naturals, l'aigua i el vent (*frame* ambiental).

⁷⁰ Per a l'evolució històrica i altres aspectes de la vegueria vegeu: Gracia Retortillo, Ricard (2008). La vegueria com a govern local intermedi a Catalunya. Encaix constitucional de la seva regulació estatutària. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d'Estudis Autonòmics.

A les Terres de l'Ebre, la dimensió ambiental inclou els valors naturals del territori; La dimensió social inclou factors com ara un entorn rural extens, amb poca densitat demogràfica i concentrada a la costa, allunyat dels centres de decisió política, amb escàs pes electoral i una població envellida i poc formada i especialitzada professionalment. La dimensió econòmica està marcada pel pes del sector agroalimentari i del turisme i per l'especialització industrial en l'àmbit de la producció energètica, especialment a la Ribera d'Ebre.

Segons l'*Informe d'economia local i regional de les Terres de l'Ebre* de l'any 2010⁷¹, la situació econòmica de les quatre comarques té lloc per la combinació de factors conjunturals i estructurals. Quant als primers, les Terres de l'Ebre s'han vist particularment afectades per la crisi econòmico-financera. Pel que fa als factors estructurals, l'informe es refereix a un teixit empresarial reduït, amb poca presència internacional, i a unes comarques poc productives, a més de destacar problemes d'emprenedoria o l'expulsió dels més joves per manca de perspectives laborals.

El mateix *Informe d'economia local i regional de les Terres de l'Ebre* assenyala, en l'edició de 2015, que els resultats globals del territori han millorat per primera vegada en els últims anys:

“Per tots els qui hem viscut l'evolució de la conjuntura de les Terres de l'Ebre en els darrers anys, aquests registres [millora de la conjuntura internacional, estatal i catalana i, a les Terres de l'Ebre, increment del nombre de cotitzants a la seguretat social i d'empreses amb assalariats i autònoms i intensificació del ritme de reducció d'atur] donen per primer cop esperances fonamentades de redreçament i de recuperació (ni que sigui parcial) del temps i espai perduts” (Duro 2015: 8-11).

Per bé que l'informe també assenyala “alguns dels problemes endèmics” de les Terres de l'Ebre: la dificultat perquè els aturats de més edat es reincorporin al mercat laboral, les “encara insuportablement elevades” taxes d'atur i la pobresa associada, la menor productivitat, l'escassa densitat productiva, la fugida de capital humà i la pèrdua de població (“un territori que perd població és un territori que sagna i que hipoteca el seu futur”), segons Duro (2015: 12).

Fa quinze anys, la població ebrenca era de 156.284 habitants. En el període 2000-2015, el nombre màxim d'habitants a les quatre comarques es va registrar el 2012, amb 191.826 persones. L'any passat, en canvi, “la població resident a les Terres de l'Ebre es va situar en 185.294 habitants, i va representar el 2,46% de la població catalana. Aquest percentatge representa el valor més baix des de l'any 2000” (Farré, 2015: 219).

En relació als sectors industrials i energètics a les Terres de l'Ebre, l'*Informe d'economia local i regional* publicat el 2015 indica:

“Les Terres de l'Ebre representen un 3,3% del total del VAB industrial de Catalunya, davant del 12% del VAB energètic. Per comarques, la Ribera d'Ebre presenta el percentatge més elevat especialment en el sector energètic. Quant a l'evolució durant el període 2007-2012, observem un decreixement per al conjunt de les Terres de l'Ebre del 8,40% en el sector industrial i d'un 3,30%. Les davallades són significatives, ja que el Camp de Tarragona durant el mateix període ha presentat taxes de creixement positives. Com que les taxes de variació pertanyen a un període crític d'inici de canvi de cicle a un

⁷¹ <http://es.scribd.com/doc/56388453/Informe-d-economia-local-i-regional-de-les-Terres-de-l-Ebre-2010>

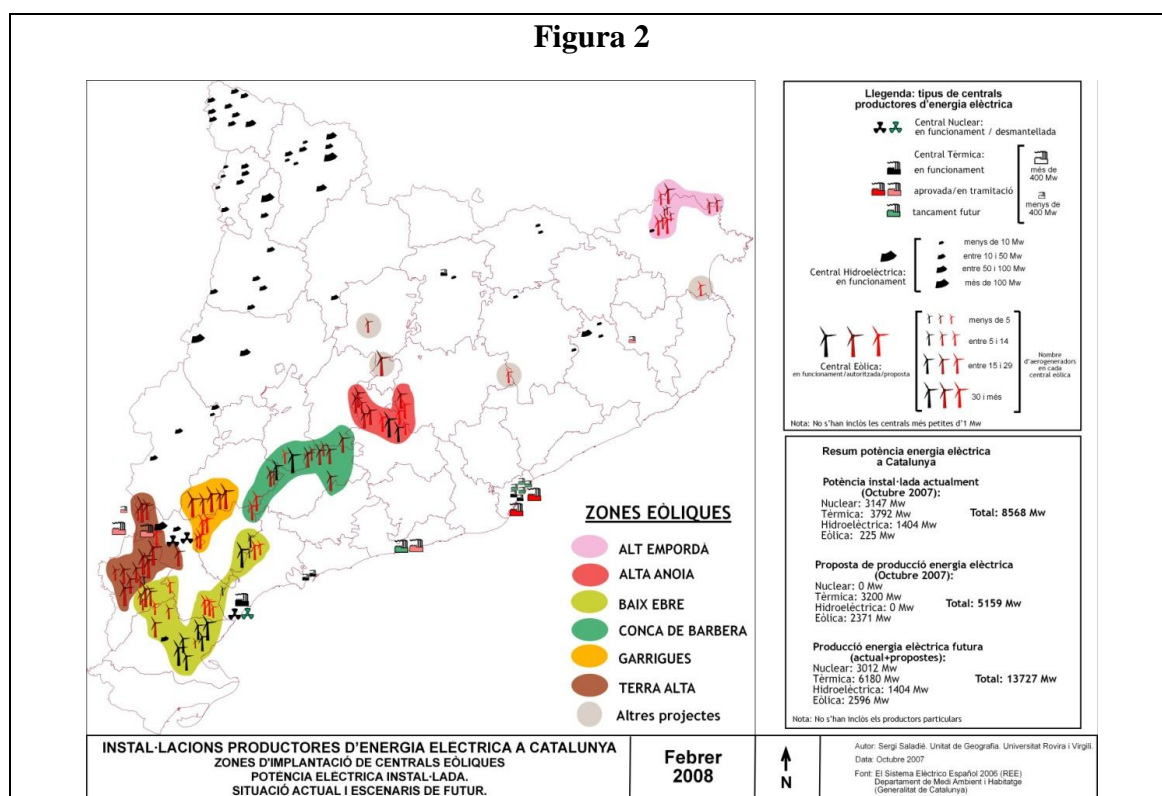
punt àlgid de la crisi, les dades són representatives de la virulència de la crisi econòmica a les Terres de l'Ebre (Teruel, 2015: 74)".

L'informe també observa "certes pautes d'especialització" per comarques (Teruel, 2015: 76):

- "La Ribera d'Ebre continua tenint un elevat pes en els sectors energètics (amb un 56,90% del VAB de la comarca produït en el sector energètic i altres).
- "Aquesta comarca arrossega també l'indicador de les Terres de l'Ebre (amb un 14,40%).
- "La resta de comarques com el Baix Ebre, el Montsià i la Terra Alta presenten una escassa especialitat productiva en sectors industrials (independentment que estiguin relacionats amb els sectors energètics o bé estrictament manufacturadors). La resta de sectors són els que contribueixen a la creació del valor productiu empresarial"

Segons un estudi de la URV, l'efecte multiplicador del sector nuclear a la demarcació és d'una mica més de quatre euros per euro invertit.⁷²

El procés pel qual el sud de Catalunya s'ha convertit en el motor energètic del país es pot resumir en una frase: Embassaments als 50 i 60, centrals nuclears als 70 i 80 i cicles combinats i energies renovables durant els 90 i la primera dècada del Segle XXI (Zógrafos i Martínez Alier 2009: 1734). Saladié (2008) descriu la situació gràficament sobre el mapa (figura 2):

⁷² http://www.urv.cat/noticies/diari_digital/cgi/principal.pl?fitxer=noticies/noticia011467.htm.

Com es pot veure:

“Les comarques del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre han estat, i continuaran sent, la fàbrica energètica del país. Actualment aquest territori compta amb tres centrals nuclears (Ascó I i II, i Vandellòs II), tres centrals tèrmiques (2 a Tarragona de 400 MW cadascuna, i una a Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant de 800 MW), i tres centrals hidroelèctriques (Riba-roja, Flix i Xerta), sumant un total de 5244 MW de potència elèctrica instal·lada (el 61% de tot Catalunya), que produeixen aproximadament el 75% de l'energia elèctrica consumida a Catalunya. A aquestes instal·lacions s'hi podrien sumar en poc temps un projecte de central tèrmica de 800 MW al municipi de Riba-roja d'Ebre més, com s'ha dit, un total de 38 projectes de centrals eòliques que sumarien 1198,45 MW i uns 690 aerogeneradors. Passant dels 5244 MW de potència elèctrica instal·lada en l'actualitat a 7644 MW si es consoliden tots aquests projectes” (Saladié 2008: 14-15).

Amb dades més recents, Llop (2015: 17) distingeix entre les instal·lacions de producció d'electricitat en règim ordinari i en règim especial. La distinció és rellevant atès que les instal·lacions de règim especial tenen un tractament jurídic diferent de les de règim ordinari (prioritat per vessar a la xarxa l'electricitat que produeixen, primes a la producció, etc.). Les de règim ordinari són les que utilitzen recursos no renovables i les de règim especial són les que utilitzen recursos renovables. Segons la classificació basada en la seva disponibilitat temporal, la seva taxa de (re)generació i el seu ritme d'ús o consum, els recursos naturals es consideren renovables (com ara els biòtics —el sòl, la flora i la fauna— i la llum solar, el vent i l'aigua) o no renovables (minerals siguin o no combustibles fòssils com el carbó, el petroli, el gas natural i l'urani), segons Saladié i Oliveras (2010). Aquests autors també diferencien entre usos consumptius i no consumptius:

“En els primers l'aigua utilitzada es restitueix en un altre lloc tot i que en menor quantitat i amb una qualitat diferent. Dins d'aquest grup hi ha el consum agrícola, el consum industrial i el consum urbà. En canvi en els usos no consumptius, tot i que hi ha el perill d'una alteració de la qualitat, sols s'aprofita com a mitjà de transport, com a element de paisatge (turístic, recreatiu, esportiu) o com a font d'energia” (Saladié i Oliveras 2010: 141).

L'“asimetria espacial” de la producció energètica a Catalunya, és a dir, la concentració de gran part dels centres de producció a les Terres de l'Ebre i al Camp de Tarragona, fa de la província la zona més important dins del conjunt català, i una de les més significatives en el conjunt de l'Estat espanyol (Llop, 2015: 1). Catalunya i la província de Tarragona juguen doncs un paper determinant en el subsector de l'extracció, energia, aigua i residus a l'Estat espanyol (Llop, 2015: 11-12).

La concentració de potència hidroelèctrica, nuclear i eòlica al territori, juntament amb la seva reduïda població i indústria consumidora d'electricitat, fan que a les Terres de l'Ebre la diferència entre potència instal·lada i consum elèctric sigui molt elevada en relació a la resta de Catalunya. En el cas de la Terra Alta:

“Mentre que la regió urbana de Barcelona, amb una població d'aproximadament cinc milions de persones, necessita (en el nivell actual de prop d'1 kW de potència per

persona) l'electricitat d'aproximadament tres centrals nuclears (3.000 MW), dos grans embassaments (600 MW), tres estacions de cycle combinat (1.200 MW) i també energia eòlica, la Terra Alta necessita com a màxim 13.000 kW” (Zografos i Martínez Alier 2009: 1734).

El pes relatiu del sector energètic que la província de Tarragona té en el conjunt de Catalunya ha passat del 14% el 2001 al 21% el 2011. L'any 2009, Tarragona va generar el 70% dels 40.755 GWh d'energia elèctrica produïda a Catalunya (Llop, 2015: 108). L'electricitat produïda a la demarcació de Tarragona és quatre vegades superior a l'electricitat consumida, “fet que la converteix en una de les regions més excedentàries en termes de producció/consum d'electricitat i permet així que el conjunt de Catalunya presenti un balanç equilibrat. Una situació que també es produeix en el conjunt de l'Estat espanyol, on trobem un excedent elèctric de la producció per sobre del consum l'any 2.009, que es situa al voltant del 19%” (Llop, 2015: 23).

En definitiva, tot i que la producció d'energia elèctrica aporta més d'un terç del PIB del sector industrial de les Terres de l'Ebre i que en l'última dècada ha creat llocs de treball a Tarragona en conjunt, les inversions en infraestructures energètiques —tant les d'abans (centrals hidroelèctriques i nuclears) com les actuals (centrals eòliques)—, no han suposat un increment significatiu i sostingut de població ebrenc ocupada en aquesta especialització industrial, ni la seva formació qualificada, i tampoc un major repartiment de la riquesa generada al territori (DCMC, 2010: 14-17).

Malgrat tot, les Terres de l'Ebre presenten “avantatges comparatius significatius” que es poden convertir en “un avantatge competitiu”: el valor ambiental del territori (parcs naturals, Sebes, etc.); els recursos turístics transformables en productes vinculats a l'agroalimentació, la natura, el paisatge, el patrimoni i la cultura; una bona situació geogràfica per a les activitats econòmiques; espais disponibles per a aquestes activitats; algunes empreses agroalimentàries capdavanteres del sector; potencial de creixement; presència de cooperatives; alguns nodes de recerca en l'àmbit ambiental i agroalimentari i una marca específica com la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre (Duro, 2015: 12-13).

A més, el fet que el grau d'especialització energètica a Tarragona i Catalunya no depengui de poques fonts és un factor de fortlesa del sector a nivell provincial:

“Aquest tret diferencial de l'estructura productiva provincial ha de ser tingut en compte en qualsevol procés de definició d'estratègies de desenvolupament territorial, alhora que hauria de ser usat com un mecanisme de foment del benestar econòmic. Per tant, sembla necessari que qualsevol plantejament de política territorial incorpori aquesta singularitat, tot definint mecanismes que tinguin en compte el sector energètic i li atorguin un paper rellevant dins de les mesures de desenvolupament territorial” (Llop, 2015: 112).

2.2- Identitat i cultura

L'aigua i l'energia, la vegueria i la marginalitat històrica, el sentiment identitari i de greuge i, novament, el binomi centre-perifèria apareixen en l'"Estudi sobre les percepcions econòmiques dels agents econòmics i institucionals de les Terres de l'Ebre" (IDECE, 2008).

L'estudi, dirigit per Germà Bel, destaca que els enquestats valoren com a avantatge del territori la qualitat del medi ambient i, com a primer desavantatge, les infraestructures de comunicació, i conclou amb dos apartats: el primer sobre "el sentiment identitari" i, el segon, sobre "la possibilitat d'incidir en el territori", fragments dels quals es reproduïxen tot seguit:

"A les Terres de l'Ebre, degut a les carències del territori (especialment en formació) s'han de realitzar bastants desplaçaments que formen part de la 'mobilitat obligada'. Existeix un fort sentiment de pertinença i arrelament al territori....La vegueria té sentit si existeix un sentiment de pertinença. Per a les Terres de l'Ebre significaria tenir representació en el govern, tenir capacitat d'incidir sobre les accions que es planifiquen pel seu territori. La idea de pertànyer comporta un cert sentiment de solidaritat....La solidaritat en torn al tema de l'aigua ha d'existir, i de fet existeix. Es deixa entreveure quan s'aborda el tema de l'aigua, ja que molts empresaris troben que no hi ha solidaritat de doble direcció, ateses les mancances respecte a la capacitat d'expansió i la qualitat de serveis bàsics com els energètics o les telecomunicacions. El tema de l'aigua és una qüestió central a les Terres de l'Ebre, i per això mereix un incís específic, ja que al voltant de l'aigua giren totes les activitats del Delta i és aquesta la que defineix tot el territori. No obstant, la relació existent entre aquesta aigua i la disponibilitat que d'ella en tenen els habitants i els agents econòmics de les Terres de l'Ebre és poc equilibrada" (IDECE, 2008: 26).

"La negociació comença a dibuixar-se com el millor instrument perquè les Terres de l'Ebre obtinguin reconeixement. La major queixa que es pot extreure de l'anàlisi de les percepcions dels agents econòmics ebrencs es relaciona amb la planificació dels grans equipaments de serveis públics. El descontentament deriva del fet de tenir tots els equipaments que són vistos com a 'nocius' (com tres centrals nuclears i una tèrmica) i que donen servei a tota Catalunya, i patir els problemes derivats de no tenir les infraestructures que per ells serien adients....En línies generals, no es tracta tan de 'cultura del no' sinó de la percepció d'una conducta asimètrica per part dels governs. És a dir, la percepció que les regles del joc són asimètriques: es vol transferir recursos des de les Terres de l'Ebre cap a altres territoris, però no es vol transferir oportunitats des d'altres territoris a les Terres de l'Ebre....La percepció generalitzada és que la mesocefàlica capital de Catalunya tendeix a deslocalitzar les seves infraestructures, especialment aquelles més estigmatitzades, i només acull aquelles que gaudeixen de cert valor afegit....Els moviments socials apareguts com a oposició al transvasament mostren un principi de presa de consciència del poder que aquests agents econòmics poden arribar a tenir sobre el territori" (IDECE, 2008: 27-28).

A més d'aquestes valoracions relacionades amb els continguts del *frame* econòmic, en relació al medi ambient interessa destacar com la cultura interacciona, des de la dimensió social, amb l'esfera ambiental del desenvolupament sostenible.

En la dimensió social —segons han observat Milstein et al. (2011: 487-489) a partir de l'estudi de discursos ambientals arrelats en la cultura, la història, la identitat i la comunitat—, la natura i l'entorn poden ser entesos com "un espai immersiu" per a les relacions socials que va més enllà dels termes binaris plantejats per les societats

occidentals dominants, on el medi ambient es configura com un ens separat dels humans.

En aquest sentit, Valldepérez recull en les seves “notes sobre la identitat del territori” l’acció sociocultural que ha redefinit les Terres de l’Ebre no només identitariament sinó també simbòlica, en bona mesura a partir del riu:

“Des de final dels anys setanta i en la dècada dels vuitanta, associacions com Amics i Amigues de l’Ebre i la Coordinadora Antitransvasament, renascuda l’any 2000 com a Plataforma en Defensa de l’Ebre, han estat els principals catalitzadors de la revitalització identitària” (Valldepérez 2004: 105-106).

“Al marge de la vitalitat narrativa de l’Ebre, les aportacions de creadors d’altres disciplines artístiques, des de pintors i escultors fins a músics i realitzadors audiovisuals⁷³, ha estat decisiva en la construcció no només d’un imaginari, sinó d’un univers simbòlic sencer, una cosmogonia, de l’Ebre” (Valldepérez 2004: 117).

I, pel que fa a la interacció de la cultura amb les esferes econòmica i social del desenvolupament sostenible, el millor exemple de descripció de planejament i d’estratègia del territori, des de la centralitat de la comunicació, el trobem al Pla d’Acció Cultural a les Terres de l’Ebre (DCMC) 2010-2020:

“Amb elements com aquest PacTE, el paper de **centralitat** que reclamem per a les polítiques culturals es fa més visible. Així, es mostra com des **de la cultura i la comunicació es participa d’altres sectors d’interès estratègic** —l’urbanisme, el **medi ambient**, l’educació, el **benestar social**, el turisme, **l’economia**, etc. També es contribueix a **pensar el futur** de les Terres de l’Ebre, alhora que s’explica com els seus habitants, des de la cultura, poden **participar plenament en el progrés de Catalunya**” [negreta afegida] (PacTE 2010: 5).

Joan Manuel Tresserras, conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació (2006-2010), va ser l’artífex del PacTE 2010-2020. A la imatge, el conseller (dreta), acompanyat entre altres pel president del Parlament, Ernest Benach, i pel president del Consell de Govern de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, Enric Marín, l’estiu de 2010 en els parlaments d’inauguració de l’antiga seu de la delegació ebrenc de TV3 i Catalunya Ràdio.

⁷³ Destaquen es treballs de Mario Pons —*Aigua, la font de vida; Contracorrent; Sègula. Lo futur de les Terres de l’Ebre; La batalla de la memòria*—; de Mariela Acjia i Jordi Oriola —*Un país dempeus. Per una nova cultura democràtica*—, i del mateix Valldepérez i Guillermo Barberà —*Buda, l’illa del Delta*, entre altres.

El PacTE 2010-2020 agrupa les actuacions en matèria de cultura i comunicació en cinc eixos:

- L'Ebre i els espais naturals: Convertir les Terres de l'Ebre en el territori de referència en la relació entre cultura i natura, recuperar els usos socials i culturals vinculats als rius i parcs i generar activitats culturals relacionades amb el medi ambient, els espais naturals i els paisatges humans (oliveres mil·lenàries, catedrals del vi, pedra en sec, patrimoni industrial). Suport a la Candidatura de les Terres de l'Ebre com a Reserva de la Biosfera de la UNESCO.
- Terra d'història: Evidenciar, donar valor i explicar la importància històrica i la diversitat del patrimoni de les Terres de l'Ebre (pintures rupestres patrimoni de la Humanitat de la UNESCO, Ruta dels Ibers, Ruta del Temple, del Carlisme, Camí de Sant Jaume, convertir els espais de la batalla de l'Ebre en un referent de la cultura de la pau).
- Una cultura popular i tradicional ben viva: valoritzar les expressions pròpies de la cultura tradicional (la jota, els bous, les bandes de música, el patrimoni etnològic).
- Cruïlla de cultures, territori creatiu: potenciar la confluència de cultures com a motor de creativitat i cohesió (relacionar les temàtiques literàries amb el territori, noves biblioteques, programacions estables de música, teatre i arts plàstiques i visuals "més enllà de Picasso", dansa i circ, artesanía i disseny).
- Vertebració del territori: estructurar-lo culturalment, assumir nivells més alts de participació, difusió i consum de productes culturals. Els mitjans de comunicació, "veus del territori".

Com es pot observar, territori i medi ambient, identitat, història i cultura són cinc elements comunicatius clau que no es poden obviar a l'hora d'analitzar el conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre. Els mateixos elements es troben en el Manifest per una nova cultura del territori⁷⁴, que considera el territori "un bé no renovable, essencial i limitat" que inclou valors culturals, històrics, identitaris i de memòria col·lectiva que són un llegat per a les generacions futures. Segons el manifest:

"L'impuls dels valors de sostenibilitat ambiental, d'eficiència econòmica i d'equitat social requereix una nova cultura del territori. Per tal de promoure-la cal un gran acord que s'ha de reflectir tant en l'actuació administrativa com en les pràctiques socials".

⁷⁴ Manifest presentat l'any 2006 pel Col·legi de Geògrafs, l'Associació de Geògrafs Espanyols i la Societat Catalana de Geografia. Segons el document, el territori és "una realitat complexa i fràgil" on s'ha d'actuar seguint el principi de precaució, és un patrimoni que conté valors ecològics "que no poden reduir-se al preu del sòl". Així, "les administracions responsables han de vetllar per les qualitats i potencialitats d'aquests valors socials difícils de mesurar en termes monetaris convencionals i els han de prendre sistemàticament en consideració. L'apropiació privada de qualsevol part del territori ha de ser compatible amb els valors esmentats; per tant, la propietat del sòl i l'habitatge s'han d'exercir amb el respecte de la seva funció social, i amb la plena assumpció de la responsabilitat de potenciar-ne la utilitat, el respecte ambiental i el potencial paisatgístic. La planificació territorial i urbanística, el compliment dels compromisos internacionals, l'actualització legislativa i normativa, la voluntat política i la dotació de mitjans són imprescindibles per mantenir un territori que, ben gestionat, "constitueix un actiu econòmic de primer ordre i atorga valor afegit al territori mateix" (http://www.age-geografia.es/site/wp-content/uploads/2015/01/NCT_manifiesto.pdf).

Aquestes pràctiques estan condicionades per les lògiques mediàtica, política, legal i dels moviments socials, com es veurà a continuació en els tres casos analitzats en aquesta tesi.

2.3- El conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre

La publicació d'*Aquí no!* (Nel·lo 2003) va omplir el buit acadèmic que hi havia quant a l'estudi dels conflictes per l'ús i gestió del territori a Catalunya, llavors en un estadi incipient "més enllà del memorialisme o de la crònica periodística" (Nel·lo 2003: 11). En efecte, alguns títols de Xavier Garcia que són de referència —*Catalunya també té sud* (1997), *Catalunya es revolta* (2003)—, i l'aproximació sociològica de Santi Valldepérez (2004) al documental televisiu, s'han ocupat, entre molts altres, del conflicte ambiental a Catalunya, emmarcant-lo en termes d'identitat i de les tensions entre les Terres de l'Ebre i la resta de la nació.

Oriol Nel·lo aborda l'anàlisi dels conflictes territorials a Catalunya des de la geografia, l'urbanisme i les ciències polítiques i constata que la proliferació de conflictes sobre l'ús i la gestió del territori obeeix tant a factors estructurals com conjunturals, com ara "la creixent preocupació de la població per la qualitat, els recursos, la seguretat i la identitat de l'indret on viu", "la crisi de confiança en les formes institucionals d'expressió i representació ciutadana" i "les mancances de les polítiques territorials" públiques (Nel·lo 2003: 12). Manifesta que "l'anàlisi dels conflictes segurament no evitarà, en molts casos, la seva aparició, però pot contribuir a trobar els mitjans per tal que siguin resolts en benefici de la col·lectivitat. En canvi la seva representació en termes reductius i elementals en dificulta la comprensió i el tractament enraonat" (Nel·lo 2003: 11-12).

Lluny de la visió simplificada del conflicte que, segons Nel·lo (2003:12), presenten els mitjans de comunicació, aquesta tesi reivindica el paper de la comunicació en general, i del periodisme en particular, en la creació de coneixement sobre el conflicte ambiental, més enllà de la visió mediocèntrica que es té sovint de la comunicació i dels mitjans des d'altres ciències socials.

També vol omplir el buit detectat en la recerca sobre la mediatització del conflicte ambiental en general i sobre la mediatització del conflicte a Catalunya i a les Terres de l'Ebre en particular. Com hem vist, diversos autors s'han ocupat a bastament del conflicte a les Terres de l'Ebre, entre altres i per citar-ne només alguns, pocs: Saurí (2003), en el cas del transvasament de l'Ebre; Costa i Baños (2010) i Lafuente (2012) en el cas nuclear; Zógrafos i Martínez Alier (2009), Castell i Nel·lo (2003) i Saladié (2008) en el cas eòlic; Boquera (2006, 2009) fa una aportació des de l'antropologia i Rull (2010) des de la lingüística; Pont et al. (2002) des de la sociologia, Sánchez Cervelló (2001) des de la història... Però cap d'ells tracta de la centralitat de la comunicació en el conflicte ni de la mediatització del conflicte ambiental.

A les Terres de l'Ebre, on com ja s'ha vist es concentren nombroses instal·lacions de generació d'energia hidroelèctrica, nuclear i eòlica, el debat ambiental ha estat històricament marcat per la polèmica, el que ha fet que es plantegi sovint en *frames* contraposats, de conflicte: d'una banda hi ha qui considera que la protecció és insuficient i, de l'altra, qui creu que ens trobem en un territori hiperprotegit que veu limitat el seu desenvolupament a causa de la regulació ambiental. Aquests discursos

binaris són el substat del conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre, adobat també per la marginació històrica a què s'ha sotmès aquest territori, el rerepaís (*backyard*), el proveïdor dels recursos, de l'aigua i de l'energia que han fet créixer la resta de Catalunya per sobre de les Terres de l'Ebre en les últimes dècades.

D'uns anys ençà, però, el discurs sobre el territori i la relació dels ebrenca amb el riu ha canviat (Boquera, 2006). Una síntesi més recent, no acadèmica sinó des de la lògica política, del canvi de paradigma al voltant de la relació dels ebrenca i de Catalunya amb el territori, és el "Balanz de l'acció de Govern a les Terres de l'Ebre 2007-2010" fet pel llavors delegat del Govern de la Generalitat, Lluís Salvadó, convidat per la Demarcació de les Terres de l'Ebre del Col·legi de Periodistes de Catalunya, el 3 d'octubre de 2010 a l'auditori de Tortosa (negreta en l'original):

"Vam heretar unes **comarques amb greus dèficits** d'infraestructures i serveis en pràcticament tots els àmbits, dèficits que arrossegàvem com a conseqüència d'un abandonament històric de les administracions cap a les Terres de l'Ebre. I hem heretat un territori amb un **sentiment d'oblit important**, un sentiment de ser un territori de segona, lluny espiritualment dels centres de decisió i que ens sentíem exclosos de l'imaginari col·lectiu del nostre país. Massa vegades havíem tingut la sensació que només érem el **territori on posar les centrals nuclears** o d'on s'havia de treure l'aigua. El territori on se permetia abocar impunement 800.000 tones de residus altament **contaminats al llit del riu**, i on les inversions no arribaven.

Avui, el procés per retirar els residus de Flix ja ha començat, i el nostre Govern ha dit prou a les instal·lacions marginals com l'abocador nuclear que pretén instal·lar l'Ajuntament d'Ascó. En aquests 7 anys podem afirmar amb rotunditat que **hem trencat clarament esta tendència** amb un esforç inversor molt important. I des del nostre Govern, per primera vegada en la història, s'ha entès que Catalunya tenia un deute amb les Terres de l'Ebre després de dècades d'abandonament i que calia tenir-mos una consideració preferent, en allò material i en allò intangible.

[...] Més de 700 milions d'euros invertits en quatre anys a les nostres comarques reflectixen esta prioritització. **Hem triplicat les inversions** que en èpoques passades es realitzaven a les nostres comarques. **El reequilibri territorial** no es fa amb discursos, es fa amb esforç de gestió i amb esforç inversor. Tot i el camí fet, encara falten anys de sobreinversions al territori per recuperar les greus mancances que arrosseguem. Encara queda molt per a fer.

Inversions que han anat acompanyades en molts casos per **nous serveis** per a la ciutadania de les Terres de l'Ebre. Més i millors serveis que ens aproximem als estàndards de benestar del nostre país, que ens reporten una major qualitat de vida".

En aquest context descrit, el balanç de l'acció del Govern del delegat s'estructura en 5 blocs: identitat, economia, infraestructures, atenció a les persones i model de territori. En reproduïxo alguns fragments més pel seu interès documental i per la relació que tenen amb les arrels del conflicte ambiental:

"Reforçar la identitat i el reconeixement institucional del territori ha estat una de les principals prioritats. És imprescindible culminar un procés d'identificació interna, d'autoreconeixement, i també de reconeixement extern, que les Terres de l'Ebre vam recuperar ara fa 10 anys de la mà del moviment social contrari al transvasament d'aigua de l'Ebre.

És imprescindible disposar d'elements de cohesió del conjunt de les quatre comarques, d'institucions que posen les Terres de l'Ebre al mapa de Catalunya amb el nostre propi

color. Hem vist com segregar-nos del Camp de Tarragona en l'àmbit de l'administració catalana ens ha comportat més inversions, més serveis, més proximitat del Govern a la nostra realitat. Durant l'any 2010 s'ha aprovat al Parlament la llei de vegueries. Una llei feta a mida de les nostres reivindicacions històriques, que esperem que sigui assumida favorablement per part de l'Estat.

Però segurament si algun projecte ha aportat a les Terres de l'Ebre un major estatus i un salt qualitatiu en el nostre reconeixement territorial és el desplegament del projecte universitari de la Universitat Rovira i Virgili... Volem la nostra cultura i les nostres tradicions al mateix nivell que la resta del nostre país. M'ho heu sentit a dir en alguna ocasió probablement: fins fa quatre anys dels 90 elements culturals declarats d'interès nacional de Catalunya cap era de les Terres de l'Ebre. La nació-identitat s'acabava on començava l'Ebre.

Avui tenim prou maduresa territorial com per a afrontar la redacció d'un pla estratègic econòmic. Val la pena invertir temps i reflexionar col·lectivament per consensuar entre tots el camí a seguir.

I acabo este bloc amb una breu referència a la recuperació de la nostra memòria històrica en el marc de la batalla de l'Ebre, amb la construcció de 6 centres d'interpretació, i amb la restauració de diversos espais històrics. Avui, ja disposem a les Camposines d'un espai on donar digna sepultura a les restes dels milers de soldats que es troben enterrats pels camps de la Terra Alta.

Entro en el darrer bloc, el model de territori que hem volgut impulsar. Un model que queda determinat, en part, en el **pla territorial** aprovat recentment. Un pla ambiciós, que dóna un salt qualitatiu en les infraestructures econòmiques estratègiques respecte al pla de 2001”.

[...] “**El pla hidrològic de les conques internes Catalunya** també reflecteix el nostre model de territori i de país. Un pla que, com han dit els científics Pedro Arrojo i Narcís Prat en articles a la premsa, representa un pas endavant fonamental per a la planificació hidrològica en el marc de la nova cultura de l'aigua: ni interconnexions de xarxes ni transvasaments, ni del Roina ni de l'Ebre.

Un pla que prioritza la recuperació del cabal del Ter, la recuperació d'aqüífers, dessaladores, i més estalvi i eficiència. Gràcies a les mesures desplegades pel Govern, les conques internes de Catalunya disposen de 122 hm³ més ara que fa 7 anys, l'equivalent a quatre vegades el volum de la famosa interconnexió de xarxes.

D'altra banda, com s'ha reiterat, el Govern de Catalunya no s'ha mogut ni un mil·límetre dels cabals ambientals del riu Ebre que vam aprovar al Consell per a la Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre [el 8 de març de 2007]. Aquesta és l'única posició del Govern davant de la CHE en el tràmit del Pla de Conca de l'Ebre.

En matèria de **residus** hem passat en 7 anys d'estar a la cua del país en recollida selectiva a ser la vegueria amb millors resultats. Hem passat d'estar per baix del 20% de recollida selectiva a estar per damunt del 45% en aquests moments. Avui, la meitat de la brossa generada ja no va als abocadors, a les Terres de l'Ebre ja no ens calen més abocadors a l'Ebre, en tenim de sobres. El model que defensa el Govern és el d'acabar amb la concentració d'abocadors a l'Ebre per portar la brossa de fora, ni més abocadors nuclears ni més abocadors urbans.⁷⁵

⁷⁵ El 45,6% dels residus municipals generats a les Terres de l'Ebre es van recollir selectivament l'any 2009 (el 2008 el percentatge de recollida selectiva a les quatre comarques va ser del 37,6%). Pel que fa a dades absolutes, el 2009 la mitjana de generació de residus a les Terres de l'Ebre va ser d'1,46 kg/hab/dia,

I acabo fent referència als projectes del **PIPDE**, un pla liderat pel Govern de l'Estat però gestionat amb la participació del Govern català. Avui ja tenim projectes importants en curs, com la descontaminació de l'embassament de Flix, el pla de restitució que ha de millorar el subministrament d'aigua de boca als municipis del nostre territori, la portada d'aigua dolça a les badies, la xarxa d'indicadors ambientals, els filtres verds, entre altres. Projectes que superen els 300 milions d'euros d'inversió en curs”.

Encara he deixat per al final, volgudament, un últim paràgraf que mereix una atenció especial:

“Un model de territori que també defineix l'impuls de la **candidatura de la Reserva de la Biosfera**, iniciativa que pretén cohesionar lo conjunt de les nostres comarques a l'entorn d'un projecte engrescador, innovador, positiu, que posarà les Terres de l'Ebre en els mapes internacionals i que reforçarà la nostra economia, el turisme, el sector agroalimentari, alhora que valoritzarà el nostre extraordinari patrimoni natural”.

La candidatura EbreBiosfera perquè la UNESCO reconegués les Terres de l'Ebre com a Reserva de la Biosfera va reobrir el debat ambiental en termes contraposats, com va posar de manifest el Consell Promotor del Programa MaB (Home i Biosfera) en les jornades temàtiques *La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre*:

“Certament les Terres de l'Ebre disposem d'uns valors patrimonials (naturals, històrics, culturals i paisatgístics) de gran rellevància que, malgrat la seva protecció legal, presenten importants mancances de gestió. Cert és també que, al territori, allunyat físicament dels grans centres de decisió nacionals i de l'Estat, ha arrelat un sentiment de greuge i marginació que es reactiva, malgrat els avenços, al voltant d'unes infraestructures insuficients i d'una manca d'estímuls per a la inversió privada. Això dificulta la diversificació econòmica i no garanteix ni l'ocupació ni el nivell de vida dels ciutadans de les Terres de l'Ebre. Però aquest és un debat viciat, instal·lat en la queixa permanent, que no evoluciona cap a actituds positives per deixar enrere el retard econòmic. Al segle XXI, afirmar que la conservació i gestió del patrimoni són incompatibles amb el desenvolupament social i econòmic és inacceptable. Ben al contrari, els valors patrimonials poden i han de contribuir al desenvolupament, aportant noves oportunitats per a l'actual teixit econòmic”.⁷⁶

Com han observat Saladié i Oliveras (2010: 21), “medi ambient i desenvolupament són un binomi indissociable i la conservació del primer ha de deixar de ser considerada com un obstacle al desenvolupament, ans al contrari, és un element de desenvolupament en ell mateix”. La declaració de les Terres de l'Ebre com a Reserva de la Biosfera dota el territori d'un nou espai de concertació, un punt de trobada situat en la intersecció de les tres dimensions del desenvolupament sostenible. La hibridació entre els tres conflictes i d'aquests amb la reserva és un camp fèrtil per a l'estudi dels processos comunicatius.

La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre pot ser considerada un *reframing* del conflicte cap al consens, una transformació de les estructures i les lògiques, de les pràctiques discursives que des de fa dècades han dominat el conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre. Aquesta és la hipòtesi que es contrasta en aquesta tesi.

per sota de la mitjana catalana (1,54 kg/hab/dia). Quant a generació de residus a les Terres de l'Ebre, el 2009 va incrementar-se un 1,3% respecte el 2008, fins arribar a les 106.798 tones. (Dades a 29-6-2010. Font: Agència de Residus de Catalunya).

⁷⁶ Document de síntesi de les jornades temàtiques organitzades pel Consell Promotor del Programa MaB a les Terres de l'Ebre a la Cambra de Comerç de Tortosa els dies 13 i 15 de setembre de 2010.

Quant a la metodologia, ja s'ha vist en el marc teòric que les definicions sobre la mediatització varien en funció de si destaquen la seva dimensió temporal, tecnològica o teòrica i de la seva aproximació institucional, cultural o material. De fet, la recerca en mediatització es troba més aviat en una etapa de creixement teòric més que d'aplicació empírica, segons Lundby, que afirma que és més fàcil teoritzar sobre la mediatització que aplicar el concepte de manera que pugui aplicar-se en la recerca empírica, si bé apunta algunes dimensions i elements d'operacionalització. Aquest autor es refereix a “àrees” de mediatització, com ara les “institucions” o els “camps” socials i a “modes” o formes de mediatització que afecten diferents tipus d'àrees institucions o camps. Aquestes formes de mediatització són paràmetres útils per analitzar les transformacions i poden referir-se a les característiques dels mitjans, als mecanismes de canvi o a aspectes com el gènere o el poder (Lundby, 2014a: 19-21).

Quant als nivells d'anàlisi, Lundby (2014a: 22) coincideix amb Krotz a afirmar que en el nivell macro la recerca en mediatització tracta dels canvis en la democràcia, l'economia, la cultura i la societat; en el nivell meso dels canvis en les organitzacions, les institucions, les xarxes i les empreses i, en nivell micro, dels canvis en la comunicació i en la interacció en el dia a dia i els entorns personals de la gent.

Tot i les reserves que presenta la mediatització quant a eines quantitatives de validació, a nivell qualitatiu sembla un bon instrument per avançar en la recerca en comunicació en la línia del que reclama Hansen (2011): connectar l'estudi dels continguts dels mitjans amb evidències empíriques sobre les seves implicacions en el coneixement i en les relacions de poder a la societat.

Amb aquesta intenció es refereix als *frames* i al *framing* com a mecanismes que estructuraven les polítiques públiques en resposta a un problema en identificar-lo, assenyalar qui n'és el responsable, jutjar-lo moralment i proposar una solució (Entman, 1993). També es refereix a Gamson i Modigliani (1989) i als “*key interpretative packages*” —progrés, ètica, model econòmic, globalització, interès públic, caixa de Pandora— utilitzats interessadament en el debat ambiental, amb implicacions en la manera de cobrir la informació i en el coneixement i mobilització social sobre temes controvertits. De fet, constata que malgrat que molts problemes ambientals són globals, el *frame* varia considerablement en funció dels continents, cultures i països (Hansen, 2011: 15-16).

A més del procés en conjunt, Lundby considera especialment els “moments” i els “objectes” mediatitzats que indiquen una transformació. En el cas de la justícia, Bogoch i Peleg (2014) entrevisten professionals del ram i periodistes per conèixer els seus punts de vista sobre els canvis al llarg del temps. Kunelius (2014), en una anàlisi de la mediatització del canvi climàtic, posa com a exemple dels moments mediatitzats les puntes de cobertura mediàtica i com a exemple dels objectes mediatitzats les peces informatives en diferents formats. Aquests indicadors són metodològicament rellevants atès que:

“En general, per tal d'afirmar que hi ha un procés de mediatització un ha de tenir diverses observacions de moments i objectes en el camí que demostren la transformació de la pràctica sociocultural o institució en estudi...En la hipòtesi d'un procés de mediatització també hauria de ser possible que els moments o objectes en estudi indiquin una direcció o tendència transformadora” (Lundby, 2014a: 23).

D'acord amb Kunelius, si les peces informatives són objectes mediatitzats i el moments mediatitzats són els que motiven la cobertura informativa, el corpus analitzat en aquesta tesi inclou milers d'aquests objectes mediatitzats que són producte de diferents moments de mediatització del conflicte ambiental.

Així, el corpus inclou milers de pàgines de premsa (de diaris d'edició en paper i digitals d'abast nacional i estatal, de revistes corporatives i de revistes de les plataformes); notícies d'agències, notes de premsa d'organismes oficials, plataformes, regants, entitats ambientalistes, sindicats, cambres de comerç, associacions de veïns, etc.; correus electrònics, presentacions en power point, actes de reunions, cartells i pòsters, pancartes, manifestos, pamflets, fulls volants (alguns anònims), adhesius, marxandatge i projeccions audiovisuals. També s'han revisat centenars de fotografies (les que no apareixen signades han estat fetes per mi mateix. De la resta, se n'indica la procedència).

A més, per evitar l'escorament mediocèntric i les crítiques a la mediatització a què ja m'he referit, el corpus cobreix no només els productes i moments mediatitzats en la lògica dels mitjans, sinó també els de les lògiques política, legal i dels moviments socials. La intenció és poder detectar productes i moments mediatitzats d'aquestes lògiques. Per això he analitzat actes de reunions, legislació ambiental, al·legacions, denúncies, sentències judicials, recursos i altres documents, com ara documentació original de les plataformes. Es tracta de material disponible en hemeroteques, biblioteques i a internet. També he assistit a diverses rodes de premsa, jornades i presentacions d'informes i llibres. El volum i l'amplitud temporal que cobreix el corpus garanteixen la seva solidesa en termes quantitativus.

El material en conjunt ha estat revisat almenys en cinc ocasions: en primer lloc, durant la selecció del mateix, en el moment de la seva recopilació i arxiu; en segon lloc durant la lectura prèvia a la seva publicació, quan es tracta de material signat per mi mateix, o durant la lectura posterior quan he utilitzat el d'altres autors per a recuperar els seus temes o completar-ne de propis; en tercer lloc, durant la seva relectura crítica per a l'elaboració de diverses pràctiques i articles relacionats amb el dret ambiental. Finalment, la quarta i la cinquena revisió han tingut lloc durant l'elaboració d'aquesta tesi. L'aproximació analítica és doncs qualitativa i interpretativa.

L'anàlisi s'ha sistematitzat com segueix: en primer lloc, s'ha revisat la planificació i legislació aprovada en cada cas (hidrològica, nuclear, eòlica) com a detonant del conflicte. Seguidament, s'ha contrastat amb els manifestos fundacionals de les diferents plataformes. A continuació, s'ha comparat cronològicament l'evolució dels tres conflictes i, per acabar, s'ha rellegit de forma sincrònica.

Aquest procés de relectura i anàlisi creuat d'informació ofereix una visió triangular (hidrològica, nuclear, eòlica) i de conjunt de les interaccions entre les lògiques mediàtica, política, legal i dels moviments socials, a més d'incorporar al camp de joc multitud d'actors secundaris que apareixen en cada cas.

El corpus es completa amb una selecció d'entrevistes. L'entrevista, un gènere clàssic del periodisme, s'utilitza aquí com a eina metodològica. Les entrevistes van ser realitzades entre el 14 d'abril i el 21 de juliol de 2015 a aquestes persones representatives de les lògiques mediàtica, política, legal i dels moviments socials:

Lògica mediàtica:

- Sílvia Tejedor, presidenta de la Demarcació de l'Ebre del Col·legi de Periodistes de Catalunya. Entrevista de 35 minuts realitzada a Tortosa el 7 de juliol.

Lògica política:

- Francesc Sancho (CDC), delegat del Govern de la Generalitat de Catalunya a les Terres de l'Ebre (2000-2004). Entrevista de 46 minuts realitzada a l'Ampolla el 19 d'abril.
- Lluís Salvadó (ERC), delegat del Govern de la Generalitat de Catalunya a les Terres de l'Ebre (2004-2010). Entrevista de 18 minuts realitzada a Barcelona el 9 de juliol.
- Xavier Pallarés (CDC), delegat del Govern de la Generalitat de Catalunya a les Terres de l'Ebre (2010-2015). Entrevista de 38 minuts realitzada a Tortosa el 10 de juliol.
- Salvador Milà (ICV), conseller de Medi Ambient i Habitatge del Govern de la Generalitat de Catalunya (2003-2006). Entrevista de 48 minuts realitzada a Barcelona el 21 de juliol.

Lògica legal:

- Ignacio Monreal, fiscal de Medi Ambient de Tarragona. Entrevista de 28 minuts realitzada a Tarragona el 14 de juliol.

Lògica dels moviments socials:

- Manolo Tomàs i Susanna Abella, portaveus de la Plataforma en Defensa de l'Ebre, i Matilde Font, presidenta de la Coordinadora Antitransvasaments. Entrevista d'una hora i deu minuts realitzada a Tortosa el 14 d'abril.
- Sergi Saladié, portaveu de la Coordinadora Anticementiri Nuclear de Catalunya. Entrevista de 28 minuts realitzada a Tarragona el 10 de juliol.
- Xavier Fortuño, portaveu de la Plataforma en Defensa de la Terra Alta. Entrevista de 24 minuts realitzada a Horta de Sant Joan el 23 de maig.
- Joan Pons, portaveu de la Plataforma anti Barcelona World). Entrevista realitzada a Tarragona el 6 de maig (no enregistrada).

Com es pot observar, aquesta llista de dotze persones inclou els màxims representants de l'Administració catalana a l'Ebre i els dels moviments socials. Així, amb els delegats del Govern i els portaveus de les plataformes es contraposen les lògiques política i dels moviments socials. També inclou professionals del dret i del periodisme per cobrir les lògiques legal i mediàtica del conflicte ambiental al territori. Amb la inclusió del conseller de Medi Ambient i Habitatge he buscat una visió de conjunt a nivell nacional i representativa d'un canvi de model en la política catalana en general i ambiental en particular, els últims quinze anys.

La llista es completa, fins a les catorze persones entrevistades, amb altres fonts rellevants:

- Josep Aragonès, director tècnic del Consorci de Polítiques Ambientals de les Terres de l'Ebre (COPATE), ens gestor de la Reserva de la Biosfera. Entrevista de 38 minuts realitzada a Amposta el 5 de maig.
- Juan Antonio Duro, director de la Càtedra URV d'Economia Local i Regional. Entrevista de 31 minuts realitzada a Vila-seca el 27 de maig.

Totes les entrevistes es van realitzar cara a cara. La durada de les entrevistes va ser d'entre 18 minuts i una hora i deu minuts. Les entrevistes es van semiestructurar en dos blocs: el primer sobre les interaccions de les lògiques institucionals en el conflicte ambiental i el segon sobre el desenvolupament sostenible i la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre.

D'aquestes entrevistes es reproduïxen cites textuais. N'he fet utilitzades només per revisar *background* i actualitzar dades a partir dels últims informes disponibles. D'altra banda, en moltes de les entrevistes també he obtingut informació *off the record* que m'ha servit per contextualitzar el conflicte i les interaccions entre els actors i les respectives lògiques. L'anterior relació d'entrevistes només informa del temps enregistrat, que és el que s'ha transcrit. Òbviament, la informació *off the record* no apareix publicada.

Al llarg de les entrevistes apareixen declaracions relacionades amb factors d'intractabilitat dels conflictes i trets comuns i diferències referides "tant al seu origen com al problema que els desencadena, l'organització dels agents que hi concorren, la seva dinàmica d'evolució i el paper que hi tenen les forces polítiques estables i les institucions". (Nel-lo, 2003: 20-21). Quant a la dinàmica del conflicte i a la cronologia dels fets, els factors a tenir en compte són, segons Nel-lo (2003: 28-42) l'organització (plataformes), els objectius (resistència i especificitat), les relacions (apoliticisme i autonomia), l'acció ("col·lectiva contenciosa"), els arguments (risc, ambient i equitat territorial) i el rendiment (aprofitament de les oportunitats).

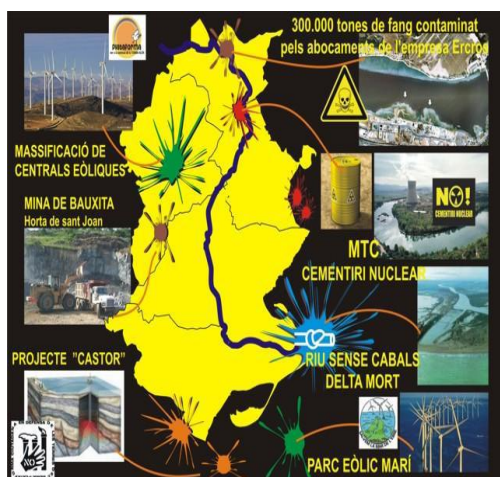
En el següent apartat es descriuen els tres conflictes ambientals de què tracta aquesta tesi tenint en compte, en cadascun dels casos, els següents indicadors: a) les causes generals del conflicte, b) els orígens del cas concret, c) les característiques de la seva localització, d) la dinàmica del conflicte; e) els agents i la seva organització; f) el paper de l'Administració i g) la situació actual i la previsió de desenvolupament futur (Nel-lo, 2003: 62). Aquests indicadors i els factors d'intractabilitat del conflicte són presents en la descripció dels casos però, per no encotillar el relat en apartats, es consideren en la seva totalitat al llarg de la narració.

Atesa l'extensió del període cronològic cobert el relat és, en part, diacrònic. No obstant, es fan alguns salts cronològics per connectar fets en el temps quan es considera rellevant; l'anàlisi sincrònica és inevitable quan els tres conflictes coincideixen en diversos moments. També s'observen alguns buits en el *timeline* del conflicte No s'obvien, però, aquests moments en blanc en el cronograma, sinó que es consideren com a silencis eloqüents en "moments de latència" (Mattoni i Treré, 2014).

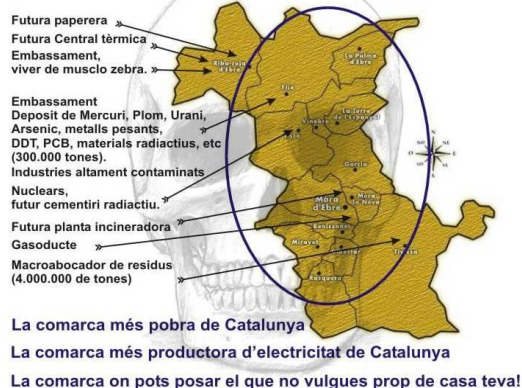
Dels diversos conflictes ambientals que ha afrontat el territori en el període 2000-2015 he triat tres casos per la seva capacitat de mobilització social al llarg del temps, la seva coincidència en l'espai i en el temps, el nombre d'actors involucrats i les diferències en les lògiques i *frames* respectius. Segons Thornton et al. (2012: 2), les lògiques institucionals poden ser considerades com a *frames* de referència que condicionen la

creació de sentit dels actors sobre el conflicte, sobre ells mateixos i sobre la seva identitat, i el vocabulari que utilitzen per motivar a l'acció.

L'elecció dels casos també es justifica per la seva presència destacada en les diverses edicions dels anuaris de la Societat Catalana d'Ordenació del Territori.⁷⁷ Els casos que analitzo són el de l'aigua i el de l'energia (nuclear i eòlica). També tinc en compte les interaccions entre els tres casos i les que aquests mateixos tres casos mantenen amb altres conflictes ambientals al territori al llarg del temps.

Visitan's ara que encara som vius!

Aquestes imatges de les plataformes mostren el rebuig dels moviments socials a la concentració de projectes ambientalment discutits al sud de Catalunya. Els tres que analitzo són els referits a l'aigua i a l'energia nuclear i eòlica.

Valldepérez (2004) fa un repàs de la mobilització ambiental a les Terres de l'Ebre a partir de referències de Xavier Garcia per referir-se al conflicte abans de l'any 2000, i completa la descripció fins l'any 2004 amb aportacions pròpies i anàlisi de premsa escrita. A continuació reviso els mateixos períodes, incorporo antecedents i amplio la descripció fins el 2015 amb els materials inclosos en el corpus exposat.

⁷⁷ A més, el llibre *10 anys d'Anuari Territorial de Catalunya (2003-2012)*, —de 2014 i que es pot consultar a: http://territori.scot.cat/cat/downloads2/deu_anys_anuari.pdf—, ofereix una exposició quantitativa dels temes publicats entre 2003 i 2012. Després dels urbanístics, els temes més nombrosos van ser els mediambientals, especialment els relacionats amb l'aigua i l'energia.

A més, incorpore a la descripció i a l'anàlisi la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre, que fins ara no ha estat objecte d'estudi acadèmic. Segons la UNESCO (2008), les reserves de la biosfera són "llocs d'aprenentatge per al desenvolupament sostenible".

S'han d'entendre doncs com laboratoris d'experimentació on assajar noves metodologies de gestió de conflictes ambientals que integrin els interessos dels *frames* econòmic, ambiental i social amb els *frames* i les lògiques mediàtica, política, legal i dels moviments socials.

La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre es contraposa, com a *frame* de consens, als tres conflictes ambientals analitzats entesos com un *frame* de conflicte ambiental intractable. Aquest és un context oportú per investigar les hibridacions comunicatives generades pels conflictes ambientals a la perifèria catalana del sud.

Tot seguit es presenta un resum dels tres casos, en quatre moments clau: (1) inici, (2) reacció dels moviments socials, (3) desenvolupament i (4) situació actual:

Energia hidroelèctrica, planificació i gestió ambiental de l'Ebre. 1) L'any 2000 el Govern espanyol del PP va presentar un Pla Hidrològic Nacional (PHN) que preveia transvasar aigua de l'Ebre i es va crear la Plataforma en Defensa de l'Ebre (PDE), que va mobilitzar milers de persones per una Nova Cultura de l'Aigua en manifestacions a Barcelona, Madrid, Brussel·les, València, Mallorca, etc. Malgrat les protestes el PP va aprovar el PHN (Llei 10/2001) però, 2) amb la victòria del PSOE en les eleccions de 2004, el nou govern va derogar el transvasament (RDL 2/2004) i va excloure la interconnexió de xarxes (Llei 11/2005). 3) El 2008, durant un llarg període de sequera, el govern del PSOE va proposar transvasar aigua de l'Ebre (RDL 3/2008), el que finalment no es va dur a terme atès que amb les pluges va cessar la situació d'emergència. 4) El 2014, amb el PP novament en el Govern espanyol, es va aprovar el Pla Hidrològic de la Conca de l'Ebre, PHE (RD 129/2014), amb cinc anys de retard sobre el previst i dos anys després que l'Estat espanyol fos condemnat per incompliment de la Directiva Marc d'Aigües pel Tribunal de Justícia de la UE. El 2015, la Comissió per a la Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre ha arribat a un acord històric sobre el règim de cabals del riu.

Energia nuclear i gestió dels residus radioactius: 1) El 2004 es va posar en marxa el programa Community Waste Management per a una gestió democràtica dels residus radioactius a proposta de l'Associació de Municipis en Àrees Nuclears (AMAC) i, entre 2005 i 2006, van tenir lloc set sessions de la Mesa de diàleg sobre l'evolució de l'energia nuclear a Espanya. El 2006 el Govern espanyol del PSOE va aprovar el 6è Pla General de Residus Radioactius (6è PGRR), que preveu la construcció d'un magatzem temporal centralitzat (MTC) i el seu centre tecnològic associat. El 2006 es va crear la Coordinadora Anticementiri Nuclear de Catalunya (CANC) per oposar-se al projecte, la tramitació del qual va seguir endavant amb 2) la creació d'una Comissió Interministerial (RD 775/2006) que, el 2008, va aprovar el procediment i les bases de la convocatòria pública perquè els municipis interessats presentessin la seva candidatura a l'emplaçament MTC. 3) El 2010, el ple de l'Ajuntament d'Ascó (acord de 26.01.2010) va aprovar presentar el municipi com a candidat i la Comissió Interministerial el va incloure com a finalista del concurs públic amb tres emplaçaments més. 4) El 2011 el PP va tornar al Govern espanyol i va ser a finals de 2011 quan Ascó va quedar definitivament descartat i es va aprovar construir l'MTC a Villar de Cañas (província de Conca).

Desplegament eòlic i gestió del sòl i del paisatge: 1) El 2000, el Govern català de CiU va sotmetre a informació pública una proposta de pla eòlic que incloïa un mapa i un projecte de decret regulador de la implantació de l'energia eòlica a Catalunya. El pla va ser objecte de nombroses al·legacions per part de diverses plataformes com la de la Terra Alta, una de les més actives per la concentració de projectes en aquesta comarca de les Terres de l'Ebre. El 2001, el Parlament de Catalunya va aprovar una moció que instava el Govern a retirar el pla i a elaborar un altre mapa. 2) El 2002 el Govern va aprovar el Pla territorial sectorial de la implantació ambiental de l'energia eòlica a Catalunya (Decret 174/2002). Aquest mapa eòlic no va satisfer a les plataformes, que van continuar mobilitzant-se mentre s'anava instal·lant potència eòlica al territori. 3) El 2009, el govern tripartit de la Generalitat va aprovar un nou decret (147/2009) que derogava parcialment l'anterior i establia zones de desenvolupament prioritari (ZDP) en funció del règim de vents, la capacitat per evacuar l'energia produïda i la seva viabilitat ambiental, paisatgística i urbanística. El 2010, la presentació del primer projecte *offshore* també va aixecar recels. 4) L'estiu de 2015, després d'anys de paràlisi de projectes a causa de la crisi econòmica i de la retirada de primes a les renovables amb els canvis en la regulació energètica a Espanya, s'ha anunciat la construcció de noves centrals eòliques a Catalunya (a la ZDP Terra Alta).

La taula 1 mostra els tres casos en el context de la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre i la seva evolució en temps.

Taula 1. Cronologia dels conflictes i de la proposta de Reserva de la Biosfera en el context sociopolític 2000-2015

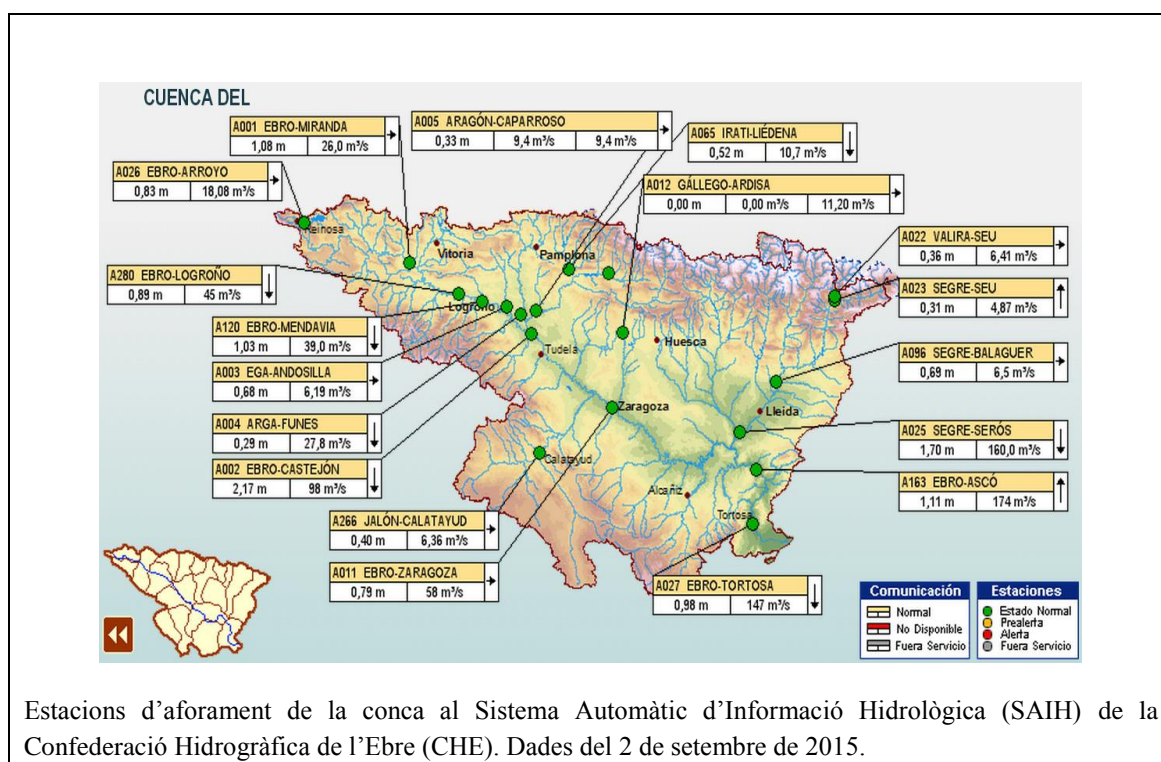
ANY	Context sociopolític			Conflicte ambiental			Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre	
	Govern		Moviments socials	Aigua	Nuclear	Eòlica		
	Espanya	Catalunya						
2000	PP 7 ^a legislatura 5/4/2000-20/1/2004	CiU 6 ^a legislatura 5/11/1999-23/9/2003 Creació de la Delegació del Govern a les Terres de l'Ebre	Creació de la PDE i de les plataformes eòliques	Proposta de PHN i transvasament de l'Ebre Llei del PHN L10/2001		Proposta de mapa eòlic		
2001			Manifestació conjunta Móra Manifestacions PDE a Barcelona, Madrid i Brussel·les					Retirada de la proposta de mapa eòlic
2002			Manifestació PDE a Barcelona					D174/2002
2003		Manifestació PDE a Barcelona						
2004	PSOE 8 ^a legislatura 2/4/2004-15/1/2008	Tripartit PSC-ERC-ICV 7 ^a legislatura 5/11/2003-8/9/2006 Nou Estatut d'Autonomia		Derogació del transvasament de l'Ebre RDL 2/2004	Inici del programa COWAM	Desplegament eòlic		
2005				L11/2005			Mesa sobre l'energia nuclear	

2006					6è PGRR Creació de la CANC	Creació d'EolicCat	
2007					Visites de l'AMAC al Habog	Desplegament eòlic	Aproximació a les figures de la UNESCO
2008		Tripartit PSC-ERC-ICV 8ª legislatura 17/11/2006- 5/10/2010	Manifestació PDE a Amposta	Decret de sequera RDL3/2008 (proposta d'interconnexió)	Comissió interministerial RD775/2006	Consulta d'Horta de Sant Joan	Elecció de la figura Reserva de la Biosfera
2009	PSOE 9ª legislatura 1/4/2008- 27/9/2011			Derogació del decret de sequera		ZDPs D147/2009	Concreció de la candidatura
2010		CiU 9ª legislatura 16/12/2010- 2/10/2012	Manifestació PDE a Barcelona	Pla Hidrològic de Catalunya D188/2012	Manifestacions a favor i en contra de l'MTC. Ple d'Ascó a favor de l'MTC	Presentació de l'estació pilot offshore Zéfir	Organigrama
2011				Sentència del Tribunal de Justícia de la UE (C-403/11)		Aturada del desplegament eòlic per la crisi i la retirada de primes	Proposta de candidatura
2012					Sel·lecció de Villar de Cañas (Conca)	RDL1/2012	Proposta rebutjada
2013	PP 10ª legislatura 27/12/2011- 2015	CiU 10ª legislatura 17/12/2012- 2015				L 24/2013	Proposta aprovada
2014			Manifestació a Lo Passador (St. Jaume-Deltebre)	Pla Hidrològic de l'Ebre RD129/2014		L 24/2013 (entrada en vigor)	Primers passos com a Reserva de la Biosfera
2015	Eleccions	Eleccions 27/09/2015		Acord de la CSTE pel règim de cabals de l'Ebre		Anunci de nous projectes eòlics a la Terra Alta	COPATE Nou logotip

Tot seguit es completa la descripció dels tres casos resumits anteriorment. Cada cas s'acompanya d'un subíndex propi estructurat per anys per facilitar la lectura i la localització dels esdeveniments. Tot i això, com ja s'ha indicat, el relat no és només diacrònic sinó també sincrònic.

Energia hidroelèctrica, planificació i gestió ambiental de l'Ebre

1960-2015

hidrologia

“f. [GL] [LC] Ciència que tracta de les aigües terrestres, continentals i marines i de les seves propietats i aplicacions. *Hidrologia fluvial, hidrologia marina*” (Diccionari IEC).

hidrografia

“f. [GG] [LC] Part de la geografia física que tracta de la descripció dels mars, dels corrents d'aigua i dels llacs (Diccionari IEC).

Energia hidroelèctrica, planificació i gestió ambiental de l'Ebre (1960-2015)

1960-1980

1.-El cementiri dels llauts

1980-2000

2.-Vint anys d'aigua en oferta

- 2.1-El "ministransvasament" a Tarragona (Llei 18/1981)
- 2.2-La unitat de conca i la distribució competencial (Llei 29/1985, d'Aigües)
- 2.3-La majoria del PP i la Llei 46/1999 de reforma de la Llei d'Aigües

2000-2004

3.-La Plataforma en Defensa de l'Ebre

- 3.1-L'avantprojecte del PHN i del transvasament i la creació de la PDE
- 3.2-Enron i el 8 de març al Parlament
- 3.3-La Delegació del Govern a les Terres de l'Ebre
- 3.4-L'aprovació del PHN (Llei 10/2001)
- 3.5-El primer govern tripartit de la Generalitat
- 3.6-Les eleccions generals de 2004 i la derogació del transvasament (Llei 2/2004)
- 3.7.-L'Estatut de Miravet

2005-2008

4.-El PHN del PSOE (Llei 11/2005) i la sequera a Catalunya (RDL 3/2008)

- 4.1-El segon tripartit i la CSTE
- 4.2.-Les eleccions generals de 2008 i la interconnexió de xarxes
- 4.3- El "pla B" dels transvasaments

2008-2015

5.-La Nova Cultura de l'Aigua a Catalunya i a l'Estat Espanyol

- 5.1-El Pla Hidrològic de Catalunya (Decret 188/2010)
- 5.2-La sentència del TC, les eleccions catalanes de 2010 i la fi del tripartit
- 5.3-La tornada del PP al Govern de l'Estat i la represa de les mobilitzacions
- 5.4- Les eleccions catalanes de 2012 i el dret a decidir
- 5.5-El Pla de Conca de l'Ebre (RD 129/2014)
- 5.6.-L'acord de la Comissió per la Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre (CSTE)

1960-1980

1. El cementiri dels llaüts

Escultura d'homenatge al llaüt, a Mequinensa.

“Rei del riu, l'arjau al puny, potser una mica altaner,
Llançant la mirada lluny, volent més que els altres ser, te recordem llaüter”.⁷⁸

⁷⁸ CASTELLÀ, M. / COTS, F. (lletra) i CASTELLÀ, M. (música), 2011. “Te recordem, llaüter”, *Geminis*. Disc Medi/ Blau.

1.- El cementiri dels llaüts

Tot va començar als seixanta del segle passat amb la construcció dels embassaments de Mequinensa i Riba-roja. A més de l'aprofitament hidroelèctric, amb la domesticació del riu —que permetia embassar i regular els cabals— s'obria la porta a nous regadius, a la possibilitat de transvasaments i a refrigerar els reactors de les centrals nuclears que es construïren a Ascó als anys vuitanta.

“Els tres embassaments, amb una capacitat de 1.754 hm³ i una superfície inundada de 10.012 ha, han permès laminar les tràgiques riudes al tram final de la vall però han comportat altres contrapartides com la retenció dels sediments o el sacrifici que van haver de patir els veïns de Faió i Mequinensa, obligats a abandonar casa seva i traslladar-se a nous nuclis que no estaven del tot construïts”.⁷⁹

Tot va acabar a la Mequinensa de Jesús Moncada, que relata magistralment en la seva novel·la més universal, *Camí de sirga* (1988), la fi d'un procés que des d'aleshores ha marcat la història del curs final del riu Ebre:

“Recordava el desastre: màquines i gent entraven a les finques sense permís; els topògrafs s'escampaven pel terme amb els seus aparells, mesuraven cotes i alçaven plans; els obrers muntaven barraques prefabricades de fusta on entaforar-se a les vores de l'Ebre mentre la població intentava defensar-se de l'agressió brutal, calculada per crear el desànim i evitar qualsevol intent de resistència”.

“Ni els que recordaven el formiguer de la conca minera quan la guerra del 14 havien vist mai una cosa semblant, una riada tan grossa de personal. La majoria, una massa patètica de pobra gent vinguda de pertot arreu a esgarrapar uns diners i enviar-ne a les famílies: al taulell del Cafè del Moll i als dels altres locals de la vila, s'arrengleraven fesomies i s'escoltava la parla de tots els racons de l'Estat. Els bitllets rajaven però com remugava l'Estanislau Corbera durant les hores exasperants del seu insomni, malgrat la multiplicació de la parròquia, aquella era una riquesa traïdora, una prosperitat efímera a l'escalfor de la qual pul·lulaven els cucs del podriment.”

“Quan l'empresa hidroelèctrica, davant la imminència del final de les obres de l'embassament de Riba-roja i de la determinació dels vilatans de no cedir, va avenir-se a acceptar les condicions exigides [abandonarien les cases a mesura que s'anessin construint les del poble nou], el vell Nelson amollà una blasfèmia. Compartia l'alleujament de tothom però de cap manera l'eufòria d'alguns: acabava un malson llarguíssim i cruel, una lluita esterilitzadora per aconseguir el mínim a què un ser humà en aquella situació tenia dret des d'un principi.”

Poc abans del tancament de les comportes del pantà de Riba-roja, la pluja va despenjar-se amb violència sobre la vila demolida i deserta. Les barrancades de la serra del Castell es precipitaren amb fúria sobre els molls, trencaren les amarres podrides del cementiri dels llaüts i els dispersaren. A la deriva en un Ebre furiós que havia oblidat els solcs de les quilles i la cadència de les vogades, van sotsobrar per colls i pedrets. [...] El vell *Neptú*, avarat amb discursos, banderes i música al moll de les Vídues un dels dies esplendorosos de l'Edèn, era per sempre més una carcassa anònima de fusta morta”.

Les grans preses són molt més que murs de contenció de les aigües dels rius, tenen unes implicacions en el territori que van més enllà dels aspectes ambientals atès que afecten també una forma de vida. Els costos socials i ambientals de les grans preses “solen recaure sobre les poblacions més pobres i vulnerables, molt sovint comunitats

⁷⁹ <http://www.museuterresebre.cat/activitat.asp?id=148&i=ca>.

indígenes, i que demostren un menyspreu absolut als seus drets ancestrals i als drets humans que hi ha en joc” (Arrojo, 2009a: 12). Segons afegeix Arrojo:

“S’ha parlat molt dels beneficis que les grans preses han reportat, sens dubte, a la societat: desenvolupament econòmic, productivitat agrària, energia hidroelèctrica... Tanmateix, es parla poc del preu que han pagat, i paguen, els pobles afectats directament o indirecta per aquestes grans obres....L’any 2000, la Comissió Mundial de Preses, després de dos anys de feina, va presentar a Londres el seu informe final, Preses i desenvolupament: un nou marc per a la presa de decisions....En les conclusions, la Comissió ratifica que els costos de les grans obres hidràuliques han desbordat sistemàticament els pressupostos....mentre que els beneficis han quedat molt per sota del que s’havia previst. Es constaten els greus impactes que han tingut sobre la biodiversitat en rius i ecosistemes aquàtics....Es denuncia, d’altra banda, la injusta distribució de costos i beneficis, en la mesura que es carreguen els impactes sobre poblacions i territoris empobrits, mentre que els beneficis es concentren en regions i sectors socials més rics i desenvolupats (Arrojo, 2009a, 12-13).

Certament, les grans preses i embassaments són infraestructures d’un impacte enorme que cal avaluar amb criteris que no van ser atesos durant la dictadura franquista. A l’Estat espanyol, si a les exigències ambientals s’afegeixen aspectes com ara la particular distribució competencial de l’Estat de les Autonomies i l’associada concurrència de títols competencials en matèries diverses relacionades amb l’aigua; la consideració de les grans preses com obres públiques (en la majoria de casos d’interès general); l’afecció que tenen sobre un bé del domini públic hidràulic com és l’aigua; la normativa específica de l’energia hidroelèctrica; la legislació sobre seguretat; i la complexitat del sistema d’intervenció administrativa ambiental, s’entén la dificultat que afecta la gestió de l’aigua.⁸⁰

La gestió de l’aigua en contextos d’incertesa i de risc és un dels reptes de les Nacions Unides (UNESCO, 2012). De fet, per la seva complexitat, qualsevol projecte que afecta l’aigua es pot tornar intractable. Arreu del món hi ha múltiples casos de conflictes per l’aigua relacionats amb els grans embassaments i el desplaçament forçat de persones — el de les Tres Gorges al Yang-Tsé (Xina), el de Sardar Sarovar al Narmanda (Índia), el de Kariba al Zambeze (Zàmbia), el de Belo Monte al Xingú (Brasil)—; casos de degradació dels ecosistemes i de fam —el mar d’Aral, el riu Mekong, el delta de l’Indo—; casos de catàstrofes “no tan naturals” on intervé l’aigua (com la de Vajont a Itàlia o la del Katrina als EUA)... El que tenen sovint en comú aquests conflictes està vinculat en el fons als Drets Humans, especialment quan intervé la violència, com en els casos de Palestina, el Kurdistan, Guatemala, Colòmbia...

“Amb freqüència es parla que les guerres del futur seran per l’aigua. En rigor, ni l’aigua ni cap dels arguments que tradicionalment s’han emprat per portar els pobles a morir i matar justifiquen cap guerra. No obstant això, l’aigua, en la mesura que té fortes vinculacions emocionals, territorials i identitàries, és fàcilment manipulable, tant en la confrontació política partidista com fins i tot a l’hora de justificar la violència entre pobles i comunitats. Però, sobretot, el control de l’aigua es pot usar, i s’acostuma a fer, com a eina de poder i dominació” (Arrojo, 2009b: 94).

⁸⁰ Per a més informació sobre la normativa aplicable es pot consultar el lloc web del Comité Nacional Español de Grandes Presas (<http://www.spancold.es/Paginas/comite.asp>).

En aquests contextos locals i en altres llocs on, tot i no patir la violència directa, les comunitats que els habiten són víctimes de morts per manca de sanejament d'aigua urbana, per la contaminació de l'aigua per activitats industrials agràries i energètiques (extracció petrolera, mineria, producció química), per la insalubritat d'aigües estancades o contaminades, etc., segons Pedro Arrojo:

“Els corresponents drets humans i ciutadans que hi ha en joc tendeixen a transformar-se en relacions mercantils que converteixen els ciutadans en mers clients. Avui es pot afirmar que aquestes polítiques, lluny de resoldre el problema d'accés a l'aigua potable al món, han agreujat la vulnerabilitat dels més pobres, cosa que ha generat forts moviments de protesta i greus conflictes...L'èxit d'aquestes lluites no solament ha bloquejat el procés de privatització en països com Bolívia (Cochabamba, El Alto), l'Argentina, l'Uruguai o Indonèsia, entre altres, sinó que està obrint la perspectiva de nous models de gestió pública participativa sota control social. Nous enfocaments que xoquen tant amb els models de gestió pública tradicionals, sovint ineficients i fins i tot corruptes, com amb la modernitat privatitzadora de tall neoliberal. En definitiva, aquests moviments plantegen una nova coherència basada en el reconeixement de l'accés a l'aigua potable com a dret humà, que emergeix ja en les noves constitucions nacionals de països com l'Uruguai, Bolívia, Veneçuela o l'Equador” (Arrojo, 2009c: 94).

Es tracta de mobilitzacions ciutadanes “que obren camins d'esperança a la perspectiva d'un altre ordre mundial que, sens dubte, és possible senzillament perquè és necessari” (Arrojo, 2009d: 284). Les mobilitzacions ciutadanes contra el transvasament de l'Ebre i per una Nova Cultura de l'Aigua són un bon exemple del que la literatura acadèmica anomena *environmental multiparty intractable conflicts*.

Sobre aquestes línies, la vella Mequinensa i detall d'una de les antigues turbines de la central hidroelèctrica.

1980-2000

2. Vint anys d'aigua en oferta

2.1-El “ministransvasament” a Tarragona (Llei 18/1981)

2.2-La unitat de conca i la distribució competencial (Llei 29/1985, d'Aigües)

2.3-La majoria del PP i la Llei 46/1999 de reforma de la Llei d'Aigües

Revestiment dels canals i instal·lació de la canonada de distribució del CAT. FOTOS: Carot, 2014.

“El 31 de juliol de 1989 el president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, amb el gest de beure un got d'aigua de la planta de l'Ampolla que li servia el president del Consorci, Albert Vilalta, consagrava mediàticament la fi de la set al Camp de Tarragona, on l'aigua arribava a les aixetes el 3 d'agost” (Carot, 2014: 75).

2.- Vint anys d'aigua en oferta

2.1.- El “ministransvasament” a Tarragona (Llei 18/1981)

La Llei del Ter de 1959, l'avantprojecte de l'aqüeducte Ebre-Pirineu Oriental (1974) i el transvasament Tajo-Segura (les obres es van iniciar amb el “desarrollismo” dels seixanta i van acabar el 1979) són exemples de polítiques i projectes transvasistes de l'època previs al “minitransvasament” a Tarragona. Tomàs Carot i Daniel Pi recorden:

A meitat de la dècada dels anys 70 va haver-hi una època de sequera, i la pressió de l'activitat humana (urbana, agrària, industrial i turística) va fer que els pous es salinitzessin, per la sobreexplotació i la penetració de la capa freàtica. El problema va afectar a tots aquests nivells d'ús (de boca, agrícola, industrial) el mal sabor a Tarragona, a Reus es van plantejar restriccions. Va esclatar la guerra de l'aigua...Entitats locals i partits polítics van forçar la constitució de la Comissió Local de Defensa de les Aigües, integrada per partits, sindicats, grups ecologistes i amb paper d'especial relleu cal situar l'activitat de les Associacions de Veïns que van engegar la campanya «No paguem l'aigua». En el rerefons, també aflorava el problema dels desequilibris i la manca de planificació. La «guerra de l'aigua» va tenir el punt àlgid de l'expressió pública en una multitudinària manifestació el 15 d'octubre del 1977, amb la participació de totes les forces democràtiques” (Carot, 2014: 66-68).

“L'any 1972 l'oposició al transvasament de l'Ebre va mobilitzar la societat a través d'ajuntaments i altres entitats públiques; la Comissió dels 33, com es va formalitzar l'any 1975, va aprofitar l'oportunitat per portar a la Diputació de Tarragona el debat (l'any 1977) i constituir una comissió intercomarcal que va elaborar un estudi socioeconòmic d'alternatives al transvasament, que es va presentar el gener de 1979” (Pi, 2009: 187).

Les primeres eleccions municipals democràtiques, l'abril de 1979, van tenir lloc en un marc de restriccions i talls de subministrament d'aigua a Reus, mentre el creixement de la demanda a Tarragona per l'augment de població i per les necessitats de la indústria petroquímica salinitzava els aquífers (Blai, 2004).⁸¹

En el context del canvi de règim polític a l'Estat espanyol i amb la Generalitat de Catalunya restablerta, el 7 d'abril de 1981 es va debatre al Congrés del Diputats el projecte de llei per a transvasar a Tarragona 4 m³/s d'aigua dels canals de reg del delta de l'Ebre:

“El 14 de març de 1980 el Consell de Ministres, a proposta del MOPU va determinar remetre al Congrés dels Diputats el projecte de llei sobre «Actuacions en matèria d'Aigües a Tarragona». En l'esperit de tot el procés de negociacions, que es traslladava en el document del Congrés, quedava palès i assumit per totes les parts que l'obra i les instal·lacions que calgui fer es finançaran amb càrrec als ingressos que s'obtinguin per la venda d'aigua, sense cap subvenció de l'estat; és a dir, ajuntaments i indústries

⁸¹ “L'efecte de les sequeres dels anys 80 va fer que calgués recórrer a recursos altament salinitzats per a proveir una població creixent a la costa (fins a 8.000 ppm [parts per milió] a Tarragona, puntualment) i a restriccions a l'interior, com a Reus, amb èpoques en què tan sols s'oferien tres hores diàries d'aigua. L'abastament urbà i l'industrial –i també l'agrícola– patien una necessitat de buscar nous recursos perforant o comprant nous pous que contribuïen a agreujar el problema. D'altra banda, la mala qualitat de l'aigua era decisiva per a entendre la nefasta situació de les xarxes d'abastament de les poblacions de la costa, amb unes taxes de pèrdues altes o altíssimes”, amb una taxa de rendiment inferior al 60% a la ciutat de Tarragona” (Blai, 2004).

hauran de pagar el revestiment dels canals...Finalment el 7 d'abril de 1981 es va debatre la Llei al Parlament. Els processos anteriors de negociacions a la recerca d'un consens que beneficiés totes les parts, i sense oblidar que un mes i mig abans hi havia hagut un intent de cop s'estat, donaven els seus fruits. La Llei 18/81 s'aprovava l'1 de juliol, i el dia 11 el BOE la publicava” (Carot, 2014: 72).

La Llei 18/1981, d'1 de juliol, sobre actuacions en matèria d'aigües a Tarragona⁸², dita del “minitransvasament”, destaca que:

- El Pla Delta “Pla d'obres de condicionament i millora de la infraestructura hidràulica del delta de l'Ebre” ha de permetre “una major eficàcia en la distribució de l'aigua i en el seu aprofitament agrícola, recuperant les pèrdues que en l'actualitat es produeixen en dita zona”, pèrdues que eren de prop del 80% del cabal derivat del riu als canals.
- S'estableix un màxim de 4 m³/s (126 hm³/any) d'aigua, “un cabal equivalent al recuperat”, amb destinació “a l'abastament urbà i industrial dels municipis de la província de Tarragona”.
- La concessió administrativa prèvia del cabal que determina la llei “no comprometrà volums d'aigua de l'Ebre addicionals als actualment atorgats per als regadius del Delta”. És a dir, l'aigua es transvasarà dels canals, no del riu.⁸³
- La llei estableix un cànon de 5 pessetes per m³ que es destinaran al Pla Delta i a altres obres “que permetin un millor aprofitament dels recursos hídrics objecte de concessió”.
- S'opta pel consorci com a ens amb personalitat jurídica pròpia per a gestionar el transvasament. El Consorci d'Aigües de Tarragona (CAT) es va constituir el 2 d'abril de 1985 amb la participació de 21 ajuntaments, 18 indústries, les dues comunitats de regants del delta de l'Ebre i el Govern de la Generalitat.

El 1985 la Generalitat, amb les competències traspassades per l'Estat a les comunitats autònomes arran de l'aprovació de la Llei d'Aigües, va assumir el lideratge del projecte, pressupostat en 18.000 milions de pessetes (108 milions d'euros).

“La tardor de 1987 van començar les obres per construir l'obra de captació al nucli de Camp-redó (terme municipal de Tortosa), la planta potabilitzadora (en terme de l'Ampolla), els 200 quilòmetres de canonades inicials, les diverses estacions de bombament, i el centre de control a l'Autovia entre Tarragona i Reus. El 28 de setembre de 1987 s'atorgà la concessió de 1,982 m³/ segon al Consorci per a subministrament urbà i industrial durant 75 anys, a partir de la data en que s'iniciés l'explotació. La Concessió es va ampliar en els anys i quantitats que segueixen. L'any 1989, a 2,574 m³/s; 1991, a 2,850 m³/s i l'any 202 fins a 3,856 m³/s. El Pla Delta, elaborat per la CHE i aprovat pel MOPU, suposava un cost de 90,7 milions d'€ (15.100 milions de pessetes) que es van finançar un 30% a través de l'Administració i el 70% restant a través d'un cànon revisable, que hauran de pagar els ajuntaments i les indústries fins a 2013. El

⁸² BOE núm. 165 de 11-7-1981.

⁸³ En termes ecològics sembla indiferent d'on es treu l'aigua atès que el receptor natural del recurs, el Delta i la plataforma continental, queden afectats tan si l'aigua es treu del riu com si es treu dels canals. A més, amb el revestiment dels canals ha anat augmentant la salinització del Delta. En termes sociopolítics destaca el paper de les comunitats de regants, titulars de les concessions d'aigua transvasada i beneficiàries del cànon.

termini per executar les obres es preveia fins a l'any 1989....A la zona de l'Ebre es recuperava aigua amb el revestiment dels canals, i tot això amb un cost zero ja que els cànon del Consorci ho van pagar; un cànon que ha seguit nodrint anualment els pressupostos d'ingressos de les Comunitats de Regants⁸⁴. Municipis i indústries comptaven amb garanties de subministrament, la qual cosa va permetre el creixement econòmic: urbanitzacions en els municipis, turisme i química, de manera destacada” (Carot, 2014: 74-75).

El 31 de juliol de 1989, a l'Ampolla, el president de la Generalitat Jordi Pujol bevia un got d'aigua de la planta del CAT, que el 3 d'agost començava a subministrar aigua als consorciats (actualment abasteix 63 municipis i 29 indústries del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre).⁸⁵

Segons Carot (2014: 75), “La formulació d'un Consorci d'Aigües de Tarragona (CAT), vist en perspectiva històrica, es revela com un instrument avançat en el temps ja que ha servit per transformar la confrontació territorial en solidaritat, i el model ha permès l'eficiència en l'ús de l'aigua, un precedent del que a principis del segle XXI ha estat la Nova Cultura de l'Aigua”.

2.2.- La unitat de conca i la distribució competencial (Llei 29/1985, d'Aigües)⁸⁶

L'aprovació de la Llei d'Aigües va suposar una fita històrica. La fins llavors vigent Llei d'Aigües de 13 de juny de 1879, que també va ser “model en el seu gènere i en el seu temps”, segons el Preàmbul de la nova Llei de 1985, ja no podia respondre als reptes que es plantejaven als anys vuitanta del segle XX. Això succeïa per diversos motius, segons assenyala l'esmentat preàmbul: “les profundes transformacions experimentades per la societat, els avenços tecnològics, la pressió de la demanda i la creixent consciència ecològica i de millora de la qualitat de vida”.

“Els requeriments que suscita[va] la nova organització territorial de l'Estat, nascuda de la Constitució de 1978” (BOE núm. 311 de 29/12/1978), constituïen un dels reptes fonamentals que havien d'afrontar-se durant el període de consolidació del nou règim parlamentari. Quant a les aigües, “per a l'eficaç administració del recurs en el nou Estat de les Autonomies”, assenyala el preàmbul de la Llei 29/1985, es feia necessària una planificació hidrològica prèvia així com les institucions adequades que possessin “al servei de la nació” un bé “d'interès general” i “de domini públic estatal”, l'aigua, “sense degradar el medi ambient en general, i el recurs en particular, minimitzant els costos socioeconòmics i amb una equitativa assignació de les càrregues generades pel procés”,

⁸⁴ També és cert que, 26 anys després, “la Comunitat de Regants de l'Esquerra xifra en un 46 per cent les obres pendents del pla d'obres de millora de la xarxa, finançat pel cànon de derivació del minitransvasament” (CARALT, A. “Reprenen les obres de revestiments dels canals del delta de l'Ebre”. Diari de Tarragona, 4-4-2015, pàg. 31).

⁸⁵ http://www.ccaait.com/cat/dades_tecniques_ambit.htm.

⁸⁶ Aquest apartat reproduïx fragments de: RYAN, L., PRADES, J. i SOLÉ, J. (2009). El règim de gestió de la cuenca del Guadalquivir previsto en el Estatuto de Autonomía de Andalucía. Clínica Jurídica Ambiental CEDAT, URV.

és a dir, en la quantitat necessària, amb la qualitat precisa, segons la planificació econòmica i territorial i “en la forma en què la pròpia dinàmica social demanda[va]”.

La dinàmica social demandava llavors, com ara però amb major urgència i amb menor consciència ambiental que avui dia, més aigua: per a la creixent població, per a l'agricultura que es modernitzava, per a la creixent indústria, per al consolidat sector turístic... I, fins avui, atès el model basat en l'oferta del recurs, la demanda d'aigua no ha deixat de créixer i la pressió és cada cop major a totes les conques.

Això ha estat motiu de conflictes entre CCAA i entre aquestes i l'Estat, tot i que la Llei 29/1985 va establir el nou règim jurídic del domini públic hidràulic a la llum del sistema constitucional de distribució de competències entre l'Estat i les CCAA, fixant així un nítid marc normatiu per a totes les Administracions Públiques, ratificat per la Sentència del TC 227/1988, de 29 de novembre, que estableix el marc competencial en matèria d'aigües.

En aquest marc s'articula un sistema contradictori perquè l'àmbit material de l'article 149.1.22 CE (competències que poden assumir les CCAA) és diferent de l'àmbit material de l'article 148.1.10 CE (competències exclusives reservades a l'Estat) i perquè el criteri d'ordenació de l'Estat (territorial) tampoc coincideix formalment amb el criteri d'ordenació de les CCAA (d'interès). Malgrat això, el criteri territorial de la Llei 29/1985 va ser ratificat pel TC en el seu pronunciament sobre el concepte clau de conca hidrogràfica, segons el qual l'exercici de les competències legislatives i executives sobre les conques intercomunitàries correspon a l'Estat.⁸⁷

Encara que les bases territorials no eren les úniques admeses per la CE, el TC va considerar que “la conca hidrogràfica, com a àmbit de referència en el repartiment de competències en matèria de recursos i aprofitaments, és l'únic criteri que possibilita o garanteix una gestió unitària i equilibrada dels recursos hídrics que la integren, en atenció al conjunt dels interessos afectats” (Ezquerria Huerva, 1997).

Pel que fa a les conques intracomunitàries, l'assumpció de competències de les CCAA sobre recursos i aprofitaments es va generalitzar a partir de la Llei Orgànica 9/1992, de 23 de desembre⁸⁸, amb la qual no només les CCAA d'autonomia plena, sinó també la resta, van poder assumir competències tant des del paràmetre de l'interès marcat per l'art. 148 CE com des del paràmetre del sostre màxim competencial derivat indirectament de l'art. 149.1.22 CE.

Amb aquest nou marc establert en matèria hidràulica entre l'Estat i les Comunitats Autònomes, el 1989 la Generalitat de Catalunya va proposar perllongar el “minitransvasament” per dur 45 m³/s fins a Barcelona, la qual cosa va propiciar la creació de la Coordinadora Antitransvasament i la mobilització de fins a 8.000 persones del curs baix de l'Ebre en manifestacions i caravanes de protesta.

⁸⁷ SSTC 227/1998, de 29 de novembre i 161/1996, de 17 d'octubre. A més, des de la seva primera versió, la Llei 29/1985 va ajudar a concretar el sentit de l'expressió “aigües que discorren per més d'una comunitat autònoma” de l'article 149.1.22 CE, en incloure el concepte de “conca hidrogràfica” com a territori pel qual flueix al mar una xarxa de lleres secundàries que convergeixen en una llera principal única.

⁸⁸ BOE núm. 308 de 24-12-1992.

La petició va ser finalment retirada com també ho va ser el PHN impulsat el 1993 pel ministre socialista Josep Borrell, que va donar lloc a la legalització de la Coordinadora Antitransvasaments el 1995 (existia des de 1989) i a la Coordinadora d'Afectats per Grans Embassaments i Transvasaments (Coagret), amb representació de tota la conca primer i de tot l'Estat avui dia. També el 1995 va començar el transport en vaixells d'aigua del CAT a Mallorca (Carot, 2014, 149-150).⁸⁹

Ja llavors, amb motiu de la pressió demanial sobre el riu i del transvasament a Mallorca, es va encunyar el concepte “Nova Cultura de l'Aigua” (Martínez Gil, 1997), senyal d'un canvi d'etapa quant a la gestió però també a la concepció mateixa del recurs, com va confirmar, el 1998, el naixement de la Fundació Nova Cultura de l'Aigua. Malgrat tot, en el cas de Mallorca la mobilització ciutadana va ser puntual i feble, a diferència de les grans manifestacions contra el transvasament d'aigua de l'Ebre que s'havien de viure a partir de l'any 2000.

2.3.- La majoria del PP i la Llei 46/1999 de reforma de la Llei d'Aigües

La Llei 29/1985 va ser modificada en diverses ocasions fins a la seva reforma més substancial, que va tenir lloc amb l'aprovació de la Llei 46/1999, de 13 de desembre (BOE núm. 298, de 14/12/1999)⁹⁰. La nova majoria parlamentària del Partit Popular sorgida de les eleccions generals de 1996 va impulsar una llei que escometia la reforma de la Llei 29/1985 “sense alterar substantivament la legislació preexistent i mantenint el seu esperit codificador” per donar resposta “a les seves insuficiències, als nous reptes que exigeix la gestió de l'aigua a les portes del segle XXI, en concordança amb la nostra plena integració en la Unió Europea ... i a la necessitat d'atorgar la màxima protecció a aquest recurs natural com a bé mediambiental de primer ordre”, segons afirmava en l'exposició de motius.

La Llei 46/1999 reconeixia les virtuts de la Llei 29/1985 però alhora posava també de manifest que “l'aplicació pràctica de la Llei d'Aigües de 1985 ha permès constatar tant l'existència de diversos problemes pràctics en la gestió de l'aigua a nivell nacional, que han de resoldre's amb vista al futur, com l'absència d'instruments eficaços per afrontar la

⁸⁹ “El 4 d'abril es va iniciar la primera càrrega, però els 30.000 metres cúbics que van arribar a Palma el dia 9 no van superar les anàlisis de qualitat que van fer els experts del consorci d'aigua de Palma. El «Móstoles» havia estat pintat recentment i l'aigua s'havia contaminat de dissolvent. Es van llençar els 30.000 metres cúbics d'aigua al mar. El Govern Balear va assumir la responsabilitat política de l'errada i va garantir que els problemes no es repetirien. Les crítiques van arribar d'arreu, especialment del CAT i del govern aragonès, que sempre havia estat contrari al transvasament d'aigua de l'Ebre. El 22 d'abril, el CAT es va negar a portar més a Mallorca fins que el Govern Balear no garantís tècnicament la viabilitat del seu ús.... A maig de 1996 el vaixell «Móstoles» ja havia transportat de Tarragona a Mallorca 6.000 milions de litres, mentre a l'illa encara no havien començat les obres de la nova planta dessalinitzadora. El 25 de novembre de 1997, el «Móstoles» realitzava l'últim transport d'aigua de l'Ebre a Mallorca. Amb els recursos econòmics fruit de la venda de l'aigua, es van poder finançar obres de desplegament de la xarxa del propi CAT al Baix Ebre i Montsià d'infraestructures del regants” (Carot, 2014, 149-150).

⁹⁰ Llei derogada excepte la disposició addicional primera, per la disposició derogatòria única del Reial Decret Legislatiu 1/2001, de 20 de juliol, pel qual s'aprova el text refès de la Llei d'Aigües (TRLA), BOE núm. 176 de 24-7-2001.

noves demandes en relació amb aquest recurs, tan en quantitat, atès que el seu consum s'incrementa exponencialment, com en qualitat, tenint en compte l'evident necessitat d'aprofundir i perfeccionar els mecanismes de protecció existents en la Llei de 1985". Les modificacions més destacades introduïdes per la Llei 46/1999 pel que interessa en aquesta tesi van ser les següents:

- L'apartat (e) de l'article segon que va atorgar rang legal al règim jurídic dels procediments de dessalinització o de reutilització, indicant que són de domini públic hidràulic "les aigües procedents de la dessalinització d'aigua de mar una vegada que, fora de la planta de producció, s'incorporin a qualsevol dels elements assenyalats en els apartats anteriors", en referència a les masses d'aigües continentals, a les subterrànies renovables, a les lleres de corrents naturals, contínues o discontinües, a les lleres dels llacs i llacunes i dels embassaments superficials en lleres públiques i als aquífers subterrànies. L'article 12bis esmentava també "les aigües procedents de la dessalinització".

- L'article 61bis sobre cessions temporals de drets d'ús privatiu de les aigües, que preveia la possibilitat de "constituir centres d'intercanvi de drets d'ús de l'aigua mitjançant acord del Consell de Ministres, a proposta del Ministeri de Medi ambient", i autoritzava, així mateix, als organismes de conca a "realitzar ofertes públiques d'adquisició de drets d'usos de l'aigua per posteriorment cedir-los a altres usuaris mitjançant el preu que el propi organisme ofereixi" (article 61bis.11). També és una modificació destacada introduïda per la Llei 46/1999 l'apartat 5 ("la cessió de drets d'ús de l'aigua podrà comportar una compensació econòmica que es fixarà de mutu acord entre els contractants") i l'esment exprés als transvasaments del punt 14 ("només es podran usar infraestructures que interconnectin territoris de diferents plans hidrològics de conca per a transaccions regulades en aquest article si el PHN o les lleis singulars reguladores de cada transvasament així ho han previst").

- La nova redacció del Títol VIII, que regula l'obra hidràulica "com a modalitat singular i específica de l'obra pública, a fi d'equiparar-la a un altre tipus d'obres que ja gaudeixen de regulació específica tals com carreteres, ports o ferrocarrils".

- Finalment, la Llei 46/1999 estableix en la Disposició Addicional Quarta (obres de millora d'infraestructura hidràulica del Delta de l'Ebre) que "una vegada finalitzat el Pla d'obres de millora d'infraestructura hidràulica del delta de l'Ebre, sense perjudici de les competències de l'Administració Hidràulica de l'Estat, l'Administració Hidràulica de Catalunya, en la part de la conca de l'Ebre situada en el territori d'aquesta Comunitat Autònoma, executarà les obres que permetin un millor aprofitament dels recursos de la mateixa previstos en la Llei 18/1981, d'1 de juliol, d'actuacions en matèria d'aigües a Tarragona, amb càrrec al percentatge del cànon ingressat que es determini de forma definitiva en el Pla Hidrològic Nacional".

Amb aquestes reformes, i fent possible que l'obra hidràulica es declarés d'interès general pel consell de ministres en lloc de per llei, el primer govern del Partit Popular (1996-2000) va crear, amb la seva majoria absoluta, un escenari favorable per poder dur a terme les infraestructures de transvasaments del PHN. El president espanyol José

María Aznar va fer del transvasament de l'Ebre l'estendard de la seva política hidrològica, lògica des de plantejaments que busquen el rèdit electoral a curt-mitjà termini i que freqüentment estan renyits amb la serenitat que requereix tractar tot allò referit a l'aigua. Però, com que una gran obra es visualitza fàcilment, proporciona molts més vots que un conjunt de mesures encaminades a l'estalvi, l'eficiència i la reutilització del recurs, mesures més eficaces encara que passin més desapercbudes per l'electorat. Perquè ja no es tracta només de l'impacte ambiental que suposen les transferències entre conques per al medi ambient, sinó de l'impacte mediàtic que s'aconsegueix amb la gran obra pública. Per això diferents governs, estatals i autonòmics, no desisteixen en la seva obstinació de resoldre els problemes (de gestió del recurs, que no de falta d'aigua) de l'anomenada "Espanya seca" a través de transvasaments des de la dita "Espanya humida", un tema d'Estat que posa contínuament "el riu més cabalós d'Espanya" en el punt de mira.

2000-2004

3. La Plataforma en Defensa de l'Ebre

- 3.1-L'avantprojecte del PHN i del transvasament i la creació de la PDE
- 3.2-Enron i el 8 de març al Parlament
- 3.3-La delegació del Govern a les Terres de l'Ebre
- 3.4-L'aprovació del PHN (Llei 10/2001)
- 3.5-El primer govern tripartit de la Generalitat
- 3.6-Les eleccions generals de 2004 i la derogació del transvasament (Llei 2/2004)
- 3.7- L'Estatut de Miravet

El portaveu de la PDE, Manolo Tomàs, condueix els manifestants mentre creuen el riu entre Sant Jaume d'Enveja i Deltebre. FOTO: EL PUNT.

“Es tracta d'un moviment social que sobrepassa el marc i objectius purament ecologistes, en comprendre aspectes com el desenvolupament sostenible, així com el fet de basar-se en aspectes relacionats amb la identitat i la denúncia de relacions de marginació social, econòmica i política.

En el moviment trobem elements com els valors, objectius i programes procedents del moviment ecologista, i aspectes com la identitat procedent del moviment regionalista o, fins i tot, nacionalista” (Pont et al., 2002: 29).

3. La Plataforma en defensa de l'Ebre

ANY 2000

3.1-L'avantprojecte del PHN i del transvasament i la creació de la PDE

El 31 d'agost de l'any 2000 *El País*⁹¹ aprofitava una filtració per fer públic l'avantprojecte del PHN, que preveia el transvasament d'uns 1.000 hm³/any d'aigua de l'Ebre cap a Barcelona, València, Múrcia i Almeria. L'avantprojecte del PHN no es va presentar al Consejo Nacional del Agua fins el 5 de setembre. De seguida van començar els posicionaments polítics davant les milionàries contraprestacions previstes a canvi de l'aigua i la llavors encara Coordinadora Antitransvasament va fer públic el següent:

Manifest en defensa de l'Ebre

L'aigua no solament és un bé econòmic per raó dels seus usos (urbà, agrícola, industrial, etc.), sinó que els rius són també un bé paisatgístic, cultural i turístic. A més, els rius compleixen funcions ecològiques tan importants com la d'albergar nombroses espècies de fauna i vegetació, aportar sediments a les costes (abastint de sorra platges i deltes) i aportar nutrients a la zona d'influència.

La gestió de l'aigua ha estat basada fins ara en la idea que l'aigua és un bé públic i il·limitat que l'Estat ha de posar a l'abast de qui el reclama. De fet, l'aigua s'ha estat aportant sense que els costos reals repercutixin en els usuaris: finançant-la amb càrrec als pressupostos de les administracions públiques. A conseqüència del preu ficticiament baix de l'aigua, les fuites dels canals de reg, de els canonades urbanes, etc. Són sovint molt superiors als aprofitaments reals, sense que compensi als receptors optar per la millora de les xarxes de distribució.

D'altra banda, molts dels greus problemes de subministrament deriven no tant de la manca d'aigua com de la greu contaminació dels rius i aqüífers. Són molts coneguts els caos de rius-claveguera com el Segura, el Besòs, etc., i d'aqüífers contaminats amb residus industrials i agrícoles, com passa a les zones industrials de Barcelona, València i Múrcia, o a les planes amb conreus de cítrics del País Valencià Múrcia.

Considerem aquest PHN inacceptable per les següents raons:

1.- Els dèficits de les conques demandants són exagerats. Els plans de conca en què es basa el PHN no fan una autocrítica de les deficiències de gestió de les respectives conques, que afecten negativament la disponibilitat d'aigua. A més, es minimitzen els seus recursos i s'exageren les seves demandes, sense disposar del necessari coneixement dels recursos subterranis, poc o gens investigats al conjunt de l'Estat.

2.- Es vol premiar els que malbaraten l'aigua. El PHN no proposa mesures serioses per corregir la disbauxa generalitzada de la gestió hidrològica actual. Certament, això implica mesures impopulars i electoralment poc o gens rendibles, com millorar les xarxes de distribució, reutilitzar aigües residuals o fer complir la legislació i imposar sancions. És més fàcil premiar els malbaratadors i contentar els electors amb mesures populistes com ho són prometre aigua a tothom i inaugurar grans obres per donar aigua i llocs de treball a les zones receptors.

⁹¹ GÓMEZ, I. (2000). "El Plan Hidrológico Nacional crea el mayor trasvase de España con agua del Ebro". *El País*, 31-8-2000. (http://elpais.com/diario/2000/08/31/sociedad/967672801_850215.html).

3.- Les grans infraestructures no són l'alternativa més viable econòmicament. El PHN no fa una anàlisi cost-benefici realista dels costos totals de l'aigua per als usos i els llocs als quals es destina. Diversos experts independents creuen que, en el cas d'un transvasament de l'Ebre cap a la costa sud, actualment ja és més barata la dessalinització de l'aigua de mar o l'adopció de mesures d'estalvi que la construcció de grans infraestructures com canals i embassaments.

4.- Els nous embassaments destruiran les darreres valls dels Pirineus. Incrementar recursos regulats per poder transvasar-los implica fer més embassaments a la conca de l'Ebre. El PHN preveu dissenys de nous embassaments, inundant més valls, conreus i pobles, i impeding l'arribada de sediments al Delta.

5.- El PHN vol potenciar el desequilibri territorial. No es poden defensar els transvasaments d'aigua utilitzant el principi de solidaritat interterritorial i el reequilibri de la riquesa. La solidaritat hauria de començar a les conques suposadament deficitàries, amb la utilització racional de l'aigua, vetllant, a més, per la protecció de la seva qualitat. Cal tenir present que gran part de la conca de l'Ebre, suposadament excedentària, es caracteritza pel fet que té moltes zones econòmicament deprimides, sobretot si es compara amb aquelles que demanen més aigua. Les experiències dels transvasaments del Tajo-Segura i de l'Ebre al Camp de Tarragona són un exemple clar de com aquests no han representat cap millora social significativa per a les comarques donants i, en canvi, han incrementat el desenvolupament insostenible i les demandes d'aigua de les zones receptores, fomentant per tant el desequilibri territorial.

6.- L'aigua que va a parar a la mar no es perd! El balanç hidrològic de la conca de l'Ebre en què es basa el PHN no té en compte que l'aigua dolça que arriba a la mar i a les badies del Delta té un paper determinant en la riquesa biològica, pesquera, marisquera i aquícola d'aquest entorn, en el qual es guanya la vida un nombre important de persones que tenen dret a subsistir. La disminució i regulació cada cop més abusiva del cabal fluvial han fet minvar molt les crescudes primaverals, lligades al desgel, en un període clau per a la reproducció i el creixement dels peixos. També la diversitat biològica del riu i el Delta depenen d'aquestes aportacions d'aigua dolça.

7.- L'aportació de sediments és vital per a l'Ebre i per a tot el litoral. Ni la llei d'Aigües ni el PHN tenen en compte l'aportació de sediments dels rius. Els rius, a part d'un cabal líquid, tenen també un cabal sòlid, que juga un paper fonamental en el manteniment de les costes i més en concret dels deltes i de les platges, de les quals depèn el potencial turístic. És evident que els sediments necessiten grans cabals d'aigua per a ser transportats, i això no s'ha considerat a l'hora de determinar el cabal ecològic. La disminució dràstica dels sediments que arriben al delta de l'Ebre es produeix als anys 60, quan van entrar en servei els embassaments de Mequinensa i Riba-roja. Era lògic pensar que el nou PHN analitzaria aquest problema i tractaria d'establir mesures correctores per recuperar una part del cabal sòlid que tenia el riu a principis del segle XX. Lluny d'això, la proposta del PHN no aborda aquesta problemàtica sinó que l'agreuja, en reduir l'aportació líquida a la desembocadura i promoure dissenys de nous embassaments a la conca, condemnant el Delta a una degradació irreversible.

8.- El PHN falseja els cabals actuals de l'Ebre per justificar els excedents! El PHN contempla uns recursos hídrics al tram final de l'Ebre de 17.300 hm³ anuals sense tenir en compte que l'aportació és progressivament decreixent per l'increment de regadius, embassaments i altres usos (que augmenten l'evaporació) ^[92]. L'aportació anual mitjana de la dècada dels anys 60 fou de 16.842 hm³/any, 14.071 durant la dècada dels 70, 9.502 durant la dècada dels 80, i 8.235 hm³/any durant la dècada dels 90. Així, doncs, des de la dècada dels 60 fins ara l'aportació de l'Ebre al tram final s'ha reduït aproximadament a la meitat, i segueix baixant, sense tenir en compte els efectes del canvi climàtic que poden agreujar encara més la situació. Això significa que l'aigua realment disponible és molt inferior a la que surt als

⁹² Refrigeració de les centrals nuclears Ascó I i II.

documents del PHN. També és evident que per planificar l'ús de l'aigua cal tenir present els períodes de sequera i no els valors mitjans (com fa el PHN).

9.- La reducció de cabals afavoreix els processos de salinització. La progressiva reducció del cabal fluvial està accentuant cada cop més el caràcter d'estuari del riu Ebre aigües avall de Tortosa, de manera que cada cop l'aigua de mar penetra més riu amunt i durant més mesos de l'any. Això afavoreix la salinització dels aqüífers a partir del riu, sobretot en períodes de sequera. D'altra banda, l'augment dels regadius ala conca del riu, molts en sòls salins, ha fet augmentar considerablement la salinitat de l'aigua de l'Ebre. L'accentuació d'aquesta tendència en el futur a causa de la disminució de cabals i l'augment de més regadius pot posar en perill la producció agrícola dels conreus que es reguen amb aigua de l'Ebre.

10.- Menys aigua i més bruta! La disminució de cabals a causa dels transvasaments i de l'augment d'usos d'aigua a la conca implicarà també una disminució de la qualitat de l'aigua que pot afectar notablement l'estat ecològic del riu i del Parc Natural del Delta, així com l'abastiment de poblacions i l'ús recreatiu del riu.

En resum, podem dir que el PHN no garanteix les necessitats ni de qualitat ni de quantitat d'aigua, ni de sediments per a les Terres de l'Ebre, i que tot això posa en greu perill tant el nostre futur econòmic com la conservació del riu i del delta de l'Ebre.

[14 d'octubre de 2000].⁹³

La Coordinadora aviat va començar a recollir adhesions⁹⁴ al manifest contra el PHN i a mobilitzar-se al territori, on la primera assemblea va tenir lloc el **15 de setembre** a Tortosa. L'acte:

“...va servir per presentar a la gent del territori la Plataforma de Defensa de l'Ebre, una organització que vol agrupar les institucions de la conca que s'oposen als transvasaments i a la construcció de nous embassaments”.⁹⁵

El 16 de desembre de 2000 l'alcalde d'Amposta, Joan Maria Roig (CDC), va criticar els mètodes de la PDE: “El que sobra a casa nostra són feixistes i gent que vol radicalitzar la política....que utilitzen pasquins amb fotografies igual que fan els d'ETA....No hi ha cap motiu per penjar cartells pels carrers amb les cares de la gent que no pensa com tu”⁹⁶, va afirmar en referència als pòsters de la PDE que assenyalaven polítics del PP, de CiU i regants amb la llegenda: “Pel seu futur (\$) venen lo teu”.⁹⁷

⁹³ El Punt va publicar el manifest, a la secció d'opinió, amb el títol “Crítiques al Plan Hidrológico Nacional” i signat per Manolo Tomàs. El Punt, 14-10-2000, pàg. 12.

⁹⁴ PRADES, J. (2000). “La Coordinadora Antitransvasament demana la implicació dels ajuntaments”. El Punt, 10-11-2000, pàg. 12.

⁹⁵ MONTROI, M. / ROYO, R. (2000). “Prop de 700 persones omplen l'auditori per manifestar el seu rebuig al transvasament”. El Punt, 16-11-2000, pàg. 15.

⁹⁶ EL PUNT (2007). “També hi va haver un altre 11-M”. El Punt, 11-3-2007, pàg. 2.

⁹⁷ MORENO, G. (2001). “Editen més de 2.000 cartells que acusen Bertomeu, Curto, Bonet i Masià de vendre el territori”. El Punt, 2-4-2001, pàg. 10.

ANY 2001

La tensió va pujar de to, començaven mesos de mobilitzacions i manifestacions de centenars de milers de persones a les Terres de l'Ebre, al llarg de la conca i a les capitals catalana (25-2-2001) i espanyola (11-3-2001): ⁹⁸

“La presentació del PHN el 5 de setembre va provocar l'aixecament de la societat civil de les Terres de l'Ebre, indignada amb el PP per haver-lo presentat i amb CiU per no haver sabut defensar el territori des del primer moment....Durant aquest any de lluita hi ha hagut manifestacions multitudinàries inèdites i impensables en un territori que ni tan sols estava reconegut com a tal: 20.000 i 25.000 persones a Amposta i Móra, 300.000 i 400.000 a Barcelona i Madrid”.⁹⁹

3.2-Enron i el 8 de març al Parlament

De les manifestacions celebrades durant aquella etapa a les Terres de l'Ebre destaca la que va tenir lloc el 4 de febrer de 2001 contra el projecte de la central tèrmica de cicle combinat que Enron planejava instal·lar a Móra la Nova. Va ser especialment significativa perquè, fins aleshores, les manifestacions a les Terres de l'Ebre s'havien circumscrit al Baix Ebre i al Montsià, a Tortosa i a Amposta principalment. Aquest cop, en canvi, el protagonisme era per a les comarques interiors i les quatre comarques es manifestaven juntes amb el suport del Priorat. A la lluita contra el PHN s'afegien dos nous conflictes ambientals:

“Unes 1.500 persones de Gandesa, de les Terres de l'Ebre i del Priorat es van reunir el 27 de gener al poliesportiu de la capital de la Terra Alta per informar-se dels projectes que planen com una amenaça sobre el territori: el mapa eòlic, el Plan Hidrológico Nacional i la central tèrmica que la multinacional nord-americana Enron vol construir a Móra la Nova...El dia 4 de febrer...van fer sentir la seua veu en una manifestació històrica, la més multitudinària celebrada mai al territori”.¹⁰⁰

Aquell dia, 25.000 persones es van congreguar a Móra la Nova i van creuar el pont fins a Móra d'Ebre darrere una pancarta amb el lema “prou agressions al territori!!”, signat per “Les plataformes”. Un mes després, el 8 de març, al Parlament de Catalunya:

“Es debat la moció presentada pel PSC-CiPC en contra del PHN, Enron i el mapa eòlic i es trenca la majoria parlamentària de convergents i populars per les discrepàncies entre ambdós grups i pel front comú de l'oposició d'esquerres (PSC-CiPC, ERC i IC-Verds). CiU vota contra el PHN i el PP s'hi torna i vota en contra d'Enron i el mapa eòlic”.¹⁰¹

El mateix dia del debat de la moció al Parlament, Enron es feia enrere:

“Enron va fer públic ahir un comunicat en què manifesta que ‘d'acord amb les conversacions mantingudes amb la Generalitat de Catalunya i a conseqüència de les

⁹⁸ Per a una cronologia detallada vegeu: PRADES, J. (2001). “Deu mesos de lluita contra el PHN i en defensa del medi ambient al territori”. El Punt, 20-6-2001, pàgs. 4-5.

⁹⁹ ROYO. R. (2001). “Un any de lluita contra el PHN”. El Punt, 5-9-2001, pàgs. 4-5.

¹⁰⁰ JORNET, M. (2001). “El moviment social de les plataformes, una resposta a les agressions que suposen el mapa eòlic, la tèrmica d'Enron i el transvasament de l'Ebre”. La Serena, núm. 16, pàgs. 10-11.

¹⁰¹ PRADES, J. (2001). La Serena, núm. 17, maig 2001, pàg. 6.

votacions de les mocions que s'han presentat al Parlament català, Enron ha decidit reconsiderar la sol·licitud de permisos per a la planta de Móra la Nova amb la finalitat de revisar aspectes del projecte incloent la seva ubicació i mida'. Les plataformes de la Ribera d'Ebre, la Terra Alta i el Priorat interpreten el document com el primer pas perquè Enron desestimi definitivament el projecte de Móra la Nova".¹⁰²

Si bé l'alegria a les Terres de l'Ebre va durar poc, atès que l'endemà CiU insistia a negociar compensacions pel transvasament i Artur Mas (aleshores conseller en cap) era escridassat a Tortosa.

L'abril de 2001, en la presentació a Tortosa del llibre *Conflicte i violència a l'Ebre, de Napoleó a Franco*, Sánchez Cervelló va afimar: "Tenim un territori amb un grau elevadíssim de conflictivitat, però no la produïm nosaltres sinó que és induïda de fora....sempre que ens han agredit ens hem defensat". En el mateix acte, el portaveu de la PDE, Manolo Tomàs, va afimar: "Estem vivint un procés de vertebració anímica del territori....Si estem dividits, guanyen els cacics; si estem units, guanya el poble....Alguns diuen que estem fent història. Jo crec que el que hem de fer és defensar el territori".¹⁰³

El 4 de maig de 2001 el bisbe de Tortosa concretava la seva posició sobre el PHN:

"Les Terres de l'Ebre no han estat ben tractades, i abans de parlar de solidaritat cal fer justícia....estimo un moviment ciutadà que posa de manifest quin és el problema que es viu en aquestes comarques....Em preocupa molt que algunes persones hagin expressat amb violència les seves preocupacions, d'aquesta manera es creen enemics....Demano serenitat, podem exercir la violència dels pacífics, sense amenaces....Existeix conflicte perquè hi ha interessos".¹⁰⁴

3.3-La Delegació del Govern a les Terres de l'Ebre

En aquest context de pressió social va tenir lloc la creació de la Delegació el Govern a les Terres de l'Ebre¹⁰⁵. El primer pas es va donar el 6 de març de 2001:

"El consell executiu de la Generalitat va aprovar ahir la creació de la delegació del govern a les Terres de l'Ebre, una decisió que suposa el primer pas per a la creació d'una vegueria pròpia...La creació de la delegació del govern a les Terres de l'Ebre té com a objectiu 'coordinar l'acció del conjunt del govern a les comarques de l'Ebre i impulsar les actuacions contingudes en el pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre,

¹⁰² PRADES, J. (2001). "Enron dona el primer pas per retirar el projecte de la central de Móra la Nova". El Punt, 9-3-2001, pàg. 10.

¹⁰³ MONTROI, M. (2001). "Manolo Tomàs: 'Estem vivint un procés de vertebració anímica del territori'". El Punt, 6-4-2001.

¹⁰⁴ MORESO, L. (2001). "El bisbe de Tortosa dona suport a la PDE i demana que es faci justícia a l'Ebre". El Punt, 5-5-2001.

¹⁰⁵ Decret 79/2001, de 6 de març, de creació de la Delegació Territorial de la Generalitat de Catalunya a les Terres de l'Ebre (DOGC 3353, 22-3-2001, pàg. 4211)

que s'aprovarà en les pròximes setmanes, segons va informar ahir la Generalitat de Catalunya”¹⁰⁶.

“Tant els partits de l'oposició com la Plataforma en Defensa de l'Ebre van considerar ‘oportunista’ l'anunci de la creació d'una delegació del govern a les Terres de l'Ebre i van relacionar-lo amb la polèmica mediambiental que s'està vivint des de fa uns mesos al sud de Catalunya”¹⁰⁷.

El 20 de març de 2001, al Palau de la Generalitat, Artur Mas presentava Francesc Sancho com a delegat del govern a les Terres de l'Ebre. En la seva presa de possessió a Tortosa el 29 de març de 2001, va afirmar:

“...qualsevol problema que tinguem ha de tenir per força una sortida que ens ajude a vertebrar-nos com a Terres de l'Ebre, un territori amb molta diversitat però on tothom ha de tenir cabuda i representació”¹⁰⁸.

El Punt assenyalava aquell dia:

“La presa de possessió del càrrec de delegat del Govern a les Terres de l'Ebre per part de Francesc Sancho es pot definir sense cap mena de dubte com l'acte social més important de les quatre comarques ebrenques en les darreres dècades. No només per la transcendència històrica que va suposar l'oficialització d'aquesta figura en la persona de l'alcalde de l'Ampolla sinó per la quantitat de personalitats polítiques i socials que va congregar. Va ser definit com un acte històric i com el primer trencament de les barreres provincials imposades per l'Estat, alienes a l'ordenació territorial de Catalunya. L'emotivitat va ser l'eix dels parlaments i el protagonista de la nit, Francesc Sancho, va destacar la centralitat de les Terres de l'Ebre a la nació catalana”¹⁰⁹.

En un altre gest simbòlic, després de la creació de la Delegació del Govern la presidència del CAT va passar a mans de Francesc Sancho.¹¹⁰ El delegat ebrenca va ser l'abril de 2001 protagonista involuntari d'un fet que va agreujar la intractabilitat del conflicte: a la façana del seu domicili particular va aparèixer la pintada “ETA mata a Sancho no volem traidors [sic]”.

D'altra banda aquell mateix abril, en els textos de l'exposició *La revolta de l'Ebre* instal·lada a l'església Vella de Miravet, es podia llegir:

“Aquells que conceben el món com un gran pastís, on el més espavilat s'endú el millor tros, van proposar per saludar el nous segle un reeixit camí de progrés: més tèrmiques, més pantans, canals i ciment per tot arreu. I un atracament amb la mà armada dels

¹⁰⁶ PRADES, J. / MONTROI, M. (2001). “La Generalitat crea la delegació del govern de les Terres de l'Ebre”. El Punt, 7-3-2001, pàg. 3.

¹⁰⁷ PRADES, J. (2001). “La delegació del govern i el debat parlamentari sobre el PHN”. El Punt, 7-3-2001, pàg. 3.

¹⁰⁸ MORENO, G. (2001). “Sancho anuncia que el primer que farà com a delegat és parlar amb la Plataforma”. El Punt, 30-3-2001, pàg. 14.

¹⁰⁹ ESPADA, F. (2001). “L'acte reuneix una gran representació política i social en una vetllada amb regust històric”. El Punt, 30-3-2001, pàg. 15.

¹¹⁰ Els presidents del CAT havien estat fins llavors Albert Vilalta —de 1985 a 1991— i l'alcalde de Tarragona, Joan Miquel Nadal —de 1991 a 2001. Un altre ebrenca, Valentí Faura, la va ocupar entre 2003 i 2004. Daniel Pi ho va fer entre 2004 i 2011 i Antoni Hubert n'és president des de 2011.

fatxes: el transvasament d'aigua per a les urbanitzacions sense fi, els camps de golf, els regadius il·legals que esgoten els aqüífers i exploten els pobres del món pobre... les màfies del tràfic d'aigua i de persones. Les màfies amigues del PP i de la conversió de l'aigua en negoci....Les gents de riu creien que tenien un govern nacionalista, capaç de defensar la terra, l'aigua i l'energia de Catalunya. Però aquest govern i la gent que veu amb indiferència, el menyspreu dels elements primordials, sempre que ho facen lluny de la seua caseta, van saludar eufòrics les agressions a l'Ebre: ara tindrien més aigua per llençar i negociar....La lluita va esclatar. La començaren sols i l'acabaran sols. Perquè la voluntat de la gent del país de l'Ebre és superior a les mentides dels encorbatats que mamen del sistema. Els sistema d'Aznar, que fa les coses 'por cañetes'. El sistema d'en Pujol, que ven les Terres de l'Ebre per cobrir el dèficit català que ell ha provocat. D'això aquí en diem traïció A ningú li agrada esdevenir moneda de canvi”.

3.4-L'aprovació del PHN (Llei 10/2001)

Durant l'última legislatura de José María Aznar (2000-2004), amb Jaume Matas al Ministeri de Medi ambient, es va aprovar la Llei 10/2001, de 5 de juliol, del Plan Hidrológico Nacional¹¹¹, que en el seu article 13 —“previsió de noves transferències ordinàries”— obria novament la porta al transvasament de l'Ebre¹¹²:

“El ple del Senat va aprovar ahir, després d'una maratoniana sessió de més de cinc hores de debat, el Plan Hidrológico Nacional (PHN). En una tensa sessió en què es van rebutjar les quatre propostes de vet a la totalitat del projecte de llei, així com les 559 esmenes presentades pels diferents grups de l'oposició. El ministre de Medi Ambient, Jaume Matas, va ser l'encarregat d'obrir el debat sobre el polèmic pla amb la presentació del projecte. Una quinzena de persones de la Plataforma en Defensa de l'Ebre (PDE) van assistir al ple i van ensenyar targetes roges durant la intervenció del ministre i en el moment que el pla va ser aprovat”.¹¹³

La Disposició Addicional Desena de la Llei 10/2001 del PHN plantejava el Pla Integral per a la Protecció del Delta de l'Ebre (PIPDE) —que havia d'assegurar el manteniment de les especials condicions ecològiques del Delta—, “com una compensació al transvasament previst en l'article 13 de la mateixa”:

“La Formulació del PIPDE és gairebé igual a la d'un document de discussió que, l'any 2000, es va redactar amb el títol *El riu Ebre i el seu Delta*....segons aquest document, el PIPDE hauria d'haver estat un instrument previ a la decisió de realitzar el transvasament i no un treball a realitzar a posteriori de la decisió presa” (MAGRAMA, 2006: 5).

¹¹¹ BOE núm. 161 de 6/7/2001.

¹¹² L'intent anterior de transvasar aigua de l'Ebre (fins a 1.800 hm³/any) havia estat del ministre d'Obres Públiques Josep Borrell, del govern socialista de Felipe González. El 1993 el PP havia vetat aquesta proposta.

¹¹³ MORESO, L. (2001). “El Senat aprova sense incloure-hi ni una sola esmena la llei del pla hidrològic”. *El Punt*, 21-6-2001, pàg. 3.

Una de les reunions del Consorci del PIDE, dirigit per Joaquim Fabra (esquerra), del Partit Popular, i presidit pel delegat ebrenc del Govern, Francesc Sancho (FOTO: L'EBRE). A la dreta, la Marxa Blava creua el Pont Penjant d'Amposta (FOTO: JOAN PANISELLO).

Quan feia un any de l'inici de la lluita contra el PHN i el transvasament la PDE mirava cap a Europa amb la vista posada en la Directiva Marc d'Aigües, la DMA (2000/60/CE)¹¹⁴, aprovada l'any 2000 (abans, doncs, que la Llei 10/2001 del PHN). Perquè el debat sobre el PHN transcendís l'àmbit estatal i figurés en l'ordre del dia de l'agenda política europea es va organitzar la Marxa Blava per una Nova cultura de l'Aigua a Europa, amb el lema "Ni un euro per a aquest PHN" (la marxa va sortir de Deltebre el 10-8-2001 i va recórrer Brussel·les en la manifestació del 9-9-2001). El 2001 també es va publicar el Text Refós de la Llei d'Aigües.¹¹⁵

ANY 2002

El 5 de febrer de 2002, el Rainbow Warrior amarrava a Sant Carles de la Ràpita i els activistes de Greenpeace organitzaven una acció reivindicativa al pont Penjat d'Amposta, on desplegaven un cartell gegant amb el lema "Salvem lo Delta" en català, castellà i anglès per aconseguir resssò internacional.

¹¹⁴ Diari Oficial de les Comunitats Europees L 327/55, de 22 de desembre de 2000.

¹¹⁵ BOE núm. 176, de 24/7/2001. A l'espera de la reforma i refós de la normativa bàsica estatal sobre aigües, és a dir, d'una nova llei d'aigües que substitueixi la de 1985, cal referir-se al Text Refós de la Llei d'Aigües (TRLA), reformat per la Llei 62/2003, de 30 de desembre (BOE núm. 313 de 31/12/2003) i pel RDL 12/2011, de 26 d'agost, que afegeix una nova disposició adicional catorzena sobre competències autonòmiques en matèria de policia de domini públic hidràulic. També són d'aplicació l'últim Reglament de Planificació Hidrològica (RD 907/2007, de 6 de juliol, BOE núm. 162 de 7/7/2007); el RD 126/2007, de 2 de febrer, pel que es regulen la composició, funcionament i atribucions dels comitès d'autoritats competents de les demarcacions hidrogràfiques amb conques intercomunitàries; el RD 907/2007, de 6 de juliol, pel que s'aprova el Reglament de Planificació Hidrològica; l'Ordre ARM/2656/2008, de 10 de setembre, per la que s'aprova la instrucció de planificació hidrològica i el RD 29/2011, de 14 de gener, pel que es modifiquen el RD 125/2007, de 2 de febrer, pel que es fixa l'àmbit territorial de les demarcacions hidrogràfiques, i el RD 650/1987, de 8 de maig, pel que es defineixen els àmbits territorials dels organismes de conca i dels plans hidrològics.

Tot i les protestes, el 7 de març de 2002, el ministre Jaume Matas va presentar el projecte de traçat del transvasament de l'Ebre, pressupostat en 4.207 milions d'euros i amb un recorregut de 912 quilòmetres, però no va concretar el punt de captació d'aigua.¹¹⁶ Tres dies després, centenars de milers de persones tornaven a cridar a Barcelona contra el PHN i el transvasament i aplaudien el manifest "Aturem aquest pla hidrològic! És l'hora d'una nova cultura de l'aigua".

Un altre episodi de tensió va tenir lloc l'11 de juliol de 2002, quan el delegat del Govern, Francesc Sancho, va caure al terra a la sortida de la Delegació, on hi havia concentrats manifestants antitransvasament.¹¹⁷ Més enllà d'aquest fet:

"Durant l'últim any [2002], els moments de màxima pressió i polèmica s'han produït sota l'ombra de la sigla del Consorci per a la Protecció Integral del Delta (PIDE), tot i els intents dels seus dirigents per legitimar-lo. Aquest any, la mobilització popular contra el PHN ha continuat amb la mateixa força, assolint èxits rotunds com els de la manifestació de Deltebre o la (reeditada) macroconcentració de Barcelona o l'èpica de la tornada de Mallorca. El segon capítol acaba com tota bona trilogia: els herois descobreixen que els pressumptes enemics són de casa, i que intenten temptar-los amb el costat fosc de la força".¹¹⁸

Aquell any va tenir lloc un altre fet destacat, les eleccions a la Comunitat de regants-Sindicat Agrícola de l'Ebre del 31 d'octubre:

"S'ha aprovat l'assignatura pendent. Avui ha acabat realment la transició política a les Terres de l'Ebre, on l'aigua és un poder clau. Avui vivim en una terra normalitzada".¹¹⁹

"Ens hem de dotar d'estructures del segle XXI", va dir el candidat renovador al Sindicat de regs en referència al reglament de l'entitat, que datava de l'any 1907".¹²⁰

¹¹⁶ MORENO, G. (2002). Un transvasament sense començament. El Punt, 8-3-2002, pàg. 3.

¹¹⁷ Segons MORENO, (2003), "el 8 d'octubre de 2003...va saber-se que el judici contra el jove antitransvasament Josep Sabaté, acusat d'haver agredit el delegat de la Generalitat a l'Ebre, es faria finalment el 22 de gener del 2004. La fixació de la nova data va ser necessària per la incompareixença de Francesc Sancho en la vista oral que s'havia de fer el 25 de setembre. Sancho va haver de pagar una multa de 3.000 euros per haver faltat a la cita, ja que la fiscalia —que sol·licitava una pena de dos anys i mig de presó per a Sabaté— considerava que la presència de Sancho era essencial per aclarir els fets" (<http://lamarfanta.blogspot.com.es/2007/10/lefemride-el-judici-contra-sabat-els.html>). El fiscal va retirar més endavant la petició de dos anys i mig de presó i la va rebaixar a dues faltes de lesions i respecte a l'autoritat, i 630 euros de multa (<http://www.ccma.cat/esport3/Retiren-la-demanda-de-presos-contra-el-jove-acusat-dagredir-lexdelegat-a-les-Terres-de-lEbre/noticia/56421/>). Finalment, el 2007 Josep Sabaté va ser absolt.

¹¹⁸ MORENO, G. (2002). "El front de l'Ebre. Episodi II. Comença el tercer any de resistència, amb els reptes d'aturar l'ampliació del minitransvasament i la 'trampa' del Xerta-Sènia a l'horitzó". El Punt, 1-9-2002, pàg. 4.

¹¹⁹ Declaracions de Jordi Gilabert, comuner del sector renovador i portaveu de la PDE a: PRADES, J. (2002). "La victòria de Lluís Pegueroles obre una nova etapa a la comunitat de regants de l'esquerra. Joel Bonet impugna els resultats de les eleccions i la PDE destaca el compromís del guanyador amb la defensa de l'Ebre". El Punt, 1-11-2002, pàg. 13.

¹²⁰ Josep Castells, candidat a substituir Joel Bonet a la presidència del sindicat de regs, òrgan executiu de la comunitat de l'esquerra, a: PRADES, J. (2002). "Pacifificació del Delta". El Punt, 1-11-2002, pàg. 13.

El 30 d'octubre, des de Reinoso, sortia la marxa blava a València. Prèviament, les plataformes de la conca ja havien organitzat un acte reivindicatiu i simbòlic a Mequinensa:

“L'acte central de la jornada va ser la formació d'una cadena humana vora la gegantina presa del pantà, en què centenars de membres de les plataformes en defensa de l'Ebre van fer una recuperació simbòlica dels sediments fluvials que s'acumulen a l'embassament. Els sacs plens de fang es van dipositar en una embarcació rapitenca, amb l'objectiu de transportar al Delta els sediments que no poden arribar-hi de manera natural. Avui al migdia, els antitransvasament buidaran els sacs a la platja de la Marquesa, una de les zones més fràgils del Delta, durant una cte reivindicatiu que servirà per celebrar el segon aniversari de la Plataforma en Defensa de l'Ebre (PDE)”.¹²¹

ANY 2003

3.5-El primer govern tripartit de la Generalitat

Un any més tard, el 6 d'abril de 2003, altre cop una riuada de gent es manifestava a Barcelona amb el lema “Mai més un govern transvasista”.

Cartell amb el lema que feia referència a la posició de CiU de presentar al·legacions al PHN i negociar contrapartides a canvi de l'aigua. A la dreta, la manifestació del 6 d'abril de 2003 a Barcelona.

En les eleccions del 16-11-2003 Artur Mas, que prenia el relleu a Jordi Pujol com a candidat de CiU, va aconseguir la majoria d'escons però no de vots i el PSC, ERC i ICV signaven el pacte del Tinell per formar el primer govern tripartit “de progrés, catalanista i d'esquerres”, presidit pel socialista Pasqual Maragall. A les Terres de l'Ebre, el republicà Lluís Salvadó ocupava la delegació del Govern de Catalunya. A la del Camp de Tarragona prenia possessió del càrrec el socialista Xavier Sabaté.¹²²

¹²¹ MORENO, G. (2002). “L'acte de Mequinensa acaba avui a la Marquesa”. El Punt, 15-9-2002, pàg. 14.

¹²² Acords de nomenament presos el 7-1-2004. (NP Generalitat 7-1-2004).

El juny de 2003 el Ministeri de Medi ambient, amb Elvira Rodríguez com a titular en lloc de Jaume Matas, va sotmetre a informació pública l'estudi d'impacte ambiental i el traçat del projecte de transvasament de l'Ebre a les conques internes de Catalunya (190 hm³) i a les del Xúquer (350 hm³), el Segura (450 hm³) i Almeria (95 hm³), un total de 1.050 hm³/any equivalents a un cabal mitjà de 33,3 m³/s, el 12% del cabal del riu al seu pas per Tortosa (Aldomà, 2009: 329).¹²³

ANY 2004

Vuit mesos després, a menys d'un mes de les eleccions generals del 14 de març de 2004, José María Aznar posava a Archena (Múrcia) i Huércal-Overa (Almeria) les primeres pedres de les obres del transvasament de l'Ebre. L'acte es va repetir a la Comunitat Valenciana (a Villena amb Aznar i a Vinaròs amb la ministra) malgrat les denúncies davant les juntes electorals centrals d'Alacant, que va autoritzar l'acte, i de Castelló, que el va prohibir. Davant la impossibilitat d'inaugurar les obres de col·locació de la primera pedra el Govern va organitzar una visita d'obres, segons la PDE “una escenificació barroera” i un “espectacle patètic”.¹²⁴

Des de Villena, obviant quatre anys de protestes ciutadanes, Aznar assegurava que el PHN “és el ‘millor’ de tots els possibles perquè, entre altres motius, és el que més ‘consens’ ha suscitat, ‘un consens pràcticament complet’” ja que “és la solució més racional a la falta d'aigua i beneficia tothom”¹²⁵. Oblidava les declaracions que el seu ministre d'Agricultura, Miguel Arias Cañete, havia realitzat a finals de 2000, quan es va fer públic el projecte del transvasament.¹²⁶

3.6-Les eleccions generals de 2004 i la derogació del transvasament (Llei 2/2004)

Durant la campanya de les eleccions generals de 2004 els partits no es van estar de referir-se al transvasament en nombrosos mítings i declaracions, encara que als respectius programes electorals cap dels dos partits majoritaris l'esmentés inicialment.¹²⁷

¹²³ Segons Aldomà, els cabals mitjans de l'Ebre a Tortosa en el període 1977-1997 són de 150 m³/s al juliol, 101 m³/s a l'agost i 130 m³/s al setembre, si bé els anys 1994 i 1995 el riu no arribava als 90 m³/s en cap dels tres mesos.

¹²⁴ MORENO. G. (2004) “Aznar i Rodríguez posaran avui la primera pedra del transvasament de l'Ebre a Múrcia”. El Punt, 26-2-2004. Pàg. 20; ROYO. R. (2004). “La ministra visitarà avui les obres del PHN a Vinaròs tot i la prohibició de la Junta Electoral”. El Punt, 26-2-2004, pàg 20.

¹²⁵ Això va afirmar davant un grup de regants destinataris de l'aigua del transvasament que li van cantar l'“aniversari feliç” el mateix dia que Aznar feia 51 anys. ORTS, E. (2004). “Aznar assegura que el pla hidrològic és fruit d'un consens ‘pràcticament complet’”. El Punt, 26-2-2004, pàg. 21.

¹²⁶ El ministre va dir que el transvasament seria “un passeig militar” i que es duria a terme “per collons”.

¹²⁷ Aquestes són algunes de les referències a l'aigua dels programes electorals amb els quals el PP i el PSOE van concórrer als comicis:

PP: “Des de 1996 s'han engegat una sèrie de reformes encaminades a modernitzar i transformar la tradicional política hidràulica en una autèntica política de l'aigua, dedicada a la gestió del recurs, posant

A una setmana de les eleccions la dialèctica electoral a Catalunya se centrava en la publicació d'un informe europeu que, encara que intern i no vinculant, deixava en suspens la decisió de finançar el PHN amb fons de cohesió perquè “no aporta avantatges substancials”¹²⁸, segons el llavors conseller ecosocialista de Medi ambient de la Generalitat, Salvador Milà (el Govern espanyol va sol·licitar 1.262 milions d'euros, el 30% dels 4.207 milions en què es va pressupostar el transvasament).

Però la situació va donar un tomb després de l'11-M i dels resultats de les Eleccions Generals del 14 de març de 2004 i el guanyador de la contesa a les urnes, José Luis Rodríguez Zapatero, que va recuperar el Govern espanyol per al PSOE, va començar a desmuntar l'obra d'Aznar. El llavors president de la Generalitat, Pasqual Maragall (PSC), s'atrevia sense embuts a assegurar que “Catalunya tindrà un nou estatut” i que “el transvasament de l'Ebre és un malson del passat”, alhora que el seu conseller de Medi ambient, Salvador Milà, demanava en un telegrama a la ministra en funcions la suspensió immediata de totes les expropiacions i obres relacionades amb el transvasament.¹²⁹

El 17 de març de 2004 la Generalitat va presentar davant la Comissió Europea quatre denúncies contra el Govern espanyol per entendre que el transvasament de l'Ebre previst pel PP incomplia les directives comunitàries relatives a l'aigua, a la conservació d'hàbitats naturals i flora i fauna silvestres, a les aus i a l'avaluació de les repercussions de determinats projectes públics i privats sobre el medi ambient. El portaveu del govern català, Joaquim Nadal, va insistir a diferenciar el transvasament de l'Ebre del PHN i de la protecció del Delta:¹³⁰

“Fins ara algú havia establert la filosofia que la millora del Delta era com a compensació i contraprestació del transvasament. Si a criteri de la Comissió Europea, i finalment a criteri del govern espanyol, el transvasament no s'hagués de fer, els plans de

l'accent en els aspectes mediambientals i de racionalització del seu ús i adoptant els requisits de la Directiva Marc de l'Aigua de la Unió Europea. El Pla Hidrològic Nacional, aprovat per Llei en les Corts Generals, és l'instrument de racionalització i de garantia de la disponibilitat d'aigua per satisfer les diferents demandes i aconseguir, al mateix temps, el bon estat ecològic de les aigües. El Plan Hidrológico Nacional es basa en els principis de solidaritat, sostenibilitat, vertebració del territori i racionalitat econòmica.” (En una altra versió del programa sí apareix un esment explícit a “els transvasaments”, en l'epígraf 1.173 de la pàgina 208).

PSOE: “Amb el PP, han augmentat els problemes de disponibilitat d'aigua, la contaminació de les aigües superficials i subterrànies, l'enfrontament entre territoris i entre institucions i el descontrol en l'ús de l'aigua, sobretot de les aigües subterrànies. El PSOE dissenyarà, amb rigor i amb el màxim consens social i territorial, una nova política de l'aigua, a partir de les directrius bàsiques d'un desenvolupament territorial sostenible a definir en el Senat. Es crearà una Conferència Sectorial de l'Aigua, com a àmbit permanent de concertació entre l'Administració Central i les Comunitats Autònomes. L'aigua és patrimoni de tots: un Govern socialista fomentarà la màxima corresponsabilització cívica perquè el seu ús sigui més racional, equitatiu i sostenible, i perquè ningú pugui, impunement, balafiar, deteriorar ni especular amb l'aigua.

¹²⁸ PRADES, J. / ROYO, R. (2004). “La UE posa ‘en suspens’ el finançament del transvasament de l'Ebre, segons Milà”. El Punt, 6-3-2004, Pàg. 26.

¹²⁹ RIBA, T. (2004). “Maragall garanteix el nou estatut, la millora del finançament i aturar el transvasament de l'Ebre”. El Punt, 16-3-2004, pàg. 9.

¹³⁰ PRADES, J. (2004). “La Generalitat denuncia el govern espanyol a la Comissió Europea pel transvasament de l'Ebre. El Punt, 17-3-2004, pàg. 14.

millora del Delta serien plans a fer en qualsevol cas, i amb independència d'unes previsions de transvasament que ara es posen en dubte”.¹³¹

Tres mesos més tard el Consell de Ministres del govern de Zapatero, que en el debat de la seva investidura ja s'havia compromès a derogar el transvasament de l'Ebre, aprovava el Reial Decret Llei 2/2004, de 18 de juny¹³², que derogava l'article 13 de la Llei 10/2001 del PHN.

El transvasament de l'Ebre, tocat en la seva línia de flotació, feia aigües davant els arguments exposats en el BOE núm. 148 de 19 de novembre de 2004, fragments del qual es reproduïxen a continuació:

“El Pla Hidrològic Nacional, aprovat per la Llei 10/2001, de 5 de juliol, inclou en el capítol III del títol I les previsions lligades a les transferències d'aigua entre el baix Ebre i les conques hidrològiques interna de Catalunya, del Xúquer, del Segura i del Sud, sota uns supòsits objectius de racionalitat, eficiència socioeconòmica i ambiental, que diferents informes tècnics han posat en dubte, en considerar que en una decisió de tant calat com la de dur a terme el transvasament no han merescut la deguda atenció i tractament aspectes fonamentals, entre els quals cal destacar els següents:

a) En la seva dimensió econòmica, en tant s'han exagerat els beneficis del projecte, els seus costos apareixen sistemàticament infravalorats, i en alguns casos ni tan sols han estat presos en consideració; [...] i la relació entre el preu i la demanda no està ben contemplada.

b) Quant a les repercussions ambientals, no s'han analitzat adequadament els efectes d'una possible reducció de les quantitats d'aigua a transvasar, i no s'han resolt les incerteses sobre el cabal futur de l'Ebre; no s'han adoptat les mesures necessàries per a la protecció del riu Ebre i en particular del Delta; no s'ha assegurat la protecció de les espècies protegides [...] en l'avaluació d'impacte ambiental i els seus documents associats no es recull cap informació sobre la presa i la distribució de l'aigua del transvasament, ni sobre els bombaments d'aigua i les instal·lacions elèctriques necessàries [...] tampoc s'ha informat en el tràmit de consulta sobre l'augment de salinitat previst tant en la conca cedent com en les conques receptores, posposada a estudis futurs, que poden arribar quan el dany sigui ja irreparable.

c) I quant als aspectes tècnics, ha de subratllar-se l'absència del rigor necessari en els estudis sobre la disponibilitat efectiva d'aigua per transvasar, de manera que no és

¹³¹ Segons afirma el Pla Integral de Protecció del Delta de l'Ebre (PIPDE06, Document base, juliol 2006, pàg. 5): “El PIPDE hauria d'haver estat un instrument previ a la decisió de realitzar el transvasament i no un treball a realitzar a posteriori de la decisió presa. El resultat del plantejament de la Llei 10/2001 va donar lloc al fet que el PIPDE, elaborat pel Consorci per a la Protecció Integral del Delta de l'Ebre (CPIDE) fins l'any 2003, fos més una amalgama de projectes, resultat de la plasmació dels interessos de diversos col·lectius que una visió global de la realitat socioeconòmica i ambiental del Delta de l'Ebre i del seu entorn. De fet, el resultat final va ser la impossibilitat d'aprovar el pla, quan estava ja gairebé redactat, per la disconformitat existent entre les dues administracions actuant. A la fi de 2003 la llei d'acompanyament de pressupostos va remetre la fixació del cabal del riu a altres instàncies de l'Administració amb el que, a la pràctica, el CPIDE es va buidar de contingut”. (http://www.magrama.gob.es/es/agua/temas/planificacion-hidrologica/documentobasevfinal3_tcm7-29340.pdf).

¹³² [BOE núm. 148 de 19/6/2004](#).

possible determinar quanta aigua pot ser transferida, ni amb quines garanties, existint d'altra banda un marge de dubte excessiu sobre la capacitat dels embassaments previstos per emmagatzemar l'aigua en les conques receptores.

Aquestes acusades i greus deficiències en els criteris que presten suport al transvasament han quedat corroborades en bona mesura per [...] les autoritats comunitàries, la qual cosa resulta determinant per estimar que les possibilitats d'obtenir finançament [...] resulten pràcticament inexistents.

D'altra banda, si es realitzés l'assenyalat transvasament no quedaria garantit el compliment de les cauteles ambientals i socioeconòmiques previstes en la legislació d'aigües, [...] ni [...] l'obligada circulació del cabal ambiental [...] i el manteniment dels ecosistemes associats, tal com expressament exigeix la Directiva 2000/60/CE.

Adicionalment, l'exigible principi de recuperació dels veritables costos associats al transvasament faria inviable econòmicament la utilització dels recursos aportats per al regadiu.

El panorama descrit porta a considerar que el transvasament projectat qüestiona greument els principis que la pròpia Llei 10/2001, de 5 de juliol, estableix en l'article 12.

És necessari per tot això adoptar mitjançant reial decret llei unes mesures la urgència de les quals es justifica en les raons fins aquí exposades, ja que estaria mancat de tota racionalitat continuar invertint en les obres necessàries per realitzar un transvasament que no es durà a terme. A més d'un evident malbaratament de recursos públics, això suposaria impedir o retardar, per immobilització de recursos financers, l'exigible i urgent realització de les mesures estructurals d'inversió i de gestió que s'aproven mitjançant aquest reial decret llei amb el caràcter de prioritàries i urgents.

Perquè la satisfacció de les necessitats hídriques de les conques mediterrànies no admet demora, i ha de procurar-se assegurant l'estabilitat d'un desenvolupament més equilibrat, sostenible i concertat en tots els territoris als quals hauria afectat el transvasament de l'Ebre.

Les mesures recollides en aquest reial decret llei, ajustades rigorosament al paràmetre constitucional d'extraordinària i urgent necessitat, se circumscriuen estrictament a la derogació dels preceptes que regulen el transvasament i a l'aprovació del desenvolupament d'aquells projectes urgents i prioritaris que més directament poden incidir en una millora de la disponibilitat de recursos per a les conques amb dèficit o amb greus problemes de sobreexplotació i contaminació d'aqüífers.

En suma, s'atén així totalment el mandat que l'article 45 de la Constitució dirigeix als poders públics per vetllar per la utilització racional de tots els recursos naturals, entre els quals necessàriament cal incloure l'aigua, amb la finalitat de protegir i millorar la qualitat de la vida i defensar i restaurar el medi ambient, recolzant-se en la indispensable solidaritat col·lectiva.”

3.7.-L'Estatut de Miravet

El 9 de febrer de 2004 es va constituir al Parlament de Catalunya la ponència per elaborar el projecte del nou Estatut. El 12 de novembre, en un acte carregat de simbolisme per a les Terres de l'Ebre, el president de la Generalitat, Pasqual Maragall, es va reunir a Miravet per abordar la reforma de l'Estatut de Catalunya amb els presidents dels cinc grups polítics amb representació al Parlament: Artur Mas (CiU),

Manuela de Madre (PSC), Josep Lluís Carod-Rovira (ERC), Josep Piqué (PP) i Joan Saura (ICV).

Maragall deia llavors que Miravet passaria a la història com “el lloc i la data on l'Estatut va començar a néixer i ser concebut”. També va afirmar que la “màgia” del castell i del riu Ebre eren “un bon presagi” per a l'èxit del nou Estatut.¹³³

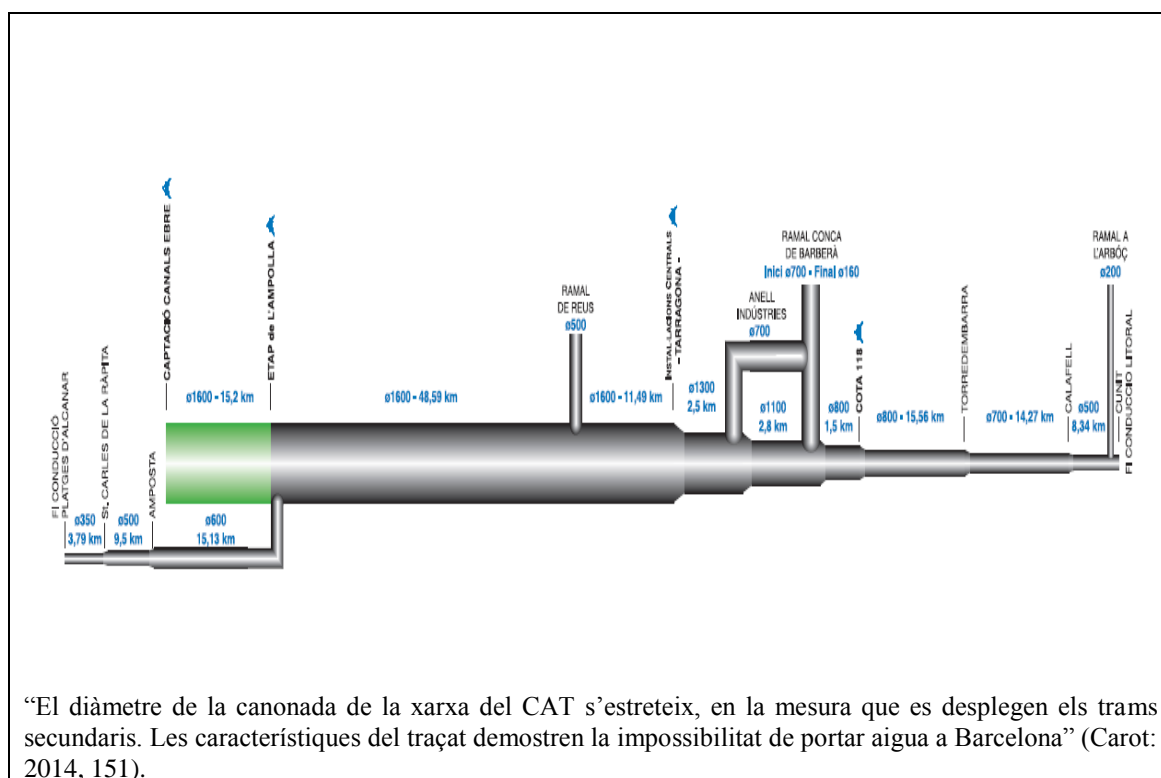
La tramitació de la reforma estatutària a què es refereixen breument els pròxims capítols interessa en aquesta tesi pel que l'Estatut de Catalunya estableix sobre l'aigua i sobre la vegueria de l'Ebre, com es veurà més endavant.

¹³³ <http://www.ccma.cat/324/El-president-Maragall-proclama-el-municipi-de-Miravet-com-el-bressol-de-lEstatut/noticia/78916/>.

2005-2010

4. El PHN del PSOE (Llei 11/2005) i la sequera a Catalunya (RDL 3/2008)

- 4.1-L'Estatut de la Moncloa i el segon tripartit
- 4.2-Les eleccions generals de 2008 i la interconnexió de xarxes
- 4.3-El "pla B" dels transvasaments

“El diàmetre de la canonada de la xarxa del CAT s’estreix, en la mesura que es desplegen els trams secundaris. Les característiques del traçat demostren la impossibilitat de portar aigua a Barcelona” (Carot: 2014, 151).

“El mot sequera es defineix com a l’*absència o deficiència prolongada de precipitació, que pot causar desequilibris hidrològics greus*. Si bé és cert que en els darrers mesos a Catalunya s’ha donat aquesta absència prolongada de precipitació, en el cas de les CIC [Conques Internes de Catalunya] no és menys cert parlar d’una sobreexplotació dels recursos fins i tot en situacions de pluviometria normals, atesa una recurrent situació d’estrès hídric” (CADS, 2009:8).

ANY 2005

4. El PHN del PSOE (Llei 11/2005) i la sequera a Catalunya (RDL 3/2008)

Sense el seu projecte bandera, el transvasament de l'Ebre, el PHN del PP va quedar tocat de mort. Definitivament va ser enterrat el 21 d'abril de 2005 al Congrés dels Diputats amb l'aprovació —per 188 vots a favor, 135 en contra (del PP) i 3 abstencions—, de la Llei 11/2005¹³⁴, considerada políticament com el nou PHN del PSOE. Aquesta Llei reproduïx en la seva exposició de motius els arguments del RDL 2/2004 que va derogar el transvasament de l'Ebre i afegeix els següents:

“D'altra banda, s'incorporen determinades reformes a la Llei d'Aigües, entre les quals cal destacar: la demanialització total de les aigües dessalades; mesures de racionalització en la presa de decisions sobre noves obres d'interès general, a través d'un estudi previ dels seus costos econòmics i ambientals; mesures per afavorir la major integració de la protecció i la gestió sostenible de l'aigua en altres polítiques, com les relatives a energia, transport, ordenació del territori i urbanisme, agricultura, pesca, o turisme; la definició qualitativa dels cabals ecològics, per la seva importància per a la conservació del medi ambient hídric i terrestre associat; la determinació en els plans hidrològics de conca de les reserves naturals fluvials, amb la finalitat de preservar els trams de rius amb escassa o nul·la intervenció humana; l'exigència de mesuraments precisos dels cabals efectivament consumits o utilitzats pels diferents titulars del dret a l'ús privatiu de les aigües; mesures de reforç de la policia d'aigües; protecció específica de les aigües destinades a consum humà i a regs, garantint l'assignació de les aigües de millor qualitat al proveïment de poblacions; responsabilitat del concessionari per mantenir els estàndards de qualitat de les aigües reutilitzades, que queden així mateix demanialitzades; mecanismes de coordinació entre Administracions per a la millor aplicació del principi de recuperació de costos; i previsió d'una normativa específica sobre seguretat de preses i embassaments.”

“Es tracta d'un conjunt de reformes, parcial però important, que plasma la reorientació de la política de l'aigua els eixos principals de la qual són: complir les normes europees, en particular la Directiva Marc 2000/60; garantir l'equitat, l'eficiència i la sostenibilitat en la gestió i l'ús dels recursos hídrics, i utilitzar per a això les millors tecnologies disponibles.”

A més d'excloure el transvasament de l'Ebre, amb la modificació operada en la Llei 10/2001 del PHN el PSOE va excloure —amb la Disposició derogatòria única de la Llei 11/2005—, la interconnexió de les xarxes del CAT i d'Aigües Ter-Llobregat (la denominada “conexió CAT-Abrera” que figurava en l'annex II de la Llei 10/2001).

Pel que fa al PIPDE, la Llei 11/2005 va modificar, amb l'apartat 15è del seu article únic, la disposició addicional desena de la Llei 10/2001 del PHN.

“El PIPDE, en no ser ja un instrument de compensació d'un transvasament en la seva formulació en la Llei 11/2005, es converteix en un pla amb una clara vocació ambiental i, de fet, els seus objectius són, en gran part, coincidents amb els de la Directiva Marc de l'Aigua (DMA). Per tant, una gran part del desenvolupament del PIPDE pot ser assimilat com a part del programa de mesures que la DMA demanda del futur Pla Hidrològic de la Demarcació Hidrogràfica de l'Ebre. Aquest és el veritable canvi conceptual. No es tracta d'abordar un element de compensació a un transvasament sinó de definir un Pla de Mesures de futur que contribueixi a l'establiment del bon estat de les masses d'aigua de la zona baixa del riu Ebre, inclòs el Delta i la seva

¹³⁴ BOE núm. 149 de 23/6/2005.

costa...D'aquesta manera es pot parlar d'un nou PIPDE que, per diferenciar-lo del antic, anomenarem PIPDE06 i que segueix la metodologia d'un Pla-Gestió que, amb un caràcter obert, va desenvolupant actuacions que considera ja madures alhora que planifica” (MAGRAMA, 2006: 5-6).

La nova redacció de la disposició addicional desena de la Llei 10/2001 del PHN, formulada per la Llei 11/2005 de reforma de la Llei 10/2001 del PHN, estableix en l'apartat 3 que la redacció del Pla [PIPDE06] i l'execució i coordinació de les seves actuacions “es realitzarà amb la consulta i participació dels representants dels ens locals de la zona del Delta de l'Ebre, així com dels usuaris i organitzacions socials més representatives, amb caràcter previ a la seva aprovació”. Segons el MAGRAMA (2006: 6):

“Aquesta part de la llei es desenvolupa mitjançant l'Ordre de la Generalitat de 25.XI.2005 que crea la Comissió per a la Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre (CSTE, DOGC, 4257 pàgs. 41.040-41)¹³⁵. L'ordre que crea la CSTE la configura com un ‘òrgan consultiu, assessor de les administracions, les corporacions i les entitats que componen la societat civil de la Terres de l'Ebre’, i abans ens diu que la seva funció és ‘facilitar i afavorir la implicació i el compromís dels actors socials en la planificació i execució de plans i programes”.

El PIPDE06 estableix com a punt de partida els continguts mínims del mateix pla i recorda que la definició detallada de les actuacions correspon “molt particularment al CSTE com a òrgan de participació”. Les actuacions es divideixen en: definició del règim de cabals ambientals del riu Ebre (que hauran de ser aprovats pel Consell de l'Aigua de la Conca de l'Ebre); definició de les mesures per evitar la subsidència del Delta; millora de la qualitat de l'aigua; millora de l'hàbitat físic dels ecosistemes; definició d'un model agronòmic sostenible; interrelació home i fluxos aigua i nutrients; indicadors mediambientals; garantir la funció dels corredors biològics del riu, i la restauració ambiental de l'embassament de Flix.

Quant al debat estatutari, el 30 de setembre de 2005 el Parlament va aprovar la proposta de reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya amb els vots a favor de CiU, PSC, ERC i ICV (el 89% de la Cambra) i els vots en contra del PP¹³⁶. La tramitació del projecte de l'Estatut al Congrés espanyol va començar el 2 de novembre de 2005, quan tots els grups excepte el PP van acceptar prendre en consideració el text de la proposta de reforma aprovat pel Parlament de Catalunya.¹³⁷

ANY 2006

4.1-L'Estatut de la Moncloa i el segon tripartit

El 21 de gener de 2006 va tenir lloc a Madrid la reunió, llavors secreta, entre el president espanyol, José Luis Rodríguez Zapatero, i el líder de l'oposició catalana, Artur Mas, que van convertir el que havia estat l'Estatut de Miravet en l'Estatut de la Moncloa, retallat políticament. Deu dies després, públicament, el president del PP,

¹³⁵ <http://www.diba.cat/delfos/arxiu/2004/01027nrm.pdf>.

¹³⁶ BOPC 224, 3-10-2005.

¹³⁷ BOCG-B 210-2, 4-11-2005.

Mariano Rajoy, cridava a recollir firmes perquè se celebrés un referèndum sobre l'estatut català a tot l'Estat espanyol. El 30 de març de 2006 el Congrés dels Diputats va debatre el text¹³⁸, que va passar al Senat el 10 de maig de 2006, quan va obtenir el llum verd definitiu de les Corts.¹³⁹

Les diferències entre els socis del govern tripartit davant del referèndum a Catalunya per ratificar la proposta de reforma de l'Estatut (ERC va fer campanya pel 'no') van motivar que el president de la Generalitat, Pasqual Maragall, expulsés del Govern els socis republicans i convoqués eleccions anticipades.¹⁴⁰

Finalment, la proposta de reforma de l'Estatut va ser aprovat en el referèndum celebrat a Catalunya el 18 de juny de 2006.¹⁴¹ La Llei orgànica 6/2006, de reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, va ser sancionada pel rei Joan Carles I el 19 de juliol de 2006 i publicada l'endemà al BOE¹⁴² i al DOGC¹⁴³. L'entrada en vigor va tenir lloc el 9 d'agost de 2006. Abans, però, el PP va presentar un recurs d'inconstitucionalitat.¹⁴⁴

L'1 de novembre de 2006 van tenir lloc les eleccions al Parlament de Catalunya. CiU tornava a guanyar però es quedava novament a l'oposició arran de la reedició del tripartit, que va donar la presidència de la Generalitat a José Montilla (PSC). A les Terres de l'Ebre, ERC recuperava la delegació del Govern, novament en la persona de Lluís Salvadó.

L'Estatut català es refereix a les competències en matèria d'aigües en l'article 117.¹⁴⁵

¹³⁸ 189 vots a favor (PSOE, CiU, PNV, IU-ICV, CC-NC y BNG), 154 en contra (PP, ERC y EA) i dues abstencions (CHA y Nafarroa-Bai).

¹³⁹ 128 vots a favor (PSOE, CiU, PSC, ICV, PNV, CC, IU y BNG), 125 en contra (PP) i sis abstencions (ERC, PAR y EA).

¹⁴⁰ A les Terres de l'Ebre Lluís Salvadó va deixar la delegació del Govern, que va estar ocupada provisionalment per Miquel Castelló (PSC). Les altres persones que han ocupat la Delegació del Govern ebrenc en aquests 15 anys han estat Mercè Miralles (CiU) —que també ho va fer provisionalment al final del mandat de Francesc Sancho—, i el delegat actual, Xavier Pallarés.

¹⁴¹ El text es va aprovar amb el suport del 73,2% dels vots emesos, amb una participació del 49,4 % .

¹⁴² BOE núm. 172, de 20 de juliol de 2006. (http://www.boe.es/boe_catalan/dias/2006/07/21/pdfs/A02243-02280.pdf)

¹⁴³ DOGC núm. 4680, de 20 de juliol de 2006. (<http://www.gencat.cat/eadop/imatges/4680/06187147.pdf>)

¹⁴⁴ Recurs d'inconstitucionalitat 8045-2006 interposat el 31 de juliol de 2006 per noranta-nou diputats del Grup Parlamentari Popular del Congrés:

http://www.gencat.cat/eapc/revistes/RCDP/Especial_STC_Estatut/recurs_PP/4_a_1_Rekurs%20PP_text%20complet.pdf. (La tramitació del recurs des de la seva presentació fins a la sentència del TC es pot consultar a: http://www.gencat.cat/eapc/revistes/RCDP/Especial_STC_Estatut/recurs%20PP_ca.htm).

¹⁴⁵ Estatut d'Autonomia de Catalunya (Llei Orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya). Article 117, "Aigua i obres hidràuliques":

"Correspon a la Generalitat, en matèria d'aigües que pertanyin a conques hidrogràfiques intracomunitàries, la competència exclusiva, que inclou en tot cas:

ANY 2007

El 8 de març de 2007 la Comissió per la Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre (CSTE)¹⁴⁶, l'“òrgan consultiu, assessor i de concertació i participació de les administracions, els organismes, les corporacions i les entitats que componen la societat civil a les Terres de l'Ebre”, va presentar una proposta de cabals ambientals per al tram final de l'Ebre per tal de trametre-la a la CHE:

“La principal novetat d'aquesta proposta és que planteja un règim de cabals ambientals flexible del riu, diferent al que s'havia fet fins ara. Així, el règim de cabals ambientals s'establirà en funció de les condicions o escenaris diferents (any humit, mitjà o sec) pel que fa a l'estat del riu, amb l'objectiu de preservar-ne els ecosistemes i aconseguir una bona qualitat de l'aigua i de les activitats al delta de l'Ebre. Els requeriments ambientals per a les tres condicions de la conca són, respectivament, de 12.783 hm³ anuals per a anys humits, 9.691 hm³ anuals per a anys mitjans i 7.168hm³ [anuals] per a anys secs, que representen, aproximadament, el 70%, 53% i 40% de les aportacions naturals del riu Ebre”.¹⁴⁷

-
- a. L'ordenació administrativa, la planificació i la gestió de l'aigua superficial i subterrània, dels usos i els aprofitaments hidràulics i també de les obres hidràuliques que no siguin qualificades d'interès general.
 - b. La planificació i l'adopció de mesures i instruments específics de gestió i protecció dels recursos hídrics i dels ecosistemes aquàtics i terrestres vinculats a l'aigua.
 - c. Les mesures extraordinàries en cas de necessitat per a garantir el subministrament d'aigua.
 - d. L'organització de l'administració hidràulica de Catalunya, inclosa la participació dels usuaris.
 - e. La regulació i l'execució de les actuacions relacionades amb la concentració parcel·lària i amb les obres de regatge.
2. La Generalitat, en els termes que estableix la legislació estatal, assumeix competències executives sobre el domini públic hidràulic i les obres d'interès general. En els mateixos termes, li correspon la participació en la planificació i la programació de les obres d'interès general.
 3. La Generalitat participa en la planificació hidrològica i en els òrgans de gestió estatals dels recursos hídrics i dels aprofitaments hidràulics que pertanyin a conques hidrogràfiques intercomunitàries. Correspon a la Generalitat, dins del seu àmbit territorial, la competència executiva sobre:
 - a. L'adopció de mesures addicionals de protecció i sanejament dels recursos hídrics i dels ecosistemes aquàtics.
 - b. L'execució i l'explotació de les obres de titularitat estatal, si s'estableix mitjançant conveni.
 - c. Les facultats de policia del domini públic hidràulic que li són atribuïdes per la legislació estatal.
 4. La Generalitat ha d'emetre un informe preceptiu per a qualsevol proposta de transvasament de conques que impliqui la modificació dels recursos hídrics del seu àmbit territorial.
 5. La Generalitat participa en la planificació hidrològica dels recursos hídrics i dels aprofitaments hidràulics que passin per Catalunya o que hi fineixin provinents de territoris de fora de l'àmbit estatal espanyol, d'acord amb els mecanismes que estableix el títol V, i participa en l'execució de la dita planificació en els termes que estableix la legislació estatal”.

Tex complet de l'Estatut a: http://www.parlament.cat/porteso/estatut/eac_ca_20061116.pdf.

¹⁴⁶ Per a les funcions, estructura i composició de la CSTE: <http://www.unizar.es/fnca/cste/docu/docu28.pdf>

¹⁴⁷ Sala de premsa Generalitat (ACA), 8-3-2007.

El PIPDE06 definia els cabals ambientals i les dificultats per fixar-los de la manera següent:

“Entenem per cabal ambiental (environmental flow) el que es calcula per garantir, mitjançant la gestió de les infraestructures, convenis amb institucions, intercanvi de drets, disposicions legals o altres formes, un cabal d'aigua determinat que compleixi unes funcions ambientals definides. Aquest cabal pot ser fix (cabal ambiental mitjà o en règim constant) o variable, en funció del règim natural del riu i dels requeriments ambientals en cada període (parlem llavors de règim de cabals ambientals). En qualsevol cas, per garantir el bon estat ecològic del riu Ebre, el delta i la zona marina d'influència (objectius de la DMA i del PIPDE), s'ha d'establir un règim de cabals ambientals que sigui variable al llarg del temps, que reproduïxi el millor possible el cicle hidrològic natural del riu i que garanteixi unes aportacions (mínimes, màximes i específiques) que permetin mantenir els processos ecològics essencials i la biodiversitat existent” (MAGRAMA: 10).

“La forma de fixar els cabals ambientals és també molt diversa. Hi ha mètodes purament hidrològics que estudiant les sèries de cabals d'un riu ia través de fórmules matemàtiques simples....Altres mètodes utilitzen sistemes més complexos....a partir de les característiques i requeriments de les comunitats biològiques cabal dels hàbitats....Finalment parlem de mètodes holístics (o integrats) quan per fixar el cabal s'estableixen les funcions (processos ecològics) i valors ambientals que es volen garantir, i s'utilitza una combinació de diversos mètodes per assignar un cabal o règim per a cada funció i valor. Aquests mètodes inclouen a més d'estudis hidrològics i ecològics, altres tipus de consideracions com les socials o les econòmiques, i són en principi els més adequats per al tram final de l'Ebre” (MAGRAMA: 10).

ANY 2008

4.2.-Les eleccions generals de 2008 i la interconnexió de xarxes

En la campanya de les Eleccions Generals de 2008 el PP va reprendre com a projecte electoral el transvasament de l'Ebre i CiU insistia a reclamar les aigües del Roina com a condició “irrenunciable” per donar el seu suport al futur Govern espanyol. El 9 de març de 2008 José Luis Rodríguez Zapatero va tornar a guanyar el PP, que havia presentat Mariano Rajoy com a candidat a la presidència del Govern Espanyol.

A Catalunya, mentre, el Govern de la Generalitat projectava un transvasament a Barcelona, acuitat per la persistent sequera que entre 2005 i la primavera de 2008 va buidar les conques internes del país.¹⁴⁸

La situació pel risc de les restriccions d'abastament a Barcelona va ser qualificada d'“emergència nacional” per Francesc Baltasar (ICV), l'aleshores conseller de Medi Ambient de la Generalitat presidida per José Montilla (PSC). Catalunya patia el pitjor

¹⁴⁸ http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/79698/ca/diari-oficial-generalitat-catalunya-publica-decret-sequera-govern-aprovar-dimarts-passat.do;

http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/89108/ca/continua-descens-reserves-extremar-mesures-destalvi.do;

i http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/89084/ca/continua-descens-reserves-reduccio-aportacions-naturals-embassaments.do.

episodi de sequera dels darrers 68 anys, amb unes reserves als embassaments del Ter i del Llobregat del 20% de la capacitat i amb els aqüífers amb nivells mínims històrics.

Els primers llums d'alarma es van encendre a principis d'abril de 2007, quan la Generalitat va activar el decret de sequera (3 d'abril); la situació es va agreujar amb el pas dels mesos, ja que les precipitacions eren insuficients per recuperar els nivells dels embassaments, i va començar a esdevenir crítica el gener de 2008. L'objectiu del Govern, manifestat pel president Montilla, "era mantenir els embassaments al 20% i anar a buscar l'aigua on calgués", recorda Gabriel Borràs (Borràs, 2009: 31), segons el qual:

"No ens havíem d'inventar absolutament res, perquè una bona part de les mesures que se'ns demanaven ja eren escrites, detallades, valuades i recollides al Pla de contingència de la sequera que l'ACA havia elaborat l'any 2005 (any també, de sequera)" (Borràs, 2009: 32).

El pla, que incloïa 34 mesures, entre les quals el transport d'aigua en vaixells a Barcelona, es va actualitzar la tardor de 2007, atès que es complien les previsions més pessimistes quant a la sequera, i va rebre el vistiplau del conseller Baltasar i del president Montilla l'octubre del mateix 2007. L'actualització va posar sobre la taula dues mesures descartades prèviament (Borràs, 2009: 32):

L'una plantejava transvasar 1,5 m³/s del Segre cap a la Baells, d'octubre de 2008 a maig de 2009, en el cas que aquest embassament fos per sota del 23% i el Segre duagués al seu pas per Isòvol un cabal mínim d'11 m³/s (Borràs, 2009: 32-37).

En el segon cas es proposava perllongar fins a Cubelles la canonada telescòpica del CAT que arriba a Cunit, on té un diàmetre que només permet el pas de 300 litres/s (per això tècnicament se l'anomena "mini-mini"). La interconnexió seria reversible i també permetria abastir l'àmbit del CAT des del sistema ATLL en cas d'avaria o de contaminació del riu Ebre (Borràs, 2009: 32).

De la cronologia dels fets val la pena assenyalar que la gestió política de la sequera, quant a la comunicació, va estar farcida d'eufemismes i missatges contradictoris, mitges veritats, girs inesperats i silenci imposat en un context de "cantonalisme hidrogràfic" i "localisme insolidari malentès" (Borràs, 2009), incomprensió i ressentiment entre conques, demagògia política, pressió de *lobbies* i mediàtica i cert desconeixement social de la realitat hidrològica catalana¹⁴⁹ i de la distribució competencial en la matèria.¹⁵⁰ Malauradament, a més de criticar (legítimament en la lògica política) els errors comesos

¹⁴⁹ Les conques internes de Catalunya tenen el 92% de la població i el 23% dels recursos embassats. Consumeixen 1.138 hm³/any en usos urbans (52%), agraris i ramaders (34%) industrials (13,4%) i recreatius (0,6%). La conca catalana de l'Ebre té el 8% de la població del país i el 77% dels recursos embassats, consumeix 1.827 hm³/any en usos urbans (3,8%), agraris i ramaders (94,5%), industrials (1,6%) i recreatius (0,1%). Barcelona es proveeix de l'aigua del Ter (58%), del Llobregat (34%) i de pous (8%). Fonts: Agbar, ACA (La Vanguardia, 2/4/2008, Vivir, pàg. 3) i Pla de Gestió del Districte de Conca Fluvial de Catalunya presentat el 16 de juny pel director de l'ACA en la inauguració de l'exposició "Aigua, rius i Pobles" a Tarragona.

¹⁵⁰ L'Estat té competències exclusives en els rius que recorren per més d'una comunitat autònoma (conques intercomunitàries) i les comunitats autònomes tenen competències exclusives en els rius que recorren íntegrament per dites comunitats (conques intracomunitàries).

en un context d'emergència, per interessos partidistes es va polemitzar i fer un mal debat sobre la planificació, que estava ben feta.¹⁵¹

Són exemples d'una gestió de la crisi marcada per la tensió política i social del moment: la polèmica per les pèrdues que, des de 1974, tenia la canonada que abasteix el dipòsit de la Trinitat de Barcelona; l'anunci de la Generalitat aixecant la prohibició de regar jardins i omplir piscines el 13 de maig de 2008, el mateix dia que el primer vaixell amb aigua de Tarragona arribava a la capital catalana; el menysteniment de Zapatero al PSC amb la picada d'ullet a CiU, acceptant la seva petició d'estudiar el transvasament del Roina, una opció que per temps no era viable; i el fet que la Generalitat ocultés des de novembre de 2007 el projecte del transvasament del Segre per motius electorals, ja que Zapatero va demanar que es mantingués en secret per no veure's perjudicat en les eleccions generals que havien de tenir lloc el 2008 (Borràs, 2009: 33).¹⁵²

Aquests exemples evidencien la politització que envolta tot el que es refereix a l'aigua i la poca solidesa d'acords com el Compromís per l'Ebre. El van signar l'octubre de 2003 els tres partits del govern català (quan al Parlament estaven a l'oposició i contestaven sense matisos el transvasament projectat pel PP) i el van convertir en paper mullat l'abril de 2008 (quan governaven i van acceptar la interconnexió CAT-ATLL, a la que abans es referien com a la prolongació del "minitransvasament").¹⁵³

¹⁵¹ "...el cert és que es fa un mal debat si es torna a parlar de planificació, que és el que s'ha fet bé, aprofitant el que s'ha fet malament per una qüestió d'emergència", afirmava Pedro Arrojo a: PRADES, J. (2008). "El debat de l'aigua es desborda". El Punt, 16-5-2008, pàg. 7.

¹⁵² "Obtingut el vistiplau polític al Pla de contingència, des de l'Agència es va elaborar un esborrany del Reial Decret, on dins l'articulat es preveia que el Govern de l'Estat autoritzava Catalunya perquè pogués portar aigua de l'Ebre en vaixell des del port de Tarragona fins a Barcelona i permetia la transferència d'aigua des del Segre fins a la Baells.

Amb l'esborrany sota el braç, el conseller i el director de l'Agència [Catalana de l'Aigua] van mantenir, el 29 de novembre de 2007, una reunió amb la ministra del ram, Cristina Narbona, i el director general de l'Aigua del Ministeri, Jaime Palop. Els responsables del Ministerio de Medio Ambiente d'aleshores no van donar resposta positiva i més aviat van considerar necessari mantenir un silenci absolut sobre la proposta i van deixar passar el temps sense prendre cap decisió al respecte. Aquesta estratègia de silenci i manca de presa de decisions, probablement, es justificava per la imminència de la precampanya electoral a les Corts espanyoles". (...) "Probablement, els responsables del Ministerio de Medio Ambiente, amb la seva manca de decisió, mai no van comunicar al Govern espanyol les actuacions que des de Catalunya havíem plantejat aquell 29 de novembre de 2007".

¹⁵³ Mitjançant el compromís per l'Ebre signat per Montilla, Carod i Saura l'octubre de 2003, el PSC, ERC i ICV es comprometien amb la PDE a "demandar la retirada del projecte de connexió de les xarxes CAT-ATLL (DOGC 5/8/02) perquè representa l'inici del transvasament de l'Ebre i perquè Catalunya no necessita més concessions d'aigua d'altres conques". També es comprometien a "no fer cap pacte de govern amb cap partit que doni suport al transvasament de l'Ebre i al projecte de connexió de xarxes abans esmentat". "La signatura del compromís no va estar exempta de diferències i polèmiques. A poques setmanes de les eleccions catalanes i tenint en compte que el PSC era recelós a signar un text que tancava la porta al possible recurs a l'Ebre en cas de necessitat per Barcelona, els tres partits van signar per separat el compromís amb la PDE". MIRÓ, X. (2008). "Montilla, Carod i Saura van signar amb l'Ebre el compromís de no portar aigua a Barcelona". El Punt, 17-4-2008, pàg. 4.

La interconnexió també va generar fortes tensions entre els socis del govern tripartit a nivell nacional i entre les direccions nacionals dels partits i els quadres locals a les Terres de l'Ebre, especialment en els casos d'ERC i d'ICV.¹⁵⁴

L'acord entre el Govern espanyol i la Generalitat per fer possible la interconnexió es va segellar a Madrid a l'abril, després que el Govern de l'Estat desautoritzés la proposta catalana de transvasar aigua del Segre a Barcelona ("Ebre és Segre", va assenyalar la vicepresidenta del Govern, María Teresa Fernández de la Vega), i un cop descartada la compra dels cabals excedentaris de les concessions dels regants del delta de l'Ebre. Pedro Arrojo va publicar aquell mes d'abril de 2008:

"La improvisada alternativa d'un transvasament d'emergència des de l'Alt Segre sembla tan inconsistent com ineficaç, doncs de fet, també el Segre està en estrès hídric. L'única opció raonable, seria negociar la recuperació de cabals de reg des d'un centre d'intercanvi per poder garantir l'abastament a Barcelona, sense detreure cabals ambientals a la conca de l'Ebre i en particular al Delta".¹⁵⁵

Finalment, amb l'aprovació del RDL 3/2008, de 21 d'abril, de mesures excepcionals i urgents per garantir el proveïment de poblacions afectades per la sequera a la província de Barcelona¹⁵⁶, es recuperava el projecte d'interconnexió. De fet, des de feia setmanes, el Grup Aigües de Barcelona (Agbar) ja treballava en l'encàrrec de la Direcció General del Agua per connectar les xarxes CAT-ATLL amb una canonada que seguís la mitjana de l'autopista AP7 (Borràs, 2009: 35).¹⁵⁷

¹⁵⁴ En són exemples aquestes sis referències:

ROYO, R. (2008). "Salvadó es planteja dimitir si el govern tira endavant el transvasament del Segre". El Punt, 3-4-2008, pàg. 2;

MORENO, G. (2008). "La segona dimissió de Salvadó". El Punt, 6-4-2008, pàg. 3;

ROYO, R. (2008). "ICV de l'Ebre exigix al seu partit sortir del govern si s'aprova la interconnexió". El Punt, 17-4-2008, pàg. 2

MORESO, L. (2008). "Els càrrecs públics d'ERC a l'Ebre no pleguen per evitar que els substituïssin pels d'un 'partit transvasista'". El Punt, 17-4-2008, pàg. 2.

MORESO, L. / EFE (2008). "Montilla insta el delegat del govern a l'Ebre a plegar si rebutja la interconnexió". El Punt, 24-4-2008, pàg. 12.

MORESO, L. (2008). "El delegat del govern a l'Ebre defensa ara la interconnexió 'perquè és puntual'". El Punt, 21-5-2008, pàg.2.

¹⁵⁵ ARROJO, P. (2008). "Solucions per a la sequera de Barcelona". Público, 9-4-2008, pàg. 14.

¹⁵⁶ BOE núm. 97 de 22/4/2008. (El RDL 3/2008 va ser objecte d'un recurs d'inconstitucionalitat presentat pel Govern d'Aragó).

¹⁵⁷ "Però quina era la solució encarregada a Agbar? No existia cap projecte, només quatre pàgines d'un arxiu de word i un plànol a escala 1:100000 amb una ratlla vermella. Durant una setmana, els tècnics i companys de professió d'Agbar van estudiar a la seu de l'Agència el projecte d'interconnexió redactat l'any 2003, atès que era una obra prevista en el PHN del Partit Popular. El projecte del 2003 fixava que la interconnexió tenia una durada estimada de 21 mesos, si bé la traça era diferent, com també el diàmetre de la canonada i el cabal a transportar. Es podia reduir, per trams i torns, a un mínim de 14-15 mesos.

El RDL 3/2008 ampliava l'àmbit territorial de la Llei 18/1981 al sistema ATLL i establí que les infraestructures de connexió podien utilitzar-se per als contractes de cessió de drets d'aigua regulats en el TRLA. Segons va assenyalar el Govern espanyol la fórmula ja s'havia utilitzat amb èxit, a l'empara del RDL 15/2005, de 16 de desembre¹⁵⁸, per als intercanvis de les interconnexions Tajo-Segura i Negratín-Almanzora.

El conveni d'execució de la canonada que havia de portar l'aigua a Barcelona, signat per l'Estat i la Generalitat el 5 de maig de 2008, establí que el Congrés dels Diputats havia d'aprovar la mesura cada vegada que fos necessària (com a mecanisme de garantia, fins i tot la FNCA va proposar desmuntar una part de la canonada un cop passada l'emergència).

El 18 de maig, 20.000 persones es manifestaven a Amposta contra la interconnexió.

“Arran d'aquesta situació de mobilització a les Terres de l'Ebre per negar l'aigua a les Conques Internes, representants polítics i territorials de l'àmbit del país, que es trobava en situació d'emergència, expressaven el seu suport a la gestió feta per afrontar la crisi i, alhora, manifestaven la seva queixa i preocupació davant tanta controvèrsia i incoherència, pel fet evident que uns catalans negaven l'aigua a uns altres catalans en uns moments de crisi real.

En aquells moments, la percepció del problema de la sequera de certa part de la ciutadania, principalment de les comarques de la regió metropolitana barcelonina, era d'incomprensió, de queixa i fins i tot, de ressentiment. I així, a mitjan maig, quan a l'Ebre català va arribar-hi l'onada de les pluges i del desgel aigües amunt de la conca i la televisió mostrava alguns municipis de la Ribera, com Miravet, amb l'aigua del riu acaronant els fonaments de les cases i inundant els camps de conreu de fruita, van haver-hi comentaris, no desitjables, de gent de l'àmbit que més greument patia la sequera, tals com ‘tant de bo s'ofeguïn; si no ens volien donar aigua, que ara se la beguin tota’” (Borràs, 2009: 23).

Pocs dies després de la manifestació d'Amposta, el 6 de juny de 2008, el RDL 3/2008 va ser derogat: amb les providencials pluges de la primavera el nivell dels pantans de les conques internes de Catalunya superava el dèficit amb què l'Estat i la Generalitat justificaven la interconnexió. Havia passat la situació d'emergència i l'obra, que ni es va començar, ja no era necessària. El 13 de gener de 2009, la Generalitat derogava el decret de sequera que havia estat vigent durant 21 mesos.

Aquesta vegada el transvasament de l'Ebre el van aturar les precipitacions en lloc d'un precipitat canvi de govern (com havia succeït el 14-M de 2004 amb el relleu d'Aznar per Zapatero) i les aigües van tornar a la llera tant en l'aspecte físic com en el polític i social: mentre a la conca remetia la crescuda del riu la dialèctica política deixava pas a l'Expo Saragossa, que es publicitava amb l'eslògan “La major festa de l'aigua a la terra” i tenia com a objecte l'aigua i el desenvolupament sostenible.

A Catalunya, el canvi de signe en matèria hidrològica es fa evident quan es compara la gestió orientada a la Nova Cultura de l'Aigua de les dues legislatures de governs tripartits amb la gestió de CiU, que durant 23 anys al Govern va insistir en els transvasaments de l'Ebre i el Roina.

D'aquí que des de l'Agència (...) es decantés per Isòvol tal com ja havia fet l'any 2005; una comparativa d'alternatives que estava perfectament caracteritzada i documentada”.

¹⁵⁸ BOE núm. 301 de 17/12/2005.

Quant a la gestió tècnica de la sequera, entre 2007 i 2008 es van invertir prop de mil milions d'euros, una gran part dels quals en obres d'emergència que, junt amb les actuacions de l'ACA orientades a l'estalvi, l'eficiència, la reutilització d'aigua regenerada, la recuperació d'aquífers i la dessalinització d'aigua marina, aporten en el període 2010-2015 fins a 300 hm³ anuals de nova disponibilitat, que allunyen fins l'any 2027 el risc d'emergència per sequera.

Aquestes mesures han situat Catalunya en els primers llocs de la llista europea quant a planificació coherent amb la DMA i l'han convertit en un exemple a seguir, en un model elogiat en congressos celebrats a la conca mediterrània, a Califòrnia i a Istambul (Borràs, 2009: 52). Han estat les lliçons de la sequera, entre les quals destaca especialment, com a indicador, “una reducció progressiva i constant de les dotacions subministrades als dipòsits municipals”: dels 270 litres/habitant per dia de mitjana del 2003, som ara als 250 litres/habitant/dia de mitjana, amb mig milió més d'habitants, segons l'ACA.¹⁵⁹

Aquesta “reducció tendencial promig de la demanda del 7,4%” ha estat possible gràcies a la posada en pràctica de la Nova Cultura de l'Aigua per part de les Administracions i de la ciutadania responsable i conscienciada que ha entès que, amb eficiència, és possible gaudir del mateix benestar amb un menor consum d'aigua.¹⁶⁰

En aquest sentit convé reflexionar sobre la necessitat de tractar tot allò relatiu a l'aigua des d'una visió holística, com van fer el 15 de maig de 2008 a Tarragona, convidats per la Càtedra DOW/URV de Desenvolupament Sostenible, Francisco Javier Martínez Gil, Pedro Arrojo i Germán Bastida.

Segons el catedràtic d'Hidrogeologia Francisco Javier Martínez Gil, el fons de l'assumpte és “el model insostenible de desenvolupament urbanístic i agrícola que confon progrés i benestar amb consum, –d'aigua en aquest cas–”. Des d'aquest punt de vista, “el que passa amb l'aigua és la versió hidrològica del que passa en la resta dels àmbits d'una societat que es mou tan sols per criteris econòmics”.¹⁶¹

Així s'expliquen, per exemple, previsions de creixement de regadius que no tenen assegurats ni l'aigua ni el relleu generacional necessaris, o de centenars d'urbanitzacions que plantegen demandes inassumibles en un context de canvi climàtic que obliga a replantejar la política hidrològica, especialment la basada en els transvasaments, que són ineficaços per afrontar situacions de sequera a les conques mediterrànies ja que aquestes comparteixen una mateixa situació, doncs les sequeres són regionals.

Com van assenyalar respectivament el director de la Casa de l'Aigua, Germán Bastida, i el professor d'anàlisi econòmica Pedro Arrojo, ja no serveix “buscar solucions tècniques per resoldre una solució tècnica anterior” i “ja no es tracta de debats tècnics, sinó que el que s'aprovi ha de ser comprensible socialment”. Arrojo lamentava la “perversió” del debat, fet que “no facilita la construcció d'un llenguatge que permeti

¹⁵⁹ Compareixença del llavors director de l'ACA, Manuel Hernández, a la Comissió de Medi Ambient i Habitatge del Parlament de Catalunya (tram. 357-00329/08, 092109).

¹⁶⁰ L'estalvi durant l'episodi de sequera a les conques del Ter, Llobregat i Muga va ser de 37,8 hm³. De gener de 2008 a agost de 2010 en aquestes conques es van estalviar 101,5 hm³, “una quantitat d'aigua gairebé equivalent a l'embassament de la Baells”. DMHA, 1-9-2010.

¹⁶¹ PRADES, J. (2008). “El debat de l'aigua es desborda”. El Punt, 16-5-2008, pàg. 7.

l'aparició de valors diferents” en relació a l'aigua. “És en aquest marc que Martínez Gil reivindica ‘el discurs de les emocions’, atès que ‘el discurs científic és fonamental però també ho és el cor’. Segons diu, ‘la destrucció d’un riu és una amputació espiritual’, al contrari que la ‘fluviofelicitat’ que experimenta qui viu el riu ‘des de dins’”.¹⁶²

ANY 2009

El 4 de febrer de 2009, el conseller Francesc Baltasar recordava al Parlament la necessitat de revisar els cabals ambientals del riu Ebre i la proposta feta el 2007 per la CSTE.¹⁶³

A finals de 2009, data en què hauria d’haver estat aprovat el PHE, la PDE alertava que en la revisió d’aquest document no es determinaven els cabals mínims ambientals però sí la resta d’usos i les previsions de nous regadius, i també recordava la necessitat d’incloure-hi els cabals ambientals aprovats per la CSTE el 2007 per tal de garantir la supervivència del Delta.¹⁶⁴

El setembre de 2009 el Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible (CADS), considerant “la política de l’aigua com a política de país”, va informar el Govern de la Generalitat que “seria convenient aconseguir que l’actuació de la Generalitat en la planificació hídrica a les Conques Catalanes de l’Ebre (CCE) no fos de simple cooperació sinó, com a mínim, de competència compartida o de condomini” (CADS, 2009a: 10).

ANY 2010

4.3- El “pla B” dels transvasaments

Després de l’episodi de sequera i de la derogació del transvasament la PDE va obrir una nova etapa amb la manifestació del 30 de maig de 2010 a Barcelona, convocada “en un marc complex”:¹⁶⁵

“D’una banda, la setmana passada la Comissió Europea va cridar l’atenció a l’Estat espanyol per no haver presentat en el termini previst els plans hidrològics de conca, tal com exigeix la Directiva Marc d’Aigües. D’altra banda, els antitransvasament alerten que l’Estat espanyol vol aprofitar la presidència de la UE per rebaixar les exigències de la directiva comunitària al·legant que els Estats de la Mediterrània, a causa de les seves

¹⁶² PRADES, J. (2008). “El debat de l’aigua es desborda”. El Punt, 16-5-2008, pàg. 7.

¹⁶³ http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/89057/ca/conseller-baltasar-proposa-revisar-actualitzar-lalca-regim-cabals-ambientals-riu-ebre.do

¹⁶⁴ CARALT, A. (2009). “La PDE demana unitat institucional per defensar el cabal ecològic de l’Ebre”. Diari de Tarragona, 19-11-2009, pàg. 18.

¹⁶⁵ PRADES, J. / SANS, S. (2010). “L’Ebre reclama cabals”, La Vanguardia Tarragona, 28-5-2010, pàgs. 1-3:
<http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2010/05/28/pagina-1/82092692/pdf.html>
<http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2010/05/28/pagina-2/82119964/pdf.html>
<http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2010/05/28/pagina-3/82092700/pdf.html>

característiques hidrogràfiques i termopluriomètriques, tenen més dificultats per complir-la”.

“És un moment molt complicat perquè no estem davant d’un projecte fàcil de visualitzar com ho van ser el transvasament del PP o la interconnexió per la sequera a Barcelona. No hi ha un tub però sí que ens estem jugant altre cop el futur”, explica la portaveu de la PDE, Susanna Abella. ‘Fa més de trenta anys que va, aquesta lluita, i ja som tres generacions que hem fet front a governs de tots els colors’, explicava la PDE en un dels actes previs a la manifestació, una conferència a la URV sobre *Els transvasaments que vénen*: ‘L’Annex II del PHN de 2001 continua vigent tot i les modificacions de 2004 i 2005, inclou 860 obres planificades pel PP que s’estan executant, aquest és el Pla B dels grans transvasaments’, afirma”.

“Les 300.000 noves hectàrees de rec previstes a la coca (com les del Xerta-Sènia i les del Segarra-Garrigues), les pressions de les comunitats autònomes per tenir més aigua obviant el principi d’unitat de conca i l’estat ambiental del riu preocupen la PDE. ‘Abans ‘de repartir l’aigua s’han de garantir els cabals segons els objectius de la Directiva’, destaca Abella”.

“En un informe¹⁶⁶ sobre la gestió de la l’aigua a la UE i els progressos aconseguits els últims anys la Comissió demana ‘majors esforços’ als Estats membres per reduir la ‘sobreexplotació’ dels recursos hídrics, que són ‘limitats’ per la seva escassetat especialment a la conca mediterrània, i reclama un consum més eficient i un increment tarifari. Malgrat avenços com la penalització del consum excessiu i com la recuperació dels costos per subministrament i sanejament, que segons l’informe van ‘a bon ritme’, la Comissió critica que els Estats més afectats, entre els quals Espanya, encara no haguessin presentat els plans de gestió de cada conca”.

“Aquests plans, que s’havien de presentar a finals de 2009, havien d’incloure les mesures per garantir el bon estat de les aigües l’any 2015 com a molt tard. ‘En el cas de l’Ebre ens trobem amb la contaminació, les algues i les espècies invasores... i el cabal ecològic pendent de fixar. Això tot i que el règim de cabals ja el va determinar la Comissió per a la Sostenibilitat de les Terres de l’Ebre l’any 2007’, recordava la portaveu antitransvasament. La PDE destaca que ‘la Directiva tracta l’aigua com un patrimoni que s’ha de protegir i no com qualsevol bé comercial, com un recurs per a les generacions presents i també futures, i el Delta ens serveix d’indicador”.

“Per això la pancarta que encapçalà la manifestació durà el lema ‘L’Ebre sense cabals és la mort del Delta’. Anirà seguida de la llegenda ‘Rius amb aigua: rius vius’ i en tercer lloc es podrà llegir: ‘Pel respecte a les directives ambientals europees’. La manifestació començarà a les dotze del migdia a la plaça Urquinaona i baixarà la Via Laietana fins a la plaça de la Catedral, on es llegirà el manifest. Els parlaments tindran un ‘especial interès’ pel Delta i l’Ebre però també pel Segre i el Ter ja que, segons la PDE, si no es fixen els cabals mínims ‘hi ha un greu perill de sobreexplotació i afectació sobre les aigües, cosa que afectarà la seva qualitat’. La convocatòria, que té el suport de més de cent entitats, també destaca que ‘l’Ebre i el seu delta formen part important del patrimoni català i en aquests moments, si no es dota de cabals suficients l’Ebre i s’aturen els transvasaments que s’estan construint, el perill de la seva desaparició és més real que mai”.

¹⁶⁶ El de 22/03/2007 (IP/07/388) informa dels progressos realitzats fins a la data pels Estats membres en l’adaptació de la seva legislació i l’establiment d’estructures per a la gestió de l’aigua. També destaca deficiències com el retard d’alguns Estats membres en la incorporació d’instruments econòmics en el sistema de gestió de l’aigua.

De fet, la desaparició del Delta tal i com el coneixem avui la preveuen estudis com el que adverteix que l'augment del nivell del mar provocat per l'escalfament global pot enfonsar mig metre la zona costanera del delta de l'Ebre abans de l'any 2100 (Sánchez et al., 2008).

Aquests “transvasaments que s'estan construint” són, segons la PDE, els regadius projectats riu amunt i a Catalunya¹⁶⁷. La PDE ja alertava aleshores que els grans regadius, que qualificava com l’“avantsala dels transvasaments a Barcelona i a València”, requereixen dotacions molt superiors als 1.050 hm³/any que es volien transvasar l'any 2000, dotacions que difícilment es poden satisfer vistos el règim de cabals de l'Ebre i la necessitat de complir amb la DMA.¹⁶⁸

Així ho va recordar la PDE el 18 de setembre de 2010, durant una festa reivindicativa a Tortosa per celebrar el desè aniversari de la seva constitució, “orgullosa d'haver despertat ‘consciència ebreca’”.¹⁶⁹

¹⁶⁷ El president Montilla recordava l'agost de 2010 que el Govern havia complert el seu “compromís amb les infraestructures de regadiu”: a Catalunya, 19.397 noves hectàrees de regadiu amb una inversió de 785 milions d'euros entre 2007 i 2010. A les Terres de l'Ebre, durant el període 2006-2009 es van invertir 252 milions d'euros en la millora de regs existents i en la posada en servei de més de 5.300 ha de regadiu. Font: Generalitat de Catalunya, DAR.

¹⁶⁸ El Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible (CADS) no va informar favorablement el contingut del pla en l'Informe sobre el Pla de regadius de Catalunya (Informe CADS 7/2010, de 12 de juliol de 2010), per manca de “visió transversal”, discrepància de dades, manca de garanties quant al respecte als cabals de manteniment, manca d'adequació al canvi climàtic i manca d'anàlisi d'alternatives, entre altres motius (CADS, 2010: 11-12).

¹⁶⁹ ACN (2010). “La PDE celebra deu anys ‘orgullosa’ d'haver despertat ‘consciència ebreca’”. L'Ebre, 17-9-2010, pàg. 5.

2010-2015

5.-La Nova Cultura de l'Aigua a Catalunya i a l'Estat espanyol

- 5.1-El Pla Hidrològic català (Decret 188/2010). Les conques intracomunitàries
- 5.2-Les eleccions catalanes de 2010 i la fi del tripartit
- 5.3-La tornada del PP al Govern de l'Estat i la represa de les mobilitzacions
- 5.4- Les eleccions catalanes de 2012 i el procés cap a la independència
- 5.5-El Pla de Conca de l'Ebre (RD 129/2014). La conca intercomunitària

Dipòsits d'aigua a les instal·lacions de la dessalinitzadora de Blanes.

“Avui Catalunya marca lideratge mediterrani a Europa, i no només a Espanya, pel fet de ser l'únic país que presenta el seu Pla de Gestió d'Aigües en el termini establert per la directiva marc. I, el que és més important, aquest pla assumeix de manera substantiva els principis, objectius i criteris que marca la citada directiva, a diferència del que es pot percebre als esborranys de les diferents conques hidrogràfiques, i en particular en la de l'Ebre”.¹⁷⁰

¹⁷⁰ ARROJO, P. (2010). “Catalunya dona exemple amb l'aigua”. El Periódico de Catalunya, 24-7-2010, pàg. 7.

5.-La Nova Cultura de l'Aigua a Catalunya i a l'Estat Espanyol

2010

5.1-El Pla Hidrològic de Catalunya (Decret 188/2010). Les conques intracomunitàries

En el desè aniversari del moviment antitransvasament el delegat del Govern a les Terres de l'Ebre, Lluís Salvadó, felicitava la PDE i es referia al “Pla Hidrològic de Catalunya”¹⁷¹ fent balanç de la legislatura en l'article *La teoria de la Nova Cultura de l'Aigua, duta a la pràctica*:¹⁷²

“Tots els esforços, el temps i els recursos invertits en la lluita antitransvasament viscuda a les Terres de l'Ebre durant l'última dècada han valgut la pena i, pels fruits aconseguits —la defensa del riu i la consciència ebrenc recuperada—, és de justícia felicitar la Plataforma en Defensa de l'Ebre, en el desè aniversari que acaba de celebrar, i els milers de persones, de gent valenta, que han participat en les històriques mobilitzacions en defensa de l'aigua i de les Terres de l'Ebre.

Com en el cas de la candidatura d'Ascó, que ha perdut punts per acollir el cementiri de residus nuclears, la mobilització popular, la intervenció social, institucional i política del territori va ser un factor clau en la derogació del transvasament previst en el PHN del

¹⁷¹ Pla de Gestió del Districte de Conca Fluvial de Catalunya, aprovat pel Decret 188/2010, de 23 de novembre, que deixa sense aplicació el Pla Hidrològic de les Conques Internes de Catalunya, aprovat per mitjà del Reial decret 1664/1998, de 24 de juliol, pel qual s'aproven els plans hidrològics de conca. Segons ha observat Lucía Casado (2011: 60-64):

“A Catalunya, amb l'aprovació del Pla de Gestió del Districte de Conca Fluvial de Catalunya, es compleix una exigència importantíssima de la directiva marc de l'aigua....Les determinacions normatives s'inclouen en l'annex I del Decret 188/2010....El Pla de Gestió del Districte de Conca Fluvial de Catalunya es complementa amb el Programa de Mesures, aprovat per l'Acord de Govern GOV/238/2010, de 23 de novembre, les mesures del qual s'integren en el Pla esmentat, tal com preveu la directiva marc de l'aigua. El Programa de Mesures estableix i descriu les mesures que preveu l'article 9 del Decret 380/2006, de 10 d'octubre, i les agrupa en quatre grans àmbits en funció de la matèria: mesures dirigides a millorar la qualitat hidromorfològica i biològica del medi; a gestionar la demanda i els recursos hídrics; a millorar la qualitat de l'aigua, i a modernitzar els regadius....Les mesures que incorpora tenen un abast territorial diferent, en funció del títol competencial que l'empara. D'aquesta manera, mentre que algunes se circumscriuen en l'àmbit de les conques internes de Catalunya quan s'adopten en exercici de la competència exclusiva en matèria d'aigua, altres abracen tot el Principat si es recolzen en altres títols propis com l'agricultura, l'ordenació del territori, la protecció civil, la pesca continental o els espais naturals....les actuacions previstes s'incorporen en les previsions economicofinanceres del mateix contracte programa que se subscriu entre l'Agència Catalana de l'Aigua i el Govern per al 2011 i anys següents i s'han de finançar d'acord amb els instruments previstos en el mateix contracte....Amb relació a les previsions del Pla de Gestió i del Programa, destaquen la inclusió d'una sèrie de mesures i actuacions que han de garantir totes les demandes fins al 2027 i que permeten disposar de 389 hectòmetres cúbics de nou recurs a partir del 2015, i la previsió de garantir el bon estat ecològic en el 56% de les masses d'aigües en l'horitzó de 2015”.

¹⁷² El delegat del Govern a les Terres de l'Ebre, Lluís Salvadó, reiterava els arguments defensats pel director de l'ACA, Manel Hernández, a la Comissió de Medi Ambient i Habitatge del Parlament de Catalunya. Segons el director de l'ACA el nou plantejament hidrològic “és essencialment diferent al del Pla [Hidrològic de les Conques Internes de Catalunya] del 98 en el que la Generalitat proposava al Ministerio la resolució del dèficit. Ara ho decidim i aprovem a Catalunya” (Compareixença 091209, tram. 357-00329/08).

PP. Els partits que formen l'actual Govern de Catalunya vam ser al costat de la gent, des de l'aiguabarreig fins al Delta, i vam assumir com a propi el lema "Lo riu és vida" i la filosofia de la Nova Cultura de l'Aigua, plantejaments en positiu que, des de la Generalitat, hem convertit en fets els últims anys, no sense dificultats.

L'aprovació del Pla Hidrològic de Catalunya (pla de gestió i programa de mesures), duta a terme la setmana passada pel Consell d'Administració de l'Agència Catalana de l'Aigua, és l'última fita de la planificació hidràulica del Govern de la Generalitat, que aquesta legislatura ha posat en pràctica la teoria. El Govern, sorgit de les eleccions de l'1 de novembre de 2006, va donar continuïtat als principis de la Nova Cultura de l'Aigua, derivada dels fonaments de la Directiva Marc de l'Aigua (DMA), i va impulsar noves polítiques de gestió (eficiència, recuperació, reutilització), infraestructures (sanejament, abastament) i fixació de cabals de manteniment.

Per això, el nostre pla hidrològic exclou els transvasaments (de l'Ebre i del Roina), rebutja la interconnexió de xarxes i compleix els requeriments ambientals de la normativa europea, a més de plantejar el retorn progressiu de cabals del Ter. Avui, la disponibilitat d'aigua és de 905 hm³; són 122 hm³ més que els 783 que teníem fa dos anys, i disposem de les infraestructures que ja estaven planificades i en execució quan ens vam haver d'afrontar al malson de la sequera. Hem guanyat 80 hm³ provinents de la dessalinització, 37 hm³ de pous i captacions en desús i 15 hm³ de les millores en el tractament de l'aigua.

Malgrat els condicionants políticoadministratius (Catalunya comparteix amb l'Estat les competències i no ha pogut unificar la gestió de l'aigua a tot el país), els condicionants financers (la crisi afectarà algunes obres) i els condicionants climàtics (la sequera de 2007-2008 va ser la més greu dels últims 68 anys), convé recordar que l'any passat ja s'havia superat el nivell d'inversió previst per enguany, el que ha permès un elevat grau d'execució del Pla d'Acció 2006-2010 en diversos àmbits concrets.

Així, en l'àmbit del sanejament comptem amb prop de 400 depuradores en marxa, que donen servei al 95% de la població de Catalunya, hi ha més de cent actuacions en nous sistemes, i en ampliació i millora dels existents, i una cinquantena més de projectes pressupostats.

Pel que fa l'abastament, han estat executades o s'estan executant les obres alternatives al PHN que van rebre fons europeus, com l'ampliació de la potabilitzadora de l'Ampolla, el terciari de Vila-seca i Tarragona, les dessalinitzadores del Llobregat i del Foix, etc. A les quatre comarques de l'Ebre i al Priorat, amb els més de 50 M€ del Pla de Restitució de Flix, es donen garanties a 72 municipis, que sumen prop de 200.000 habitants, davant un eventual episodi de contaminació derivat de la neteja dels llots tòxics de l'embassament. A més, l'aprovació dels estatuts per a crear el Consorci de Gestió Integral de l'Aigua de les Terres de l'Ebre permetrà una gestió global de les infraestructures en alta i una millora de l'abastament i el sanejament.

El Pla de Gestió de l'Aigua de Catalunya és el nostre full de ruta fins el 2015, data límit fixada per la DMA per aconseguir el bon estat de les masses d'aigua. Aquest pla inclou mesures a les conques internes i a les intercomunitàries, mesures que ja s'han plantejat a la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre tenint en compte que, abans que un recurs, l'aigua és un bé públic que cal preservar com a part indissociable del medi, un patrimoni que cal protegir.

Un cop més haurem d'esperar que Madrid, i Saragossa en aquest cas, facin els deures. Continuarem amatents per tal que els cabals aprovats per la Comissió per la Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre s'inclouen en el Pla Hidrològic de la Conca de l'Ebre. Com van recordar la setmana passada a Tortosa el conseller de Medi Ambient i

el vicepresident del Govern, la Generalitat no es mou ni una coma dels cabals aprovats amb l'aval del nostre Parlament.

Catalunya és avui un referent en la gestió de l'aigua, hem de ser-ne conscients i sentir-nos-en orgullosos. Si ara podem donar exemple és no només per la integritat mantinguda en la defensa del riu Ebre, sinó també per les polítiques de la Nova Cultura de l'Aigua dutes a terme pel Govern de Catalunya en aquesta legislatura que acaba”.¹⁷³

El 25 d'octubre de 2010 va tenir lloc la reunió del Consell de l'Aigua de la conca de l'Ebre, després de la qual la PDE va emetre un comunicat en què lamentava que la CHE menyspreés la proposta de la CSTE i recordava que els cabals ambientals són “una restricció prèvia a l'assignació de recursos”. Segons la PDE:

“Durant la reunió d'avui s'ha fet arribar als assistents un esborrany del Pla de Conca, tot i que no és el definitiu ja que falten incorporar les propostes de cabals ambientals per a l'Eix de l'Ebre i especialment per al Segre i el Delta. Curiosament s'espera arribar a acords amb totes les comunitats, especialment la catalana en els propers dos mesos. Cal recordar que el proper mes tenen lloc eleccions autonòmiques a Catalunya i que les enquestes donen un possible canvi de govern. La PDE es pregunta si la CHE està esperant aquest possible canvi per negociar a la baixa els cabals del Delta i menysprear tots els treballs fets durant els darrers anys”.

5.2-La sentència del TC, les eleccions catalanes de 2010 i la fi dels tripartits

L'estiu de 2010 va estar marcat per la sentència del Tribunal Constitucional¹⁷⁴, que retallava novament l'Estatut aprovat en referèndum a Catalunya, i per la manifestació a Barcelona del 10 de juliol, organitzada per Òmnium Cultural amb el lema “Som una nació, nosaltres decidim”. La delegació institucional de les Terres de l'Ebre va acudir a la cita amb el lema “Les Terres de l'Ebre som vegueria”, en referència a les consideracions que la sentència del Tribunal Constitucional feia sobre els articles 90 i 91 de l'Estatut, inclosos en el Capítol VI (“El govern local”), secció tercera (“La vegueria”).¹⁷⁵

¹⁷³ En un sentit similar s'havia pronunciat aquell estiu el catedràtic Pedro Arrojo, que comparava la planificació a Catalunya amb els esborranys d'altres plans de conca i amb el de l'Ebre. ARROJO, P. (2010). “Catalunya dóna exemple amb l'aigua”. El Periódico de Catalunya, 24-7-2010, pàg. 7.

¹⁷⁴ STC 31/2010, de 28 de juny de 2010 (BOE núm. 172, de 16 de juliol de 2010), que resol el recurs d'inconstitucionalitat 8045-2006 interposat el 31 de juliol de 2006 per noranta nou diputats del Grup Parlamentari Popular del Congrés dels Diputats. http://boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2010-11409.

¹⁷⁵ Segons el Tribunal Constitucional (que examina les previsions estatutàries sobre la vegueria —“ens que per als demandants constitueixen un enigma”—, en el punt 41 a, b, c i d de la ja citada STC 31/2010), “a la creació, modificació o supressió de vegueries caldrà precedir la llei orgànica que alteri els límits provincials”.

Els articles de l'Estatut de Catalunya sobre la vegueria són els següents:
Article 90. La vegueria.

1. La vegueria és l'àmbit territorial específic per a l'exercici del govern intermunicipal de cooperació local i té personalitat jurídica pròpia. La vegueria també és la divisió territorial adoptada per la Generalitat per a l'organització territorial dels seus serveis.
2. La vegueria, com a govern local, té naturalesa territorial i gaudeix d'autonomia per a la gestió dels seus interessos.

En la campanya de les eleccions a la Generalitat de Catalunya del 28 de novembre de 2010, CiU insistia en el Roina i descartava la interconnexió (per no ser “sociològicament acceptable”, en paraules de qui havia estat conseller de Medi Ambient de la federació nacionalista, Ramon Espadaler)¹⁷⁶; També descartaven la interconnexió ERC i ICV, mentre que el PSC i el PP s’hi mostraven favorables.¹⁷⁷

Un altre tema que també es va posar sobre la taula durant la campanya electoral va ser el deute milionari de l’ACA. De fet (amb 19 vots a favor i 7 en contra, entre els quals els d’ajuntaments de CiU, Foment, Pimec i les organitzacions agràries), el Consell d’Administració de l’ACA havia aprovat poc abans inversions per valor de 9.400 milions d’euros per al període 2006-2015 que generaven dubtes sobre el finançament:¹⁷⁸

“Una de les al·legacions més repetides i reiterades ha estat la preocupació per fer possible la inversió del Programa i una raonable repercussió dels costos associats a la gestió de les infraestructures del cicle de l’aigua, que impliqui responsablement les administracions i els usuaris”.

Article 91. El Consell de Vegueria

1. El govern i l’administració autònoma de la vegueria corresponen al Consell de Vegueria, format pel president o presidenta i pels consellers de vegueria.
2. El president o presidenta de vegueria és escollit pels consellers de vegueria d’entre els seus membres.
3. Els consells de vegueria substitueixen les diputacions.
4. La creació, la modificació i la supressió, i també el desplegament del règim jurídic de les vegueries, són regulats per llei del Parlament. L’alteració dels límits provincials, si s’escau, s’ha de portar a terme d’acord amb el que estableix l’article 141.1 de la Constitució.

Pel que fa a les vegueries cal recordar que el Parlament de Catalunya va aprovar, el 27 de juliol de 2010, la Llei 30/2010, del 3 d’agost, de Vegueries (<http://www.parlament.cat/document/cataleg/48036.pdf>), publicada en el BOPC 785/08, de 30 de juliol de 2010 i promulgada el 3 d’agost de 2010 (DOGC 5708, 6-9-2010).

Per a l’evolució històrica i altres aspectes de la vegueria vegeu: Gracia Retortillo, Ricard (2008). *La vegueria com a govern local intermedi a Catalunya. Encaix constitucional de la seva regulació estatutària*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d’Estudis Autònòmics.

¹⁷⁶ PALAU, Ò. (2010). “CiU enterra la interconnexió de l’Ebre i la dessalinització”. *El Punt*, 19-11-2010, pàg. 2.

¹⁷⁷ MESEGUER, Ò. (2010). “La pluja eixuga el debat en la legislatura de la sequera”. *El Punt*, 15-11-2010, pàg. 5.

¹⁷⁸ Dels 9.404,8 milions d’euros d’inversió total prevista per al període 2006-2015, el 67% (6.288,2 milions) s’haurien d’invertir al Districte de Conques Fluvials de Catalunya i, el 33% restant (3.116,7 milions) a les conques intercomunitàries. Per origen del finançament, el 59% (5.521 milions) correspondria a l’ACA, el 25% (2.363,4) a altres departaments de la Generalitat, l’11% (1.007,5 milions) als ens locals, el 3% (345,7) a l’Administració estatal i el 2% (167,4) als usuaris. De la inversió total prevista ja estan executats els 2.300 milions destinats a fer front a la sequera. Quant a les inversions pendents “per valor de 3.100 milions d’euros per part de la Generalitat, el Pla planteja que es facin a través de l’aplicació de la disposició addicional tercera de l’Estatut i del nou Contracte-Programa ACA-Generalitat”. Font: ACA

Una preocupació i una voluntat de solució expressada en la moció 74/VIII del Parlament del dia 29 d'abril, sobre el finançament de l'ACA, que va ser aprovada amb el suport de CiU, PSC, ERC i ICV-Eua (90%).¹⁷⁹

En paraules del conseller, aquesta moció “obre el camí i ha de ser un referent per cercar el consens i el compromís polític i social a l'entorn de l'aigua. Aquesta és una tasca i un objectiu urgent d'impulsar i d'assolir pel Govern de la Generalitat, amb el suport del Parlament de Catalunya, durant la propera legislatura, a fi d'assegurar la continuïtat i la qualitat dels serveis del cycle de l'aigua al nostre país en el futur”.¹⁸⁰

El conseller Baltasar deixava doncs la tasca “urgent” per a un altre Govern i, arran de la fi del segon tripartit per la desfeta del PSC i d'ERC a les urnes en les eleccions al Parlament de Catalunya del 28 de novembre de 2010 — a les Terres de l'Ebre, amb el canvi de Govern a la Generalitat, Lluís Salvadó deixava la Delegació del Govern, que passava a mans de Xavier Pallarés (CiU) —, va ser el Govern d'Artur Mas (CiU) qui es va trobar sobre la taula la mesura impopular d'apujar la factura de l'aigua.¹⁸¹

L'augment del 8,5% del cànon de l'aigua, aprovat en la Llei d'acompanyament dels pressupostos de la Generalitat el 20 de juliol de 2011, és el preu de la gestió de la sequera i d'haver fet els deures en relació a la legislació europea en matèria d'aigües i en exercici de la competència exclusiva que estableix l'article 117.1.b) de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

¹⁷⁹ Moció 74/VIII (Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya núm. 693, de 3-5-2010) amb la qual el Parlament de Catalunya insta el Govern a:

“Definir les bases economicofinanceres de l'Agència Catalana de l'Aigua per a l'horitzó 2010-2020, tenint en compte que ha de seguir els criteris següents:

- Tendir a l'estabilització i a la posterior reducció gradual del deute (...)
- Impulsar l'actualització del contracte programa per al període 2011-2018, per tal de consolidar el marc financer que garanteixi la viabilitat econòmica a llarg termini (...)
- Finançar les inversions en curs i pendents, d'acord amb el Programa de mesures, amb càrrec al finançament establert per l'Estatut d'Autonomia de Catalunya en la disposició addicional tercera, i en concordança amb el Pla Catalunya per a les infraestructures hidràuliques.
- Tendir, de manera concertada amb els agents econòmics i socials, cap al mandat de recuperació de costos que estableix la Directiva Marc de l'Aigua, vetllant perquè aquest procés, que haurà d'ésser necessàriament gradual, no afecti la competitivitat dels sectors productius, ni la situació de les economies domèstiques, i aplicant les alternatives que comportin més eficàcia i eficiència.
- Millorar els mecanismes de tarifació social l'abastament d'aigua domiciliària, per tal de garantir el dret de tota persona a rebre un subministrament d'aigua potable suficient per a cobrir-ne les necessitats bàsiques, sigui quina sigui la situació econòmica”.

¹⁸⁰ Comunicat del DMAH, 16 de setembre de 2010.

¹⁸¹ Poc abans de les eleccions, el catedràtic d'Ecologia de la UB i membre de la FNCA, Narcís Prat, reptava els candidats a través de l'article “Un pla d'aigua gairebé perfecte” (El Periódico, 20-9-2010, pàg. 8): “Assegurar el finançament de l'excel·lent Pla de gestió del districte hidrogràfic de Catalunya és un problema polític en què sembla que els polítics tenen por de comunicar als ciutadans que amb un esforç de 50 euros a l'any (que implica garantia i qualitat de subministrament) no tornaran a patir les angoixes del 2008”. Durant la campanya, els partits van coincidir en la necessitat d'apujar el rebut de l'aigua però van discrepar en la quantitat i els terminis. El conseller Baltasar afegia: “Parlem del preu de l'aigua, però no del preu de no tenir aigua. Seria terrible”. En aquest sentit, estudis encarregats per l'ACA avaluen l'impacte econòmic d'un escenari d'emergència amb talls d'aigua al sistema ATLL en 8.500 milions d'euros, gairebé 7 punts del PIB de Catalunya).

ANY 2011

5.3-La tornada del PP al Govern de l'Estat i la represa de les mobilitzacions

El 27 de desembre de 2011 va començar la desena legislatura de les Corts Generals amb el PP al Govern espanyol. La crisi financera i econòmica que s'havia iniciat el 2008 i que encara arrosseguem va castigar el PSOE de José Luis Rodríguez Zapatero i va donar la presidència a Mariano Rajoy. El ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Marí de Cristina Narbona i Josep Puxeu va desaparèixer, i Miquel Arias Cañete va ser nomenat ministre d'Agricultura Alimentació i Medi Ambient¹⁸². Igual que amb el govern d'Aznar...

“La història es repeteix, i les polítiques sobre l'aigua semblen condemnades a ser com una sèria. El ministre Miquel Arias Cañete va anunciar ahir que promourà un gran pacte de l'aigua que desembocarà en un nou Pla Hidrològic Nacional (PHN)...Cañete va deixar oberta l'opció que en el futur puguin fer-se transvasaments des de les conques hidrogràfiques 'excedentàries' cap a les que tinguin dèficits...La denominació Pla Hidrològic Nacional pot reobrir ferides al delta de l'Ebre. Per a uns sembla treta del bagul dels records; per a d'altres, té tota la força i la significació d'una missió ajornada i pendent...Arias Cañete va recordar l'expedient de la UE contra Espanya per no haver elaborat els plans de conca (de 25 plans només n'hi ha un: el redactat pel tripartit a Catalunya), la finalitat dels qual és recuperar el bon estat ecològic dels rius abans del 2015”.¹⁸³

El ministre es referia al fet que la Comissió Europea havia dut l'Estat Espanyol davant el Tribunal de Justícia de la UE per incompliment del dret ambiental europeu.¹⁸⁴

¹⁸² El primer ministeri de Medi Ambient d'un govern espanyol va ser el creat el 1996 per José María Aznar. Abans de Jaume Matas i Elvira Rodríguez la titular havia estat Isabel Tocino.

¹⁸³ CERRILLO, A. (2012). “Cañete obre la via als transvasaments”. La Vanguardia, 2-2-2012, pàgs. 22-23.

¹⁸⁴ Segons havia anunciat la mateixa Comissió el 16 de juny de 2011: “La DMA de la UE disposa la publicació pels Estats membres de plans hidrològics per a cada conca fluvial el 22 de desembre de 2009 com a molt tard. Espanya ha d'adoptar 25 plans en total, però només n'ha adoptat i notificat un fins ara (el Pla de gestió del Districte de Conca Fluvial de Catalunya).

Malgrat prevencions anteriors (vegeu IP/11/91), com que els plans no s'han adoptat encara gairebé un any i mig després d'acabat el termini, la Comissió ha decidit portar Espanya davant el Tribunal de Justícia de la UE. El retard en la presentació dels plans hidrològics de conca posa en perill l'objectiu de la Directiva Marc de l'Aigua, que és aconseguir el seu bon estat ecològic i químic el 2015. Segons la classificació de la Directiva, el «bon estat» es defineix com un lleuger desviament respecte a les normes de referència que reflecteixi la inexistència o l'escàs grau de pressió humana quant a l'abundància de flora i fauna aquàtiques, la disponibilitat de nutrients, els nivells de salinitat i temperatura i la presència de contaminants químics preocupants. Els plans hidrològics de conca aporten una perspectiva global dels principals problemes de cada conca hidrogràfica i han de constar de les mesures concretes necessàries per aconseguir els objectius de qualitat mediambiental. L'abril de 2011, la Comissió va decidir portar quatre Estats membres més (Bèlgica, Dinamarca, Grècia i Portugal) davant el Tribunal per no haver adoptat els seus plans hidrològics de conca (vegeu IP/11/438)”.

L'altre assumpte pel qual Espanya va ser denunciada és l'incorrecte tractament de les aigües residuals procedents d'aglomeracions de més de 10.000 habitants que s'aboquen en zones sensibles. La falta de sistemes de tractament adequat, que haurien d'existir des de 1998, representa un risc per a la salut humana, les aigües continentals i el mitjà marí. A Espanya, almenys 39 ciutats d'aquesta grandària de tot el país aboquen les seves aigües residuals urbanes en zones sensibles o potencialment sensibles des del punt de vista mediambiental sense un tractament adequat. La Comissió va enviar a Espanya un dictamen motivat l'1 de desembre de 2008 instant-la a complir els requisits de la Directiva (vegeu IP/08/1802). Espanya ha

L'octubre de 2012, Espanya va ser condemnada per no haver redactat a temps els plans de conca.¹⁸⁵

“Però el que ha passat ha estat, sobretot, una desautorització al govern del PSOE, que va ser incapaç de tirar endavant aquesta planificació, a causa de les discrepàncies entre les comunitats autònomes. Quina paradoxa! Mentre a la UE vuit països han estat capaços de posar-se d'acord per planificar l'ús de l'aigua del Danubi, a Espanya els rius intercomunitaris (Guadalquivir, Guadiana, Ebre, Tajo, Duero...) encara no tenen cap pla rector pactat: ningú que els cuidi”¹⁸⁶.

En aquest sentit, en relació a la Directiva Marc d'Aigües i a les tensions entre les comunitats autònomes, arran de les reformes dels estatuts d'autonomia dels anys anteriors, el CEDAT observava:¹⁸⁷

“Des del debat social que va precedir a l'aprovació del primer PHN el 2001, la gestió de l'aigua a Espanya ha estat sotmesa a una forta pressió derivada de la contaminació del debat amb l'atiament de rivalitats territorials que, en molts casos cobrien interessos econòmics poc amigables amb el medi ambient i relats simbòlics allunyats d'una veritable preocupació per la gestió d'un recurs escàs i vulnerable, particularment, en el cas d'un estat amb la ubicació geogràfica i les condicions climàtiques d'Espanya...el cert és que una irresponsabilitat i abandonament de funcions tan rellevant en una matèria sensible com l'aigua, posa en perill els objectius de qualitat de la Directiva i la gestió apropiada del recurs, clau per a la qualitat de vida i el funcionament apropiat dels ecosistemes, permet dubtar sobre l'autenticitat de la preocupació per l'aigua que els debats apassionats dels últims deu anys semblaven indicar. Contràriament, sembla que, una vegada més, l'electoralisme i el localisme, si no altres ismes menys confessables, han presidit una política hidrològica que ha fallat estrepitosament quan s'ha reclamat responsabilitat i eficiència des de la Unió, bo i demostrant, una vegada més, la poca sensibilitat ambiental real de l'Estat espanyol i la seva dependència de la normativa comunitària per adoptar polítiques efectives en aquest àmbit”.

Les rivalitats territorials, els localismes i els relats simbòlics han estat presents en les reformes dutes a terme els últims anys per diverses comunitats autònomes en els seus estatuts¹⁸⁸. Aquestes reformes estatutàries han posat de manifest els intents de les comunitats autònomes per intentar “blindar” els rius i els drets sobre l'aigua.¹⁸⁹

registrat progressos des de llavors, però transcorreguts tretze anys des del final del termini, el seu compliment global segueix sent deficient (IP/11/729). D'altra banda, a Catalunya, el 2010 la Fiscalia va obrir diligències contra l'Ajuntament de Tivissa i set ajuntaments més de Catalunya per la pressumpta comissió de delictes contra el medi ambient a conseqüència dels vessaments d'aigües residuals.

¹⁸⁵ Sentència del Tribunal de Justícia de la UE de 4-10-2012, assumpte C-403/11: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=128021&pageIndex=0&doclang=ES&mode>. (Per a la situació actual dels plans de conca a l'Estat espanyol veure: http://ec.europa.eu/environment/water/participation/map_mc/countries/spain_en.htm).

¹⁸⁶ CERRILLO, A. (2012). “Els rius d'Espanya desemboquen a Luxemburg”. La Vanguardia, 13-10-2012, pàg. 35.

¹⁸⁷ “Vies d'aigua en la gestió hidrològica: els plans de conca”. Butlletí electrònic del CEDAT, nº 25, juliol de 2011 (<http://www.cedat.cat/butlleti/html/cat/2011/juliol.htm>).

¹⁸⁸ La desconfiança en les comunitats de les conques cedents (especialment Aragó i Catalunya en el cas de l'Ebre i Castella-La Manxa en el del Tajo) i les reiterades demandes d'aigua de les receptores (sobre tot València i Múrcia) són al rerefons dels articles referits a l'aigua en els nous estatuts. Això explica els diversos recursos d'inconstitucionalitat presentats, per exemple:

ANY 2012

5.4- Les eleccions catalanes de 2012 i el procés cap a la independència

El 25 d'abril de 2012 la CHE va fer pública la seva proposta de cabal ecològic del riu en el tram final, uns 106 m³/s. El delegat ebrenc del Govern, Xavier Pallarés, afirmava l'endemà:

“Hem d'imposar el cabal aprovat per la Comissió per la Sostenibilitat i el Parlament, sinó correm el risc d'un possible transvasament...és més que evident que actualment l'Ebre ja no té aigua....no és tant important la convocatòria de la Comissió per a la Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre, perquè no ens garanteix que puguem abolir la proposta de la CHE, sinó que hem d'agafar el cabal aprovat per aquesta Comissió i iniciar una estratègia de treball perquè no podem tolerar que s'implanti aquest cabal”.¹⁹⁰

I, l'aleshores conseller de Territori i Sostenibilitat¹⁹¹, Lluís Recoder, lamentava el 25 de maig, en la reunió de la CSTE, el fet que el PHE “estableixi una quantitat fixa per tot l'any (el govern català en planteja 3) en compte que les demandes varien segons l'època de l'any, així com també les pluges i les aportacions naturals als rius”.¹⁹²

a) Aragó, València, Múrcia, les Illes Balears, La Rioja, el Grup Parlamentari Popular i el Defensor del Poble van recórrer l'Estatut de Catalunya pel que disposa respecte a l'aigua (per a veure els recursos i les sentències: <http://www.parlament.cat/web/documentacio/estatut/recursos-constitucional>);

b) Extremadura i València van recórrer l'Estatut d'Andalusia per l'exclusivitat competencial de l'art. 51 (declarat inconstitucional per la STC 30/2011, de 16 de març de 2011, BOE núm. 86, 11-4-2011);

c) l'extralimitació de competències en aquesta matèria també va motivar el recurs de La Rioja contra tres articles de l'Estatut d'Aragó; d) i Extremadura va recórrer diversos articles sobre l'aigua i el Duero de l'Estatut de Castella i Lleó. Com el simbolisme del Duero en el cas de Castella i Lleó, també el simbolisme històric del Guadalquivir ha estat en el centre del debat sobre l'EA d'Andalusia, i el del Tajo en el de Castella-la Manxa, on el transvasament al Segura es veu com una sagnia amb data de caducitat (2015, coincidint amb la data límit per al compliment dels objectius imposats per la DMA).

¹⁸⁹ “És l'Estat qui ha de garantir, al marge de ‘blindatges competencials’ o reivindicacions autonòmiques a la jurisprudència constitucional”, que l'ineludible reconeixement de l'autonomia i de la diversitat pròpies –per ser diferents necessàriament els interessos propis de cada regió– no es tradueix en una desigualtat material entre territoris, i, més greu encara, en un model de desvertebració territorial”. MELLADO RUIZ, L. (2008), *Estado, comunidades autónomas y política del agua sostenible*. VI Congreso Ibérico sobre gestión y planificación de agua. Vitoria, 2008.

¹⁹⁰ Nota de premsa de la Generalitat, 26-4-2012.

¹⁹¹ El primer govern de l'Estat espanyol a tenir un Departament de Medi Ambient va ser el de la Generalitat, amb Albert Vilalta (CiU) com a conseller. La construcció d'estacions depuradores d'aigües residuals i la clausura d'abocadors no controlats van ser les primeres accions dutes a terme. Pere Macias, Joan Ignasi Puigdollers, Felip Puig i Ramon Espadaler ser els altres titulars de Medi Ambient dels governs de Jordi Pujol entre 1991 i 2003. Amb els tripartits, Salvador Milà i Francesc Baltasar, tots dos d'ICV, van ocupar el Departament de Medi Ambient i Habitatge. Amb el primer govern d'Artur Mas, aquest departament es va convertir en el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural (amb Josep Maria Pelegrí al capdavant). Des de 2010 s'anomena Departament de Territori i Sostenibilitat i ha tingut dos consellers: Lluís Recoder i, actualment, Santi Vila.

¹⁹² Nota de premsa, Generalitat de Catalunya, 25-5-2012.

La massiva manifestació de la Diada de 2012, organitzada per l'Assemblea Nacional Catalana a Barcelona, va tenir com a lema "Catalunya, nou estat d'Europa" i va reclamar obertament la independència de Catalunya. El president Artur Mas va avançar les eleccions dos anys abans d'acabar la legislatura; el delegat ebrenc del Govern, Xavier Pallarés, feia balanç el 6 de novembre de 2012 i destacava "les al·legacions al Pla de Conca de l'Ebre, aprovades la passada setmana i que s'han fet arribar als ajuntaments i consells comarcals, perquè amb la més àmplia majoria possible, es presenten a la CHE i a la UE".¹⁹³

El 29 d'octubre de 2012 el mateix Recoder presidia novament una reunió de la CSTE per debatre i aprovar les al·legacions al PHE, entre les quals les referides al règim de cabals del riu i altres sobre l'estat del meandre de Flix i la gestió dels embassaments per incrementar el cabal de sediments cap al Delta.¹⁹⁴

En les eleccions del 25 de novembre, tot i haver guanyat els comicis, CiU no va aconseguir majoria suficient per governar en solitari; però sí el suport d'ERC per garantir l'estabilitat parlamentària. A les Terres de l'Ebre, Xavier Pallarés repetia com a delegat de la Generalitat.¹⁹⁵ El Pla de Govern per al període 2013-2016 té el desenvolupament sostenible i la cohesió territorial com un dels set eixos estratègics i, pel que fa a l'aigua, planteja "gestionar millor l'aigua com a recurs escàs i valuós, amb una visió integral del cicle i amb especial cura de la qualitat dels nostres rius".¹⁹⁶

ANY 2013

L'any 2013 va estar marcat per tres episodis rellevants pel que fa a les implicacions ambientals i identitàries a les Terres de l'Ebre i a la participació de la PDE, dels partits polítics i de la societat civil ebrenc i catalana: l'aprovació de l'esborrany del PHE al Consell de l'Aigua de la conca de l'Ebre; l'esclat de la "bombolla sísmica" del magatzem de gas Castor; i el Pacte Nacional pel Dret a Decidir.

El 4 de juliol de 2013 el Consell de l'Aigua de la conca de l'Ebre va aprovar¹⁹⁷ l'esborrany del PHE per tal que, l'endemà, el Comitè d'Autoritats Competents li donés conformitat, pas previ a la seva aprovació definitiva per part del Govern espanyol mitjançant un reial decret. De les nou comunitats autònomes representades en el Consell de l'Aigua, només Catalunya va votar en contra de l'esborrany.¹⁹⁸

¹⁹³ Nota de premsa, Generalitat de Catalunya, 6-11-2012.

¹⁹⁴ Nota de premsa, Generalitat de Catalunya, 29-10-2012.

¹⁹⁵ Nomenament per Decret 52/2014 (DOGC 6606 de 17-4-2014).

¹⁹⁶ http://www.govern.cat/pres_gov/AppJava/govern/pla-govern/desenvolupament.html#titu7.

¹⁹⁷ 72 vots a favor, 5 abstencions (2 dels vocals de les hidroelèctriques i 1 del vocal d'altres usos, 1 de la UGT i 1 d'Izquierda Unida) i 9 vots en contra (6 dels vocals representants de la Generalitat de Catalunya, 2 dels vocals de les associacions ecologistes i 1 de la Chunta Aragonesista).

¹⁹⁸ Les comunitats autònomes tenen 34 representants al Consell de l'Aigua: 12 Aragó, 6 Catalunya, 4 Navarra, 4 La Rioja, 2 Castella i Lleó, 2 el País Basc, 2 Cantàbria, 1 Castella-la Manxa i 1 la Comunitat Valenciana. La resta del Consell de l'Aigua el formen representants ministerials i tècnics (15), de les

Segons afirmava el Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient, el PHE “demostra una gran sensibilitat ambiental” i “es desenvolupa en base a tres pilars fonamentals”: el compliment d'objectius ambientals, la satisfacció de demandes actuals i futures i la millora de la gestió de fenòmens extrems. Pel que fa als cabals ecològics, destacava:

“El fet de fixar uns cabals ecològics en determinats punts suposa una plasmació d'un compromís ambiental col·lectiu i un avenç rellevant des de la perspectiva històrica del procés de planificació a la Conca. Aquesta definició ha resultat de gran complexitat es del punt de vista tècnic i de gran importància des del punt de vista ambiental, social i econòmic i per això, les decisions que s'adoptin en el Pla estan dirigides a assegurar una coherència i equilibri, ja que té l'ambició de ser un instrument de cohesió social que uneixi totes les voluntats, amb solucions ambicions, però també realistes. [...]

Els cabals ecològics no s'expressen amb un nombre únic, ja que són els cabals mínims a respectar per cada mes de l'any. En el cas de l'Ebre a la desembocadura, el cabal menor ($80\text{m}^3/\text{s}$) correspon als mesos d'estiu i tardor i el major a març ($150\text{m}^3/\text{s}$).¹⁹⁹

El PHE també satisfieia els regants de l'esquerra de l'Ebre, que havien votat un “sí crític”, i els de la dreta, que afirmaven en boca del seu president, Manolo Masià: “Han fet un pla equilibrat i està molt bé per a tots, per als de dalt, per als del mig i per a nosaltres”. En canvi, l'opinió de la PDE sobre el pla del ministre Cañete era ben diferent: “El que s'ha aprovat ratlla el delictes ecològic. S'ha posat en marxa una nova marxa militar” va afirmar Manolo Tomàs, el portaveu de la PDE.²⁰⁰

D'altra banda, pel que fa al magatzem de gas Castor, el 8 de setembre de 2013 la “bombolla sísmica” que s'estava inflant des de 2007 va esclatar en forma d'un primer terratrèmol, que va ser seguit per més de mig miler de sismes:

“El 2013, una onada de moviments sísmics va sacsejar les Terres de l'Ebre i el Baix Maestrat. Van sonar totes les alarmes i el projecte Castor es va catapultar a les portades dels mitjans. I tot per un magatzem submarí de gas instal·lat vint-i-dos quilòmetres mar endins, davant de Vinaròs i Alcanar, gestat amb ‘estiuenca nocturnitat’ i sense els informes sísmics exigibles, al costat mateix d'una falla de dimensions considerables. Les advertències insistent van ser obviades i els promotors van tirar pel dret, ocultant el fracàs de les proves d'injecció” (Marsal, 2014).

Tot i que el Castor no és un dels tres conflictes descrits en aquesta tesi com a cas d'estudi, interessa destacar-lo per: a) el suport que la Plataforma Ciutadana en Defensa de les Terres del Sénia ha rebut per part de la PDE i, b) per les connexions que, arran dels terratrèmols, es van establir entre el projecte Castor, la indústria petroquímica de Tarragona i la central nuclear Vandellòs II (Marsal, 2014: 96).

Quant al Pacte Nacional pel Dret a Decidir, la PDE s'hi va adherir i va participar, omplint d'estelades i nusos antitransvasament el tram reservat al pont d'Amposta, en la

administracions locals (3), dels usuaris (32), de les organitzacions agràries (2), dels grups ecologistes (2), empresarials (1) i sindicals (1).

¹⁹⁹ NP Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient (gabinet de premsa CHE) 4-7-2013.

²⁰⁰ CARALT, A. (2103). “Aprovat per majoria el pla de conca que ofega el cabal de l'Ebre català”. Diari de Tarragona, 5-7-2013, pàg. 21.

Via Catalana des d'Alcanar fins al Pertús organitzada per l'ANC l'11 de setembre.²⁰¹ L'any 2014, després de la "V" de l'11 de setembre, la PDE també es va implicar en el Pacte Nacional pel Dret a Decidir i en el "procés de participació ciutadana" organitzat el 9-N com a consulta alternativa perquè els catalans manifestessin la seva opinió sobre el futur polític de Catalunya. El govern Espanyol havia recorregut el decret de convocatòria de la consulta i el recurs va ser admès a tràmit pel TC, que la va suspendre cautelarment. Finalment, el "procés de participació ciutadana" es va acabar celebrant (tot i haver estat també recorregut i tot i que el TC va suspendre els actes impugnats)²⁰². El 9-N va ser declarat inconstitucional pel TC set mesos després d'haver-se celebrat.

ANY 2014

5.5-El Pla de Conca de l'Ebre (RD 129/2014)²⁰³. La conca intercomunitària

El 2014, finalment, amb cinc anys de retard sobre la data prevista i dos anys després de la condemna per incompliment de la Directiva Marc, va tenir lloc l'aprovació del RD 129/2014, el Plan Hidrológico de la parte española de la Demarcación Hidrográfica del Ebro (PHE).²⁰⁴

"Res de nou en l'aprovació del Pla Hidrológico de l'Ebre (PHE). Ja fa temps que sabem que aquest pla és un frau científic, ambiental i social, just el contrari que va dir ahir la vicepresidenta del Govern en anunciar la seva aprovació pel Consell de Ministres".²⁰⁵

"La vicepresidenta del Govern, Soraya Sáez de Santamaría, va argumentar en la roda de premsa posterior al Consell de Ministres que els cabals s'havien definit 'després d'un ampli procés de participació, aplicant criteris científico-tècnics que, a més, són coherents amb la realitat física del riu i satisfan totes les exigències de la normativa de planificació'".²⁰⁶

Aquest cop, el Govern de la Generalitat i la PDE coincidien a rebutjar frontalment el pla, a diferència del que havia passat l'any 2000, en considerar insuficient el cabal mínim previst: 3.010 hm³/any a Tortosa i 3.370 hm³/any a la desembocadura. Molt lluny de la proposta que defensava des de 2007 la CSTE.²⁰⁷ En el cas dels regants, en canvi:

²⁰¹ <http://lamarfanta.blogspot.com.es/2013/09/la-via-catalana-provoca-una-riuada.html>.

²⁰² <http://file02.lavanguardia.com/2014/11/04/54418916154-url.pdf>.

²⁰³ BOE núm. 52, de 1-3-2014 (<http://www.boe.es/boe/dias/2014/03/01/pdfs/BOE-A-2014-2223.pdf>).

²⁰⁴ <http://www.lamoncloa.gob.es/consejodeministros/referencias/Paginas/2014/refc20140228.aspx>;
PHE 2010-2015: <http://www.chebro.es/contenido.visualizar.do?idContenido=14093&idMenu=3048>.
(Per a la situació actual dels plans de conca a l'Estat espanyol veure: http://ec.europa.eu/environment/water/participation/map_mc/countries/spain_en.htm).

²⁰⁵ PRAT. N. (2014). "Un fraude científico, ambiental y social". El Periódico, 1-3-2014, pàg. 4.

²⁰⁶ BERBÍS. S. (2014). "El Govern firma la condemna del delta de l'Ebre al patiment". El Periódico, 1-3-2014, pàgs. 2-3.

²⁰⁷ La proposta de 2007 va ser de 12.783 hm³ anuals per a anys humits, 9.691 hm³ anuals per a anys mitjans i 7.168 hm³ anuals per a anys secs.

“Malgrat que la comunitat [de regants de l’esquerra] va ser l’ànima en l’oposició al gran transvasament de l’Ebre cap a Barcelona de 1974, al 1981 va ser la que va impulsar més decididament el mini cap a Tarragona i donà suport al PHN de 2001, girant l’esquena al territori, com de nou es fa ara amb el nou Pla de Conca, arrengrats amb els regants aragonesos i el PP” (Carot, 2014: 140).

El 30 de març de 2014 començava “una nova etapa de lluita”, afirmava Manolo Tomàs. I, Lo Passador, “per primera vegada s’incorporava a la iconografia de la lluita per la porta gran”²⁰⁸: més de 15.000 persones creuaven el pont entre Sant Jaume d’Enveja i Deltebre per cridar novament “Lo riu és vida, no al transvasament” i per dir “no” al PHE amb el lema “L’Ebre sense cabals és la mort del Delta”. Catorze anys després tornaven els nusos de sal i la PDE demanava la creació d’una comissió científica i més implicació del Govern de Catalunya contra el pla de conca²⁰⁹. A la manifestació destacava aquest cop per primera vegada representació nacional de CiU i de la CUP (que havia entrat al Parlament el 2012), a més dels caps d’ERC, el PSC i ICV, entre altres. Una altra presència destacada va ser la de Carme Forcadell en representació de l’ANC. Tot plegat, el mateix dia que a Tarragona se signava l’acord per Barcelona World.²¹⁰

El dia 10 de juliol de 2014 es va commemorar el 25è aniversari del CAT durant el qual el president de la Generalitat va destacar la importància del “ministransvasament” per a garantir l’abastament d’aigua de consum domèstic i per a la indústria química, els serveis turístics i el desenvolupament del sector agroalimentari al Camp de Tarragona i a les Terres de l’Ebre²¹¹. En la salutació del llibre *25 anys d’aigua* (Carot, 2014), que commemora l’efemèride del CAT, Artur Mas recordava:

“No va ser fàcil arribar a un consens per tirar endavant un projecte d’aquesta magnitud...Les comprensibles reticències de les Terres de l’Ebre es contraposaven amb les també raonades demandes de la societat tarragonina, que no disposava de prou recursos hídrics per atendre la població, la indústria i l’agricultura....Però amb bona voluntat i ganes d’entesa, les comarques del sud de Catalunya van donar un molt bon exemple del que es pot arribar a fer quan se cerquen acords profitosos per a tothom i s’aparquen les diferències” (Carot, 2014: 13).

Al seu torn el president del CAT, Antoni Hubert, es referia al canvi de model en la gestió de l’aigua en els últims 25 anys amb un joc de paraules, “de l’*start* a l’*smart*”:

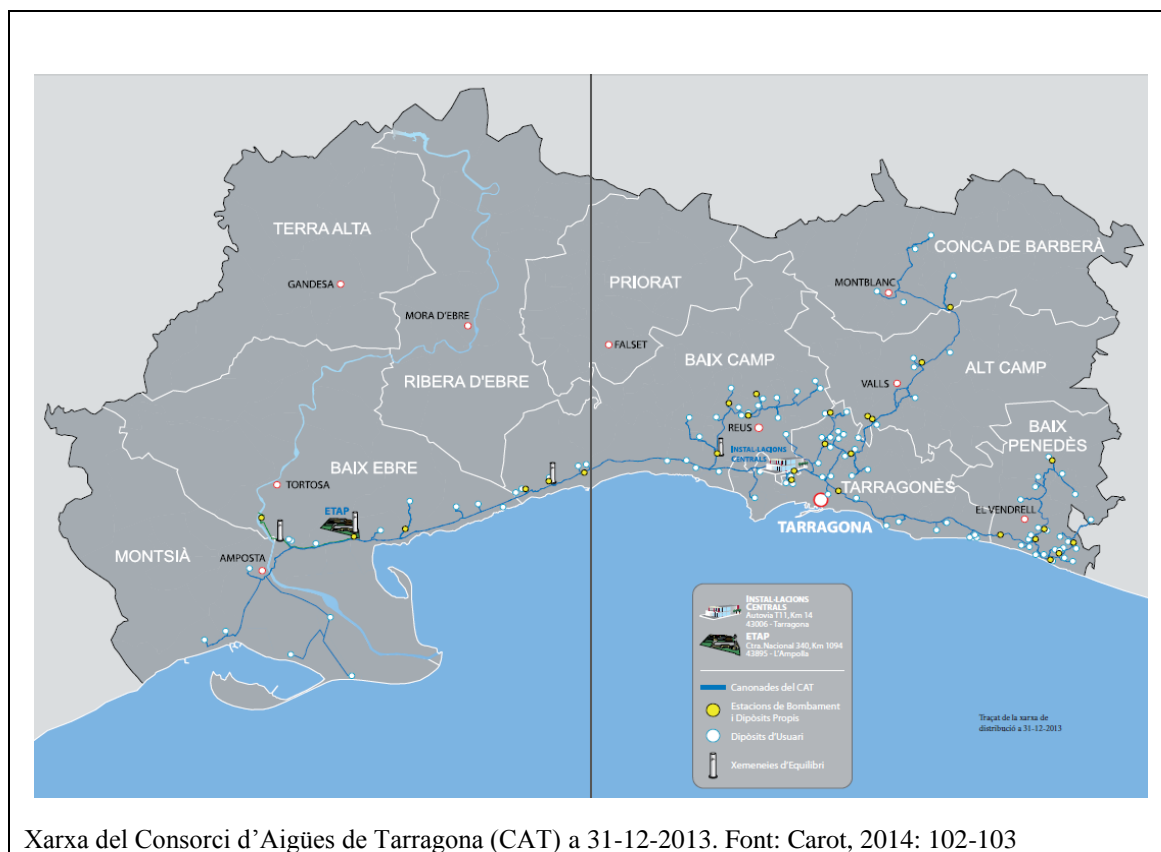
“De l’*start* d’aquell 31 de juliol de 1989, quan en primer el botó es va posar en marxa la distribució d’aigua, fins a l’*smart* que entrarà en servei aquest 2014, hi ha un canvi substancial però el mateix compromís amb l’eficiència” (Carot, 2014: 18).

²⁰⁸ BERBÍS, S. / CABANES, S. (2014). “Amunt el nus!”. *Aguaita.cat*, 30-3-2014.

²⁰⁹ MILLAN, M. (2014). “La PDE reclama al Govern més implicació contra el pla de conca”. *Diari de Tarragona*, 8-10-2014, pàg. 25.

²¹⁰ <http://www.lavanguardia.com/politica/20140330/54405270195/erc-icv-i-la-cup-carreguen-contrapacte-mas-navarro-per-impulsar-bcn-world.html>.

²¹¹ http://www.president.cat/pres_gov/AppJava/president/notespremsa/273661/president-mas-consorci-daigues-tarragona-clar-exemple-coses-fan-consens-fent-pinya-surt-guanyant.html.

Xarxa del Consorci d'Aigües de Tarragona (CAT) a 31-12-2013. Font: Carot, 2014: 102-103

El president del CAT també es va referir al PHE:

“Estem atents al pla de conca, que pot perjudicar l'Ebre i el seu Delta, que hem de defensar com a ecosistema que és reserva de la biosfera, i per la probable afectació negativa en la nostra activitat segons com vagin les coses”.²¹²

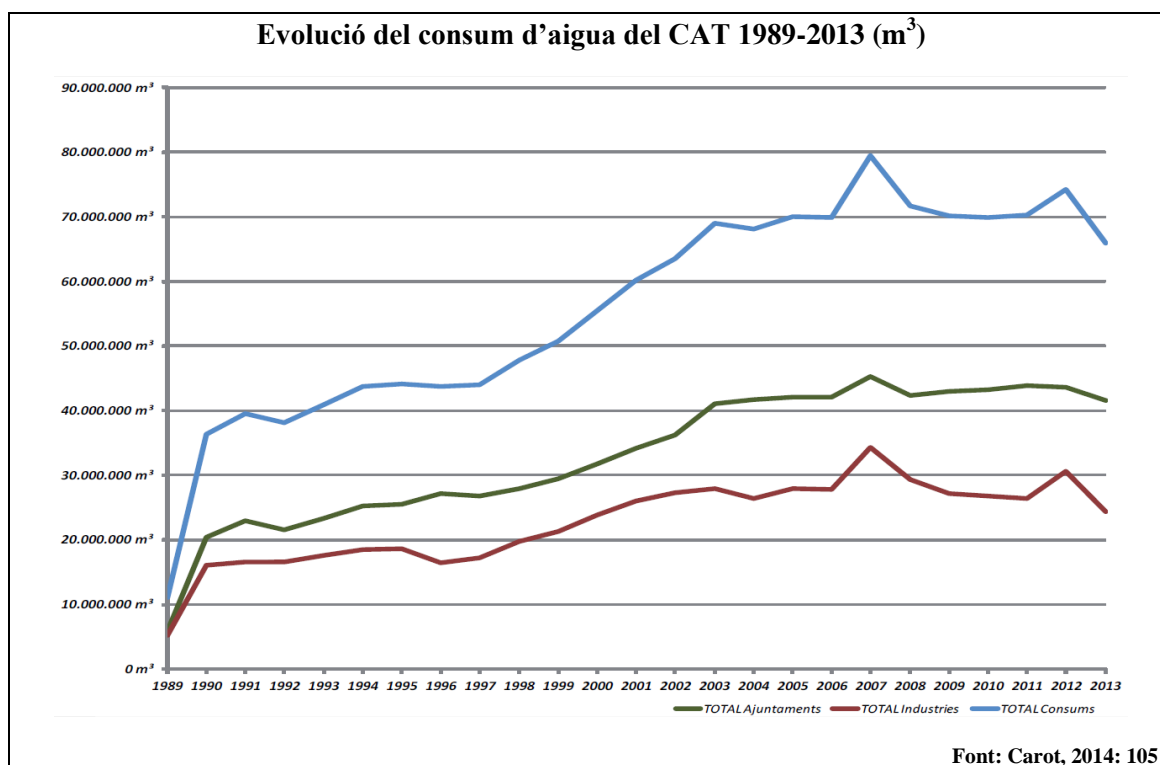
La vinculació del CAT amb la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre es manifesta en el llibre *25 anys d'aigua*:

“La declaració de Reserva de la Biosfera suposa una fita important, amb tres potes clares: Una simbiosi entre agricultura i turisme que implica la regeneració del factor humà; blinda el riu, ja que busca el cabal sostenible (un element més en benefici de la conservació), i és una aposta per un model d'ordenació i gestió sostenibles. En definitiva, suposa el punt de partida per a un nou camí. Representa una idea de territori. Permet definir una marca, treballar en cooperació entre tots els agents i organismes, com l'encaix amb el CAT, per la sintonia amb els seus principis i compromisos de Responsabilitat Social i en raó de l'activitat pròpia, com és garantir el subministrament d'aigua de qualitat amb criteris d'eficiència i sostenibilitat. Tot això sense oblidar que es manté una activitat continuada de sensibilització i divulgació, relació amb el Govern, les administracions, institucions i entitats del territori” (Carot, 2014: 39).

Des de la posada en servei al juliol de 1989 l'evolució del consum d'aigua del CAT ha estat ascendent fins el 2007, quan es va experimentar una reducció continuada fins el

²¹² http://www.ebredigital.cat/media/tv/videonoticia/1147_mas-presideix-commemoracio-dels-25-anys-del-cat.php

2011. Aquell any el consum va tornar a pujar fins el 2012. Des de llavors el consum ha tornat a ser descendent, tal i com s'aprecia en aquest gràfic:

El 19 de novembre de 2014, la PDE denunciava el Govern espanyol davant la representació de la Comissió Europea a Barcelona; poc després, la mateixa PDE viatjava a Brussel·les per reiterar la seva oposició al PHE davant les instàncies comunitàries. A finals de 2014, en compliment de la Directiva Marc d'Aigües, el Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient va obrir el procés de revisió del PHE, que havia aprovat només deu mesos abans.

A finals de 2014, la diagnosi global al tram català de l'Ebre era "inferior a bo", segons l'informe de Control de l'Estat de les masses d'aigua elaborat per la CHE.²¹³

ANY 2015

5.6.-L'acord de la Comissió per la Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre

El gener de 2015, la Generalitat insistia que el cabal ecològic del tram final del riu no està garantit i recordava les accions realitzades per garantir-lo: un requeriment davant del Consell de Ministres el maig de 2014 (desestimat) i un recurs contenciós administratiu al Tribunal Suprem (21 de juliol de 2014) per irregularitats en la correcta implantació del Reglament de la planificació hidrològica i la instrucció tècnica de planificació. La PDE, però, malfiava del Govern i seguia alertant dels regadius previstos tant a Catalunya com riu amunt.

²¹³ M.M / AGÈNCIES (2014). "La qualitat de l'aigua de l'Ebre incompleix els indicadors europeus". Diari de Tarragona, 27-12-2014, pàg. 23.

En la reunió de la CSTE del 20 de març de 2015 el conseller de medi ambient, Santi Vila, va anunciar la creació d'una comissió per consensuar les al·legacions contra el PHE, en fase d'exposició pública, en considerar que el pla de conca "continua sent lesiu" per al Delta i que cal incrementar els cabals ecològics previstos.²¹⁴ Dos dies després, en la celebració del Dia Mundial de l'Aigua, la PDE alertava novament que el transvasament i la interconnexió tornarien a entrar en campanya electoral aquest 2015.

La PDE va celebrar la 13a assemblea general (amb el lema "Prou!") el 18 d'abril de 2015.²¹⁵ El mateix mes d'abril, en el seu comiat com a president de la CHE, Xavier de Pedro havia plantejat "que segueixi potenciant-se el binomi aigua i energia amb les vies obertes amb la reversió de salts hidroelèctrics a l'Administració i amb la reclamació de l'energia reservada a l'Estat, dues fórmules explorades per primer cop a Espanya a la conca de l'Ebre". També recordava que "junt amb els usos cal seguir treballant per aconseguir el bon estat ecològic de les masses d'aigua, gràcies a eines com els cabals ecològics que s'han començat a aplicar aquesta legislatura".²¹⁶

L'abril de 2015 es va fer públic un informe de la Direcció General de Medi Natural i Biodiversitat de la Generalitat, llargament reclamat i esperat per la PDE, segons el qual "si no es modifiquen les previsions de l'actual pla [de conca], hi haurà una alteració severa dels hàbitats i espècies al delta de l'Ebre".²¹⁷

El 25 de juny de 2015, el conseller Santi Vila va anunciar a Amposta, en la darrera reunió de la CSTE, un acord "històric" de proposta de cabals —inferior als plantejats el 2007 però gairebé el doble (5.871 hm³/any) dels previstos en el PHE (3.009 hm³/any). La nova proposta aglutina "per primer cop en una posició comuna regants, administració i entitats ecologistes, aconseguint la superació de molts anys d'enfrontaments". Segons Vila, "La solució aprovada és pragmàtica, realista, mediambientalment compromesa i ha permès incorporar la ciència al sentiment". La proposta, que va comptar amb el vot favorable del Ministeri d'Agricultura i ha de ser aprovada pel PIPDE, "permet garantir els cabals ecològics i assegurar les activitats de reg i les activitats econòmiques a l'entorn de l'Ebre i alhora negociar amb molta més força el que ha de ser el nou Pla Hidrològic de l'Ebre".²¹⁸

²¹⁴ http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/delegacio-les-terres-lebre/notaprensavw/281595/ca/conseller-vila-anuncia-creacio-duna-comissio-consensuar-allegacions-hidrologic-lebre.do.

²¹⁵ ACN (2015). "Alerta a la PDE per les amenaces de transvasament de l'Ebre". Diari de Tarragona, 23-3-2015, pàg. 23.

²¹⁶ Informe del President davant l'Assemblea d'Usuaris: (<http://oph.chebro.es/Notasprensa/PDF/4847/4847.pdf>).

²¹⁷ A.C./Agències. "Un informe del Govern alerta de l'impacte del pla hidrològic al Delta". Diari de Tarragona, 28-4-2015.

²¹⁸ "Arran dels nous càlculs es planteja un volum anual de 5.871 hm³ en anys secs, 7.732 hm³ en normalitat, i 9.907 hm³ en anys humits, unes xifres molt allunyades de l'actual Pla Hidrològic vigent (3.009 hm³/any). D'aquesta forma es planteja un règim de cabals 3 vegades superior als actuals (3.009 hm³/any segons el Pla Hidrològic de l'Ebre). En la nova proposta actualitzada es manté el mateix criteri i es reafirma que la implementació dels règims de cabals per a condicions seques i excepcionalment seques, expressats anteriorment, es consideren compatibles amb la conservació dels espais protegits que pertanyen a la Xarxa Natura 2000 i la zona humida Ramsar. Una de les grans novetats d'aquesta proposta és l'establiment d'una aportació mínima anual de 3.518 hm³, que no es considera cabal ecològic sinó un

El dia 3 d'agost el president de la Generalitat va convocar eleccions al Parlament de Catalunya per al 27 de setembre de 2015.²¹⁹ El fet que CDC i ERC es presentin plegats amb representants d'associacions sobiranistes (l'ANC i Òmnium Cultural) i membres destacats de la societat civil catalana en la llista Junts pel Sí, que té l'objectiu d'aconseguir una majoria suficient per iniciar els tràmits perquè Catalunya esdevingui un nou Estat independent, atorga als comicis un marcat caràcter plebiscitari.

cabal mínim de subsistència vers a fenòmens excepcionals de sequera, que correspon al concepte de deteriorament temporal per excepcionalitat (sequera prolongada) d'acord amb l'Art. 4.6 de la DMA (2000/60/CE). Aquest no és un cabal ecològic, sinó una mesura de contenció de serveis mínims per suportar l'eventual excepcionalitat i poder recuperar posteriorment el bon estat de les masses d'aigua (que permeti la reversibilitat del sistema).

(http://www.govern.cat/pres_gov/AppJava/govern/notespremsa/285782/conseller-vila-anuncia-lacord-historic-assolit-comissio-sostenibilitat-terres-lebre-nous-cabals-tram-final-riu.html).

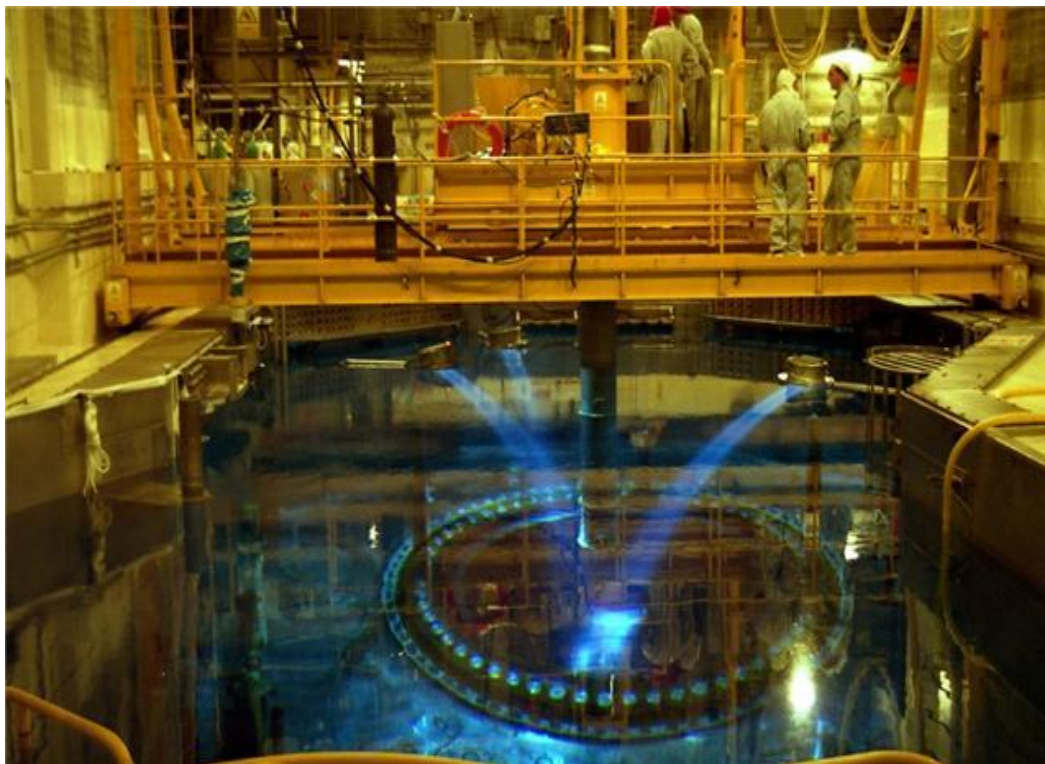
²¹⁹ Decret 174/2015, de 3 d'agost, publicat l'endemà al DOGC (declaració institucional del president del Govern, Artur Mas, a: http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/287127/ca/declaracio-institucional-president-generalitat-despres-signatura-decret-convocatoria-eleccions-27s.do).

Energia nuclear

i

gestió dels residus radioactius

1970-2015

Operacions a Ascó II en una aturada programada per recarregar combustible al reactor. FOTO: EL PUNT

“La nova dinàmica del procés de diàleg i presa de decisions ha estat caracteritzada com el pas d'un model de ‘decideix, anuncia i defensa’ més tradicional, centrat en la garantia tècnica, a un de ‘capta, relaciona’t i coopera’, per al qual tant la garantia tècnica com la qualitat del procés són d'importància comparable per aconseguir un resultat constructiu”
(OECD 2004: 7).

Energia nuclear i gestió dels residus radioactius

1970-1980

1.-Els primers anys de la lluita antinuclear: les centrals

1980-1989

2.- De la creació del CSN i d'ENRESA a l'incendi de Vandellòs I

- 2.1.- La creació del Consell de Seguretat Nuclear (Llei 15/1980)
- 2.2.- La creació d'ENRESA (RD 1522/1984)
- 2.3.- L'incendi de Vandellòs I de 1989 i les sentències de 2000 i 2002

1990-2003

3.- Els residus nuclears a l'Estat espanyol

2004-2006

4.- La gestió participativa dels residus radioactius

- 4.1.- El projecte Community Waste Management (COWAM)
- 4.2.- La Mesa de diàleg sobre l'energia nuclear a l'Estat espanyol
- 4.3.- El 6è Pla General de Residus Radiactius

2006-2015

5.- La CANC i la mobilització antinuclear contra l'MTC: els residus

- 5.1.- La fuga d'Ascó I
- 5.2.- El procés de selecció de l'MTC
- 5.3.- L'acord plenari de l'Ajuntament d'Ascó (26-1-2010)
- 5.4.- La selecció de l'emplaçament MTC
- 5.5.- La CANC, en període de latència

1970-1980

1.-Els primers anys de la lluita antinuclear: les centrals

“Previa forma la revolta antinuclear contra les dues centrals d’Ascó, a l’Ebre, la primavera de 1974, quan les empreses catalanes presentaven quatre projectes més a la mateixa província de Tarragona, aquest cop al litoral. Comptant ja amb la central existent, Vandellòs-I, es perfilava un total de set reactors, concentració nuclear sense precedents a Espanya” (Costa, 1994: 44).

“En l’atmosfera d’Ocàs es respirava un aire nou. Hi havia quelcom suspès en el cel de la vila, en l’ambient i en el caràcter de la gent que els feia diferents....el pont era gairebé acabat i els treballs de construcció de la fàbrica de xocolata, en plena efervescència. Poc després tothom va saber que la “xocolatera”, en realitat, era una central nuclear” (Carranza, 1997: 10).

1970-1980

1.-Els primers anys de la lluita antinuclear: les centrals

“—Nois, ens volen ensarronar —i seguí: —Quan el president de l'empresa Fecsa, de nom X, va fer el comentari 'lástima de terrenos' li vaig preguntar i vaig insistir molt amb lo que havia dit, ell em mirà fixament i em digué: 'Mire, mosén, en los terrenos que compraremos en Ascó vamos a hacer dos centrales nucleares para hacer luz, esto es progreso y no se puede parar'. I em donà varies raons: 'Su emplazamiento es el ideal, el río, el clima y sobre todo la baja densidad de población. Nada, creo que es el sitio idóneo para construir estas industrias'" (Ribes 2008: 31).²²⁰

Amb aquestes paraules Antonio Ribes retrocedeix 40 anys en el temps i recorda com Miquel Redorat, mossèn d'Ascó, va explicar al poble que el que es construiria al meandre d'Andisc no seria la “fàbrica de xocolata” que s'havia venut als veïns. Ribes també ho recordava en una entrevista sobre la publicació de les memòries:

“Inicialment va arribar una gent al poble interessada en la compra de finques per a una instal·lació industrial. Però no deien per a quina classe d'indústria i la veu que va córrer es que volien muntar una fàbrica de xocolata...El que passa és que el mossèn i els que van sentir aquelles paraules es van quedar inquietats perquè, en realitat, no sabien què era una central nuclear. Ningú al poble ho sabia. Així que de seguida es va mirar, i va començar l'oposició...Encara vivia Franco, era l'any 1973”.²²¹

En les *Memòries d'un regidor de l'Ajuntament d'Ascó* (2008), Ribes continua:

“Los terrenys s'anaven venent i la gent estava contenta, el preu que se'ls pagava per la terra era bo. Vingué molta maquinària i se començà a planificar per la construcció. Al poble se parlava de la gent de fora que vindrien al treball i es pensava en los beneficis que estos reportarien. Però el cas és que les empreses ja ho havien previst i les primeres obres que es varen fer sigueren menjadors i dormitoris en barracons per poguer dormir la gent de fora.

L'Associació de Veïns se començà a moure i pressionà l'Ajuntament sobre els permisos i llicències d'obres...L'Ajuntament no sabia com resoldre els problemes que començaven a fluir...Los rumors de que havien donat los permisos de construcció del

²²⁰ Amb el llibre *Memòries d'un regidor de l'Ajuntament d'Ascó* (2008), Ribes va guanyar el premi Romà Planas i Miró de Memòries Populars de la Roca del Vallès. “Antonio Ribes va nàixer a Ascó el 1934 i de 1979 a 1983 va ser regidor de l'equip de govern del primer Ajuntament antinuclear de l'Estat. Va continuar a l'oposició fins el 1985 quan, seguint el camí de l'excalcalde Joan Carranza, va abandonar Ascó amb tota la família per anar a Malgrat de Mar, on viu actualment. A les seves memòries Ribes recorda les entrevistes amb Tarradellas i Pujol, els viatges a Madrid i als ministeris i a les seus de Fecsa, la ‘mentida’ de la fàbrica de xocolata, l'entrada de l'urani a la central, la tancada a l'Ajuntament, les detencions, les amenaces de mort, el judici i l'absolució [i l'estudi de la Universitat de Bremen, les previsions de 'l'accident maximal', el primer simulacre]...amb un to combatiu i apassionat, directe i franc, explica l'enfrontament d'un poble dividit [i militaritzat], 'el triomf de la desinformació i el joc brut' que van fer possible la nuclearització d'Ascó”. A: PRADES, J. (2008). “El Parlament vol que es canviï la gestió de les nuclears si continuen els incidents. Es presenten tres llibres i dos documentals sobre la lluita antinuclear a Ascó i l'Ametlla de Mar”. El Punt, 3-10-2008, pàg. 5.

²²¹ ORENSANZ, TONI (2008). “Al principio, creíamos que la central sería una fábrica de chocolate”. Entrevista a Antonio Ribes a La Vanguardia Tarragona, 10-10-2008, pàg. 16.

primer grup [Ascó I] motivà la moguda de molta gent i el poble començà a bullir, com se sol dir” (Ribes 2008: 38).

Antonio Ribes recorda en les seves memòries unes paraules que atribueix al delegat del governador:

“—Señores, señores, por favor, no entremos en divagaciones que no sirven de nada más que para alterar los ánimos. Esta industria será mala o buena como las demás. Fíjense ustedes en Tarragona capital y sus rodalías, tienen más de 20 industrias, buenas o malas, pero el personal que en ellas trabaja tiene un alto nivel de cualificación y los riesgos son mínimos. Aquí en Ascó los trabajadores de la central nuclear tendrán que ser muy cualificados, porque es a la central a la que no le interesa que no sea segura. Y dicho esto, creo que tendrían que mirar lo positivo, vuestro pueblo será rico y esto es lo que interesa.

Después de paraules i paraules, el senyor alcalde ens anuncià la seva dimissió...Al quedar l’Ajuntament sense alcalde...el governador...nombrà una gestora de sis homes, tots afiliats als partits polítics, hasta que vingueren les pròximes eleccions democràtiques, perquè el poble no es quedés buit de poder.

En aquell marc de temps el dictador Franco havia mort i se començava a planificar la democràcia...prompte el poble es dividí en dos: nuclear sí, nuclear no” (Ribes, 2008: 40).

I l’exregidor asconenc recordava encara en l’entrevista sobre les seves memòries:

—“El cert és que el poble es va dividir, tot i que la majoria estava contra la central. En les eleccions de 1979 vam quedar gairebé empatats (sis a cinc) els pronuclears i els antinuclears. Finalment, vam governar en minoria els antinuclears i aleshores van començar les pressions. Volien que dimitíssim.

— **Qui?**

—Tots, el Govern, el governador, la Generalitat. Sempre recordaré la fredor de Tarradellas quan ens vam entrevistar amb ell. Els seus arguments van ser d’allò més simple: ens va dir que tot el món estava a favor de les centrals nuclears i que només nosaltres vèiem un problema on no n’hi havia

—**I les centrals nuclears van tirar endavant...**

Sí, però pensi que quan es va sol·licitar el permís per posar en funcionament la primera central nuclear, amb les obres, ja acabades, l’Ajuntament encara no havia ingressat ni cinc pessetes d’impostos de la central. Portaven anys d’obres, i el poble no havia vist ni cinc.

—**¿Els tenien paralitzats?**

—Ens tenien asfixiats econòmicament. Ens devien 1.600 milions de pessetes en impostos municipals.

—**Però amb les centrals també va arribar la feina i el diner per a molts.**

—És clar, tot va començar a canviar amb la creació de llocs de treball i els antinuclears ja vam perdre les segones eleccions municipals [1983]. Però també s’ha de dir que van ser unes votacions una mica estranyes perquè va venir a votar molta gent que no era del poble.

—**Com és possible?**

—És molt senzill, resulta que molts dels empleats andalusos, madrilenys o d'on fos que havien treballat en la construcció de la central s'havien empadronat al poble. I encara que no residien a Ascó, aquell dia van tornar expressament al poble a votar.

—**Molts?**

—Crec que van ser 252. Ràpidament vam veure que votava un munt de gent que no sabíem qui era. Però votaven legalment, podien fer-ho.

—**Vostè no viu a Ascó.**

—Me'n vaig anar el 1985, fa vint-i-tres anys.

—**Per què se'n va anar?**

—No em va quedar altre remei. En oposar-me a la central i estar a l'oposició, molta gent del poble em va declarar el que se sol dir el pacte de la gana. Simplement, no em donaven feina.

—**Li faltava la feina d'electricista, de lampista?**

—No només a mi, també als meus fills. Una vegada, el meu fill va començar a treballar a la central pel matí i, al migdia, quan es va saber qui era, li van dir que a la tarda ja no tornés".²²²

La primera etapa de la lluita antinuclear a Catalunya finalitzava amb la posada en marxa de les centrals d'Ascó.²²³

“El dia de Sant Antoni [18-1-1980], que és la festa major d'hivern, mentre se feia la festa i es ballava al voltant de les fogueres, el comboi de l'uràni, protegit per jeeps de la Guàrdia Civil, entrava al recinte de la central nuclear” (Ribes 2008: 74).

Segons recorda Andreu Carranza, fill de l'alcalde antinuclear, Joan Carranza, que va liderar l'oposició del “miniajuntament d'Ascó”:²²⁴

“Des que va entrar l'urani a la central fins que es va posar en marxa i vam patir l'exili ecològic va passar un any, mai no li van perdonar que els fes perdre tant temps i diners”.²²⁵

A *La primera dècada de lluita antinuclear a Catalunya (1970-1980)*, Xavier Garcia inclou un “breu diccionari de resistents” que recupera la memòria, entre altres, de Joan Carranza; de Carmel Biarnés (polifacètic estudiós de la Ribera d'Ebre); de Pere Muñoz (aleshores alcalde de Flix) i de Miquel Redorat, el mossèn que va ser primer tinent d'alcalde d'Ascó i que encenia els seus sermons contra l'energia nuclear:

²²² ORENSANZ, TONI (2008). “Al principi, creïem que la central seria una fàbrica de xocolata”. Entrevista a Antonio Ribes a *La Vanguardia Tarragona*, 10-10-2008, pàg. 16.

²²³ Propietat d'Endesa i Iberdrola i gestionades per l'Associació Nuclear Ascó-Vandellòs II AIE (ANAV): http://www.anav.es/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=79&Itemid=34&lang=es.

²²⁴ Amb aquest nom anomenava el president Tarradellas l'equip de govern en minoria de l'alcalde Joan Carranza.

²²⁵ PRADES, J. (2007). “El llegat de l'alcalde antinuclear. Carranza va ser pioner de l'ecologia a Catalunya des de l'Ajuntament d'Ascó”. *El Punt*, 28-12-2007, pàg. 3.

“En este tema trataremos todo lo referente al matar o hacer daño a la vida directa o indirectamente; y todo lo referente al robar o lesionar al prójimo en sus bienes, posesiones o derechos, particulares o sociales que son derechos inalienables de un pueblo, comarca, provincia, región, nación o humanidad...si las C.N. emiten radiactividad en sus tres especies, acumulada y multiplicada progresivamente hasta llegar a un grado que perjudica la vida....es inmoral y no exenta de responsabilidades criminales. Si la guerra Nuclear hoy es injusta totalmente, como dicen el Papa y los Juristas, las C.N. productoras y alimentadoras de esas guerras son inmorales y cargan con la responsabilidad criminal que les pertaíne por su gestión....Responsables:....los amos o empresas....los accionistas....los asesores....los legisladores....los firmantes y sus asesores en el grado de gerencia....los que vendan sus terrenos....siempre que sean conscientes. No son responsables, si son ignorantes del mal o coaccionados; en cuyo caso son responsables quienes les ocultan la verdad y los que les coaccionan”.²²⁶

Garcia (2008) també s'ocupa de les centrals nuclears projectades a Vandellòs i a l'Ametlla de Mar i l'oposició que van generar, liderada per Enric Rebull, que defensava la resistència pacífica mentre ETA atemptava entre 1977 i 1982 contra Lemóniz, a Biscaia (la central es va començar a construir el 1972 però mai va entrar en funcionament).²²⁷ A més d'homenatjar els protagonistes d'una “lluïta heroica”, l'autor fa una “crònica d'una petita però significativa epopeia popular que avançava en l'àmbit local el que ara és un enfrontament globalitzat”. *La primera dècada de lluita antinuclear a Catalunya (1970-1980)*:

“projecta fins al present les conseqüències de “l'electrofeixisme” per a les Terres de l'Ebre en particular i per a Catalunya en general des que el 1972 es va posar en marxa el primer reactor de Vandellòs, i recorda que “aquell combat antinuclear, per tot el que significava de rebuig a l'imperialisme, al centralisme espanyol, a un catalanisme massa associat a un capitalisme financer destructiu i a favor d'una economia ecològica, hauria de ser inscrit com un més, i dels més importants, dels combats antifrancistes de l'època: els de la llibertat política, sindical i nacional o els combats per la llengua i la cultura.

²²⁶ Fragment del sermó *El problema moral y jurídico de las centrales nucleares* pronunciat per mossèn Redorat el 9 de juny de 1974. (Font: arxiu de Pedro Costa).

²²⁷ De la resta de centrals nuclears que llavors comptaven amb autorització de construcció (Lemóniz I i II, Valdecaballeros I i II, Trillo I i II i Vandellòs II), només van acabar entrant en funcionament Trillo I i Vandellòs II. Amb aquestes dues centrals ja s'assolien els 7.600 MW nuclears previstos en el Pla Energètic Nacional de 1983, aprovat el 1984 i que d'acord amb la moratòria nuclear prevista va comportar que el 1991 el llavors president espanyol, Felipe González, suspengués definitivament la construcció de més centrals nuclears. Ho va fer “per dues raons: la seguretat i l'agobi i sobrerresponsabilitat” en la gestió dels residus radioactius, segons explicava el mateix Felipe González (en una entrevista publicada a *El País* el 21-20-2006 en la qual proposava replantejar la moratòria nuclear tenint en compte els avenços tecnològics i en la seguretat de la gestió dels residus). Per compensar les companyies propietàries de les centrals nuclears per la moratòria i la paralització de les inversions iniciades i pels costos de manteniment i desmantellament dels actius paralitzats, un percentatge de la tarifa elèctrica es destina encara avui dia a satisfer el deute amb Iberdrola, Endesa, Unión Fenosa y Compañía Sevillana de Electricidad. El Pla Energètic Nacional de 1991 i la Llei d'Ordenació del Sistema Elèctric Nacional de 1994 van abordar la qüestió fins que la Llei del Sector Elèctric de 1997 va liberalitzar la producció d'energia elèctrica i va posar fi a la moratòria nuclear, de manera que la construcció de noves centrals a l'Estat espanyol avui en dia és possible si el promotor aconsegueix l'autorització administrativa prèvia. La moratòria nuclear va acabar sent una mena de rescat financer de les companyies elèctriques, en paraules del ministre d'Indústria entre 1993 i 1996, Juan Manuel Eguiagaray, segons el qual: “El sector públic va haver de rescatar financerament les empreses elèctriques del país, que s'havien embarcat en un procés d'inversió faraònic, derivat d'una planificació delirant, en absoluta contradicció amb les necessitats constatades de la demanda elèctrica a Espanya” (*La Voz de Asturias* (20-3-2011).

Xavier Garcia recorda, però, que “Mr. Marshall arribava carregat”: de bitllets i de tecnologia nuclear nord-americana per exportar. D’aquesta manera, no és estrany que l’alcalde asconenc José Miguel Montaña digués l’any 1970 que “Ascó passarà de l’anonimat a poder col·laborar en l’engrandiment de l’Estat espanyol, de la qual cosa ens en sentim orgullosos”.

Una afirmació que l’autor rebutja amb contundència: “Entre la necessitat i la fatalitat, Ascó no va tenir més remei que acceptar”. Tanmateix afirma que, si bé es va perdre la possibilitat de construir una societat dotada d’un model energètic més just i sostenible, ja que la transició política es va convertir en una “transacció econòmica”, es va guanyar “consciència i capacitat de mobilització social”. I, això, malgrat que els opositors a les centrals en aquesta zona tan castigada per la batalla de l’Ebre i la posterior repressió de la dictadura franquista eren vistos encara “com a comunistes o de la FAI”, amb tot el que això implicava llavors.

Però no van ser suficients iniciatives com ara la creació del Comitè Antinuclear de Catalunya (l’actual Coordinadora Anticementiri Nuclear de Catalunya n’ha adoptat les sigles), les manifestacions i concentracions antinuclears a Ascó i Barcelona, el Manifest Ecologista de Prada de Conflent i la creació de la candidatura Defensa Popular amb que Joan Carranza va ser elegit alcalde d’Ascó l’any 1979, comproment-se “a lluitar per la supervivència del poble” quan tot ja estava pràcticament dat i beneït, no van ser suficients davant el “boicot” i el “joc brut” que van fer que s’acabés exiliant d’Ascó, com desenes de famílies més”.

David va veure que la lluita contra Goliat estava sentenciada quan el 1981 el Parlament, amb majoria de CiU i suport d’ERC i UCD, va donar llum verd a les nuclears a Catalunya, conclou Xavier Garcia.

Segons assenyala l’últim episodi d’Ascó [en referència a la fugida de partícules coneguda el 2008] “és conseqüència de moltes coses que intuïem llavors i confirma les previsions que fèiem en el sentit que, ara com aleshores, el sector nuclear és com una secta que oculta informació.

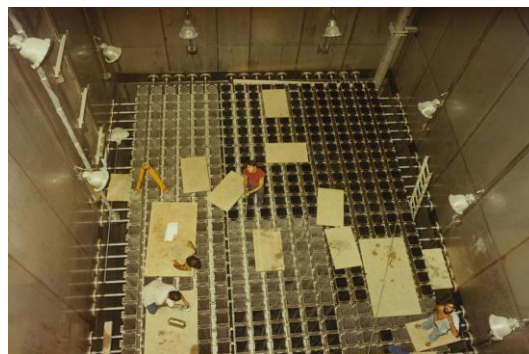
Garcia diu que “el monopoli energètic elèctric, el sector bancari i l’entorn militar, que falsament anomena ‘civil’ la tecnologia de la bomba atòmica, tenen una gran capacitat mafiosa i s’associen contra els que acabem sent consumidors indefensos i ciutadans desinformatos”.²²⁸

En paraules de Santiago Vilanova (Els Verds):

“Els que vàrem fundar el Comitè Antinuclear de Catalunya teníem una clara consciència política de lluitar per un país desnuclearitzat i per un model energètic autosuficient i no dependent de l’urani, el gas i el petroli. Contràriament a la legítima decisió de Greenpeace Espanya de no involucrar-se en l’acció política, nosaltres pensàvem, i ho pensem encara, que el combat antinuclear s’ha de vertebrar al servei d’un model de país”.²²⁹

²²⁸ PRADES, J. (2008). “La hipoteca nuclear de Mr. Marshall”. El Punt, 13-6-2008, pàg. 8.

²²⁹ VILANOVA, S. (2008). “Aquella lluita antinuclear”. El Punt, 12-6-2008. Pàg.19.

Fotografies del web de l'ANAV que mostren el procés de construcció de les centrals d'Ascó: 1) “Després de realitzar les obres de l’edifici de Contenció, es van construir la resta d’edificis: Control, Turbines, Auxiliar, etc.”; 2) “La missió de l’edifici de Combustible és emmagatzemar el combustible gastat després de cada cicle d’operació (cada 18 mesos). A la foto es pot veure la piscina de combustible on es col·loquen els elements en el moment de la seva construcció. Després la piscina s’omplirà amb aigua borada de la piscina que actua com un potent absorbent neutrònic”; 3) “A la foto es pot veure la cavitat del reactor i la col·locació del cap del reactor”; 4) “Durant tot el procés de construcció de les centrals es van utilitzar 3.600 km. de cables. A la foto, operaris muntant el cablejat de la sala de control” (textos a: http://www.anav.es/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=82&Itemid=37&lang=ca).

1980-1989

2.- De la creació del CSN i d'ENRESA a l'incendi de Vandellòs I

2.1.-La creació del Consell de Seguretat Nuclear (Llei 15/1980)

2.2.- La creació d'ENRESA (RD 1522/1984)

2.3.- L'incendi de Vandellòs I (1989) i les sentències de 2000 i 2002

Treballs de desmantellament de Vandellòs I, actualment en període de latència. FOTO: ENRESA

“Hi vam anar amb la Vespa, jo sense el casc i amb una bossa amb papers i bolígraf i un micròfon....Ens van dir que s’havien cremat uns cables i que anéssim a tranquil·litzar la població, que no era tan gros, però la informació era confusa...de matinada el regidor de Protecció Civil ja ens va admetre que s’havia evitat una tragèdia gràcies als bombers i als treballadors de la central....Avui hi ha més transparència i estan començant a funcionar les comissions locals d’informació, però s’avança molt lentament; jo continuo fotent canya a les nuclears”.²³⁰

²³⁰ MESEGUER, Ò. (2009). “Ens van dir que anéssim a tranquil·litzar la gent”. El Punt, edició Camp de Tarragona-Terres de l’Ebre, 19 d’octubre de 2009, pàg. 3. (Declaracions de Xavier Samarra, periodista que va cobrir l’incendi i regidor de Medi Ambient de Vandellòs i l’Hospitalet de l’Infant el 2009: <http://www.elpuntavui.cat/territori/article/11-mediambient/93252-lla-gent-no-va-tenir-memorar.html>).

2.- De la creació del CSN i d'ENRESA a l'incendi de Vandellòs I

1980

2.1.-La creació del Consell de Seguretat Nuclear (Llei 15/1980)

És sabut que el “pecat original” de l’energia nuclear és que va nàixer d’un programa d’investigació militar i es va presentar oficialment en societat en forma d’explosió atòmica a Hiroshima. A l’Estat espanyol els inicis de la investigació nuclear es troben en la Junta de Investigaciones Atómicas creada el 1948 i, els inicis de la legislació en la matèria, en la Junta de Energía Nuclear (JEN) creada pel Decret Llei de 22 d’octubre de 1951.

L’Estat, que el 1945 ja s’havia reservat els drets sobre els jaciments d’urani, declarats d’interès nacional, seguia el model internacional de l’època quant a investigació, aplicacions, marc organitzatiu, control militar i secret d’Estat sobre desenvolupament nuclear. La legislació nuclear espanyola va centrar els esforços en la construcció d’un parc de centrals nuclears a partir de l’acord amb els EUA del 19 de juliol de 1955 (Morales, 2009).

Però en l’àmbit polític, mentre el règim franquista declarava públicament que pretenia desenvolupar l’energia nuclear per a usos civils, intentava alhora obtenir la bomba atòmica sense alertar la comunitat internacional, com evidencia el projecte del Centre d’Investigació Nuclear de Soria, conegut el febrer de 1976, que preveia una instal·lació per a reprocessar plutoni amb l’objectiu de disposar d’una bomba atòmica (Costa i Baños, 2010: 144).²³¹

En aquest marc es va promulgar la Llei 25/1964, de 29 d’abril, sobre Energia Nuclear (LEN)²³², dirigida a “fomentar el desenvolupament de les aplicacions pacífiques de l’energia nuclear a Espanya i regular la seva posada en pràctica dins del territori nacional”. La LEN facilitava l’accés de particulars a les aplicacions electronuclears i regulava competències d’autorització, organització i sancionadores, com també la responsabilitat civil derivada d’accidents nuclears segons els principis del Dret comparat i internacional (Morales, 2009: 532).

El 1980, a conseqüència de la fusió del nucli de la central de Three Mile Island (Harrisburg, EUA) per una fallada del sistema de refrigeració²³³, els Estats amb plantes atòmiques van endurir els controls i van modificar l’organització i estructura de les autoritats nuclears. Segons Morales (2009), a l’Estat espanyol, la JEN va anar perdent competències en benefici de les empreses públiques ENUSA (que produeix combustible nuclear) i ENRESA (que s’ocupa de la gestió dels residus i el desmantellament d’instal·lacions radioactives) fins que va desaparèixer definitivament amb la creació, el 1986, del Centro de Investigaciones Energéticas, Medioambientales y Tecnológicas (Ciemat).

²³¹ L’Estat espanyol no va ratificar el Tractat de No Proliferació Nuclear fins el 1987.

²³² BOE núm. 107 de 4 de maig de 1964.

²³³ L’accident va ser qualificat de nivell 5 a l’escala INES de l’OIEA (<http://www-ns.iaea.org/tech-areas/emergency/ines.asp>), que va del 0 al 7 (nivell assolit en els accidents de Txernòbil i Fukushima).

Però el canvi més destacat en la regulació nuclear espanyola el va introduir la Llei 15/1980, de 22 d'abril, de creació del Consell de Seguretat Nuclear (CSN)²³⁴, el primer ens de Dret Públic independent de l'Administració General de l'Estat, amb personalitat jurídica i patrimoni propis, creat a partir del model de la Nuclear Regulatory Commission dels EUA (Morales, 2009).

El CSN és l'únic organisme competent en matèria de seguretat nuclear i protecció radiològica. És responsable d'inspeccionar i avaluar les instal·lacions nuclears de producció elèctrica, industrials, mèdiques, comercials, d'investigació i docència durant la construcció, operació i clausura, emetre informes previs a les autoritzacions ministerials, aprovar instruccions i guies tècniques, proposar l'obertura d'expedients sancionadors, controlar la xarxa de vigilància radiològica, intervenir en els plans d'emergència, realitzar estudis, avaluacions i inspeccions dels plans, programes i projectes de totes les fases de la gestió dels residus radioactius. Per la seva naturalesa jurídica el CSN és independent del Govern de l'Estat i dels agents del sector nuclear: té potestat reglamentària i els comptes els passa a les Corts (Morales, 2009).

Segons Morales (2009), sobre el CSN “s'acumulen garanties inusitades respecte de la seva independència”, que són estatutàries, financeres i funcionals, perquè “la voluntat del legislador d'independitzar políticament aquest organisme es deriva de la demanda social d'objectivitat²³⁵, més enllà de tota lluita política, i d'autoritat i competència científica en una qüestió especialment sensible des de la perspectiva de la seguretat i el medi ambient” (Morales, 2009: 536).

El cert és, però, que el CSN no s'escapa de la politització, com es va veure per exemple en la renovació del conseller de CiU en el ple del CSN els anys 2008 i 2009.²³⁶

La reforma de la Llei 15/1980, que va tenir lloc el 2007, també posa de manifest la polarització política en matèria nuclear.²³⁷ La proposta de reforma la va impulsar IU-

²³⁴ BOE núm. 100 de 25 d'abril de 1980.

²³⁵ Aquesta demanda social d'objectivitat, manifestada el 1988 en la primera reunió dels municipis nuclears de l'Estat espanyol agrupats en l'Associació de Municipis en Àrees amb Centrals Nuclears (AMAC), es va reiterar un any després amb molta més força, junt amb la reivindicació del tancament de les centrals nuclears, arran de l'incendi de la central Vandellòs I.

²³⁶ El substitut de Juli Barceló va ser Antoni Gurguí, que va prendre possessió del càrrec el 12 de març de 2009. CiU va aconseguir que la candidata proposada pel PSOE en substitució de Barceló renunciés al càrrec tres dies després que el Consell de Ministres proposés el seu nomenament (repàs cronològic en les següents referències):

PRADES, J. (2009). “CiU s'imposa al PSOE i aconsegueix cobrir la vacant que deixarà Barceló al ple del Consell de Seguretat Nuclear”. *El Punt*, 10-2-2009, pàg. 5.

PRADES, J. (2009). “És millor pecar per transparent”. *El Punt*, 15-3-2009, pàg. 9. (Entrevista a Antoni Gurguí, substitut de Juli Barceló com a conseller del ple del CSN: <http://www.elpuntavui.cat/article/1-territori/10-administracions/14646-les-millor-pecar-per-transparentr.html>).

²³⁷ Sobre la tramitació i esmenes a la reforma de la llei: PRADES, J. (2007). “La representació de Tarragona al ple del Consell de Seguretat Nuclear penja d'un fil. La reforma de la llei de l'ens inspector de les centrals no hi preveu la participació directa de les comunitats autònomes”. *El Punt*, 18-10-2007, pàgs. 2-3.

ICV animada per la política nuclear anunciada pel president del govern espanyol, José Luis Rodríguez Zapatero. El PSOE, però, va girar l'esquena als ecosocialistes pactant la reforma amb el PP al Congrés, fet que va irritar IU-ICV i va fer que Rodríguez Zapatero intervingués per arribar a un acord "de mínims" al Senat que tampoc es va aconseguir. Finalment la reforma de la llei es va aprovar el 18 d'octubre de 2007 amb el vot en contra de qui l'havia proposat, el portaveu parlamentari d'IU-ICV, Joan Herrera.

La proposició de llei, les esmenes a la qual van ser rebutjades al Congrés el 28 de juny amb la majoria del PSOE i del PP, va tornar a la Cambra Baixa després d'haver estat debatuda al Senat, on "l'acord entre el PP, CiU i el PNV la va desnaturalitzat totalment", segons Herrera. El portaveu ecosocialista va lamentar el fet que la demarcació no tingui assegurada la representació directa al ple del CSN com "la pitjor notícia per a Tarragona", alhora que va afegir: "Al final, al ple del CSN sempre acaben estant els mateixos, volíem que s'augmentés el nombre de consellers de cinc a set però el cert és que el PSOE, el PP i CiU sempre ens acaben vetant perquè [...] la presència d'algú mínimament crític amb aquesta tecnologia és un impossible".²³⁸

La modificació del text de la Llei 15/1980 del CSN es va aprovar sense complir, segons Joan Herrera, els objectius prioritaris que es va fixar IU-ICV: garantir la participació "efectiva" de les comunitats autònomes amb presència nuclear "com és el cas de Catalunya amb les tres centrals de Tarragona"; garantir la transparència informativa del CSN; i garantir la seguretat de les instal·lacions nuclears, a més d'endurir el règim sancionador aplicable als seus titulars.

Finalment la Llei 33/2007, de 7 de novembre, de reforma de la Llei 15/1980, de 22 d'abril, de creació del Consell de Seguretat Nuclear, va ser aprovada el 18 d'octubre de 2007.²³⁹

²³⁸ La reforma de la llei permet que, ara, no només el president del CSN, sinó també qualsevol dels consellers, pugui proposar la designació del vicepresident. Els consellers i el president del CSN són nomenats pel Govern, a proposta del Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç, un cop han comparegut davant la Comissió corresponent del Congrés dels Diputats i obtingut l'acord favorable de tres cinquenes parts dels seus membres. Aquesta compareixença no era preceptiva abans de la reforma quan, a més, el president i els consellers podien ser reelegits indefinidament mentre que ara, en canvi, només poden ser reelegits un cop (cada mandat és per sis anys). En la pràctica, però, el CSN és un òrgan presidencialista i els dos partits majoritaris s'alternen a la presidència i la vicepresidència. Pel que fa a les direccions tècniques de seguretat del CSN, amb la reforma guanyen autonomia respecte de la Secretaria General, que al seu torn veu reforçades les seves funcions jurídiques i administratives.

²³⁹ BOE núm. 268 del 8 de novembre de 2007.

1984

2.2.- La creació d'ENRESA (RD 1522/1984)

El Plan Energético Nacional de 1979 va ser el primer a establir, per motius econòmics i tècnics (el cost del reprocessat i la manca d'aquesta tecnologia a l'Estat espanyol), la política de l'emmagatzematge centralitzat del combustible gastat de les centrals nuclears. El Plan Energético Nacional posterior, de 1983, no va introduir canvis en l'estratègia d'emmagatzematge però sí en la de gestió, en impulsar la creació de la Empresa Nacional de Residuos Radioactivos (ENRESA), segons Barceló (2002: 174-175), que afegeix:

“Però la normativa més important en matèria de gestió de residus radioactius va ser la promulgació del Reial Decret 1899/1984, d'1 d'agost, pel que es van reglamentar dos fets capitals....correspon als productors dels residus fer front als costos que suposa la gestió integral dels mateixos....el RD 1899/1984 possibilitava que ENRESA pogués contractar amb les empreses propietàries de les centrals nuclears la utilització de les seves pròpies instal·lacions d'emmagatzematge....davant l'absència d'altres empreses autoritzades, les empreses propietàries de centrals han formalitzat contractes amb ENRESA per a la gestió dels residus i el desmantellament de dites centrals” (Barceló, 2002: 176-177).

Des de la creació d'ENRESA, l'empresa ha presentat al Govern espanyol, per a la seva aprovació, sis plans generals de residus radioactius: 1987, 1989, 1991, 1994, 1999 i 2004.²⁴⁰ Al llarg d'aquests documents s'observa un canvi en l'estratègia d'emmagatzematge i gestió del combustible nuclear irradiat: del cicle obert al tancat, de l'aspiració del reprocessat a l'Estat espanyol per no haver de dependre de l'estranger, a l'emmagatzematge intermig centralitzat i a la possibilitat de magatzems individuals en cadascuna de les centrals (Barceló, 2002: 177-184). Segons escrivia l'autor en referència a la planificació energètica i de gestió dels residus, i com es veurà més endavant:

“La consideració d'aquests instruments planificadors té una importància capital per a qualsevol anàlisi del marc jurídic i conflictual de l'energia nuclear. Això és així perquè a través d'aquests plans s'han implementat polítiques i estratègies situades al marge o en contra del que disposa el marc normatiu. La preocupació de l'administració per les reaccions socials que pugués comportar qualsevol canvi normatiu en la legislació vigent ha derivat en l'aplicació de directrius i imposició d'actuacions, sense cap o amb escàs suport legal. És a dir, s'ha seguit una via de fet, furtant un debat institucional i social, que ha originat i està originant conflictes judicials de gran importància” (Barceló, 2002: 155).

La normativa estatal sobre residus radioactius “constitueix un autèntic mosaic normatiu, amb capes superposades i geometria variable, gens fàcil d'entendre en una primera aproximació i molt deficient respecte a les regles més elementals de qualitat normativa”

²⁴⁰ L'article 38 bis LEN disposa: “S'encomana a l'Empresa Nacional de Residuos Radiactivos, SA (ENRESA) la gestió d'aquest servei públic d'acord amb el Pla General de Residus Radioactius aprovat pel Govern”. El Pla General de Residus Radioactius (PGRR), que elabora ENRESA, és el “document bàsic de referència” per a la gestió dels residus radioactius: inclou la revisió de les actuacions i els aspectes tècnics, econòmics i financers. La política de gestió dels residus radioactius l'estableix el Govern espanyol mitjançant l'aprovació d'aquest PGRR, que li és elevat pel Ministeri d'Indústria, previ informe del CSN, un cop escoltades les CCAA en matèria d'ordenació del territori i medi ambient. El Govern dona compte del PGRR a les Corts Generals (art. 38bis.2 LEN).

(De la Cruz, 2009: 793). Només cal recordar que la LEN vigent avui dia, malgrat les seves múltiples modificacions, és encara preconstitucional. Però ha estat el Tribunal Constitucional qui ha dictaminat sobre el règim jurídic de la gestió dels residus radioactius en la STC 24/1983, de 6 d'abril, segons la qual:

“La relació entre el sistema de producció d'energia nuclear o radioactiva, el transport dels seus residus i l'emmagatzematge dels mateixos, es configura de manera oberta a tot el territori nacional, no sotmetent-se a limitació territorial de caràcter intracomunitari o d'un altre abast, d'acord amb les exigències d'un mercat únic que hem declarat en la nostra jurisprudència” (FJ 6).

De manera que és l'Estat qui estableix les bases de la gestió dels residus radioactius, com també reconeix una altra sentència que impedeix els intents de blindatge de les comunitats autònomes, en aquest cas d'Aragó, contra l'MTC.²⁴¹

1989

2.3.- L'incendi de Vandellòs I de 1989 i les sentències²⁴² de 2000 i 2002

L'incendi de la central nuclear Vandellòs I, propietat d'HIFRENSA (Hispano Francesa de Energía Nuclear SA), va tenir lloc la nit del 19 d'octubre de 1989. A la central no hi havia inspector resident del CSN. El succés va ser qualificat com a de nivell 3 (“incident important”) en l'escala INES de l'Organització Internacional de l'Energia Atòmica.

“Pensàvem que era un foc d'indústria com qualsevol altre, però aquell foc va cremar les juntes de dilatació de la canonada que agafa aigua del mar per al sistema de refrigeració i la central es va inundar....Va aparèixer un home amb bata blanca, barba i ulleres, que encara veig, i ens va dir que el foc no importava, que anéssim a treure aigua, que *el reactor se nos va*, literalment....Tots els que érem allà teníem molt present el que havia

²⁴¹ La STC 14/2004, de 12 de febrer de 2004, resol el recurs d'inconstitucionalitat 4488/98, promogut pel President del Govern contra dos apartats de la Llei de les Corts d'Aragó 7/1998, de 16 de juliol, d'ordenació del territori. En relació amb el nombre 222 de l'apartat II vintè (sòl) de les directrius d'ordenament territorial incloses en l'annex de la Llei de les Corts d'Aragó 7/1998, de 16 de juliol, d'ordenació del territori, segons la qual “es prohibirà la instal·lació de magatzems de residus nuclears que no hagin estat generats a Aragó”, el TC resol que és inconstitucional, ja que considera que correspon a l'Estat com a legislador bàsic i no a la Comunitat Autònoma decidir sobre això. Segons el TC, “Això és conseqüència que al legislador bàsic li correspon la determinació de les característiques estructurals del sistema d'emmagatzematge de residus en el conjunt del territori nacional, en concordança amb les orientacions que s'adoptin sobre la producció mateixa d'aquest tipus de energia, d'una banda, i, de l'altra, de les exigències mediambientals i d'una altra naturalesa que comporti la gestió dels residus nuclears que es generin. Correspon, en suma, al legislador bàsic, en raó a les característiques estructurals que es pretengui dotar el sector de l'energia nuclear que li correspon ordenar, decidir si els residus generats en una comunitat autònoma han de ser necessàriament emmagatzemats a la mateixa comunitat, o si, per contra, resulta més adequat distribuir estratègicament els centres de producció i els magatzems de residus d'aquesta modalitat d'energia, tenint com a referència el conjunt del territori nacional, segons les pautes que s'estimin convenients....En conclusió, la normativa bàsica dictada en aquesta matèria, en ordenar el sector de l'energia nuclear i radioactiva, ha optat per un sistema obert a tot el territori nacional, i no per un model de gestió intraautonòmica dels residus que es produeixin. Per aquesta raó, i tenint en compte que el precepte de la Llei aragonesa configura un model d'emmagatzematge de residus excloent aquells que puguin produir-se en altres comunitats autònomes, incorre en infracció de l'ordre constitucional de competències” (FJ 13).

²⁴² Procediment penal: Rec. 72/1995 de 6 de març de 2000. Audiència Provincial de Tarragona, secció 3ª. Ponent: Mª Eugenia Bodas Daga; procediment administratiu: STC 25/2002, d'11 de febrer de 2002. TC, Sala Primera.

passat a Txernòbil i a partir d'aquell moment sabíem que si fracassàvem no se n'anava en orris una indústria, sinó part del territori de Catalunya....Vam fer tot el que podíem fer”.²⁴³

El judici per la delimitació de les responsabilitats penals en l'incendi de la central nuclear va tenir lloc a l'Audiència Provincial de Tarragona del 19 de gener al 4 de febrer de l'any 2000, onze anys després de l'accident. Des de 1994, quan l'Ajuntament de l'Ametlla de Mar havia renunciat a l'acció penal seguida en qualitat d'acusació particular i s'havia retirat de la causa, per a sorpresa de les organitzacions ecologistes, la pressió social i mediàtica sobre el cas era menor i l'acusació es va trobar “en una solitud processal que segur que va afectar al desenllaç del judici. A la sala érem quatre gats, en comparació de les grans mobilitzacions del 1989”, explicava l'advocat de l'acusació popular, Marc Viader en el 20è aniversari de l'accident.²⁴⁴

“La sala d'audiència pública durant la celebració del judici es va mantenir semibuida. Va oferir un aspecte molt distant de les concentracions cíviques que deu anys abans havien sobrevingut arrel de l'accident nuclear. L'oblit causava estralls en el cos social i per si fos poc no es notava una forta empenta associativa capaç de sostenir ràpides respostes populars. Amb l'individualisme potenciat des d'altres instàncies i un conformisme generalitzat van faltar contestacions equivalents a les de dècades precedents. Així doncs, l'assistència de persones a l'acte va ser mínima; absolutament diferent del que hauria passat amb un moviment antinuclear semblant als dels setanta i els vuitanta a Espanya. Mentre passaven les sessions del judici, no havien passat ni tan sols tretze mesos des de la constitució i primer congrés d'Ecologistes en Acció....Tot i això, durant els intervals en l'ampli replà de l'escala propera a la sala de vistes, ens rodejaven insistents professionals dels mitjans de comunicació catalans amb micros, gravadores i càmeres” (Viader, 2010: 369).

Viader (2010: 377) va intentar provar que, a conseqüència de l'accident a la central nuclear, hi va haver un “risc catastròfic d'exposició a radiacions ionitzants, susceptible de produir la mort d'incomptables espècies i l'extinció de la salut de la població humana de Catalunya, alhora que la seva ruïna, amb desastrosa repercussió social i econòmica per al futur dels habitants d'Espanya, si hagués passat a efecte per falta de refrigeració del nucli i fondre's o esclatar el reactor”, però la sentència judicial va assenyalar que no s'havia produït “cap vessament, pel que no hi van haver conseqüències contaminants ni de cap altre tipus sobre l'entorn i sobre la població. No hi va haver a l'interior de la Central lesionats ni per contaminació, ni per radiació, ni per accident” (rec. 72/1995).

L'incendi de Vandellòs I s'inclou en aquesta descripció del cas d'estudi com a antecedent del període 2000-2015 i no és, per tant, motiu d'una anàlisi jurídica acurada. Per al seguiment del procés sobre la delimitació de les responsabilitats penals en l'accident cal referir-se a la ja citada sentència rec. 72/1995. En aquest document és interessant fixar-se, perquè també s'hauran de veure en la vista penal per la fuga d'Ascó

²⁴³ MESEGUER, Ò. (2009). “Aquella va ser la nit més llarga de la meua vida”. El Punt, edició Camp de Tarragona-Terres de l'Ebre, 19 d'octubre de 2009, pàg. 3. (Declaracions de Xavi Llambrich, regidor de Medi Ambient de l'Ametlla de Mar el 2009 i bomber de guàrdia la nit de l'accident: <http://www.elpuntavui.cat/territori/article/11-mediambient/93253-laquella-va-ser-la-nit-mes-llarga-de-la-meva-vidar.html>).

²⁴⁴ MESEGUER, Ò (2009). “La gent no va tenir memòria”. El Punt, 19-10-2009, pàg. 3 (<http://www.elpuntavui.cat/territori/article/11-mediambient/93252-lla-gent-no-va-tenir-memoriar.html>).

I de 2007 si finalment el cas arriba a judici, en els següents aspectes, entre altres: a) la conducta típica i el bé jurídic protegit; b) la distinció entre les conductes delictives i les infraccions administratives; c) la inexistència de perill en els béns jurídics protegits pel tipus; d) la presumpció d'innocència i les garanties processals de l'activitat provatòria i, c) els requisits de la comissió del delictes per omissió.

D'altra banda, en el context d'anàlisi també interessa tenir en compte, d'una banda, les modificacions²⁴⁵ introduïdes pel Codi Penal de 1995 i, de l'altra, l'estratègia de l'acusació popular: Viader va buscar el suport del penalista Marc Palmés, que va exercir com a lletrat de l'acusació particular en representació del mateix Viader, personat en el procés com a consumidor d'electricitat.²⁴⁶ En aquest sentit, Viader i Palmés destacaven

²⁴⁵ L'acció popular va exposar dubtes arran de la publicació del Codi Penal de 1995 (Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, BOE de 24 de novembre), amb un nou redactat de l'abans article 348 bis sobre el delictes de risc, i amb una disposició derogatòria única en l'apartat f) de la qual queden derogats els articles sancionadors del 84 al 90 de la Llei 25/1964, de 29 d'Abril, d'Energia Nuclear. Els dubtes sorgien de la comparació de l'article 348 bis b) de l'anterior Codi Penal amb l'article 348 del Codi Penal de 1995 (secció 3ª sobre «delictes de risc provocats per altres agents», del capítol I referit a «delictes de risc catastròfic», corresponent al Títol XVII «Dels delictes contra la seguretat col·lectiva»), per l'absència de l'adjectiu «radioactives» en el nou precepte que expressament esmenta el Medi ambient:

- Anterior redactat: Art. 348 bis b): «Els que en la fabricació, manipulació, transport o tinença d'explosius, substàncies inflamables o corrosives, radioactives, tòxiques i asfixiants, o qualsevol altres matèries, aparells o artificis que puguin causar estralls, contravinguessin les regles de seguretat establertes, posant en concret perill la vida, la integritat o la salut de les persones, seran castigats amb la pena de...»
- Actual precepte: Art. 348: «Els que en la fabricació, manipulació, transport, tinença o comercialització d'explosius, substàncies inflamables o corrosives, tòxiques i asfixiants, o qualssevol altres matèries, aparells o artificis que puguin causar estralls, contravinguessin les normes de seguretat establertes, posant en concret perill la vida, la integritat física o la salut de les persones, o el medi ambient, seran castigats amb la pena de...»

A més, el títol de la Secció 1ª del Capítol I, «Dels delictes relatius a l'energia nuclear i a les radiacions ionitzants», feia sorgir interrogants d'interpretació a l'acusació popular.

²⁴⁶ Segons Viader (2010: 379), “des que es va produir la paralització de la Central, com a conseqüència de l'accident ocorregut el dia 19 d'octubre de 1989, fins a la intervenció d'ENRESA per procedir al seu desmantellament, l'empresa propietària de la mateixa, HIFRENSA, no ha percebut cap ingrés a causa de la falta de producció d'energia elèctrica, per la qual cosa els costos de manteniment de la Central paralitzada i de la seva preparació per al desmantellament els va facturar a les seves sòcies, les empreses: Electricité de France S.N. (EDF) el 25%; Empresa Nacional Hidroelèctrica del Ribagorçana, SA (ENHER) el 23%; Hidroelèctrica de Catalunya SA (HECSA), el 23%; Forces Elèctriques de Catalunya SA (FECSA), el 23% i Forces Hidroelèctriques del Segre, SA, el 6%, que mitjançant acord de la Junta Universal d'Accionistes celebrada el 29 de maig de 1990 s'havien obligat entre elles a assumir en les seves respectives proporcions els costos derivats del tancament de la Central que legal i raonablement havien de ser suportats per HIFRENSA, les quals van carregar aquests costos com els seus propis “costos d'operació i manteniment”, com si fossin els costos “derivats de la generació d'energia elèctrica” previstos en la Legislació aplicable (art. 4º apartat b) del Reial decret d'11 de desembre de 1987, nº. 1538/87 sobre Electricitat) i així, van repercutir en el preu del quilowatt que, cada any i dins del Marc Legal Estable que estableix les normes, fixava el Ministeri d'Indústria i Energia en virtut de les dades subministrades per les Empreses, que eren repercutits, al seu torn, en el rebut de consum d'electricitat abonat al meu patrocinat i a tots els consumidors espanyols”. El lletrat de l'acusació particular afegia que “la repercussió d'aquells costos, derivats de la paralització definitiva de la Central i la seva preparació per al desmantellament, xifrats en 26.790.700.000 pessetes des de l'any 1990 fins a 1996, ha provocat al meu patrocinat, així com a la resta dels consumidors, un perjudici econòmic a determinar en execució de sentència en virtut de les

en el vintè aniversari de l'accident: "Si la sentència hagués estat favorable s'obria la porta a tots els ciutadans de l'Estat a defensar els seus drets com a consumidors i, de qualsevol manera, un cop esgotada la causa penal, civilment es mantenia i es manté oberta la possibilitat que qualsevol ciutadà o col·lectiu faci una reclamació"²⁴⁷.

La sentència va concloure:

"Perquè sorgeixi la infracció penal no n'hi ha prou amb les conductes transcrites a la norma, sinó que serà precís a més que aquestes conductes vagin acompanyades de la inobservància de les normes de seguretat aplicables i que d'això, en el concret supòsit que s'hagi posat en perill concret la vida, la integritat, la salut de les persones o el medi ambient, havent d'existir a més una relació de causalitat entre la infracció de les normes de seguretat i la producció d'un resultat de perill. Per tot, l'anunciat judici negatiu de tipicitat condueix necessàriament a l'absolució" (FJ 5).

Així doncs, els cinc acusats (tres directius de la central i dos membres del CSN), van ser absolts. Segons Viader:

"Es va demostrar que els resultats d'una acció jurídica amb motivació ecològica, a partir d'elevats llinars econòmics, passen inexorablement per la possibilitat, molts cops inassolible, de dotar-se de proves pericials a mida del succés ocorregut. Alguns àmbits, i crec que el nuclear n'és un, gairebé son vedat d'elits professionals al servei de les multinacionals de l'energia" (Viader, 2010: 384).

Pel que fa a la reacció ecologista davant la sentència absolutòria, Ecologistes en Acció va lamentar que l'Audiència ignorés que, tant en la legislació sobre seguretat nuclear com en la legislació sobre delictes ecològics, el fet de provocar un risc evitable per a les persones o el medi ambient es considera ja un fet delictiu, amb independència que es produeixin danys o no.

L'entitat ecologista recordava que si la central hagués escomès les reformes suggerides pel CSN l'incendi hauria estat un fet sense conseqüències serioses i que no es podia qualificar com a fortuït i inesperat un incident provocat per uns equips la fallada dels quals era possible. Segons Ecologistes en Acció, si com diu la sentència la fallada mecànica de la turbina era imprevisible, el jutge hauria hagut d'ordenar el tancament de totes les centrals nuclears, ja que les possibles fallades serien imprevisibles i la seguretat de les persones i del medi ambient estaria permanentment qüestionada.

De fet, afirmava l'organització ecologista, el mateix CSN havia detectat el perill afegit que suposava no haver escomès les reformes necessàries en el sistema de protecció

dades que faciliti el Ministeri d'Indústria sobre el nombre de quilowatts consumits cada any entre 1990 i 1996, el quocient del qual establirà l'increment del cost sofert pel quilowatt, a conseqüència de la repercussió dels majors costos que representen el manteniment per paralització de la Central Nuclear de Vandellòs I".

²⁴⁷ MESEGUER, Ò (2009). "L'aniversari de la por". El Punt, 19-10-2009, pàg. 2. (<http://www.elpuntavui.cat/article/1-territori/11-mediambient/93249-laniversari-de-la-por.html?tmpl=component&print=1&page=>).

Per a més informació sobre el 25è aniversari de l'accident, veure els vídeos de La Cala RTV: <http://www.ametllamar.cat/lacalartv/entrada/2014/10/14/accident-vandellos-i>.

contra incendis i va intentar esmenar l'error quan, després de l'accident, va imposar a HIFRENSA unes reformes davant les quals l'empresa va decidir tancar la central. Aquest fet, segons Ecologistes en Acció, no es va tenir en compte en la sentència, tot i ser significatiu i evidenciar que les reformes s'haurien d'haver pres abans de l'accident.

Segons els ecologistes la sentència també passava per alt que els plans d'emergència no van funcionar i que ni els responsables de la central ni els de la seguretat pública i la protecció civil van considerar que calia alertar la població per si finalment es produïa una fuga radioactiva. La sentència considera provat que "el Pla d'emergència interior PEI i el Pla d'emergència nuclear de la província de Tarragona (PENTA) no va ser aplicat pel Director de la Central Nuclear Vandellòs I d'acord amb l'establert en els mateixos". Segons els ecologistes, en definitiva, "ni el CSN ni els jutges han estat a l'altura de les circumstàncies per demostrar a la ciutadania que pot sentir-se segura".²⁴⁸

Pel que fa al procediment administratiu el Consell de Ministres, a partir de l'expedient iniciat el 26 d'octubre de 1989 a petició del governador civil de Tarragona, va imposar per acord del dia 3 de maig de 1991 una multa de 70 milions de pessetes a HIFRENSA que va ser recorreguda per l'empresa. El 24 de novembre de 1989 el CSN va proposar al Ministeri d'Indústria i Energia la suspensió temporal de les operacions de la central, cosa que va tenir lloc el 31 de juliol de 1990, quan per ordre ministerial es va deixar sense efecte amb caràcter definitiu el permís d'explotació de la central. En data 19 de desembre de 1996 la Sala 3ª del Tribunal Suprem va desestimar el recurs d'HIFRENSA contra la multa del Consell de Ministres, desestimació recorreguda davant el TC (recurs d'empara 603/97).

Entre les vulneracions denunciades, HIFRENSA assenyalava la de l'art. 25.1 CE per infracció del principi de proporcionalitat en l'aplicació de la sanció administrativa, ja que segons l'empresa podia deduir-se de la Disposició Addicional Segona de la Llei 15/1980, de 22 d'abril, de creació del CSN, que la sanció de 70 milions de pessetes imposada a l'entitat era una sanció molt greu en grau mitjà, qualificació incorrecta segons els criteris fixats per la Llei 40/1994, de 30 de desembre, d'ordenació del Sistema Elèctric Nacional (LSEN), que dona nova redacció als arts. 91 i 92 de la LEN.

HIFRENSA al·legava a més que la Disposició Addicional Segona de la Llei del CSN incomplia la garantia material de tal predeterminació perquè establia la quantia de les sancions ometent qualsevol gradació, fixant els seus límits màxims en funció de l'autoritat competent i sense cap correspondència amb les infraccions, la qual cosa impedia a l'administrat conèixer la sanció que li podia correspondre segons el tipus d'infracció.

El dia 11 de febrer de 2002 el TC va atorgar a HIFRENSA l'empara sol·licitada i va declarar "la nul·litat de les resolucions administratives i la Sentència impugnades en el present recurs" (STC 25/2002, d'11 de febrer). Quant a la sanció administrativa el TC assenyalava en el FJ 6 de la STC 25/2002:

"Formulada en aquests termes, la queixa ha de ser acollida. En efecte, hem afirmat que l'exigència material absoluta de predeterminació normativa afecta no només la

²⁴⁸ <http://www.ecologistesenaccio.cat/temes/nuclear/judici/vandellos.htm>;
<http://www.ecologistasenaccion.org/article15624.html>.

tipificació de les infraccions, sinó també la definició i, si escau, gradació o escala de les sancions imposables i, com és lògic, a la correlació necessària entre actes o conductes il·lícites tipificades i les sancions conseqüents a les mateixes, de manera que el conjunt de les normes punitives aplicables permeti predir, amb suficient grau de certesa, el tipus i el grau de sanció determinat del que pot fer-se mereixedor qui cometi una o més infraccions concretes (STC 219/1989, de 21 de desembre, FJ 4; 61/1990, de 29 de març, FJ 3)” (FJ 6).

El TC va concloure que la sanció, els acords del Consell de Ministres i la STS que els va confirmar “van vulnerar el dret de la demandant a la legalitat sancionadora (art. 21.1 CE). En conseqüència, procedent serà l'atorgament de l'empara sol·licitada”.

En aquest cas la reacció ecologista tampoc es va fer esperar, Ecologistes en Acció i el Grup Ecologista de les Terres de l'Ebre van qualificar de “burla a la ciutadania” la resolució judicial: “Aquesta sentència mostra com els poders econòmics poden eludir les seves responsabilitats acollint-se a qüestions de forma”.

L'any 2008, quan s'apropava el vintè aniversari de l'incendi de Vandellòs I²⁴⁹ i se celebraven els 20 anys de Vandellòs II (en operació comercial des del 8 de març de 1988)²⁵⁰, un altre incendi, aquest cop a Vandellòs II²⁵¹, tornava a posar en alerta els alcaldes²⁵², el Govern català²⁵³, el Govern espanyol i el CSN, que convocava les elèctriques²⁵⁴ i enviava inspectors a la central.²⁵⁵

Tot i que l'incendi de Vandellòs II no tenia res a veure a nivell tècnic, ni les seves conseqüències amb les de l'incendi de Vandellòs I²⁵⁶, les comparacions dels ecologistes no s'havien fet esperar²⁵⁷. I arribaven en el marc de la polèmica per la fuga de partícules

²⁴⁹ La central ha estat desmantellada i es troba actualment en període de latència.

²⁵⁰

http://www.anav.es/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=86&Itemid=39&lang=es.

²⁵¹ LACÁRCEL, M. (2008). “Un incendi en el generador de Vandellòs II obliga a activar el pla d'emergència nuclear”. El Punt, 25-8-2008, pàg. 2.

²⁵² Els alcaldes de l'Ametlla de Mar, Mont-roig del Camp, Pratdip, Tivissa i Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant van emetre el 28 d'agost de 2008 un comunicat conjunt mostrant-se descontents amb la situació viscuda.

²⁵³ PRADES, J. (2008). “El govern exigeix als propietaris de les centrals nuclears que no desatenguin més la seguretat. Acusa Endesa i Iberdrola de no posar-hi els mitjans necessaris, i els gestors de les centrals d'incomplir els protocols d'alerta”. El Punt, 26-8-2008: http://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2976140.

²⁵⁴ PRADES, J. / AGÈNCIES (2008). “Indústria colla les elèctriques creant un grup de seguiment nuclear”. El Punt, 17-9-2008, pàg. 4.

²⁵⁵ PRADES, J. (2008). “Males vibracions a la central nuclear. Els inspectors del CSN investiguen a Vandellòs II l'origen de l'incendi que va fer aturar la planta”. El Punt, 28-8-2008, pàg. 6.

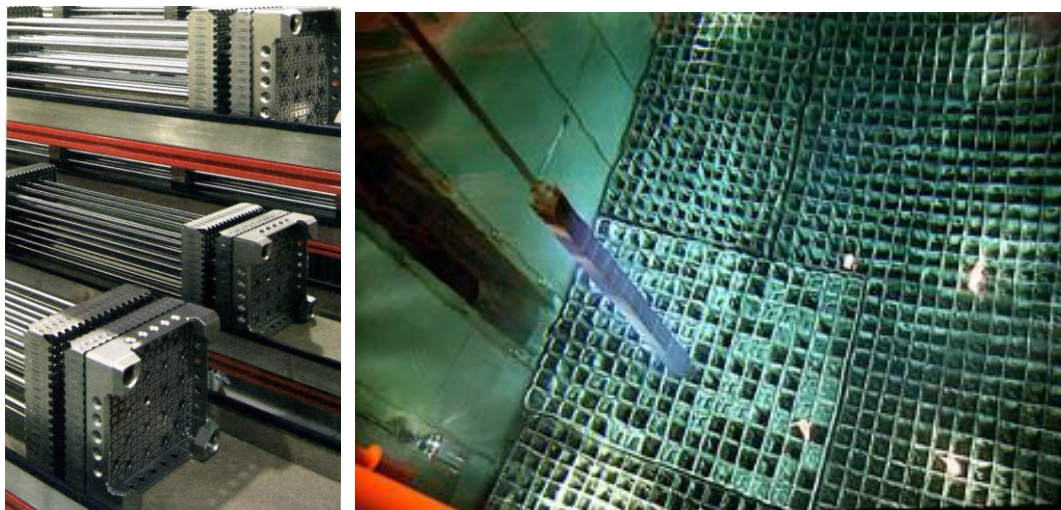
²⁵⁶ CABRÉ, J. (2008). “No es pot comparar aquest incendi amb el que va passar a Vandellòs I”. Diari de Tarragona, 12-9-2008, pàg. 17.

²⁵⁷ CARTAÑÀ, M. (2008). “Els ecologistes recorden que l'incident és semblant al que va fer tancar Vandellòs I”. El Punt, 25-8-2008, pàg. 3.

d'Ascó I (aquell 2008 va ser l'*annus horribilis* de l'ANAV) i pel procés de selecció de l'emplaçament MTC per acollir els residus radioactius, que es tracten en el següent capítol.

1990-2003

3.-Els residus nuclears a l'Estat espanyol

A l'esquerra, elements combustibles durant el seu muntatge a la fàbrica de Juzbado (Salamanca). Al costat, piscina de combustible d'Ascó I. FOTOS: EL PUNT

“Residu radioactiu', és qualsevol material o producte de rebuig, per al qual no està previst cap ús, que conté o està contaminat amb radionúclids en concentracions o nivells d'activitat superiors als establerts pel Ministeri de indústria i Energia, previ informe del Consell de Seguretat Nuclear”.²⁵⁸

“1. La gestió dels residus radioactius, inclòs el combustible nuclear gastat, i el desmantellament i clausura de les instal·lacions nuclears constitueix un servei públic essencial que es reserva a la titularitat de l'Estat”.²⁵⁹

²⁵⁸ Art. 2.9 LEN (redacció de la disposició addicional 4 de la Llei 54/1997, de 27 de novembre, reguladora del Sector Elèctric).

²⁵⁹ Art. 38 bis LEN (introduït per la disposició final 9.1 de la Llei 11/2009, de 26 d'octubre, que regula les societats anònimes cotitzades d'inversió en el mercat immobiliari).

3.-Els residus nuclears a l'Estat espanyol

La fissió atòmica per a la producció elèctrica a les centrals nuclears genera combustible gastat (CG) i residus radioactius d'alta activitat (RAA) que s'han d'aïllar durant milers d'anys per evitar que les radiacions ionitzants que emeten contaminin les persones i el medi ambient.²⁶⁰

El CG pot considerar-se un recurs que es pot reprocessar per ser reutilitzat (cicle nuclear tancat) o no ser reprocessat (cicle obert) i considerar-se un RAA. En aquest últim cas, després d'un període de refredament en les piscines de les centrals i fins a la seva disposició en un magatzem geològic profund (AGP), el CG s'emmagatzema transitòriament: ja sigui de forma intermèdia en les mateixes piscines associades a cada reactor; en magatzems temporals individuals (MTIs, instal·lacions de contenidors en superfície situades en els recintes de les mateixes centrals), o en magatzems temporals centralitzats (MTC) que poden ser de piscines o "en sec" (els contenidors es disposen entre murs i voltes de formigó). A causa de les dificultats tècniques, econòmiques i socials que suposa la construcció i posada en marxa d'un AGP, l'emmagatzematge temporal centralitzat s'ha convertit en una pràctica internacionalment provada que permet guanyar temps a l'espera del confinament definitiu del GG i els RRA, alhora que facilita l'operació de les centrals nuclears durant més anys en dotar el sistema de més capacitat d'emmagatzematge.

Sis emplaçaments nuclears concentren els vuit reactors actualment operatius a l'Estat espanyol: Almaraz I (en marxa des de 1980) y Almaraz II (1983), Ascó I (1982) i Ascó II (1985), Cofrents (1984), Trillo (1987), Vandellòs II (1987) i Santa Maria de Garoña (1970, aturada des de desembre de 2012).²⁶¹

El CG generat a les centrals des que es van posar en marxa, unes vint tones anuals per reactor, es troba majoritàriament a les piscines associades a cada reactor, si bé en les centrals amb les piscines saturades s'han construït MTIs. Aquest és el cas d'Ascó (que té l'MTI des de 2013); de Trillo (que el té des de 2002); i de José Cabrera, transferida a ENRESA el 2010 per al seu desmantellament. També a Garoña se n'està construïnt un. Tot i que de 1989 a 1998 les piscines de les centrals van ser objecte d'un *re-racking* que va ampliar-ne la capacitat, entre 2105 i 2022 se saturaran.

A més, als residus generats en aquestes centrals cal afegir els residus de Vandellòs I reprocessats a França i altres residus de Garoña reprocessats a la Gran Bretanya, segons el 6è Pla General de Residus Radioactius (PGRR, 2006: 122).

El fet que aquests residus haurien hagut de començar a tornar a l'Estat espanyol a partir de 2008, la saturació de les piscines i raons de seguretat, econòmiques i estratègiques són alguns dels motius que, segons el PGRR, justifiquen el projecte de l'MTC. Segons el PGRR, l'MTC:

“aportaria al sistema espanyol la solidesa necessària i el temps suficient per adoptar en el seu moment les decisions més adequades respecte a la gestió final del combustible gastat i RRA” (PGRR: 2006: 42).

²⁶⁰ Aquest treball no tracta dels residus de mitjana i baixa activitat radioactiva que es produeixen a l'Estat espanyol i que s'emmagatzemen a El Cabril (Còrdova).

²⁶¹ El titular de la planta va demanar el 27 de maig de 2014 al Ministeri d'Indústria la renovació de la autorització d'exploració en base a l'art. 28.1 RD 102/2014.

Els antecedents del projecte MTC que va suposar la represa de la lluita antinuclear a Catalunya són els següents:

- 1) Any 2004: posada en marxa del programa Community Waste Management (COWAM) per a una gestió democràtica dels residus radioactius a proposta de l'Associació de Municipis en Àrees Nuclears (AMAC).
- 2) Anys 2005-2006: celebració de les set sessions de la Mesa de diàleg sobre l'evolució de l'energia nuclear a Espanya i creació de la CANC.
- 3) Any 2006: aprovació del 6è PGR, que preveu la construcció de l'MTC.

Aquests antecedents s'analitzen a continuació.

2004-2006

4.- La gestió participativa dels residus radioactius

- 4.1.- El projecte Community Waste Management (COWAM)
- 4.2.- La Mesa de diàleg sobre l'energia nuclear a l'Estat espanyol
- 4.3.- El 6è Pla General de Residus Radioactius

Manifestants a favor (foto d'ACN) i en contra de la instal·lació de l'MTC a Ascó.

“Aquests problemes polític-ideològic-territorials tenen a veure, en gran mesura, amb el caràcter global-espacial del problema ja que la radioactivitat —com la major part de les contaminacions físico-químiques— no pot circumscriure’s a un territori concret i acotat; això comporta que en aquest com en altres problemes d’índole tecno-ambiental la legitimitat social ve separada de la municipal-administrativa....La legalitat, d’altra banda, difícilment podrà donar suport a una sola entitat de les distintes instàncies implicades, sigui aquesta local, regional o estatal” (Costa i Baños, 2010: 151-152).

4.- La gestió participativa dels residus radioactius

La gestió del combustible gastat (CG) i dels residus d'alta activitat radioactiva (RAA) és, des dels orígens de la indústria nuclear, un dels principals reptes tant del mateix sector com dels governs dels països amb centrals atòmiques. Com han posat de manifest les dificultats de diversos projectes no es tracta només d'un repte científic i tecnològic, sinó també d'un repte social que va més enllà de donar respostes tècniques a problemes tècnics: “Els tècnics han de ser conscients del fet que el problema d'una gestió sostenible de residus radioactius està impulsat principalment per la tecnologia, però ha de ser resolt per la societat” (Flüeler, 2001: 797).

Atesa la necessitat de compartir coneixements científics i tecnològics en l'àmbit nuclear, els potencials efectes transfronterers de la contaminació radioactiva i la necessitat d'unes bases legals per regular el sector globalment, la comunitat internacional va crear organismes (IAEA; NEA, de l'OECD; Euratom) que han desenvolupat el Dret internacional a través de declaracions de principis, recomanacions i convenis com la Convenció de Viena sobre la Seguretat en la Gestió del Combustible gastat i sobre la Seguretat a la Gestió dels Residus Radioactius (1997).

L'any 2000, sota el mandat del Comitè de Gestió de Residus Radioactius de la NEA, es va crear el *Forum on Stakeholder Confidence* (FSC) per afrontar la dimensió social de la gestió dels residus radioactius i compartir experiències internacionals. Des de la seva creació, el FSC ha generat documents de treball que demostren una evolució en els seus plantejaments cap a formes complexes d'implicació dels públics.

“Importants canvis han tingut lloc a la participació ciutadana per a la gestió dels residus radioactius durant la passada dècada: un canvi de la informació i la consulta cap a la influència i apoderament dels ciutadans, i un canvi del conflicte obert o l'acceptació resignada cap al voluntariat i la col·laboració amb les comunitats locals” (OECD, 2010c).

Aquests canvis es poden veure en els títols dels documents de l'OCDE: El 2003 va editar *Public Information, Consultation and Involvement in radioactive waste management*, un informe sobre quins mecanismes fan servir les organitzacions per fonamentar la seva credibilitat i millorar la comunicació amb els públics. El 2004, el FSC recordava que:

“La nova dinàmica del procés de diàleg i presa de decisions ha estat caracteritzada com el pas d'un model de ‘decideix, anuncia i defensa’ més tradicional, centrat en la garantia tècnica, a un de ‘capta, relaciona't i coopera’, per al qual tant la garantia tècnica com la qualitat del procés són d'importància comparable per aconseguir un resultat constructiu” (OECD 2004: 7).

Malgrat els avenços aconseguits fins aleshores, el FSC assenyalava: “Les investigacions indiquen que és impossible satisfer tots els valors en conflicte mitjançant un procés de presa de decisions idealitzat. No obstant això, en una societat democràtica altament desenvolupada, tots els criteris desitjats s'haurien de satisfer almenys fins a un cert punt” (OECD, 2004: 10).

El 2010, el document *Partnering for Long-term Management of Radioactive Waste* es refereix a l'associació, un concepte més ampli de participació que està per sobre de la informació i la consulta, com a part de l'apoderament. La cooperació crea una oportunitat per desenvolupar una relació mútua de comprensió i aprenentatge entre

l'implementador i les comunitats afectades, que al seu torn construeix respecte i confiança mútua. Implicar els actors locals en el desenvolupament del disseny de la instal·lació i els beneficis per a la comunitat probablement resulti en solucions que afegixin valor a la regió d'acollida i a la comunitat (OECD, 2010b: 12)²⁶². Per accedir a aquest nivell d'apoderament cal aplicar els principis de voluntarisme, veto, beneficis a la comunitat i col·laboració (OECD, 2010b: 10-12).

Aquests principis s'han incorporat i consolidat com a vocabulari al significat de participació a *Stakeholder Confidence in Radioactive Waste Management. An Annotated Glossary of Key Terms* (OECD, 2013). “Informar”, “consultar”, “implicar”, “dialogar”, “col·laborar”, “associar”, etc. esdevenen etiquetes aplicades a pràctiques i nivells de participació molt diversos. De fet la NEA reconeix que, tot i que en alguns països s'han dut a terme pràctiques d'apoderament, els ciutadans han tingut poca influència (OECD, 2010b: 14).

Atès que els decisors i les parts interessades han de tenir informació i assessorament científic i els científics i decisors han de tenir en compte els objectius i inquietuds manifestades pels interessats, tot i que no coincideixin amb les opcions identificades com òptimes pels experts, la gestió del CG i els RAA va molt més enllà de les consideracions tècniques, ambientals i legals, s'imbrica amb aspectes socials, econòmics, culturals... L'experiència mostra que perquè la solució sigui consensuada i duradora és imprescindible la participació del públic.

2004

4.1.-El projecte Community Waste Management (COWAM)

L'abril de 2004 va tenir lloc la presentació i inici públic del programa COWAM Espanya “amb l'objectiu de definir i proposar una metodologia participativa que apostés per la recerca de solucions reals, transparents i legítimes en els processos d'elaboració i presa de decisió en la gestió dels residus radioactius” (Vila d'Abadal, 2005: 23). El COWAM Espanya va estar coordinat per l'Associació de Municipis en Àrees amb Centrals Nuclears (AMAC) en col·laboració amb ENRESA, el CSN i l'Escola de Prevenció i Seguretat Integral de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Es van establir quatre grups de treball: Democràcia i sistemes de participació social; Entorn institucional, processos de presa de decisions i estratègies; Governabilitat a llarg termini, i Gestió i integració. En les conclusions, el COWAM Espanya advoca perquè l'elaboració dels procediments i els processos de presa de decisions siguin consensuats a nivell polític i institucional, tenint en compte els municipis i les comunitats autònomes i garantint la participació pública, la informació i la transparència. També es refereix a la voluntarietat dels municipis i a la seva capacitat de veto ja que la seva candidatura “no pressuposa, en cap cas, l'acceptació de la instal·lació”. Afegeix, en les seves recomanacions 11 a 13, que:

“L'instrument més idoni per garantir la transparència, la legitimitat democràtica i la participació pública en el procés públic d'elaboració i presa de decisions en matèria d'emplaçaments i instal·lacions d'emmagatzematge de residus radioactius, seria la

²⁶² En un sentit similar es pronuncia Corée a “Safe is beautiful”: <http://newmdb.iaea.org/GetLibraryFile.aspx?RRoomID=236>.

creació d'una Comissió Nacional o organisme similar, amb una composició social, política i territorialment representativa” (Vila d'Abadal, 2005: 267).

Aquesta comissió:

“Hauria de desenvolupar un procediment públic amb la finalitat de convidar els ens locals interessats a participar en el procés de selecció d'emplaçaments. Finalment, i un cop avaluades les sol·licituds rebudes, la Comissió formularia al Govern una proposta dels emplaçaments idonis, amb mínim de dos i màxim de cinc, a més d'una recomanació metodològica per desenvolupar els processos d'informació i participació pública a escala local en els emplaçaments proposats” (Vila d'Abadal, 2005: 268).

Finalment, el COWAM Espanya recomana crear comissions locals d'informació “amb l'objectiu d'institucionalitzar i legitimar la participació pública i social en els territoris candidats”. També assenyala que la qualitat participativa del procés hauria de mantenir-se durant la construcció, posada en marxa i funcionament de l'MTC.

En el 6è *workshop* del FSC, *Coordination of Decision Making in Spain: The 'COWAM SPAIN' Initiative and the Current Project Under Consideration for a National Interim Storage Facility for Spent Fuel and High Level Waste* (l'Hospitalet de l'Infant, Tarragona, 21 / 23-11-2005), es van concretar algunes de les fortaleses i debilitats del procés: a favor, la consideració de l'assumpte com a problema públic; l'acord majoritari sobre la solució MTC i el seu coneixement tècnic; la implicació del Parlament, el Govern, ENRESA i el CSN; el paper integrador de l'AMAC i la no imposició d'un calendari. Com a punts en contra es van destacar la indefinició del procés, l'escassa implicació dels generadors de residus i les limitacions a la participació en la tramitació de l'ATC i del 6è PGRR. També es va advertir de la necessitat de tenir en major consideració l'AMAC i els municipis circumdants a l'MTC; que els parlaments autonòmics i el Govern no havien de deixar sols els candidats en la decisió; i de la responsabilitat política que haurien de tenir institucions i partits (OECD, 2007).

2005

4.2.-La mesa de diàleg sobre l'evolució de l'energia nuclear a l'Estat espanyol

La constitució de la Mesa de diàleg sobre l'evolució de l'energia nuclear a Espanya respon al compromís manifestat pel president del Govern, José Luis Rodríguez Zapatero, en el debat de l'estat de la Nació:

“Mantinc els meus principis i el meu compromís. El convido a aquest diàleg per a una aproximació a un horitzó temporal, a un calendari de tancament de l'energia nuclear al nostre país”.²⁶³

En els termes anteriors es va dirigir Rodríguez Zapatero al diputat Joan Herrera (ICV), reafirmant la posició que ja havia expressat en el debat sobre la seva investidura:

²⁶³ Diari de Sessions del Congrés, 12-5-2005, nº 89, pàg. 4439.

“...fomentar el recurs a energies alternatives que permeten reduir emissions de gasos d'efecte hivernacle, d'acord amb el Protocol de Kyoto i, progressivament, abandonar l'energia d'origen nuclear”.²⁶⁴

I d'acord amb el programa amb què el PSOE es va presentar a les eleccions:

“Mantindrem el nostre compromís de substitució gradual de l'energia nuclear per energies més segures, més netes i menys costoses, que es durà a terme de forma ordenada en el temps, donant prioritat a la garantia de seguretat i amb el màxim consens social”.

Entre novembre de 2005 i maig de 2006 van tenir lloc les set sessions de la Mesa: la d'obertura, la de l'“Estratègia per a la gestió dels residus d'alta activitat”, la d'“Informació a la societat i la seva participació en els mecanismes de presa de decisions”, la del “Règim normatiu aplicable a l'àmbit nuclear”, les dues sessions sobre la “Cobertura de la demanda energètica a Espanya i l'energia nuclear” i la sessió de cloenda. Les conclusions de la Presidència, remeses al Govern per a la seva consideració, es refereixen al Conveni d'Aarhus (punt 4) i a l'exercici efectiu del dret a participar (punt 6):

“La participació dels agents socials s'ha de considerar part integral del procés de presa de decisions en totes aquelles qüestions nuclears que siguin socialment sensibles. S'ha de facilitar el seu exercici efectiu mitjançant l'aplicació de la normativa genèrica i, si s'escau, el desenvolupament de procediments específics adequats. Aquesta participació afavoreix la credibilitat de les institucions i l'acceptació social de les decisions preses”.

2006

4.3.- El 6è Pla General de Residus Radioactius (PGRR)

El projecte ATC es fonamenta en el 6è PGRR, aprovat pel Consell de Ministres el 23 de juny de 2006 en compliment de la resolució novena de la Comissió d'Indústria del Congrés, aprovada el 14 de desembre de 2004 en els termes següents:

“S'insta el Govern a que en col·laboració amb ENRESA desenvolupi els criteris necessaris per dur a terme a Espanya la instal·lació d'un Magatzem Temporal Centralitzat (MTC) de combustible gastat en consonància amb el Pla Nacional de Residus i a que s'impulsi el desenvolupament de la seva col·laboració en la investigació de la partició i transmutació d'elements radioactius de llarga vida i alta activitat. Així mateix insta el Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç a que en el termini d'un any proposi al Govern la revisió del [5è] Pla General de Residus Radioactius per tal d'actualitzar les estratègies en ell contingudes, a la vista de l'evolució de les condicions en què s'emmarca l'actual Pla i en particular les referides a posar en marxa l'MTC”.

El PGRR assenyala l'MTC com a “objectiu bàsic prioritari” i dissenyava l'estratègia per aconseguir que estigués operatiu el 2010, tenint en compte que: “La disponibilitat d'un MTC abans de l'any 2011 requereix escometre durant aquesta etapa els passos necessaris per facilitar el procés de presa de decisions. En aquest sentit, ENRESA haurà d'emprendre les següents actuacions”, entre altres:

²⁶⁴ Diari de Sessions del Congrés, 14-4-2004, nº 2, pàg. 22.

“Consolidació i aplicació d'una metodologia per a la recerca de solucions reals i possibles per a projectes de difícil acceptació social, adaptada a les característiques de la instal·lació MTC, que haurà de conduir a l'obtenció d'un emplaçament amb la deguda acceptació social que contribueixi plenament al seu èxit i futura governabilitat a llarg termini” (PGRR, 2006: 126).

En relació a la saturació de les piscines i per evitar la construcció de nous ATIs, el PGRR afirmava:

“Aquest Pla considera que aquest procés de debat i de presa de decisions no s'hauria de diferir més enllà de l'any 2006, ja que en cas de sobrepassar aquesta data haurien de desenvolupar-se els projectes i implantar solucions alternatives a mesura que se saturin les capacitats actuals, havent d'emmagatzemar 'in situ' les quantitats necessàries fins a la disponibilitat d'un MTC, amb el consegüent encariment del sistema global de gestió” (PGRR, 2006: 126).

2006-2015

5.- La CANC i la mobilització antinuclear contra l'MTC: els residus

5.1.-La fuga d'Ascó I

5.2.-El procés de selecció de l'MTC

5.3.-L'acord plenari de l'Ajuntament d'Ascó (26-1-2010)

5.4.-La selecció de l'emplaçament MTC

5.5.-La CANC, en període de latència

Capçalera de la manifestació de Móra d'Ebre contra l'MTC (7 de març de 2010).

“L'onada de rebuig produïda en les localitats que han postulat per acollir l'MTC, i el seu entorn comarcal, sembla renovar la sèrie de lluites antinuclears dels anys 1973-82 que, motivades pels diversos projectes de centrals nuclears fets públics, van donar lloc a l'aparició del moviment ecologista a Espanya, en la seva versió eco-política” (Costa i Baños, 2010: 138).

2006

5.- La CANC i la mobilització antinuclear contra l'MTC: els residus

La Coordinadora Anticementeri Nuclear de Catalunya (CANC) es va crear l'agost de 2006 a la Masia de Castelló (Vandellòs) i es va presentar²⁶⁵ el setembre en un acte per fer públic el següent manifest:

Manifest de la CANC contra el cementiri nuclear

Davant del pla de l'Empresa Nacional de Residus Radioactius (ENRESA) de construir un cementiri nuclear centralitzat (Magatzem Temporal Centralitzat, MTC) per albergar [sic] els residus radioactius d'alta activitat generats per totes les centrals de l'estat espanyol.

Coneixedors que la generació de residus radioactius d'alta activitat és un fet tècnicament inevitable produït per les centrals nuclears i que la seva gestió és encara un tema per resoldre a escala mundial.

Atès el seu alt nivell de radioactivitat que persisteix durant centenars de milers d'anys i el seu elevat potencial radiotòxic que suposa un greu problema ambiental, una amenaça per a la salut pública, i que hipoteca dràsticament les nostres futures generacions.

Entenent que l'anomenat Centre Tecnològic Associat al Cementiri Nuclear no seria altra cosa que un reactor nuclear experimental en tècniques de transmutació, amb tots els riscos que això comportaria, essent aquesta una opció tècnicament inviable a curt o mig termini com a solució al problema dels residus.

Partint del fet que l'elevat cost de gestió dels residus radioactius que, segons ENRESA, pujarà prop de 13.800 milions d'€ (calculat només fins l'any 2070), serà sufragat majoritàriament amb diner públic.

Preocupats per les estratègies d'ENRESA encaminades a encoratjar, amb compensacions econòmiques (amb diner públic), als alcaldes dels municipis perquè s'ofereixin candidatures per albergar [sic] el cementiri nuclear centralitzat.

Convençuts que aquest problema de marcat caràcter col·lectiu no es pot resoldre sense un previ consens social i polític, amb participació dels agents interessats, sense oblidar les organitzacions ecologistes ciutadanes.

Entenent que Catalunya, amb tres centrals nuclears en funcionament i una central nuclear en fase de desmantellament, ja ha hipotecat greument el seu futur, assumint els riscos potencials dels residus radioactius d'alta activitat des de l'inici del seu funcionament.

Per tots els raonaments anteriors, els sotasignants volem **MANIFESTAR**:

²⁶⁵ La presentació va comptar, entre altres, amb Sergi Saladié (Plataforma per a la Defensa del Territori de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant), Damià Vernet (GEPEC-EdC), Joan Manel Olivella (L'escurçó) i Carlos Bravo (Greenpeace). El nucli fundacional també estava format per membres del Grup de Científics i Tècnics per a un futur no nuclear, la PDE i la plataforma del Priorat (<http://pobleviu.cat/2006/09/21/es-presenta-publicament-la-coordinadora-contra-el-cementiri-nuclear/>).

La nostra rotunda i decidida oposició a la construcció d'un cementiri nuclear centralitzat, sigui quina sigui la seva denominació (MTC o altres), de qualsevol tipus de residus radioactius a Catalunya i a les comarques limítrofes.

Demaneu a la Generalitat que manifesti de forma clara i rotunda el rebuig a aquesta instal·lació en el nostre territori.

Demaneu als ajuntaments, consells comarcals, partits polítics, sindicats, associacions, organitzacions públiques, privades, entitats, ciutadans i ciutadanes de Catalunya, que mostrin el seu compromís i adhesió a aquest manifest que té com a finalitat la no instal·lació a Catalunya de cap cementiri nuclear.

Costa i Baños (2010: 141) veuen similituds en els processos de nuclearització dels setanta i vuitanta del segle passat amb el procediment de selecció de l'emplaçament MTC:

“Malgrat les diferències evidents i el temps transcorregut es mantenen semblances bàsiques i de fons entre els processos de negociació, rebuig i enfrontament generalitzats tan a les centrals nuclears en el seu dia com als dipòsits de residus radioactius actualment, i podrien resumir-se en:

- Crítica de l'entorn polític: llavors, la dictadura i la transició ambigüa, ara els mètodes poc ortodoxos del Govern estatal.
- Rebuig del model econòmic-energètic: llavors autoritari i ‘desarrollista’, ara democràtic-formal i igualment ‘desarrollista’.
- Rebuig de l'amenaça nuclear-radioactiva: llavors, com ara”.

2007

Com ja s'ha comentat, el 2007 va tenir lloc l'aprovació de la Llei 33/2007, de 7 de novembre, de reforma de la Llei 15/1980, de 22 d'abril, de creació del Consell de Seguretat Nuclear.

El mateix 2007, les protestes contra l'MTC van augmentar en paral·lel a les previsions optimistes del sector nuclear.²⁶⁶ Només les protestes ecologistes en motiu del 50è aniversari de l'Euratom mantenien viva la flama antinuclear. El novembre de 2007, l'ANAV va demanar permís per mantenir en funcionament les centrals d'Ascó i Vandellòs fins el 2021.²⁶⁷

Però el “renaixement nuclear” de què es parlava a nivell local va ensopegar a Ascó (i després a nivell global a Fukushima): El 26 de novembre del 2007 va tenir lloc l'incident a partir del qual es va originar la fuga radioactiva (INES 2) de la central nuclear Ascó I.

²⁶⁶ PRADES, J. (2008). “Més enginyers nuclears a les aules. El futur laboral i la millora de la imatge del sector són alguns motius pels quals la UPC ha batut el rècord de matriculacions en l'especialitat. El Punt, 9-12-2007, pàg. 4.

²⁶⁷ PRADES, J. (2007). “Les nuclears d'Ascó i Vandellòs demanen permís per funcionar durant deu anys més”. El Punt, 22-11-2007, pàg. 2.

2008

5.1.- La fuga d'Ascó I

L'anàlisi acurat dels fets relatius a la fuga d'Ascó I està fora de l'abast d'aquest treball, que se centra en els residus radioactius. No obstant, és inevitable referir-se a la gestió de les centrals perquè l'incident va planar durant més d'un any en paral·lel al procés de selecció de l'MTC. Per a una descripció dels fets es pot consultar informació d'organismes oficials, com ara les actes d'inspecció del CSN²⁶⁸, publicacions institucionals com la revista *Alfa* del CSN²⁶⁹ i la informació de la Fiscalia Provincial de Tarragona²⁷⁰; per a la descripció pròpia se citen algunes referències de premsa (²⁷¹, ²⁷², ²⁷³, ²⁷⁴, ²⁷⁵, ²⁷⁶, ²⁷⁷, ²⁷⁸, ²⁷⁹) que construeixen el següent relat periodístic.

²⁶⁸ Consell de Seguretat Nuclear, acta d'inspecció CSN/AIN/AS1/08/784, de 2 de juny de 2008 i següents:

<https://www.csn.es/documentos/10182/27942/Inspecci%C3%B3n+reactiva+para+realizar+comprobaciones+sobre+el+suceso+notificable+de+la+unidad+I+de+Asc%C3%B3+28AS1-127%29+relativo+a+la+detecci%C3%B3n+de+part%C3%ADculas+radiactivas+en+%C3%A1reas+exteriores+a+los+edificios+de+la+central>.

²⁶⁹ Segons Bayo (2008: 4-15), els operaris que acabaven de buidar el fons del canal de transferència (per on les barres d'urani irradiat es fan passar del reactor a l'edifici de combustible) van vessar a la piscina un bidó amb cinquanta litres de líquid contaminat. Durant l'operació, una pràctica incorrecta habitual, duta a terme aquest cop per personal que la feia per primera vegada, es van esquitxar les reixetes del sistema de ventilació. Aquest sistema va aturar les partícules radioactives, ja que estava connectat en mode d'emergència. Tres dies després, però, la central el va canviar al mode normal i la contaminació va sortir a l'exterior.

²⁷⁰ Nota de premsa de 4 de febrer de 2011.

²⁷¹ PRADES, J. (2008). "El fiscal busca indicis de delictes a Ascó I". *El Punt*, 24-4-2008, pàg. 16.

²⁷² PRADES, J. (2009). "Convoquen mobilitzacions de protesta per la fuga i el magatzem de residus d'Ascó". *El Punt*, 28-4-2008 (http://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2836531).

²⁷³ PRADES, J. (2008). "El risc atòmic es fa present". *Presència*, nº 1889, 9/15-5-2008, any XLIII, pàgs. 2-7 (<http://www.vilaweb.cat/media/attach/vwedts/presencia/1889.pdf>).

²⁷⁴ PRADES, J. (2008). "Preguntes i respostes sobre Ascó. El CSN respon a Greenpeace i al Defensor del Pueblo alguns dels interrogants plantejats arran de la fuga radioactiva de fa cinc mesos i mig". *El Punt*, 17-5-2008, pàg. 9.

²⁷⁵ PRADES, J. / EFE (2009). "Endesa admet que la central d'Ascó va pecar d'ingenuïtat i promet ara `rigor i transparència` sobre la fuga". *El Punt*, 21-5-2008 (Enllaç disponible a: http://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2864193).

²⁷⁶ PRADES, J. (2009). "La central d'Ascó tindrà un comitè de seguiment i un pla d'inspecció reforçada". *El Punt*, 22-5-2008 (http://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2865788).

²⁷⁷ PRADES, J. (2008). "La fuga d'Ascó es debat a les Corts". *El Punt*, 29-5-2008, pàg. 7.

²⁷⁸ PRADES, J. (2008). "El succés AS1-127 o la fuga d'Ascó" (http://www.elquiosc.cat/Quiosc.php?do=mostrarHemeroteca&url_edicions=Quiosc.php%3Fdo%3DmostRARHemeroteca&edicio_id=2&pagina_actual=9).

²⁷⁹ PRADES, J. (2008). "La fuga radioactiva d'Ascó, un any després". *El Punt*, 23-11-2008, pàg. 2.

L'incident (AS1-127), inèdit en la indústria nuclear de l'Estat, no va transcendir fins el 5 d'abril del 2008, quan Greenpeace el va donar a conèixer a l'opinió pública a través dels mitjans.

Arran de l'alarma social que es va generar i de les deficiències de comunicació —els alcaldes de la zona afectada per les centrals se'n van assabentar per la premsa— el CSN va enviar a Ascó un equip d'inspecció per esbrinar “totes les circumstàncies i elements relacionats amb l'origen i evolució del succés, incloses les accions del titular”. FOTO: EL PUNT.

L'ANAV es va convertir en el blanc de totes les crítiques per haver donat al CSN i als alcaldes, el 9 d'abril, informació “deficient i incompleta” sobre la fuga. Cinc dies després el CSN quedava en evidència i havia de reconèixer que la fuga radioactiva havia estat cent cops superior a la declarada per la central. L'ens inspector va decidir sotmetre a controls radiològics (totalment fiables segons el CSN i la central, de dubtosa validesa segons els ecologistes) 2.500 persones entre treballadors i visitants de la nuclear, entre els quals hi havia centenars d'escolars.

Els esdeveniments es van precipitar: el director de les centrals d'Ascó va ser rellevat mentre es continuaven trobant punts contaminats no només al recinte de la central sinó també a l'exterior, vora l'Ebre i en un camió que transportava ferralla radioactiva i que va poder sortir de la central perquè aquesta no havia instal·lat els pòrtics de detecció, que sí que té el magatzem de la Selva del Camp on es va detectar la contaminació. Tot plegat va dur Greenpeace i Ecologistes en Acció a demanar l'obertura de diligències a la Fiscalia, que va començar una investigació d'ofici el 23 d'abril per determinar si hi havia indicis de delictes en l'actuació de la central, com finalment es va confirmar.

La polèmica de la fuga va coincidir amb la publicació de l'anunci²⁸⁰ de les bases del concurs per dissenyar els contenidors on avui dia ja s'emmagatzema provisionalment part del combustible irradiat d'Ascó mentre no es construeix l'MTC.²⁸¹

La gestió de la fuga va adquirir proporcions d'“escàndol”, segons els ecologistes però també segons membres de la classe política de diferents partits, quan es va saber (el 14 de maig) que la central havia manipulat els detectors de radioactivitat i desactivat les alarmes. El 10 de juny (i fins a mitjan juliol) Ascó I es va aturar per completar la neteja radiològica i avançar millores. També es van dur a terme millores formatives i en l'àmbit de la comunicació. Mentre, es continuaven trobant partícules (de les desenes inicials s'havia passat ja a prop del miler) i el CSN admetia que les dosis de radiació a l'exterior de la central havien superat el límit legal establert per al públic (un mil·lisievert per any).

²⁸⁰ BOE núm. 91, de 15 d'abril de 2008.

²⁸¹ PRADES, J. (2008) “Ascó s'enfronta ara al fantasma dels residus”. El Punt, 25-4-2008, pàg. 9.

El 18 d'agost de 2008, el CSN va proposar al Ministeri d'Indústria l'obertura d'un expedient sancionador a Ascó I per quatre sancions greus i dues lleus relacionades amb la fuga, amb multes d'entre 9 i 22,5 milions d'euros, "insuficients" segons els ecologistes.²⁸²

Un any després dels fets, Greenpeace encara demanava al CSN més informació sobre el nombre total de partícules trobades (més de mil), la seva caracterització completa i la radioactivitat emesa. Greenpeace també acusava la Generalitat d'incomplir la llei d'accés a la informació ambiental pel fet de no proporcionar les dades del sistema de vigilància de la contaminació radiològica ambiental. La presidenta del CSN, Carmen Martínez Ten, va comparèixer al Congrés, en el primer aniversari de la fuga, per presentar l'informe anual i les dades sobre el succés.

La investigació de la Fiscalia per concloure si hi havia indicis de delictes en la fuga d'Ascó I de 2007 va derivar en una denúncia als jutjats de Gandesa —per primer cop a l'Estat espanyol el Ministeri Públic denunciava una central nuclear— contra tres directius de la planta i contra l'inspector resident del CSN. Segons el fiscal la fuga es va produir per "negligències, imprudències i omissions". També destaca l'ocultació d'informació al CNS, la calibració "antirreglamentària" dels sensors de radiació, la desactivació d'alarmes i les "inacceptables negligències" comeses.²⁸³

Arran de la denúncia de la Fiscalia, la titular del Jutjat d'Instrucció nº 1 (únic) de Gandesa va obrir diligències prèvies²⁸⁴ contra l'exdirector d'Ascó I, l'excap del servei de protecció radiològica de la central i el cap d'explotació de la planta, als quals imputa la presumpta comissió de delictes ecològic (art.325 CP), contra la seguretat col·lectiva (art. 341 CP), contra la seguretat en el treball (arts. 316 i 317 CP) i falsedat documental (art. 390 i ss.). A l'inspector resident del CSN a Ascó I en el moment de la fuga, la jutgessa l'imputa per delictes ecològic i contra la seguretat col·lectiva.

La magistrada va demanar al Govern espanyol l'informe que Endesa va adjuntar a les al·legacions presentades en el procediment administratiu per la fuga, resultat amb la històrica multa de més de 15 milions d'euros imposada a la companyia²⁸⁵, i va demanar al CSN els informes d'explotació de la central per comparar-los amb "la informació remesa per l'ANAV". La jutgessa va acceptar la petició del fiscal perquè compareguessin diversos testimonis i també va obrir les portes perquè possibles perjudicats per la fuga es personessin en la causa, a més de preveure la possibilitat d'establir una fiança de responsabilitat civil a l'ANAV. A més, va demanar informes independents a tres pèrits sobre el risc per a les persones i el medi ambient a conseqüència de la fuga.

Els imputats ja han comparegut al jutjat i, si finalment es declara l'obertura de judici oral caldrà tenir en compte, com ja s'ha assenyalat en el cas del judici per l'incendi de

²⁸² MORENO, G. / AGÈNCIES (2008). "Els titulars de la central d'Ascó guanyen en un dia el doble de la sanció màxima per la fuga". El Punt, 20-8-2008.

²⁸³ Nota de premsa de "Resum de fets" segons la Fiscalia Provincial de Tarragona.

²⁸⁴ Procediment 111/2011.

²⁸⁵ <http://www.elpuntavui.cat/territori/article/11-mediambient/36321-lestat-sanciona-la-nuclear-dasco-amb-154-milions-per-les-fuites-dels-anys-2007-i-2008.html>.

Vandellòs I, diversos aspectes relacionats amb el bé jurídic protegit i la tipificació del delictes (art. 325 CP), el perill en els béns jurídics protegits pel tipus, etc.

El 13 de juny de 2008, en la presentació de *La primera dècada de lluita antinuclear a Catalunya (1970-1980)*, es projectava un documental amb imatges de la manifestació que trenta-un anys abans havia reunit dues mil persones a Ascó i la fuita i els residus eren objecte de debat, i s'establí una relació directa entre la gestió de les centrals (en referència a la fuita) i la gestió dels residus (en referència a l'MTC).²⁸⁶

I, l'agost de 2008, l'AMAC feia 20 anys pendent, també, del magatzem de residus.²⁸⁷ L'octubre del mateix any, amb dues de les tres centrals catalanes aturades, la CANC i els grups antinuclears aprofitaven per manifestar que "les nuclears són prescindibles".²⁸⁸

Accions antinuclears de la CANC i de Greenpeace a Ascó. FOTOS: EL PUNT / GREENPEACE

D'altra banda, el desembre de 2008 es va debatre a Madrid, durant el Congreso Nacional de Medio Ambiente, la sentència que desestima el recurs interposat per l'Associació Espanyola de la Indústria Elèctrica (UNESA) contra l'acord del ple del CSN del 18 de juliol del 2006, pel qual es va aprovar la publicació de les actes d'inspecció de les centrals al lloc web del mateix CSN.²⁸⁹ La sentència té un interès especial per a aquest treball pel que fa a la comunicació organitzacional i de risc i pel que fa al dret a la informació.

²⁸⁶ "L'acte va tenir lloc a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre i va reunir líders antinuclears de l'època com per exemple Santiago Vilanova, fundador amb Xavier Garcia del Col·lectiu de Periodistes Ecologistes de Catalunya. També hi van ser, entre d'altres, Josep Gonell (sacerdot, periodista i sociòleg), José Allende (economista i cofundador de la Comissió de Defensa d'una Costa Basca No Nuclear), Pedro Costa Morata (enginyer industrial), Joan Rebull (antic rector de Móra d'Ebre), Mario Gaviria (redactor dels textos fundadors de l'ecologisme antinuclear) i Antoni Lloret (doctor en ciències físiques i investigador de l'energia solar fotovoltaica). Tots van signar un manifest de suport a la lluita antinuclear, ara com fa trenta-cinc anys". A: PRADES, J. (2008). "Projecció d'una gravació històrica". El Punt, 13-6-2008, pàg. 8.

²⁸⁷ PRADES, J. (2008). "L'associació de municipis nuclears fa vint anys pendent del magatzem de residus". El Punt, 28-9-2008, pàgs. 2-3.

²⁸⁸ PRADES, J. (2008). "Els llums no s'apaguen per l'aturada nuclear". El Punt, 25-10-2008, pàg. 3.

²⁸⁹ JUR/2008/173166, SAN de 10 de març de 2008, de la Secció Setena de la Sala del Contenciós-Administratiu, que resol el recurs 839/2006. Ponent: Begoña Fernández Dozagarat.

El setembre de 2008, el director general d'Energia Nuclear d'Endesa ja havia lamentat que:

“L'actual sistema de comunicació de successos és d'alguna manera pervers, atès que s'han de notificar incidents molt menors que, una vegada notificats, són manipulats per alguns sectors d'una manera molt interessada, donant una versió distorsionada de la qualitat amb què es treballa en el sector...en la pràctica, una interpretació extensiva de la transparència informativa està resultant perjudicial per a la imatge del sector”.²⁹⁰

A més, la publicació en els mitjans de comunicació dels incidents a les centrals també perjudicava els municipis nuclears, segons l'Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, que plantejava a Endesa la possibilitat de canviar el nom de la central “per millorar la imatge del poble”.²⁹¹

UNESA al·legava com a motius d'impugnació “l'absència de previsió legal que doti de l'adequada cobertura l'acord impugnat i la vulneració de drets fonamentals i llibertats públiques de l'actora i els seus associats”. Segons la informació publicada llavors:²⁹²

“Concretament, el recurs contenciós administratiu d'UNESA considerava que amb la publicació de les actes d'inspecció ‘es poden veure afectats el dret a la defensa en els expedients sancionadors i la llibertat d'empresa, així com el secret comercial i industrial i, en el seu cas, la protecció de dades’. També al·legava ‘la manca de precedents similars en el nostre ordenament jurídic, en particular en el sector energètic’. A més, afirmava que ‘no hi ha cap habilitació normativa que empari la legalitat de la mesura relativa a la publicitat de les actes d'inspecció’, que considerava ‘indiscriminada i generalitzada per mitjà d'internet (lloc web del CSN)’ i que ‘atemptaria contra el bon nom de les empreses del sector’.

En canvi, la sentència desestima el recurs perquè considera que les actes d'inspecció són ‘actes administratius’ i recorda que el CSN té, per llei, l'obligació de publicar-les: ‘La publicació de l'acte administratiu té com a finalitat procurar el seu coneixement a tothom a qui vagi dirigit’, afirma. També assenyala que ‘no estem, doncs, davant d'una difusió de notícies, sinó només davant d'un acte administratiu que ha de ser publicat amb l'objecte de garantir l'eficàcia del coneixement de l'acte’.²⁹³

La sentència també afirma que la publicació de les actes per internet ‘no és irracional ni desproporcionada’ i que ‘no atempta contra cap dret fonamental; ni es refereix al dret de difusió o de comunicar opinió, ni tampoc és un acte referit a la llibertat d'informació’. I encara va més enllà: ‘No és un supòsit de lliure comunicació d'informació, tal com sembla que es diu en la demanda, ni tampoc un supòsit de dades automatitzades de caràcter personal que es donen a conèixer’.

²⁹⁰ PRADES, J. (2008). “Endesa lamenta que la transparència perjudiqui la imatge del sector atòmic”. El Punt, 26-9-2008, pàg. 4.

²⁹¹ SANS, S. (2008). Vandellòs vol canviar el nom a la nuclear per a millorar la imatge del poble”. La Vanguardia, 17-9-2008, pàg. 28.

²⁹² PRADES, J. (2008). “La transparència nuclear se sotmet a revisió”. El Punt, 6-12-2008, pàg. 3.

²⁹³ Una altra sentència no considera les actes d'inspecció com a documents inconclusos sinó que els atorga, fins i tot “considerades aïlladament”, un “especial valor provatori” (STS de 17 de febrer de 2004, sala 3ª del Contenciós-Administratiu, que resol el recurs 3457/2000. Ponent: Rafael Fernández Valverde.

De fet, la publicació de les actes respon a l'obligació que té el CSN, per la resolució presa pel Congrés el juny del 2005, de 'procedir a la ràpida publicació de les actes en la mesura que això ofereix una major transparència; també amb la publicació al lloc web es millora el servei que s'ofereix'. En aquest sentit, la sentència destaca el potencial d'internet com a eina de comunicació i els 'límits i controls' que l'oficina d'inspecció de les actes del CSN realitza 'de manera escrupolosa' abans de publicar-les, perquè en cap cas es malmetin els drets de les elèctriques amb actius nuclears.

'No publiquem les actes d'inspecció per iniciativa pròpia, sinó perquè ens ho van demanar, igual que els successos notificables, les actes del ple i la normativa', va dir la presidenta del CSN, Carmen Martínez Ten, en la compareixença del desembre de 2008 al Congrés. Segons Martínez Ten, 'la transparència és important, però hem de calibrar millor el vehicle d'informació'. En aquest sentit, es va referir a la 'responsabilitat i l'ètica' dels partits polítics, les entitats ecologistes i els mitjans de comunicació, perquè 'si vostès descontextualitzen una frase i la presenten com una conclusió del Consell poden treure tots els titulars que vulguin' i confondre i alarmar la població injustificadament. Carmen Martínez Ten va manifestar: 'Quan les empreses van denunciar el Consell per publicar les actes d'inspecció, malgrat que els tribunals han dit que estàvem complint amb el que deia el Parlament, jo deia: 'No hi haurà cap problema, no s'estan manipulant les actes. Fins ara'. La presidenta del CSN va reclamar 'crèdit i respecte' i va destacar que l'Organització Internacional de l'Energia Atòmica considera el CSN un exemple a imitar a nivell internacional''.

El 27 de juliol de 2015, —el mateix dia que el ple del CSN va autoritzar la construcció de l'MTC a Villar de Cañas—, el president del CSN, Fernando Martí Scharfhausen, va destituir el cap de l'àrea d'Experiència Operativa del CSN, Rodolfo Isasia. L'acta del ple del CSN²⁹⁴ no es refereix al motiu de la destitució, que ha estat interpretada²⁹⁵ com un pas més en la política de l'“orden y mando” del president del CSN i com una represàlia pel fet que Isasia, amb gairebé 27 anys d'experiència al CSN, es va negar a modificar les guies de seguretat de les centrals per tal que aquestes no hagin de notificar els successos com ho fan actualment.²⁹⁶

5.2.- El procés de selecció de l'MTC

2009

En compliment de la ja esmentada resolució novena de la Comissió d'Indústria del Congrés de 2004, la mateixa Comissió va aprovar, el 27 d'abril de 2006, una proposició no de llei per a la creació d'una Comissió Interministerial²⁹⁷ encarregada d'“establir i impulsar els processos d'informació i participació pública” i “desenvolupar el procediment pel qual els municipis interessats puguin optar a ser candidats per a l'emplaçament”.

²⁹⁴ Veure el punt 12.1.1 de l'acta a: <https://www.csn.es/documents/10182/878175/1357++Acta/f1f946f7-b6dd-4675-82cd-1e0ce5696fa5>.

²⁹⁵ <http://www.lavanguardia.com/vida/20150805/54435634927/crisis-consejo-seguridad-nuclear.html>.

²⁹⁶ <https://www.csn.es/documents/10182/38330/INFSUC1ersem08.pdf/09aa5f40-c553-40a7-8518-c6740e283746>.

²⁹⁷ Constituïda mitjançant el RD 775/2006 de 23 de juny de 2006 (BOE nº 159 de 5 de juliol de 2006).

El 10 de juliol de 2008, la Comissió va aprovar el procediment i les bases de la convocatòria pública adreçada als municipis interessats en l'MTC i, mitjançant Resolució de 23 de desembre de 2009, la Secretaria d'Estat d'Energia va efectuar la convocatòria per a la selecció de candidats.

En l'Annex II (Procediment) s'estableix que els municipis interessats disposaran d'un mes per presentar candidatures, "adopció prèvia del corresponent acord del Ple Municipal". L'apartat f) determina el tràmit d'al·legacions i d'informació i participació pública:

"Un cop efectuada la comunicació anterior, la Comissió publicarà a la pàgina web www.emplazamientoatc.es i notificarà als municipis sol·licitants, a la Federació espanyola de municipis i províncies i a les províncies i comunitats autònomes en l'àmbit territorial de les quals es troben els municipis admesos, així com a aquelles organitzacions i associacions les finalitats de les quals tinguin relació directa amb l'objecte del procediment, requerint-les perquè formulin les al·legacions que tinguin per convenients, sobre l'aplicació dels criteris de la convocatòria a les candidatures presentades, disposant per a això d'un termini de vint (20) dies a comptar des de la data de notificació individual o, si és el cas, de la data de publicació a la web www.emplazamientoatc.es".

Mentre el procediment de l'MTC avançava i continuaven les protestes de la CANC s'havia obert un nou front, polític, entre les Terres de l'Ebre i el Camp de Tarragona.²⁹⁸

El 24 de gener de 2010 la CANC es manifestava a Ascó, on llegia el següent manifest:

MANIFESTACIÓ D'ASCÓ 24/1/2010 / COORDINADORA ANTICEMENTIRI NUCLEAR DE CATALUNYA

La Coordinadora Anticementiri Nuclear de Catalunya (CANC) ha convocat aquesta manifestació per la intenció de l'Ajuntament d'Ascó de presentar-se com a candidat per acollir els residus radioactius de tot l'Estat espanyol. Així ho ha manifestat l'Ajuntament, convocant un ple per al proper dimarts 26 de gener a les 11 del matí.

Pero aquesta manifestació d'avui no va en contra del poble ni la gent d'Ascó, per a qui demanem el màxim respecte, sinó contra el seu alcalde i l'AMAC, que en nom de l'Ajuntament han ocultat informació fins a l'últim dia i han prioritzat els interessos econòmics per sobre d'un poble i d'un territori.

És més, ens solidaritzem amb els ciutadans d'Ascó que s'oposen al cementiri de residus radioactius i amb aquells ciutadans d'Ascó que demanen més informació i democràcia participativa.

Ara, tant el president Montilla, el PSC i el propi alcalde d'Ascó, demanen respecte per la sobirania municipal. Però qui li ha preguntat al poble d'Ascó si vol ser candidat a acollir els residus radioactius de tot l'Estat espanyol!?!?

²⁹⁸ PRADES, J. (2009). "Allau de crítiques contra Sabaté per haver defensat l'emmagatzematge dels residus nuclears a Catalunya". El Punt, 17-3-2009, pàg. 7; PRADES, J. (2009). "Sabaté insisteix que cal oferir Catalunya com a magatzem per als residus radioactius nuclears". El Punt, 18-3-2009, pàg. 7.

A les eleccions municipals de 2007, cap partit polític amb representació a l'Ajuntament d'Ascó feia referència al cementiri de residus radioactius en el seus programes electorals. Així doncs, quina legitimitat té l'Ajuntament d'Ascó per demanar el cementiri en nom del municipi!?!?!?

Tal com ahir a la nit l'alcalde i el regidor socialista en un comunicat emès per la TV local d'Ascó deien "que aquesta és la decisió més important que ha de prendre el poble d'Ascó", com és que la prenen d'esquena als seus propis convilatants?!?!?

L'alcalde d'Ascó i els seus regidors ni tant sols tenen el recolzament del seu partit, CiU, que els ha amenaçat d'expulsar del partit si presenten candidatura a acollir el cementiri de residus radioactius.

És més, ahir dissabte, dos regidors de CiU a l'Ajuntament d'Ascó van demanar a l'alcalde que anul·li el ple de dimarts, i que el municipi no presenti candidatura.

El que està clar, doncs, és que tot plegat es tracta d'una decisió personal de l'alcalde d'Ascó, que està defensant uns interessos particulars per sobre dels interessos del seu propi municipi.

L'any 2006, tant el president del Govern espanyol, José Luis Rodríguez Zapatero, com l'aleshores ministre d'Indústria, i actual president de la Generalitat de Catalunya, José Montilla, sempre van manifestar que perquè un territori acollís el cementiri de residus radioactius hi hauria d'haver un ampli consens territorial, social i polític, més enllà de la decisió d'un sol municipi.

En la present convocatòria per a la selecció de l'emplaçament del cementiri de residus radioactius, s'han conculcat tots els drets bàsics d'informació i de participació ciutadana i no es reconeix el dret del territori a expressar la seva opinió. Allò que a Holanda, el model de referència que ha agafat l'Estat espanyol per a la gestió dels residus radioactius, han tardat quinze anys en consensuar, aquí s'ho volen ventilar en un mes i ho volen deixar en mans d'un sol ajuntament, o d'una persona com és el cas d'Ascó.

Aquí a Catalunya el posicionament del territori és unànime contra el cementiri de residus radioactius. Així ho han posat de manifest les mocions aprovades contra el cementiri per part de 62 ajuntaments de les Terres de l'Ebre i el Camp de Tarragona, i per part de 7 Consells Comarcals, així com per la Resolució del Parlament de Catalunya aprovada per majoria (amb els vots favorables d'ERC, ICV, i CiU, i en contra, del PSC i PP).

I així ho han posat de manifest més de 100 entitats i organitzacions socials i econòmiques de Catalunya que s'han posicionat en contra del cementiri de residus radioactius, igual que ho han fet diversos càrrecs electes, regidors, alcaldes, diputats, i senadors de tots els colors polítics del territori.

Per tot això, la CANC:

- Denunciem l'actitud de total inhibició del PSC i especialment del President de la Generalitat, José Montilla, que miren cap un altre cantó i menyspreen l'opinió majoritària del territori clarament contrària al cementiri de residus radioactius.

- Exigim al President Montilla que deixi de fer de Ministre d'Indústria d'Espanya i faci de President de la Generalitat de Catalunya, posant-se al costat del poble i del territori.

- Exigim a ERC i ICV, com a socis del Govern, que siguin conseqüents amb la resolució del Parlament de Catalunya, i exigeixin al Govern de la Generalitat un pronunciament clar i contundent contra la instal·lació del cementiri de residus radioactius a Catalunya.

- Demanem a CiU, que s'ha posicionat en contra del Cementiri Nuclear a Catalunya, que compleixi amb l'amenaça d'expulsió del partit de l'Alcalde d'Ascó i els seus 3 regidors, si aquests aproven presentar-se com a candidats al cementiri de residus radioactius.
- Així mateix, demanem al PSC, que expulsi del partit el seu únic regidor al govern de l'Ajuntament d'Ascó, si aquest dona el seu vot favorable en el plenari de dimarts vinent.
- Encoratgem els 4 regidors de la FIC a l'Ajuntament d'Ascó, així com els dos de CiU que ja s'hi han pronunciat, a exigir a l'alcalde l'anul·lació del ple del proper dimarts 26 de gener.
- I si l'alcalde no els fa cas, que votin en contra del cementiri, i deixin en mans d'una sola persona (el vot de qualitat de l'alcalde), una decisió d'aquestes característiques amb conseqüències per tot el SUD de Catalunya i per tot un país.
- Comminem l'Alcalde d'Ascó que recapaciti, i que desconvoqui el ple del dimarts dia 26 de gener. No té cap autoritat moral per aprovar la candidatura d'Ascó al cementiri, perquè no sap si la majoria dels seus veïns ho volen, perquè està aïllat pel seu partit, i perquè té la comarca de la Ribera d'Ebre, les Terres de l'Ebre, i tot un país en contra.

SI L'ALCALDE D'ASCÓ NO DESCONVOCA EL PLE DE DIMARTS VINENT, LA CANC CONVOCA TOTS ELS CIUTADANS QUE ESTEU AQUÍ PRESENTS I ALTRES QUE ES PUGUIN AFEGIR, EL PROPER DIMARTS DIA 26 A LES 11 DEL MATÍ AQUÍ DAVANT, A LA SALA DE PLENS D'AQUEST AJUNTAMENT, PER MOSTRAR EL REBUIG UNÀNIME AL CEMENTIRI DE RESIDUS RADIOACTIUS.

Convocatòria Anticementiri Nuclear a Barcelona, el proper dimecres 27 de gener a les 20 de la tarda davant el Palau de la Generalitat.

Visca Ascó!!! Visca la Ribera d'Ebre!!!! Visca les Terres de l'Ebre!!! i Visca Catalunya!!!!

Ascó, 24 de gener de 2010.

5.3.- L'acord plenari de l'Ajuntament d'Ascó (26-1-2010)

L'Ajuntament d'Ascó havia estat preparant la candidatura a l'MTC des de l'estiu de 2006, quan l'AMAC va començar una campanya d'informació i estudis entre els 70 municipis més pròxims a les plantes atòmiques de l'Estat espanyol. El 26 de gener de 2010, mentre a la plaça de l'Ajuntament centenars de persones cridaven contra l'acord que s'havia de prendre, l'alcalde, Rafel Vidal (CiU), llegia la següent exposició de motius de la moció a favor de la candidatura asconenca:

Exposició de motius de la moció aprovada pel Ple de l'Ajuntament d'Ascó

"Catalunya té avui en dia tres magatzems de residus nuclears, un per cada reactor. Aproximadament sumen 1.200 tones de combustible gastat. Podem fer dues coses: o seguir deixant que cada central nuclear guardi els seus residus o bé ho centralitzem tot en un únic edifici.

El Congrés dels Diputats va votar per unanimitat l'any 2004 instar al govern a construir aquest únic magatzem centralitzat entenent que és la forma més segura de gestionar el combustible gastat. Va ser una opinió unànime. En aquella votació hi van participar personalment alguns polítics que diumenge es van manifestar a Ascó.

La indústria nuclear ha fet prosperar el nostre municipi i la comarca durant més de 25 anys. En aquest temps, els veïns i veïnes d'Ascó hem après a conviure amb aquesta instal·lació industrial. Actualment és la principal empresa del Sud de Catalunya i en aquests moments de crisi i de constants expedients de regulació d'ocupació, continua creant llocs de treball.

La decisió de construir una central nuclear no va ser nostra, sinó de l'Estat espanyol. Aquell va ser un procés unilateral, en la que els municipis no van poder opinar. Va ser un mal procés. Avui, en canvi, prendrem per primera vegada en la història una decisió lliure i democràtica en relació a aquesta indústria.

Europa té dècades d'experiència en el tractament d'aquest combustible. Aquest ajuntament s'ha preocupat de preguntar a la Comissió Europea quants incidents hi ha hagut a les instal·lacions similars que hi ha a Holanda, Hongria, França o Gran Bretanya, entre d'altres. I la seva resposta no ens deixa cap dubte: Zero. La seguretat del Magatzem Temporal Centralitzat no és motiu de discussió. El risc és nul. No és que estem absolutament segurs de la manca de risc que representa. És que afirmar el contrari és crear de forma gratuïta una alarma social totalment injustificada.

No es tracta de diners. Avui en dia Ascó té un pressupost municipal suficient. No ens en calen més, de diners. El que ens cal, i la missió que tenim encomanada pel poble és garantir que aquest municipi podrà seguir existint més enllà de la vida de les centrals nuclears. Exactament estem parlant de diversificació econòmica. Tenim dues centrals nuclears, i gràcies a això ara mateix estem tirant endavant la recuperació del nostre patrimoni històric i l'important llegat morisc de què disposem. Pretenem desenvolupar projectes que no beneficiaran només Ascó sinó tota la comarca. I ho podem fer precisament perquè tenim aquesta indústria. Les administracions superiors, totes, precisament per tenir aquesta indústria, no han facilitat per a la zona cap altre model econòmic. Aquest territori sempre s'ha queixat, i amb tota la raó, de manca d'inversions a governs de tots els colors polítics, i sense inversions no hi ha canvi de model possible.

Per tant, això és el que tenim. El repte d'aquest equip de govern no és altre que aprofitar-ho al màxim i revertir les inversions en benefici de tota la comarca. Sabem que ho hem de fer, per solidaritat i per responsabilitat. Aquesta proposta que votem avui és una oportunitat de futur que no podem deixar escapar.

I ho farem. El Magatzem Temporal Centralitzat porta associat un parc empresarial i un viver d'empreses. La nostra intenció és defensar que la gestió d'aquest nou espai empresarial sigui el més àmplia possible, on puguin participar en la presa de decisions el màxim d'administracions i d'empresariat del territori.

Aquest és un projecte que transformarà la zona que l'aculli. Estem parlant d'un centre tecnològic on s'investigarà, per exemple, com extreure el 90% del potencial energètic que encara li queda al combustible un cop ja ha cobert el seu cicle dins el reactor. Anomenar residu a tot aquest potencial és més que discutible.

Vull subratllar que aquesta oportunitat ens arriba 15 anys abans que expiri el període de 40 anys que en principi el govern estatal va preveure per a les centrals nuclears. Això vol dir exactament que tenim l'oportunitat d'encaminar el futur presentant candidatura a acollir l'MTC i enfrontar-nos avui a un problema, el de la desindustrialització, que ja han patit altres comarques catalanes molt més poblades i riques que la nostra i millor situades estratègicament, on el tancament de la indústria tèxtil va comportar una crisi de llarga durada i difícil superació. No vull imaginar un escenari així a la Ribera d'Ebre.

Avui tenim l'oportunitat d'avançar-nos a aquest futur i de decidir per nosaltres mateixos que volem treballar per un Ascó possible més enllà de la vida de les centrals nuclears. Aquest és el salt de qualitat que ha de fer el nostre municipi. Aquest plenari pot començar a construir un

Ascó responsable, que faci més segura la gestió del combustible gastat i resolgui ara amb solvència un problema que no hem de deixar que es compliqui per deixadesa, com casos que tenim ben a prop; un Ascó solidari, perquè agafa la bandera d'un assumpte que generarà seguidors i detractors però que indubtablement aportarà a l'economia de la comarca i també de pobles de la Terra Alta i del Priorat uns ingressos notables; un Ascó, en definitiva, orgullós del seu present i il·lusionat per oferir un futur real.

Aquesta proposta d'alcaldia que porto avui a la votació del plenari és un pas més en el camí. Anteriors regidors, anteriors persones d'aquest consistori ja han posat les bases per poder oferir una candidatura que disposa dels terrenys necessaris i, per tant, avui estem recollint no només l'opinió d'aquest equip de govern sinó que, creiem, que aquesta és també l'opinió d'anteriors consistoris. El mèrit o el fracàs de la iniciativa, doncs, serà per tots també.

No hem fet sols aquest camí. L'Ajuntament d'Ascó és un dels membres fundadors de l'Associació de Municipis en Àrees amb centrals nuclears, l'AMAC, que sempre s'ha posicionat en favor d'un únic magatzem que centralitzi el combustible gastat degut a la major seguretat que ofereix aquesta solució respecte al sistema actual. Des de 2006, l'alcalde i els regidors d'aquest ajuntament, i d'igual manera la resta d'alcaldes d'AMAC, s'han preocupat d'informar-se a bastament de què és i què representa exactament el Magatzem Temporal Centralitzat. L'ajuntament, un cop reunida aquesta informació, la va traslladar al veïnat a través de diversos seminaris, també a través dels Comitès Locals d'Informació i ha dut a terme diverses visites a Habog, Holanda, el magatzem que guarda més similituds amb el que impulsa el govern central.

L'Ajuntament no ha decidit el procés. Ho ha fet el govern central. L'únic que fem avui és participar d'aquest procés de forma lliure i democràtica.

Tant valor democràtic té la decisió d'un ajuntament en contra del projecte que un que digui que sí.

Deixeu-me acabar amb unes ràpides consideracions.

A països del nostre entorn immediat existeixen instal·lacions similars a la que avui tenim en consideració. Comptem amb la seva experiència operativa.

Avui tenim 800 tones de combustible gastat a Ascó. No hi ha dubte que estaran més ben guardades en una instal·lació passiva, que els confinarà de manera segura.

Ascó i el seu entorn disposa d'un únic punt fort per al nostre desenvolupament, la indústria nuclear. Aquest projecte garanteix la pervivència al nostre municipi i a tota la comarca d'una activitat econòmica amb el valor afegit de la investigació que farà possible continuar vivint en aquesta part del nostre país.

Per tot això, i perquè estic absolutament convençut que no fer-ho seria irresponsable, deixo en mans d'aquest plenari l'adopció del següent acord".

El 26 de gener de 2010 el ple del consistori asconenc va aprovar per majoria absoluta, amb set vots a favor (quatre de CiU, un del PSC i dos independents) i dos vots en contra (dels altres dos regidors independents), presentar la candidatura del municipi.²⁹⁹

²⁹⁹ Ascó, Santervás de Campos (Valladolid), Yebra (Guadalajara), Villar de Cañas (Cuenca), Zarra (València), Albalá (Cáceres), Melgar de Arriba (Valladolid), Torrubia de Soria (Soria) i Congosto de Valdavia (Palencia) són els nou municipis que finalment van optar a acollir l'MTC, un cop la Comissió

Amb l'acord, l'Ajuntament manifestava el seu "compromís ferm" de disponibilitat dels terrenys, d'atorgar les llicències de la seva competència, d'assegurar el compliment dels terminis previstos en el projecte i de "participar en el procés fins que es produeixi la decisió del Govern". L'acord del ple també incloïa la notificació a la Generalitat "atès que es requerirà l'aprovació de diferents organismes d'aquesta Administració".

L'Ajuntament d'Ascó va presentar la seva candidatura malgrat la resolució del Parlament³⁰⁰ en contra que l'MTC s'instal·lés a Catalunya, el rebuig frontal d'altres institucions de la comarca i la pressió popular. Els arguments del consistori són socials, tècnics, econòmics, polítics, legals i ambientals, però no coincideixen amb els arguments socials, tècnics, econòmics, polítics, legals i també ambientals dels opositors. Només hi ha acord en un punt, que és que cal millorar la gestió dels residus radioactius, però no hi ha acord en com fer-ho.³⁰¹

En aquest punt s'evidenciava la necessitat de trobar mecanismes més amplis d'informació i de participació, tal i com ja recomanaven les conclusions del COWAM referint-se a l'última part del procés: "Un cop avaluades les sol·licituds rebudes, la Comissió formularia al Govern una proposta dels emplaçaments idonis, un mínim de dos i un màxim de cinc, a més d'una recomanació metodològica per desenvolupar els processos d'informació i participació pública a escala local en els emplaçaments proposats".

Per a "institucionalitzar i legitimar la participació pública i social en els territoris candidats" es proposava al Govern crear comitès locals d'informació (Ascó el va constituir el 15 de novembre de 2005 en una reunió que va comptar amb representants de Protecció Civil, la Subdirecció General de Mines de la Generalitat, el Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre, els Serveis Territorials de Medi Ambient, Treball i Indústria de la Generalitat i els ajuntaments de la zona de l'AMAC, el CSN i la mateixa central nuclear).

Finalment "el Govern, a la vista de les propostes i recomanacions formulades per la Comissió Nacional i en adequada concertació amb les comunitats autònomes i municipis candidats, impulsaria les polítiques públiques i les previsions legals necessàries per a la selecció de l'emplaçament definitiu". Així, "un cop obtinguda la conformitat expressa d'un o varis dels emplaçaments proposats el Govern seleccionaria el definitiu i iniciaria el procés d'autorització administrativa de la instal·lació".

Interministerial va acceptar les al·legacions que havia fet Congosto de Valdavia contra la seva exclusió en una primera fase de selecció. En canvi, la Comissió va excloure definitivament com a candidats Campo de San Pedro (Segovia), Granja de Torrehermosa (Badajoz), Lomas de Campos (Palencia) i Santiuste de San Juan Bautista (Segovia), que van abandonar la cursa, i Villar del Pozo (Ciudad Real), que va presentar fora de termini l'acord del ple i no va corregir aquest defecte en les al·legacions presentades.

³⁰⁰ Resolució nº 150/VIII del Parlament de Catalunya. Posteriorment (11-03-2010) el Parlament va aprovar una segona resolució (632/VIII) de rebuig a l'MTC, i encara una tercera (14-4-2011, DOGC núm. 57 de 18-4-2011). Així mateix, el Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible de Catalunya va reiterar, en un informe posterior a l'accident de Fukushima, la posició del CADS i del Parlament en contra de la instal·lació de l'MTC a Catalunya (Informe del CADS 1/2011 de 27 d'abril de 2011, pàg. 4).

³⁰¹ Segons Greenpeace l'opció de menor risc radiològic, perquè s'evita el transport, és la de mantenir els residus en magatzems temporals individuals (ATI) en sec situats a les mateixes centrals. El Ministre d'Indústria, Miguel Sebastián, afirmava en canvi que aquesta opció és "més cara" (entre 1.300 i 2.400 milions d'euros) i "insegura".

En el cas d'Ascó la participació pública va ser limitada i, tot i que ho preveia l'Agenda 21 local³⁰², no es va celebrar la consulta popular —que sí es va fer a Vinebre³⁰³— reclamada per part dels veïns. Els opositors a l'MTC van posar en dubte la legitimitat de l'acord del ple i la compatibilitat de l'alcalde i d'alguns regidors per haver participat en la votació, atesos els vincles laborals amb la central nuclear. El debat entre l'ètica i l'estètica tornava a escena, més enllà del generat en els òrgans jurisdiccionals quan el cas ha arribat als tribunals en diverses fases del procés.³⁰⁴

Després que Ascó presentés la candidatura a acollir l'MTC, protestada a la plaça de l'Ajuntament per centenars de persones, es van multiplicar les mostres, tant de rebuig com de suport, a la decisió del ple de l'Ajuntament: el 7 de març de 2010, més de 3.000 persones es van manifestar a Móra d'Ebre contra l'MTC.

El fill de l'alcalde antinuclear d'Ascó, Andreu Carranza, va llegir aquest cop el manifest. En els parlaments també van participar veïns d'Ascó i els portaveus de les tres plataformes: Manolo Tomàs, de la PDE, Jesús Carbó, de la Plataforma èlica de la Terra Alta, i Sergi Saladié, de la CANC:

³⁰² L'Agenda 21 d'Ascó indica a la pàgina 49: “Regular la participació a Ascó, contemplar la possibilitat de realitzar consultes populars per la implantació de temes polèmics com pot ser el cementiri nuclear”. A les pàgines 10 i 11 enumera les visions negatives del futur del municipi: “Si a partir de 10 anys tanquen la central nuclear, Ascó i la Ribera necessiten indústries”; “efectes negatius sobre el desenvolupament de la població (partícules)”; “No acceptar el cementiri nuclear”; “Informació incident central nuclear”; “El poble d'Ascó no està en condicions per evacuar si tinguessin un ‘escape’ [sic] de la central”6.

³⁰³ Entitats locals de Vinebre van organitzar, el 28 de març de 2010, una consulta no vinculant en relació amb l'MTC. Dels 478 habitants, 109 van votar en contra i 12 a favor.

³⁰⁴ Fins al moment, les sentències sobre l'MTC són:

SAN d'1 de febrer de 2012, Roj: SAN 431/2012, que resol el recurs contenciós-administratiu 98/2010 interposat per Greenpeace contra la resolució de la Secretaria d'Estat d'Energia, de 23 de desembre de 2009, per la que s'efectua la convocatòria pública de l'MTC.

STS de 28 d'octubre de 2013, Roj: STS 5149/2013, que resol el recurs de cassació 1124/2012 interposat per Greenpeace contra la sentència anterior.

STS de 28 d'octubre de 2013, Roj: STS 5142/2013, que resol el recurs contenciós núm. 230/2012 contra l'acord del Consell de Ministres de 30 de desembre de 2011 pel qual s'aprova la designació de l'emplaçament MTC a Villar de Cañas, presentat per Greenpeace el 24 de febrer de 2012.

STS de 27 de maig, Roj: STS 2046/2014, que resol el contenciós-administratiu interposat pels ajuntaments de Yebra i Ascó contra l'acord del Consell de Ministres pel qual s'aprova la designació de l'emplaçament de l'MTC a Villar de Cañas.

STS de 6 novembre 2013, Roj: STS 5327/2013, que resol el contenciós-administratiu presentat per tres ajuntaments de Conca —Belmonte, Villar de la Encina i Monreal del Llano— contra l'acord del Consell de Ministres pel qual s'aprova la designació de l'MTC a Villar de Cañas.

STS de 13 de novembre de 2013, Roj: STS 6167/2013, que resol el recurs interposat per Ecologistes en Acció-CODA contra l'acord del Consell de Ministres pel qual s'aprova la designació de l'MTC a Villar de Cañas.

Manifest

Bon dia a tothom!

En nom de la CANC us volem agrair a totes i tots la vostra assistència avui aquí a Móra.

Agafant un fragment de Toni Orensanz, quan va descriure la manifestació d'Ascó de fa poc més d'un mes: avui aquí tornem a ser un torrent de gent de tota edat, condició i pelatge, amb calvos i peluts, senyores maquillades, empresaris, estudiants, vinaters, científics, funcionaris, mestresses de casa, i pagesos acostumats a conrear lo silenci.

I més, també hi ha músics, alcaldes, punkis i diputats...

Fa un mes a Ascó vam ser 2.500 persones i avui en som 10.000!!!!....

[...]. I amb tot un territori en contra, el govern de l'Estat espanyol vol aplicar un procediment a l'estil franquista, marginant i sotmetent totes les persones, territoris i institucions!....”

Si es consuma la candidatura d'Ascó nos haurem de preguntar: de què serveixen los ajuntaments? De què serveix lo Parlament de Catalunya?

Amigues, amics, aquí està en joc molt més que els efectes negatius d'un cementeri nuclear! Aquí està en joc la democràcia mateixa!

[...] Estem en un tros de terra on la gent és tolerant i pacient, potser massa a vegades. Però quan ha convingut defensar-nos de les agressions, hem sortit al carrer amb les nostres raons. Ara fa 9 anys, al 2001, molts dels que estem avui aquí també hi érem en aquesta mateixa Móra. Allavons era el PHN, la massificació eòlica i la ENRON. Avui, segueixen los transvasaments i les massificacions, i hem canviat el cromó d'una tèrmica per un cementiri nuclear.

[...] Durant aquests anys nos han obligat moltes vegades a dir no. I naltros no volem dir sempre que no, naltros volem dir que sí: Sí a un projecte de territori; sí a viure a casa nostra; sí a uns productes agrícoles de qualitat i a uns preus dignes; sí a les empreses que donen llocs de treball i que no s'emporten los cuartos fora; sí a un riu net i amb cabal ecològic; sí a uns paisatges endreçats; i sí a un país viu, ni espanyol ni radioactiu!!!

[...] Avui, aquí a Móra d'Ebre, dia 7 de març de 2010, en aquestes terres testimoni d'enfrontaments i conflictes, de sofriment i de resistència, diem que no volem deixar als nostres fills un territori hipotecat, que no defallirem, que serem com sempre hem sigut, i que nos agrada ser tal com som!!!

No al cementiri nuclear!!!!

Visca les Terres de l'Ebre!!!!

Móra d'Ebre, 7-3-2010.

El 21 de juny, el Grup Veïnal Ribera d'Ebre, Volem viure a Flix, la Plataforma A.S.C.O. (Acció, Solidaritat, Compromís, Oportunitat) i Volem viure a Riba-roja van presentar a l'Ajuntament d'Ascó 4.227 firmes a favor de l'MTC. L'estiu de 2010 van editar un “full informatiu” de vuit pàgines amb el títol *La Veu de la Ribera*, amb fragments com aquests:

“La convivència entre sectors és la tònica actual a la demarcació. El sector primari de França, el país europeu més nuclearitzat, és un referent mundial....Les comarques de l'Ebre ocupen una posició privilegiada en l'oferta de productes alimentaris....Aquests productes tenen unes qualitats específiques gràcies a les denominacions d'origen i de qualitat, avalades a nivell europeu,

sense que la proximitat dels quatre reactors nuclears existents a Tarragona (tres d'ells encara en funcionament) hagi suposat cap inconvenient...De fet, en molts casos, el naixement d'algunes d'aquestes denominacions d'origen és posterior a la posada en marxa de l'activitat nuclear.

Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant és un bon exemple d'aquesta convivència entre sectors; el turisme s'ha convertit en una de les principals fonts d'ingressos del municipi...Tot això, amb una central nuclear al costat del mar en funcionament (Vandellòs II), una altra desmantellada (Vandellòs I), i una central tèrmica de cicle combinat en el seu terme municipal.

Si tot això ha estat possible convivint amb centrals nuclears, evidentment serà compatible amb un magatzem de residus? Un MTC és una instal·lació passiva i, per tant, no suposa un risc més gran que qualsevol altra instal·lació industrial.

D'altra banda, la proximitat entre la gran indústria química i les destinacions turístiques de la Costa Daurada no ha impedit que Port Aventura superi cada any els 3,5 milions de visitants. La Costa Daurada s'ha convertit en un referent europeu del turisme familiar tot i l'existència de grans infraestructures industrials a la mateixa línia de platja, com la plataforma de descàrrega de cru davant de la platja de la Pineda.

[...] En definitiva, hem de ser intel·ligents i aprofitar les oportunitats. Aquest repte, lluny de marginar els sectors productius tradicionals, pot ser la nostra oportunitat de donar-los un nou impuls. Existeix la manera d'integrar les diferents activitats econòmiques en lloc d'enfrontar-les entre elles, només es requereix la voluntat de fer-ho"³⁰⁵.

Altres elements de debat d'aquells dies van ser els resultats del primer estudi epidemiològic sobre els entorns de les centrals nuclears, que nega efectes sobre la salut en els habitants dels municipis pròxims³⁰⁶, i els resultats de diversos estudis d'opinió sobre la percepció social de l'energia nuclear. També van incorporar-se a la polèmica diferents ítems: els dos milions d'euros l'any que, des de 2011, paga ENRESA per l'emmagatzematge a França dels residus de Vandellòs I³⁰⁷; la renovació a Vandellòs II de la llicència d'explotació durant deu anys més a partir del 26 de juliol de 2010; i la petició de l'Audiència Nacional al Ministeri d'Indústria perquè facilités informació sobre l'MTC a Greenpeace. A nivell estatal, les negociacions iniciades entre el PSOE i el PP per fixar les bases d'un nou pacte energètic havien d'incloure per força l'MTC, fet que retardava la decisió sobre el seu emplaçament. El 23 de setembre de 2010, els partidaris ebrencs de l'MTC es van manifestar a Madrid.³⁰⁸ El novembre d'aquell mateix 2010, Endesa incloïa la imatge de Vandellòs II en una campanya publicitària.³⁰⁹

³⁰⁵ "Desmitificant l'MTC: un projecte compatible amb l'activitat agrícola i el turisme". Full informatiu La Veu de la Ribera, pàgs. 4-5.

³⁰⁶ CERRILLO, A. (2010). "Un estudio niega efectos de las nucleares sobre la salud en España". La Vanguardia, 14-5-2010, pàg. 32.

³⁰⁷ MESEGUER, Ò. (2010). "Enresa acabarà pagant 2 milions anuals a partir del 2011 pels residus de Vandellòs I". El Punt, 1-7-2010, pàg. 8.

³⁰⁸ <http://www.elpuntavui.cat//noticia/article/1-territori/11-mediambient/306925.html>.

³⁰⁹ CABRÉ, J. (2010). "Un anuncio sin tabúes". Diari de Tarragona, 16-11-2010, pàg. 14.

5.4.-La selecció de l'emplaçament de l'MTC

Un cop analitzats els expedients presentats la Comissió Interministerial va aprovar les llistes de candidats admesos, exclosos i dels que van desistir. El 6 de març de 2010 es va publicar al BOE l'anunci del Ministeri d'Indústria:

"la Comissió Interministerial per a la selecció de l'emplaçament MTC i el seu centre tecnològic, en la reunió celebrada el 4 de març de 2010, ha acordat sotmetre al tràmit d'al·legacions i d'informació i participació pública l'aplicació dels criteris de l'esmentada convocatòria a les candidatures admeses".

La Comissió, reunida el 14 d'abril de 2010, va revisar les al·legacions i va acordar publicar a www.emplazamientoatc.es l'Informe sobre el tràmit d'al·legacions i d'informació i participació pública de la convocatòria: 14.420 escrits d'al·legacions rebuts classificats en tres apartats: a) al·legacions, per municipi, sobre l'aplicació dels criteris de la convocatòria a les candidatures presentades; b) al·legacions, per municipi, no referides a l'aplicació dels criteris però que aporten informació a tenir en compte o sobre l'avaluació d'impacte ambiental prèvia a la concessió de l'autorització de construcció de l'MTC; i, c) al·legacions genèriques amb arguments comuns per a tots els municipis. En el tràmit d'al·legacions i d'informació i participació pública del procés van ser consultades cinc comunitats autònomes, vuit diputacions provincials, nou ajuntaments candidats, el CSN i 21 organitzacions i associacions industrials, empresarials, sindicals, ecologistes, agràries i de consumidors i usuaris.

El 16 de setembre de 2010 la Comissió Interministerial va aprovar l'Informe de proposta d'emplaçaments, que va remetre al Govern conclouent que "els terrenys presentats pels municipis de Zarra, Ascó, Yebra i Villar de Cañas són els que resulten més idonis per a la realització del projecte, oferint la valoració tècnica escasses diferències entre ells".

L'endemà, el ministre d'Indústria, Miguel Sebastián, feia públic l'informe que situava Zarra en primer lloc. Un pas en fals, perquè en el Consell de Ministres del mateix dia la qüestió quedava aturada, tot i que el delegat del Govern a les Terres de l'Ebre ja cantava victòria³¹⁰. En canvi, a Ascó els partidaris del projecte no donaven res per fet i discrepaven de l'informe de la Comissió Interministerial.³¹¹

³¹⁰ El delegat del Govern a les Terres de l'Ebre, Lluís Salvadó, es mostrava satisfet per la decisió i afirmava en un comunicat que "ha estat gràcies a la posició contrària de la gent i de les institucions del territori, com la Generalitat de Catalunya, la Delegació del Govern i les administracions locals, que s'ha aconseguit capgirar la situació. Ascó ha perdut molts punts en aquesta cursa i està pràcticament descartat, el que respecte a la situació de fa uns mesos suposa un canvi important del qual ens hem de sentir satisfets"...L'oposició clara i unitària del territori i la posició del Govern de Catalunya han estat determinants, l'Estat ha vist que no pot construir l'MTC a Ascó en contra de l'opinió del Govern de Catalunya i de la gent de les Terres de l'Ebre....Hem de celebrar que el cementiri nuclear no s'instal·li a les Terres de l'Ebre perquè això ens beneficia, ens permet aprofundir en el camí del desenvolupament sostenible, en el creixement de la nostra economia productiva a partir de la valorització dels recursos propis, i deixar de banda projectes de caire marginal que estigmatitzen el territori".

³¹¹ L'informe atorgava 304 punts a Zarra i 300 a Ascó basant-se en diferències en les puntuacions sobre diversos factors. Quant a la qualificació del sòl, l'informe donava a Zarra la màxima puntuació tot i que la requalificació dels terrenys oferts per Zarra per a l'MTC va ser anul·lada el 2009 per una sentència del Tribunal Superior de Justícia de València. L'informe també valorava aspectes d'hidrologia, geotècnia, infraestructures, distàncies de transport dels residus, instal·lacions de risc pròximes (la química de Flix va restar punts), situació respecte a zones protegides, activitats d'àmbit nuclear, sismicitat, etc. Des d'Ascó s'afirmava que l'informe estava fet a mida de Zarra". De fet, el cap del comitè tècnic de l'MTC afirmava a la premsa (El País, 23-9-2010) que "l'informe jo me'l vaig baixar d'internet". La decisió, doncs, havia

La marxa enrere del Govern espanyol tornava a posar sobre la taula l'opció d'Ascó i tornava la confusió i les mobilitzacions. El 28 de setembre de 2010 les Corts Valencianes van aprovar per unanimitat una proposta per la qual “no s'acceptarà” l'MTC “sense comptar amb la voluntat del poble valencià”, però el 2 d'octubre el president espanyol defensava per primer cop l'opció de Zarra. El 7 de novembre, a pocs dies de l'inici de la campanya de les eleccions al Parlament de Catalunya del 28-N, centenars de persones es tornaven a manifestar a Ascó contra l'MTC demanant el rebuig del PSC i de CiU al projecte.

2011

L'any 2011 va estar marcat pel sinistre de Fukushima de l'11 de març, que va generar concentracions a Barcelona i a Móra d'Ebre³¹² en record per les víctimes de l'accident (INES 7) i contra l'MTC. En el nou context nuclear, el CADS va recomanar que es duguessin a terme les proves d'esforç proposades per la UE a totes les centrals nuclears europees davant el risc sísmic i, en referència a l'aigua i als residus:

“Que es revisi exhaustivament la seguretat de les piscines en què es guarda el combustible irradiat, tant pel que fa a la possible pèrdua de refrigeració com a les mesures de protecció davant d'atacs intencionats. Comprovar que aquestes piscines estiguin protegides per un edifici de contenció similar al del reactor....En el cas concret d'Ascó, caldrà que s'analitzi més a fons la situació de risc en relació amb la possibilitat de riuades del riu Ebre, doncs la capacitat de regulació dels embassaments de Riba-roja i Mequinensa podria ser insuficient per a fer front a les riuades més intenses que s'han produït en el passat” (CADS, 2011: 3).

El CADS també reafirmava l'oposició del Parlament de Catalunya a l'MTC i demanava una revisió del Pla de l'Energia de Catalunya per tal de preveure el tancament progressiu de les centrals d'Ascó i Vandellòs “atès que l'operació de les centrals nuclears més enllà de la seva vida de disseny pot significar un perill a causa del desgast molt difícil d'avaluar” (CADS, 2011: 4).

Finalment, el 30 de desembre de 2011 va tenir lloc l'acord del Consell de Ministres pel qual s'aprova la designació de l'MTC a Villar de Cañas (Conca). Segons el Govern el procés de selecció “s'ha caracteritzat en tot moment per la seva transparència i publicitat”.³¹³ El mateix publicava ENRESA, que havia destacat l'obertura del procés (Palacio, 2010) i la voluntarietat dels candidats (Fernández i Palacio, 2012).

En canvi, segons Costa i Baños:

“...curiosament, en relació amb el mecanisme de selecció del municipi destinat a acollir l'MTC es recomana que una Comissió Nacional estableixi ‘les necessàries condicions tècniques, ambientals i socioeconòmiques que han de reunir els territoris potencialment candidats’, per procedir després a la selecció definitiva; que és el contrari del que s'ha decidit fer finalment: convocar un concurs obert, sense els requisits previs abans

estat política, com també ho era la marxa enrere de Sebastián, forçat per la vicepresidenta Maria Teresa Fernández de la Vega, que volia evitar la construcció de l'MTC a la seva Comunitat Autònoma.

³¹² <https://www.youtube.com/watch?v=VCBXgKJC2fY#t=559>.

³¹³ <http://www.minetur.gob.es/es-ES/GabinetePrensa/NotasPrensa/2011/Paginas/npatc301211.aspx>.

assenyalats, per decidir posteriorment d'acord amb una idoneïtat exigida a posteriori”
(Costa i Baños, 2010: 155).

2012

5.5-La CANC, en període de latència

El 3 de gener de 2012, en una roda de premsa a la seu de la Demarcació de Tarragona del Col·legi de Periodistes de Catalunya, la CANC feia el següent:

Balanç de la campanya anticementiri nuclear i valoracions sobre la decisió del Govern espanyol de no instal·lar el cementiri nuclear a Ascó

Finalment, i després de dos anys des de l'inici formal del procés, el passat divendres 30 de desembre de 2011 el Consell de Ministres del Govern espanyol ha decidit que el cementiri nuclear no s'instal·li a Catalunya. [...] Davant d'aquest fet la CNC vol expressar el següent:

- Amb aquesta decisió, aparentment, acaba un procés que es va iniciar més enllà del 29 de desembre de 2009, quan el Govern espanyol va aprovar l'inici del concurs que ara finalitza. [...]

- Des de la seva creació, la CANC ha denunciat la poca transparència del procés de selecció de l'emplaçament on instal·lar el cementiri nuclear. Un procés que no ha informat, ni en temps ni forma, a la ciutadania, i que no l'ha deixada participar. L'opció de presentar-se com a candidat quedava diluïda a un sol mes (gener de 2010), i en mans d'una simple majoria d'un consistori. En el cas d'Ascó, l'Ajuntament va decidir presentar-se com a candidat a acollir el cementiri nuclear, sense que cap partit polític de la legislatura 2007-2011 portés al seu programa electoral cap referència expressa sobre aquesta qüestió.

- La CANC ha denunciat en tot moment la manipulació a la que han estat sotmeses tan la Comisión Interministerial ATC com el seu Consell Assessor, així com els informes tècnics que aquests han elaborat.[...]

- La CANC també ha denunciat els arguments socioeconòmics dels qui volien portar el cementiri nuclear a Ascó com una eina de revitalització territorial. [...] Pretendre revitalitzar un territori que pateix les conseqüències negatives de la nuclearització amb més instal·lacions radioactives és més aviat una actitud de cinisme que altra cosa. [...]

- Si la Ribera d'Ebre presenta el PIB/càpita més elevat de Catalunya (57.500€) però alhora es troba a la cua de les comarques catalanes en RFB/càpita (16.400€, en la posició 30^a l'any 2008, i amb renda inferior al Priorat: 17.000€), és precisament per l'evasió dels beneficis de les centrals nuclears, que no reverteixen de forma positiva entre els habitants i municipis de la Ribera d'Ebre i comarques properes. [...]

- La CANC ha treballat en tot moment per assolir una cohesió territorial, social i política en contra de la instal·lació a Catalunya del cementiri nuclear i no ens cansarem de recordar-ho, el cementiri nuclear ha estat una instal·lació fortament contestada a Catalunya, amb 159 ajuntaments, 12 consells comarcals, les Diputacions de Tarragona i Lleida, i el Parlament de Catalunya (fins a tres vegades, 2008, 2010, i 2011) que han aprovat mocions i resolucions en contra d'aquesta instal·lació. [...]

- La CANC considera que tots aquests posicionaments són el reflex que ens trobàvem davant d'una qüestió de país. [...] El temps ens ha dit que així ho ha entès el país, no estàvem sols.

- I sí, la CANC considera que la desestimació de la candidatura catalana és una decisió política perquè estem davant d'una decisió presa seguint la voluntat de tot el territori català, expressada

àmpliament tant al carrer com al Parlament de Catalunya. Això és el que té la democràcia (quan aquesta funciona veritablement). D'altra banda:

- La CANC està satisfeta que el cementiri nuclear no vingui a Catalunya però no s'alegra que s'instal·li a Castella-la Manxa, i expressa la seva solidaritat amb el moviment anticementiri nuclear de Conca. [...]

- La CANC considera que abans de procedir a la instal·lació d'un cementiri nuclear d'aquestes característiques cal tenir clares les quantitats de residus que s'hi han de disposar, i això, i també per generar-ne els mínims possibles, només es pot aconseguir establint un calendari de tancament, ordenat però urgent, de les centrals nuclears de l'Estat espanyol. [...]

Per tot això: La CANC es mostra satisfeta perquè assoleix l'objectiu pel qual es va crear l'any 2006: evitar que el cementiri centralitzat de residus radioactius s'instal·li a Catalunya. Tanmateix, la CANC anuncia que continuarà treballant, atenta a tots els moviments i decisions que s'esdevinguin en un futur al voltant de la qüestió del cementiri nuclear. La CANC no es dissoldrà fins que s'esvaeixi per sempre la possibilitat que Catalunya pugui acollir les deixalles nuclears de tot l'Estat espanyol.

- Així mateix, la CANC es mostra agraïda amb totes les persones, entitats socials, econòmiques, i polítiques, i les institucions que, d'una manera o altra, han treballat per evitar que el cementiri nuclear recaigui a Catalunya. Moltes gràcies a totes i a tots!

- Finalment, la CANC constata i posa de relleu que amb la voluntat del poble es pot canviar el curs dels esdeveniments. Sols el poble, salva el poble!

COORDINADORA ANTICEMENTIRI NUCLEAR DE CATALUNYA (CANC)

Terres de l'Ebre i Camp de Tarragona, 3 de gener de 2012

La CANC es troba actualment en període de latència i pendent de dissolució, ja que considera assolit l'objectiu pel qual es va fundar.

2013

Les connexions amb el risc sísmic i nuclear que es van establir a Fukushima a nivell global s'establien també a nivell local amb l'esclat de la "bombolla sísmica" i els terratrèmols provocats pel Castor a partir de setembre de 2013. Marsal recorda en aquest sentit la connexió establerta per l'alcalde de Tarragona entre els terratrèmols provocats per la injecció de gas del Castor, d'una banda, i els polígons petroquímics i la central de Vandellòs II, de l'altra:

"Després del desastre de Fukushima, ja no era cap frivolidat posar el cas sobre la taula. El govern espanyol havia demanat al Consell de Seguretat Nuclear (CSN) un informe per aclarir la situació. Com era d'esperar, l'organisme va descartar qualsevol problema relacionat amb l'episodi....Als complexos atòmics el terratrèmol de 4,2 graus va ser percebut amb una intensitat de II. La distància i l'estructura geològica del subsòl podien actuar d'atenuants. La situació de Vandellòs II, vint-i-tres metres per sobre del nivell del mar, l'havia de salvaguardar en cas de tsunami. Però un cert neguit, òbviament, existia" (Marsal, 2014: 96).

El setembre de 2013, la Sociedad Nuclear Española va celebrar la seva reunió anual a Reus, on va assegurar que les centrals poden operar fins als seixanta anys de vida³¹⁴. Els ecologistes, mentre, es manifestaven un cop més contra l'energia nuclear.³¹⁵

Des que la CANC va llegir el seu darrer comunicat la tramitació de l'MTC ha continuat endavant. La informació sobre el procés es pot seguir als llocs web del CSN³¹⁶ i d'Enresa³¹⁷.

³¹⁴ http://www.reunionanualsne.es/doc/39/prensa/NP_conclusiones_39RA.pdf.

³¹⁵ <http://www.ecologistasenaccion.org/article26582.html>.

³¹⁶ <https://www.csn.es/documentacion-relacionada-con-el-proceso-atc>.

³¹⁷ <http://www.enresa.es/>.

Desplegament eòlic i gestió del sòl i del paisatge

1984-2015

Vista panoràmica des del mirador de l'Ecomuseu dels Ports, a Horta de Sant Joan.

“No serviria de res, per exemple, sobreprotegir determinats paisatges en virtut de valoracions de difícil objectivació front a la implantació d’instal·lacions d’energies renovables si aquests paisatges corren el risc de veure’s irremediament arruinats o al menys transformats en una forma imprevisible per culpa del canvi climàtic, o si la Humanitat s’enfronta a problemes de tal envergadura que la possibilitat de contemplar determinats paisatges podria ser el de menys”
(López Sako, 2008: 609).

“Les energies renovables no poden ser vistes exclusivament com una cobejada panacea per als reptes energètics....no poden proclamar-se com estandard de la sostenibilitat si amenacen el futur del territori i del paisatge....La credibilitat de les polítiques de protecció del paisatge i la sostenibilitat de les mateixes energies renovables es basa en això” (Prados, 2010: 6909).

Desplegament eòlic i gestió del sòl i del paisatge (1984-2015)

1984-1995

1.-Els inicis de l'eòlica. Cap a la revolució energètica tecnològica

1.1.-Els pioners de l'eòlica a Catalunya i la primera central de les Terres de l'Ebre

1.2.- El vent com a recurs públic

1.3.- Els valors paisatgístics de les Terres de l'Ebre

1996-1998

2.-Els inicis del conflicte. Cap a l'enèrgica revolta social

2.1-Els primers projectes o la cursa dels promotors eòlics

2.2-El 60è aniversari de la batalla de l'Ebre i la cultura de la pau

2.3-Picasso, la Terra Alta i el paisatge dels genis

1999-2003

3.- La Plataforma en Defensa de la Terra Alta

3.1-Les plataformes eòliques i l'avantprojecte de mapa eòlic

3.2-L'eòlica i el 8 de març al Parlament

3.3-El decret 174/2002 (mapa eòlic)

2004-2008

4.-El conflicte eòlic: judicialització i participació ciutadana

4.1-Denúncies i sentències: els parcs eòlics

4.2-Denúncies i sentències: les línies elèctriques

4.3-La consulta d'Horta de Sant Joan

2009-2015

5.- De les ZDP a l'últim mapa eòlic

5.1-El decret 147/2009 i les Zones de Desenvolupament Prioritari (ZDP)

5.2-El Compromís de Falset

5.3.-L'últim mapa eòlic

1984-1995

1.-Els inicis de l'eòlica. Cap a la revolució energètica tecnològica

1.1.-Els pioners de l'eòlica a Catalunya i la primera central de les Terres de l'Ebre

1.2.- El vent com a recurs públic

1.3.- Els valors paisatgístics de les Terres de l'Ebre

A l'esquerra, l'aerogenerador de Vilopriu. A la dreta, la central eòlica de Garriguella. FOTOS. EolicCat.

“La instal·lació del primer molí de vent a Catalunya va ser iniciativa d'un grup de persones amb titulació tècnica superior, vinculades al pensament ecologista i a la pràctica de la tecnologia alternativa. Aquests varen començar a treballar per fer possible el naixement d'una estructura empresarial cooperativa amb l'objectiu de desenvolupar tecnologia per a l'aprofitament de les fonts d'energia renovables. D'aquesta manera va néixer Ecotècnia i el somni de construir els primers molins de vent de l'Estat.

Actualment tant a Vilopriu com a Garriguella no queden restes dels aerogeneradors que s'hi van instal·lar, el que posa de manifest la reversibilitat de l'energia eòlica, que no genera cap residu ni durant el funcionament d'un parc ni un cop ha acabat la seva vida útil (uns 20 anys)”.³¹⁸

³¹⁸ <http://eoliccat.net/situacio-eolica/historia-de-leolica/>.

1.-Els inicis de l'eòlica. La revolució energètica tecnològica

1.1-Els pioners de l'eòlica a Catalunya i primera central de les Terres de l'Ebre

“Els *hippies* tenien raó....Aquells joves pioners van posar en marxa amb il·lusió un procés que va activar a Espanya l'enlairament de l'energia eòlica....Aquells visionaris volien prescindir dels combustibles fòssils. El moviment antinuclear s'havia despertat a Catalunya arrel de la construcció de vàries centrals nuclears (Ascó i Vandellòs), i encara estava en la memòria la crisi per la pujada de preus del petroli que havia sacsejat Europa el 1973. Però aquells enginyers tècnics, industrials i en telecomunicacions van demostrar que era factible desenvolupar les anomenades llavors energies *alternatives*.³¹⁹

Catalunya, que va ser pionera³²⁰ en la matèria amb la instal·lació del primer prototip d'aerogenerador³²¹ i de la primera central eòlica de l'Estat espanyol³²², ha passat de liderar el sector a ocupar el sisè lloc: mentre la comunitat que encapçala el rànquing, Castella-Lleó, té 5.560 MW instal·lats (el 24% del total espanyol), Catalunya compta amb una potència eòlica de 1.268 MW (el 5,5%), com s'observa en la taula següent.

Comunidad Autónoma	Potencia en 2014	Porcentaje sobre el total instalado en 2013	Acumulado a 31/12/2014	% sobre total	Tasa de variación 2014/2013 (%)	Nº de parques (*)
Castilla y León	0	0,00%	5.560,00	24,19%	0,00%	241
Castilla-La Mancha	0		3.806,54	16,56%	0,00%	139
Andalucía	0	0,00%	3.337,73	14,52%	0,00%	153
Galícia	14,18	51,60%	3.328,30	14,48%	0,43%	161
Aragón	0	0,00%	1.893,31	8,24%	0,00%	87
Cataluña	1,8	6,55%	1.268,85	5,52%	0,14%	47
Comunidad Valenciana	0	0,00%	1.188,99	5,17%	0,00%	38
Navarra	0	0,00%	1003,92	4,37%	0,00%	49
Asturias	0	0,00%	518,45	2,26%	0,00%	21
La Rioja	0	0,00%	446,62	1,94%	0,00%	14
Murcia	0		261,955	1,14%	0,00%	14
Canarias	11,5	41,85%	176,61	0,77%	6,97%	56
País Vasco	0	0,00%	153,25	0,67%	0,00%	7
Cantabria	0	0,00%	38,3	0,17%	0,00%	4
Baleares	0	0,00%	3,676	0,02%	0,00%	46
TOTAL	27,48		22.986,51		0,12%	1.077

Font: AEE, 2014: 42

³¹⁹ CERRILLO, A. (2014). “Generació eòlica. Els pioners dels molins de vent demanen renovar l'aposta per l'energia verda”. La Vanguardia, 14-3-2014, pàgs. 24-25.

³²⁰ Les primeres avaluacions del potencial eòlic a Catalunya es van fer l'any 1978. Entre els anys 1984 i 1988, el Departament d'Indústria, Comerç i Turisme, amb la col·laboració d'ENHER (del grup ENDESA) va mesurar el vent en 83 emplaçaments per avaluar el potencial eòlic català i identificar les zones susceptibles d'aprofitament eòlic. Aquest *Atlas eòlic* va ser editat en tres volums. Entre 1991 i 1995 es va desenvolupar el *Pla de parcs eòlics* amb l'objectiu d'explotar el vent com a font energètica. En algunes àrees ventoses de Catalunya identificades per l'Atlas, es va iniciar una anàlisi estructural del vent necessària per a implantar-hi parcs eòlics. A nivell estatal, els plans d'energies renovables de 1986 i 1989 van facilitar el desplaçament del sector.

³²¹ El de 15 quilowatts que la cooperativa Ecotènia va inaugurar el 10 de març de 1984 a Vilopriu (Baix Empordà).

³²² El que el 9 d'abril de 1984 es va inaugurar a Garriguella (Alt Empordà), amb cinc aerogeneradors de 24 kW de potència unitària, fruit d'un acord entre l'empresa ENHER i el llavors Departament d'Indústria i Energia de la Generalitat.

L'any passat es van instal·lar a l'Estat espanyol 13 aerogeneradors, en comparació als 83 de 2013, els 576 de 2012, els 581 de 2011, els 827 de 2010 i els 1.332 de 2009. A finals de 2014, el nombre d'aerogeneradors instal·lats a l'Estat espanyol era de 20.266 (AEE, 2014: 43).

A Catalunya, el 99% de les empreses del sector eòlic que operen al país es van agrupar el 2006 a l'Associació Eòlica de Catalunya (EolicCat), que va nàixer “com a iniciativa d'un grup d'empreses privades interessades en impulsar l'energia eòlica a Catalunya i en assolir-ne una implantació racional”.

1995

El 1995 es va posar en marxa la primera central eòlica de les Terres de l'Ebre, amb 27 aerogeneradors de 150 kW i una potència de 4 MW. Parc Eòlic Baix Ebre (PEBESA) estava formada per l'Ajuntament de Tortosa, el Consell Comarcal del Baix Ebre, l'Institut Català de l'Energia, l'Instituto para la Diversificación y Ahorro de la Energía (IDEA) i la cooperativa Ecotècnia. La producció de la instal·lació equivalia llavors al consum de 10.000 habitants i suposava una reducció d'emissions de CO₂ de 8.327 tones anuals.³²³ Ni la construcció d'aquesta central ni les següents que es van instal·lar al Perelló³²⁴ van comportar contestació social.

1.2.- El vent com a recurs públic

L'escalfament global del planeta és un dels problemes ambientals més greus i urgents a què s'enfronta la Humanitat i l'aprofitament de l'energia eòlica per generar electricitat no forma part del problema, sinó que és una de les solucions a l'augment de les temperatures provocat sobre tot per les emissions de gasos d'efecte hivernacle de la producció i el consum d'energia. Altra cosa són els problemes derivats de la instal·lació de centrals eòliques, que també cal minimitzar. En aplicació de la màxima “pensa globalment, actua localment”, es pot convenir que el problema global i substantiu és el canvi climàtic i que per combatre'l s'han de posar en pràctica mesures que, a diferent escala, afectaran amb major o menor intensitat les localitzacions on s'apliquin però que, tot i això, en general comportaran més beneficis que afeccions ambientals. Així ho ha entès la comunitat internacional amb acords com el Protocol de Kioto, del qual deriven les obligacions assumides pels Estats que el van ratificar, entre els quals els de la UE. Les polítiques comunitàries s'han traduït en Directives que les respectives legislacions estatals han trasposat amb més o menys fortuna per fer realitat els objectius energètics i ambientals, ja indissociables, que s'han fixat. I no només per motius ambientals sinó també econòmics (fluctuació dels preus dels combustibles fòssils) i estratègics (menor dependència de productors políticament inestables).

A Europa, la recerca, promoció i utilització de les fonts d'energia renovables han contribuït a desenvolupar el sector eòlic, subvencionat amb ajuts públics atès que inicialment no era prou competitiu davant les energies fòssils —per bé que la competitivitat de les energies renovables s'observa quan s'inclou el cost social (ambiental) en el cost de les energies fòssils.

³²³ Energia Demo, núm. 45.

³²⁴ Les dues fases de la central de les Colladetes (1999 i 2000) i la central de les Calobres (2001).

La Xina (amb 114.763 MW), els EUA (65.879), Alemanya (39.165) i l'espanyol (22.987 MW) són els quatre estats del món amb més potència eòlica instal·lada (AEE, 2014: 71). A l'Estat espanyol, el rècord de generació instantània d'electricitat a partir del vent es va assolir el dia 29 de gener de 2015 a les 19:20 hores amb 17.448 MW, cobrint un 45,9% de la demanda i amb només un 76% de la potència eòlica total instal·lada en funcionament, segons Red Eléctrica de España³²⁵. L'any passat, l'Estat espanyol va ser el primer del món on l'eòlica va situar-se com a primera font d'electricitat en un any complet, segons l'Associació Empresarial Eòlica, que assenyalava: "L'aerogenerador s'ha convertit en la imatge tecnològica d'Espanya" (2014: 67):

Tot i els progressos assolits, la multiplicitat de tràmits i procediments de les autoritzacions i llicències de les centrals eòliques en els diferents Estats de la UE comprometen el compliment de la Directiva de renovables. En efecte, ens trobem davant un sector amb un panorama complicat de descriure per la diversitat de normes diferents en matèria energètica, industrial, ambiental, territorial i urbanística, que es multipliquen atesa la distribució competencial establerta en la configuració autonòmica de l'Estat espanyol (fins a seixanta tràmits en diferents administracions i departaments que dilaten fins a set anys la posada en marxa d'una central eòlica). S'observa també un conflicte d'interessos entre el Govern estatal i els governs autonòmics (Iglesias et al., 2011).

D'acord amb l'Estatut de Catalunya la Generalitat té competències compartides en matèria energètica i de foment de les renovables (art. 133) i en matèria ambiental i d'espais naturals (art.144), a més de competències substantives en l'àmbit d'ordenació territorial, l'urbanisme i el paisatge (art.149).³²⁶

Les limitacions d'accés a la xarxa elèctrica, les obligacions de seguretat i qualitat del subministrament, la distribució del recurs eòlic, el fet que no es pugui emmagatzemar l'energia i els diferents usos del territori són altres condicionants que cal tenir en compte, junt amb el vector econòmic (règim especial), pel que fa a l'energia i a les renovables.³²⁷

³²⁵ <http://www.evwind.com/2015/01/31/eolica-marca-un-nuevo-record-de-generacion-instantanea-con-17-488-mwh/>.

³²⁶ Segons López Sako (2008: 605), "sembla que no es tenen en compte els nombrosos aspectes ambientalment positius de la implantació de parcs eòlics, aspectes que si es tinguessin en ment a l'hora d'avaluar els projectes eòlics podrien o haurien de predisposar la balança de la decisió ambiental en un sentit positiu, posant-se els òrgans competents en clau d'afavorir-los en allò possible en lloc de condicionar-los, limitar-los o fins i tot rebutjar-los". L'autor (2008: 608-609) afirma que l'enfocament de futur hauria de ser similar al d'Extremadura i Múrcia, inspirat en Alemanya, on tot i que l'autoritat competent en matèria energètica és el Ministeri Federal d'Economia i Tecnologia (*Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie*), l'impulsor de la Llei d'Energies Renovables va ser el Ministeri Federal de Medi Ambient, Conservació de la Natura i Seguretat Nuclear. De fet, la Direcció General de Protecció del Clima, Medi ambient i Energia, Energies Renovables i Cooperació Internacional d'aquest Ministeri és qui integra les competències relatives al medi ambient i l'energia, amb un tractament més ambiental que energètic. Això, comptant que la flexibilització dels procediments administratius de determinades fonts energètiques no ha de significar un relaxament en l'atorgament d'autoritzacions.

³²⁷ Cal tenir en compte també altres variables: "Per cada MW de renovables que s'instal·la en cal un altre tèrmic a causa de la inestabilitat de les primeres", va afirmar el conseller delegat d'Endesa, Andrea Brentan, en les jornades del Club Espanyol de l'Energia celebrades el novembre de 2009. En el mateix sentit es va pronunciar el president de REE, Luis Atienza, segons el qual calen "mecanismes de retribució

En aquest context, “el vent com a recurs natural —o, més pròpiament, l’energia que conté—, va adquirint, en paral·lel a la seva valoració econòmica, una significació jurídica que requereix la intervenció del legislador”. Això és així perquè “el vents —si és que es pugués qualificar-los de ‘coses’—, entren dintre de la categoria de les *res communis omnium*, les ‘coses’ que són comunes a tots els homes i inapropiables per naturalesa, de mode que, en principi, ningú no pot reivindicar per a sí un ús exclusiu” del vent, atès que per les seves característiques, és propi que tingui “la condició simultània de *res extra commercium*, això és, sostretes al tràfic mercantil”. Així ho afirma la STS de 26 de juny de 2006 que considera que el vent com a recurs i bé públic forma part de “tota la riquesa del país” que, “en les seves distintes formes” i independentment de la seva titularitat, “està subordinada a l’interès general” (art. 128.1 CE).³²⁸ Per això l’Estat s’atribueix la facultat d’intervenir mitjançant diversos procediments (actes administratius) com ara els atorgaments de les llicències i autoritzacions corresponents per posar en marxa una central edifica.

Segons Giménez (2009: 315-317). l’Estat ha d’intervenir, a més, perquè encara que es reconegui el dret a la lliure instal·lació i regeixi el principi de competència quant a la generació elèctrica, aquest és un sector estratègic, un servei essencial d’interès públic pel que fa a la garantia del subministrament de qualitat al menor cost possible respectuós amb el medi ambient. Per això no és estrany que la LSE (art.52) declari d’utilitat pública les instal·lacions elèctriques de generació, el que suposa que els drets de propietat han de cedir davant de les consideracions d’utilitat pública. En aquest sentit, atès que les centrals eòliques no són altra cosa que instal·lacions d’aprofitament del recurs natural existent en una zona geogràfica determinada, s’ha plantejat el debat sobre els drets dels propietaris dels terrenys en termes que s’han de veure a la llum del que disposa l’art. 33 CE sobre la funció social de la propietat³²⁹.

La jurisprudència així ho assenyala quan considera que es “requereix la intervenció del legislador, encara més quan les característiques dels aerogeneradors amb què es tracta d’aprofitar aquella energia [del vent] impliquen una certa ‘utilització especial’ del recurs eòlic que, no sent consuntiva, com resulta obvi, sí pot atenuar la disfruitable per altres instal·lacions properes”. La mateixa STS de 26 de juny de 2006 afirma que “els titulars dominicals dels terrenys no tenen, doncs, un dret preexistent i incondicionat” a la instal·lació d’aerogeneradors a les seves finques, i afegeix que “no per això se’ls priva d’un dret inherent al terreny ni es vulneren els arts. 33.3 CE i 349 del Codi Civil”.

que garanteixin la disponibilitat de la producció tèrmica per compensar la inestabilitat de les renovables”. Les elèctriques que utilitzen combustibles fòssils perden ingressos a favor de les renovables ja que quan fa vent els cicles combinats s’aturen. Però algunes de les més de 400 centrals eòliques que hi ha a Espanya també s’aturen. Red Eléctrica ja preveia el 2009 que el 2014 es malbarataria electricitat eòlica de nit en no tenir demanda per consumir-la ni capacitat per exportar-la: “La producció no podrà ser integrada en el sistema”, segons l’*Informe sobre la integració de generació renovable a mitjà termini per al període 2009-2014*. Per això, s’afirmava que no convenia instal·lar anualment més de 3.300 MW renovables. I també per limitar les primes, que “impliquen un sobrecost de 5.959 milions d’euros”. (MÉNDEZ, R. (2009). “Espanya no podrà consumir tota l’energia renovable que produeix”. El País, 28-11-2009, pàg. 34).

³²⁸ RJ 2006, 3974.

³²⁹ Art. 33 CE: “1) Es reconeix el dret a la propietat privada i a l’herència”. 2) La funció social d’aquests drets delimitarà el seu contingut, d’acord amb les lleis. 3) Ningú podrà ser privat dels seus béns i drets sinó per causa justificada d’utilitat pública o interès social, mitjançant la corresponent indemnització i de conformitat amb el disposat per les lleis”.

1.3- Els valors paisatgístics de les Terres de l'Ebre

La Convenció Europea del Paisatge (2000) defineix el paisatge com a “qualsevol part del territori, tal i com és percebuda per les poblacions, i que és el resultat de l'acció de factors naturals i humans i de les seves interrelacions”. En la legislació catalana el paisatge està regulat per la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, desenvolupada pel Decret 343/3006, de 19 de setembre³³⁰, que regula els procediments d'aprovació dels catàlegs i directrius del paisatge i els estudis d'impacte paisatgístic de la legislació urbanística. El 16 de juliol de 2010 es va aprovar el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre (CPTE)³³¹, que assenyala en les conclusions:³³²

“Els 19 paisatges de les Terres de l'Ebre són: Costers de l'Ebre, Altiplà de la Terra Alta, Serra del Tormo, Riberes de l'Algars, Serres de Pàndols-Cavalls, Cubeta de Móra, Baix Priorat, Serra de Llaberia, Barrufemes, Burgans, Muntanyes de Tivissa-Vandellòs, Serres de Cardó-Boix, Los Ports, Plana del Baix Ebre-Montsià, Paisatge fluvial de l'Ebre, Vessants de Tivenys-Coll de l'Alba, Litoral del Baix Ebre, Serres de Montsià-Godall, Delta de l'Ebre... Existeixen deu trets que defineixen principalment el caràcter paisatgístic de les Terres de l'Ebre. Són el riu Ebre i les terrasses fluvials (amb el bosc de ribera i l'estructura de canals i recs, i altres elements del patrimoni agrícola associats), el delta de l'Ebre (amb l'arròs i els canals de rec); les oliveres; la vinya; la pedra en sec; els conreus de fruita dolça i de cítrics; els fons escènics més emblemàtics (Ports, Pàndols-Cavalls...); els nuclis de població singulars (encimbellats, nuclis-camí i poblament disseminat del Delta de l'Ebre); les construccions defensives, i el paisatge residencial i industrial associat al nus d'infraestructures que creuen el territori de nord a sud i de nord-est a sud-oest (amb l'existència de nuclis urbans grans i la implantació d'indústria pesada com la química a Flix i Tortosa, i la nuclear a Ascó). A excepció d'aquest darrer element, la població ebrenca atribueix a aquests elements una gran quantitat de valors, que doten d'identitat i simbolisme els paisatges de les Terres de l'Ebre” (CPTE, 2010: 417).

En matèria ambiental, el Catàleg indica:

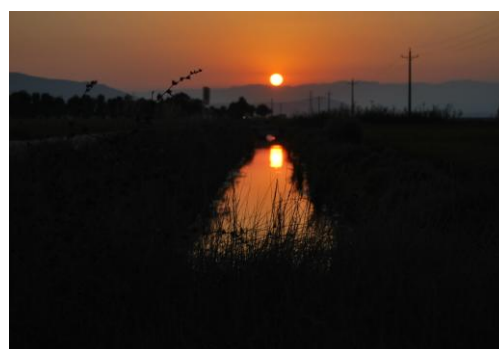
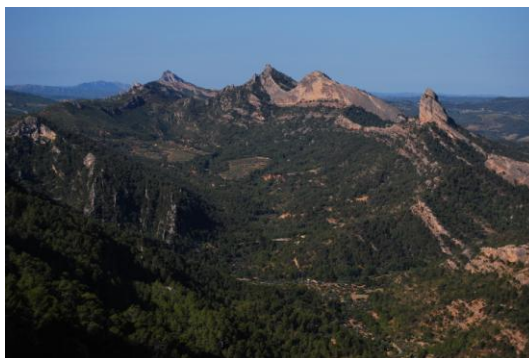
“Les Terres de l'Ebre tenen àrees de valor paisatgístic reconegut per diverses normatives catalanes i internacionals. Gairebé un 35% del territori ebrenç compta amb una figura de protecció integrada en el PEIN que garanteix la conservació dels valors naturals.... El canvi climàtic és una de les dinàmiques globals que pot influenciar en l'evolució del paisatge. A banda de l'afectació a la biodiversitat, que en termes globals tot apunta que aquesta patirà una reducció a la llarga, l'efecte més directe del canvi climàtic en el futur al territori de les Terres de l'Ebre és el procés de regressió que pot patir el Delta (que a més es veu agreujat per un procés de subsidència per la falta d'aportació de sediments), que afectaria sobretot els cultius i transformaria el paisatge en general” (CPTE, 2010: 418-421).

³³⁰ DOGC 4723 de 21 de setembre de 2006.

³³¹ Resolució d'aprovació definitiva del Catàleg paisatge de les Terres de l'Ebre: http://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canals_interns/pdogc_resultats_fitxa/?documentId=544990&language=ca_ES&action=fitxa (Edicte de 22 de juliol de 2010).

³³² http://www.catpaisatge.net/fitxers/catalegs/TE/Memoria1/Capitols/16_Conclusions.pdf.

Les següents fotografies mostren la varietat paisatgística de les Terres de l'Ebre:

A les imatges superiors, vista de Tivissa en tornar de la Llena i les agulles de Bot des dels Volandins. Al mig, la vall de l'Ebre des del Tormo de la Torre de l'Espanyol. A sota, la platja de Garbí i una sèquia del delta de l'Ebre a Sant Carles de la Ràpita.

1996-1998

2.-Els inicis del conflicte. Cap a l'enèrgica revolta social

2.1-Els primers projectes o la cursa dels promotors edílics

2.2-El 60è aniversari de la batalla de l'Ebre i la cultura de la pau

2.3-Picasso, la Terra Alta i la ruta dels genis

El Poble Vell de Corbera d'Ebre va ser declarat, l'any 1992, Bé d'Interès Cultural com a Lloc històric.³³³

“Cap a les terres de dalt
roques com les de Benet,
serres de Cavalls i Pàndols,
i un vi que porta alegria,
inspiren pintors i artistes,
somniaadors de nit i dia”.³³⁴

³³³ <http://www.poblevell.cat/ca/inici/inici.html>.

³³⁴ GAYA, A. (lletra) / FUSTÉ, J. / GAYA, A. (música), 1994. “De la terra de l'Ebre DO”. Barcelona: Tram.

2.-Els inicis del conflicte. Cap a l'energètica revolta social

2.1-Els primers projectes o la cursa dels promotors eòlics

1996

“L’Ajuntament del Pinell de Brai i l’empresa Tot Vent han arribat a un acord perquè s’instal·li una torre provisional a la serra de Cavalls per prendre dades que confirmen la viabilitat que pugui tenir un parc eòlic al terme de la vila. El ple de la corporació municipal va aprovar aquest precontracte pel qual es concedeixen terrenys públics a l’empresa que estudiarà el projecte durant un any. Segons fonts de l’Ajuntament, encara és aviat per precisar la data i el lloc concret de la instal·lació d’aquests aparells [aerogeneradors], si bé la iniciativa es veu de bon ull pel mínim impacte ambiental i els beneficis que reportaria al municipi”³³⁵.

Aquest breu publicat el 1996 anunciava, sense que llavors es pogués intuir encara, l’eclosió d’una revolució energètica, l’eòlica, que provocaria una energètica revolta social, de proporcions desconegudes fins aleshores a les Terres de l’Ebre, on a la proliferació de projectes eòlics se sumaven les altres dues “agressions al territori” de l’època denunciades per les plataformes, que van confluïr en la manifestació de “les móres” de 2001 contra el mapa eòlic: el transvasament previst en el PHN i el projecte d’Enron.

A la Terra Alta, on es concentraven la majoria de projectes presentats pels promotors eòlics (el dotze ajuntaments de la comarca havien rebut propostes), aviat es va començar a organitzar un moviment ciutadà format per veïns de Gandesa i la comarca: pagesos, viticultors, excursionistes, persones apassionades per la batalla de l’Ebre i altres interessades en la cultura local i comarcal van coincidir en el consell de redacció d’una revista que tot just llavors publicava en el seu primer número:

“Fa pocs mesos que ha començat una nova era a la Terra Alta, la de l’energia eòlica. Gairebé tots els diaris de la demarcació van plens de meditacions, recomanacions, pros i contres sobre aquesta energia, però segons sembla, alguns ajuntaments de la comarca ja han donat el vist i plau....Resulta que a les terres del sud de Catalunya, concretament a les Terres de l’Ebre, en primer lloc, va ser la central tèrmica [sic] de Vandellòs i les centrals nuclears d’Ascó I i Ascó II, mentre que la segona fase [sic] de la central de Vandellòs I va camí de ser un cementiri de residus nuclears. Per tant sempre hem estat solidaris amb Catalunya i Europa per produir l’energia anomenada ‘bruta’. No obstant, últimament també s’ha construït el parc eòlic del Baix Ebre. Fins aquí tot podria ser normal si les recomanacions de la Unió Europea no anessin encarrilades a construir els centres productors d’energia, prop dels centres de consum, i a les Terres de l’Ebre o a la Terra Alta concretament, de consum...ja em direu!....Darrerament a la Terra Alta semblava que havíem trobat el camí més adequat per a aixecar la nostra comarca amb l’atractiu d’aquestes terres a través del programa Leader per al desenvolupament turístic de la zona, per les seves característiques de terra desconeguda, verge i bonica on tot eren avantatges i gaudir passejant per la natura era un plaer. [...] Doncs vet aquí, que ara surt la nova moda dels parcs eòlics i la nostra comarca novament està cridada a ser la pionera de Catalunya en produir aquesta energia. Sembla que va ben acompanyada

³³⁵ PRADES, J. (1996). “S’estudia la viabilitat d’instal·lar un parc eòlic al Pinell de Brai. Es posarà una torre a la serra de Cavalls”. El Punt, 9-10-1996, pàg. 5.

d'uns quants milions de pessetes i s'ha d'aprofitar ràpidament per sanejar moltes economies dels ajuntaments, és clar! No val a badar.”³³⁶

1997

El Manifest per un desenvolupament ple i regulat de l'energia eòlica a Catalunya, signat per una trentena d'entitats —entre les quals el Gepec— ja demanava el 1997 un pla d'ordenació dels recursos eòlics.³³⁷

1998

2.2.-El 60è aniversari de la batalla de l'Ebre i la cultura de la pau

El conflicte eòlic a les Terres de l'Ebre en general i a la Terra Alta en particular no es pot comprendre en tota la seva extensió sense tenir en compte dos fets històrics ben diferents que han marcat el paisatge del territori i de la comarca per motius totalment oposats: la guerra i la pau, la destrucció versus la creació artística, Franco i la dictadura davant del *Gernika* i la llibertat. Sens dubte, la riuada de sang de 1938 va tacar el futur del territori. Per contra, Picasso l'havia il·luminat en les seves estades a Horta de Sant Joan (1898 i 1909) i Horta mai no l'ha oblidat.

El juliol de 1998 el Grup Cultural La Serena va organitzar a Gandesa les jornades de commemoració del 60è aniversari de la batalla de l'Ebre amb el títol “Un record per a la pau”.

“Durant l'estiu i la tardor d'enguany recordem el fet que la nostra ciutat i els camps que l'envolten van ser testimonis de la batalla més sagnant i decisiva de la Guerra Civil, la batalla de l'Ebre. El cicle de conferències i xerrades i les dues exposicions organitzades per La Serena i pel que ha de ser el Centre d'Estudis Bat.Ebre han tingut un gran èxit de públic i de participació...per primera vegada s'ha parlat del que va suposar la guerra, amb absoluta i total llibertat i respecte. No s'ha produït cap cataclisme, cap enfrontament, com auguraven alguns malfiats. Aquesta és la prova que podem estudiar i aprendre del passat sense fer resorgir vells antagonismes. El que va passar llavors no ho pot esborrar ningú; els fets són incontestables: la fractura de la societat civil, la inutilitat dels mecanismes de participació, la prevalença dels odis i revenges personals i la manca de respecte per les idees dels altres ens van donar uns anys de morts, de persecucions i d'enfrontaments que han perviscut fins fa ben poc temps....per sort, 60 anys després, les coses canvien”.³³⁸

Cap a finals de 1998, la Universitat de Barcelona va lliurar a l'IDECE el projecte que aquest li havia encarregat per museïtzar els indrets de la batalla de l'Ebre per “dotar aquest conjunt d'espais de coherència i visibilitat, tot utilitzant el territori de la Batalla com una gran àrea per a la preservació de la memòria històrica”, similar als espais de

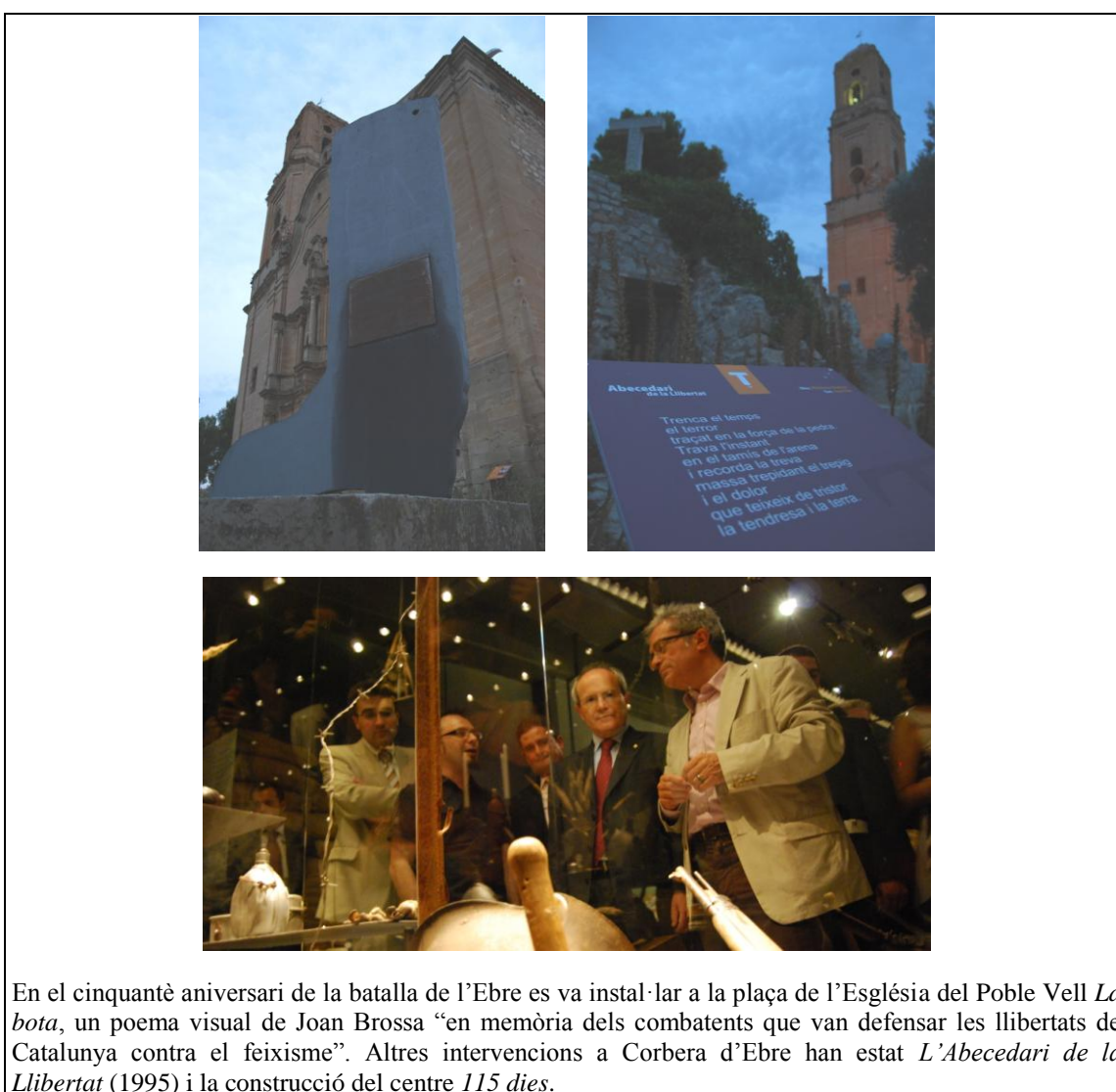
³³⁶ ESTRUEL, M. (1997). *La Serena*, núm. 1, abril de 1997, pàg. 3.

³³⁷ http://www.ub.edu/cres/catala/recursos_i_bbdd/man/manifest_38.pdf.

³³⁸ LA SERENA (1998). “60 anys després”. *La Serena*, núm. 7, octubre de 1998, pàg. 3.

Gettisbury, Verdum o Normandia. Segons Nel·lo i Castells (1999: 74), “l’existència d’aquest projecte serà un dels detonants del conflicte de Pàndols i Cavalls”.

Les iniciatives d’aleshores van posar la llavor de l’actual Consorci Memorial de la Batalla de l’Ebre (COMEBE). L’embrió en va ser el Centre d’Estudis de la Batalla de l’Ebre (CEBE) de Gandesa, que es va nodrir d’un fons permanent de material militar procedent de col·leccions particulars locals. També va exposar temporalment una mostra d’originals de Robert Capa i va col·laborar en l’organització de les jornades *Dies de guerra, diàlegs de pau*, en què van participar, entre altres, l’hispanista Paul Preston i els corresponents de La Vanguardia i TVE a l’Orient Mitjà, Tomàs Alcoverro i Àngela Rodicio.³³⁹ Prèviament, veïns voluntaris de Corbera d’Ebre amb la participació de l’Ajuntament, del Patronat del Poble Vell i de l’Associació Cultural Zero Mig Partit pel Mig, ja havien intervingut artísticament i recuperat les restes de “la Gernika catalana”, la Montera destruïda per la legió Còndor.³⁴⁰

En el cinquantè aniversari de la batalla de l’Ebre es va instal·lar a la plaça de l’Església del Poble Vell *La Bota*, un poema visual de Joan Brossa “en memòria dels combatents que van defensar les llibertats de Catalunya contra el feixisme”. Altres intervencions a Corbera d’Ebre han estat *L’Abecedari de la Llibertat* (1995) i la construcció del centre *115 dies*.

³³⁹ Per a l’edició de les jornades *Dies de guerra, diàlegs de pau* sobre fosses comunes, l’any 2010: <http://www.batallaebre.org/jornades.pdf>.

³⁴⁰ La IV Biennal d’Art al Poble Vell s’ha dedicat en l’edició d’enguany als articles 19 i 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948, que tracten de la llibertat d’expressió i de la cultura.

“La Batalla de l'Ebre no és només un fet bèl·lic pretèrit, vinculat a una sèrie de variables com la logística, els artefactes de guerra, les maniobres militars, etc. Des de fa seixanta anys forma part de l'imaginari col·lectiu de diverses generacions de catalans, d'espanyols i, fins i tot, de gent d'arreu del món. Això és així perquè, a través de la tradició oral, la literatura, el cinema o les cançons, la memòria de la batalla ha esdevingut un fet cultural que transcendeix les seves coordenades temporals i espacials per convertir-se en un mite, en un referent viu de la lluita antifeixista internacional...els qui van perdre aquella batalla i aquella guerra van voler fixar el seu record al mateix escenari dels combats, encara que fos ocupant espais marginals. Aquesta és una presència que ha estat ignorada molts anys i que ara comença a fer-se visible (Nel·lo i Castell, 2003: 70-72).³⁴¹

“Els vencedors van utilitzar la batalla com a símbol de la seva victòria i com a instrument per a legitimar el seu poder. Ho van fer a través de discursos, llibres commemoratius, documentals... i actuant sobre el territori, monumentalitzant-lo amb creus, plaques i monòlits dedicats als seus caiguts...El record recent de la Batalla de l'Ebre servia, immediatament després d'acabar el conflicte, per explicar al món l'ideal d'estat franquista. Dotar de contingut el seu passat va ser una de les tasques en què més es van afanyar els vencedors de la guerra...al llarg de la dictadura, la batalla de l'Ebre va anar omplint-se de significats diversos...Les institucions de l'estat, la societat civil i els elements rituals són els terrenys on es lliurava aquest combat per l'autoritat simbòlica...” (Castell et al., 1996: 95-100).

L'any 2008, en el setantè aniversari del pas de l'Ebre, el Consorci Memorial de la Batalla de l'Ebre (COMEBE) va completar la museïtzació dels espais del conflicte i el president Montilla va inaugurar el centre *115 dies*, el principal equipament d'aquesta proposta cultural a favor de la pau. El memorial de les Camposines “en homenatge de les institucions democràtiques a tots els que van sofrir la batalla de l'Ebre” i el Memorial Democràtic³⁴² van ser altres iniciatives institucionals relacionades amb un conflicte que ha marcat fins avui la història i el paisatge geogràfic i humà de les Terres de l'Ebre, on les ferides encara “psicatrizen”.³⁴³ Segons l'estudi *Trauma psíquic i transmissió intergeneracional*, presentat en el Congrés Internacional d'Història *La Batalla de l'Ebre 70 anys després*:

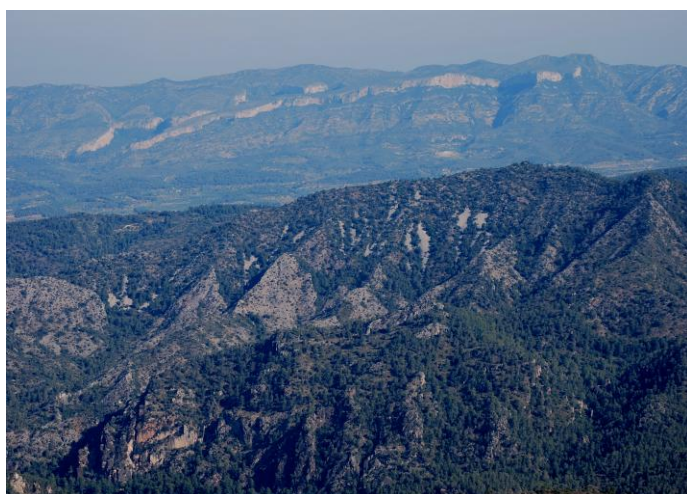
“Amb criteris clínics psicoanalítics, diríem que és en aquest moment quan es pot iniciar un treball de re-significació. Ho confirmen molts testimonis, que diuen: el fet de parlar a un Altre ha obert portes tancades durant molt de temps i ha produït efectes ‘terapèutics’...El treball amb memòries múltiples i contradictòries, el lliure exercici del

³⁴¹ Mentre encara són ben visibles monòlits franquistes, nazis i feixistes en diversos municipis ebrencs, les restes més escasses —de l'exèrcit republicà, de la CNT i de la FAI— es van esborrant amb el pas del temps. Veure: PRADES, J. (1996). “Records d'una guerra”, *El Punt*, 4-11-1996, pàg. 8; i PRADES, J. (2007) “Rastres de la guerra en extinció”, *El Punt*, 10-12-2007, pàgs. 2-3.

³⁴² Llei 13/2007, de 31 d'octubre, del Memorial Democràtic. També el 2007 el Congrés dels Diputats va aprovar la “Llei de la memòria històrica” —Llei 52/ 2007, de 26 de desembre, per la que es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures a favor dels que van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura (BOE n° 310 del 27 de desembre de 2007)— i a Catalunya, el 2009, es va aprovar la “Llei de fosses” —Llei 10/2009, de 30 de juny sobre la localització i la identificació de les persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la dictadura franquista, i la dignificació de les fosses comunes (DOGC n° 5417 de 9 de juliol de 2009), desenvolupada pel Decret 111/2010, de 31 d'agost (DOGC n° 5706, de 2 de setembre de 2010).

³⁴³ PRADES, J. (2008) “Les ferides de l'Ebre ‘psicatrizen’. La commemoració del setantè aniversari de la batalla més sagnant de la Guerra Civil Espanyola contribueix a tancar-les”. *El Punt*, 15-11-2008, pàg. 3.

record i la catarsi, com en la tragèdia grega, permet recomençar el moviment metafòric —metonímic—, que és inherent a la vida personal i comunitària....la política de la Memòria no es produeix en ella mateixa, no s'inventa. Hi ha un 'saber' del subjecte sobre la finitud de la vida, sobre el caràcter inenarrable de la mort, sobre el desconeixement de l'origen i el desassossec identitari, i tot això l'empeny a sostenir l'acte de transmissió entre generacions. La pretensió d'amagar-ho amb la implantació per decret de polítiques d'oblit té efectes paradoxals i contradictoris i produeix conseqüències oposades a les que es volen: generen ressentiment i divisió" (Miñarro i Morandi, 2009: 99-100).

La serra de Pàndols, al fons, vista des del coll de Pins (Rasquera). A la dreta, restes de l'observatori estratègic que el tinent coronel Enrique Líster, cap del Vè Cos d'Exèrcit de l'Ebre, va utilitzar en el mateix coll de Pins durant la batalla de l'Ebre.

Punt d'informació dels *Espais de memòria* del Comebe al mirador de la serra de Cavalls del Poble Vell de Corbera d'Ebre. A la dreta, panoràmica de la serra, amb el poble als peus i, en primer terme, l'escultura de Josep Cañada inaugurada pel president de la Generalitat, Artur Mas, en el 75è aniversari de la batalla de l'Ebre.

Com han assenyalat Castell i Nel·lo en relació als inicis del conflicte ambiental per la implantació èdica a Catalunya:

“Però allò que fa particularment interessant el cas de les serres de Pàndols i Cavalls és que la pugna amb relació a la memòria històrica, la preservació ambiental i el model energètic convergeixen en un sol lloc i constitueixen les diverses cares d'un mateix conflicte” (Castell i Nel·lo, 2003, 70).

A més del simbolisme de la batalla de l'Ebre i de la cultura de la pau, el paisatge de la Terra Alta està també associat simbòlicament al cubisme picassià i a la cultura del vi, com s'exposa tot seguit.

2.3-Picasso, la Terra Alta i el paisatge dels genis

El missatge de la cultura de la pau enllaça amb els valors de quatre genis universals vinculats a les Terres de l'Ebre i a la demarcació de Tarragona. L'exposició *G+G. Dos genis, dos pobles*, organitzada el 2007 pel Centre Picasso d'Orta i pel Centre Miró de Mont-roig del Camp al convent de Sant Salvador d'Horta de Sant Joan, va traçar els eixos del que avui és la ruta de turisme cultural *El paisatge dels genis*³⁴⁴, que també inclou com a recurs de turisme cultural el llegat de Pau Casals —estendard català de la pau— i d'Antoni Gaudí.

“‘Vosaltres sou d'Horta, sou amics meus’. Amb aquestes paraules rebia Picasso la delegació d'Horta que varen visitar-lo l'any 1969, a la seva residència de Notre-Dame-de Vie. Van anar a explicar-li que l'havien nomenat fill adoptiu d'Horta i que li havien dedicat un carrer. Durant la llarga conversa, Picasso, molt emocionat, recordà amb gran detall escenes i persones que va viure i conèixer durant el temps que residí a Horta. En un moment de la conversa va prometre regalar obres seves si es feia un museu a Horta. Malgrat l'interès de l'Ajuntament, de Manuel Pallarès i de Picasso, no es va poder materialitzar la generosa oferta. Eren altres temps”.³⁴⁵ No va ser fins el 1992 que Horta va inaugurar el Centre Picasso (a les imatges verticals). A la fotografia horitzontal, de l'exposició *G+G. Dos genis, dos pobles* Picasso i Miró beuen vi: “En aquesta escena onírica de factura daliniana apareixen els dos genis com a senadors romans, en una fotografia de Douglas Duncan pintada per Picasso”.³⁴⁶

³⁴⁴ <http://www.elpaisatgedelsgenis.cat/index.php>.

³⁴⁵ <http://www.centrepicasso.cat/datacat/origens.htm>.

³⁴⁶ PRADES, J. (2007). “Les amistats creadores. Una exposició repassa la relació de Picasso i Miró amb Horta i Mont-roig, i la influència que va tenir en la seva obra”. *El Punt*, 24-7-2007.

Joan Perucho recorda la relació entre Picasso i el vi de la Terra Alta:

“El producte més excels de la Terra Alta és el vi. M’emociona pensar que la nostra gran figura cultural, el nostre Picasso, el bevia, absort, delectant-se, tot esguardant els ports alterosos. Picasso em preguntava quan anava a veure’l a Mougins: ‘I el vi generós de la meva joventut, el de la terra?’ Naturalment, li duia sempre un parell d’ampolles de vi verge i vi brisat” (Perucho, 2003: 25).

I de la pintura, a l’arquitectura. És a les “catedrals del vi” on Cèsar Martinell va deixar una empremta gaudiniana en els temps de major empenta del cooperativisme a la comarca, símbol de la unitat d’acció i de la força de la terra.

Les dues “catedrals del vi” de la Terra Alta: el celler de la Cooperativa Agrícola de Gandesa (a les tres imatges superiors) i el del Pinell de Brai (a sota, detall del fris). Els dos edificis són obra de Cèsar Martinell, arquitecte vallenc deixeble de Gaudí.

1999-2003

3.- La Plataforma en Defensa de la Terra Alta

3.1-Les plataformes eòliques i l'avantprojecte de mapa eòlic

3.2-L'eòlica i el 8 de març al Parlament

3.3-El decret 174/2002 (mapa eòlic)

Aquesta imatge de la Plataforma eòlica de la Terra Alta mostra una concentració d'activistes davant del celler cooperatiu de Gandesa, durant la Festa del Vi de Gandesa de l'any 2008.

“Les plataformes som senzillament persones, cada vegada més, que ens agrada viure als nostres pobles, a la nostra terra i volem veure-la prosperar, d’una manera segura, que siguin les nostres empreses les que treguin beneficis d’aquí, respectant el medi, tal com ho fan la gent del vi, de l’oli, de la fruita dolça, del turisme rural, de la restauració, dels esports d’aventura...”³⁴⁷

³⁴⁷ JORNET, M. (2001). “El Moviment social de les plataformes, una resposta a les agressions que suposen el mapa eòlic, la tèrmica d’Enron i el transvasament de l’Ebre”. *La Serena*, núm. 10, pàg. 16.

3.- La Plataforma en Defensa de la Terra Alta

1999

En el context descrit anteriorment, el 28 d'agost de 1999 va nàixer a Gandesa la Plataforma per a la protecció del patrimoni natural i paisatgístic de Gandesa i la Terra Alta (Plataforma de la Terra Alta o Plataforma eòlica en endavant), amb representants de les següents entitats: Grup Cultural La Serena, Centre d'Estudis Batalla de l'Ebre, Grup Excursionista Gandesa, Agrupació de Defensa Forestal, Camí de Sant Jaume de l'Ebre, Ecomuseu dels Ports, Centre d'Estudis Terra Alta, Museu Picasso, Amics de l'Ebre i Voluntaris Forestals Terra Alta. El 8 de setembre de 1999, a la Societat Unió Gandesana, va tenir lloc la presentació pública de la plataforma amb una taula rodona sobre "Els parcs eòlics a la serra de Pàndols i al camí de la Fontcalda", amb l'assistència de 150 persones, durant la qual es va debatre sobre els continguts que setmanes abans la Plataforma de la Terra Alta havia posat sobre la taula en el següent manifest:

Manifest sobre les centrals eòliques de la plataforma per a la protecció

del patrimoni natural i paisatgístic de Gandesa i la Terra Alta³⁴⁸

La transformació del vent en electricitat és una de les formes més naturals d'obtenir energia, a la vegada que permet fer servir, finalment, una de les energies alternatives presents al nostre territori. Però en el cas de Gandesa i la Terra Alta l'allau de projectes presentats pot comportar la desfiguració absoluta del nostre paisatge.

En una primera fase, volen instal·lar parc eòlics a la Serra de Pàndols (damunt de la Fonteta i del camí de la Fontcalda), a les Serres del Pebrer i de Cavalls, a les Carrubes i en una segona fase al Coll del Moro i a les partides de les Serres, entre altres indrets. De tal manera que d'aquí a poc temps els molins de vent poden dominar el paisatge des de Camposines fins a Horta de Sant Joan i des dels Pesells fins a Vilalba dels Arcs.

Aquests projectes, que vénen de lluny, i dels quals no s'havia informat fins ara als ciutadans, comporten la instal·lació indiscriminada dels molins de vent. A més, la determinació dels llocs més apropiats per instal·lar les centrals eòliques s'ha fet amb criteris econòmics i energètics, sense tenir en compte altres alternatives, potser una mica menys rendibles, però molt més respectuoses amb les muntanyes que més estimem els gandesans, en zones de gran valor natural, ecològic, paisatgístic i històric.

Per altra banda, la manca de planificació i de regulació han provocat l'aparició de moviments especulatiu que hipotequen per a molts anys els terrenys afectats, desperten falses expectatives de progrés al nostre municipi i poden abocar a la comarca a un model de monoproducció energètica, contrari a la tan necessària diversificació de l'economia.

Davant la situació creada, diverses entitats alarmades pel caire dels esdeveniments, em constituït LA PLATAFORMA PER A LA PROTECCIÓ DEL PATRIMONI NATURAL, HISTÒRIC I PAISATGÍSTIC DE GANDESA I LA TERRA ALTA, i per tal de donar a conèixer la nostra postura i reivindicacions fem públic el següent:

³⁴⁸ Publicat a *La Serena*, núm. 11, octubre 1999, pàgs. 3-4. Aquest número de la revista del Grup Cultural La Serena de Gandesa publicava també un article sobre els "Valors naturals de les serres de Cavalls i Pàndols" (signat per Antoni Beneyto i Antoni Borau, del GEPEC) a les pàgs. 6-7; un article sobre la "Geologia de la Terra Alta" de Ferran Colombo (UB) a les pàgs. 8-11; i un article sobre "La vida quotidiana durant la Batalla de l'Ebre", de Josep Sánchez Cervelló (URV).

MANIFEST

- 1.- Tot i estar d'acord amb l'energia eòlica, sota cap concepte, condició o pressió externa, es pot permetre la instal·lació de centrals eòliques a les Serres de Pàndols i Cavalls, al Puig Cavalier, a les zones properes al camí de la Fontcalda, la Fonteta o la Vall de Navarro, llocs tots ells inclosos al Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), que formen part de la història de Gandesa i que són elements definitoris de la personalitat del nostre paisatge.
- 2.- És una agressió intolerable mutilar la Serra de Pàndols (s'ha de tallar part de la carena sobre la Fonteta) per instal·lar 6 molins de vent i que el camí de la Fontcalda estigui custodiat er sorollosos enginys de més de 45 metres d'alçada i 23 metres les aspes, que ens faran caure la cara de vergonya cada cop que els veurem.
- 3.- És una contradicció que el Govern de la Generalitat, el nostre Govern, aprovi i promogui l'aplicació del PEIN per salvaguardar la integritat paisatgística i natural d'aquestes muntanyes, i al mateix temps alenti la instal·lació d'unes centrals eòliques que provocaran la transformació total del paisatge de Gandesa i la Terra Alta.
- 4.- L'Ajuntament de Gandesa, com a propietari dels Comuns, té l'obligació de garantir la integritat de les nostres muntanyes i paratges més emblemàtics, que a cap preu poden ser malvenuts a persones i empreses estranyes, que només busquen els seus beneficis.
- 5.- La construcció indiscriminada d'aquestes centrals eòliques afecta també negativament a les activitats agràries tradicionals, a la promoció dels vins de Gandesa i la Terra Alta, al foment del turisme i el lleure i a la capacitat i força dels gandesans per tirar endavant iniciatives i projectes propis.
- 6.- En els darrers anys el Consell Comarcal i els Ajuntaments de la Terra Alta han gestionat dos programes Leader, amb inversions públiques i privades properes als 2.000 milions de pessetes, fent diversificar l'economia, potenciant el sector vitivinícola, el turístic, el lleure i el medi ambient. Es fa difícil d'entendre que ara les mateixes administracions no tinguin cap escrúpol en executar projectes incompatibles amb el que s'ha fet fins ara, amb la Terra Alta "terra d'encisos". L'exemple de la Ruta de la Pau, és un cas clar de construir per a després destruir.

DEMANEM

- 1.- A les Administracions Públiques competents (administració local i autonòmica) la prohibició d'instal·lar centrals eòliques als espais inclosos al PEIN de la Terra Alta: Serres de Pàndols i Cavalls.
- 2.- Al Parlament de Catalunya que elabori, amb la participació de les entitats cíviques i forces polítiques implicades, un pla d'ordenació de recursos eòlics i respectuós amb el paisatge i els recursos naturals i històrics.
- 3.- Al Govern de la Generalitat la Declaració de Llocs Històrics d'Interès Nacional de les serres de Pàndols i Cavalls, "terra sagrada" per a moltes persones d'arreu del món.
- 4.- Als ciutadans de Gandesa i la Terra Alta que expressin, sense por i amb total respecte a totes les opinions, el rebuig més contundent a la destrucció de les nostres muntanyes.

Gandesa, 28 d'agost de 1999.

També aquell estiu de 1999 s'havia format un front institucional, contra la instal·lació d'aerogeneradors a Montsant i a la mola de Colldejou, amb la participació de veïns del Priorat i amb l'Ajuntament de Falset al capdavant. Aviat es va crear la Plataforma per a la Defensa del Patrimoni Natural del Priorat, que el 13 d'agost va fer públic el Manifest del Priorat sobre les centrals eòliques i que el 19 de febrer de l'any següent va

protagonitzar una sonada protesta a Poboleda coincidint amb la visita del president de la Generalitat.³⁴⁹

“Jordi Pujol fou rebut amb mostres de rebuig precisament amb relació a la qüestió del mapa eòlic. Potser és aquest —set mesos abans de la formació de la Plataforma per a la Defensa de l'Ebre— el primer dels esdeveniments públics que desencadenarien el gran moviment de les Terres de l'Ebre, que sacsejaria la política catalana durant els dos anys següents” (Castell i Nello, 2003: 88).

Els mesos de novembre i desembre de 1999 també es van constituir la Plataforma per al desenvolupament racional de l'energia eòlica a les comarques del Baix Ebre i el Montsià i la Plataforma Cívica per a la Protecció del Patrimoni Natural i Cultural del Baix Camp (la Plataforma per a la defensa del patrimoni cultural, històric i paisatgístic de la Ribera d'Ebre ho va fer l'1 de desembre de 2000). A més, el Gepec va presentar una proposta alternativa de mapa eòlic:³⁵⁰

“L'estudi del GEPEC, consensuat amb les Plataformes Territorials per la Defensa del Patrimoni Natural, demana:

1.-Una moratòria immediata pels projectes que es trobin a dins de l'àrea d'alt valor natural, aturant els tràmits administratius en curs, fins que no es redacti i aprovi el Decret de regulació i el Pla d'Aprofitament Eòlic. Aquesta legislació no tindria sentit si es construeixen els projectes actuals que afecten aquestes àrees.

2.-Promoure, així com exigir un Decret de regulació i un Pla d'Aprofitament Eòlic, que permeti aconseguir el desenvolupament ple d'aquesta energia en les zones alternatives, on hi ha la possibilitat d'instal·lar uns 1.000 MW a Tarragona, sense alterar zones d'alt valor natural.

3.-Sol·licituds de Parc Naturals per a tres zones: Ports, Pàndols i Cavalls; Llaberia, Tivissa, Vandellòs i Cardó; i Muntanyes de Prades, Montsant, la Llena i Priorat.

4.- implantar un model energètic alternatiu, basat, primer de tot, en l'estalvi, l'eficiència energètica i la producció descentralitzada i individual. Defensar els projectes de centrals eòliques no ubicades en espais naturals protegits o d'alguna altra vàlua especial (paisatgística, històrica, arqueològica, etc...) i el seu ple desenvolupament a Catalunya, per a contribuir a l'abandonament de les fonts energètiques d'origen fòssil i nuclear.

Reus, 4 de desembre de 1999.³⁵¹

³⁴⁹ En una “Nota a propòsit dels molins de vent” el Consell de Pastoral de la parròquia de St. Joan Evangelista de Porrera afirmava poc després: “ens sembla ben lícit recolzar una inquietud estesa entre molta de la nostra gent, de que cal fer un ús més racional de l'energia i el progrés del nostre temps, de manera que no es dilati la separació cada cop més accentuada de l'home postmodern i el medi natural...no podem deixar-nos portar per un ambient falsament optimista que confon progrés amb felicitat, que fa de l'eficàcia i l'especulació el criteri de valoració de moltes coses, entre elles la natura i la persona...És veritat alló que algú ha dit ‘és millor que les nuclears’, però això no ho justifica tot, és veritat que hem de ser solidaris amb l'energia, però ho hauríem de ser en tot i ho podem ser de moltes maneres, no fos cas que entenguéssim la solidaritat d'una manera mal entesa”.

³⁵⁰ Al Consell Comarcal del Priorat es va presentar també l'alternativa comarcal “Zones de muntanya i proposta d'ordenació de l'aprofitament eòlic al Priorat”.

³⁵¹ GEPEC. “Propera reunió al Parlament per consensuar una estratègia sobre la proposta d'ordenació de l'aprofitament eòlic”. Comunicat de premsa de 4-12-1999.

2000

3.1-Les plataformes eòliques i l'avantprojecte de mapa eòlic

Amb el lema “Sí a l’energia eòlica, no a la destrucció d’espais d’interès natural i cultural”, el dia 9 d’abril de 2000 va tenir lloc a la serra de Pàndols, a la mítica Cota 705³⁵², una trobada organitzada per la “Coordinadora de Plataformes de les Comarques del Sud”, formada “per les plataformes comarcals sorgides per a afavorir la implantació de centrals eòliques i a més, protegir els espais d’interès natural, històric i cultural de les respectives comarques. En concret, Terra Alta, Priorat, Baix Ebre, Montsià, Baix Camp, Alt Camp i Conca de Barberà”. L’acte també va comptar amb la participació del GEPEC i del grup de recerca sobre la Batalla de l’Ebre de la UB, Workshops on European Battlefields Ebre-1938 (WEB E-38).

“La coordinadora només vol fer compatible un consum racional d’energia i mantenir un paisatge i unes muntanyes netes, com sempre han estat. A més, planteja en concret per a les serres de Pàndols i Cavalls, un projecte museogràfic a l’aire lliure similar als que hi al nord d’Europa i als Estats Units...Quan a una comarca pobra comencen a ploure promeses de diners, es corre un perill greu de fragmentació entre pobles per voler atreure el màxim d’inversió per damunt de qualsevol altra premissa de conservació o de planificació global. Aquí es pot veure un error gravíssim de la Generalitat, abans de començar a sortir projectes de centrals eòliques les promotores necessitaven un mapa marcat per l’administració amb zones protegides i amb zones on seria rentable la instal·lació d’una central, evidentment amb les mesures de vent corresponents. Ara la polèmica ja està encetada, i s’hi ha barrejat la qüestió política entremig, la qual cosa és la pitjor si es vol aclarir un conflicte amb coneixement”³⁵³.

La manifestació va tenir la rèplica al Pinell de Brai, on darrere d’una pancarta amb el lema “Als pobles, qui decideix és qui hi viu”, el mateix 9 d’abril de 2000 van manifestar-se unes 200 persones liderades per l’alcalde del Pinell de Brai, segon el qual “ningú de fora ens ha de venir a dir com s’han de fer les coses al nostre poble” (Castell i Nel·lo, 2003: 88-89). El novembre de 1999 l’alcalde havia escrit:

“No ha estat aquesta iniciativa una opció poc reflexionada. Ben altrament, ha estat consensuada, primer, amb el conjunt de veïns del nostre municipi que per mitjà d’una enquesta realitzada des de l’Ajuntament en van donar el seu suport en un 95%. En segon lloc, per mitjà de diferents reunions amb les forces sindicals més representatives....El consens polític amb la resta de municipis de la Terra Alta que compten amb projectes de parcs eòlics ha estat també molt ferm. Hi ha certament un suport cert a aquesta iniciativa com una opció viable d’explotació racional d’un recurs energètic emblemàtic de les noves tecnologies de l’any 2000 que tot just albirem....Els parcs eòlics projectats al terme del Pinell de Brai a les serres de Pàndols i Cavalls que afecten parcialment zones de PEIN es situen, en el primer cas, en l’espai d’un antic tallafocs....El cas de la serra de Cavalls és també d’un impacte mediambiental nul: no existeixen ni una fauna autòctona que puguin restar afectades....Esmentar que la instal·lació de parcs eòlics a zones PEIN, en respectar-se escrupolosament les prescripcions de l’estudi d’impacte mediambiental a aprovar, no és de cap manera incompatible amb l’entorn natural d’aquests espais. Des de l’Ajuntament serem els primers en la defensa del nostre patrimoni natural que, de ben segur, ningú com nosaltres s’estima....Des de l’Ajuntament del Pinell de Brai que presideixo hi ha ferma voluntat de tirar endavant aquests projectes d’instal·lació de

³⁵² Hi ha el Monument a la Pau i és el punt de trobada anual dels supervivents de la Lleua del Biberó.

³⁵³ JORNET, M. (2000). “Manifestació a Pàndols”. La Serena, núm. 13, maig 2000, pàgs. 13-14..

parcs eòlics a les nostres terres. Estem plenament convençuts que contra la voluntat de tot un poble no es pot anar...El diàleg i el consens han estat i ho continuaran sent els nostres criteris directrius: no exclourem a ningú d'aquesta dinàmica, però alhora demanem el dret legítim que com a municipi tenim de decidir sobre el nostre futur sense imposicions de cap mena".³⁵⁴

L'abril de l'any 2000, el Gepec va proposar noves alternatives per emplaçar centrals eòliques.³⁵⁵ Segons recorden Castell i Nel·lo arran de l'eclosió de les plataformes eòliques:

"Davant d'aquesta situació, el Govern tractà de reaccionar tot elaborant un nou mapa eòlic amb criteris territorials, ambientals i culturals que en pressidissin el desplegament. L'elaboració es perllongà durant tot l'any 2000 i finalment la proposta es va sotmetre a exposició pública el dia 5 de desembre del 2000" (Castell i Nel·lo, 2003: 80).

Mitjançant anunci en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya³⁵⁶, es va sotmetre a informació pública una primera proposta de pla eòlic que preveia un projecte de decret regulador de la implantació de l'energia eòlica de Catalunya i un mapa d'implantació ambiental de l'energia eòlica a Catalunya per tal que les persones interessades poguessin efectuar, en el termini de trenta dies hàbils, les al·legacions oportunes.³⁵⁷

2001

3.2-L'eòlica i el 8 de març al Parlament

Posteriorment, el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya va publicar un anunci³⁵⁸ mitjançant el qual es va ampliar el termini d'informació pública del projecte esmentat per un període de quinze dies hàbils. Com a resultat d'aquest primer tràmit d'informació pública, es van presentar 91 al·legacions diferents (nou d'elles repetides fins comptabilitzar un total de 4.991 signatures diferents).

"El nou mapa fou rebut altra vegada amb moltes reticències a les àrees potencialment afectades, i, tot i haver sortit a informació pública coincidint amb el període nadalenc, rebé un nombre molt elevat d'al·legacions i finalment acabà sent rebutjat pel mateix Parlament de Catalunya" (Castell i Nel·lo, 2003: 80).

El dia 8 de març de 2001, el Parlament va aprovar una moció en la que instava el Govern a: "Retirar el mapa eòlic a fi de confeccionar-ne un de nou en el qual es tinguin

³⁵⁴ MARTÍ, P. (1999). "Ferma voluntat de tirar endavant els projectes de parcs eòlics" (article d'opinió al Diari de Tarragona, 22-11-1999).

³⁵⁵ MIRÓ, X. / PRADES, J. (2000). "El GEPEC proposa vint alternatives per emplaçar parcs eòlics a les Terres de l'Ebre" (20 a les Terres de l'Ebre i 16 al Camp de Tarragona). El Punt, 17-4-2000, pàg. 3.

³⁵⁶ DOGC n° 3280, de 5 desembre de 2000.

³⁵⁷ Prèviament, el Parlament havia aprovat la Resolució 286/V, de 3 d'abril de 1997, que instava el Govern a presentar un pla per al desenvolupament eòlic al país, pla que es va enllestir el 1998 i que va causar malestar en les àrees afectades i entre els departaments de Medi Ambient i d'Indústria del Govern (Castell i Nel·lo, 2003: 78-79).

³⁵⁸ DOGC núm. 3299, de 5 de gener de 2001.

en compte les al·legacions presentades, en especial les que fan referència als espais protegits o d'interès cultural, i impulsar un veritable diàleg al territori”.

El Govern admetia que “la política seguida fins ara per a la implantació de parcs eòlics a Catalunya ha aixecat una certa conflictivitat social perquè certs sectors en consideren excessiu l'impacte ambiental i paisatgístic. La raó principal s'ha d'atribuir al fet que algunes de les zones de major potencial eòlic coincideixen amb espais d'interès natural i hi ha sectors que interpreten aquests espais com àrees sense cap mena d'intervenció humana....d'altra banda, però, molts municipis rurals han vist els parcs eòlics com una possibilitat per a desenvolupar-se localment i superar les dificultats de consolidació demogràfica i econòmica que han patit tradicionalment”.

L'1 d'abril de 2001, una setantena de veïns d'Arnes van visitar la central eòlica del Perelló, on l'alcalde arnerol Xavier Pallarés renunciava pràcticament a la central de Terranyes en donar per fet que no es construiria. El mateix abril, el Consell Comarcal del Priorat va aprovar una moció per excloure de l'eòlica els conjunts orogràfics més notables de la comarca. En canvi, a la Terra Alta: “El Consell Comarcal ha estat sempre al marge dels projectes eòlics, ja que considerem que aquests temes són purament municipals i són els mateixos municipis qui han de decidir si volen energia eòlica al seu municipi”.³⁵⁹ El 29 abril de 2001, unes 300 persones es van manifestar a Gandesa coincidint amb la visita del president Pujol al regadiu de la Terra Alta i van teatralitzar la “inauguració de la central eòlica de l'Ambutxacada promoguda per l'empresa EÒLIC PLATFORM S.L. a càrrec del Molt Detestable President de la Genialitat Catalana,”, prèvia a la “rebuda al Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya (l'autèntic)”. També l'abril de 2001, alcaldes de sis comarques van publicar el manifest “a favor de l'aprofitament del vent com a recurs d'un territori”.³⁶⁰

Sánchez Cervelló va escriure aquells dies en referència al conflicte ambiental, aleshores marcat encara pel 8 de març i la coincidència amb el PHN i el projecte d'Enron:

“La subversió és tot intent de prescindir de les decisions dels governants i tractar d'obligar-los a modificar la seva política. Els especialistes en perseguir els focus de dissidència assenyalen que una protesta que abasti el 10 per cent de la població d'un territori ja és molt preocupant. A les Terres de l'Ebre han estat normals les manifestacions que han rondat les 20.000 persones –Amposta, Móra la Nova, Tortosa–, la qual cosa significa que aproximadament el 20 per cent de la població de les quatre comarques participa en les protestes contra el Pla Hidrològic....per cada ‘subversiu’ directe n'hi ha uns altres tres greument ‘infectats’ per la protesta i uns altres cinc que ho estan en divers grau. Donat que la població de l'Ebre és d'un 100.000 persones aproximadament, això significa que la insubordinació és generalitzada....Per això, CiU-PP han pres diverses mesures que estan a tots els manuals de contrasubversió i són les següents: 1. La manipulació i la intoxicació informativa....2. Tractar de dividir la Plataforma i el territori....3. L'ocupació territorial”.³⁶¹

³⁵⁹ PALLARÉS, X. (2002). “El Consell de la Terra Alta i les centrals eòliques”. El Punt, 27-6-2002, pàg. 13.

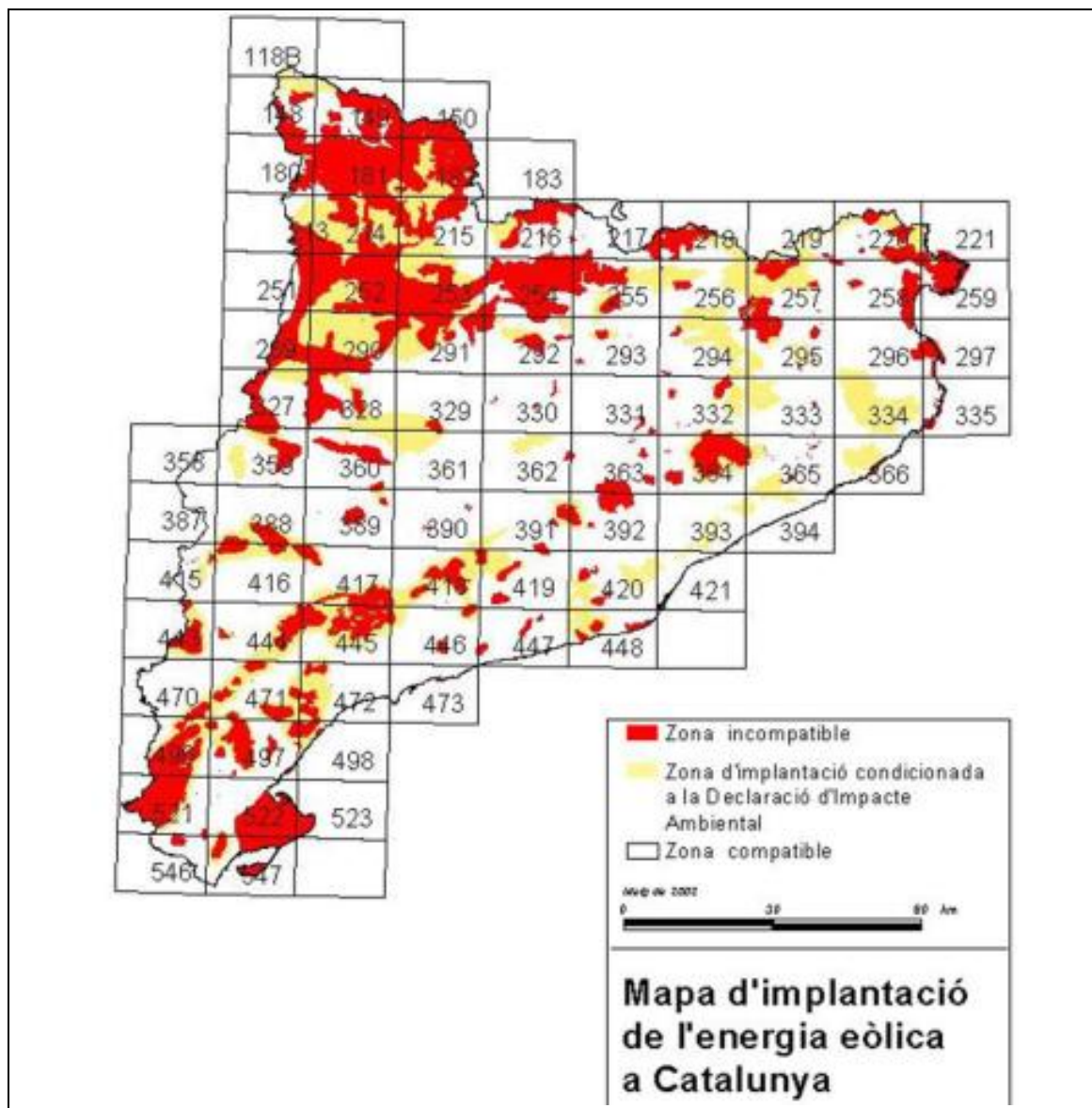
³⁶⁰ MIRÓ, X. (2001). “Vint-i-un alcaldes reclamen al Govern i al Parlament el dret a acceptar parcs eòlics”. El Punt, 6-4-2001.

³⁶¹ SÁNCHEZ CERVELLÓ, J. (2001). “La maniobra contrasubversiva de CiU-PP a l'Ebre”. Diari de Tarragona, 6-5-2001, pàg. 10.

2002

3.3-El decret 174/2002 (mapa eòlic)

El Pla territorial sectorial de la implantació ambiental de l'energia eòlica a Catalunya (Decret 174/2002, d'11 de juny, regulador de la implantació de l'energia eòlica a Catalunya)³⁶², conegut com a “mapa eòlic”, establia tres zones en el territori:

El Decret 174/2002 concebia el Pla territorial sectorial de la implantació ambiental de l'energia eòlica a Catalunya no com a figura de planejament urbanístic sinó d'ordenació del territori, en consonància amb la Llei de Política Territorial, el Pla Territorial General de Catalunya i els set plans territorials parcials en què es divideix el Principat. Aquest mapa eòlic establia tres categories: zones compatibles, zones incompatibles i zones condicionades a la implantació eòlica, en funció de les figures de protecció dels valors de cadascuna de les zones (PEIN, per exemple).

³⁶² DOGC núm. 3664, 26.06.2002.

El Decret 174/2002 també determinava el procediment d'autorització elèctrica a partir del Decret 1995/2000 que desenvolupa la LSE i el combinava amb el procediment ambiental. En aquest sentit el Decret creava una ponència ambiental conjunta específica per a les centrals eòliques, la Direcció General d'Energia i Mines atorgava la llicència a partir de la declaració o llicència d'impacte ambiental de Medi Ambient i els ajuntaments també havien de donar la seva llicència ambiental.

La nova proposta va decebre les plataformes, atès que les modificacions respecte el mapa eòlic de juliol de 2001 van ser mínimes:

“Ja hi ha mapa eòlic. És calcat al de la darrera proposta que va fer el govern català, quan la llavors conselleria de Felip Puig el va treure a exposició pública, el 30 de juliol del 2001. En tot aquest temps, el departament de Ramon Espadaler no ha modificat ni una coma del document, i ahir el conseller en cap, Artur Mas, va fer públic el nou decret”.³⁶³

D'altra banda, com recorden Castell i Nel·lo:

“L'aspecte sens dubte més polèmic del decret d'aprovació del mapa eòlic és la disposició transitòria primera, la qual estableix, literalment, que ‘els parcs eòlics que en el moment de l'entrada en vigor del present Decret hagin iniciat el procediment d'autorització administrativa i hagin finalitzat el tràmit d'informació pública, a què es refereix el Reial decret 1955/2000, es tramitaran fins a la seva resolució conforme a la legislació anterior’³⁶⁴....Aquesta darrera qüestió provocà el rebuig taxatiu dels grups

³⁶³ AYMÍ, O. (2002). “El govern desencalla un any després i sense modificar-lo el mapa eòlic català”. El Punt, 12-6-2002, pàg. 3.

³⁶⁴ El pla detallava, en l'apartat “Garanties normatives”: “El Títol VII del RD 1955/2000 especifica els procediments que cal seguir per a l'autorització de les instal·lacions de producció, transport i distribució elèctrica, així com la tramitació de la declaració d'utilitat pública, expropiació i servituds que calgui establir. L'article 124 preveu que les instal·lacions de producció, transport i distribució d'energia elèctrica s'hauran de sotmetre a avaluació d'impacte ambiental quan així ho exigeixi la legislació aplicable. En aquest cas determina que la informació pública necessària d'acord amb la legislació esmentada es farà en la fase d'autorització administrativa, d'entre les diverses fases de tramitació que preveu el reial decret....A Catalunya l'avaluació d'impacte ambiental està regulada pel Decret 114/1988, de 7 d'abril, d'avaluació d'impacte ambiental. Aquesta disposició no contempla específicament el parcs eòlics; únicament és aplicable el punt 12 de l'annex del decret, el qual especifica que caldrà sotmetre a avaluació d'impacte ambiental en general totes les obres i instal·lacions que puguin perjudicar notòriament els valors preservats en els espais naturals protegits segons la Llei 12/195 d'espais Naturals.

Pel conjunt d'Espanya hi ha una legislació estatal que, també és d'aplicació, constituïda per la Llei 6/2001, de 8 de maig, de modificació de Reial Decret Legislatiu 1302/1986, de 28 de juny, d'avaluació d'impacte ambiental. Aquesta disposició té caràcter bàsic d'acord amb el que determina l'article 149 de la Constitució. Segons aquesta legislació estatal la construcció de parcs eòlics requereix declaració d'impacte ambiental en els següents supòsits: **a)** 50 o més aerogeneradors, **b)** que el parc sol·licitat es trobi a menys de 2 km d'un altre parc ja autoritzat **c)** que comportin la transformació del us del sol i l'eliminació de la coberta vegetal arbustiva en superfícies superiors a 100 ha, **d)** Parcs més de 10 aerogeneradors en zones especialment protegides designades en aplicació de les Directives 79/409/CEE i 92/43/CEE o zones humides incloses al conveni de Ramsar.

La Llei 3/1998, de 27 de febrer, de la intervenció Integral de l'Administració Ambiental té per objecte establir el sistema d'intervenció administrativa de les activitats susceptibles d'afectar el medi ambient, la seguretat i la salut de les persones. La disposició de referència específica que el parcs eòlics requereixen llicència ambiental amb un informe preceptiu emès per l'òrgan ambiental competent de l'Administració de la Generalitat de Catalunya....El Decret 136/1999, de 18 de maig, que aprova el Reglament general de desplegament de la Llei 3/1998 especifica que la declaració d'impacte ambiental s'integrarà en el procediment de llicència ambiental en el procediments que son sotmesos a ambdós sistemes. Per altra banda, la disposició addicional 6ª de decret estableix que el procediment aplicable a

ambientalistes, els quals han afirmat que, davant el gran nombre de projectes que ja han passat aquest tràmit i que afecten àrees protegides, el mapa negociat tan fatigosament no és més que ‘paper mullat’” (Castell i Nel·lo, 2003: 83).

Des de CiU, els diputats del territori afirmaven:

“El decret està servit. Segurament el debat també, i s’ha d’admetre des de posicions constructives, començant pel principi més elemental de la democràcia, com és el reconeixement de la voluntat de la majoria, que als municipis es reflecteix en la composició i el govern dels ajuntaments”.³⁶⁵

En canvi, segons les plataformes i el Gepec:

“Al llarg de tot el text es reivindiquen l’autonomia i el poder municipal que ningú no discuteix. Però si haguéssim deixat fer als nostres governants, avui contemplaríem la serra de Montsant o els Ports curulls de molinets. I és que, a vegades, els representants escollits per voluntat popular creen un abisme ideològic i d’interessos amb el poble que els ha votat”.³⁶⁶

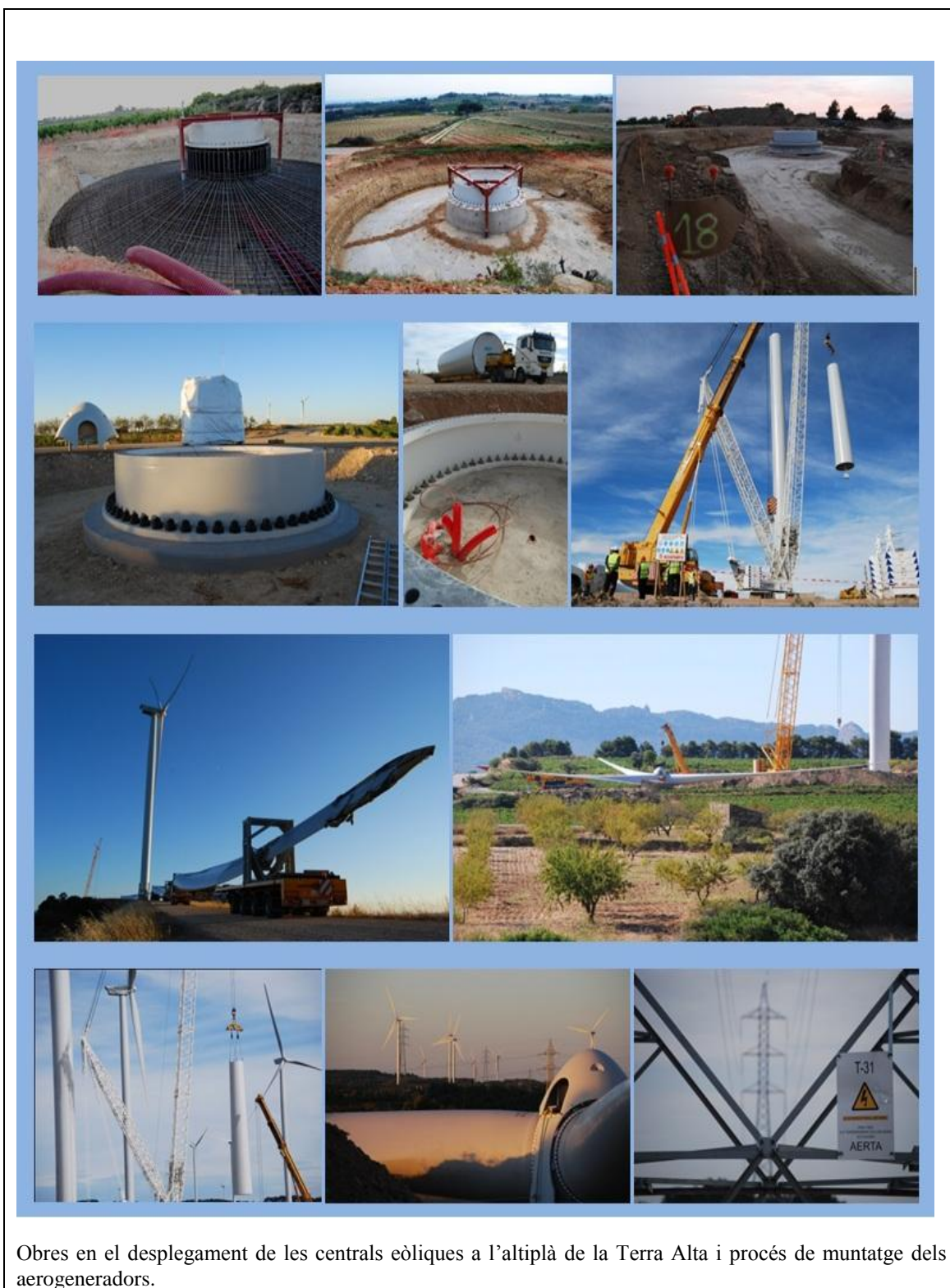
En aquest marc normatiu i de tensió política i social es va començar a desplegar l’energia eòlica a Catalunya, on a la Terra Alta es projectava “un dels parcs eòlics de més potència del món....només equiparable als grans complexos existents a Alemanya o als Estats Units” (Castell i Nel·lo, 2003: 86).

La creació dels parcs naturals dels Ports i de Montsant, l’agrupació dels projectes en forma de polígons eòlics, les modificacions puntuals d’alguns projectes i l’elaboració de nova normativa són algunes de les “solucions als conflictes” que va aportar l’Administració de l’època davant les propostes fetes per les plataformes “des d’una òptica més propera als postulats de la nova cultura del territori” (Saladié, 2014: 24-25).

l’activitat de parc eòlic en règim de llicència ambiental i, si escau, en el tràmit d’avaluació d’impacte ambiental, es coordina amb el procediment d’autorització de la instal·lació establert per la Llei 54/1997, de 27 de novembre del sector elèctric”.

³⁶⁵ NADAL, J. M. (2002) i set diputats de CiU per Tarragona al Parlament. “Energia eòlica: poder local i parlamentari”. El Punt, 14-6-2002, pàg. 8.

³⁶⁶ COORDINADORA DE PLATAFORMES I GEPEC (2002). “Els nostres diputats han d’aplicar-se més”. El Punt, 17-6-2002, pàg. 25.

Obres en el desplegament de les centrals eòliques a l'altiplà de la Terra Alta i procés de muntatge dels aerogeneradors.

2004-2008

4.-El conflicte eòlic: judicialització i participació ciutadana

4.1-Denúncies i sentències: els parcs eòlics

4.2-Denúncies i sentències: les línies elèctriques

4.3-La consulta d'Horta de Sant Joan

Recompte de vots en la consulta organitzada per l'Ajuntament d'Horta de Sant Joan sobre la central eòlica dels Pesells el 16 de març de 2008. FOTO: L'EBRE.

“Estàs d'acord en la instal·lació del Parc Eòlic als Pesells i els conseqüents beneficis econòmics que aportarà al municipi, tal i com han fet altres pobles de la comarca? (SÍ/NO, marca l'opció escollida amb una creu)”.

2004

4.-El conflicte eòlic: judicialització i participació ciutadana

Segons el Mapa de recursos eòlics elaborat el 2004 pel Servei Meteorològic de Catalunya per iniciativa conjunta del Departament de Medi Ambient i de l'ICAEN, les zones amb més potencial eòlic són la Costa Brava, part de la Catalunya central i les comarques meridionals: concretament el nord-est (Alt i Baix Empordà), el litoral sud (des del Tarragonès fins al Delta de l'Ebre), el prelitoral sud (Ribera, Terra Alta, Priorat, Baix Ebre i Montsià) i el sud-oest de la depressió central (Conca de Barberà, Segrià, Garrigues, Urgell, Segarra i Anoia).³⁶⁷

A nivell estatal, “el govern socialista havia fixat un marc de condicions ideal per a l'eclosió d'una nova bombolla energètica”, segons recorda Marsal:

“Lluny de convertir les renovables en una alternativa real als combustibles fòssils i les centrals nuclears —com els grandiloqüents discursos governamentals proclamaven—, bancs, constructores, fons d'inversió i les mateixes grans elèctriques es van apuntar indiscriminadament al nou filó subvencionat amb diners públics. Aspectes essencials com la racionalització de la demanda, el foment de la generació per a l'autoconsum o el desplegament ordenat des d'un punt de vista ambiental i equilibrat en el camp territorial van ser deliberadament omesos. En aquest context s'inscriu l'entrada d'ACS en el Castor i l'acceleració experimentada a partir de l'anunci de la concessió el 2007....Curiosament, l'allargada ombra de Florentino Pérez —i, per ser més precisos, de la seva família política— en el nou negoci energètic ja havia planat des de principis de la dècada dels 2000 per la costa de les Terres de l'Ebre i el Baix Maestrat, molt a prop del magatzem submarí....Pretenia plantar al fons marí cent quaranta-quatre aerogeneradors de més de cent vint metres d'altura a només cinc quilòmetres de les platges del Delta, i cent vint-i-vuit més davant del front marítim de Vinaròs i Benicarló....En el mateix moment que s'enfonsava aquest negoci eòlic, energia del tot a la superfície el projecte de magatzem de gas submarí” (Marsal 2014: 26).³⁶⁸

4.1-Denúncies i sentències: els parcs eòlics

A Catalunya, el desplegament de l'eòlica ha estat farcit de denúncies i recursos als jutjats per part de plataformes, veïns afectats, Ajuntaments, promotors eòlics i la Generalitat. Només una dada: 34 empresaris van denunciar la Generalitat arran de l'aturada de la tramitació dels projectes en marxa el 2004. Quant a sentències judicials destaquen, entre altres, les que tot i no tenir com a objecte parcs instal·lats a les Terres de l'Ebre afecten directament tota la planificació eòlica a Catalunya:

- La sentència del TSJC que el novembre de 2008 va decretar que les centrals eòliques del Tallat i Vilobí (Urgell i Conca de Barberà), “per la seva rellevància qualitativa i quantitativa” (60 aerogeneradors, 90 MW) constituïen “un veritable, efectiu i innegable sistema general urbanístic” (art. 34 Llei d'Urbanisme de

³⁶⁷ Aquest mapa és un inventari objectiu que indica els punts on el vent fa rendible l'activitat eòlica energètica, només inclou paràmetres purament econòmics que s'han de compatibilitzar amb altres requisits de tipus ambiental, urbanístic, paisatgístic, social, etc.

³⁶⁸ En l'àmbit de l'energia solar fotovoltaica la bombolla es va inflar no només per les primes a la producció, com en l'eòlica, sinó també pel frau: “Indústria destapa el gran frau solar. Nombroses plantes produeixen energia fotovoltaica de nit per cobrar la prima. Entre novembre i gener es van produir 4.500 megawatts en plena matinada. Els indicis apunten que hi ha horts que produeixen energia amb grups electrògens” (El País, 12-4-2010, pàg. 42).

Catalunya) i que una “indústria” com aquesta no s’hauria d’haver construït en sòl rústic, sinó en l’emplaçament urbà o urbanitzable que els plans d’ordenació urbanística municipal haurien d’haver previst. La sentència al recurs presentat per Ipcena contra les autoritzacions dels parcs anul·lava l’autorització administrativa atorgada per la Direcció General d’Energia i Mines i deixava a la corda fluixa la major part de parcs eòlics de Catalunya, instal·lats també en sòl no urbanitzable. Segons el TSJC les centrals eòliques no són “senzilles actuacions d’interès públic” la construcció de les quals es pugui autoritzar amb “simples llicències en sòl no urbanitzable”.

- La sentència 140/11 del Jutjat Contenciós-Administratiu número 1 de Lleida, sobre la denúncia d’Ipcena i la Plataforma de la Vall del Corb, que el 3 de maig de 2011 va ordenar l’aterrament de 25 dels 33 molins del parc eòlic del Tallat, els situats a Vallbona de les Monges. Segons el jutge, la llicència d’obres atorgada per l’Ajuntament era nul·la de ple dret perquè el POUM no reservava sòl per a la construcció del parc eòlic. Segons el magistrat, “la tolerància en aquesta matèria condueix a una inacceptable situació de fets consumats consistent en la idea que, sense que hagi intervingut cap mena de cobertura normativa i a l’empara de meres llicències i autoritzacions administratives, s’implementi, ni més ni menys, sistemes generals...amb l’impacte, com a mínim, paisatgístic que els mateixos comporten”. Tant la Generalitat com Acciona, promotora de la central eòlica, van anunciar recursos contra la sentència.
- La sentència de la secció Tercera de la Sala del Contenciós-Administratiu del TSJC que el 24 de febrer de 2011 va resoldre el recurs 383/2010, interposat per l’Associació Respectem l’Albera (ARA) i l’Associació Alt-Empordanesa per a l’Estudi i Defensa de la Natura (IAEDEN) contra la Generalitat i cinc promotors eòlics, dictaminant “la suspensió de l’executivitat de l’Acord GOV/108/2010, d’1 de juny, pel que s’aprova la determinació de les Zones de Desenvolupament Prioritari (ZDP) de parcs eòlics publicat en el DOGC de 7 de juny de 2010”. Segons la sentència, la planificació de les ZDP “mereix la deguda subjecció a la tan sentida avaluació ambiental estratègica per imperatiu comunitari –directiva 2011/42/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 27 de juny de 2001, relativa a l’avaluació dels efectes de determinats plans i programes en el medi ambient-, estatal –Llei 9/2006, de 28 d’abril, sobre avaluació dels efectes de determinats plans i programes en el medi ambient- i autonòmic, en aquest cas d’acord al complex normatiu ja citat”, en referència al Decret 147/2009 i (arts. 4 i 5.1) i al mateix Acord GOV/108/2010 d’aprovació de les ZDP. És a dir, la sentència recorda que tant el Pla de l’Energia de Catalunya com el pla de desplegament de l’eòlica s’havien de sotmetre als tràmits previstos en la Llei 9/2006, cosa que el Govern tripartit no havia fet en considerar que el mapa eòlic no era una planificació nova, sinó de 2002.

4.2-Denúncies i sentències: les línies elèctriques

Els promotors acostumen a presentar per separat les sol·licituds d’autorització de les centrals i les de les subestacions i línies elèctriques associades per simplificar i agilitzar el procediment. En el cas de la línia d’evacuació de l’energia elèctrica de les centrals eòliques de l’altiplà de la Terra Alta té prop de 40 quilòmetres de longitud, concretament 38.879 metres, i està dividida en sis trams: Caseres-Coll del Moro (6.300

metres), Pesells-Coll del Moro (7.300 metres), Coll del Moro-Vilalba dels Arcs (9.700 metres), Vilalba dels Arcs-Corbera d'Ebre (2.000 metres), Corbera d'Ebre-suport 71 (3.626 metres), suport 71-la Fatarella (2.547 metres) i la Fatarella-Riba-roja d'Ebre (7.700 metres). Aquesta infraestructura elèctrica es va començar a construir el novembre de 2007. La línia connecta a 220 kV amb la subestació que REE té a Riba-roja d'Ebre, des d'on segueix cap a Maials, on la mateixa REE va construir una nova subestació per transformar el corrent de 220 kV en corrent d'alta tensió (400 kV). La resta de la línia d'evacuació eòlica té 132 kV.³⁶⁹

A l'esquerra, pintada a Corbera d'Ebre contra la línia elèctrica d'AERTA (a la imatge de la dreta). A sota, acció de la plataforma eòlica i de l'Associació en Defensa de la Terra i el Vent de Tots de la Fatarella vora una de les torres d'alta tensió de la línia de Red Eléctrica al seu pas per la Pobla de Massaluca, en una imatge del 14 de desembre de 2007.

³⁶⁹ PRADES, J (2008). "La teranyina elèctrica s'eixampla. La construcció de les línies eòliques de la Terra Alta sumarà 60 quilòmetres de xarxa als 18.386 que ja tenen REE i Endesa". El Punt, 5-5-2008, pàg. 2-3: "Descripció de la infraestructura: Es tracta d'una línia que no és de transport (entre 220.000 i 400.000 volts) ni de distribució (entre 110.000 i 132.000 volts), sinó que "és una línia 'dedicada', que és el nom tècnic que rep aquesta infraestructura energètica: en lloc que cada parc evacui amb una línia pròpia el que es fa és que tots els parcs comparteixen la mateixa línia", explica la societat Aprofitament d'Energies Renovables de la Terra Alta (AERTA). Aquesta entitat, constituïda l'any 2000 per indicació de la Generalitat per fer arribar l'energia produïda per les centrals eòliques fins a la xarxa de transport de REE està formada per quatre promotores de les centrals de l'altiplà terraltenc (Concisa, Eolic Partners, Catalana d'Energies Renovables i Generació d'Energia Sostenible). AERTA, que assumeix la despesa de la línia, ha invertit uns 55 milions d'euros en la seva instal·lació, als quals s'afegiran els 425, aproximadament, que costarà la construcció de les centrals eòliques associades, que sumaran 423 megawatts". (Els promotors també van crear una societat similar a AERTA, BERTA Energies Renovables SL per evacuar l'energia de les centrals de la Terra Alta oriental i la de les centrals del coll de Som (Benifallet), l'Arram (Xerta), Aligars (Prat de Comte, el Pinell i Benifallet), la Tossa del Vent i Coll Ventós (totes dues a Prat de Comte), els Brois (Pinell) i Barbers (Ascó). El 2012, però, van anunciar que la línia elèctrica projectada, de 20 quilòmetres, no es construiria perquè tampoc es construirien les centrals eòliques.

En el recurs N° 35/2007 de la Plataforma per la Defensa de la Terra Alta contra la Generalitat i AERTA, desestimat per la sentència N° 802 dictada el 15 de setembre de 2009 per la sala del contenciós administratiu del TSJC, secció 3ª, la Plataforma qüestionava la legalitat de tres resolucions impugnades (per les quals el director dels Serveis Territorials a les Terres de l'Ebre del Departament de Treball i Indústria atorgava les autoritzacions administratives per a la construcció de tres trams de la línia).

La Plataforma insistia que “malgrat tractar-se de tres expedients diferents, es tracta d'un mateix projecte de línia d'alta tensió”. Apuntava a dos informes de SEO/BirdLife i de l'Institut per a la Conservació dels Rapinyaires sobre l'àliga daurada, el voltor comú, l'esperver reial i “genèricament a altres espècies”. També es referia “a la falta de publicació de les declaracions d'impacte ambiental” i indicava, “amb una tècnica de remissions gens clares, que s'afecten a les zones de camp i caça de diferents parelles d'àguila perdiuera i que es troba en una zona d'especial protecció per a les aus (ZEPA) de la Xarxa Natura 2000”. A més, considerava que la línia elèctrica vulnerava l'article 36.3 de la Llei 54/1997 “per absència de l'informe previ i preceptiu de l'Administració General de l'Estat”, que “el traçat travessa els terrenys de la denominada proposta d'ampliació de la Xarxa Natura 2000”, que “l'estudi d'impacte ambiental va quedar obsolet per l'alteració del traçat inicial”, que “la declaració d'impacte ambiental de 4 de juliol de 2006 estableix com a condició un estudi previ de l'àliga perdiuera que encara no s'ha realitzat”, que “set torres de difícil accés tenen previst el seu muntatge amb helicòpter” i “s'insiteix en el tractament de les denominades tres alternatives i la decisió presa, quan se n'ofereix per la part actora una quarta consistent en la línia preexistent”.

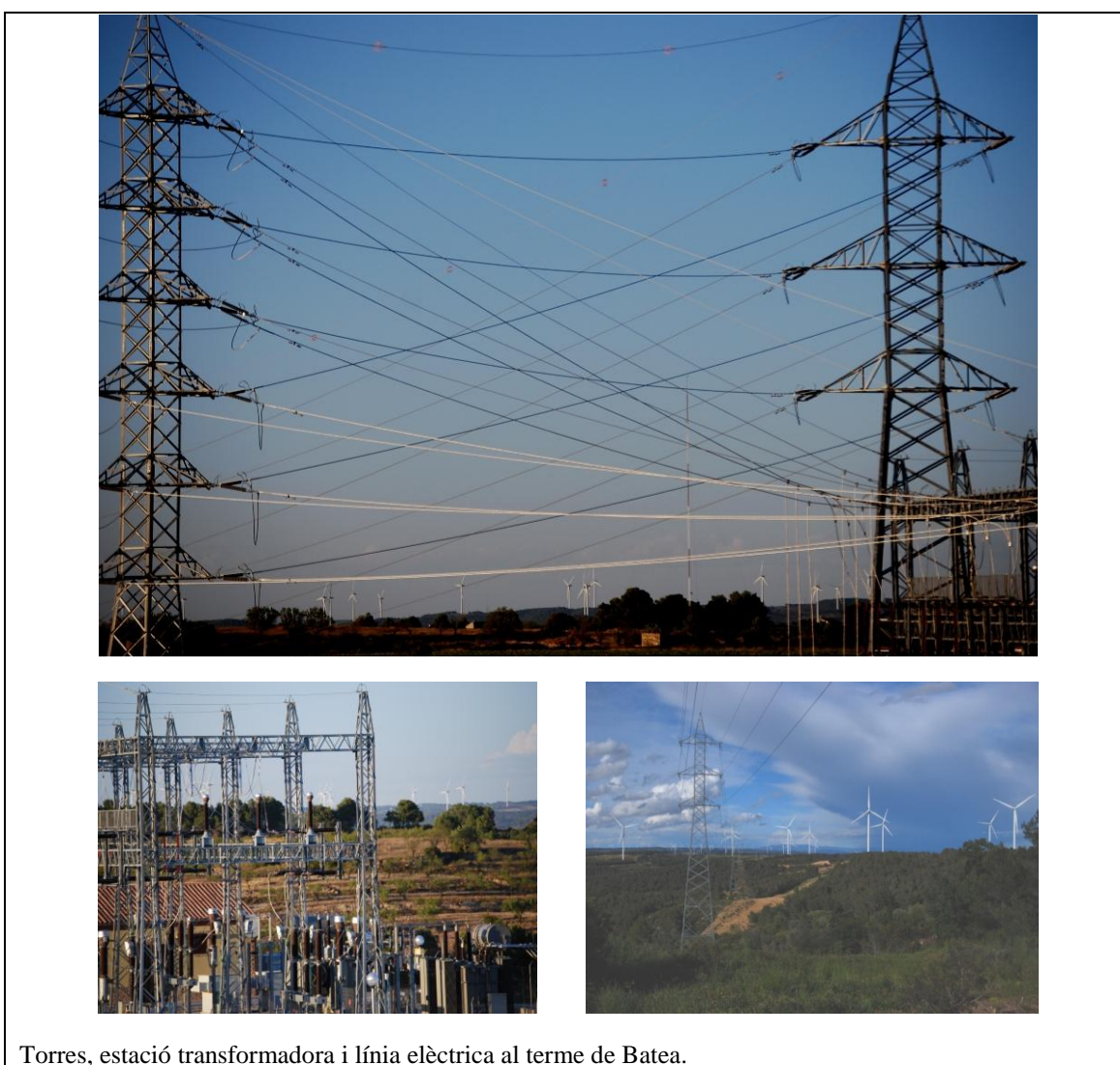
Vist això el tribunal considera que “ja d'entrada, procedeix advertir la debilitat de la prova que articula la part actora”. Afirma que no s'ha corroborat provatòriament, si d'això es tractava, “la impropietat de la tramitació dels tres expedients administratius” i que “si es tractava de demostrar que en cadascun d'aquests expedients no es podien assolir les garanties i finalitats de rigor, de la mateixa manera s'ha d'indicar que l'orfandat de la prova és manifesta, pel que igualment les alegacions formulades en contra decauen i s'han de rebutjar”.

Pel que fa a la publicació de les declaracions d'impacte ambiental la sentència qualifica de “sorprenent” que les dels dos primers trams, adoptades el 4 de juliol de 2006, es publicuessin al DOGC el 6 de juny de 2007; i que la declaració d'impacte ambiental del tercer tram, adoptada el 13 de desembre de 2005, es publicués al DOGC el 10 d'abril de 2007. “Sorpresa que s'accentua si es para atenció en el fet que les publicacions referides s'operen amb posterioritat a la interposició del present recurs contenciós administratiu – 19 de gener de 2007– i inclusive amb posterioritat a la compareixença de l'Administració demandada –22 de març de 2007–”.

Malgrat reconèixer “que en altres supostos la vel·leïtat de l'Administració al publicar la Declaració d'Impacte Ambiental amb posterioritat a la data d'adopció dels actes administratius aprovatoris corresponents pot efectivament suposar una merma tal d'informació”, el tribunal parteix de la doctrina segons la qual aquestes no són “un acte definitiu susceptible d'impugnació independent sinó un acte de tràmit” i afegeix que “l'argumentació oferida per la part actora fundada essencialment en la indefensió no pot prosperar quan per la seva situació procesal i argumentació, tot gènere d'indefensió material queda descartat, sent suficient remetre's al coneixement i defensa del cas que ha articular”.

La resolució judicial argumenta que “les heterogènies, amalgamades y profuses al·legacions formulades per la part actora inexcusablement requerien d’una complida prova, singularment pericial, degudament clarificadora i dotada de la força de convenciment necessària i suficient”. I tot seguit continua: “Si és que la part actora tractava de mostrar una possible vulneració” de la Directiva 79/409/CE³⁷⁰ i de la Directiva 92/43/CEE³⁷¹, “simplement s’ha d’assenyalar que aquesta conclusió amb la tan limitada prova dispensada per la part actora, a més contradita en la part que correspon per la contraprova de la part codemandada, no es pot assolir en aquest procés”.

Tampoc considera el Tribunal que s’hagi vulnerat la Llei del Sector Elèctric, que la Declaració d’Impacte Ambiental sigui improcedent i que s’hagi provat l’impacte negatiu sobre les aus “per la precarietat de la prova amb què es compta”, fet pel qual, a més de tot el que s’ha exposat, disposa que “procedeix desestimar la demanda” de la Plataforma de la Terra Alta.

Torres, estació transformadora i línia elèctrica al terme de Batea.

³⁷⁰ Directiva 79/409/CE, del Consell, de 2 d’abril de 1979, relativa a la conservació de les aus silvestres (amb les seves modificacions).

³⁷¹ Directiva 92/43/CEE, del Consell, de 21 de maig de 1992, relativa a la conservació dels hàbitats naturals i de la fauna i flora silvestres (amb les seves modificacions).

D'altra banda, en el recurs N° 451/2007 contra la Generalitat i AERTA, vist el dia 23 de setembre de 2009 pel mateix tribunal que l'anterior i resolt amb la sentència N° 836, tres veïns de la Fatarella qüestionaven la legalitat de tres resolucions de la Comissió Territorial d'Urbanisme de les Terres de l'Ebre i del conseller de PTO, com són l'aprovació inicial, la provisional i la definitiva del Pla especial urbanístic de la línia d'evacuació elèctrica dels parcs eòlics de la Terra Alta.

Els demandants plantejaven que l'aprovació inicial de la figura de planejament impugnada només es referia a una línia elèctrica de 132 Kv i que la seva bifurcació, de 220 Kv, no s'havia sotmès a informació pública. També consideraven vulnerat l'article 36.3 de la Llei 54/1997, "en no haver-se sol·licitat el preceptiu informe de l'Administració General de l'Estat, en haver-se incorporat una línia elèctrica de 220 Kv, i consideraven improcedent tant les declaracions d'impacte ambiental del projecte "ja que no són les pròpies de la figura de planejament" de què es tracta com "el fons d'aquestes declaracions d'impacte ambiental oferint el contingut de dos informes que es presenten en matèria d'ornitologia". Finalment, la part actora manifestava que "el parc eòlic de Pesells simplement es troba en vies d'aprovació com el de Riba-roja d'Ebre pel que sense que s'aprovin i es construeixin les instal·lacions l'energia de les quals es pretén evacuar procedeix la denegació de l'aprovació de la figura de planejament", és a dir del Pla especial de la línia d'AERTA.

La sentència desestima la demanda perquè "sense que es pugui partir de les premisses formulades per la part actora de cap manera hi ha disconformitat, ni per alteració de la figura de planejament ni perquè la informació pública s'hagués desvirtuat en la seva funcionalitat". Tampoc estima la vulneració de l'article 36.3 de la Llei del Sector Elèctric "ja que si es para degudament l'atenció no ens trobem en l'àmbit autoritzatori del precepte que es cita sinó en el de l'exercici de la potestat del planejament urbanístic". En aquest sentit critica que "centrat el present procés en l'òrbita del planejament urbanístic, en la súplica de la demanda es tracti de desviar i pretendre l'enderroc i retirada de les torres o suports d'alta tensió i la reparació dels danys ocasionats en el medi ambient amb reparació de les espècies vegetals i animals afectades ja que per poc que es pari atenció sense altres impugnacions a títols habilitants s'haurà de convenir que la figura de planejament urbanístic d'autos de cap manera habilita, sense més afegits, per a la instal·lació d'aquestes torres o suports".

Pel que fa a la declaració d'impacte ambiental i als aspectes ornitològics la sentència repeteix fil per randa els arguments del pronunciament anterior del Tribunal. Aquest finalitza desestimant el recurs i considerant que no es pot sostenir que només es pot ordenar urbanísticament "per la via del planejament urbanístic allò autoritzat" atès que "ens trobem en l'exercici de la potestat ordenadora de planejament urbanístic en la que s'han d'atendre realitats i finalitats urbanístiques que en el present cas no són simples hipòtesis o voluntarismes sinó que compten amb una suficient concreció en els projectes" com els que han donat lloc a les declaracions d'impacte ambiental objecte d'examen en la sentència anterior.

A diferència de la línia elèctrica d'AERTA, la línia de BERTA no va rebre cap al·legació durant el període d'informació pública, realitzat el 2008. El 18 de juliol de 2011 el DOGC publicava la resolució EMO/1739, de 6 de juny, per la qual el Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat atorga a les empreses Endesa Distribución Eléctrica, SL, i Berta Energies Renovables, SL, l'autorització administrativa i l'aprovació del projecte executiu de la instal·lació elèctrica.

2006

El 2006, una altra línia elèctrica era motiu de conflicte a l'altra punta de Catalunya:

“La línia elèctrica d'interconnexió entre els estats espanyol i francès i la línia elèctrica d'evacuació de l'energia que produiran les centrals eòliques de la Terra Alta són motiu de polèmica a les comarques gironines i a les de l'Ebre per diversos motius que comparteixen les plataformes opositores, com ara el model energètic que promou aquestes infraestructures, l'impacte ambiental que generaran i els detalls del traçat, en permanent discussió. La Plataforma de la Terra Alta va criticar ahir el paper del govern en la tramitació i el desbloqueig de la línia d'evacuació de les centrals eòliques d'AERTA a la comarca”.³⁷²

El gener de 2006 es va constituir EolicCat, que agrupa “el 99,9% de les 50 empreses vinculades al sector eòlic que operen a la comunitat catalana”, amb l'objectiu de coordinar i representar els seus associats “en defensa dels comuns interessos empresarials, professionals i econòmics amb la finalitat d'assolir el màxim desenvolupament i l'òptima implantació de l'energia eòlica a Catalunya” i de promoure-la “com a instrument de desenvolupament sostenible i de protecció del medi ambient”.³⁷³ Una finalitat compartida pel Govern de la Generalitat pel que fa als objectius del Pla de l'Energia de Catalunya 2006-2015, aprovat l'octubre de 2005.³⁷⁴

El 20 de febrer de 2006 el conseller de Treball i Indústria, Josep Mª Rañé, va visitar El Baix Ebre i el Montsià i va indignar la Plataforma de la Terra Alta “pel que ha dit i com ho ha dit”:

“Pel conseller Rañé l'estètica és un concepte a abolir. El paisatge és un element a destruir. La naturalesa només té sentit si va lligada a la realització del seu peculiar concepte del que són les activitats productives....Estem cansats de ser la reserva estratègica de l'aigua i l'energia de Catalunya i volem alguna cosa diferent. Ho esperàvem del Govern que naltros vam ajudar de forma activa a posar en marxa. Però no podem acceptar que vostès facin bons i millors els que abans en governaven....vostès en lloc de resoldre el problema creat per CiU l'estan agreujant i ens amenacen que són

³⁷² BONET, C. / PRADES, J. (2006). “Alta tensió des d'Horta fins a Bescanó. Dos projectes energètics diferents aixequen protestes similars al extrems sud i nord de Catalunya”. El Punt, 4-8-2006, pàg. 3. Sobre les línies elèctriques vegeu també: PRADES, J. (2005). “Preacord eòlic d'alta tensió”. El Punt, 18-4-2005, pàgs. 3-5.

³⁷³ <http://eoliccat.net/>.

³⁷⁴ Mitjançant l'Acord de Govern GOV/190/2009, de 24 de novembre, (DOGC n° 5.520, de 4 de desembre de 2009), es va aprovar la revisió del Pla de l'energia de Catalunya 2006-2015. El document incrementava els objectius en matèria d'estalvi i eficiència energètica, i d'energies renovables per avançar cap a un nou model energètic. S'actualitzaven les previsions en matèria d'oferta i demanda d'energia atenent a les circumstàncies econòmiques i el pes de les energies renovables sobre el total de la producció elèctrica passava del 23% al 28%. Es refermava l'aposta per la recerca i per impulsar un sector empresarial vinculat a l'estalvi, l'eficiència i les energies renovables per convertir el sector energètic en motor de l'economia. La nova versió del document suposava un increment del 62% en la inversió pública, fins als 1.053 milions d'euros, en el període 2009–2015. En matèria eòlica es mantenien els 3.500 MW previstos pel pla original mentre que pel que fa a les centrals de generació augmentava el nombre de centrals elèctriques de cicle combinat previstes l'any 2015, de 9 grups (3.579 MW) a 12 grups (4.932 MW), si bé la seva producció bruta total seria inferior a la prevista en la versió original del Pla a causa de l'increment previst en l'aportació de les energies renovables i al gran nombre de cicles combinats previstos en el sistema peninsular. En conjunt, doncs, les emissions de CO₂ serian també inferiors.

capaços d'empitjorar-lo encara més...I els nostres alcaldes què pensen fer? Continuaran impassibles com si aquí no passés res?"³⁷⁵

Una setmana després, una quinzena d'activistes de la plataforma barraven el pas, amb cartells de protesta, a un dels combois que aquelles setmanes arribaven a la Terra Alta amb les pales i peus dels aerogeneradors que continuaven aixecant-se a la comarca. Escortats pels Mossos i la Guàrdia Civil, els camions marxaven poc després cap a les Comes de Vilalba dels Arcs.

Dues imatges d'accions de protesta cedides per la Plataforma de la Terra Alta i dues pintades fetes per desconeguts a la base d'un aerogenerador i a la Via Verda de la Terra Alta.

³⁷⁵ Nota de premsa de la Plataforma de la Terra Alta de 20 de febrer de 2006.

2007

L'any 2007 es va fer pública l'Avaluació socioeconòmica dels parcs eòlics associats a AERTA a la Terra Alta, un estudi segons el qual “en base a una política proactiva es pot arribar a generar una oferta de mà d'obra especialitzada i serveis des de la comarca fins a arribar a retenir el 60% del flux de despesa generat [400 milions d'euros durant els 25 anys de funcionament previstos]...que els beneficis potencials que s'assenyalen acabin quàllant plenament i que en definitiva s'assoleixin els objectius de l'escenari proactiu proposat, depèn de la plena implicació dels diferents agents locals i de la seva capacitat per generar complicitats amb els impulsors dels parcs i amb les diferents administracions implicades” (Leonart et al., 2007: 47-49).

D'altra banda, les mobilitzacions continuaven: a La Fatarella es va constituir l'Associació en defensa de la Terra i el Vent de tots, a partir d'una reunió celebrada el 24 de febrer de 2007.³⁷⁶

El 15 de desembre de 2007, la Plataforma de la Terra Alta i la PDE, la CANC, la Plataforma Cívica en Defensa de les Terres del Sénia i Salvem la Mar de l'Ebre es van manifestar a Tortosa amb el lema “Ja n'hi ha prou!”. El 2 de setembre havia tingut lloc la primera gran manifestació contra el Castor, amb 5.000 persones a Alcanar. Marsal recorda en referència a la pràctica d'obrir els períodes d'exposició pública coincidint amb vacances (Setmana Santa, estiu, Nadal):

“Amb el suport de l'ajuntament canareu es va iniciar una campanya de recollida d'al·legacions. Durant l'últim cap de setmana habilitat es van aconseguir més de set mil signatures. Calia actuar ràpidament: tot i que era el mes estival i de vacances per excel·lència [agost de 2007], el govern espanyol només havia concedit vint dies laborables per poder presentar al·legacions, en ‘triplicat exemplar’, a l'anunci d'utilitat pública del magatzem i la planta terrestre” (Marsal, 2014: 38).

Les plataformes van fer públic un comunicat en què afirmaven:

“Ja estem cansats de callar, de mirar cap a l'altra banda i d'esperar un fals consens que no arriba mai, amb imposicions que convertiran el ric paisatge de les Terres de l'Ebre en un paisatge industrial: amb forçats i forçosos transvasaments de l'aigua de l'Ebre, la construcció d'un cementeri nuclear, la massificació de parcs eòlics o indústries d'emmagatzematge de gas. Hem estat una comunitat solidària, però no volem continuar essent el ‘último de la fila’ ni el peix que es mossega la cua eternament, perquè tenim dret a decidir ‘lo nostre futur’”.

2008

4.3-La consulta d'Horta de Sant Joan

El diumenge 16 de març de 2008 va tenir lloc el sondeig organitzat per l'Ajuntament d'Horta de Sant Joan sobre el projecte de la central eòlica dels Pesells, amb la següent pregunta sobre la taula:

³⁷⁶ Per al cas concret de La Fatarella veure: Presas, O. (2014). “Energia eòlica i transformació del territori. Anàlisi del procés d'implantació d'una central eòlica a la Fatarella”. Disponible a: <http://www.alfatara.com/wp-content/uploads/2014/12/energia-eolica-i-transformacio-del-territori.pdf>.

“Estàs d’acord en la instal·lació del Parc Eòlic als Pesells i els conseqüents beneficis econòmics que aportarà al municipi, tal i com han fet altres pobles de la comarca? (SI/NO, marca l’opció escollida amb una creu)”

Prèviament, l’alcalde Àngel Ferràs (CiU) havia enviat una carta als veïns³⁷⁷ amb els següents, entre altres:³⁷⁸

Arguments del “sí”:

“Si el posicionament majoritari opta per la implantació del parc perquè considera que serà un revulsiu al municipi que beneficiï a tothom directament o indirecta, pels ingressos que generin a l’Ajuntament, que no són altres que els revertits als ciutadans, per la creació de llocs de treball que comporta o per veure-ho com alternativa a la nul·la implantació d’indústria a Horta, a més a més dels complements d’ingressos que pot generar a molts pagesos i/o propietaris de les finques afectades, l’Ajuntament aixecarà la suspensió decretada al projecte i donarà tràmit fins a la seva aprovació definitiva”.

Arguments del “no”:

“Si, per contra, la vostra decisió és negativa, quan a la implantació del futur parc per l’impacte paisatgístic, visual que pot suposar i pel nostre patrimoni natural en general, novament us dic que no donarem l’aprovació definitiva al projecte i afrontarem les conseqüències, primerament jurídiques i després econòmiques davant de la demanda al jutjat que sens dubte presentarà l’empresa, la qual sol·licitarà responsabilitats derivades per rescabalar-se dels danys i perjudicis ocasionats, donat que els diferents departaments de la Generalitat han donat el vistiplau al projecte, i que l’Ajuntament l’any 2002, es va comprometre a tirar-lo endavant i donar tot el futur necessari davant els organismes pertinents de la Generalitat”.

La participació va ser de més del 80% i, dels 790 vots emesos, 160 (el 19,7%) van ser a favor del projecte i 630 (el 77,6%) en contra.³⁷⁹ L’endemà del sondeig la Plataforma de la Terra Alta afirmava:

“Volem fer una crida a la resta d’Ajuntaments i al Consell Comarcal de la Terra Alta perquè tenen la responsabilitat d’obrir un debat públic a nivell comarcal...Els resultats del sondeig d’ahir...ha posat de manifest que el tema eòlic preocupa, i que quan la gent té l’oportunitat de donar la seva opinió mostra la seva disconformitat amb la implantació eòlica a la Terra Alta i en com els nostres representants locals han gestionat aquest procés amb les empreses i d’esquenes a la població. Recordem als nostres polítics que el poder de decisió està en el poble i que ells són els nostres representants i no els representants de les empreses. Per una Terra Alta digna!!!”³⁸⁰

³⁷⁷ FERRÀS, A. (2008). Convocatòria de l’alcalde d’Horta de Sant Joan als veïns (març de 2008).

³⁷⁸ L’alcalde també afirmava: “No importa la suma de diners a la qual s’hagi de fer front per a indemnitzar l’empresa...Entre tots ho pagarem!!!! Perquè la decisió majoritària serà acatada per l’Ajuntament, sense cap condicionant que valgui. L’única cosa que no us puc garantir serà l’impacte visual i paisatgístic que igualment rebrà el municipi per la implantació del parc eòlic del voltant (Bot i Caseres)”.

³⁷⁹ BUERA, J. (2008). “Horta de Sant Joan rebutja per majoria absoluta el parc eòlic als Pessells”. El Punt, 17-3-2008, pàg. 3.

³⁸⁰ Comunicat del 17 de març de 2008.

El juny de 2008, EolicCat va celebrar a Reus els 25 anys d'energia eòlica a Catalunya³⁸¹: “Es va començar molt malament i així ens ha anat”, va explicar referint-se a la contestació social i política del mapa eòlic de CiU el delegat de la Generalitat al Camp de Tarragona, Xavier Sabaté (PSC), en la inauguració de l'exposició *La força del vent. 25 anys d'energia eòlica a Catalunya*, organitzada per EolicCat, i l'Institut Català de l'Energia (ICAEN) coincidint amb la Setmana del Medi Ambient i amb el Dia Europeu del Vent, el 15 de juny.

Sabaté, aferrissat defensor de l'energia eòlica, va qualificar de “vergonya” l'endarreriment en els plans d'implantació eòlica i els va atribuir a “malentesos” com ara “no entendre que els molins no agredeixen el paisatge, sinó que el complementen i són la millor forma de protegir-lo” davant l'amenaça del canvi climàtic. “Les coses s'han de fer amb cura però els molins s'han de posar on fa vent”, va afirmar tenint en compte que s'han d'incorporar al planejament integral del territori i que la seva construcció ha de respondre a un desenvolupament harmònic de totes les activitats.

“Hem de sentir-nos orgullosos de tenir un pla de l'energia que preveu 3.500 megawatts eòlics pel 2015, equivalents a la producció d'1,5 centrals nuclears, i hem d'afanyar-nos per recuperar el temps perdut”, va dir Sabaté referint-se al futur. En aquest sentit el president d'EolicCat, Ramon Carbonell, va reclamar “la unió d'empresaris, administració i societat civil per donar un impuls definitiu als projectes eòlics presents i futurs” i perquè Catalunya pugui exercir “el dret i el deure de produir electricitat a partir d'una font d'energia autòctona que no emet residus ni consumeix aigua i que és reversible en vint anys”.

Al seu torn, el director dels Serveis Territorials de Medi Ambient de la Generalitat al Camp de Tarragona, Josep Lluís Pau, va citar algunes dades de l'exposició per referir-se a les bondats de l'energia eòlica, com ara que deu molins poden produir l'electricitat que consumeixen 19.000 famílies en un any i que per cada megawatt eòlic instal·lat a Catalunya s'evita cada any l'emissió a l'atmosfera de 2.900 tones de CO₂, de 75 tones de diòxid de sofre i d'1,5 tones d'òxids de nitrogen, entre altres gasos contaminants i d'efecte hivernacle. A més, segons EolicCat, generar 1 kW/h eòlic és 27 vegades més net que 1 kW/h de lignit i 4 vegades més net que 1 kW/h de gas natural. (cada quilowatt eòlic evita l'emissió d'un quilo de CO₂ produït amb carbó).³⁸²

Quant als efectes sobre l'avifauna, EolicCat assenyalava que la mortalitat provocada per impacte amb edificis de façana de vidre i pel conjunt d'activitats humanes és major que la provocada pels aerogeneradors.

Pel que fa als beneficis econòmics EolicCat calculava “una inversió de 3.700 milions d'euros dispersa en el territori de Catalunya i una transferència de renda al territori de més de 16 milions d'euros cada any” i anunciava que “les previsions a curt termini indiquen que a través de l'energia eòlica es crearan uns 3.000 llocs de treball per a la construcció dels parcs, dels quals 350 es quedaran fixes per al manteniment dels parcs”.

Afegia encara que “els aerogeneradors ocupen l'1% de la superfície del parc eòlic i la seva activitat és compatible amb moltes altres al mateix territori on està implantada,

³⁸¹ PRADES, J. (2008). “Un quart de segle de cara al vent”. El Punt, 5-6-2008, pàg. 48.

³⁸² PRADES, J. (2008). “La generació eòlica a Catalunya fa 25 anys”. El Punt, 22-6-2008, pàgs. 2-3.

com el pasturatge, la ramaderia, la silvicultura, l'agricultura, el turisme rural, les activitats d'oci i les cinegètiques. A més a més, les infraestructures del parc redueixen les conseqüències dels incendis forestals”.³⁸³

Finalment, la reversibilitat de les instal·lacions, “l’insignificant” impacte acústic i el caràcter “subjectiu i variable” de l’impacte visual fan que, segons EolicCat, una central eòlica comporti “molts més beneficis que inconvenients”. EolicCat preveia “una important expansió del sector de l’energia eòlica i per això és molt important la cohesió entre tots els actors que hi tenen part”. La Direcció General d’Energia i Mines de la Generalitat esperava arribar l’any 2010 als 1.871 MW instal·lats, més d’una quarta part dels quals (493) a la Terra Alta i més de la meitat (998) a la província de Tarragona.

La societat rural on el capital urbà vol instal·lar les centrals eòliques juga un paper fonamental en el desplegament d’aquest sector industrial. De fet, les queixes dels actors afectats són un dels motius pels quals la implantació eòlica s’ha frenat a Catalunya.

“Les comarques de Tarragona han de saber llegir l’oportunitat que suposa el fet de disposar d’un recurs natural abundant com és el vent, un bé que no cal importar i a partir del qual s’obté una energia neta i respectuosa amb el medi ambient”, afirmava el president d’EolicCat, Ramon Carbonell... Vol convèncer així els contraris a la massificació eòlica, a l’eòlica com a tal. És aquí la clau de volta, el matis és important per debatre sobre la qüestió amb les plataformes ciutadanes i socioeconòmiques i els grups ecologistes que els donen suport. Aquests col·lectius rebutgen el model d’implantació de les centrals, el del mercat energètic i el del sistema econòmic”.³⁸⁴

Referint-se a això la Plataforma en Defensa de la Terra Alta demanava:

“‘centrar el debat’ en el que considera que és ‘l’arrel del problema’, que és que el model d’implantació eòlica en particular i el model energètic en general ‘són en mans de les grans empreses elèctriques i dels grups inversors com bancs i caixes de dubtosa trajectòria ecològica que juguen a dues bandes, mentre produeixen energia bruta i perillosa en centrals tèrmiques i nuclears i projecten més cicles combinats a Faió i Ribarroja ens intenten vendre energia verda dient que faran les centrals eòliques’”.

En aquests termes la discussió gira entorn el model de generació elèctrica i els drets de la propietat (Cowell et al., 2015). A Dinamarca i Alemanya, per exemple, la generació d’energia renovable està, en gran part, en mans de petits productors, generalment associacions locals del mateix territori d’exploració.

La Plataforma reclamava un acord entre les parts “basat en l’opinió dels experts” i que es tinguessin en compte els valors paisatgístics de la Terra Alta i l’impacte “global” dels aerogeneradors i de les línies d’evacuació de l’energia elèctrica. També posava en dubte “l’interès general i les peticions d’utilitat pública” de les centrals més conflictives, que qualificava de “barbaritat” i contra les quals “no s’estalviaran paraules ni esforços”. El

³⁸³ Curiosament, una de les al·legacions de la Plataforma per la Defensa del Patrimoni Natural del Priorat contra la central projectada al coll de la Garganta (el Molar, la Figuera i la Torre de l’Espanyol) fa referència a que “l’estesa de línies elèctriques fa incrementar objectivament el risc d’incendi en una zona amb risc catalogat com a molt alt, segons el Mapa de risc bàsic del Sistema d’Informació Geogràfica del Departament de Medi ambient”. De fet, el 2014, una avaria en un aerogenerador va originar un incendi a la central de les Colladetes del Perelló (vídeo a: <https://www.youtube.com/watch?v=y1Z6yjGxJes>).

³⁸⁴ PRADES, J. (2008). “La generació eòlica a Catalunya fa 25 anys”. El Punt, 22-6-2008, pàgs. 2-3.

portaveu de la Plataforma, Xavier Fortuño, es refereix al cas dels Pessells d'Horta de Sant Joan com a exemple de "legitimitat popular" i "d'oportunitat que tenen els polítics de plantar cara a interessos que no són els de la gent d'aquí", i assenyalava: "Més que ecologistes som ciutadans fidels a la filosofia de l'estalvi i l'autogeneració, cadascú hauria de poder produir l'energia que necessita sense haver de recórrer als grans generadors i distribuïdors".³⁸⁵

L'entitat contrària a la proliferació indiscriminada de centrals eòliques emmarcava el rebuig en un context més ampli, el de "les agressions continuades al sud del territori, convertit en fàbrica de recursos i en l'abocador de Catalunya des de la instal·lació de les centrals nuclears, les centrals tèrmiques, els intents de transvasament d'aigua del riu Ebre i ara els magatzems de residus d'alta activitat radioactiva que s'intenten construir a la central d'Ascó".

La Plataforma assegurava que estava "desbordada, fet que demostra que és aquí on té més raó de ser". Fortuño negava que el col·lectiu que representa sigui el de la "cultura del no" i alertava que "darrera d'una energia tan neta com l'eòlica s'hi amaga un negoci brut".

"L'altra cara de l'energia eòlica", la que segons la Plataforma de la Terra Alta no explicaven a l'exposició de Reus EolicCat i l'ICAEN, és la que "posa en dubte la bondat del model eòlic que es vol imposar en aquesta comarca i la de les empreses eòliques que després de devorar el territori prometent grans beneficis (al voltant del 3% en el millor dels casos) als petits ajuntaments amb dificultats econòmiques, es renten la cara amb meravelloses campanyes de màrqueting i exposicions demagògiques".³⁸⁶

La Plataforma eòlica responia amb preguntes el contingut de l'exposició sobre els 25 anys d'energia eòlica a Catalunya: "Com molt bé va dir, a la inauguració, el delegat de Medi Ambient, 10 aerogeneradors poden produir energia per a 19.000 habitants, i jo em pregunto: Per què hi ha projectats gairebé 200 molins en una comarca de 12.000 habitants? Per què s'ha de transportar a centenars de quilòmetres d'aquí perdent part d'aquesta energia pel camí? Això és sostenible?".

I encara anaven més enllà: "Vergonya de veure com els nostres ajuntaments negociaven amb les eòliques a esquenes de la població, de veure com la Generalitat permet aquest model d'implantació eòlica massificada sense cap planificació ni estudi de l'impacte global que tindrà a la comarca, de veure com es menysprea la decisió popular i com es manipula i enganya a les persones afectades que amb una total desinformació es veuen abocades a signar contractes abusius o bé a ser expropiades en nom d'un bé comú (el 97% de beneficis restants que s'emporten les empreses). Els que ens oposem a aquest model d'implantació massificada i irracional, siguem ecologistes o no, conservacionistes o no, puristes o no, o qualsevol altra etiqueta que es vulgui utilitzar per parlar dels moviments socials que defensen altres models possibles, no juguem a res, ni diem 'aquí no i allà tampoc', diem 'així no!' Fa molt temps que ho diem però això no s'explica a cap exposició".

³⁸⁵ "El sistema energètic català està molt centralitzat, de manera que hi ha pocs centres de producció i es troben allunyats de l'àrea principal de consum. Les infraestructures existents i previstes dificulten un canvi cap a un model de generació distribuïda. (Ramos i Cañellas, 2009: 212).

³⁸⁶ PRADES, J. (2008). "La generació eòlica a Catalunya fa 25 anys". El Punt, 22-6-2008, pàgs. 2-3.

Com en el cas de l'MTC nuclear, les diferències en la lògica política entre els màxims representants de la Generalitat al Camp i a l'Ebre pel desplegament eòlic es posaven de manifest. El delegat ebrenc, Lluís Salvadó, afirmava en el titular d'una entrevista: "El model eòlic que s'està implantant a la Terra Alta no em satisfà"³⁸⁷.

D'altra banda, en el titular d'una altra entrevista, el president d'EolicCat afirmava: "L'eòlica ja genera més energia que els pantans de Franco"³⁸⁸.

Fotomuntatge del que la Plataforma de la Terra Alta anomenava "els Pesells del Tripartit", en una vista des d'Horta de Sant Joan.

El novembre de 2008, en l'informe sobre el projecte de decret regulador del procediment administratiu per a la implantació eòlica i fotovoltaica que preparava el Govern, el CADS conclouia que:

"És indispensable que el procés d'implantació d'un parc eòlic o una instal·lació solar compti amb la participació dels diferents actors afectats, i que es tinguin en compte des de l'inici les consideracions ambientals i paisatgístiques pertinents....Cal millorar la comunicació de les previsions i objectius del Govern català respectes aquestes energies, més enllà del contingut del Pla de l'energia 2006-2015....ahora vol subratllar la importància de la generació distribuïda i la necessitat d'un canvi de model energètic de fons....un pla específic que s'ocupi del foment de la microgeneració a Catalunya" (CADS, 2008: 7).

En aquest context el segon Govern tripartit va aprovar el 22 de setembre de 2009 el Decret 147/2009, que regula els procediments administratius per a la implantació

³⁸⁷ MORESO, L. (2009). "El model eòlic que s'està implantant a la Terra Alta no em satisfà". El Punt, 13-4-2009, pàg. 7 (<http://www.elpuntavui.cat/politica/article/25051-el-model-eolic-que-s-esta-implantant-a-la-terra-alta-no-em-satisfa.html>).

³⁸⁸ ANDRÉS, L.M. (2009). "L'eòlica ja genera més energia que els embassaments de Franco". Diari de Terrassa, 25-4-2009, pàg. 59.

eòlica³⁸⁹ i deroga el Decret 174/2002 (excepte els articles 5 i 6 relatius al Mapa d'implantació ambiental de l'energia eòlica a Catalunya, el contestat mapa eòlic de CiU).

³⁸⁹ Decret 147/2009, de 22 de setembre, pel qual es regulen els procediments administratius aplicables per a la implantació de parcs eòlics i instal·lacions fotovoltaïques a Catalunya (DOCG núm. 5472 de 28-9-2009).

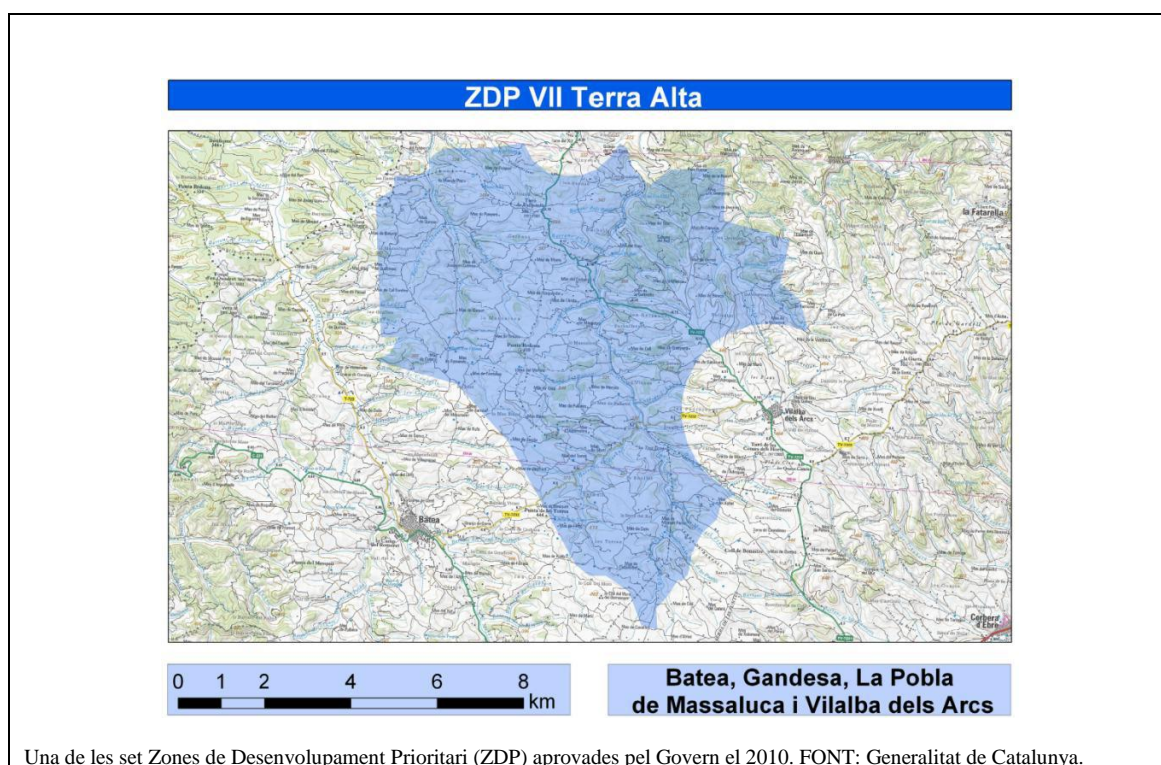
2009-2015

5.- De les ZDP a l'últim mapa eòlic

5.1.-El decret 147/2009 i les Zones de Desenvolupament Prioritari (ZDP)

5.2.-El Compromís de Falset

5.3.-L'últim mapa eòlic

“Són ZDP les àrees geogràfiques que el Mapa d’implantació ambiental de l’energia eòlica a Catalunya qualifica com a zones compatibles i com a zones d’implantació condicionada amb aquesta activitat i que, a més, reuneixen els següents requisits: a) Recurs eòlic suficient; b) Capacitat i punt d’evacuació de l’energia elèctrica produïda; c) Viabilitat urbanística; d) Viabilitat paisatgística; e) Viabilitat ambiental. Així mateix, per a la delimitació de les ZDP s’haurà de tenir en compte la protecció del patrimoni cultural dels espais afectats per aquella zona”³⁹⁰.

³⁹⁰ Decret 147/2009.

5.- De les ZDP a l'últim mapa eòlic

2009

5.1.-El decret 147/2009 i les Zones de Desenvolupament Prioritari (ZDP)

El Decret 147/2009, de 22 de setembre, pel qual es regulen els procediments administratius aplicables per a la implantació de parcs eòlics i instal·lacions fotovoltaïques a Catalunya, té l'objectiu de simplificar i reduir la durada del tràmit d'autorització i racionalitzar la instal·lació de les centrals en el territori. El nou procediment administratiu respon amb més agilitat a les sol·licituds dels promotors alhora que determina uns criteris homogenis que concilien el desplegament de les centrals amb la conservació ambiental, urbanística i paisatgística de Catalunya. Així, per a les instal·lacions de més de 5 aerogeneradors o més de 10 MW de potència, es preveu la delimitació d'espais amb les condicions òptimes per al funcionament de les centrals³⁹¹. Aquests espais són les Zones de Desenvolupament Prioritari (ZDP) que, a més d'estar indicades pels règims de vents han de tenir capacitat d'evacuar l'energia elèctrica produïda i ser viables ambientalment, paisatgística i urbanística.

L'òrgan interlocutor a través del qual els promotors es poden adreçar per dur a terme tots els tràmits (energètics, ambientals i urbanístics) propis dels projectes de les centrals eòliques és la Direcció General d'Energia i Mines del Departament d'Economia i Finances de la Generalitat, que és qui ha d'autoritzar les instal·lacions. Amb el nou decret, el Departament d'Economia agafa més protagonisme en detriment del que tenien Medi Ambient i Política Territorial.³⁹²

El nou Decret 147/2009, doncs, integra en el procediment de l'autorització substantiva (la industrial) tota la resta d'habilitacions administratives del projecte, que rebrà l'autorització energètica quan aquest ja disposi de la declaració d'impacte ambiental i del pla especial urbanístic. El Decret estableix un nou procediment que ja no és ordinari a petició dels interessats, sinó que és en règim de concurs (una comissió seleccionarà els projectes que es presentin, segons el que disposa l'art. 8), i suprimeix la llicència ambiental municipal que es requeria als promotors.

També estableix que el Mapa eòlic s'ha de considerar vigent, en tant no es procedeixi a la seva revisió (disposició addicional segona) i referma la seva validesa i la de la planificació de la implantació eòlica tenint en compte les directrius per a les infraestructures energètiques aprovades per la Generalitat amb l'acord 112/2006, de 5 de setembre, pel qual es designen zones d'especial protecció per a les aus (ZEPA) i s'aprova la proposta de llocs d'importància comunitària (LIC).³⁹³

³⁹¹ “La definició no és gratuïta, ja que fora de les ZDP....també es podran instal·lar altres projectes....que tinguin menys de cinc aerogeneradors i una potència de 10 MW”, recorda MORENO, G. (2008). “La Generalitat ja té a punt el decret de parcs eòlics i plantes fotovoltaïques”. El Punt, 17-3-2008., pàg. 2.

³⁹² En aquest sentit, amb el nou Decret no cal que els promotors es dirigeixin a Medi Ambient i a Urbanisme, sinó que Economia s'encarrega d'enviar-los la documentació corresponent per resoldre a partir de la declaració d'impacte ambiental i de l'informe favorable d'Urbanisme, de la declaració d'utilitat pública per poder expropiar en el cas que no hi hagi hagut acord entre el promotor i el propietari dels terrenys afectats.

³⁹³ A més, el Decret 147/2009 recorda les mesures aprovades el 17 de juliol de 2007 amb l'objectiu de facilitar els tràmits a l'activitat econòmica i empresarial, entre les quals “el procediment únic per a la

Quant a la tramitació dels projectes, distingeix a grans trets les fases següents, detallant en cadascuna d'elles la documentació requerida i els terminis de lliurament: Procediment d'adjudicació d'autorització administrativa de la instal·lació (art.9); procediment d'autorització administrativa per a l'execució del projecte (art.10); sol·licitud d'autorització administrativa per a l'execució del projecte (art.11); tramitació administrativa per a l'execució de la central eòlica (art.12).

Pel que fa a la declaració d'impacte ambiental que haurà d'emetre la Ponència Ambiental de Parcs Eòlics (formada per cinc representants de Medi Ambient, dos d'Economia i Finances, dos de PTOPI i un de Cultura), s'incorpora al procediment (art. 14) i és prèvia a la fiança "constituïda per tal de garantir l'obligació de remoció i restitució dels terrenys ocupats pel parc eòlic i línies d'evacuació, en el moment de cessament de l'activitat" (art.16).

Com a novetat del Decret 147/2009 destaca la limitació en la transmissió d'autoritzacions entre promotors (art. 17) per no afegir complicacions al procediment.³⁹⁴

D'altra banda, el Decret també es refereix a les modificacions no substancials i ampliacions de les centrals en els articles 19 i 20 i, finalment, per als procediments en tramitació, la nova norma estableix un règim transitori que diferencia entre els projectes eòlics exposats a informació pública abans de l'aprovació del Decret i els que no, que hauran d'anar a concurs, el que segons els promotors lesiona els seus interessos.

Segons l'article 4 del Decret 147/2009, "són ZDP les àrees geogràfiques que el Mapa d'implantació ambiental de l'energia eòlica a Catalunya qualifica com a zones compatibles i com a zones d'implantació condicionada amb aquesta activitat i que, a més, reuneixen els següents requisits: a) Recurs eòlic suficient; b) Capacitat i punt d'evacuació de l'energia elèctrica produïda; c) Viabilitat urbanística; d) Viabilitat paisatgística; e) Viabilitat ambiental. Així mateix, per a la delimitació de les ZDP s'haurà de tenir en compte la protecció del patrimoni cultural dels espais afectats per aquella zona". S'observa el canvi de lògica en la norma en compliment dels objectius comunitaris sobre el marc energètic, ja ara és el poder públic qui proposa els terrenys on construir les centrals a diferència d'abans, quan els promotors feien la proposta.

Les ZDP es determinen per Acord de Govern a partir dels informes en matèria energètica, ambiental, urbanística, paisatgística i cultural i de l'informe de l'Ajuntament en base als primers. Un cop pres l'Acord de Govern i notificat a l'Ajuntament serà l'òrgan competent en matèria d'Energia qui publicarà al DOGC i al BOE l'Ordre per la qual s'obre la convocatòria del concurs corresponent i se n'aproven les bases. Aquestes han de definir "les condicions urbanístiques, paisatgístiques i ambientals d'instal·lació

implementació de les energies renovables" que resulta de la necessària harmonització de les normatives energètica, ambiental i urbanística i respon als requeriments de la Llei 6/2009 d'avaluació ambiental de plans i programes. La decisió satisfà també l'objectiu europeu de "finestreta única", que no ha de significar necessàriament un relaxament en l'aplicació normativa ni una laxitud de les exigències legals.

³⁹⁴ La Plataforma de la Terra Alta va criticar l'"especulació" d'aquestes operacions i la concentració eòlica a la comarca en mans d'Energias de Portugal (EdP) a través d'EdP Renovables. Segons Presas (2014: 47), "la composició accionarial d'EdP, el juliol del 2013, estava disseminada en diverses empreses i accionistes, entre les quals hi destaquen China Three Gorges Corporation amb un 21,35%, Iberdrola energia S.A.U. amb un 6,66% i Oppidum amb un 6,18%....És rellevant també la participació d'Iberdrola pel fet de ser, juntament amb la mateixa EdP, una de les cinc empreses que controlen el mercat elèctric a l'Estat espanyol a través d'UNESA".

dels parcs eòlics, la potència màxima admissible, els criteris de disseny dels parcs eòlics, el punt de connexió a la xarxa elèctrica, l'amplitud i nivell de detall de l'estudi d'impacte ambiental, els criteris objectius de valoració, i l'import, termini i forma de constituir les fiances provisionals i definitives. Entre els criteris objectius de valoració, s'inclourà la tecnologia associada al projecte i el conjunt d'inversions associades al projecte" (art. 5.5). Els promotors presentaran a un concurs públic els seus projectes per a cada ZDP i en la decisió final hi prendran el Govern i els ajuntaments afectats. Les ZDP també agilitzaran la tramitació dels nous projectes atès que cadascuna ja disposarà de la idoneïtat per acollir les centrals eòliques, el que reduirà la quantitat de documents necessaris durant la tramitació i eliminarà duplicitats administratives.³⁹⁵

Els promotors plantejaven diversos dubtes sobre l'aplicació concreta de la nova normativa, el Decret 147/2009, que preveu concursos entre els interessats a construir centrals eòliques en una mateixa ZDP. "Hi haurà un concurs únic per a cada ZDP o se'n faran diferents? Quins seran els criteris objectius de valoració dels candidats que es fixaran en les bases dels concursos? Quines seran les regles del joc en els processos de selecció?", es preguntaven des de Barcelona els serveis jurídics dels promotors eòlics.

Els interrogants al territori eren altres. Tot i el vot contrari de la majoria absoluta dels veïns d'Horta en el sondeig realitzat feia uns mesos, la Generalitat havia declarat el parc d'utilitat pública. L'Associació de Comerciants i Empresaris d'Horta i l'Associació d'Empresaris del Matarranya s'unien per expressar el seu rebuig a la central dels Pesells: "La pèrdua de 200 llocs de treball en aquesta zona pot ser tan impactant com el tancament de Lear", afirmaven en referència a l'afectació que els aerogeneradors podrien tenir en el sector turístic.³⁹⁶

El 19 de desembre de 2009, la Plataforma del Priorat va celebrar el desè aniversari amb un seguit d'activitats a Marçà amb els ulls posats en la candidatura de la comarca, promoguda per l'associació PRIORITAT, perquè la UNESCO declari el seu paisatge cultural agrícola com a Patrimoni de la Humanitat.

L'any 2009 va acabar amb les al·legacions que el Departament d'Economia de la Generalitat va presentar contra el Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la mateixa Generalitat arran de l'aprovació inicial del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre, que també va ser motiu d'al·legacions per part d'EolicCat:

"Aquesta associació denuncia el 'tarannà antieòlic de l'equip redactor' així com el to recelós' utilitzat cap a aquesta font d'energia, sense que es valori la contribució d'aquesta font d'energia neta 'a la reducció de l'emissió a l'atmosfera de gasos' d'efecte hivernacle".³⁹⁷

³⁹⁵ "Ara que ja s'ha aprovat el Decret necessitem que s'afavoreixi una implantació eòlica àgil i sense obstacles, determinant amb celeritat les zones on es poden desenvolupar parcs eòlics i dotant-los de connexió a la xarxa", afirmava el president d'EolicCat, Ramon Carbonell, que reclamava la concreció el més aviat possible i de forma simultània de les ZDP. EolicCat demanava al Govern que no esgotés el termini fins el 28 de gener de 2010 per fer públiques les ZDP i "evitar així la paralització que afecta el sector en aquests moments" (EolicCat, nota de premsa del 26 de novembre de 2009).

³⁹⁶ MAYOR, A. (2009). "Els empresaris d'Horta i el Matarranya creuen que el parc eòlic dels Pesells pot impactar tant com el tancament de Lear". ACN, 10-11-2009.

³⁹⁷ CERRILLO, A. (2009). "Vents de discòrdia". La Vanguardia, 20-12-2009 (<http://www.lavanguardia.com/medio-ambiente/20091229/53857568352/vientos-de-discordia.html>).

2010

5.2-El Compromís de Falset

Al seu torn un dels portaveus de la Plataforma en Defensa de la Terra Alta, Jesús Carbó, lamentava:

“Ara arriba la segona onada de massificació eòlica, el Decret no resol el problema, sembla que amb les ZDP s'intenti anivellar la distribució de centrals però no s'han tingut en compte les que ja hi ha implantades, al nord de la comarca el panorama és desolador, està plena de molins, rases i finques afectades....La Generalitat ha cedit en la normativa per satisfer els interessos de les empreses energètiques a costa del territori....No parlo només de la Terra Alta, sinó d'entitats de tot Catalunya que aquest mes ens hem reunit per recórrer contra les ZDP'. Una vintena d'associacions de les comarques amb ZDP, des de l'Empordà fins a l'Ebre, s'han adherit al que anomenen Compromís de Falset i al·legaran que s'ha vulnerat el Conveni d'Aarhus sobre informació, participació i accés a la justícia ambiental. El fonament jurídic del recurs és el mateix que la utilitzat per Greenpeace en el contenciós-administratiu pel procés de selecció de l'MTC de residus nuclears”.³⁹⁸

El comunicat unitari de Falset afirma que “aquest decret posa de manifest una manera de fer política basada en els fets consumats”, “menysprea el dret dels municipis i acaba amb la seva autonomia per poder intervenir efectivament en la planificació del seu territori i definir el seu model de desenvolupament”, “no soluciona el desgavell ja existent ni busca cap mena de consens per fer un disseny seriós, eficient i equilibrat dins d'un pla energètic general per Catalunya”, “obre la porta a massificar encara més les zones on ja hi havia centrals funcionant o en construcció i deixa la resta del territori absolutament lliure per la implantació de mini centrals”. Els signants demanaven la retirada del Decret i l'aturada dels tràmits dels projectes en curs alhora que s'oferien per “buscar una solució consensuada i acceptable per a tothom”. El Compromís de Falset recorda que “el decret i les ZDP associades no permeten un canvi progressiu del model energètic actual cap a un nou model d'energies renovables basat en la generació distribuïda, descentralitzada, autosuficient i propera als llocs de consum, perpetuant així la dependència de l'energia fòssil, nuclear i de les ineficients estructures de transport elèctric de mitja, alta i molt alta tensió”.

COMPROMÍS DE FALSET

Les entitats, col·lectius i plataformes reunides a Falset el 2 de Març de 2010, i la resta de sota-signants manifestem per acord unitari les deu raons per les quals ens oposem al Decret 147/2009, pel qual es regulen els procediments administratius aplicables per a la implantació de parcs eòlics i instal·lacions fotovoltaïques a Catalunya, i rebutgem la creació de les Zones de Desenvolupament Prioritari (ZDP):

- 1- El Decret agilita la tramitació de nous projectes, fet que permetrà respondre més ràpidament les sol·licituds dels promotors eòlics en detriment de la conservació ambiental, urbanística, cultural, social, econòmica i paisatgística del territori.
- 2- El Decret s'ha aprovat sense donar cap resposta a les al·legacions presentades per amplis sectors de la societat durant l'exposició pública de l'avantprojecte de Decret.

³⁹⁸ PRADES, J. (2010). “Aire, per terra i mar”. La Vanguardia Tarragona, 9-4-2010, pàgs. 1-4.

3- La planificació energètica de Catalunya en la que es basa el Decret penja d'un Pla de l'Energia 2006-2015 desfasat i caduc que no ha estat objecte d'avaluació ambiental estratègica, ni en el seu redactat original ni en les posteriors revisions.

4- Les ZDP que preveu el Decret ignoren la participació pública en la presa de decisions en matèria de medi ambient (incompliment del Conveni d'Aarhus) i no es contemplen dins d'un Pla d'implantació de l'energia eòlica (incompliment de la Llei 6/2009 d'avaluació ambiental de Plans i Programes, Annex I, apartat 3.3.b).

5- La Direcció General d'Energia i Mines, adscrita a la Conselleria d'Economia i Finances, esdevindrà l'òrgan interlocutor a través del qual els promotors eòlics podran dur a terme els tràmits en l'àmbit energètic, ambiental i urbanístic, menystenint les competències i la capacitat tècnica d'altres Departaments.

6- El Decret fa cas omís de les sentències del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya i dels dictàmens del Síndic de Greuges, contraris a la planificació de Sistemes Generals Urbanístics (infraestructures eòliques) en sòl rústic i forestal.

7- El Decret dóna via lliura a la construcció de "miniparcs" sense establir cap criteri de planificació territorial en Espais Oberts i obviant les diferents categories de protecció de sòl dels Plans Territorials.

8- La nova zonificació de les ZDP no té en compte ni posa remei al greuge i al desequilibri territorial que ja s'ha ocasionat per l'aplicació arbitrària de les anteriors normatives sectorials, especialment el Decret 174/2002, regulador de la implantació de l'energia eòlica a Catalunya, i l'anterior mapa eòlic, sense vigència des de l'any 2007.

9- El Decret menysté l'autonomia municipal per poder intervenir efectivament en la planificació el seu territori i definir el seu model de desenvolupament.

10- El Decret i les ZDP associades no permeten un canvi progressiu del model energètic actual cap a un nou model d'energies renovables basat en la generació distribuïda, descentralitzada, autosuficient i propera als llocs de consum, perpetuant així la dependència de l'energia fòssil, nuclear, i de les ineficients estructures de transport elèctric de mitja, alta i molt alta tensió

SIGNANTS: Plataforma per la Defensa del Patrimoni Natural del Priorat, Plataforma en Defensa de la Terra Alta, IPCENA – Lleida, GEPEC- Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre, GEVEN -El Vendrell, IAEDEN – Alt Empordà, CEPA – Molins de Rei, Federació d'Entitats Ecologistes de Catalunya – EdC, Ajuntament d'Alforja, Grup de Defensa Medi Natural de la Segarra – GDMNS, Coordinadora de les Garrigues per una Eòlica Sostenible, Veïns de Forès, Conesa, Guialmons, Sarral, Montbrió de la Marca i Les Piles, Associació de Veïns de Prat de Comte, Terraventdetots -La Fatarella, Fundació El Solà, Associació Antiga Farmàcia de Llardecans, L'Arjub del Riu – Bitem, Plataforma d'Horta, Plataforma Salvem el Pulmó Verd de l'Anoia, El Saüquer associació per la preservació del Territori (Bages-Anoia), L'Associació de Veïns de Sant Pere Sallavinera, Plataforma Veïnal de l'Aldea (pendent de confirmació).

“Amb un molí de 4,5 megawatts com els que Gamesa projecta instal·lar a l'Empordà es podria abastir Falset, que el 2009 va consumir deu milions de quilowatts/hora”, afirma el gerent d'Eoliccat. La dada inclou el consum familiar, industrial i dels serveis públics, és a dir, “tota l'electricitat que consumeix el poble durant un any”, segons Jaume Morron. L'associació eòlica recorda que tota l'energia renovable que es produeix evita el consum d'electricitat produïda amb energies fòssils i que l'eòlica és neta i sostenible. Eoliccat preveu poder complir les previsions del Pla de l'Energia de Catalunya, segons el qual la producció eòlica el 2015 ha de ser de 3.500 MW, suficients per abastir el consum domèstic anual de 2,5 milions de llars catalanes.³⁹⁹

Amb mesos de retard sobre el calendari previst (l'aprovació havia de tenir lloc abans del 28 de gener de 2010 però es va retardar pel desacord entre els socis del Tripartit), el

³⁹⁹ PRADES, J. (2010). “Aire, per terra i mar”. La Vanguardia Tarragona, 9-4-2010, pàgs. 1-4.

Govern va aprovar el dia 1 de juny de 2010, finalment, les ZDP⁴⁰⁰, en compliment de l'art. 5 del Decret 147/2009, de 22 de setembre, com a pas previ a la convocatòria del concurs per a la seva adjudicació. Les set ZDP aprovades sumen 769 MW de potència repartits en 37 municipis de deu comarques. Les ZDP que inclouen municipis de les Terres de l'Ebre són les següents:

- **ZDP V.** Ribera d'Ebre i Baix Camp (120 MW): Tivissa i Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant.
- **ZDP VI.** Segrià i Ribera d'Ebre (60 MW): Almatret, Llardecans, Maials, Seròs i Riba-roja d'Ebre.
- **ZDP VII.** Terra Alta (90 MW): Batea, Gandesa, la Pobla de Massalua i Vilalba dels Arcs.

“En resposta a l'acord de Govern de dilluns, 1 de juny, la Mesa per a la implantació racional de l'energia eòlica (MIREC), que aglutina entitats d'arreu del territori, des de l'Empordà a la Terra Alta”, va fer públic un comunicat segons el qual “un cop més, les ZDP reblen el clau d'un model desequilibrat territorialment i que augmenta la massificació en determinades zones”. La MIREC afirmava que “un cop més s'ha perdut l'ocasió d'optar per un model energètic que, si més no, proposi canvis cap a l'estalvi, l'eficiència, l'acostament dels llocs de producció als llocs de consum i la distribució en el país”.

També lamentava: “Un cop més, seguint els criteris estrictament economicistes i sense tenir en compte els costos socials, igual que ha passat en èpoques no tan llunyanes amb casos com la construcció, s'opta per un model que destrossa els territoris, amb la justificació d'un guany econòmic que rarament repercuteix realment en les persones que els habitem i ens impossibilita altres models de creixement més sostenibles”.

Els contraris a la massificació eòlica criticaven no només el fons sinó també la forma pel fet que, tot i haver demanat una reunió amb el conseller d'Economia i Finances, “un cop més, un Govern que es diu d'esquerres i que diu promoure la participació ciutadana, ens ha tancat la porta als nassos i ha escenificat una presa de decisió *consensuada* sobre un tema en què la darrera paraula la tenen els promotors”. Els representants de la MIREC van plantar el secretari d'Economia i Finances, Andreu Morillas, que els havia convocat l'endemà de l'aprovació de les ZDP. Mentre, amb el pas dels mesos, nombroses tramitacions continuaven endavant.⁴⁰¹

⁴⁰⁰ Acord GOV/108/2010, DOGC n° 5644, de 7 de juny de 2010.

⁴⁰¹ A tall d'exemple, de juny a octubre de 2010 es va publicar en el DOGC informació sobre els següents projectes, entre altres:

Resolució MAH/2017/2010, de 4 de juny, per la qual es fa públic l'Acord de declaració d'impacte ambiental del Projecte de parc eòlic La Tossa-Mola de Pasqual, als termes municipals del Pinell de Brai i Prat de Comte (exp. EL20040001 i TL20020025). DOGC 5654 de 21-6-2010.

Anunci de la Comissió Territorial d'Urbanisme de les Terres de l'Ebre, sobre el Pla especial urbanístic d'adequació de la línia 110 Kv de la central nuclear d'Ascó a la subestació de Tortosa, als termes municipals d'Ascó, la Fatarella, Móra d'Ebre, Benissanet, Miravet, el Pinell de Brai, Tivenys i Tortosa (DOGC 5657 de 25-6-2010).

Anunci sobre el Pla especial urbanístic del parc eòlic la Tossa-la Mola d'en Pasqual, als municipis de Prat de Comte i el Pinell de Brai (DOGC 5659 de 29-6-2010).

L'Ordre ECF/329/2010, de 9 de juny⁴⁰², va obrir la “convocatòria de concurs públic per a l'adjudicació d'autorització d'instal·lació de parcs eòlics a les zones de desenvolupament prioritari” i en va aprovar les bases.⁴⁰³

Anunci sobre el pla especial urbanístic del parc eòlic Barbers, la subestació S 4 Barbers/Tarraco 132/20 kV d'evacuació de potència generada als municipis d'Ascó, Móra d'Ebre i Garcia (DOGC 5659 de 29-6-2010).

Anunci sobre el pla especial urbanístic del parc eòlic Coll del Moro, als municipis de Bot, Caseres, Batea i Gandesa (DOGC 5659 de 29-6-2010).

Resolució ECF/2155/2010, de 9 de juny, per la qual s'atorga a l'empresa Bon Vent de Corbera, SLU, l'aprovació de la modificació del projecte executiu i declaració d'utilitat pública del parc eòlic Corbera al terme municipal de Corbera d'Ebre (DOGC 5661, de 1-7-2010).

Resolució ECF/2872/2010, de 30 de juny, per la qual s'atorga a l'empresa Aventalia Energies Renovables, SL, l'autorització administrativa i l'aprovació del projecte executiu de la torre de mesurament del Pinell de Brai al terme municipal del Pinell de Brai (DOGC 5714 de 14-9-2010).

Anunci d'informació pública de la modificació de l'autorització administrativa, de la declaració d'utilitat pública i d'aprovació del projecte executiu del parc eòlic Barbers, als termes municipals d'Ascó, Móra d'Ebre i Garcia (exp. 1612/012/03), (DOGC 5716 de 16-9-2010).

Edicte de 6 d'octubre de 2010, pel qual es fixen les dates per a la redacció d'actes prèvies a l'ocupació de les finques afectades per la modificació de la declaració d'utilitat pública del Projecte de parc eòlic Coll de la Garganta, als termes municipals de la Torre de l'Espanyol, el Molar i la Figuera (DOGC 5737 de 19-10-2010).

Anunci sobre el Pla especial de la línia aèria d'alta tensió de 132 kV, Xarxa Troncal S.E.T. Aubals, als termes municipals de Móra d'Ebre, Móra la Nova i Garcia, formulat i tramès per Berta Energías Renovables, SL (DOGC 5745 de 29-10-2010).

⁴⁰² DOGC 5649 de 14-6-2010.

⁴⁰³ L'Ordre determina en el seu Annex 1 les bases reguladores dels concursos: objecte, sol·licitants i presentació de sol·licituds, documentació per acreditar la capacitat legal, tècnica i la solvència econòmico-financera, documentació tècnica i urbanística, constitució de la garantia provisional i criteris de valoració del concurs per a l'adjudicació de les ZDP: valoració tècnica del projecte (25 punts), valoració socioeconòmica (45 punts), integració paisatgística dels parcs eòlics (15 punts) i aspectes i millores ambientals (15 punts). Entre els criteris que es tenen en compte en aquests apartats hi ha els beneficis als municipis i als propietaris del sòl on s'ubicarà el parc (6 punts), la contribució al desenvolupament empresarial local (9 punts), la creació de noves empreses i de llocs de treball (10 punts) i la integració paisatgística dels parcs (7,5 punts). També destaca el punt 9 sobre la Comissió de selecció de projectes d'instal·lació del parc eòlic, que remet als articles 8 i 9 del Decret 147/2009. Sis dels vuit membres de la comissió seran designats pels departaments competents en medi ambient, política territorial i energia, mentre que la resta els designaran els consells comarcals afectats. En aquest punt, els alcaldes han mostrat el seu desacord i reclamen tenir més veu i protagonisme en la selecció dels projectes.

Un cop avaluades les sol·licituds (als participants exclosos se'ls retorna la garantia provisional) la Comissió emetrà proposta de resolució d'adjudicació d'autoritzacions administratives d'instal·lació de parcs eòlics per a cada ZDP d'entre aquelles sol·licituds declarades admeses (punt 12.1). Finalment serà el director general d'Energia i Mines qui adoptarà la resolució definitiva. Aquesta, segons el punt 13.2 “pot exigir el compliment de mesures energètiques compatibles amb l'ordenació de la producció energètica de règim especial, mediambientals, urbanístiques i paisatgístiques”. Pel que fa a la garantia dipositada pels sol·licitants admesos que executaran els parcs eòlics, els serà retornada un cop transcorregut tres mesos després de l'obtenció de l'acta de posada en marxa definitiva del parc eòlic adjudicat i de l'execució de les inversions i actuacions complementàries associades al mateix, amb les comprovacions corresponents prèvies efectuades per la Direcció General d'Energia i Mines” (punt 14). Segons el punt 15, l'incompliment d'alguna de les obligacions i compromisos de la resolució d'adjudicació suposarà la caducitat de dita adjudicació i la incautació de la garantia, a més de l'obertura

El concurs de parcs eòlics, al qual van optar 57 sol·licituds de 20 grups empresarials, es va resoldre amb l'adjudicació, el 22 d'octubre, de les ZDP:

- **ZDP V.** Ribera d'Ebre i Baix Camp (120 MW, tres parcs eòlics): Tivissa i Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant. Adjudicada a Fersa Energías Renovables SA-Aventalila Energies Renovables SL.
- **ZDP VI.** Segrià i Ribera d'Ebre (60 MW, dos parcs eòlics): Almatret, Llardecans, Maials, Seròs i Ribarroja d'Ebre. Adjudicada a Comsa Emte Energías Renovables SL-GERR Grupo Energético XXI SA.
- **ZDP VII.** Terra Alta (90 MW, tres parcs eòlics): Batea, Gandesa, la Pobla de Massalua i Vilalba dels Arcs. Adjudicada a Gas Natural Renovables SLU-Alstom Wind SLU.

La inversió que els promotors preveien dur a terme per posar en marxa els parcs previstos en les ZDP de l'energia eòlica a Catalunya s'estimava en uns 1.200 milions d'euros, segons el Departament d'Economia i Finances.

2010

Les ZDP havien de completar el cicle del desplegament terrestre del sector a Catalunya. Al mar, amb la planta eòlica marina d'assajos Zèfir presentada a Tortosa el 26 de març de 2010, l'Institut de Recerca en Energia de Catalunya (IREC) volia convertir la costa de l'Ebre en un punt de referència internacional del sector. Els fabricants d'aerogeneradors i components de la indústria eòlica volien recuperar-se dels efectes negatius (desinversió i deslocalització) que havia tingut per al sector el retard en el desplegament terrestre. Aquí és on entrava en joc el projecte Zèfir, que rep el nom del déu grec del vent de ponent.

“Encaixa en la voluntat d'implantar a les Terres de l'Ebre projectes de valor afegit vinculats a sectors de futur com les renovables”, va dir el llavors delegat del Govern, Lluís Salvadó, en la presentació del Zèfir. Es tracta d'una plataforma que l'Institut de Recerca en Energia de Catalunya (IREC) posa a disposició dels fabricants (Acciona, Alstom, Gamesa, Siemens...) perquè desenvolupin la tecnologia de “la pròxima generació d'aerogeneradors per instal·lar en aigües profundes”, segons el director de l'IREC, Antoni Martínez.

En una primera fase es preveien instal·lar entre dos i quatre aerogeneradors ancorats als fons marí (a 35 metres de profunditat) i situats a 3,5 quilòmetres de la costa, en un punt situat entre Salou i el Delta de l'Ebre determinat per l'avaluació d'impacte ambiental. Es preveia que la instal·lació comencés a funcionar el 2012 i que donés peu a desenvolupar la segona fase, que el 2017 havia de tenir entre 6 i 8 turbines flotants instal·lades en una zona de cent metres de profunditat i a vint quilòmetres de la costa, des d'on ja no serien visibles i aprofitarien els vents més forts i regulars d'alta mar.

del corresponent expedient administratiu. L'Annex 1 acaba amb el punt 16 segons el qual totes les despeses derivades del concurs es repercutiran als adjudicataris en proporció a la potència adjudicada, fins a un màxim del 0,3% del cost estimat d'inversió dels parcs eòlics. La resta d'annexes de l'Ordre es refereixen als criteris d'organització i presentació de la documentació (annex 2), als models de documentació tècnica (annex 3) i de l'impacte socioeconòmic (annex 4) i als models d'avalis i certificats d'assegurances (annexes 5 a 8).

“Tenim en compte què pensa la societat dels productes que desenvolupem, per això també fem recerca sociotècnica. Com a ens públic serem transparents en tot el procés”, va dir Martínez davant els dubtes que despertava el projecte entre els sectors pesquer i turístic.⁴⁰⁴

El conseller d'Innovació, Universitats i Empresa, Josep Huguet, va destacar que el Zèfir comportaria 143 milions d'euros d'inversió (109 de les empreses del sector eòlic i 34 a través de l'IREC) i que és una oportunitat de crear “una nova indústria”. “I de reciclar la gent del mar”, va afegir Antoni Martínez. En aquest sentit, s'esperaven crear entre quatre i cinc llocs de treball per MW instal·lat durant la construcció i 1,2 llocs de treball per MW durant la fase de funcionament dels futurs parcs comercials. A més es desenvoluparia l'activitat logística, portuària (tot i que el port de referència fos el de Tarragona se'n podrien beneficiar l'Ametlla, la Ràpita i Alcanar) i de serveis auxiliars: enginyeria civil i naval, muntatge de components als ports, transportistes i instal·ladors al mar... També es preveia fer recerca ambiental.

L'IREC té a Tarragona la seu especialitzada en eòlica marina i bioenergia i compta amb la URV entre els seus patrons. El vicerector Xavier Farriol va assenyalar que amb el projecte Zèfir també es desenvoluparia una especialització científica i tecnològica única al món i que la formació és una necessitat crítica de la indústria eòlica marina. Amb el Zèfir, la Generalitat volia que Catalunya recuperés posicions tenint en compte que a Espanya es preveien instal·lar llavors 4.000 MW de potència eòlica marina.

El febrer de 2010 Ecologistes en Acció i la seva delegació a les Terres de l'Ebre donaven suport “màxim” al desplegament eòlic a canvi que no es construís el magatzem nuclear a Ascó, fet que va enfrontar els ecologistes amb les plataformes: “Si la Terra Alta hem de ser moneda de canvi, ho hauríem de decidir els ciutadans de la comarca, i no una entitat en què alguns dels seus portaveus han passat a l'empresa privada, i més concretament a fer de gerent del sector eòlic”, va manifestar el portaveu de la Plataforma de la Terra Alta, Xavier Fortuño.⁴⁰⁵

L'hivern de 2010 va estar marcat per la nevada que el 8 de març va tombar i malmetre a Girona “més 33 torres d'alta tensió, més de 500 de mitjana tensió i centenars de baixa tensió”, segons Endesa, fet que va evidenciar la dependència i vulnerabilitat d'una zona de Catalunya mancada de centres de generació —alhora que s'oposava a les centrals eòliques— i d'infraestructures de transport elèctric —alhora que també s'oposava a la línia d'interconnexió amb França.

L'estiu de 2010 es van publicar els resultats de l'*Enquesta d'acceptació social dels parcs eòlics de Catalunya*⁴⁰⁶, segons la qual la majoria dels catalans estan a favor de l'eòlica i són els habitants dels municipis amb centrals en funcionament els més

⁴⁰⁴ L'any 2012, l'Ajuntament de l'Ametlla de Mar va proposar la celebració d'una consulta vinculant sobre la instal·lació (<http://lamarfanta.blogspot.com.es/2012/01/consulta-popular-lametlla-de-mar-sobre.html>) que, finalment, no es va celebrar.

⁴⁰⁵ MORENO, G. (2010). “Ecologistes en Acció accepta més parcs eòlics a l'Ebre si s'atura l'MTC”. El Punt, 23-2-2010.

⁴⁰⁶

http://ceo.gencat.cat/ceop/AppJava/pages/_resources_/error.html?request=/ceop/AppJava/pages/estudis/registrats/fitxa/fitxaEstudi2.html&status=500.

favorables a aquesta energia. L'estudi també assenyala que l'acceptació de les centrals augmenta a mesura que es van construir, d'acord amb la recerca acadèmica sobre renovables en general (Van der Horts, 2007) i l'eòlica en particular (Devine-Wright, 2005). La recerca també assenyala que la justícia i la igualtat són aspectes molt tinguts en compte per les comunitats on s'instal·len centrals eòliques (Jones et al., 2011).

El juliol del mateix estiu, el protocol de col·laboració del Memorial Democràtic amb les empreses eòliques s'havia activat en quinze ocasions des de 2008, quan les restes d'un es va fer també una intervenció arqueològica per registrar i recollir restes òssies humanes aparegudes durant les obres d'instal·lació d'un aerogenerador a Vilalba dels Arcs. Entre el desembre de 2009 i el gener de 2010 també s'havien exhumat a Corbera d'Ebre les restes de quatre soldats.⁴⁰⁷

Aquell agost la Plataforma eòlica va organitzar un sorteig per recaptar fons per la "lluita judicial contra les il·legalitats, injustícies, atrocitats i robatoris que està sofrint la Terra Alta" i "per recordar als polítics que encara que ells només veuen la història com a episodis que van de quatre en quatre anys, n'hi ha una altra, la de veritat, que passa factura a més llarg termini".

El 24 d'octubre —dos dies després que la Generalitat adjudiqués a quatre grups d'empreses les ZDP—, es va celebrar a Gandesa l'homenatge institucional del Govern en record a les víctimes de la batalla de l'Ebre.

Just un any abans, el director de l'Observatori del Paisatge havia escrit sobre el desplegament eòlic:

"I en referència als escenaris de la batalla de l'Ebre, que patiran l'impacte sever d'aquesta excessiva concentració, la contradicció és ja suprema, doncs el batalló d'aerogeneradors arriba en el precís moment en què, a bombo i plateret, s'estan impulsant tot un conjunt d'actuacions destinades a refrescar la memòria històrica vinculada a la Guerra Civil. En definitiva, sí a l'energia eòlica, però no en qualsevol lloc, no de qualsevol manera".⁴⁰⁸

5.3.-L'últim mapa eòlic

2011

El 28 de març de 2011 el TSJC va ratificar la suspensió cautelar de l'acord d'implantació eòlica a les ZDP en resposta a un recurs de súplica presentat ja pel nou Govern de la Generalitat (CiU) segons el qual les ZDP no s'havien de sotmetre a avaluació ambiental estratègica en ser un acte administratiu i no de planejament.

⁴⁰⁷ ROYO, R. (2010). "Els parcs eòlics fan sortir restes de la Batalla de l'Ebre". El Punt, 26-7-2010, pàg. 6.

⁴⁰⁸ NOGUÉ, J. (2009). "És incompatible l'energia eòlica amb el paisatge?". La Vanguardia, 29-10-2009, pàg. 26.

Després d'haver recorregut la sentència del TSJC al Tribunal Suprem el nou Govern de la Generalitat, davant el temor d'un retard en la resolució judicial, va decidir reiniciar la tramitació i sotmetre el mapa eòlic a una avaluació ambiental estratègica.

Malgrat els entrebancs administratius i polítics, EolicCat es fixava l'objectiu de complir amb les previsions del Pla de l'Energia de Catalunya (3.500 MW el 2015) i d'arribar als 5.000 MW eòlics el 2020. Segons el primer estudi socioeconòmic del sector a Catalunya, elaborat per la consultora Deloitte (21-6-2011), ja comencen a ser visibles "senyals" de l'impacte de l'energia eòlica en l'economia catalana "tot i l'escassa potència implantada d'aquesta energia renovable". Segons Deloitte, si es compleixen les previsions de 3.500 MW eòlics per a 2015, l'eòlica aportarà a l'economia catalana "316,2 milions d'euros constants de PIB, donarà feina a 2.255 persones i evitarà l'emissió de 2,5 milions de tones de CO₂".

L'estudi de Deloitte destaca el cas de Vilalba dels Arcs (a la imatge) i el fet que alguns ajuntaments han duplicat els recursos econòmics amb les aportacions de l'eòlica, que serveixen per finançar equipaments i serveis.

Vista dels afores, el nucli urbà i un miniaerogenerador amb una central eòlica al fons, a Vilalba dels Arcs: “[A] la Terra Alta, amb 711 veïns al padró, acaben d’estrenar escola bressol i un casal d’1,3 milions d’euros. ‘L’energia eòlica ens ha donat vida’, destaca l’alcalde, Francesc Domènech. Del pressupost de l’Ajuntament, de gairebé 900.000 euros, més d’una tercera part procedeix dels tres parcs eòlics locals. Les festes del poble són de franc i els veïns tenen a la seva disposició una xarxa pública de connexió a internet. Els impostos i taxes s’han congelat. Vilalba, amb 33 aerogeneradors en marxa, ara sospira amb entusiasme per un nou parc eòlic, amb 50 megawatts (MW) més de potència. EolicCat....fins i tot ha posat el poble com a exemple dels beneficis econòmics d’aquesta energia verda”.⁴⁰⁹

2012

El novembre de 2012, el Govern de la Generalitat va aprovar un nou mapa eòlic⁴¹⁰ que exclou l’Alt Empordà. El bressol català de l’eòlica no tindrà doncs grans centrals eòliques. A Horta de Sant Joan la central dels Pesells (10 aerogeneradors i 3 MW

⁴⁰⁹ GIRALT, E. (2011) “Molèsties rendibles. Municipis amb nuclears, parcs eòlics, petroquímica, presons o incineradores esquiven la crisi sense apujar impostos ni suprimir inversions”. La Vanguardia (Viure), 8-11-2011, pàgs. 1-3

⁴¹⁰ Acord GOV/120/2012, de 20 de novembre, d’aprovació del Pla de determinació de les zones de desenvolupament prioritari (ZDP) de parcs eòlics (DOGC 6263 de 28 de novembre de 2012), objecte d’un recurs contenciós administratiu al TSJC per part de diferents entitats de Catalunya, entre les quals la Plataforma de la Terra Alta.

després de la modificació del projecte) tampoc es construirà, si més no de moment: en les jornades de la Mesa d'Alcaldes de l'Energia organitzades a Móra la Nova el desembre de 2012, el president de l'empresa promotora ho considerava “molt complex a curt termini per la pèrdua de la prima eòlica i la manca de finançament... ‘Hi ha massa incerteses, inseguretats jurídiques i canvis normatius en massa poc temps’, lamentà”.⁴¹¹

2013

La crisi econòmica i la regulació estatal (RD 2014) havien provocat una aturada dels projectes d'energia renovable:

“En els últims anys, l'Estat ha rebaixat un 35% les primes als parcs en marxa, les ha suprimit per als nous parcs i ha imposat un impost del 7 per cent a la generació d'energia elèctrica.... ‘tot està paralitzat i absolutament congelat’, asseguren fonts d'EoliCat”.⁴¹²

2014

El 15 d'abril de 2014, el Parlament de Catalunya va aprovar l'Acord sobre l'impuls del Pacte Nacional per a la sobirania energètica.⁴¹³ Les bases d'aquest acord estan desenvolupades en l'informe 9 (“L'abastament d'aigua i d'energia”) del Llibre Blanc de la Transició Nacional de Catalunya.⁴¹⁴

El mateix 2014 Presas publicava sobre l'eòlica a la Fatarella i a Catalunya:

“...el model que s'ha acabat desenvolupant respon a una voluntat de perpetuar el model existent i no pas a necessitats estructurals o tecnològiques de les energies renovables i molt menys a necessitats socials o ecològiques. Aquests processos s'han emmarcat dins de dinàmiques globals d'expansió capitalista i obertura de nous mercats esdevenint, el sector eòlic, un nou nínxol pel capital on expandir-se i obtenir altes rendibilitats. D'aquesta manera, el seu desplegament ha esdevingut un element més d'integració dels territoris rurals dins de dinàmiques capitalistes, aprofundint la periferalització i pèrdua d'autonomia que afecta aquests territoris...la resolució d'aquests problemes passa necessàriament per la superació d'aquest sistema i per desenvolupar un model de dinàmiques lligades al propi territori, respectant els cicles naturals i centrat en el desenvolupament de les persones com a membres d'una comunitat” (Presas, 2014: 74).

També entre 2014 i 2015 es va constituir i presentar en diversos actes l'Associació de Municipis Eòlics de Catalunya⁴¹⁵, formada pels ajuntaments ebrencs de Gandesa i la

⁴¹¹ CARALT, A. (2012). “El polèmic parc eòlic d'Horta de Sant Joan no es construirà a curt termini”. Diari de Tarragona, 16-12-2012.

⁴¹² CARALT, A. (2013). “El sector eòlic admet que tots els projectes a Catalunya están congelats”. Diari de Tarragona, 11-2-2013.

⁴¹³ En compliment de la Moció 63/X aprovada pel Parlament el 5 de desembre de 2013, que insta el Govern a establir les bases d'un pacte nacional participatiu i a promoure un canvi del marc regulador per garantir el control democràtic de l'energia i per definir l'accés a l'energia com un dret fonamental.

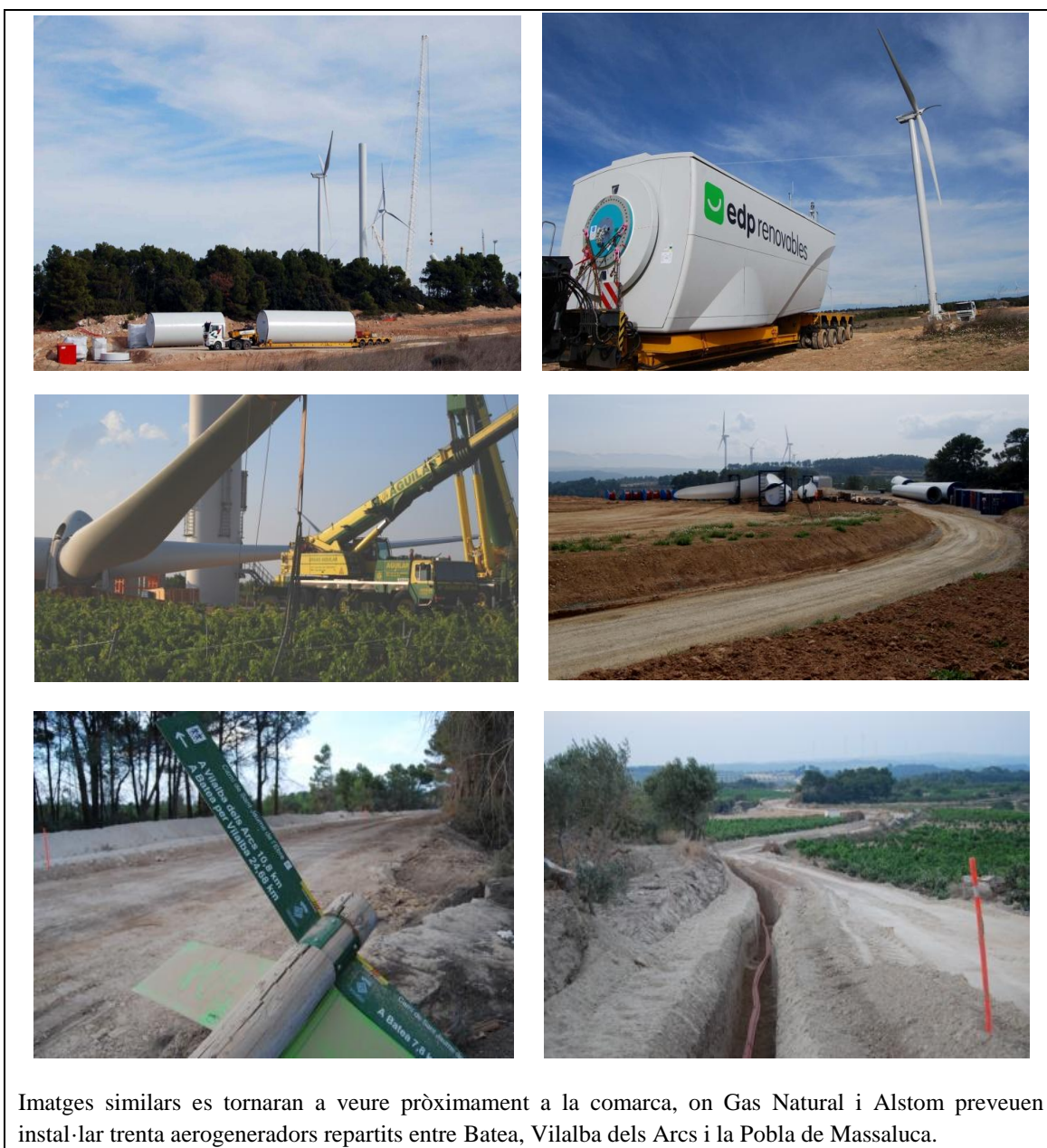
⁴¹⁴ http://presidencia.gencat.cat/ca/ambits_d_actuacio/consells-assessors/consell_assessor_per_a_la_transicio_nacional_catn/informes_publicats/.

⁴¹⁵ Els estatuts es poden consultar a: http://www.lagranadella.cat/media/upload/pdf/extracte-acta-ple_editora_8_41_1.pdf.

Torre de l'Espanyol i pels lleidatans de la Granadella i Tarrés. L'entitat té l'objectiu de defensar els interessos dels ajuntaments davant els promotors i que la legislació reguli les compensacions que reben els ajuntaments de forma homogènia i transparent.

2015

L'agost de 2015, després de la reunió del Consell Econòmic i Social de les Terres de l'Ebre, el Govern ha anunciat que, després de tres anys amb tots els projectes aturats a tot Catalunya, dues empreses instal·laran tres centrals eòliques a la Terra Alta.⁴¹⁶

⁴¹⁶ E.Z. (2015). "Govern i elèctriques reactiven la instal·lació de parcs eòlics a la Terra Alta". L'Ebre, 7-8-2015, pàg. 2-3.

2.3.4.- La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre

Les reserves de la biosfera són “llocs excepcionals per a la investigació, l'observació a llarg termini, la formació, l'educació i la sensibilització del públic, que permeten alhora que les comunitats locals participin plenament en la conservació i l'ús sostenible dels recursos” (UNESCO, 1995).

Les reserves de la biosfera es van idear el 1974 i, des de llavors, se n'han declarat 651 en 120 països arreu del món (UNESCO, 2015)⁴¹⁷. L'Estat espanyol i els EUA, amb 47 reserves cadascun, són els dos amb major nombre de reserves de la Terra. Es tracta d'espais reconeguts internacionalment com a tals en el Programa MaB (Home i Biosfera) de la UNESCO.⁴¹⁸ Enguany, el Consell Internacional del Coordinació del Programa MaB treballa en l'estratègia de la xarxa de reserves per al període 2015-2025 i en el pla d'acció, que serà aprovat l'any que ve.

Tot i que les reserves no són figures normatives, en l'ordenament jurídic espanyol la figura “Reserves de Biosfera” està inclosa en la llei 42/2007, de 13 de desembre, del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat⁴¹⁹. La Llei 42/2007 es refereix a les Reserves de Biosfera com a “àrees protegides per instruments internacionals” on es posa en pràctica “un model de gestió integrada, participativa i sostenible del patrimoni i dels recursos naturals, amb els objectius bàsics de conjugar la preservació de la biodiversitat

417

http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/about-us/single-view/news/twenty_new_sites_added_to_unescos_world_network_of_biosphere_reserves/#.Val_Y_ntmkp

418 El Comitè MaB espanyol es va crear l'any 1975 en el marc de la Comissió Espanyola de la UNESCO i, des de llavors, ha col·laborat activament en xarxes regionals com EuroMaB (Europa i Amèrica del Nord) i Redbios (Atlàntic Est i Macaronesia), a més d'ostentar la Secretaria Permanent de la xarxa IberoMaB (Iberoamèrica i Carib) des dels seus inicis.

L'any 1988, l'Oficina del Comitè MaB va ser adscrita a la Direcció General de Medi Ambient del Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme (MOPU) i, el 1995, apareix per primer cop a l'estructura d'aquest antic ministeri (Reial Decret 1056/1995), coincidint amb la II Conferència Internacional de Reserves de Biosfera celebrada a Sevilla. Un any després, el Reial Decret 1894/1996, de 2 d'agost, sobre l'estructura del Ministeri de Medi Ambient, va atribuir el desenvolupament del Programa MaB a l'Organisme Autònom de Parcs Nacionals (OAPN) del Ministeri de Medi Ambient. Actualment l'OAPN coordina el Programa MaB en compliment del Reial Decret 1130/2008, de 4 de juliol, sobre l'estructura orgànica del Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí (MARM), (RD 1130/2008, BOE 189, 6-8-2008).

Des de 2007, les funcions del Programa MaB i el Comitè Espanyol, coordinat per l'OAPN, estan regulats pel Reial Decret 342/2007, de 9 de març (BOE 72, 24-3-2007), que determina la seva estructura i composició, els òrgans assessors (Consell Científic i Consell de Gestors) i la dotació de mitjans i personal de l'Oficina Tècnica del Programa.

En l'àmbit de la comunicació, l'OAPN desenvolupa una campanya de divulgació i visualització (imatge corporativa de la Xarxa Espanyola de Reserves de la Biosfera, disseny de senyalètica, marca comercial, logotips, catàlegs, llibres, etc.) i, a més, un sistema d'informació amb la descripció de cada reserva de la xarxa i dades sobre variables associades per establir indicadors del compliment de les seves funcions, d'acord amb l'Estratègia de Sevilla (UNESCO, 1995) i el Pla d'Acció de Madrid (UNESCO, 2008).

419 Llei 42/2007, de 13 de desembre, del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat (BOE núm. 299, 14-12-2007, pàg. 51275).

biològica i dels ecosistemes, amb un desenvolupament ambientalment sostenible que produeixi la millora del benestar de la població, potenciant la participació pública, la investigació, l'educació en la integració entre desenvolupament i medi ambient, i la formació en noves formes de millorar aquesta integració”.

El títol IV (Ús sostenible del patrimoni natural i de la biodiversitat), dedica el primer capítol a la Xarxa Espanyola de Reserves de la Biosfera, la qual “constitueix un subconjunt definit i reconeixible de la Xarxa Mundial de Reserves de la Biosfera, conjunt d'unitats físiques sobre les que es projecta el programa 'Persona i Biosfera' (Programa MaB) de la UNESCO”.

I és l'article 67 (“Característiques de les Reserves de Biosfera”) el que assenyalava que “les Reserves de Biosfera, per a la seva integració i manteniment com a tals, hauran de respectar les directrius i normes aplicables de la UNESCO i comptar, com a mínim, amb”:

- a) Una ordenació espacial integrada per:
 1. Una o varies zones nucli de la Reserva que siguin espais naturals protegits, amb els objectius bàsics de preservar la diversitat biològica els ecosistemes, que comptin amb l'adequat planejament d'ordenació, ús i gestió que potenciï bàsicament dits objectius.
 2. Una o varies zones de protecció de les zones nucli, que permetin la integració de la conservació bàsica de la zona nucli amb el desenvolupament ambientalment sostenible a la zona de protecció a través del corresponent planejament d'ordenació, ús i gestió específic i integrat en el planejament de les respectives zones nucli.
 3. Una o varies zones de transició entre la reserva i la resta de l'espai, que permetin incentivar el desenvolupament socioeconòmic per a la millora del benestar de la població, aprofitant els potencials i recursos específics de la Reserva de forma sostenible, respectant els objectius de la mateixa i del programa Persona i Biosfera.
- b) Unes estratègies específiques d'evolució cap als objectius assenyalats, amb el seu corresponent programa d'actuació i un sistema d'indicadors adaptat a l'establert pel Comitè MaB Espanyol, que permeti valorar el grau de compliment dels objectius del Programa MaB.
- c) Un òrgan de gestió responsable del desenvolupament de les estratègies, línies d'acció i programes”.

La història de la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre és curta i està per escriure. Els testimonis entrevistats i la documentació consultada serveixen com a punt de partida de l'anàlisi des de la comunicació organitzacional:

“Va ser d'entrada la inquietud d'apostar per una figura no tant de protecció sinó de valorització, una inquietud compartida. Les primeres persones que posen el tema damunt de la taula són gent que es va anar agrupant, estava Josep Aragonès, estava Carles González, en aquell moment al Consell Comarcal del Montsià i estava també Neus Miró. Els tres comencen a reflexionar i a fer una aproximació...van començar per figures de protecció del paisatge, van començar a tenir reunions amb persones que tenien experiència dins del govern de l'Estat i finalment van acabar arribant a la reserva de la biosfera” (Lluís Salvadó).

El document *La Reserva de Biosfera de Terres de l'Ebre* (RBTE, 2012)⁴²⁰ explica com, a partir de l'elaboració participativa del Catàleg del Paisatge de les Terres de l'Ebre, es va gestar la candidatura en dos moments clau, el “moment pre-candidatura” i el “moment candidatura”:

- El “moment pre-candidatura”, durant el qual es va dur a terme una “consulta participada del Catàleg del Paisatge de les Terres de l'Ebre i, com a resposta natural als resultats obtinguts, anàlisi exploratòria sobre diferents oportunitats de les figures UNESCO (estiu 2007-estiu 2008)”. En aquest moment es va dur a terme un procés d’informació estratègica orientada, específicament, a difondre coneixement sobre el programa MaB i les reserves de la biosfera, alhora que es tractava de seduir les primeres voluntats institucionals i no institucionals en pro del projecte de candidatura (estiu 2009-primavera 2010)” (RBTE, 2012: 286).

En el “moment pre-candidatura” es van establir diferents propostes com a estratègies a tenir en compte en l'àmbit de la planificació sostenible del territori, entre les quals:

“Compensar la fragilitat paisatgística/territorial de l'ecosistema fluvial i del Delta de l'Ebre i dels escenaris de la Terra Alta i Ribera d'Ebre, en base a una re-formulació de l'activitat econòmica que posi en valor la cultura geogràfica i etnològica, és a dir, la cultura del paisatge de Terres de l'Ebre. Alhora, aquesta re-formulació haurà de superar els impactes derivats de la indústria hidroelèctrica, nuclear, química, eòlica i fotovoltaica, així com també la pèrdua de funció socioeconòmica dels escenaris agraris de les diferents comarques de l'Ebre” (RBTE, 2012: 287-288).

En l'anàlisi exploratori de les figures de la UNESCO, que va començar el juny de 2007, van participar l'Institut per al Desenvolupament de les Comarques de l'Ebre, la Fundació Privada Montsià, la Comissió per a la Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre i el Consorci de Serveis Agroambientals, CODE. És a finals de 2008 quan es considera la figura de Reserva de la Biosfera i s'institucionalitza la proposta a través de la Delegació del Govern de la Generalitat a les Terres de l'Ebre, i és a principis de 2009 quan es concreta la candidatura i es determina “prioritzar actuacions encaminades cap a l'articulació de sinergies informatives/comunicatives amb diferents nivells de l'administració i sectors socioeconòmics...S'inicia doncs, en aquest punt, el procés d'informació estratègica” (RBTE, 2012: 288-290).

Aquest procés previ a la presentació de la candidatura es concep “no tant com un procés participatiu habitual [que va tenir lloc durant l'elaboració del catàleg del paisatge] sinó mes aviat com un moment comunicatiu que s'integra, a mode de successió natural, en un procés participatiu preexistent...En definitiva, el procés d'informació estratègica es comprèn com el primer esforç comunicatiu i pedagògic de difondre els objectius generals de l'instrument Reserva de Biosfera, garantint, així, la seva progressiva i correcta comprensió” (RBTE, 2012: 290).

⁴²⁰ Aquest document se cita com a referència bibliogràfica encara que no ha estat publicat, per bé que es pot consultar, sol·licitant-ho prèviament, al Consorci de Polítiques Ambientals de les Terres de l'Ebre (COPATE). Les cites textuales que es reproduïxen han estat traduïdes del castellà.

Amb aquest objectiu, a partir de la idea que “la conservació dels valors patrimonials, naturals i culturals, poden i han de contribuir al desenvolupament econòmic i social del territori, aportant noves oportunitats al teixit econòmic existent”, es va insistir en dos punts: que la reserva no incrementa la protecció ambiental i que és un instrument voluntari de concertació d'interessos entre l'administració i la societat civil per a “poder invertir en clau de desenvolupament econòmic i social la conservació del patrimoni natural i cultural”, “revertint i superant, d'aquesta manera, la percepció negativa que, en ocasions, té la població local sobre les polítiques de conservació” (RBTE, 2012: 290).

Al final del “moment pre-candidatura” les percepcions sobre la figura Reserva de la Biosfera eren “ambivalents” pel que fa a la seva idoneïtat per a les Terres de l'Ebre i es movien entre l'entusiasme i l'escepticisme, sense que s'hagués constatat “cap manifestació obertament contrària” (RBTE, 2012: 291).

- El “moment candidatura” de “comunicació i divulgació estratègica” durant el qual, “a partir de la concreció i concertació d'un primer conjunt d'objectius, es plantegen una sèrie de trobades informatives i deliberatives amb diferents institucions del territori, per acabar de definir l'estructura organitzativa i la matriu de suports governamentals i no governamentals de la candidatura Reserva de Biosfera de Terres de l'Ebre (primavera 2010-tardor 2010)” (RBTE, 2012: 286).

“S'entén per moment candidatura, estrictament, aquell que té per objecte rubricar el màxim de compromisos d'adhesió al desplegament de la proposta MaB a les Terres de l'Ebre” (RBTE, 2012: 291).

Les bases del “moment candidatura” van ser dues: d'una banda, la constitució del Consell Executiu i del Consell Promotor de la candidatura, presidit honoríficament per Federico Mayor Zaragoza; d'altra banda, la realització de les jornades temàtiques *La Reserva de Biosfera de les Terres de l'Ebre* a la Cambra de Comerç de Tortosa.⁴²¹ En les jornades, segons la nota de premsa del gabinet de Vicepresidència:

“El vicepresident del Govern, Josep-Lluís Carod-Rovira, ha avalat avui [15-9-2010] la candidatura EbreBiosfera amb què les Terres de l'Ebre opten a ser reconegudes per la UNESCO com a Reserva de la Biosfera, “un projecte col·lectiu i compartit” que “no hauria estat possible sense la reacció de la societat civil en defensa de les Terres de l'Ebre i sense l'abandonament de les polítiques transvassistes d'anteriors governs”. “La força de la unitat civil i de les decisions polítiques valentes ens donen ara aquesta oportunitat”, ha sentenciat. El vicepresident del Govern ha manifestat, es tracta d'una candidatura “ambiciosa” que “liga conservació, diversificació econòmica i cohesió territorial, denotant així una visió àmplia, una visió imprescindible donada la complexitat de la gestió del territori”.

⁴²¹ La participació de Mayor Zaragoza, director general de la UNESCO (1987-1999) i vinculat familiarment a Tortosa, buscava suports internacionals a la candidatura a nivell global. La participació de la Cambra de Comerç complia el mateix objectiu a nivell local.

Josep-Lluís Carod-Rovira, vicepresident de la Generalitat (2006-2010), al centre de la mesa de cloenda de les jornades *La Reserva de Biosfera de les Terres de l'Ebre*, celebrades a la Cambra de Comerç de Tortosa els dies 13 i 15 de setembre de 2010.

Com es pot observar la **comunicació** transita tot el procés estratègic dels moments “pre-candidatura” i “candidatura” i ho fa constitutivament a través de processos d’institucionalització i d’organització, no només de forma instrumental —creació del logotip i la marca EbreBiosfera, edició d’un vídeo promocional, inserció de publicitat en mitjans de comunicació, enviament d’articles d’opinió, creació d’un perfil al Facebook, etc.

Alhora, el **conflicte** ambiental vinculat a la identitat territorial és present en els apartats “a) motivació” i “b) oportunitats” de la candidatura, com mostren respectivament les cites següents, que reproduïxo tot i la seva extensió per la seva rellevància per aquest treball:

En l’apartat “a) Motivació”:

“No ha estat fins l’any 2000 que en el context de les problemàtiques ambientals que planegen a les Terres de l’Ebre s’ha fet més plausible la identitat d’aquesta zona. Efectivament, en la recuperació d’aquesta renascuda identitat territorial contribueix, de manera decisiva, l’articulació d’un moviment social (territorial, ampli i transversal), la Plataforma en Defensa de l’Ebre...en la defensa d’un riu capaç de vertebrar el territori i ambientalment funcional. A partir d’aquest ampli moviment ciutadà se’n succeeixen altres amb els mateixos o similars objectius: la defensa dels valors ambientals i naturals de les Terres de l’Ebre i la reivindicació d’instruments per garantir el progrés socioeconòmic del territori.

Tesi que no només ha anat calant profundament en la població, sinó que també ha estat impregant la labor de gran part de les administracions locals del territori. En els darrers anys, tant des dels municipis de les Terres de l’Ebre com des de l’administració territorial, s’han desenvolupat plans i programes de millora de rellevants paràmetres ambientals: residus, aigua i energia. Gestió ambientalment responsable que situa la Reserva de Biosfera proposada en el primer lloc de Catalunya en: la recuperació de residus municipals (amb taxes superiors al 50%, el sanejament de les aigües residuals i l’ús eficient de l’energia.

A la reconstrucció de dita identitat territorial, d’origen autodefensiva i de perfil autocompromès amb l’entorn, l’acompanya un sentiment col·lectiu d’agravi comparatiu...Al calor d’aquesta conjuntura territorial s’han articulats discursos que avalen o refuten la via econòmica de desenvolupament associada als valors tradicionals, patrimonials i naturals. En un dels extrems d’aquest debat, se situen aquells que creuen que el territori està molt regulat i que qualsevol iniciativa econòmica troba massa obstacles per progressar, fonamentant, des del seu punt de vista, la continuació d’una marginació que en l’actualitat té dimensions històriques” (RBTE, 2012: 296).

Davant aquesta situació la candidatura es configura com un moment mediatitzat i com un nou espai institucionalitzat on discutir i arribar a acords. Segons *La Reserva de Biosfera de Terres de l'Ebre*:

“Així doncs, existeix d’una banda compromís social amb la conservació del medi ambient, i de l’altra, consens en la necessitat de diversificar i potencialitzar l’economia del territori. En el segle XXI, presentar la conservació i la gestió activa del patrimoni com una cosa compatible amb el desenvolupament social i econòmic d’un territori determinat és un repte assolible. Els valors patrimonials poden i han de contribuir al desenvolupament aportant noves oportunitats al teixit econòmic existent. S’han d’apropar posicions entre els agents socioeconòmics, buscar consensos i, sense renunciar a l’esperit crític, mantenir una actitud proactiva cap a la vertebració social i econòmica del territori” (RBTE, 2012: 296).

Amb la pretensió de “transcendir l’àmbit local per a contribuir a resoldre problemes d’àmbit global”, la reserva s’articula “com un procés continuat de concertació d’interessos i d’objectius dels agents socials i econòmics del territori. Com a punt de trobada, o millor dit, camí que recórrer conjuntament i durant el qual concretar actuacions i projectes que puguin contribuir a la millora de la qualitat de vida dels ciutadans alhora que ser model de gestió territorial” (RBTE, 2012: 297).

En l’apartat “b) Oportunitat”, *La Reserva de Biosfera de Terres de l'Ebre* es refereix al “capital social de justícia territorial i sostenibilitat ambiental” de què disposen els moviments socials en els termes següents:

“El despertar de les Terres de l’Ebre en la massiva mobilització social contra el Plan Hidrológico Nacional-2000 ha tingut com a conseqüència principal el renaixement d’un sentiment d’identitat territorial. Apareix l’orgull de pertànyer a les Terres de l’Ebre i de sentir-se i voler ser protagonista de la seva història. Entenem, doncs, que la Reserva pot ajudar a consolidar aquesta identitat renascuda, així com fer-la atractiva per l’atractiu d’una comunitat que s’ha postulat en els darrers temps capaç de gestionar els seus recursos des d’una perspectiva de sostenibilitat ambiental, social i econòmica” (RBTE, 2012: 299).

I, junt amb el conflicte, la comunicació torna a ser protagonista en el document quan es condiona l’aprovació a “la proposta d’un fil argumental que sintetitzi la incidència de la candidatura en el desenvolupament harmònic del territori...des del convenciment que l’economia d’un territori no es pot reinventar sinó que ha de ser l’evolució natural d’allò que ha estat durant la seva història. Per tant, el fil argumental de la candidatura posa l’accent en la creació de sinergies entre la conservació i la gestió activa dels elements patrimonials (naturals, paisatgístics, històrics i culturals) i les polítiques dirigides al desenvolupament social i econòmic del territori...Per tant, el Programa MaB ha de ser un instrument on els elements patrimonials de l’àmbit territorial ajudin, en clau de sostenibilitat, a la diversificació econòmica del territori i cohesió. En definitiva, que els valors del territori ajudin a construir una economia i una societat amb valors.” (RBTE, 2012: 300).

Amb aquests avals, la candidatura de la Reserva de la Biosfera de les Terres de l’Ebre es va presentar a París, on l’11 de juliol de 2011 va ser rebutjada pel Consell Internacional de Coordinació del Programa MaB. Els fets de Fukushima van motivar, per part de la UNESCO, una revisió dels criteris d’acceptació d’instal·lacions nuclears a les reserves de la biosfera, en considerar aquesta activitat “incompatible amb els

objectius del programa MaB” (si bé continuen havent-hi algunes reserves de la biosfera amb centrals nuclears en diferents països del món).

Finalment, un any més tard i després de les tensions motivades pel fet d’haver d’excloure de la reserva set municipis de l’àrea nuclear d’Ascó, el 28 de maig de 2013 la candidatura es va convertir en reserva del programa MaB, que la descriu així (es manté l’anglès original) al lloc web:

“This biosphere reserve covers 367,729 hectares and has a population of 190,000. Located in the Catalunya region, it includes the delta and watershed of the Ebro River, which is Spain [sic] largest river in terms of volume. It has a large number of different ecosystems ranging from inland to coastal areas. The main part of the land is used for cattle. Alternative energy sources such as hydrological, solar and wind power, are being developed in the region, respecting biological conservation and landscape values”.⁴²²

El 31 d’octubre de 2013, en el seu discurs d’investidura com a doctor honoris causa de la URV⁴²³, Federico Mayor Zaragoza afirmava:

“Senyor rector, campus, territori, espai de les Terres de l’Ebre. Terres de l’Ebre des de fa poc reserva de la Biosfera, mundialment reconeguda. Terres de l’Ebre, del Delta i dels arrossars, dels Ports, de la mar Mediterrània, que es troba entre dos terres. Terres de l’Ebre, que compten amb un dels més espectaculars i antics sistemes capil·lars de distribució de l’aigua. Terres de l’Ebre, que poden destacar la seua catalanitat perquè en aquest cas és una adscripció voluntària, perquè per la seua ubicació distal podrien haver deixat de ser Catalunya. Això és molt important de tindre en compte, perquè m’agrada repetir que la virtut és proporcional a les possibilitats que es tenen de perdre-la, i en aquest cas, ha existit aquesta possibilitat històrica. I som aquí, a Catalunya, i no en una altra comunitat autònoma” (Mayor Zaragoza, 2013: 25).

“Hi ha un poder mediàtic avui immens que ens uniformitza, un poder mediàtic que fa que no tinguem temps per ser nosaltres, és a dir, per reflexionar, per pensar, per imaginar, per anticipar-nos, per crear, que és la gran esperança: cada u pot crear el seu futur. Arriba un moment que no tenim temps perquè aquest immens poder mediàtic ens té absolutament distrets i, per si era poc, aquestes eines fantàstiques d’informació i comunicació avui ens deixen a tots dir el que volem, ens alliberen. Però hem d’anar amb compte també perquè aquestes eines poden ser utilitzades de tal manera que no tinguem temps per pensar, és a dir, hem de tenir una reapropiació del temps per ser nosaltres mateixos... ‘Els homes no són, si no són lliures’” (Mayor Zaragoza, 2013: 27-28).

“I això és el que hem de pensar tots: el futur l’hem d’inventar. La inèrcia és el nostre enemic. Mai no voler canviar res i aplicar respostes d’ahir als problemes d’avui, no! Hem d’aplicar fórmules d’avui o de demà, perquè les hem d’inventar. Hi ha coses que hem de conservar sempre, els principis bàsics, els que orienten la nostra vida. Però la resta l’hem de saber canviar, hem de saber inventar l’esdevenidor, perquè aquesta és la facultat distintiva, desmesurada biològicament, bioquímicament, de l’espècie humana. Per tant, el que hem de fer és afavorir que tots els éssers humans s’adonen que tenen una capacitat distintiva, perquè això els donarà autoestima, els donarà confiança. Avui podem, per tant, inventar el futur” (Mayor Zaragoza, 2013: 30).

⁴²² <http://www.unesco.org/new/en/media-services/multimedia/photos/mab-2013/spain-terres-de-lebre/>.

⁴²³

http://www.urv.cat/media/upload//arxiu/honoris/Federico%20Mayor%20Zaragoza/URV_MayorZaragoza.a.pdf.

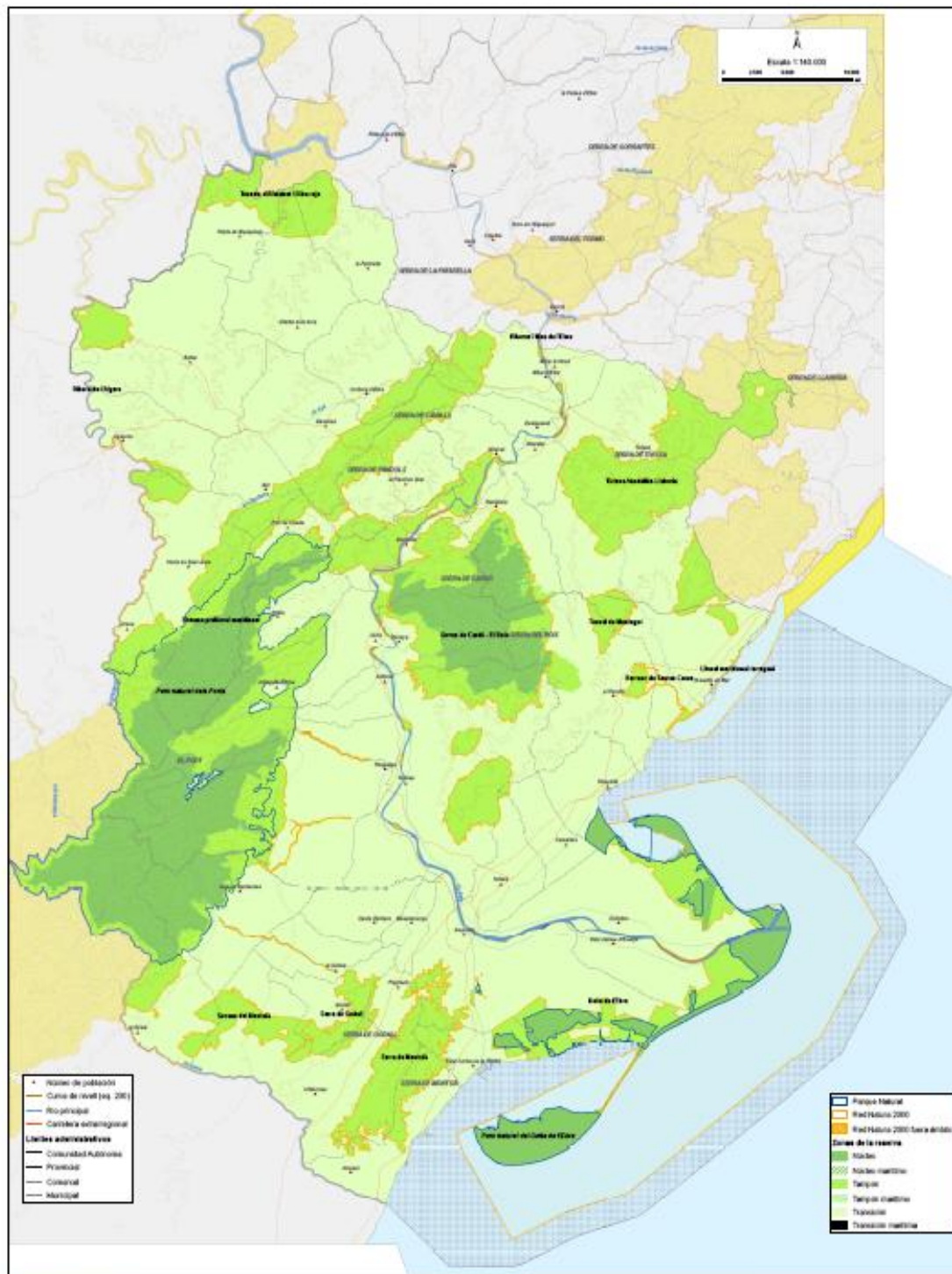
“...avui ja podem utilitzar unes eines fantàstiques per a la llibertat d’expressió. És fonamental per a una democràcia millor” (Mayor Zaragoza, 2013: 30).

“Ara ja sabem el que passa i, com que sabem, podem comparar, i comparar és una base ètica molt important. En una paraula, avui ja tenim consciència global. Avui ja som ciutadans del món. Ja sabem que si hi ha una manera de viure que comporta perjuís al mar, a l’aire o a la terra afectarà finalment a tothom perquè el món ja s’ha fet una unitat. Estem a l’antropocè, perquè la manera de viure de l’espècie humana modifica el nostre medi ambient” (Mayor Zaragoza, 2013: 30).

“Avui hi ha moltes dones que comencen a influir en la presa de decisions” (Mayor Zaragoza, 2013: 30).

“Hem d’unir-nos per crear una societat global sostenible basada en el respecte a la natura, els drets humans universals, la justícia econòmica i la cultura de la pau. Amb aquest objectiu, és imperatiu que nosaltres, els pobles de la Terra, declarem la nostra responsabilitat els uns vers els altres, vers la gran comunitat de vida i vers les generacions futures” (Mayor Zaragoza, 2013: 31).

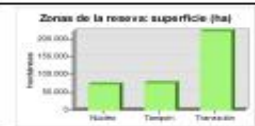
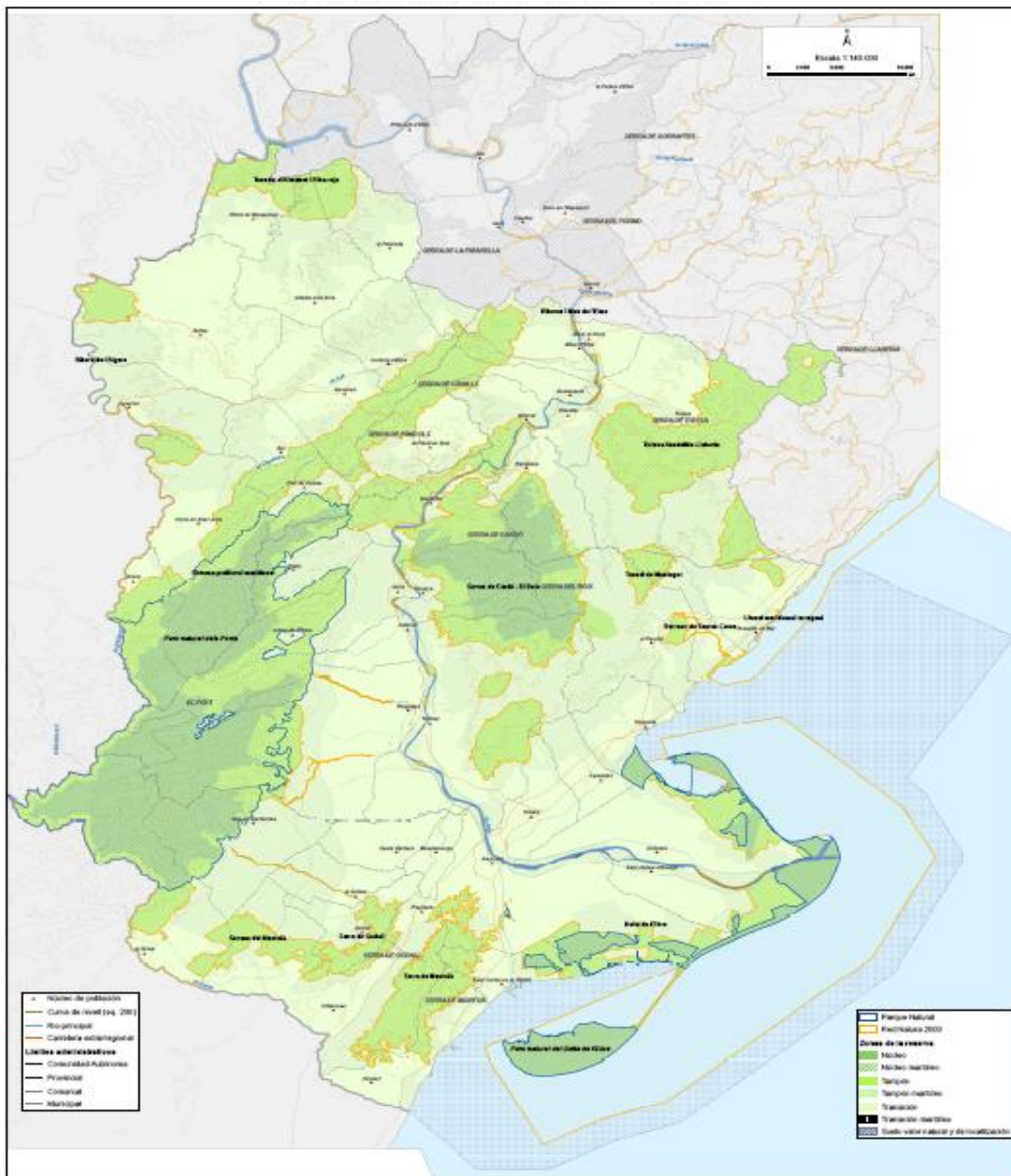
Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre. Zonificació-Xarxa Natura 2000

Zones de la reserva: superfície (ha)

Zona	Superfície (ha)
Núcleos	~80.000
Tampón	~80.000
Transición	~180.000

Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre. Zonificació-PTPTE

3.- RESULTATS I DISCUSSIÓ

Més enllà del NIMBY i de la cultura del 'no'

3.1.- Interaccions entre lògiques: entrevistes

3.1.1.- Lògica mediàtica

3.1.2.- Lògica política

3.1.3.- Lògica legal

3.1.4.- Lògica dels moviments socials

3.2.- Interaccions entre lògiques: imatges

3.3.-. Més que paraules

3.3.1.- Transvasament o transferència?

3.3.2.- Cementiri nuclear o Magatzem Temporal Centralitzat?

3.3.3.- Molins de vent o turbines eòliques?

3.3.4.- D'EbreBiosfera a Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre?

3.- RESULTATS I DISCUSSIÓ

Més enllà del NIMBY i de la cultura del 'no'

L'efecte *not in my backyard* (NIMBY) té lloc quan instal·lacions que, en principi, són beneficioses per a la majoria de la població, reben, en la pràctica, una forta oposició en el lloc on s'han d'ubicar. Torres (2006) es remunta als orígens de la "cultura del no", a meitat de la dècada dels noranta del S. XX, en l'àmbit corporatiu, i recorre a l'estructura de decisió de grans empreses:

"els directius apunten el seu estatus sobre la capacitat de vetar propostes. I, en general, l'ús del no serveix per a frenar la innovació creativa i consolidar l'estil conegut...En aquella època, per referir-nos al refús social de certes iniciatives públiques, acudíem a una altra expressió, també importada: la síndrome NIMBY (no pas al pati de casa)...Vist amb perspectiva, era una interpretació encertada, però segurament ja no és vàlida en la situació actual. El fenomen s'ha fet molt més complex, molt més profund. També, molt més organitzat." (2006: 441).

El concepte NIMBY ha estat discutit acadèmicament per les seves connotacions negatives i perquè el seu significat varia en funció dels factors com la distància espacial i temporal, la participació dels afectats en la discussió dels projectes i les seves diferències d'opinió (Devine-Wright, 2005; Van der Horts, 2007, Cowell et al., 2015).

Nel·lo (2003) també descarta l'explicació simplista de l'efecte NIMBY per tres raons: En primer lloc, considera "com a mínim dubtós" que la defensa de l'interès general i del medi ambient estiguin darrera de projectes conflictius que també tenen interessos empresarials o corporatius, legítims però parcials:

"La defensa dels interessos generals no ha estat, doncs, exercida sempre pels qui – a partir de consideracions supralocals – han impulsat una determinada actuació o intervenció, ni la reacció local ha estat sempre inspirada només en el càlcul egoista del benefici propi o immediat. Això no implica, de totes maneres, que l'avenç dels interessos col·lectius pugui obtenir-se simplement a partir de la suma de les oposicions locals, ni que totes les actuacions supralocals hagin estat mogudes exclusivament pel càlcul particular. La realitat és més complexa que les etiquetes" (Nel·lo 2003: 25).

En segon lloc, perquè en alguns casos hi ha una acció propositiva que acompanya l'acció reactiva, com per exemple la Nova Cultura de l'Aigua i el mapa eòlic alternatiu, que van més enllà de la protesta local (Nel·lo 2003: 26).

Finalment, assenyalava que no hi ha unanimitat ni correspondència dels agents locals amb la posició negativa i dels supralocals amb la positiva:

"En el cas de les centrals eòliques de la Terra Alta i el Priorat o del transvasament de l'Ebre, per exemple, el 'front del sí' està integrat tant per forces locals (propietaris, alguns ajuntaments) com supralocals (partits polítics, empreses, Administració). De la mateixa manera, el 'front del no' el conformen exponents locals (plataformes, altres ajuntaments, associacions) i supralocals (entitats ambientalistes, partits polítics, organitzacions científiques o professionals). En ocasions, els papers semblen fins i tot invertir-se" (Nel·lo 2003: 27).

Una altra aportació especialment valuosa és la de Torres (2006), que es pregunta: "Pot ser el no una cultura?". Torres identifica tres components que s'alien en la "cultura del no": l'efecte NIMBY, el sentiment de greuge i l'interès general. En el primer, l'efecte NIMBY, diferencia les protestes pel projecte en concret (l'eòlica) de les protestes pel

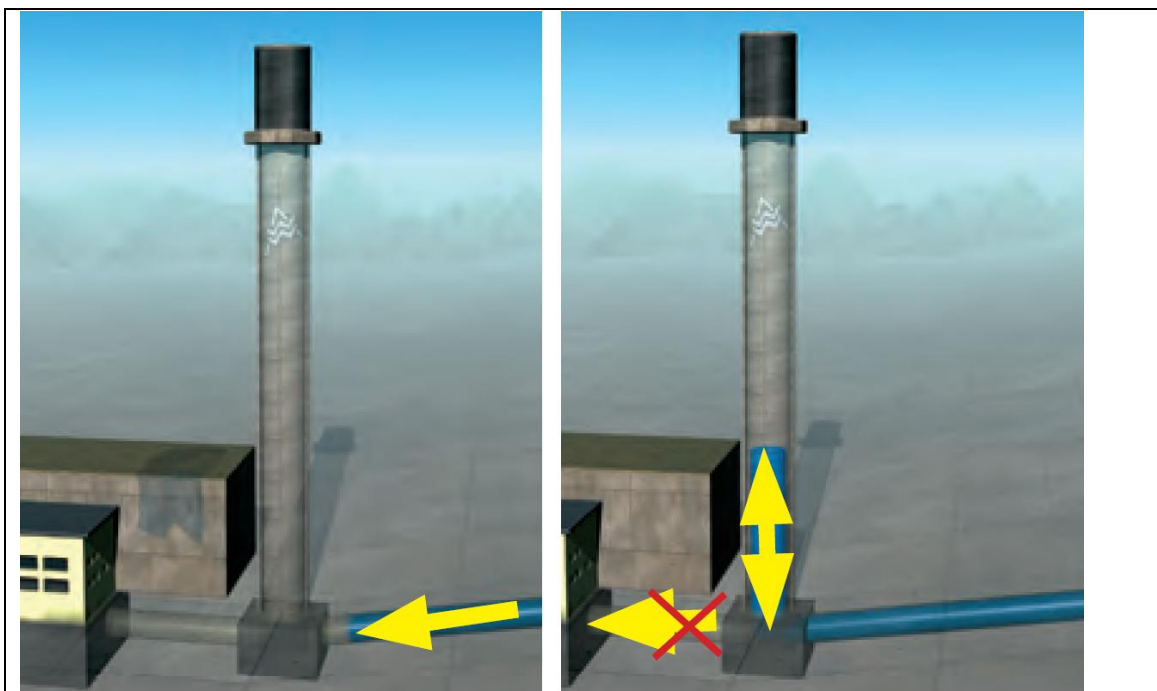
projecte en ell mateix (la massificació eòlica); també destaca la “transmutació” que es produeix en l’efecte NIMBY pel factor temporal, de manera que entre els que diuen “prou!” n’hi ha que el que defensen no és pas la sostenibilitat ambiental sinó l’estat de les coses que els permet gaudir d’un espai que veuen amenaçat davant la saturació prevista. Pel que fa al sentiment de greuge, Torres afirma que “dir no és una manera palpable de reivindicar equitat” davant el desigual repartiment dels riscos. Finalment, considera els moviments que vetllen pel bé comú, propositius, com a alternatives ideològiques (Torres, 2006, 443-444). Com es pot veure, “la complexitat del fenomen pot desbordar fàcilment la nostra capacitat d’anàlisi” (Torres, 2006: 441).

Les dimensions de les instal·lacions, la seva concentració en determinats espais i la proximitat a l’entorn quotidià són factors que cal tenir en compte no només en relació a l’efecte NIMBY i a la percepció del risc, sinó també en relació a la identitat local. A l’esquerra, els aerogeneradors de Vilalba dels Arcs (de més de cent metres d’altura) fan petit el campanar més alt de la Terra Alta (40 metres). A la dreta, la torre de refrigeració nuclear d’Ascó també domina el paisatge vora el riu i destaca sobre les cases. Segons l’ANAV: “Avui dia, un dels edificis més visibles de l’emplaçament és la torre de tir forçat, de 160 metres d’alçada i 120 metres de diàmetre a la seva base. Aquest element no figurava al projecte inicial, però després de diversos anys d’operació (el 1995) es va construir amb l’objectiu de disposar de refrigeració addicional i de complir amb la normativa mediambiental.”⁴²⁴

424

http://www.anav.es/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=82&Itemid=37&lang=ca

El CAT disposa de quatre xemeneies d'equilibri: la de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant (de 89 metres d'altura) i les de l'Ampolla (85 metres), Riudoms-Reus (43 metres) i Campredó (35 metres). Aquestes instal·lacions serveixen per esmorteir el cop d'ariet que es produeix al llarg d'una conducció quan es talla bruscament el flux d'aigua que hi circula (representació en el gràfic, reproduït de Carot (2014: 105).

Certament, “la complexitat del fenomen pot desbordar fàcilment la nostra capacitat d'anàlisi”. Comparteixo plenament l'afirmació; per tant, davant l'advertència i la magnitud d'informació analitzada és important recordar l'objectiu d'aquesta tesi i el marc teòric que la delimita. És pertinent doncs discutir sobre la mediatització, l'estructura i l'acció en un procés de construcció i deconstrucció de *frames*, de creació de sentit i *reframing*.

Quan es superposen l'estructura i l'acció als casos de conflicte descrits es poden contrastar, d'una banda, les lògiques organitzatives institucionals i, d'altra banda, l'ús del llenguatge dels diferents actors en els processos de *reframing* i *sense making*.

L'anàlisi de les lògiques i del llenguatge posa al descobert diferents factors d'intractabilitat del conflicte, entre els quals els mateixos *frames* mediàtic, polític, legal i dels moviments socials (Nie, 2003).

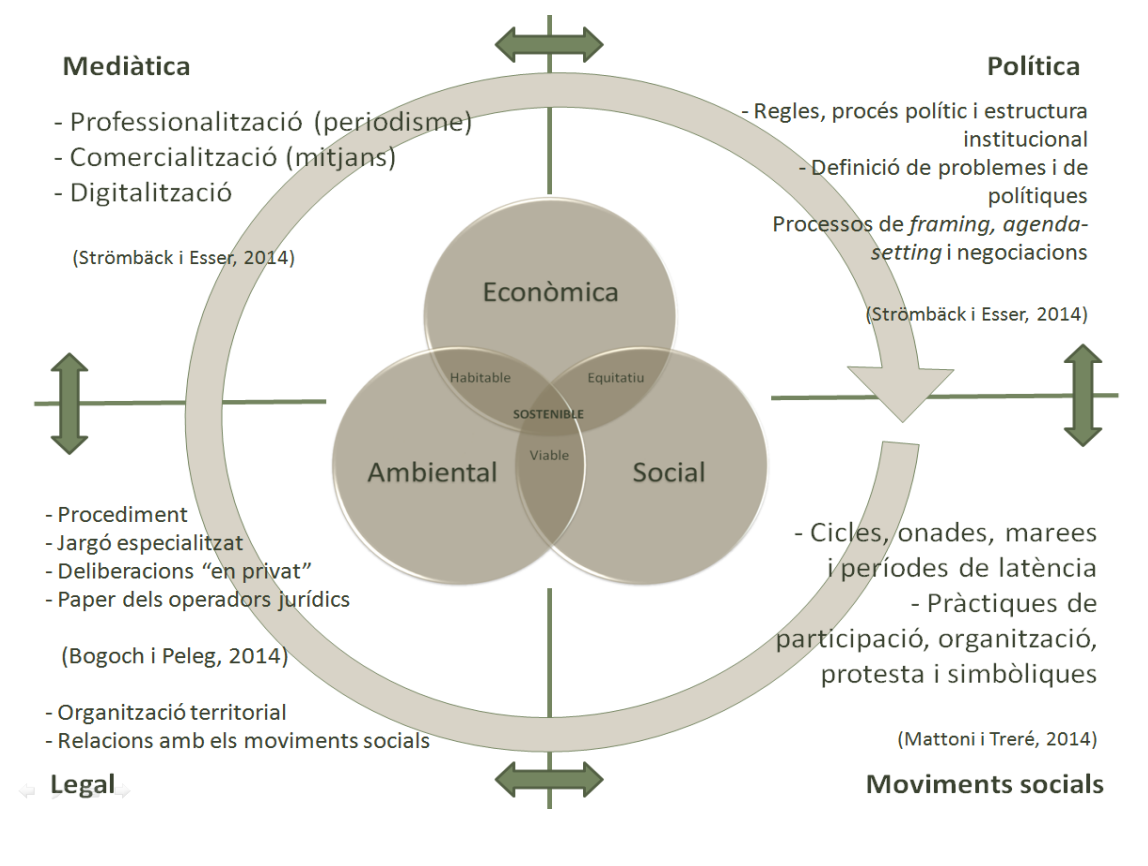
Aquesta divisió és operativa en termes analítics, per bé que cal recordar que sovint estructura i acció són indistingibles (Hjarvard, 2014: 214) i, per tant, les lògiques organitzatives institucionals construeixen *frames* i *sense making* en la seva interacció amb el llenguatge. Així doncs, no es tracta tant d'establir una tipologia de *frames* sinó de reflectir el processos transformadors i de *reframing* de la mediatització.

Per tant, vistes les hibridacions en els conflictes per l'aigua, els residus nuclears i la implantació edifica, més que taules o llistes en caselles tancades i en termes estancs i excloents (“la realitat és més complexa que les etiquetes”), considero més apropiat proposar una matriu d'anàlisi en la qual les tres dimensions o *frames* del

desenvolupament sostenible es mouen contínuament pels quatre quadrants, impulsades per les forces de les lògiques o *frames* de cadascun d'aquests quadrants.

Es tracta d'un procés de deconstrucció dels *frames* estancs i de les lògiques estàtiques, un procés de *reframing*, en definitiva, de noves cultures ambientals (del territori, de l'aigua, de l'energia, del paisatge, de la pau) que es contraposen a la cultura del 'no'.

És aquí on es troben conflictes i lògiques i on es construeix comunicativament la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre com a moment i procés mediatitzat:

Òbviament, aquesta matriu conceptual és una de les moltes possibles per analitzar el conflicte ambiental i queda exposada a la crítica com a aportació metodològica d'aquesta tesi. L'avantatge, però, que crec que aporta davant altres models, és que combina tots els elements en un procés i venç "una dificultat clau amb les tipologies", com és el fet "que els conflictes sovint tenen lloc en contextos únics i sovint complexos" i que les categories es superposen contínuament (Young et al., 2010: 3979). La superposició de lògiques i *frames* en la matriu reflexa la particularitat i complexitat del context i, per aquest motiu, entenc que és útil en aquest cas. L'exemple de la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre no demostra necessàriament la validesa de la matriu com a model d'anàlisi per a futures investigacions, ja que els contextos són "únics". No obstant, la matriu pot ser replicable com a eina per estudiar casos similars en entorns tan complexos i intractables com els conflictes ambientals mediatzats.

Un cop abordat doncs el repte conceptual i metodològic exigible al treball acadèmic és moment de recuperar el joc de lògiques i *frames* representats en la matriu. La interacció i hibridació de lògiques i *frames* es comenta tot seguit a partir de les entrevistes realitzades en el marc d'aquesta recerca.

3.1.- Estructura: Interaccions entre lògiques i sublògiques (entrevistes)

En aquest apartat es contrasten les lògiques mediàtica, política, legal i dels moviments socials a partir de cites de les entrevistes classificades segons la seva relació amb els continguts de cada quadrant de la matriu.

En representació de cadascuna de les lògiques parlen la presidenta de la Demarcació de l'Ebre del Col·legi de Periodistes de Catalunya; els tres delegats del Govern de la Generalitat a les Terres de l'Ebre en el període (2000-2015) i el conseller de Medi Ambient i Habitatge (2003-2006); el fiscal de Medi Ambient de Tarragona, i els portaveus de les tres plataformes. Les declaracions de la resta d'entrevistats completen aquest apartat, **en el qual s'identifiquen elements d'intractabilitat** del conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre.

3.1.1- La lògica mediàtica

Santi Valldepérez escriu *Natros! Gent i identitat de les Terres de l'Ebre*, a partir d'una reflexió sobre la representació audiovisual de la gent del Delta de l'Ebre en un capítol de la sèrie documental *Vides privades*, de TV3. L'autor reflexiona al voltant del fenomen identitari ebrenc i de “com s'ha produït la incorporació d'aquesta perifèria de Catalunya en l'imaginari del país”.

Valldepérez (2004: 16) recorda l'eclosió de mitjans de comunicació que van viure les Terres de l'Ebre a principi del S. XXI, entre altres: en paper, les edicions territorials d'El Punt i del Diari de Tarragona, el Més Ebre i La Veu de l'Ebre; en format audiovisual, les emissions d'Ona de l'Ebre i de RAC1, les de Canal 21 i Visió 3 i l'obertura de la delegació territorial de TV3. Vincula els mitjans a la visualització del conflicte ambiental, territorial i identitari:

“El naixement de nous mitjans de comunicació ha estat fonamental en l'engranatge de l'Ebre català. La multiplicació de finestres ha dinamitzat el debat social, però no és menys cert que també els mitjans nacionals i estatals —els mitjans grans— hi han fixat la vista i han cedit més espai que mai als seus corresponsals. Ha estat així com Catalunya s'ha adonat de l'existència d'un conflicte ecològic, sí, però també regional i identitari” (Valldepérez 2004: 16).

La crisi econòmica, però, ha modificat radicalment el panorama mediàtic, fins al punt que l'1 de Maig de 2013 els professionals de la comunicació de les Terres de l'Ebre es van manifestar amb el lema “Sense periodisme no hi ha democràcia. SOS periodisme ebrenc” i van fer públic el “Manifest en defensa del periodisme a les Terres de l'Ebre”.⁴²⁵

La presidenta de la Demarcació de les Terres de l'Ebre del Col·legi de Periodistes de Catalunya, Sílvia Tejedor, recupera reflexions de l'època i les posa en context, quinze anys després, en relació al conflicte ambiental i a la comercialització, la professionalització i la tecnologia.

⁴²⁵ <http://www.periodistes.org/docroot/periodistes/includes/files/cpcnews/327/attachments/pdfs-1/Manifest1demaig2013.pdf>

A continuació es reproduïen literalment fragments de l'entrevista sobre cadascun dels tres continguts del quadrant mediàtic de la matriu (comercialització, professionalització i digitalització). S'observa com aquests tres components de la lògica mediàtica han suposat una transformació en la cobertura del conflicte ambiental, una mediatització en el nivell micro.

Comercialització

“La crisi ha afectat de forma molt significativa en tres àmbits: un és la reducció de plantilles...L'any 2000, per agafar una data concreta, significativa, que és quan esclata el conflicte pel pla hidrològic nacional que presenta el govern de José María Aznar, evidentment hi havia més mitjans de comunicació i les plantilles tenien molt més personal...Per tant, les principals conseqüències de la crisi són reducció de plantilles i desaparició de mitjans significatius, desaparició d'edicions pròpies, de corresponalies...i en un tercer àmbit que m'agradaria diferenciar, perquè no sé si és tant qüestió de crisi o de voluntat política, la crisi ha afectat també als mitjans públics, que continuen sense tenir encara una presència significativa a les Terres de l'Ebre” (Sílvia Tejedor).

“Crec que és cert que fora del moment del conflicte tens més perspectiva, perquè en el moment del conflicte estàs envoltat de la situació i és molt difícil abstrure't de tot. Per una banda expliques sensacions, vivències, però també hi ha molta visceralitat i és complicat extreure't. Hi ha qüestions que està bé abordar-les des d'aquests moments pausats. Crec que això ho fem poc perquè possiblement ara és quan hi ha menys recursos per a fer-ho. Ara seria un bon moment per analitzar, el setembre farà quinze anys de la PDE, jo penso: ‘Qué bonic seria que algú pugués fer un gran reportatge, analitzar tot això. La següent pregunta és: On estan els recursos per fer-ho? La crisi limita que es pugui fer tot això’” (Sílvia Tejedor).

“En algun moment determinat sí existeix, bé per part de l'editor, o del cap de redacció, una mica el ‘compte que determinada empresa està invertint en determinats mitjans’, i sí que és cert que en algun moment m'ha sorprès veure publicitat de determinats organismes en determinats mitjans de comunicació que havien tingut línies editorials molt concretes. I això a mí em fa dubtar una mica, aquesta afirmació. D'entrada s'hauria de pensar que els anunciants no haurien de condicionar, el mitjà té una línia editorial i se suposa que aquella empresa sap, coneix quina és la seva línia editoral, però són coses que et fan pensar. En el cas del transvasament, en el seu moment va haver-hi el cas concret del CPIDE que va ser polèmic, fins i tot algú va publicar el que havia invertit en cada mitjà. Jo no crec que en aquell moment per exemple ells condicionessin la línia editorial de la major part de mitjans de les Terres de l'Ebre, que jo m'atreveria a dir que era, bàsicament, antitransvasista” (Sílvia Tejedor).

Professionalització

“Quan creus que una causa, una reivindicació és justa, es bo que el periodisme prengui partit. Això evidentment no vol dir no donar veu a tothom ni explicar totes les lògiques, jo crec que els mitjans hem intentat transmetre allò que creïem que la societat volia escoltar en algun moment. En el cas del transvasament, passat el temps, algú m'ha comentat: ‘Els periodistes que en aquell moment estàveu cobrint allò ho vivíeu, éreu molt...’ Jo crec que en aquell moment érem conscients que aquella lluita, del 2000 al 2004, anava una mica més enllà del conflicte ambiental, tots teníem la sensació que alguna cosa estava canviant en el territori, que passaven coses que podien suposar un

canvi de perspectiva. I de fet, ara tothom parla de les Terres de l'Ebre, abans no passava. Jo no crec que els moviments socials ens utilitzin en el sentit instrumental de la paraula, però sí que és cert, i ens ho han reconegut, que els mitjans els hem donat un cop de mà. I la major part dels moviments socials ens ho han reconegut. Ells ens facilitaven molt la informació. Més enllà de la posició individual de cada periodista, que estés d'acord o no en el conflicte, hi havia aquesta sintonia de que, com a mínim, et facilitaven la feina” (Sílvia Tejedor).

“Amb els moviments socials hi ha una relació molt fluïda perquè, si alguna cosa volen, és explicar què els passa; i, si a més a més aconseguim crear una empatia amb la major part de la societat i del territori, el periodista n'és conscient i també sap que allò que està transmetent, entre la major part de la seva audiència es veurà amb bons ulls. Jo no parlaria de complicitat amb les causes perdudes, perquè algunes no s'han perdut ni molt menys, sinó d'empatia social, ser conscient que realment allò que estàs explicant, que estàs transmetent, la major part de la societat hi sintonitza. Els moviments socials en la major part dels casos són accessibles i et faciliten la informació perquè el que els interessa és transmetre el seu conflicte” (Sílvia Tejedor).

“Hi ha una característica important al territori, és que al ser plantilles curtes en mitjans on el periodista ha de fer de tot, economia, cultura... és un periodista de territori, no tant de secció, això fa que moltes vegades aquests temes mediambientals no es puguin tractar amb la profunditat que agradaria, i aleshores et trobes amb què el periodista especialitzat en medi ambient d'un gran mitjà té més temps i més recursos per a fer aquest tipus de temes. Hem de tenir sempre en compte que aquí estem parlant de mitjans en què normalment el periodista s'especialitza en territori, no en seccions” (Sílvia Tejedor).

Tecnologia

“Quan comencen els principals conflictes ambientals de l'era més recent, —perquè evidentment hi ha la lluita antinuclear a principis dels setanta i algú de la Coordinadora Antitransvasament ens recordaria que ja al 73-74 hi havia el Xerta-Càlig-Sagunt, i per tant ells també van lluitar—, però en aquesta època més recent que tots tenim en la ment aquests últims anys, jo tinc la sensació de que quan anàvem a explicar les coses, a cobrir les coses, érem nosaltres la veu del territori a tot arreu, i ara a ningú se li escapa que qualsevol persona amb un mòbil transmet al moment allò que està passant i moltes vegades abans fins i tot que els mateixos periodistes, per la immediatesa” (Sílvia Tejedor).

“Nosaltres hem de reivindicar que no tot és aquesta immediatesa sinó que hi ha d'haver el periodisme d'interpretació, és fonamental que nosaltres el reivindicuem, és a dir, aportar alguna cosa més, alguna visió més, el *background* i l'experiència que té el periodista no només cobrint aquella informació [el conflicte ambiental] sinó per tota la seva pròpia trajectòria. Aquest és un repte no només en els conflictes mediambientals. La immediatesa i el fet que qualsevol persona pugui, en un determinat moment, transmetre allò a l'instant... ho transmetrà sempre des de la seva perspectiva. Amb això no estic reivindicant la neutralitat del periodista, que ja sabem que no existeix i que tots evidentment tenim uns condicionants i ens movem també d'acord amb la nostra pròpia visió de les coses. Per tant, la immediatesa evidentment ha fet canviar no només el conflicte ambiental, sinó qualsevol conflicte que passa. Però jo crec que per a això estem els periodistes, per reivindicar una mica aquest plus” (Sílvia Tejedor).

“Estem tots una mica obsessionats amb el Twitter últimament, i el Twitter és la immediatesa, evidentment tots volem ser els primers. I això que abans ens passava als

de la ràdio només, que era que havies de ser el primer, —la ràdio és la que s'equivocava més perquè era continu, moltes vegades la informació que es donava i la que donaves al cap de dues hores no tenia res a veure, perquè clar, l'anaves actualitzant a mesura que t'anava arribant, cosa que no passava amb la premsa escrita—, i ara ens passa moltes vegades que per ser els primers potser ens precipitem i hauríem de digerir una mica més la informació. Això forma part de la dinàmica actual i crec sincerament que serà difícil tornar enrera (Sílvia Tejedor).

“[Els efectes de la crisi] han anat en paral·lel a les millores tecnològiques i sobre tot a l'aparició de les noves xarxes i això ha emmascarat una mica la reducció de plantilles. M'explico: com que avui dia, gràcies a les noves tecnologies, ens arriba molta informació per molts canals, dóna la sensació que s'han suplert algunes mancances (Sílvia Tejedor).

“Els mitjans digitals són una oportunitat per a les persones que per exemple s'han quedat sense feina i que han tingut les ganes, i la valentia de publicar mitjans nous” [com marfanta.com i aguaita.cat] (Sílvia Tejedor).

La lògica mediàtica (comercialització, professionalització, digitalització) contribueix a la intractabilitat del conflicte quan força els periodistes a prioritzar el conflicte com a *frame*, davant d'una audiència poc disposada a la reflexivitat i abocada a la immediatesa de les xarxes socials.

D'altra banda, en els canvis que les xarxes socials han comportat en la cobertura del conflicte ambiental per part dels periodistes s'observa clarament la dimensió material de la mediatització (nivell micro, individual).

3.1.2.- La lògica política

Com s'observa a partir de les entrevistes realitzades als tres delegats del Govern i al conseller de Medi Ambient i Habitatge, el període 2000-2015 a les Terres de l'Ebre es pot definir a partir de dos fets clau: d'una banda, la institucionalització del territori amb la creació de la Delegació del Govern; de l'altra, l'alternança a CiU en el Govern de la Generalitat de Catalunya amb els governs tripartits de les legislatures setena (2003-2006) i vuitena (2006-2010).

A continuació es reproduïxen literalment fragments de les entrevistes per a cadascun dels tres continguts del quadrant polític de la matriu: l'estructura institucional (territori i vegueria), la definició de problemes i de polítiques en els conflictes per l'aigua i l'energia i els processos de *reframing* i negociació.

Regles, procés polític i estructura institucional

Estructura institucional (territori)

Francesc Sancho

“Se'ns barrejaven massa coses, jo recordo en aquell moment un desbordament de feina brutal, jo estava obsessionat personalment en crear una estructura de delegació tan potent com qualsevol altra, la vam crear en dos anys, eh! Quan parlava de planificació urbanística i territorial estava parlant d'això, que des de la delegació tinguéssim capacitat urbanística” (Francesc Sancho).

La primera delegació que vam crear va ser la de medi ambient, però jo recordo l'obsessió per tenir una comissió territorial d'urbanisme amb l'estructura necessària i per fer assessorament ambiental, industrial... (Francesc Sancho).

Jo confiava que la delegació, hi segueixo confiant, que la pròpia consciència d'exercir el poder polític ens porti a un acord social. Això no està deslligat del país, si tinguéssim un model com Déu mana i fóssim vegueria ens canviarien les regles del joc (Francesc Sancho).

Lluís Salvadó

“El Tripartit representa la gent que en el seu moment lluita contra el pla hidrològic, lluita contra els abocadors, lluita contra d'un cert abandonament territorial. I la representació política el que fem és representar aquests valors i aquelles il·lusions. Convergència estava a l'altra banda, estava a la banda dels que pensaven en el pla hidrològic, a la banda dels que defensaven certs projectes d'abocadors, certs projectes agressius amb el territori... Convergència viu a l'altra banda de la trinxera, viu del model polític de caràcter provincial, de tota una herència cultural diferent i, per tant, hem representat coses diferents i quan ha estat al govern cadascú ha implementat projectes en la línia del que ha representat” (Lluís Salvadó).

“Evidentment jo no sóc objectiu, des de la valoració de com han anat les coses el que representa el Tripartit políticament és tot uns moviments socials, tota una gent al territori que reivindica el fet d'existir del territori com a Terres de l'Ebre, que reivindica la nostra identitat des del contrast respecte a tota una sèrie de projectes agressius cap a

l'Ebre; I és una construcció identitària contrastiva, des de la perspectiva de sentir-te un territori menystingut, abandonat, llunyà espiritualment dels centres de decisió polítics i econòmics del país, i des d'aquest contrast intentar reforçar i refermar-nos, i també una mica farts d'haver de defensar-nos sistemàticament d'agressions externes" (Lluís Salvadó).

Xavier Pallarés

"Aquí teníem un pla territorial consensuat per totes les forces polítiques l'any 2001. Entra el Tripartit i en fa un segon aprovat únicament pel Tripartit, no consensuat, i ara s'ha fet un pla estratègic que voldríem que tothom se'l fes seu, bàsicament perquè moltes de les accions són per a una, dues o tres legislatures. Per tant no és cert que no ens creguem el pla estratègic, el que estem fent és mirar de quina manera encaixem aquest pla amb el pla territorial vigent, amb les administracions que tenen molt a dir i amb l'estratègia de país. Som un territori important del país però no tot gira al nostre voltant, un dels errors que hem comès és pensar que les Terres de l'Ebre som el centre del món, i no ho som".

J.A. Duro

"El problema no és protecció sí o no, crec que està clar que les Terres de l'Ebre han de protegir els seus elements, crec que el fet que les Terres de l'Ebre s'hagin desenvolupat poc obeeix a molts altres factors, no l'atribuiria a un conflicte entre desenvolupament i sostenibilitat sinó a altres elements com manca de model, com problemes de governança, com manca d'eficiència en les decisions, com enormes mancances en el sector privat, com molt poca densitat productiva, com manca d'un sistema d'innovació, com no aprofitament del lloc on estan les Terres de l'Ebre, com manca d'infraestructures territorials... És un llistat terrible, hi ha molts altres elements que no tenen res a veure amb aquest conflicte... al final estan en l'origen de quin territori vols ser, l'important és que el territori, a més de tenir protegits els seus recursos, sigui capaç de tenir un lloc en el món i a Catalunya, a nivell econòmic, que permeti simplement que la població jove no se te'n vagi. És a dir, si un territori, per molt natural que sigui, experimenta expulsió de població jove en una gran magnitud, és un territori que està condemnat a despoblar-se i s'està condemnat en el futur, per tant ha de tenir estratègies per aprofitar els recursos naturals que té i els altres. I el que ha mancat sobre tot és que el territori per exemple no ha aprofitat la bellesa i les característiques d'un parc natural com el dels Ports, ha estat un territori que típicament no ha generat productes turístics, només des de fa uns anys s'està posant les piles, és un territori que per a un economista s'ha dedicat a temes irrellevants en els sentit pràctic, discutir localismes i elements que al cap i a la fi haurien de ser secundaris" (J.A. Duro).

Definició de problemes i de polítiques

Definició de problemes (aigua)

Francesc Sancho

"És curiós perquè jo en un primer moment ho veia com una gran oportunitat...estàvem molt convençuts que podíem tindre un acord de territori que nos impulsés el territori, perquè nosaltres ho vivíem com una oportunitat i no com un conflicte...La veritat és

que més que negociar l'aigua la idea era tindre la clau de l'aigua. És a dir, nosaltres partíem d'una idea, i jo la segueixo tenint, que era que vulguis o no el conflicte ambiental existia, existeix i probablement existirà si no canviem qui controla l'aigua... nosaltres estàvem obsessionats en tindre la clau de l'aigua, és a dir, que no fos la CHE, que no estés la capacitat de distribuir, usar, regular l'aigua aigües amunt, sinó que estés en mans de la gent que està a la desembocadura" (Francesc Sancho).

Salvador Milà

"El problema és quina jerarquia interna hi ha: Si és una gestió cooperativa, realment cooperativa i de col·laboració, és en peu d'igualtat. Si és una gestió de '*yo ordeno y mando*, i a tu t'imposo això i allò altre o, només et deixo una part de les competències'... No, no, ha de ser tot consensuat; i en el tema de la determinació del cabal ecològic de l'Ebre, etc., un dels tractes importants del pla hidrològic va ser precisament, i està reconegut legalment, que la comissió de sostenibilitat del Delta havia de col·laborar científicament i tècnicament a definir el cabal al Delta perquè el Delta és un ecosistema molt específic" (Salvador Milà).

"El que comporta més conflicte polític amb el tema de l'aigua a la Regió Metropolitana de Barcelona, i això potser s'ha passat per alt, no és tant el tema del transvasament sí o no, sinó qui controlarà la gestió de l'aigua, especialment la distribució regional, entenent com a regional l'àmbit Ter-Llobregat, i sobretot la distribució en baixa a la Regió Metropolitana de Barcelona. Aquest és el gran conflicte polític/econòmic" (Salvador Milà).

Manolo Tomàs

"A Lleida encara ara estan vivint el tema del transvasament del Segre com una oportunitat, el mateix que passava al Delta quan el minitransvasament, que la gent pensava que venent part de l'aigua que passava pels canals tindria finançament per a projectes de desenvolupament local que després no han estat realitat" (Manolo Tomàs).

Definició de problemes (eòlica)

Francesc Sancho

"A les Terres de l'Ebre tenim un primer moment en què som pioners....No hi ha conflicte social, fem un primer parc eòlic que es viu com una capacitat innovadora, tecnològica...ho fa Ramon Cardús amb una gran capacitat de negociació i aconsegueix èxits importants en altres àmbits com la Rehu, la Festa del Renaixement... (Francesc Sancho).

"Què passa, penso jo? És igual que les inversions privades dels cultius solars, hi ha un moment en què els promotors juguen a vendre; mentre que el model de Cardús era més institucional i de consens social, els promotors ho venen a tots els ajuntaments" (Francesc Sancho).

"I els ajuntaments, que en aquells moments, i encara ara, tenen dificultats econòmiques importants, es llancen tots; perquè clar, no hi ha mapa. I una cosa que havia començat de forma molt encertada i innovadora s'acaba desfent per la voràgine i acaba com les solars... L'eòlica, a mi en algun moment em semblava als polígons industrials: Tothom

volia el seu parc eòlic i el seu polígon industrial. I pensaves: És impossible, hem de planificar” (Francesc Sancho).

Lluís Salvadó

“El tema eòlic és sempre aquelles contradiccions que tots tenim, internes, i que tenim com a territori i que personalment cadascú de nosaltres les tenim. Som tots molt conscients que el món necessita un canvi de cultura energètica, aturar una agressió brutal com és el canvi climàtic, i que això no es podrà fer amb les fonts d’energia tradicionals –a l’Ebre patim de forma molt explícita amb la regressió del litoral al Delta, tenim un dels indicadors més clars de les conseqüències del canvi climàtic. Dic que tenim aquesta contradicció: des de la perspectiva global és imprescindible desenvolupar les energies renovables però òbviament l’impacte local que té la ubicació dels parcs eòlics ha generat tradicionalment rebuig entre els sectors ambientalistes locals. Ser capaços de conciliar aquestes dues lògiques és el que ha costat molt al nostre territori, un territori com la Terra Alta on s’han ubicat molts dels projectes que s’havien rebut a Catalunya” (Lluís Salvadó).

“L’impuls de les ZDP es fa des del segon govern d’esquerres, des de la constatació que, mentre a la resta de l’Estat s’havien desenvolupat molts projectes eòlics, a Catalunya havia costat molt. I, per tant, es creen tota una sèrie d’àmbits de desenvolupament de l’energia eòlica que facilitessin la seva implantació i que permetessin recuperar l’endarreriment que teníem a Catalunya. La negociació de la ubicació de les ZDP és un dels elements que genera tensió en el seu moment en el Govern, des d’ERC estem d’acorde que s’ha d’implantar l’energia eòlica, que s’ha de facilitar, gestionar de forma més àgil. El que plantejàvem és que hi hagués una distribució territorial relativament homogènia, el que s’aconsegueix amb la ubicació de ZDP a tot arreu de Catalunya i per tant, finalment, queda un mapa relativament equilibrat. Que també se n’ubiquen segurament en excés a les Terres de l’Ebre però, tot i això, el punt de partida era molt més desproporcionat del que finalment es va acabar dibuixant” (Lluís Salvadó).

Xavier Pallarés

“Fa quinze anys, quan vam veure que del vent en podíem treure rendiment, el tema no es va portar prou bé i me’n sento responsable per la responsabilitat política que tenia [president del Consell Comarcal de la Terra Alta]. En aquell moment no vam saber explicar prou bé la realitat entre el que es podia fer a través dels molins i els beneficis que se’n podia treure, en contraposició a aquella gent que no ho veia com una cosa prou raonable per al desenvolupament econòmic d’aquestes zones. No vam saber negociar en conjunt els beneficis. En l’actualitat estem en una situació en què l’energia eòlica ja no és el negoci que era fa uns anys enrera. Estem a punt d’aprovar una ZDP a la Terra Alta, en zones que comprenen els municipis de Vilalba, la Fatarella i Batea, i a partir d’aquí el tema eòlic estarà mort, bàsicament perquè no hi ha més zones. Jo diria que l’energia eòlica, al cap dels anys, ha contribuït a desenvolupar alguns municipis de l’Ebre; però les expectatives que va aixecar en el seu moment l’energia eòlica no han complert els objectius que alguns que estàvem negociant i que som favorables al desenvolupament eòlic de les Terres de l’Ebre ens vam marcar. Sí en alguns municipis, però no ha estat un motor econòmic, els llocs de treballs són pocs i molt especialitzats, té la seva importància però no ha tingut un caràcter definitiu. També val a dir, a favor de l’energia eòlica, que no ha sigut impediment per al desenvolupament d’altres activitats...en aquests quinze anys veus el sector del vi, que podia sentir-se amenaçat bàsicament per la destrucció del paisatge, i en canvi si mirem números i inversions que s’han fet ha

tingut una evolució clarament favorable. Per tant, igual que no hem complert els objectius que pensàvem que ens aportaria, tampoc ha estat el desastre que alguns sectors molt concrets es pensaven que seria l'energia eòlica” (Xavier Pallarés).

Salvador Milà

“Aquest [l'eòlic] és un cas paradigmàtic del que és una opinió pública desfassada, amb ritmes diferents respecte del que seria el canvi de paradigma. Aquest és un cas concret, si fas una opció valenta pel canvi de paradigma és evident que un dels àmbits on s'ha de produir aquest canvi és el de la producció energètica....Però ara quan vols fer una aposta forta entrem en allò que hi ha una necessitat de produir cent per cent renovables que té condicionants paisatgístics, socioeconòmics, que influeixen (Salvador Milà).

“Quina va ser la tesi que vam defensar el Govern, també amb dificultats internes? Escoltem quines són les protestes del territori i veiem fins a quin punt són raonables i compatibles amb la necessitat de disposar de producció d'energia eòlica. Primer, el fet que no es produís una concentració només a les Terres de l'Ebre amb la lògica del pati del darrera de Catalunya, l'àmbit on posar tot allò que podia ser molest. Per tant, un compromís del mapa d'energia eòlica era que havia d'estar distribuït, naturalment amb el condicionant del vent, el cas més paradigmàtic era el de les comarques gironines, era dir: ‘No, no, no, no’, escolti, ha d'haver-hi distribució territorial, i també a les comarques barcelonines. Segon condicionant: la mala distribució de les compensacions econòmiques en el territori, que era que a algú li tocava la loteria a canvi que altres en patien les conseqüències” (Salvador Milà).

“Aquests eren els elements que es van posar sobre la taula per veure com reorientar-ho. Era dir, el fet que siguin els operadors els que fan tractes privats, amb propietaris privats i amb ajuntaments singulars per col·locar l'energia eòlica sobre la base que només es compensa en aquell municipi determinat, o un propietari determinat, genera al voltant rebuig. Especialment perquè no només és la implantació sinó també l'evacuació, les conduccions elèctriques. Llavors vam dir que havíem de passar a un sistema en què el tema de les compensacions econòmiques fos regularitzat, estandarditzat, que hi hagués un control públic del tema i que beneficiés a totes les comunitats territorials. I el tercer condicionant era ambiental. S'havia de disposar d'un mapa, d'unes zones d'implantació, de desenvolupament especial, on s'haguessin fet prèviament els estudis ambientals i sobre tot de preservació de la biodiversitat que cada parc eòlic suscitava. En lloc d'això, que sempre era sospitós que es justificaven les condicions a partir que s'havia triat una implantació, fem-ho a l'inrevés; per això es va fer el nou mapa eòlic de Catalunya, aprovat a finals del mandat del segon tripartit [ZDP]” (Salvador Milà).

Definició de problemes (nuclear)

Salvador Milà

“La dels abocadors és una solució plenament integrada en el paradigma productivista: no s'ha de posar límit al consum humà, no s'ha de posar límit a la producció, no s'ha de posar límit a la generació de residus perquè sempre trobarem un lloc on abocar-los. A partir de què? A partir de detectar el punt on hi haurà menys resistències territorials, bé perquè estigui deshabitat, bé perquè hi hagi unes compensacions econòmiques que satisfacin els interessos de la gent que es podria oposar” (Salvador Milà).

“Vam plantejar en aquell moment, perquè era un compromís programàtic, el pla de tancament de nuclears....Nosaltres vam plantejar un pla, en col·laboració amb el Govern d'Espanya, de transició com el que havia fet Alemanya amb el primer govern verd i socialdemòcrata, que era dir: ‘Establim un horitzó de vint, vint-i-quatre anys de manera que hi haurà algunes centrals que hauran d'anticipar el tancament però parlem d'altres que puguin allargar-lo a canvi que, en un moment determinat, es faciliti la transició, es vagi reduint progressivament. Si hi ha un pla com aquest, dèiem nosaltres, i ho continuo dient, òbviament s'hauran de posar en algun lloc els residus nuclears. Però és clar, no és el mateix fer un plantejament de dipòsit temporal —que en diuen temporal però no és temporal— de residus radioactius sense horitzó de tancament, perquè estàs donant facilitats per continuar la nuclear i per dir fins i tot: ‘Ara ja tenim un bon dipòsit, podem fer una nova central nuclear’. Altra cosa és dir: ‘No, no, no, no; es tanca aquesta, i l'any que ve aquesta, i l'any 2022 aquesta’... Per tant, per poder tancar, necessitem uns dipòsits controlats per ajudar al tancament....Llavors sí que podem negociar. L'oposició al dipòsit de residus....no pot ser dir: ‘No vull els residus, ni els nuclears, no m'agrada la nuclear, no vull els residus, no els vull veure’. Els has de gestionar, els hem generat nosaltres, encara que fos una altra política, un altre moment, però estan aquí....Per tant, busquem el lloc però no el predeterminem en funció de qui s'hi oposa menys” (Salvador Milà).

Sergi Saladié

“El problema de base és que si no apagues les nuclears o plantejges què fas amb les nuclears no pots resoldre el tema dels residus. Però el nostre objectiu era molt clar en aquest sentit, era només evitar que els residus vinguessin a Catalunya, bàsicament a Vandellòs o Ascó, les dues zones on podien acabar. Més enllà d'això sí que fèiem debats, però des del primer moment vam tenir molt clar no barrejar els dos temes, nuclears i residus, només ho tocàvem puntualment; ho vam fer així perquè a la Ribera d'Ebre el tema nuclear és tabú, i entrant a sac demanant les dues coses alhora, ‘no al cementiri’ i ‘tanquem les nuclears’, segurament no hauríem tingut ni la meitat del suport que vam acabat tenint. Al centrar-ho només en aquest tema, fins i tot ajuntaments considerats pronuclears, o socialment amb una majoria pronuclear, acabaven donant suport al ‘no al cementiri’ perquè deien: ‘Amb les nuclears ja en tenim prou, quan s'acabin ja ens espavilarem’”. Vam pensar que, si tocàvem els dos temes, no n'aturaríem cap, perquè potser se'ns girarien a la contra aquells possibles aliats pronuclears” (Sergi Saladié).

“En algun moment parlàvem molt de nuclears. Fins i tot a partir de gent de la CANC es va crear una plataforma nova, que no va tenir gaire repercussió, que es deia ‘Aturem les nuclears’, en paral·lel a un moviment a nivell de Catalunya que es deia ‘Apaguem les nuclears’ on hi havia Ecologistes en Acció i tota la gent de Barcelona. Aquí es va crear un grupet i va generar debat, perquè el nostre tema era molt concret, aturar el cementiri” (Sergi Saladié).

Processos de framing, agenda-setting i negociacions

Processos de *framing*

Salvador Milà (model econòmic)

“Hi ha un paradigma i uns condicionants; mentre no canviïs el paradigma... Quin és el model vigent, encara que puguem estar en transició? El paradigma és el creixement econòmic, el benefici, el productivisme. Quin és el punt de partida, el pressupòsit, el paradigma, el que no necessita ser demostrat? Que hem de créixer, que necessitem PIB, que necessitem crear riquesa, que necessitem desenvolupament. Això és el paradigma. Llavors vénen els condicionants. I, en aquesta fase, el medi ambient és un condicionant, com ho és el condicionant social. És un condicionant que cada cop va agafant més importància, que cada cop es pren més seriosament, tant en el sentit positiu com en el negatiu, però és sempre una cosa que se sobreposa a, és una cosa que limita, condiona, posa obstacles, a vegades ajuda... Però el paradigma és: model productivista, hem de créixer, hem de consumir més perquè genera moviment econòmic... Això no ho discuteix ningú, es diu: ‘Què hem de fer per sortir de la crisi? Necessitem créixer’... Treballem sobre aquest model, aquest frame, aquesta estructura. A partir d’aquí, la vestim, la discutim, la condicionem... La clau està en convertir una cosa en paradigma i l’altra en condicionant. En el moment que dius: ‘No, no, no, no; és que el model econòmic s’ha de basar en un benestar físic, material i espiritual’... El canvi de paradigma és: A partir que definim els estàndards de qualitat, de preservació com a paradigma, quin és el nivell de qualitat de l’aire, etc., jo adapto l’economia” (Salvador Milà).

J.A. Duro (territori)

“Cal aprofitar la capacitat de discutir projectes conjunts, que és el que no s’ha fet normalment. Més enllà de les discussions sobre quin sector ‘sí’ o quin sector ‘no’, al final és un tema de *modus operandi*, un dels handicaps de les Terres de l’Ebre ha estat el seu *modus operandi* basat en individualisme i falta de cooperació en tots els àmbits que vulguis. Estan canviant les coses? Clar, però és que l’entorn canvia i no tens altra opció, si tens un entorn amb els pressupostos públics a la baixa o et coordines i cooperes o no hi ha manera, la pròpia conjuntura... Jo crec que això crearà una certa dinàmica i les noves generacions crec que faran el canvi si la conjuntura general ens dona un respir. Sí que es noten alguns elements de canvi” (J.A. Duro).

Josep Aragonès (territori i energia)

La reserva de la biosfera va nàixer condicionada per un problema energètic i ens van escapar una part del territori que ja recuperarem, ens la van escapar pel tema nuclear i bàsicament perquè va coincidir amb Fukushima. Però no em cansaré de dir-ho: hi ha nuclears en reserves de la biosfera; poques, però n’hi ha. I la UNESCO va dir que tancaria les reserves i allà estan, i nosaltres en la fase de la candidatura vam fer de la necessitat virtut i ho vam positivar... el que nosaltres oferíem a la candidatura era que, a diferència de les centrals dels sud-africans o dels russos, podem tindre l’oportunitat de transitar, dins de la reserva de la biosfera, d’un model energètic a un altre model energètic. Plantejàvem el model que creiem que és el futur, el de l’energia distribuïda... xarxes d’energia amb nusos intel·ligents a diferents escales: veïnal, local, comarcal-territorial, regional-transnacional.. És un canvi de paradigma, és una energia

molt més democràtica perquè està en moltes més mans. En el tema energètic a les Terres de l'Ebre tenim un *know how*, hi ha un grup de pressió important a la Ribera d'Ebre i hem de saber aprofitar aquesta situació” (Josep Aragonès).

“Al pla de gestió de la Reserva de la Biosfera l'eix de l'economia verda és un dels més importants perquè no és un sector en sí mateix, és transversal a tots els sectors econòmics i el que vol fer és donar valor afegit, ambientalitzar, tecnificar tots els altres sectors i a més a més a crear sectors nous, que són els relacionats amb l'ús eficient de l'energia, dels materials, la recuperació de residus, l'economia circular i els conceptes novedosos que defineixen les estratègies europees com el programa H2020 sobre economies ecoeficients i inclusives, i tot això es resumeix en economia verda. Aquest pot ser un dels principals actius de les Terres de l'Ebre i una de les principals palanques per animar econòmicament el territori. A més, això ho sabem fer i ho fem bé. En aquest eix s'inclou l'acord amb Barcelona Smart City, aquí entra el tema de l'energia” (Josep Aragonès)..

Agenda-setting

Salvador Milà (aigua)

“En aquest canvi de govern, que més que una alternança va ser un canvi, el conflicte a les Terres de l'Ebre juga un paper fonamental. Jo crec que es pot afirmar sense cap mena de dubte que si hi ha un canvi polític a Catalunya és per les Terres de l'Ebre, bàsicament al voltant del conflicte del transvasament, de com s'havia portat. I a partir d'aquí, l'agenda política ve marcada per una primera prioritat, de país, com és la derogació del transvasament de l'Ebre, perquè aquesta semblava la més òbvia. La més òbvia perquè tenia darrera una legitimitat en els moviments socials, és a dir, els moviments socials havien aconseguit fer una idea hegemònica del concepte 'Lo riu és vida, no al transvasament', era un concepte que va ser assumit per tot Catalunya, per tant era un condicionant molt clar al qual el Govern havia de donar resposta” (Salvador Milà).

Negociacions

Salvador Milà (aigua)

“La derogació del transvasament, com a pronunciament polític català, té dues fases: la primera... no puc explicar els detalls perquè són secrets, però sí que diré una cosa: qui va a Brussel·les a dir que Catalunya, que el Govern de Catalunya no està d'acord amb el transvasament, i qui va a Madrid a dir-ho sóc jo, i el que porto és una carta de la Conselleria de Medi Ambient, no porto una carta del president de la Generalitat, ni porto un acord de Govern, el que passa és que es dissimula, no es fa més sang sobre el tema. Jo aquí deixo apuntat com el que ha sigut legitimat políticament i mediàticament i pels moviments socials té resistències internes que no s'expressen però que obliguen a driblar. I en el cas... [de la segona fase], el canvi de govern que es produeix a Madrid a finals de març-primers d'abril de 2004, el canvi, concretament al Ministerio de Medio Ambiente, amb la Cristina Narbona, és la que dona la complicitat institucional necessària perquè això es tradueixi en una modificació de la Llei del PHN, una reassignació de fons i una renúncia formal davant de la Comissió Europea... Té dues fases: la fase catalana, que és tèbia, i curiosament és la fase espanyola la que li dona tota la força. A Europa el que hi havia era una receptivitat, però com que la Unió Europea està feta d'Estats, no estava tan clar, estaven amoïnats; la Comissió Europea expressa un gran alleujament quan jo vaig i m'explico, però no és real fins que Madrid no hi

renuncia, perquè Madrid continuava apretant, tenia prou elements, a Madrid hi ha l'Administració General de l'Estat, per tant, és un dels casos més paradigmàtics...El que passa és que al voltant d'aquest tema, que és el més emblemàtic, en surten de molt significatius, jo diria que potser el més significatiu i de molta transcendència ambiental és el dels residus de l'embassament de Flix, aquest és un fenomen que també demostra, dintre de tot l'entramat, el que dèiem: la influència del poder polític que fa que un informe científic del CSIC fet fa tres anys estigui al calaix, físicament, literalment, amagat en un calaix literalment, físicament, de la Conselleria. Vull dir que és així, eh? I allò posa de manifest la problemàtica ambiental de les Terres de l'Ebre com una mica el patí del darrera del model econòmic català on hi ha la producció energètica més conflictiva, que és la nuclear, la utilització de l'aigua més abusiva que ha estat el cas d'Ercros i la contaminació dels pous, i al darrera de tot s'hi mouen uns interessos econòmics molt grans i un silenci mediàtic" (Salvador Milà).

Sergi Saladié (nuclear)

"Nosaltres enteníem que la via institucional sola, per molt que t'aprovin coses, només eren declaracions d'intencions perquè no hi havia competències en cap cas, i la finalitat era doble: d'una banda, fer pressió a qui tenia responsabilitats, que era el Govern espanyol, i l'altra tancar i acorrallar els possibles candidats. En el cas de Vandellòs això ens va sortir per sort el 2005, abans del pla de residus, quan vam aconseguir que s'aconeguís una moció que d'alguna manera va tancar aquesta opció, i vam estar esperant fins el 2009, vam anar treballant mentrestant, fent xerrades a un ritme suau, i anàvem veient que a Ascó hi havia un buit, que no ens aprovaven mocions, i vam veure que es movia alguna cosa" (Sergi Saladié).

"Vam tenir l'efecte de la feina prèvia, els municipis que estaven a la vora i no havien aprovat mocions, quan el Govern obre concurs i Ascó es presenta, molts ajuntaments de l'àrea d'Ascó aproven les mocions en contra. I molts més altres. És a dir –em sembla que fins al moment del concurs a finals de 2009 teníem més de cinquanta municipis en contra del cementiri i cinc o sis consells comarcals i una primera resolució del Parlament–, a partir de llavors, vam arribar a més de 180 municipis, 12 consells comarcals, dues diputacions i el Parlament que va aprovar dues mocions de rebuig més" (Sergi Saladié).

"Això va tenir el seu efecte a nivell institucional perquè vam crear una tensió forta perquè al Govern de la Generalitat li costés molt dir que sí a una cosa que el Parlament havia dit que no, que la majoria d'ajuntaments deien que no, el 80% dels municipis de les Terres de l'Ebre estaven en contra, etc. i, d'altra banda, el que no vam aconseguir en aquest cas va ser que l'Ajuntament d'Ascó s'hi presentés, però es va quedar bastant sol, això va generar tensió interna a l'AMAC i d'alguna manera considerem que l'estratègia va ser un encert" (Sergi Saladié).

La definició del territori, la definició del problema i la capacitat dels moviments socials d'intervenir en l'agenda política, amb la corresponent politització del conflicte, apareixen com a elements d'intractabilitat.

La dificultat per generar espais de negociació on es puguin materialitzar processos de *reframing* se suma a aquesta intractabilitat del conflicte.

3.1.3.- La lògica legal

Els quatre components del quadrant legal de la matriu són la durada i tipus dels procediments, el jargó pesat, el caràcter privat de les deliberacions i processos judicials i el paper dels operadors jurídics.

A continuació es reproduïxen literalment fragments de les entrevistes per a cadascun d'aquests quatre components del quadrant legal de la matriu. Bogoch i Pelech (2014) s'hi refereixen pel que fa a les relacions entre la lògica legal i la mediàtica, que s'expressen en boca del fiscal de Medi Ambient i de la presidenta de la Demarcació de l'Ebre del Col·legi de Periodistes de Catalunya respectivament.

Aquí, a més, s'incorporen cites referides a les interaccions de la lògica legal amb la lògica política (organització territorial) i amb la dels moviments socials (relació amb les plataformes).

Durada i tipus de procediment

“En el tema nuclear segueix viu el procediment per l'emissió de partícules radioactives de 2007, està pràcticament tota la instrucció acabada i s'espera un pronunciament judicial per veure si segueix endavant o no, la defensa està demanant el sobreseïment” (Ignacio Monreal).

De paisatge hem tingut molts casos, l'única protecció penal del paisatge és per via urbanística... i en aquest sentit hem tingut molts casos, de tot tipus, fins i tot d'alcaldes que han estat objecte de denúncia i d'acusació per aquest tema... En el tema de les torres eòliques, a més del paisatge poden afectar l'avifauna però si algun cop s'ha intentat alguna cosa ha estat relacionada amb la manca de llicència urbanística” (Ignacio Monreal).

“Sempre s'ha autoritzat l'exercici de l'acció popular, no recordo casos de problemes d'accés a la justícia fora dels límits que exigeix la llei, l'assistència d'advocat i procurador. Estem parlant de justícia penal. Altra cosa són casos que sí he vist pel que fa a la llei d'accés a la informació ambiental, la facilitat d'accés dels mitjans de comunicació a la informació ambiental de l'administració no sempre...De vegades hi ha queixes que semblen raonables, o que no sembla raonable per què no s'està proporcionant una informació que aparentment no perjudica ningú i a la que tenen dret els mitjans de comunicació” (Ignacio Monreal).

Jargó especialitzat

“El problema de l'àmbit mediambiental no és tant la literatura acadèmica judicial sinó l'ambiental justament. És a dir, cada assumpte que toques és diferent...Entendre quin és el procés productiu d'una fàbrica de clor o els detalls de funcionament de màquines molt concretes com plataformes d'extracció de petroli, o de centrals nuclears, requereix moltes hores d'estudi per després aplicar el dret administratiu que vulguis localitzar i que existeix des de molts anys enrera, i altres normes que s'acaben d'incorporar, i legislació europea...És a dir, cal estudi de la matèria que s'aplica concreta i a part estudi jurídic, penal i administratiu” (Ignacio Monreal).

Deliberacions en privat

“Des de la Fiscalia hi va haver una instrucció fa uns anys per organitzar, d’una banda, les necessitats del secret sumarial o del secret de les actuacions judicials fins el moment de la fase del judici, que és el de publicitat, per combinar aquesta necessitat de secret d’una banda amb el dret a obtenir informació per part dels ciutadans, perquè hi ha una llei d’accés a la informació ambiental; s’havia d’organitzar d’alguna manera, i a Tarragona és el fiscal en cap qui se n’encarrega. Per tant, es proporciona una informació periòdica i es tracta d’evitar que uns mitjans tinguin preferència sobre uns altres...podria haver-hi un agravi comparatiu” (Ignacio Monreal).

“La comunicació amb els mitjans d’informació és bastant fluïda i còmoda i el tracte és freqüent...La relació amb els mitjans, afortunadament, és molt bona en tots els sentits. També amb els de les Terres de l’Ebre. De fet, habitualment, amb certa freqüència hi ha comunicació directa” (Ignacio Monreal).

“A la Fiscalia tenim un protocol d’actuació i l’encarregat de donar la informació és el fiscal en cap, que estableix unes pautes de lliurament periòdic d’informació que podria ser d’interès per als mitjans de comunicació i, en el cas que sigui necessari aprofundir en algun extrem, per exemple en matèria ambiental, el fiscal en cap remet a mi mateix en aquest cas, sobre tot si el tema és complex o dens” (Ignacio Monreal).

“Per tant, el fiscal en cap, concretament els dimarts, cada quinze dies, aporta aquesta informació. Això no exclou que quan hi ha algun fet molt noticable compareguin tots els mitjans en massa per veure què ha passat, i que se’ls pugui donar la informació que hi ha” (Ignacio Monreal).

“Cal dir, és interessant que ho digui i és real, que gran part de la informació que obtinc en matèria mediambiental és a l’inrevés, és a dir l’obtinc dels mitjans de comunicació, arrel de la informació dels mitjans en tots els àmbits del dret ambiental —dic això perquè a la Fiscalia es segueix un esquema legal penal que és molt curiós i avançat a l’època, que entén el medi ambient com una cosa no relativa exclusivament a la natura sinó que inclou el patrimoni...Existeix un medi ambient natural i un medi ambient urbà, que és el lloc on es mou l’ésser humà, que s’agrupa perquè és gregari, i l’altre és el medi ambient cultural, que inclou el patrimoni històric, artístic, arqueològic, etc.— doncs bé, en totes aquestes rames del medi ambient, que tot forma un complex unitari, la font més important d’informació per a mi és la premsa” (Ignacio Monreal).

“La fotografia és imprescindible per diverses raons, i la inspecció personal, evidentment: un cop que jo mateix he comparegut en el lloc on s’està produint l’atemptat que sigui, al patrimoni històric o mediambiental, traslladar aquesta sensació visualment és molt més impactant que milers de fulls amb fórmules o resultats analítics de l’Institut Nacional de Toxicologia. És a dir, veure un riu groc o fumejant i amb els peixos morts surant fa més que assenyalar unes concentracions de qualsevol tipus de tòxic” (Ignacio Monreal).

Paper dels operadors jurídics

“Sembla molt evident que l’àmbit del dret està molt especialitzat, tots els operadors jurídics estan molt especialitzats i les rames del dret mercantil, civil, penal, administratiu, social, laboral... Els fiscals estem especialitzats en diferents àrees com medi ambient, menors, seguretat viària, violència de gènere, etc., i en matèria mediambiental hi ha advocats especialitzats, fiscals especialitzats i, en canvi, el jutge no ho està. La manca d’especialització provoca perjudicis perquè s’utilitza un llenguatge diferent al de la resta d’operadors. Per tant, seria molt convenient que els jutges

tinguessin una especialització ambiental igual que els fiscals i els advocats, per fer front a una eina molt comuna i antiga com és inundar el jutjat amb documents: la dificultat d'examinar-los pot fer tendir a l'arxiu d'una cosa que sembla molt complicada, quan amb una mica de formació pot veure's que no és necessària tanta informació, sinó que cal anar directament al punt clau per valorar l'entitat de la possible infracció mediambiental" (Ignacio Monreal).

Organització territorial

"A Tarragona està la delegació de Medi Ambient...Hi ha una delegació a Tarragona capital però també hi ha dos fiscals en matèria mediambiental, un a Reus que cobreix el Baix Camp i el Priorat i un altre a les Terres de l'Ebre. El repartiment de competències és que jo m'ocupo de tot allò relatiu als partits judicials del Vendrell, Valls i Tarragona i també de tots els assumptes que, per envergadura, dificultat o per la seva transcendència, siguin d'altres partits judicials, de Falset, de Reus o de les Terres de l'Ebre, sigui Amposta, Tortosa o Gandesa. Però per als assumptes ambientals quotidians hi ha dos fiscals més" (Ignacio Monreal).

"La relació que hi ha aquí en general amb l'administració de justícia tant en temes ambientals com en altres és esporàdica i la major part de les vegades difícil. Al no haver-hi periodistes que es dediquen només a tribunals tampoc hem creat l'hàbit entre el món judicial, que ja és un món bastant tancat a l'hora de donar i facilitar informació; no ens hem habituat com s'ha fet en altres llocs a que ens facilitin aquesta informació. Ha estat un tracte molt esporàdic, la fiscalia de medi ambient està a Tarragona i això també ha dificultat en molts casos poder accedir a la informació i fer-ne un seguiment" (Sílvia Tejedor).

Relacions amb els moviments socials

"Veig sovint representants de moviments socials i de plataformes. La idea de la defensa del medi ambient és comuna, però els mitjans no són els mateixos. Per exemple, no es convoca una roda de premsa després de cada acte judicial, com fan ells...En el procediment judicial sempre hem anat de la mà i hem coincidit molt físicament, tant en l'assistència com en les actuacions judicials. En gairebé tots els casos que conec de moviments i plataformes ambientalistes, la labor dels advocats és desinteressada. No sé si tenen algun interès a efectes de publicitat favorable si l'assumpte surt bé, o de difusió, però crec que no tenen gaire benefici econòmic, aquest sempre sol ser un benefici altruïsta" (Ignacio Monreal).

"És freqüent que el fet de que contaminar un riu no s'entengui com una cosa greu si no és que t'afecta directament, que et pot passar alguna cosa. El mediambientalista és sempre algú que posarà en perill el meu lloc de treball, —està ignorat el paper del medi ambient, del que som simplement una part, interaccionem amb ell i si ell s'enfonsa nosaltres també—, i a més es veu els que tracten de protegir el medi ambient com a enemics que ataquen el nostre lloc de treball, la nostra cultura" (Ignacio Monreal).

"La PDE no està registrada, els recursos els presentem com a Coordinadora Antitransvasament. El problema és que quan registres una entitat hi ha d'haver una junta, uns estatuts, uns càrrecs, llavors li treu tot l'atractiu" (Manolo Tomàs).

"Arriba un punt en què la plataforma es legalitza, es dona d'alta per qüestions legals, per presentar recursos, perquè no ens avalava res, no teníem res" (Xavier Fortuño).

“Nosaltres, com que no ens vam trobar en cap moment amb la necessitat d'intervenir legalment, només vam fer al·legacions administratives....Un cop vam anar a la fiscalia perquè investiguessin que qui havia fet les bases del comitè tècnic assessor havia estat soci del gerent de l'AMAC, em sembla que allò es va arxivar; però les al·legacions, que en vam presentar uns centenars, les presentàvem a nivell individual, cadascuna signada com a persona física. Si haguéssim necessitat recórrer a la justícia ens hauríem constituït legalment, si alguna vegada havíem necessitat alguna cosa ho fèiem a través del Gepec o d'alguna entitat constituïda” (Sergi Saladié).

La Plataforma de la Terra Alta ha fet tres contenciosos: un va ser el de la línia elèctrica [AERTA], perquè pensàvem que si anàvem contra la línia queia tot, i es va perdre. Un altre va ser el d'Horta, que es va sufragar a partir de la Plataforma d'Horta que va recollir diners de mecenes, de gent del poble, alguns empresaris, i vam anar al contenciós. I l'altre contenciós va ser contra uns quants parcs de Corbera i Vilalba per la Batalla de l'Ebre, que es va desestimar i no va prosperar. Total, que dos s'han perdut i el d'Horta s'ha guanyat. Un cop el d'Horta es va resoldre i la resta perdut, la plataforma va perdre potencial de seguidors i gent a les reunions. Amb les ZDP surt gent nova, del sector vitivinícola de Vilalba, de la Pobla, veuen que ja hem col·laborat [amb l'èdica] i n'hem tingut prou. Ara no estem fent res últimament... però qualsevol amenaça ens la comuniquen a nosaltres (Xavier Fortuño).

En la interacció de la lògica legal amb la resta de lògiques apareixen, en les entrevistes, motius d'intractabilitat del conflicte relacionats amb l'organització territorial i amb el paisatge.

Aquests factors d'intractabilitat se sumen als ja comentats en el marc teòric i descrits en els casos d'estudi: la vaguetat del llenguatge jurídic quan es refereix a principis generals, els mandats contradictoris i la distribució competencial entre l'Estat espanyol i Catalunya en matèria d'aigua i energia.

3.1.4.- La lògica dels moviments socials

Els moviments socials, com a contrapunt als governs que han planificat la política hidràulica i energètica, han estat actors principals en el conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre. En el període 2000-2015 s'han produït diferents esdeveniments que han marcat moments de major intensitat en el conflicte i que han contribuït a la seva intractabilitat. Per exemple, l'enquistament del conflicte dificulta l'aprofitament dels moments de latència per a la seva revisió en un entorn de negociació allunyat de la tensió dels moments de radicalització. Tot seguit es reproduïxen literalment fragments de les entrevistes per a cadascun dels continguts del quadrant dels moviments socials de la matriu.

Cicles, onades i mareas amb períodes de latència

Les plataformes

“Aquí a les Terres de l'Ebre la gent està molt escamada, s'escama sobre tot en el moment de l'aigua, amb el pla hidrològic d'una banda, i s'hi ajunten de l'altra l'Enron i el molins. El tema Enron desapareix, el tema molins va diluint-se, el de l'aigua té pujades i baixades en funció de les amenaces de nous transvasaments i com a traca final apareix el cementiri” (Sergi Saladié).

El conflicte de l'aigua

PDE

“El canvi en la gestió de l'aigua arrenca als anys 80, nosaltres ja hi estàvem i la idea era canviar la gestió de l'aigua de tot l'Estat espanyol, a partir d'aquí va sortir Coagret i va sortir la FNCA i tot es va fer a Tortosa, a l'auditori, tant Coagret com la FNCA, perquè la idea era canviar la gestió d'un recurs natural que té unes implicacions socioeconòmiques molt importants. No va ser que ens caigués malament un partit polític, de fet vam lluitar contra la UCD, el PSOE, el PP i tots els partits de Catalunya, que no ens fa goig lluitar contra, preferiríem lluitar amb ells” (Manolo Tomàs).

“Ens vam trobar Salvador Tarragó com a Amics i Amigues de l'Ebre; Carles Ibáñez com a Associació Conservacionista de les Terres de l'Ebre i jo com a Coordinadora Antitransvasament, que llavors n'era el president, i vam estar parlant que no havíem de repetir el model aragonès [basat en els partits polítics]...vam demanar a l'alcalde de Tortosa que ens deixés la sala petita de l'auditori per al 15 de setembre. La setmana abans vam fer una reunió a Amposta, a la seu de Comissions Obreres, i van vindre una trentena de persones, i va vindre Javier Martínez Gil, i allà vam veure que la idea de fer alguna cosa ens agradava però no confiàvem que hi hagués resposta social, i el quinze de setembre del 2000 vam anar a la sala petita i quan vam veure que la gent ens començava a xiular i a enfadar-se [perquè no hi cabia] vam anar a la sala gran, els conserges es van posar davant però els vam apartar...i vam entrar. Així va començar la Plataforma” (Manolo Tomàs).

“Fruit de la pressió social es crea la delegació del Govern. Ens deuen la feina, la decisió política era bàsicament posar a Paco Sancho per controlar el moviment, la idea era controlar el moviment” (Manolo Tomàs).

“Zapatero el que fa [el juny de 2004] és derogar el títol tercer del PHN que és tot el transvasament de l'Ebre, però declara d'interès general [juny de 2005] tot l'annex II que és tot el conjunt d'obres. Això és important perquè s'ha de reconèixer el seu mèrit però no va ser un mèrit innocent. Zapatero va dir: ‘Com no tinc diners per fer el transvasament gran, faré el petit’” (Manolo Tomàs).

“El Tripartit ens devia un favor, que era el Govern, i per això ens va donar la Creu de Sant Jordi” (Manolo Tomàs).

“El Tripartit va canviar l'actitud; per exemple, des de l'ACA, amb els plans de conca i la Directiva Marc d'Aigües semblaven estudiants molt aplicats i ho anaven fent bé, tota la teoria, i eren modèlics; fins que va arribar l'hora de la veritat, el 2008 van patinar i tècnicament no s'ha avançat absolutament res des de 2008” (Susanna Abella).

“El Tripartit va tenir una contradicció bastant important: d'una banda es feia valedor d'aturar el transvasament de l'Ebre però de l'altra estava intentant solucionar uns suposats problemes d'abastament d'aigua a l'àrea metropolitana de Barcelona” (Manolo Tomàs).

“Ara la gent i les empreses fan una política d'estalvi, de reparació de xarxes perquè no hi ha aigua, però en el moment que en fiques al mercat, que és el que fa la interconnexió vingui d'on sigui, en aquell moment tornarem a tenir uns consums exagerats d'aigua i tornarem a generar el mateix problema” (Susanna Abella).

“El problema és que mentre no es canvie la manera de funcionar tot està concentrat a l'àrea metropolitana, llavors tot l'esforç de la resta de país, de Catalunya, ha de ser que allò funcioni” (Matilde Font).

“No n'hi ha mai prou!” (Susanna Abella).

“Ni quan Zapatero va derogar el transvasament era una victòria; va ser una victòria parcial, nosaltres ho vam vendre com una victòria perquè de fet ens l'havíem guanyat, però nosaltres l'única cosa que podem guanyar és temps, però beneït sigui el temps, o sigui que si d'aquí 50 anys ens trobes aquí és que haurem guanyat” (Susanna Abella).

“La PDE no vol ser testimonial, és una lluita de fons, s'està demostrant en la duració de la PDE i sobretot en la bona salut de la PDE, és la diferència notable amb altres tipus de moviments” (Manolo Tomàs).

“Jo crec que estem en condicions de tancar el tema per una generació, la meua estratègia, la meua ment, està per tancar el tema per una generació. No per abandonar la lluita, sinó per tancar-lo i continuar amb altres coses sobre el tema. Crec que estem en condicions i tenim possibilitats, el que passa és que ens trobem amb copets a l'esquena però res més” (Manolo Tomàs).

Francesc Sancho

A les Terres de l'Ebre, i no només a les Terres de l'Ebre però aquí especialment, vivim a cicles. La reserva de la biosfera torna a ser una oportunitat però ho és si volem tindre un bloc social i polític suficientment fort i amb acords suficientment assentats i amb idees clares per a decidir nosaltres, si no tornarem a tindre problemes. Ara, és una oportunitat. Cada cop les oportunitats es poden concretar més, estic convençut que anem cap a societats més democràtiques i amb una consciència tant social com ecològica més assentada, tot i que moments com els que vivim ho posen en dubte, els últims anys la història no avança en positiu....Estem en un moment de debilitat a les TE. En un

moment determinat vam escenificar un desacord polític; l'acord social és més fàcil del que sembla però això ha deixat ferides, vulguis o no...Determinades generacions com la nostra deixarem pas a noves generacions i determinades ferides, incapacitats o enfrontaments polítics i socials suposo que se superaran i tindrem esta capacitat....Necessitem, en un moment determinat, una capacitat entre moviments socials, amb el gruix dels moviments socials, amb la gent més lúcida i capaç d'arribar a acords, i gent del nucli polític, que facin un acord important i prou fort políticament i socialment per acabar sent una alternativa, amb acords molt ben assentats, per analitzar de forma molt clara què fem amb l'aigua”.

Xavier Pallarés

“Veníem d'una concepció que va molt més enrere d'aquests últims quinze anys, del minitransvasament...En el seu moment no es va mesurar prou que l'Ebre, l'aigua, el riu, són una identitat i un sentiment, i a partir d'aquí vam xocar amb la Plataforma. Finalment, al cap de quinze anys, a través de la Comissió de Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre, en aquest cas amb el conseller Santi Vila, hem aconseguit posar-nos tots d'acord. Això és històric. Com veig el futur, què és el que hem de fer a partir d'aquest acord que hem adoptat? Penso que evidentment hem de garantir aigua que baixi pel riu però, al mateix temps, hem de ser capaços d'entendre que hi ha gent que vol aprofitar l'aigua del riu, em refereixo al problema que tindrem d'aquí a tres-quatre anys que és el Xerta-Sénia. La gent del territori ens hem de beneficiar de l'aigua i del riu...igual que la Terra Alta l'hem transformat entre tothom, la zona de la Plana es vol transformar i avui en dia un dels sectors productius que dóna més feina i assenta més la gent al territori, que és l'agroalimentari, sense aigua és inviable”.

“La situació ha canviat radicalment. Avui, amb el tema eòlic, a la Terra Alta i a la Ribera d'Ebre, les parts on n'hi ha més, la gent viu i conviu i no passa res, s'ha suavitzat molt el tema. Amb el riu, govern, plataforma i regants ens hem posat tots en un mateix costat amb una mateixa defensa, això ha canviat moltíssim i la reserva de la biosfera ha ajudat”.

Pràctiques (participació, organització, protesta, simbòliques)

Pràctiques de participació

“El que demanàvem en primer lloc era aturar els projectes eòlics i replantejar tot el tema, tractar el tema des del consens entre tots els pobles, analitzar bé els pros i els contres, no es deia mai que fos dolent sinó que hi havia la possibilitat de veure-ho des d'un altre punt de vista, de fer convenis... Sempre ho dèiem, els primers arguments que teníem eren: Per què no fem un consorci privat-públic en què participi el Consell Comarcal, les empreses, els ajuntaments, tothom del territori i que, entre tots, veiem fins on podem arribar, quins beneficis en podem treure? Però el model que volien implantar era que l'empresa, una per una, tractava amb el seu alcalde” (Xavier Fortuño).

Pràctiques d'organització

“La Coordinadora Antitransvasament existia des de 1989 —es va legalitzar el 1995— i anteriorment hi havia una altra coordinadora que no només agafava el tema de l'aigua sinó també antinuclear. Fèiem marxés en bicicleta cada dissabte, d'allà va sortir La Bicicleta Verda, al mateix temps que fèiem antinuclear i aigua ens vam ficar en el tema

de Nicaragua, amb Juli Loras i Paco Gas. La Bicicleta Verda va ser l'embrió de la Coordinadora Antitransvasament" (Manolo Tomàs).

"Un debat que va haver-hi amb el moviment antinuclear va ser que hi va haver un moment en què es va parlar d'unificar els moviments socials en una sola coordinadora que aglutinés totes les plataformes, però que cada moviment tingués un portaveu especialitzat i que no hi hagués un portaveu de tot, sobre tot per temes de credibilitat, era molt difícil que una persona pogués parlar de tot i fos creïble, era millor que cadascú pogués parlar del seu tema i en tot cas confluïr en accions concretes...sense coordinació orgànica, sinó puntual. Tots donàvem suport a aquella mobilització però no ens implicàvem orgànicament. Això era a efectes pràctics, pragmàtics" (Manolo Tomàs).

"De fet, quan estava més calent el tema del cementiri nuclear, nosaltres vam anar a les seves manifestacions" (Susanna Abella).

"I quan Enron vam fer una manifestació conjunta, a Móra" (Matilde Font).

"I a la manifestació que vam fer la PDE a Barcelona l'any 2010, que també coincidia amb el moviment del cementeri, en aquella manifestació també anaven la gent del cementeri amb la seva pancarta, que això a vegades també ha creat controvèrsia" (Susanna Abella).

"Més que relació amb altres plataformes o moviments socials era que activistes que participaven d'altres moviments socials participaven d'aquest, ens retroalimentàvem una mica, quan hi havia una manifestació de la PDE hi anàvem i viceversa. Amb les plataformes eòliques el mateix, era a nivell d'activistes, de gent de la Plataforma del Priorat, de la Ribera d'Ebre i de la Terra Alta que a nivell individual es van sumar a aquest altre moviment. O com jo mateix, que venia del moviment contra la tèrmica de Vandellòs...però no era tant una confluència de moviments sinó de gent...Alguna vegada vam parlar de coordinar alguna cosa, però va ser anecdòtic" (Sergi Saladié).

Pràctiques de protesta

"Teníem dues línies: una era la institucional, intentar fer un mapa de cobertura del 'no', del rebuig al cementiri. Això passava pels ajuntaments, consells comarcals, diputacions i Parlament. L'altre front era el de la mobilització, de les xerrades informatives, de l'agitació, per mantenir la tensió...La via de la mobilització era per mantenir la pistonada institucional perquè la mobilització per ella mateixa no atura res, sortint un dia al carrer aquell dia no pares res, ho fas per pressionar, perquè les institucions estiguin a l'aguait i no baixin la marxa" (Sergi Saladié).

"També fèiem un seguiment de tots els incidents a les nuclears i per extensió anàvem cap a temes de la Nova Cultura de l'Energia, però era de forma anecdòtica, quan no teníem feina; no era el nostre esperit, nosaltres anàvem contra el cementiri. El seguiment a les nuclears el vam començar a fer perquè vam veure que les nuclears podien ser unes aliades a l'hora de rebutjar el cementiri, mai directament, perquè ells no diran mai que estan a favor nostre, però sí d'alguna manera que poguessin moure alguns fils dient: 'Aquí quan es parla del tema ens estan molt a sobre', perquè nosaltres estàvem com de vigilants, sense parar, i quan hi havia un incident ho dèiem, fèiem el recull anual amb tot el número d'incidentes, dient que eren les pitjors centrals d'Espanya, que era cert, perquè enteníem que això els podia suposar una molèstia, de dir: 'Com menys merder tinc per aquí més tranquil estic', que és el que busquen: expulsar totes les activitats molestes per a ells i, els que es queden, tenir-los controlats" (Sergi Saladié).

“Ho vam fer a través de l'exemple, a part de rebatre tots els seus arguments un per un jo penso que hi va haver un abans i un després de la visita que ens va fer l'alcalde de Pradell de la Teixeta per explicar el que havia viscut ella com alcaldessa d'un poble que tenia molins. Ho va fer al cine, el cine a petar, tampoc estava tot el poble però allò va frapar...Ella tenia una mala experiència, havia tingut incendis, sempre estava barallant-se amb l'empresa que no li donava els diners que havien acordat...” (Xavier Fortuño).

“Nosaltres treballàvem i treballem encara molt fent bustiatge casa per casa, amb un escrit i el nostre missatge sempre clar: ‘Si creieu el que diem nosaltres, ja sabeu què heu de fer’. I tothom va sortir a votar...” (Xavier Fortuño).

Pràctiques simbòliques

“Enviàvem comunicats de premsa i esperàvem que ens fessin d'altaveu. A nivell de mobilització vam veure que molta gent molt temps mobilitzada no la pots tenir. Vam fer la primera manifestació forta a Ascó, després en vam fer una altra a Móra i una altra a Ascó, i vam anar veient que cada vegada érem menys. Llavors vam optar per fer accions més petites i amb caràcter de *performance*, accions més simbòliques que no pas de quantitat de gent, més festives i jugant amb aquest simbolisme: vam anar un dia a Ascó a fer una sèrie d'actes culturals, ballada de jotes, jocs, concert, per intentar buscar un altre format de mobilització i tocar punts sensibles com ara això, anar a Ascó a fer un acte. O posar-te davant de les centrals nuclears, fer talls de carreteres, la caravana de vehicles... i aquí nosaltres també vam tenir molta sort perquè quan va aparèixer Ascó com a candidat va aparèixer un munt de gent de la vora d'Ascó que es va constituir com en una mena d'associació en contra del cementiri, però de l'àrea d'Ascó i de veïns d'Ascó. Tenien un funcionament bastant autònom però amb aquests sí, vam compenetrar i sempre ho lligàvem tot, ells actuaven més potser com a força de xoc perquè estaven sobre el terreny, sabien tot el que es movia i eren molt impetuoses en aquest sentit perquè s'hi jugaven molt més que gent que viu a més distància. Si no arriba a ser per aquesta gent... Ens va anar molt bé perquè és molt difícil fer això a Ascó, recordo que algú va deixar de venir perquè l'havien advertit, o perquè tenia una botiga... o coses així. I gent dels pobles de la vora, de la Torre i de Vinebre sobre tot, gent que no coneixíem i que va aparèixer de sobte i es van posar en contacte amb nosaltres per muntar coses. Tot el moviment d'aquesta gent, indirectament, va generar que hi hagués tensions dintre de l'AMAC. De fet, a posteriori, en van acabar sortint diversos municipis” (Sergi Saladié).

“Simbòlicament ens va donar molt suport [la consulta de Vinebre], al cap i a la fi a nosaltres ens era igual que fos una moció o que fos una consulta, la qüestió era que es fes visible que hi havia una majoria del territori en contra” (Sergi Saladié).

La capacitat de mobilització de les plataformes, a través de grups compactes de líders i activistes en diversos fronts, es manifesta mitjançant pràctiques organitzatives i discursives com ara les protestes simbòliques amb el nus, el fet de creuar el riu a les manifestacions, les escenificacions satíriques, les piraguades, la participació de personatges mediàtics en les lectures dels manifestos (Joan Manuel Serrat, José Antonio Labordeta, Ignasi Riera, Joel Joan, Oriol Grau, Andreu Carranza, etc.). El simbolisme està relacionat amb aspectes sentimentals i personals que condicionen el *frame* del conflicte i la seva intractabilitat.

3.1.5.- La interacció de lògiques i la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre

En aquest punt es presenten cites de les entrevistes referides a la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre i a la seva interacció amb les lògiques mediàtica, política, legal i dels moviments socials. Novament s'aprecien elements d'intractabilitat del conflicte que es corresponen amb els *frames* de cada lògica.

Interacció de les lògiques política i legal en la creació de la reserva

“La reserva és un concepte polític i com a concepte polític evidentment sempre afegeix més restriccions contra qualsevol agressió que es pugui portar a terme des de l'àmbit polític. Des de l'àmbit jurídic, qui posa restriccions són la Xarxa Natura 2000, els parcs naturals i aquestes figures que tenen rang legal. La reserva de la biosfera és una protecció política, un espai que té una consideració en positiu des de la perspectiva internacional ha de ser protegit també políticament” (Lluís Salvadó).

Tradicionalment havíem estat plantejant figures de protecció que ens venien derivades de la UE però que ens generaven restriccions i no ens generaven valor afegit. I a partir de la mala experiència de la Xarxa Natura 2000 busquem algun element que no generi restriccions, sinó que generi valor” (Lluís Salvadó).

“És un element més. Sí n'hi havia [intencionalitat política de “blindar” l'Ebre a través de la reserva de la biosfera], però hem de ser conscients que la Xarxa Natura 2000 és l'element que té potencial perquè, a través de la protecció de certes espècies i espais, els plans hidrològics han de tenir una sèrie de restriccions i de cabals mínims i de règims hídrics determinats” (Lluís Salvadó).

Interacció de la lògica política amb la dels moviments socials i la reserva

“Sabem que la reserva no té caràcter normatiu però sí que caràcter simbòlic... Si nosaltres som capaços de fer una reserva de la biosfera no vull dir ni modèlica ni exemplar, operativa seria la paraula, que compleixi de manera adequada les seves funcions, aquells projectes que posin en qüestió la supervivència de la reserva tindran més dificultats; i un pot ser el transvasament, un altre pot ser el tema que es va parlar fa uns anys del magatzem nuclear” (Josep Aragonès).

“Jo crec que desvirtuariem una mica la labor de la reserva i la labor de les plataformes mesclant-ho; les plataformes tenen unes funcions i la reserva en té unes altres. Que molt probablement els objectius són molt similars? Doncs potser sí. Però la plataforma...dins dels òrgans de participació sí que hi podria estar però tindre un paper més enllà d'això jo crec que no” (Josep Aragonès).

Interacció de la lògica mediàtica amb la reserva

“Nosaltres no tenim aquí un responsable de comunicació i quan hem tingut responsables de comunicació de les administracions nostres doncs es queden molt en la propaganda habitual i institucional. I, realment has de fer propaganda? Nosaltres pensem que hem de comunicar quan tinguem coses importants per comunicar. Ara hem comunicat el tema de la marca perquè és el que teníem més avançat però és que aquest estiu tindrem el pla de gestió, que és l'instrument definitiu perquè tot això funcioni. Hauríem de fer un pla de comunicació i hauríem de tenir gent que ens ajudés en tot això, que

normalment estigui preocupant-se perquè, quan fem alguna cosa, i fem una nota de premsa, surti publicada (Josep Aragonès).

“La reserva de la biosfera podria tancar el cercle i reconciliar una mica el territori amb ell mateix, aquesta imatge de la contínua agressió es podria tancar. Però és un tema que genera encara molts interrogants; donem-li temps però crec que, per una banda il·lusiona perquè podem tancar un cercle, però també és un repte que genera un gran interrogant. Crec que el territori hauria de saber estar a l'alçada de les circumstàncies i no sé si des dels mitjans de comunicació, per fer autocrítica, hem donat a la reserva de la biosfera la importància que té. Potser ven més el conflicte, això ho deixo amb un interrogant. No sé si hem estat capaços de transmetre que la reserva de la biosfera és una oportunitat, potser ens ha agafat en un mal moment...Però, si estem per denunciar les agressions, també hauriem d'estar per a parlar de les oportunitats” (Silvia Tejedor).

Interacció de la lògica dels moviments socials amb la reserva

“La transició de nuclears a renovables es pot fer igualment sense reserva de la biosfera. A mi personalment em sembla bé que s'hagi exclòs la zona nuclear d'una distinció d'aquest tipus, igual que a Vandellòs ens van excloure d'un tema de desenvolupament turístic que es deia 'Muntanyes del Baix Camp'. No és tant que tinguis la nuclear sinó l'actitud que demostres socialment i institucionalment. Si Ascó tingués una actitud més proactiva en el sentit d'entendre que això tindrà un final, i explorar cap on vol anar amb els recursos que té, llavors no veuria malament que s'hi pogués incloure. O fer com un calendari d'incorporació a mesura que vagi complint i que efectivament està en transició cap a un altre model i actua com a líder del canvi de les nuclears a les renovables; o aposta per gestionar un PEIN i posa diners, doncs d'aquí a cinc anys podem parlar i fer una acceptació parcial o condicionada, i com que d'aquí a deu anys potser ja parlem de que les nuclears les tanquem, doncs quan ja estiguin aturades pràcticament ja pots fer la incorporació, perquè sí que quedaran els residus però teòricament tot allò en deu anys es desmantella i queda net, no del tot però sense el risc que hi ha ara amb les centrals en funcionament. Vull dir que no és tant que hi siguin o no hi siguin sinó l'actitud, normalment aquest tipus de municipis són pronuclears, no ho haurien de ser perquè la nuclear ja la tenen, haurien de preparar-se per a un futur que saben que arribarà, perquè siguis pronuclear o antinuclear saps que un dia es tancaran” (Sergi Saladié).

El blindatge polític que s'ha volgut proporcionar al riu a través de la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre pot comparar-se fins a cert punt amb intents similars que no han reeixit, a nivell jurídic, en altres àmbits del conflicte ambiental. És el cas dels intents d'intervenir en la legislació bàsica mitjançant competències sectorials, o lleis orgàniques com s'ha vist en el cas de les reformes estatutàries i el que disposen sobre l'aigua, o com s'ha vist també en el cas de l'intent aragonès de blindatge contra l'MTC (STC 14/2004).

3.1.6.- Interacció de sublògiques

En la mediatització i la intractabilitat del conflicte també cal tenir en compte les sublògiques dels diferents operadors dintre de cada lògica, que de vegades entren en tensió per les diferències entre les escales global/local, per exemple:

- **En la lògica mediàtica:** la relació entre redactors i caps de secció i amb la direcció, la de la direcció amb els editors, la dels caps de les edicions nacionals i estatals amb els corresponents, la relació de periodistes i bloguers, etc... Les tensions entre aquestes sublògiques tenen implicacions per a la cobertura mediàtica del conflicte ambiental.
- **En la lògica política:** les tensions entre les direccions locals, nacionals i estatals dels partits i els cicles i estratègies electorals han comportat canvis en la dinàmica dels conflictes: en el cas de l'aigua, els canvis de govern han marcat punts d'inflexió en la política hidrològica; en el cas dels residus nuclears, les mocions del Parlament en contra van influir en el resultat final davant el vot favorable de l'Ajuntament d'Ascó; finalment, en el cas eòlic, el canvi en la planificació el produeix un canvi de majories en el govern però a nivell nacional en lloc d'estatal, com va passar en el cas de l'aigua. Es constata com les relacions entre els partits que alternativament formen el govern nacional i estatal polititzen el conflicte.
- **En la lògica legal:** el repartiment de competències entre l'Estat i la Generalitat en matèria d'aigua i energia polititzen i judicialitzen el conflicte. D'altra banda, tot i que la lògica dels moviments socials és diferent de la política i la legal, les plataformes no només organitzen manifestacions, protestes i actes simbòlics sinó que també recorren a eines institucionals pròpies de les lògiques política i legal: mocions, al·legacions, denúncies, recursos...
- **En la lògica dels moviments socials:** en el cas eòlic es produeix el *green on green dilemma* entre els grups ecologistes d'abast estatal i nacional, d'una banda, i els grups ecologistes locals, de l'altra. Mentre que els primers centren els seus arguments en el desenvolupament sostenible, els segons tenen major sensibilitat paisatgística i territorial, identitària de justícia ambiental.

En definitiva, com ha observat Subirats, “moltes de les aproximacions ‘racionals’ a la producció de decisions públiques, acostumen a fallar, al no entendre que el que segurament és l'essència del procés és el debat de les idees que els diferents actors i protagonistes de la comunitat política on es desenvolupen les decisions, transporten i es defensen. El que mobilitza la gent és el compartir visions, maneres de veure els problemes i les vies de sortida. Cada idea és un conjunt d'arguments que, en relació al problema plantejat, expressa una concepció del món. I, com bé sabem, les idees estan en el cor del conflicte polític....Molts cops es veu primer el problema, es busquen solucions i acaben definint-se objectius. O fins i tot, a vegades es té primer la solució i es busca el problema on aplicar-la. Però, la perspectiva que proposem ordena aquesta confusa realitat, i ens permet aprendre de les experiències passades, sense falses expectatives de racionalitat general. És més important entendre la lògica del joc que es desenvolupa en cada cas, que aplicar de manera estandarditzada un repertori de solucions prèviament establert” (Subirats, 2007: 11).

3.2.- Estructura: Interaccions entre lògiques i sublògiques (imatges)

En aquest apartat es presenten deu exemples d'interaccions, entre i en les lògiques, a partir de fotografies.

El primer exemple és d'interacció entre la lògica mediàtica i la dels moviments socials. Les plataformes han estat especialment hàbils a l'hora d'adoptar la *media logic* per aconseguir impacte, legitimitat i mobilitzar a l'acció, i han servit repetidament als mitjans imatges icòniques que han estat reproduïdes en diversos formats.

Cadena humana de la PDE al mig del riu el 3 de setembre de 2001. FOTO: JOAN PANISELLO.

Manifestants antitransvasament encadenats al palau Oliver de Boteller, antiga seu de la Delegació de Cultura a les Terres de l'Ebre i primera seu de la Delegació del Govern al territori. 1.500 persones es van encadenar simbòlicament d'abril a juny de 2001. FOTO: EL PUNT.

Les imatges següents mostren, també, com els moviments socials estableixen relacions simbòliques vinculades amb cada cas d'estudi i amb les lògiques en conflicte.

“El Poloni” de la CANC, a Vandellòs (esquerra) i manifestació a Móra d'Ebre contra l'MTC. La CANC vincula simbòlicament els residus nuclears amb la paraula cementiri i amb la mort, representada en la calavera i el taüt.

A l'esquerra, manifestació de la plataforma en la inauguració, a Corbera d'Ebre, del Centre 115 dies de la Batalla de l'Ebre. A la dreta, el mateix dia, membres de la plataforma demanen al president Montilla l'aturada de projectes en els espais de la Batalla de l'Ebre.

El segon exemple mostra la hibridació de sublògiques entre els moviments socials.

A l'esquerra (foto d'El Punt), la manifestació que va unir la PDE, les plataformes èoliques i els grups contraris a la central tèrmica d'Enron. En els termes plurals de la pancarta conflueixen conflictes (“agressions”) i moviments socials (“plataformes”). A la dreta, en la manifestació contra el magatzem de residus nuclears a Móra d'Ebre, destaca la filera de manifestants de la PDE vestits de blau que vam donar suport a la CANC.

El tercer exemple és de pràctiques de protesta i simbòliques compartides per moviments socials i ONG ambientalistes:

Ecologistes en Acció i el grup ecologista L'escurçó utilitzen material propi i de la CANC per escenificar una protesta a Vandellòs.

El quart exemple és d'interacció de sub Lògiques de la lògica política. Les sub Lògiques relacionades amb la diferència d'escala (estatal, nacional, local) en aquesta lògica política propicien imatges significatives.

La fotografia de l'esquerra mostra el contrast en les escales de la política nacional i estatal: representants de diferents partits polítics catalans van assistir a la manifestació d'Ascó, tot i que els mateixos partits havien votat a favor de la construcció d'un MTC al Congrés de Diputats. A la dreta, tot i les mocions en contra del Parlament, diputacions, consells comarcals i ajuntaments a nivell nacional, el ple de l'Ajuntament va fer valer les seves competències locals per concórrer al concurs de la instal·lació nuclear.

El cinquè exemple és de la tensió entre la lògica dels moviments socials i la lògica política. La tensió a escala local es reflecteix en aquestes imatges:

A l'esquerra, partidaris del magatzem i, a la dreta, manifestants en contra durant el ple de l'Ajuntament que va acordar presentar la candidatura d'Ascó a l'MTC.

La tensió a escala local entre la lògica dels moviments socials i lògica política es visualitza en el sisè exemple.

Les imatges mostren els contrastos locals de la lògica política: mentre a Horta es va organitzar una consulta èolica, els veïns d'Ascó no van votar sobre la ubicació del magatzem de residus nuclears (com sí van fer els de Vinebre).

El setè exemple mostra com la dimensió identitària i les diferències d'escala local/global formen part de la intractabilitat del conflicte. Arran de la coincidència espacial i temporal, els conflictes generats per tres projectes diferents es perceben com un mateix atac al territori i a la identitat ebreca. En la dimensió identitària, les Terres de l'Ebre es configuren com a subjecte polític institucionalitzat i com a un "nosaltres" que, des de la perifèria marginal, reclama jugar un nou paper en la història de Catalunya. Pel que fa a la identitat geogràfica, les tensions apareixen relacionades en els tres casos amb la "solidaritat": al Minitransvasament i a les centrals nuclears se suma la concentració de projectes èolics a les Terres de l'Ebre, que relacionada amb la marginalització històrica del territori pot considerar-se una injustícia ambiental que amenaça "projectes de vida" com els descrits per Zografos i Martínez-Alier (2009: 1736) en relació al turisme rural i a la dinamització cultural de la Terra Alta.

Dos exemples de les històries de vida a què es refereixen Zografos i Martínez-Alier (2009): a l'esquerra, el mas Torrenova de Vilalba dels Arcs, una de les primeres cases de pagès habilitades a Catalunya com allotjament turístic rural. Els propietaris han vist greument afectat el negoci per la instal·lació èolica vora l'establiment a causa del soroll, dels flashos i de l'impacte visual dels aerogeneradors. A la dreta, *Eòl, déu del vent*, en una escultura de la ruta de turisme cultural *Art al Ras* situada al camí entre Caseres i Batea, a la vora d'on es van construir algunes de les centrals èoliques de la Terra Alta.

Aquest exemple, el vuitè, mostra la interacció de lògiques entre els moviments socials i entre aquests i els grups ecologistes.

A l'esquerra, els cartells dels manifestants relacionen els moviments contra el transvasament i contra l'MTC: "Si el riu és vida, el cementiri és mort!". A la dreta, Greenpeace va donar suport a la PDE i a la CANC en les respectives lluites ambientals però no a la Plataforma de la Terra Alta en la defensa dels paisatges històrics de la batalla de l'Ebre: "A les Terres de l'Ebre hi ha lluites més importants que l'oposició als parcs eòlics", va dir en referència a les centrals nuclears el responsable d'energia i canvi climàtic de Greenpeace, José Luis García, en la presentació de l'informe Vent força 12 el novembre de 2002 a l'auditori de Tortosa.

D'altra banda, a les Terres de l'Ebre es manifesta també el *green on green dilemma* entre els grups ecologistes observat en altres casos: Segons Moragues i Ortiz (2010), sorprenentment, les tensions sorgeixen entre els que tenen el mateix discurs ecologista general, però una comprensió diferent del conflicte en funció de si són grups rurals o urbans. Les tensions entre grups ecologistes es manifesten en el cas eòlic: els grups d'abast internacional, estatal i nacional, com Greenpeace i Ecologistes en Acció, justifiquen la implantació eòlica des d'un punt de vista global, mentre que els grups ecologistes del territori com el Gepec, sense descuidar la visió global, se centren en els valors locals naturals, històrics, culturals i paisatgístics.

Finalment, un altre exemple de tensió entre grups ecologistes, similar al ja descrit en la descripció del cas d'estudi eòlic entre Ecologistes en Acció i la Plataforma eòlica, és el que es va produir l'octubre de 1997: les diferències sobre el Manifest per un procés ple i regulat de l'energia eòlica a Catalunya van fer que el Gepec no se sumés als actes de commemoració del Xè aniversari de l'incendi de Vandellòs I. El Gepec lamentava en un comunicat de premsa (22 d'octubre de 1999) el "trencament del consens entre Els Verds de Catalunya", la "marginació i menyspreu dels principals grups ecologistes de les comarques de Tarragona i el desprestigi públic del moviment ecologista català".

La Interacció de lògiques mediàtica i dels moviments socials es visualitza en el novè exemple.

Reporters de televisió —retransmetent en directe i, al fons, entrevistant el portaveu de la CANC—el dia en què l'Ajuntament d'Ascó va aprovar concórrer al concurs per l'MTC.

El desè i últim exemple mostra quatre publicacions que evidencien la mediatització del conflicte ambiental en la seva versió més mediacèntrica.

LO RIU
 Butlletí informatiu • Plataforma en Defensa de l'Ebre • Febrer 2002 • Núm. 9

EBRENQUES I EBRENCES, ARA TOCA!
 Tots a Deltore i Barcelona

JORNADA EUROPEA PER A LA DEFENSA DE L'EBRE I EL SEU DELTA
 Europa obri els ulls davant la grandiositat del nostre ecosistema i mostra el seu reconeixement en la lluita al PHN.

GREENPEACE DÓNA SUPORT A LA PLATAFORMA
 El "Rainbow Warrior" fondeja a La Ribera. Desparanyut d'una pescarota el pont penjant d'Ampostà.

NOMÉS COMENÇAR, EL CPIDE FA AIGÜES
 Primer, la Unió de Pagans decidí no participar en el Consori del PDE. Després, la Cambra Agrària de la Cova acordà al mateix en votació dels socis. El 4 de febrer, el Ple de l'Ajuntament de Tortosa feu el mateix. I, a més a més, en demanava la dissolució. Ara, l'Ajuntament de l'Aldea anuncia una denúncia del Consori per il·legal. Les oposes encara estan en ell, però no sembla que el CPIDE pugui sentir per al que valien el PP i CUI: comprar la voluntat dels ebrenques i ebrenques.

Ja era hora. Greenpeace fa campanya contra el PHN. Benvinguda a la nostra lluita.

Els membres de la Plataforma van omplir de gom a gom la sala d'actes de l'Ajuntament de Tortosa.

CENTRE ORTOPÈDIC MIRET + GAMUNDI
 Avda. Generalitat, 81 - Telèfon i Fax 977 51 11 98
 43900 TORTOSA

NO! CEMENTIRI NUCLEAR
 PUBLICACIÓ DE LA COORDINADORA ANTICEMENTIRI NUCLEAR DE CATALUNYA • MARÇ 2010 • 17.000 EXEMPLARS

1981 Passatge de França de Barcelona, manifestació contra la nuclearització. FOTOS: CAROL BARRERA / F

2008 Alca, manifestació contra el cementiri nuclear. FOTOS: F

PIRÈNEA 1 Història d'una imposició: 1970-80 els inicis nuclears

PIRÈNEA 2 Nuclears: sis mites i els fets que els desmenteixen

PIRÈNEA 3 Necessitem un model energètic amb futur

PIRÈNEA 4 Present i futur d'unes comarques sobreexplotades

LA SERENA
 17

2 Acord de col·laboració entre les revistes de la Terra Alta

10 Obres al carrer Major al Castell i l'església

12 "Versos" de Joaquín Antonio

13 Nou curs de la UETE a Gandesa

16 El barroc a Gandesa

18 La confraria del Riber a Gandesa

21 Les condicions econòmiques del reg

Les Terres de l'Ebre, protagonistes d'una mobilització social històrica

Sumari

Ribera

Grup Veïnal Ribera d'Ebre | Volem viure a Flix | Plataforma A.S.C.O. | Volem viure a Riba-Roja

La Veu de la Ribera
 full informatiu

Grup Veïnal Ribera d'Ebre | Volem viure a Flix | Plataforma A.S.C.O. | Volem viure a Riba-Roja

Els moviments socials de les Terres de l'Ebre han editat els seus propis mitjans de comunicació o n'han utilitzat de pròxims per difondre els seus missatges.

3.3.- Acció: Més que paraules

Després d'haver analitzat, a partir de les entrevistes i de les imatges, com la comunicació creua les lògiques que intervenen en el conflicte, completo aquest apartat de resultats i discussió amb anàlisi del llenguatge.

Segons l'aportació de Rull (2010), l'anàlisi lingüísticocognitiva mostra com tres mecanismes del català i del castellà s'han utilitzat per modificar significats (cursiva en l'original):

“a) Expressió alternativa i sinònima innòcua. Es crea una denominació descriptiva ben formada, que designa la realitat de manera clara (per tant, podria ser perfectament sinònima del terme a evitar) i, alhora, evita tota connotació negativa. És el cas de *magatzem temporal centralitzat* (de residus nuclears: això darrer no s'explicita), *captació temporal d'aigua* (en comptes de *transvasament*)....Fixem-nos que solen ser expressions llargues, més aviat descriptives, i això pot ser un indicatiu revelador que s'estan amagant connotacions negatives” (Rull, 2010: 120).

“b) Nova denominació que fa canviar l'enfocament o el marc de referència, és a dir, emprar tèrmins que s'apliquen a realitats lleugerament diferents. És el cas de *desaceleración* (per *crisis económica*), *taxa* (per *impost*), *nòdul* (per *tumor*), *nouvingut* (per *immigrant*), etc. A diferència del cas anterior, la nova denominació generalment no pot considerar-se sinònima absoluta del terme que es vol evitar, sinó que hi ha lleus diferències semàntiques” (Rull, 2010: 120).

“c) Associació amb idees negatives (és la via contrària a les altres dues). És el cas de *cementiri nuclear*, *gobierno nacionalsocialista catalán*, *chapapote*, etc. A partir d'un concepte negatiu ja existent es fa una associació d'idees (a vegades amb jocs de paraules; és el cas de *nacionalsocialista*). La connotació negativa es vincula a realitats negatives de debò (*cementiri nuclear*, *nacionalsocialista*), però altres vegades a realitats que no són *per se* negatives però que, en l'imaginari on s'expressen, s'han anat negativitzant....En els tipus *a* i *b* pot haver-hi, a més, una voluntat de positivar. És a dir, a vegades la paraula o l'expressió alternatives només intenten desactivar la negativitat (cas de *magatzem temporal centralitzat* o *desaceleración*); però a vegades van més enllà i miren de positivar el concepte (cas de *nouvingut* o auditoria de seguretat). Diguem, finalment, que en els casos analitzats no hi ha metàfores. Això no vol dir que no n'hi pugui haver, però sembla que es tendeix a crear denominacions noves sense usar aquest recurs (Rull, 2010: 121).

Més enllà d'aquesta classificació, altres factors a més del llenguatge operen com a mecanismes de distorsió i manipulació semàntica i de creació de metàfores, en la línia de l'aproximació al *framing* com a *sense making* en el conflicte ambiental. Tot seguit es comenten alguns exemples.

3.3.1.- Transvasament o transferència?

No és el mateix parlar d'un “transvasament” que referir-se a una “transferència” des de les conques “excedentàries” de l'“Espanya humida”, cap a les conques “deficitàries” de l'“Espanya seca”, per “evitar que l'aigua de l'Ebre “es perdi al mar” i per garantir “aigua per a tots”.

Segons Jiménez i Martínez-Gil (2005: 10), “la necessitat de justificar una vella llista d'embassaments i transvasaments entre conques ha generat un ‘fals discurs oficial’ (Martínez-Gil, 1997), basat en conceptes propagandístics com conques ‘deficitàries’ i

‘excedentàries, el gastat ‘interès general’ (un concepte que s’hauria de revisar per encaixar amb la sostenibilitat), la ja tradicional ‘desequilibrada condició hidrològica d’Espanya’ o la ‘solidaritat hidrològica’, molt apreciada pels polítics”.

A *La nueva cultura del agua en España* (1997), Martínez-Gil va establir els quatre principis de la NCA (la solidaritat, l’estalvi, la subsidiarietat i la participació) i els principis per una nova gestió (revisió de les institucions de l’aigua, de regadius, de l’obra pública hidràulica, de la producció hidroelèctrica i de la política ambiental en funció dels règims de cabals). L’autor ja advocava per una visió humanística del recurs a partir de la redefinició de conceptes bàsics com ara “recursos i demandes”, “usos consumptius i no consumptius”, “recursos d’aigua no convencionals” (aquífers), “la dessalinització com a recurs singular”, les conques “deficitàries” i “excedentàries”, l’“escassetat”, els “desequilibris” i la “solidaritat hidrològica” (Martínez-Gil, 1997: 47-58).

També criticava la lògica política, que no responia al canvi social i es reflectia en “les presses” en l’aprovació de la Llei d’Aigües, els “plantejaments erronis”, la falsedat del discurs, “l’obsessió transvasista”, “el gran regadiu com a coartada”, el caràcter “pseudoparticipatiu” del procés, el “menyspreu real pel valors mediambientals” i “el mite de la planificació” (Martínez-Gil, 1997: 59-65). Reclamava fer algunes “petites revolucions pendents” —la de l’aigua potable, la del comptador al camp, la de la tarifa, la de la participació, la de la inclusió del saber i la imaginació, l’educacional, la de l’aigua al servei del benestar general i de l’harmonia— i la “reforma del llenguatge hidrosocial” (Martínez-Gil, 1997: 107-110).

A Catalunya, l’episodi de màxima tensió pel que fa al “llenguatge hidrosocial” (Martínez-Gil, 1997: 107) es va viure durant la sequera de 2008: no és el mateix parlar d’un “transvasament” que proposar “un abastament temporal” per fer front a una “situació d’emergència nacional” com la sequera. Segons Rull (cursiva original):

“L’episodi de la sequera i els intents del conseller Baltasar d’evitar la paraula maleïda *transvasament* van generar reaccions dels lingüistes. A escala acadèmica i en un registre més formal, el president de la Secció Filològica de l’Institut d’Estudis Catalans, Joan Martí i Castell, va enviar una missiva al conseller estirant-li les orelles, dient que el que volien fer a la Cerdanya ja tenia nom i no era cap altre que *transvasament*” (Rull, 2010: 118).

La intervenció de l’Institut d’Estudis Catalans en la polèmica va ser considerada una “ingerència filològica” (Borràs, 2009: 38):

“Cal distingir entre un transvasament i un socors com a conceptes en la planificació de l’aigua. Un transvasament és una infraestructura per la qual permanentment passa aigua d’una conca a una altra, atès que per la conca receptora l’aigua obtinguda d’aquest transvasament esdevé font principal de subministrament, és una connexió estructural...Un socors és un ajut puntual per garantir l’abastament urbà en casos d’excepcionalitat i emergència; és una connexió conjuntural, provisional...En tot cas és una puntualització feta per aclarir bé els conceptes i per entendre per què el conseller es negava a reconèixer la paraula transvasament” (Borràs, 2009: 38).

El mateix Borràs també va puntualitzar sobre l’aigua “de boca”, agudament, “com el nom sí que fa la cosa”:

“Perquè tothom es pot preguntar, al segle XXI, què s’entén per aigua de boca? Les xarxes d’abastament urbà de Barcelona, Tarragona...distribueixen aigua potabilitzada ...l’aigua que es distribueix per aquestes xarxes és per al confort de la població i per al desenvolupament de les activitats econòmiques. I és precisament l’aigua de boca la que suposa el menor consum perquè, de fet, poca aigua bevem...Als habitatges l’aigua és més de ‘cul’, i disculpeu l’expressió, que de ‘boca’, entre altres coses perquè el consum d’aigua a les llars és per a la higiene personal. Però aquesta explicació tan lògica i evident, con tantes d’altres durant la sequera, no tenia espai als mitjans: poc sentit comú i poca objectivitat” (Borràs, 2009: 29-30).

Rull (2010: 118) cita el blog *Gazophylacium*, del blogaire Puig Malet, que recull fins a 16 denominacions —algunes ortogràficament incorrectes— utilitzades durant la sequera per diferents mitjans de comunicació per parlar del transvasament: “Trasvassament”, “traspàs d’aigua”, “captació provisional d’aigua”, “transvasament puntual”, “captació d’aigua”, “captació puntual”, “minitransvasament”, “transvassament”, “trasllat d’aigua”, “trasvasament”, “pas d’aigua”, “trasvàs de l’aigua”, “transvasament provisional”, “auxili del Segre al Llobregat”, “punxada del Segre” i “aportació temporal” (Rull, 2010: 118).

Després de la sequera i de tot el que s’ha vist sobre el conflicte de l’aigua, Martínez-Gil insistia:

“Vivim en unes societats esquizofrèniques, immersos en la mentida de la falsa sostenibilitat i d’una democràcia que no ho és tant; ens obliguen a desenvolupar-nos en un llenguatge pervers que han dissenyat expressament, ple de paraules buides perquè ens oblidem i renunciem al pensament propi, tals com desenvolupament, sostenibilitat, interès general, progrés, respecte al medi ambient, voluntat sobirana del poble, aigua de boca, insolidaritat, aigües que es perden al mar, gent que passa set, rius als que els falta aigua, etc. Vosaltres sou la veu que ressona a tot l’Estat denunciant aquesta realitat” (Martínez Gil, 2009: 60).

En l’*Homenatge al Nus* antitransvasament Martínez-Gil vincula el llenguatge al simbolisme i a les pràctiques discursives del moviment social en defensa de l’Ebre. El contrast entre el significat del nus abans i després de la lluita antitransvasament i la concreció de la Nova Cultura de l’Aigua s’observen a partir de la lectura dels següents paràgrafs:

En el primer paràgraf, Valldepérez documenta l’origen del nus a partir d’una cita d’Antonio Balada, del grup de disseny ABS:

“Una gota d’aigua és una forma molt pobra, és tan simple de forma que no té personalitat. El concepte de la lluita antitransvasament no era l’aigua, sinó l’element conductor de l’aigua, la canonada. Però aquesta calia negar-la d’alguna manera. Pensat com negar la canonada, en el moment de la investigació, vam fixar-nos en l’anunci d’un remei per al mal de gola, on hi havia una girafa amb un nus a la gola. Ens va agradar la idea i la vam traslladar al disseny sobre el qual estàvem treballant. Des d’un principi vam tenir clar que la representació havia de ser en blanc sota un fons de color ‘blau aigua’” (Valldepérez 2004: 17).

En el segon paràgraf, Martínez-Gil incorpora al nus antitransvasament altres valors al de la negació original, com en el seu moment va fer el crit “Lo riu és vida”:

“Lo riu és vida’ i ‘el Nus’ són el símbol de la vida i dels valors de la convivència respectuosa amb la naturalesa, de la dignitat, de la saviesa i del sentit comú perduts; són la materialització simbòlica d’un discurs de fondària [sic] que va més enllà del seu propi contingut hidrològic. Són el símbol de la recuperació d’una vida basada en l’afecte i la col·laboració de les persones, en la convivència en harmonia amb l’escenari de la vida i en les il·lusions col·lectives” (MARTÍNEZ GIL 2009: 53).

El salt de la protesta i la negació a la proposta i l’afirmació és evident. De fet, el mateix nom del moviment és també un indicador de la transformació experimentada, com assenyala la negreta: de la Coordinadora **Antitransvasaments** a la Plataforma en **Defensa** de l’Ebre. En el cas de l’aigua, doncs, el pas d’un missatge negatiu (“ni una gota més!”) cap a un missatge propositiu ve de lluny. El setmanari *L’Ebre* recordava en el desè aniversari de la PDE com, després de l’assemblea constituent de la plataforma, el 15 de setembre de 2000 a Tortosa:

“...naixia el crit ‘Lo riu és vida’, un lema en positiu instituït per Salvador Tarragó, d’Amics i Amigues de l’Ebre....Aquesta manifestació es repetiria cada divendres durant tot l’hivern”. (*L’Ebre*, 17-9-2010, pàg. 5).

El mateix Salvador Tarragó explicava:

“Lo riu és vida, no al transvasament! ha sigut un crit de protesta que ha tingut fortuna, entre d’altres raons, per la capacitat de sintetitzar una afirmació plenament positiva, juntament amb una negació d’un mal col·lectiu que tothom rebutjava” (*L’Ebre*, 10-9-2010, pàg 6).

Lo Nus, com a símbol de la PDE reproduït milers de vegades en diversos mitjans i formats, pot considerar-se un producte mediatitzat en la mesura que mostra una transformació en relació al conflicte de l’aigua: del moviment antitransvasament al de la Nova Cultura de l’Aigua (que incorpora més valors, i no només el ‘no’ als transvasaments).

El Nus, entre el lema “Lo riu és vida, no al transvasament”, en el mural gegant pintat a la llera de l’Ebre al seu pas per Tortosa. (Les dimensions i la ubicació del mural vinculen directament la força del missatge amb el riu. Quan l’aigua arriba al nivell de les lletres el riu porta el cabal ecològic que demanava la PDE l’any 2000).

El Nus sempre ha estat present en les manifestacions de la PDE, qualificades metafòricament pels mitjans amb termes que s’associen a l’aigua, com ara l’“onada antitransvasament”, la “marea humana”, la “riuada de gent”, la “marxa blava”, etc.

Les següents imatges mostren com el Nus es manifesta de formes diverses:

El 9 de setembre de 2001, el Nus amb la pancarta del lema “Per una Nova Cultura de l’Aigua” a Brussel·les. Al costat, la inauguració del Monument al Nus, situat a l’Eix de l’Ebre, el 16 de desembre de 2007.

Al Mercat Municipal de Tortosa, el 5 d’abril de 2008, activistes antitransvassament reparteixen informació i marxantatge amb el Nus abans de l’Assemblea de la PDE del 19 d’abril de 2008. A la dreta, nus humà format per estudiants de l’IES de Deltebre (15 de maig de 2008).

El Nus creua Lo Passador a la manifestació de Sant Jaume d’Enveja i Deltebre (30 de març de 2014). El mateix nus, un any després en la 13ª assemblea de la PDE a l’auditori de Tortosa (18-4-2015).

FOTOS: EL PUNT

D'esquerra a dreta i de dalt a baix, *Lo Nus de sal* en quatre imatges d'El Punt en dates i escenaris simbòlics: 1) Montse Castellà i Àngel Aznar el dibuixen davant del Parlament de Catalunya el 8 de març de 2001; 2) davant de la seu del Departament de Medi Ambient de la Generalitat a Barcelona (16 de juny de 2001); 3) a Amposta, en la inauguració de la seu de la delegació de Medi Ambient a les Terres de l'Ebre (23 de maig de 2002) i, finalment, 4) nus blau sobre una catifa de sal davant del Consorci d'Aigües de Tarragona per protestar contra l'enviament d'aigua a Barcelona durant la sequera (15-5-2008).

A més de “Lo riu és vida”, altres lemes carregats de simbolisme que han positivitzat el moviment social antitransvasament i per una Nova Cultura de l'Aigua han estat “Som la sal de la terra i no una terra de sal” (amb *Lo Nus de sal* dibuixat a terra per representar la salinització del Delta) i “Primer la sang que l'aigua” (utilitzat pels manifestants de la PDE en les concentracions per donar sang).

La participació en les manifestacions del grup ebrenc de música tradicional Quico el Cèlio, el Noi i el Mut de Ferreries (Premi Nacional de Cultura 2015), també ha popularitzat lluita antitransvasament. A la imatge, *Los Quicos* a la Cibeles, en la manifestació de 2001 a Madrid. FOTO: JOAN PANISELLO.

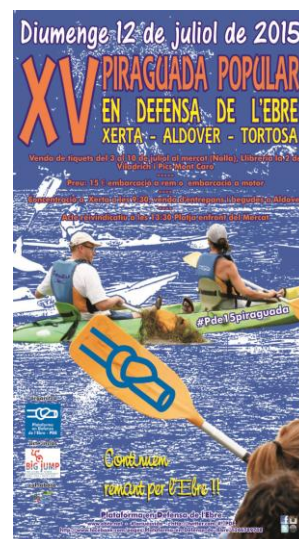
Altres pràctiques organitzatives i simbòliques es mostren en les següents imatges:

Votació en una assemblea de la PDE. El vot favorable s'indica amb una cartolina blava i el vot contrari amb una cartolina roja. Imatge d'El Punt del 25 de novembre de 2000.

Pedro Arrojo (al centre) comparteix el premi Goldman amb la PDE a Tortosa. A la dreta, Manolo Tomàs intervé a la Comissió de Peticions del Parlament Europeu el 9 de juliol de 2013. La internacionalització de la lluita antitransvasament ha estat una constant des dels inicis del moviment. FOTOS: JOAN PANISELLO / EL PUNT.

Els manifestants creuen l'Ebre per Lo Passador en aquesta imatge d'El Punt del 30 de març de 2014. Al costat, cartell de l'última piraguada organitzada per la PDE.

3.3.2.- Magatzem Temporal Centralitzat o cementiri nuclear?

En el seu anàlisi sobre política i manipulació del llenguatge, Rull (2010) es refereix al cas nuclear com segueix (cursiva original):

“Fixem-nos quines paraules s’empren per a designar aquesta instal·lació. El Govern espanyol parla de *magatzem temporal centralitzat*, i no sol dir de què. I no és pas casualitat, ja que el *què és residus nuclears*. Si no es diu què s’hi desa és com si s’amagués: de fet, en un *magatzem temporal centralitzat* sense més s’hi podrien guardar tomacons sobre canyissos (per dir alguna cosa). En definitiva, tal denominació sembla innòcua. En canvi, els opositors en diuen *cementiri nuclear*. El mot *cementiri* té unes connotacions negatives clares (es lliga amb la mort). Per tant, també juguen a posar sobre la taula la paraula o l’expressió que millor s’adequa als seus interessos perquè més bé representa el que volen expressar.” (Rull, 2010: 113).

L’OCDE (2010a) esmenta valors positius (inversió econòmica i recerca científica) i negatius (proliferació, risc, hipoteca per a les futures generacions) en referència als residus radioactius. En l’anglès de la “cultura nuclear”, sovint termes que no són sinònims s’utilitzen per referir-se al mateix concepte, per tal d’introduir associacions positives en el debat: Per exemple, “spent fuel” (suggereix possibilitats de reutilització) per “nuclear waste”; “storage” (de “store”, que implica “to keep, set aside, or accumulate for future use”) en lloc de “disposal” (“the act or means of getting rid of something”); i “incentives” en lloc de “compensation” (“an additional payment and a motivating influence rather than reparation for loss”)⁴²⁶. Òbviament, tampoc és el mateix parlar d’una “emissió accidental de partícules” que d’una “fuita radioactiva”.

Costa i Baños (2010:144) aprofundeixen en l’anàlisi sobre el significat des d’una perspectiva sociològica i ideològica: “El problema més cridaner dels residus radioactius, que és el seu caràcter (de fet) *etern*, va ser en el seu dia (1987) pres com a referència principal per enunciar el famós *desenvolupament sostenible*”.

Aquests autors assenyalen que “el rebuig als residus radioactius es construeix, efectivament, a partir d’aquest aspecte, el del *perill permanent*, un dels més criticats en el cicle nuclear i que qüestiona radicalment una tecnologia que, per la seva reconducció apressurada i inconsiderada des del militar al civil, va deixar en evidència uns ‘serrells’ que res ni ningú semblen capaços d’eliminar” (Costa i Baños, 2010: 146). I afegeixen, reblant el clau:

“La tecnologia de l’MTC resulta així en gran mesura falsificadora, el que es posa en evidència quan la promoció oficial vol donar-li categoria de ‘solució al problema dels residus radioactius’. Perquè, què és el que de debò soluciona l’MTC? Doncs, ben poca cosa, ja que una instal·lació-dispositiu d’aquest tipus no és més que un magatzem de dipòsit i espera que suposa una millora aparent respecte de la situació en què aquests residus estan, a les piscines i magatzems individuals provisionals de cada central productora, però en absolut en relació amb el problema objectiu, els residus radioactius, als quals no es pot neutralitzar, és a dir, eliminar o reduir la seva activitat letal amb la tecnologia actualment disponible, ni tampoc és possible ‘accelerar’ el seu període de desintegració: cal esperar, *in aeternum*, al fet que es compleixin, al seu temps, les lleis d’una naturalesa violentada....segueix imposant-se la *ideologia de la solució*....(I afegim una nota que supera l’anècdota i il·lustra aquest esforç de mixtificació: el sector elèctric i, darrera els seus passos, els mitjans oficials, tracten d’eliminar dels textos l’ús del concepte de ‘residus radioactius d’alta activitat’ per a imposar el molt més tranquil·litzador de ‘combustible nuclear gastat’)” (Costa i Baños, 2010: 146-147).

⁴²⁶ Definicions en anglès del diccionari Collins.

El “Centro Tecnológico Asociado” a l’MTC, en realitat un reactor nuclear experimental, és un altre eufemisme identificat en el cas d’estudi.

D'altra banda, els últims intents de l’Ajuntament de Vandellòs, l’any 2008, per canviar el nom de la nuclear i desvincular-lo del topònim municipal són un altre exemple de l’impacte negatiu que poden tenir els noms i les paraules.⁴²⁷ La campanya d’Endesa de novembre de 2010, quan per primer cop a l’Estat espanyol una central nuclear (Vandellòs II) va aparèixer en un anunci de televisió i a la premsa, en tanques publicitàries i a internet, lluita contra l’estigma nuclear amb el missatge central que “les renovables i l’àtom han de complementar-se”.⁴²⁸

El valor diferent que el sector nuclear, els mitjans de comunicació i els tribunals atorguen a la informació pública, com s’ha vist en el cas de la publicació de les actes d’inspecció del CSN (JUR/2008/173166), evidencia també les distàncies entre actors en la construcció de significats sobre la intractabilitat del conflicte ambiental.

Alguns dels referents dels inicis de l’ecologisme polític a Catalunya i a l’Estat espanyol vinculats al moviment dels setanta i vuitanta del segle passat contra les centrals nuclears es van retrobar coincidint amb el moviment antinuclear de principis del S. XXI contra els residus produïts per les mateixes centrals. En la fotografia de grup, —presa el 2008 a Móra d’Ebre en la presentació del llibre *La primera dècada de lluita antinuclear a Catalunya (1970-1980)*, de Xavier Garcia—, d’esquerra a dreta: Pere Muñoz, Santiago Vilanova, Xavier Garcia, Pedro Costa i Antoni Lloret (drets), i Mario Gavíria, Ramon Ribes, Joan Rebull i Andreu Carranza,. Al costat, el mateix Carranza en els parlaments de la manifestació de Móra d’Ebre (7 de març de 2010).

⁴²⁷ SANS, S. (2008). Vandellòs vol canviar el nom a la nuclear per a millorar la imatge del poble”. *La Vanguardia*, 17-9-2008, pàg. 28.

⁴²⁸ CABRÉ, J. (2010). “Un anunci sense tabús”. *Diari de Tarragona*, 16-11-2010, pàg. 14.

La càrrega simbòlica dels residus radioactius es visualitza gràficament en el model de l'MTC triat a l'Estat espanyol, que copia el model holandès Habog, modular i ampliable a les necessitats de cada país.⁴²⁹ Salvar les distàncies entre la instal·lació i la comunitat és possible quan el debat es construeix des de la comunicació bidireccional i inclou aspectes psicològics (la porta és oberta, no hi ha guarda a l'entrada, s'organitzen visites guiades) i ítems emocionals com la bellesa, segons Henri Codée, director general de COVRA.⁴³⁰

William Verstraeten va conceptualitzar artísticament l'Habog amb "Metamorphosis", una intervenció que transforma l'edifici en "una obra d'art", en "una declaració per ell mateix". És de color taronja "perquè explica la transició entre el perillós (vermell) i el segur (verd)". Per relacionar-lo amb l'activitat que es realitza a l'interior, en les parets exteriors hi ha pintades tres fórmules —la d'Einstein (expressada en les formes $E=mc^2$ i $m=E/c^2$) i la de Planck ($E= h\nu$)—, que representen "la metamorfosi de la massa a l'energia".

A la imatge superior, l'edifici en una imatge presa el 2007. A sota, recreació virtual del canvi de color que experimentarà la instal·lació nuclear, que serà repintada amb el pas del temps (l'any 2063 i l'any 2103) a mesura que es redueixi la calor emesa pels residus radioactius.

⁴²⁹ HABOG és l'acrònim d'Hoogradioactief Afval Benhandelings-en OpslagGebow (edifici de tractament i emmagatzematge de residus radioactius d'alta activitat).

⁴³⁰ COVRA (Centrale Organisatie Voor Radioactief Afval), és l'agència que gestiona l'HABOG.

A l'interior de l'Habog es mostra un paisatge holandès fruit de cinc-cents anys d'interacció entre l'activitat humana i la natura.

La composició fotogràfica representa l'escala temporal i el decaïment de l'activitat radioactiva dels residus a través de diferents colors. Les imatges estan situades segons indica el *fengshui*, de manera que s'introdueix un concepte d'energia totalment diferent al d'Einstein i Planck: "El món científic estrictament racional i el món artístic emocional s'han convertit en un" a l'Habog, un edifici que "es comunica amb la comunitat".⁴³¹

3.3.3.- Molins de vent o turbines eòliques?

En l'estudi *Impacte econòmic de les centrals eòliques en els pressupostos municipals de Catalunya*, Saladié (2014) identifica els arguments de les parts implicades en el conflicte eòlic i els discursos de les administracions públiques i de les empreses promotores de centrals eòliques a partir de la planificació, la legislació, notes de premsa, estudis econòmics i altres fonts documentals.

Destaca, quant als arguments, que "les empreses promotores i una bona part de les institucions públiques (ajuntaments, Generalitat de Catalunya...) s'han mostrat a favor del procés d'implantació de centrals eòliques a partir d'una sèrie d'arguments, molts d'ells compartits pels qui estan en contra del procés, que intenten positivitzar el model emprat per al desplegament eòlic. D'una banda posen en relleu que es tracta d'una tecnologia no contaminant que contribueix a la disminució de les emissions de contaminants a l'atmosfera, al mateix temps que es redueix la dependència energètica exterior. D'altra banda, i sobretot per a una part important dels ajuntaments implicats, s'ha argumentat que les centrals eòliques podien representar una oportunitat per contribuir al desenvolupament econòmic dels respectius municipis i per fixar població al territori atenent a les expectatives laborals que es prometen per part dels promotors" (Saladié 2014: 22-23).

En referència als discursos, Saladié se centra en els beneficis econòmics i laborals que, segons les administracions públiques i les empreses promotores, aporten les instal·lacions eòliques a escala local. Consta poca concreció i vaguetat en el discurs de la Generalitat en contrast amb el discurs explícit dels promotors i conclou que "hi ha clares diferències entre els potencials beneficis econòmics que els promotors estableixen

⁴³¹ Codée, H. : "Safe is beautiful" (<http://newmdb.iaea.org/GetLibraryFile.aspx?RRoomID=236>)

en les primeres publicacions, clarament superiors, respecte a les darreres publicacions, que estableixen quantitats inferiors Fent una mitjana de les diverses publicacions, els beneficis que, segons els promotors, l'energia eòlica representaria a escala local, estarien sobre els 4.44 €/any/MW instal·lat (i representarien aproximadament un 3,35% de la facturació de les empreses)” (Saladié 2014: 98).

Pel que fa les plataformes eòliques, constata que han anat ampliant els arguments que es limitaven inicialment a l'eòlica amb altres arguments sobre el model energètic, com ara que el desplegament de renovables no comportava el tancament de les nuclears, la massificació de centrals eòliques en comarques pobres allunyades dels punts de consum, les pèrdues d'energia en el transport, i el fet que “el procés d'implantació de centrals eòliques estava controlat per unes poques empreses que exercien un domini sobre els territoris que es considerava abusi, deixant només un petit percentatge dels beneficis” (Saladié 2014: 24).

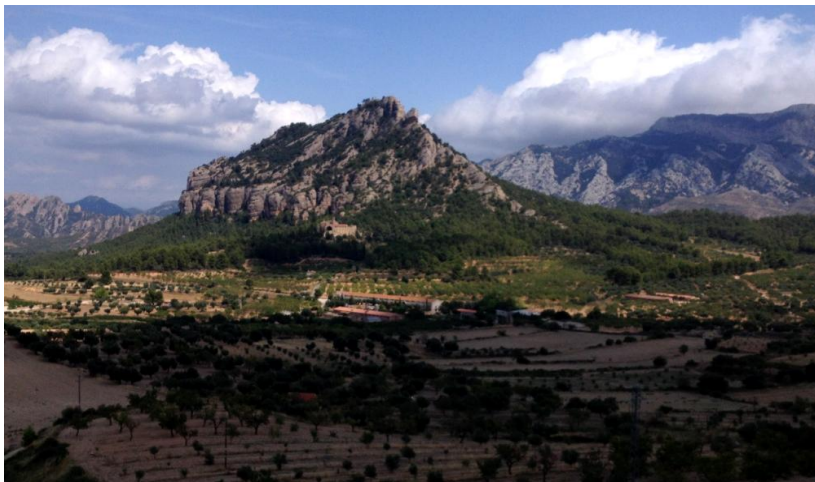
A més dels arguments i dels discursos, el *framing* i la creació de significats al voltant de motius d'intractabilitat del conflicte han intervingut també en el cas eòlic. A les Terres de l'Ebre en general el paisatge està definit pel riu i, a la Terra Alta en particular, per uns valors locals històrics i artístics de dimensió global: els vinculats a la Cultura de la Pau i els trets cubistes plasmats per Picasso en nombrosos quadres.

Una de les meses del Congrés Internacional d'Història “La Batalla de l'Ebre”, organitzat el 2008 per commemorar el 70è aniversari del conflicte. A la dreta, restes òssies de la Batalla de l'Ebre aparegudes durant la construcció de centrals eòliques en una imatge difosa per la Plataforma en Defensa de la Terra Alta.

A l'esquerra, un aerogenerador a Cuatre Camins (Vilalba dels Arcs), punt on es va lliurar un ferotge combat durant la Batalla de l'Ebre. A la dreta, homenatge als combatents de la lleva del biberó a la cota 705 de Pàndols, serralada que es va preservar del desplegament eòlic.

A l'esquerra, la muntanya de Santa Bàrbara; a la dreta, reproducció de *Dona nua sobre fons de muntanyes* (1909). “Els tres temes pictòrics principals de la segona estada de Picasso a Horta són: Horta, Fernande i, sobretot, la muntanya de Santa Bàrbara. “La muntanya té un tractament sistemàtic, gairebé obsessiu. Primer sembla la muntanya de Sainte Victoire pintada el 1904 pel seu admirat Cézanne, però amb formes cubistes. De seguida, però, la muntanya va adoptant la forma del rostre i del cos de Fernande. També a l'inrevés, Fernande s'assembla cada cop més a la muntanya de Santa Bàrbara, fins que en les darreres versions és difícil diferenciar els plecs del cabell i de la roba dels replècs de les roques de la muntanya. Picasso fusiona els seus dos grans amors: la seva companya i el paisatge d'Horta” (text de l'exposició *G+G. Dos genis, dos pobles* —sobre la relació de Picasso amb Horta i de Joan Miró amb Mont-roig del Camp— instal·lada els mesos de juliol i agost de 2007 al convent de Sant Salvador d'Horta).

L'ús de metàfores en relació a la contaminació lumínica que generen les centrals eòliques ha estat documentat en entorns on el paisatge es relaciona amb la força espiritual (Woods, 2003). Aquest 2015 Territori i Sostenibilitat ha instat els promotors eòlics a canviar les balises nocturnes.⁴³²

⁴³² http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/delegacio-les-terres-lebre/notapremsavw/286810/ca/territori-i-sostenibilitat-insta-els-promotors-parcs-eolics-canviar-balises-nocturnes.do.

En aquest context, doncs, no és el mateix referir-se als “parcs eòlics” que als “aerogeneradors” o a les “turbines” de les “centrals eòliques”. En aquesta línia es pronunciava fa quinze anys l’advocat del Gepec en un article d’opinió:

“Per què s’anomenen centrals eòliques i no parcs eòlics? Per la senzilla raó que no té cap connotació lúdica, sinó que, com les centrals tèrmiques, nuclears, solars i hidroelèctriques, tenen com a finalitat la producció d’energia elèctrica. I és que es tracta d’una gran instal·lació industrial i com a tal s’ha de veure en quin lloc s’ubica”⁴³³

En el mateix sentit es pronuncia Presas:

“Pel que fa a la terminologia, he considerat més rigorós parlar de centrals eòliques i no de parcs eòlics ja que el concepte de central defineix clarament la funció de producció d’electricitat que tenen aquestes instal·lacions, mentre que el concepte de parc no deixa de ser un eufemisme que segons com s’utilitzi, i degut a les connotacions positives que l’acompanyen, pot tenir una voluntat legitimadora que he preferit evitar” (Presas, 2014: 4).

I també Saladié:

“En aquest estudi s’utilitza el terme central eòlica, tal com el defineix el Diccionari de la Llengua Catalana de l’Institut d’Estudis Catalans: ‘Conjunt d’instal·lacions, de màquines, d’aparells, etc., destinats a produir energia elèctrica a partir d’una altra forma d’energia. Central eòlica. Central nuclear. Central tèrmica’” (Saladié, 2015: 17).

Ho afirma en l’estudi *Impacte econòmic de les centrals eòliques en els pressupostos municipals de Catalunya. Estudi comparatiu*, editat per l’Associació de Municipis Eòlics de Catalunya (AMEC). La creació d’aquesta agrupació municipalista indica un canvi important pel que fa a la relació entre els ajuntaments i els promotors eòlics i la voluntat de convertir-se en interlocutora dels pobles eòlics davant les empreses del sector, amb les que fins ara s’ha negociat individualment les compensacions.⁴³⁴

Saladié afegeix que “la marginalitat/perifèria/invisibilitat d’alguns territoris respecte els centres, generalment acompanyada d’una absència de planificació territorial i especialment de projectes de futur propis de cadascun d’aquests territoris marginals, expliquen en bona mesura els processos d’implantació de centrals de producció d’energia elèctrica”. El geògraf recorre a l’aproximació centre-perifèria per defensar que les comarques eòliques haurien de “canviar les relacions de poder un cop constatada la posició de domini de les empreses eòliques vers el territori, a qui se’ls ofereix una part molt reduïda dels beneficis quan són els que aporten dos dels recursos bàsics sobre els quals se sustenta aquest tipus d’energia/negoci (el vent i la terra). L’estratègia, doncs, hauria de passar per fer-se visibles i sortir de la marginalitat/perifèria, millorant els ingressos de les centrals eòliques en el seu terme municipal” (Saladié 2014: 99-101).

La transformació del missatge, des de la negació a l’afirmació, ha estat un tret compartit per les tres plataformes, que han reaccionat conjuntament contra les acusacions d’estendre la cultura del ‘no’. Del “No tants molins de vent, no al transvasament” es va passar a l’“eòlica sí, però no així” i, tant les plataformes eòliques com la CANC, van ampliar l’abast del seu discurs local, ni que fos indirectament, al camp energètic en general.

⁴³³ CALDUCH, A. (2000). “Mitologia i centrals eòliques”. Diari de Tarragona, 15-1-2000, pàg. 5.

⁴³⁴ No obstant, l’AMEC no s’escapa de la lògica política, com s’evidencia en els pròlegs al treball del president de l’entitat i alcalde de la Granadella, Carlos Gibert, i de l’alcalde de Gandesa, Carles Luz.

3.3.4.- d'EbreBiosfera a Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre

Les paraules següents posen de manifest que la Reserva de la Biosfera no s'ha escapat de la instrumentalització del llenguatge i de la discussió semàntica sobre el terme “reserva”, com ha passat en altres reserves de la biosfera d'arreu del món:

“S'ha volgut apostar per ‘Reserva de la Biosfera’ de les Terres de l'Ebre no tant pel tema ‘Reserva’ sinó perquè tothom volia, els que ara tenen responsabilitats, volien que es visualitzés més ‘Terres de l'Ebre’. En canvi EbreBiosfera sí que tenia l'avantatge que la ‘Reserva’ no sortia tant però en canvi ‘Terres de l'Ebre’ tampoc sortia, perquè l'Ebre és molt llarg, no? (Josep Aragonès).

De fet, per evitar les connotacions negatives del terme “reserva”, el Grup Estratègic MaB proposa utilitzar-lo només per referir-se a les zones nucli. Per a la resta de la reserva es proposa utilitzar “regió de la biosfera”, que té connotacions positives d'identitat regional.

Pel que fa a EbreBiosfera, el terme va ser concebut com una marca, durant el “moment candidatura”, per evitar l'ús del terme “reserva”, que creava moltes reticències entre alguns sectors empresarials del territori. També es va crear la marca EbreBiosfera, pensant en els mitjans de comunicació, per salvar la dificultat d'encabir “Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre” en els titulars de premsa i en els “càirons”. Va ser el Grup ABS Serveis de Comunicació SL —el mateix que anys enrere havia dissenyat el nus antitransvasament—, qui va seleccionar la tipografia i va fer l'estudi cromàtic de la marca, amb la corresponent solució en blanc i negre inclosa per a les aplicacions en targetes, carpetes, sobres i paper.

3.4.- Noves cultures ambientals

La gestió de l'aigua és un assumpte de "control" del recurs, objecte per tant de contestació política. Els models de gestió de l'aigua estan directament relacionats amb les dinàmiques d'acumulació (relacions econòmiques), regulació (relacions sociopolítiques) i ambientals (dinàmiques dels sistemes ecològics). Així, la gestió de l'aigua com a objecte d'estudi es refereix a "un objecte heterogeni" que inclou aigua, tecnologia, gent, institucions i relacions socials, a més d'un paisatge físic (Mollinga, 2008). Les lògiques mediàtica, política, legal i dels moviments socials intervenen en aquesta gestió, més enllà del nexa aigua-energia (Scott et. al., 2011) entès com una relació de $m^3\text{-kW/h}$.⁴³⁵

La recuperació de la identitat territorial al voltant del riu ha estat una de les majors aportacions de la PDE. Les massives mobilitzacions contra el PHN i per una nova cultura de l'aigua van promoure una reconstrucció social de l'Ebre a partir d'antics símbols i de noves icones que combinen mirades retrospectives al riu amb postulats teòrics de base científica i ambiental (Boquera, 2009).

Boquera resumeix els canvis en "la relació de la població local amb el riu" i "les profundes transformacions al llarg del segle XX, cosa que, inevitablement, ha influït en la percepció i significació que aquesta població anava donant a l'Ebre": de l'aprofitament d'abans a la revaloració d'ara, passant pels temps en què se li va girar l'esquena.

L'Ebre era a principis del segle passat "via de comunicació, font de matèries primeres, d'energia hidràulica, d'aigua per a reg i consum domèstic i, fins i tot, escenari de celebracions i actes lúdics". Així, un mateix espai era compartit per gent i col·lectius que, de vegades, tenien interessos contraposats, com ara regants, llagutgers, raiers, pescadors, guàrdies dels canals... "Aquesta intensa vida al voltant del riu per força havia de generar una rica sociabilitat i convertir l'Ebre en un dels principals llocs on es desenvolupaven les relacions personals".

L'arribada del ferrocarril, la construcció dels embassaments de Riba-roja d'Ebre i de Mequinensa, la decadència de la navegació fluvial, l'arribada de l'aigua corrent a les cases... van ser "tota una sèrie de factors que culminen cap allà a la dècada dels 60 del segle XX", que "releguen l'Ebre a l'oblit". Aleshores tot fa cap al riu: deixalles domèstiques, vessaments industrials, andròmines de tot tipus el converteixen en un abocador més. "Durant vint o trenta anys els riberencs viuen d'esquena al riu", seguint una dinàmica que "porta aparellada també una desvalorització i un menyspreu de l'Ebre basats en el sorgiment de la consciència de contaminació i de deteriorament del medi".

Al contrari que ara, amb el riu convertit en un element identitari, un tòtem que cal protegir pels seus valors ambientals, paisatgístics, turístics, patrimonials... És la Nova Cultura de l'Aigua que fusiona "els postulats teòrics, de caire ecologista", amb "antigues idees sobre el paper del riu Ebre, el que dona lloc a una nova construcció social de l'Ebre", convertit així en un símbol que "recupera la seva centralitat". Segons Boquera:

⁴³⁵ A l'Estat espanyol, el 5,8% del consum total d'energia correspon a usos relacionats amb l'aigua, mentre que el 25% d'extraccions d'aigua s'usen per produir energia (Hardy et al., 2012). En el cas del CAT, la factura anual en electricitat per bombament d'aigua és de cinc milions d'euros, segons GIRALT, E. (2014). "Aigua elèctrica. Pla pioner per reduir l'enorme cost energètic del minitransvasament a Tarragona". La Vanguardia, 10-11-2014, pàg. 5.

“El resultat ha estat una mirada més respectuosa sobre el riu per part dels autòctons, que ara, gràcies al discurs ecologista i científic, és percebut com una riquesa que cal preservar i transmetre a les generacions futures. Els coneixements directes del medi, procedents de la interacció i de la transmissió oral, van ser substituïts pels que procedeixen d’una representació més àmplia i fonamentada en textos científics, ja que el context ecologista global actual afavoreix aquest tipus de concepció del riu. Si per als avantpassats el riu constituïa un *modus vivendi*, per als ebrenca actuals el riu no és un recurs per a explotar sinó per a conservar. Es tracta, en certa manera, de compaginar el ritme del S. XXI amb el fet de mantenir allò que és considerat tradicional i definidor d’una identitat local en front a un món global” (Boquera, 2009: 166).

Atès que un riu és, a més d’un accident natural, patrimoni fluvial, la seva gestió inclou també elements morals (Jiménez, 2005) que superen el discurs tècnic i l’àmbit de les ciències naturals. A més d’haver contribuït a la recuperació identitària, la PDE ha desenvolupat i divulgat els principis de la Nova Cultura de l’Aigua, que inclouen elements de la justícia ambiental i de la justícia ecològica.

La Nova Cultura de l’Aigua

La Nova Cultura de l’Aigua es defineix nominalment, per oposició, a la vella concepció regeneracionista de l’aigua. Concep l’aigua com un recurs que cal protegir i no com un bé comercial, aborda la gestió des de l’oferta i no des de la demanda, s’anticipa al canvi de paradigma de la Directiva Marc d’Aigües i va més enllà; La Directiva no té en compte el significat cultural dels usos de l’aigua (Mairal, 2005) mentre que, en canvi:

“La Nova Cultura de l’Aigua és un moviment social i científic que, assumint la percepció ecosistèmica de la Directiva Marc d’Aigües, també considera les relacions de l’aigua amb la faceta humana espiritual, proposant per tant una certa ètica de l’aigua. La Nova Cultura de l’Aigua es posiciona en una percepció ‘holística’ de l’aigua (Jiménez i Martínez-Gil, 2005: 1).

Aquest *reframing* ha estat promogut per la interacció dels moviments socials i la comunitat científica (Sempere et al., 2005). En la lògica política, el que és rellevant en la pràctica, pel que fa a la sostenibilitat, és que les administracions públiques n’han assumit alguns principis com a propis i els han implementat en el territori, on s’han traduït en pràctiques de depuració, reutilització, eficiència, estalvi, etc. Aquests principis, implementats a les Terres de l’Ebre, poden ser d’aplicació en altres reserves de la biosfera.

Aquestes pràctiques són el resultat tangible de l’aplicació de la Nova Cultura de l’Aigua en la seva versió més limitada i pròxima al desenvolupament sostenible. La Nova Cultura de l’Aigua, però, va més enllà del desenvolupament sostenible: planteja els rius com a espais per a la “fluviofelicitat” davant del “fluviopoder” i del “fluvionegoci” (Martínez-Gil, 2010). Segons Arrojo:

“Afrontem el repte, en definitiva, de fer les paus amb els nostres rius i de garantir els drets humans i ciutadans per a tots, particularment per als més febles. L’avenç d’una nova cultura de l’aigua, bada en la vella saviesa de les cultures ancestrals, l’assumpció de principis ètics d’equitat i sostenibilitat, el desenvolupament de nous models de gestió pública i participativa i l’ús prudent i raonable de les noves tecnologies disponibles obren avui perspectives esperançadores a l’empara dels moviments socials” (Arrojo, 2009: 286-287).

La versió més profunda de la Nova Cultura de l'Aigua té implicacions especialment en la lògica legal, com s'exposa més endavant en relació a la justícia ecològica.

La Nova Cultura de l'Energia

Tot i que l'objectiu principal de la CANC i de les plataformes eòliques ha estat evitar la concentració de residus nuclears a Catalunya i d'instal·lacions eòliques a les Terres de l'Ebre, la relació d'ambdós conflictes amb l'energia ha reforçat els plantejaments que qüestionen el model energètic i repton l'*statu quo*, reclamant una revisió del paper de les diferents fonts d'energia en el mix energètic; una descentralització de la generació elèctrica per evitar l'impacte que causen el transport i la distribució quan la generació és lluny dels centres de consum; un aixecament de les limitacions a l'autoproducció; un canvi en el sistema de fixació de preus de l'electricitat i altres transformacions estructurals del sector energètic i elèctric.

L'OCDE (2002) considera que l'energia nuclear s'ajusta als objectius del desenvolupament sostenible perquè amplia la base de recursos per a la producció elèctrica, emet poc CO₂ i ofereix solucions tècniques per emmagatzemar els residus de manera que passin a les generacions futures en les millors condicions que permetin els coneixements de cada moment.

“La inclusió de l'opció nuclear en l'espectre d'eines per abordar la qüestió del canvi climàtic és conseqüent amb el principi de precaució i amb els objectius de desenvolupament sostenible” (OCDE, 2002: 6).

El sector nuclear utilitza aquests arguments per a promoure l'energia nuclear com a font renovable, que té cabuda en altres reserves de la biosfera declarades abans dels fets de Fukushima.

La nova cultura per la sostenibilitat i la justícia ambiental a la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre

La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre exemplifica el canvi d'un discurs negatiu, victimista i resignat a un discurs propositiu, un *reframing* del conflicte cap al consens. Certament, la confirmació de la hipòtesi no significa que les diferències entre els actors en disputa s'hagin resolt, però hi ha nous punts per a l'acord.

Per exemple, la Reserva de la Biosfera preveu posar en marxa un Pla Estratègic de l'energia de les Terres de l'Ebre. En l'apartat “Nova Cultura de l'Energia”, estableix que aquest pla s'inspirarà en els models *smart grid*:

“Aquests models aposten de forma clara per transitar progressivament del model de producció energètica centralitzada a un de producció energètica distribuïda...per crear un sistema en xarxa, on cada node és emissor i receptor, productor i consumidor” (RBTE, 2012: 307).

La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre es presenta com un espai de transició on assajar una Nova Cultura de l'Energia que mostra analogies amb la Nova Cultura de l'Aigua. Per exemple, davant d'una legislació que privilegia les grans companyies elèctriques, nous tipus d'organització dels moviments socials s'obren pas en forma de cooperatives de *prosumers* que generen i comercialitzen energia verda, com la cooperativa Som Energia.

També les administracions i les empreses estan assumint aquest *reframing* —forçades per les pressions dels moviments socials davant sonats escàndols de portes giratòries— a nivell estatal (la campanya #OligopolyOFF de la Plataforma per un Nou Model Energètic) i nacional (amb resultats parcials com l'acord contra la pobresa energètica a Catalunya). Alhora, altres actors del conflicte també s'han organitzat a nivell local i nacional, com ara EolicCat, l'Associació de Municipis Eòlics de Catalunya, la Mesa d'Alcaldes de l'Energia de Catalunya, el Club del Pacte d'Alcaldes de Catalunya, etc.

En la comunitat de comunicació de risc (Gonzalo i Farré, 2011) que formen les Terres de l'Ebre i, per extensió, la reserva de la biosfera, els tres casos analitzats s'han de considerar a la llum de les polítiques de promoció de les fonts d'energia renovables per mitigar les emissions que causen l'escalfament global i per reduir la dependència energètica. El canvi climàtic és l'amenaça que unifica els tres conflictes: l'augment del nivell del mar a causa de l'escalfament global amenaça el Delta de l'Ebre, que ja pateix els efectes de la regressió, la subsidència i la salinització; l'energia nuclear genera estigma (Gregory et al., 1995, Gregory i Satterfield, 2002) i es percep com a perillosa, tot i que des de fa anys el sector nuclear intenta millorar la seva imatge amb l'argument que l'energia nuclear contribueix a lluitar contra el canvi climàtic (OCDE 2002); finalment, encara que els riscos de l'energia eòlica són locals comparats amb els beneficis globals, les plataformes tracten de preservar els paisatges més emblemàtics per evitar danys locals provocats per una causa global (reduir les emissions que provoquen l'efecte hivernacle).

Les noves cultures que apareixen en el conflicte ambiental (de l'aigua, de l'energia, del territori, del paisatge, de la pau) convergeixen, a la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre, en un nou espai per a una nova cultura per a la sostenibilitat i la justícia ambiental.

La justícia ecològica, però, com en el cas de la versió més profunda de la Nova Cultura de l'Aigua, sembla quedar al marge d'aquest *reframing*.

4.- CONCLUSIONS

L'estudi holístic del conflicte ambiental requereix tractar conceptes relatius a diferents ciències socials creuades transversalment per la comunicació. La comunicació no és només una eina per resoldre conflictes ambientals utilitzada en processos de mediació en la seva vessant instrumental, sinó que és un element constitutiu del conflicte mateix.

La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre no només haurà de gestionar els espais de la reserva, sinó també gestionar la comunicació ambiental i comunicar la gestió del conflicte. En un entorn complex, incert i mediatitzat, el paper de la recerca en comunicació sobre el conflicte ambiental pot ser útil per als responsables polítics i gestors de la reserva, especialment en aquests moments inicials de consolidació i tenint en compte que no es renuncia a incorporar a la reserva de la biosfera, en un futur, la zona exclosa de la Ribera d'Ebre.

En la línia proposada per Hansen (2011), en aquesta tesi m'he interrogat sobre com la construcció i visualització de significats privilegien punts de vista ideològics i particulars davant altres opinions i sobre com interactuen els actors en conflicte, entre ells i amb els mitjans, per tal d'imposar les seves definicions, aconseguir legitimitat i invocar a l'acció col·lectiva en l'esfera pública i mediàtica.

També he connectar el *framing* amb l'estudi de les lògiques de diferents actors institucionals en conflicte (els mitjans, la política, la llei i els moviments socials) per veure fins a quin punt incorporen els *frames* en els seus processos discursius i de creació de significat i participen de la comunicació pública mediatitzada sobre el medi ambient. En aquest sentit resumeixo tres aportacions d'aquesta tesi a partir dels diferents reptes abordats en relació al conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre sobre:

- El marc teòric de la mediatització.
- Els marcs conceptuals de l'ecologia política i de la cultura dels drets en la societat del risc.
- La matriu d'anàlisi com a proposta metodològica.

D'acord amb aquest plantejament, les aportacions d'aquesta tesi són les següents:

Sobre la mediatització

En aquesta tesi he identificat i definit les lògiques i els *frames* en joc en el conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre, i la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre i el nus antitransvasament, respectivament, com a moment i objecte mediatitzats, més enllà dels objectes i moments mediatitzats entesos com a notícies cobertes pels mitjans. D'aquesta forma, evitant el mediacentrisme, he abordat la dimensió institucional de la mediatització (nivell meso, local).

Si bé he evidenciat que la reserva suposa un *reframing* del conflicte cap al consens, en termes de la mediatització caldrà veure fins a quin punt hi ha una transformació real de les lògiques dels actors en conflicte i, per tant, dels respectius *frames*. Cal ampliar la recerca per confirmar l'anàlisi realitzada aquí, que no sembla apuntar en aquesta direcció transformadora. El procés de mediatització de la reserva, tot i la seva institucionalització i reconeixement legal, sembla d'abast *soft*.

Sobre l'ecologia política i la cultura dels drets en la societat del risc

En aquesta tesi he identificat noves cultures ambientals que emergeixen per la desigual distribució de poder i de càrregues i guanys, de riscos i beneficis entre nuclis hegemònics i perifèries marginals, en el marc de l'ecologia política.

La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre es presenta com una oportunitat incerta: És una eina vàlida per implementar polítiques de sostenibilitat i en aquest sentit pot ser útil per apaivagar aspectes econòmics i socials del conflicte a nivell local i a curt i mitjà termini. En canvi, passada pel sedàs de la cultura dels drets revisada, la reserva no sembla que serveixi per resoldre el conflicte ambiental, atès que reproduceix el model de la modernització ecològica que el capitalisme imposa globalment.

Salvant les distàncies físiques i culturals, en relació a la cultura dels drets es poden establir tres analogies entre les perifèries marginals a nivell global i local (les Terres de l'Ebre): en primer lloc, en ambdós casos es produeixen situacions d'injustícia ambiental entre els centres consumidors de recursos i energia i els territoris proveïdors; en segon lloc, també en ambdós casos hi ha una desigual distribució interna dels guanys/beneficis-riscos/pèrdues, situació que es produeix perquè beneficia determinades elits locals (els "cacics", en paraules de les plataformes) que promouen dita situació i reproduïxen a nivell local els desequilibris globals; finalment, la identitat és en ambdós casos un element clau que posa en dubte les cultures hegemòniques i que aporta diferents visions culturals del conflicte ambiental.

El discurs hegemònic s'empara en la crisi econòmica per retallar en protecció ambiental i limita les opcions de transformació del significat de desenvolupament sostenible. Els moviments socials incorporen components de la justícia ambiental en els seus discursos i repton el significat del desenvolupament sostenible segons la modernització ecològica, però caldrà veure fins a quin punt les noves cultures són cultures per al desenvolupament sostenible o si són cultures per a una sostenibilitat basada en la justícia ambiental i/o en la justícia ecològica. Caldrà doncs seguir-ne l'evolució en el marc de la dimensió cultural de la mediatització (nivell macro, global).

Sobre la metodologia

Si Torres advertia que "la complexitat del fenomen pot desbordar fàcilment la nostra capacitat d'anàlisi" (Torres, 2006: 441), a *Catalunya es revolta* (2004), Xavier Garcia reconeix:

"En el curs de l'elaboració d'aquest treball m'he vist desbordat per la quantitat i dramatisme de la informació generada per l'actual realitat ecològica, pel nombre d'actors, circumstàncies i casuístiques que intervenen en el més que inestable equilibri entre societat i ús dels recursos. I també pel funambulisme del sector polític —entre el poderós món minoritari de l'alta finança i el món majoritari domesticat pel consum— i, en fi, agradablement desbordat en veure com del lloc més central a l'últim racó es reinventa l'acció democràtica aprofundint la trajectòria política dels seus inventors: el poble recupera l'àgora i la seva veu es presenta diàfana amb les seves urgències i ja no filtrada exclusivament pel sedàs de la representació" (Garcia, 2004: 9).

La matriu que he proposat és una eina per evitar que la complexitat del fenomen superi la nostra capacitat d'anàlisi. No poso en dubte la capacitat analítica de Xavier Garcia, que està fora de discussió.

El que vull fer notar és que d'aquesta tesi, per la lògica acadèmica en què s'inscriu, s'espera que ofereixi eines metodològiques que vagin més enllà de les periodístiques per detectar les transformacions en la cobertura del conflicte ambiental (dimensió material de la mediatització, nivell micro, individual).

El periodisme té la seva pròpia lògica i utilitza altres eines metodològiques que Garcia coneix perfectament com a exemple de *watchdog*. Un altre exemple d'aquest rol periodístic és el de Jordi Marsal, que a *Castor* utilitza un to periodístic similar al de Garcia, recurs que jo he hagut de limitar com a doctorand i que recuperaré en l'epíleg. Abans, però, obro les portes a diferents consideracions, a mode de tancament i de camins per a pròximes recerques sobre el conflicte ambiental.

5.- PREGUNTES ADDICIONALS PER A FUTURES INVESTIGACIONS

Aquest apartat s'estructura a partir del debat que genera l'aplicació del concepte *soft* a les lògiques mediàtica (*soft journalism*), política (intervenció *soft* en el territori), legal (*soft law*) i dels moviments socials.

- **Sobre la lògica mediàtica (*soft journalism*)**

Els mitjans digitals i les xarxes socials han modificat el model clàssic de transmissió d'informació vertical, lineal i unidireccional. Les TIC i els dispositius mòbils permeten a les institucions relacionar-se directament amb l'audiència i que aquesta pugui fer el mateix en sentit invers. Tothom pot ser alhora emissor i receptor. El periodista ha estat desplaçat en aquest entorn 2.0 horitzontal, multidireccional, on la informació i la notícia no són un producte acabat sinó un procés (Beckett i Mansell, 2008; Beckett, 2010). El fet que els receptors puguin ser també productors d'informació i editors de continguts generats per ells mateixos o per altres usuaris és un indicador de la democratització comunicativa en l'era digital.

“La democratització de la informació també és un valor, corre més que mai, però exigeix un esforç afegit que és que la gent ha de seleccionar més i aquí és on potser ens salvarem tots [els periodistes], si la gent necessita algú que els filtri i organitzi les coses” (Sílvia Tejedor).

La vocació de servei públic, l'objectivitat (imparcialitat, neutralitat, justícia i credibilitat), l'autonomia (llibertat i independència), la immediatesa (sentit de l'actualitat i reacció ràpida) i l'ètica (vàlida i legítima) són els cinc valors fonamentals del model periodístic clàssic (Kovack i Rosenstiel, 2011), associat als rols de *gatekeeper* i *watchdog* i al *hard journalism*. Els mitjans digitals repton la màxima segons la qual el periodista és l'únic que determina què és el que el públic veu, escolta i llegeix sobre el món (Deuze, 2005: 451).

“La cultura periodística es manifesta de la forma en que els periodistes pensen i actuen. Pot definir-se com un conjunt d'idees y pràctiques amb les quals els periodistes, conscientment o inconscient, legitimen el seu rol en la societat i donen a la seva feina un significat per a ells i per als altres” (Hanitzsch, 2007: 369).

D'acord amb aquests valors ideals, el *hard journalism* dels mitjans clàssics “proporciona informació d'interès públic que la gent ha de conèixer” i “tracta les audiències com a ciutadans perquè la seva orientació és democràtica, focalitzada en l'interès públic i en la recerca de ‘la veritat’” (Prades et al., 2014: 9).

En canvi el *soft journalism* (que prolifera a les xarxes reproduint models comercials *soft* dels mitjans clàssics) “es dirigeix principalment a les audiències com a consumidors, els proporciona informació, orientació i consells, sovint barrejada amb entreteniment, sobre béns i serveis que poden utilitzar en la seva vida diària” (Hanusch, 2012: 5).

Al risc general d'“influxació” (per sobreinformació), cal sumar el de la influència de les relacions públiques. La reducció de plantilles dels mitjans clàssics derivada de la comercialització ha derivat periodistes professionals als gabinets de premsa corporatius d'institucions i empreses, que disposen de personal capacitada en comunicació i amb habilitats per introduir temes en l'agenda política, legal i dels moviments socials (Beder,

2002). La identitat professional dels periodistes es reformula en l'esfera pública digital arran de la influència dels canals en la definició dels rols.

En aquest escenari, els canals 2.0 serveixen per apropar el periodista al públic i per allunyar el periodisme del poder. La proximitat dels mitjans hegemònics al poder erosiona la professió, que busca altres camins per expressar-se gràcies a la digitalització:

“Sembla clar, malgrat els canvis en l'entorn mediàtic, que són els professionals independents ben formats en l'especialitat els cridats a exercir la funció social d'interès públic que s'exigeix al periodisme clàssic. El periodisme normatiu, de manual, segueix sent reconegut com un punt de referència per propis [periodistes professionals] i aliens [blogaires]. Tot i que ja no són només els grans mitjans els que tenen la capacitat de plantar cara als poders públics i privats, ateses les noves possibilitats del nou escenari comunicatiu” (Prades et al., 2014: 11).

En aquest escenari, a banda de les edicions digitals dels mitjans *mainstream*, fins a quin punt els mitjans digitals alternatius i els blogs poden informar de temes *hard* com el conflicte ambiental de manera que, amb el seu estil i format *soft*, arribin millor a l'audiència? Els periodistes demanen aquests espais per a un periodisme *soft* compromès:

“Per això també val la pena reivindicar, —ho dic perquè el tema ambiental és un tema complex amb molts condicionants, explicar bé un conflicte ambiental fins i tot des del punt de vista tècnic no sempre és fàcil,estic pensant per exemple en els cabals ecològics, explicar la dinàmica de cabals, per què l'Ebre necessita uns cabals determinats... tot això no sempre és fàcil—, i crec que hauríem de reivindicar que hi hagués espai suficient per a aquest periodisme més interpretatiu, i que tingués espai” (Sílvia Tejedor).

Altra cosa és quin paper juga l'audiència en aquest punt:

“Seria ideal, però crec que aquí el problema no és tant l'emissor, és a dir si existeix aquest tipus de periodisme, com si el receptor té avui capacitat per consumir aquest tipus de producte; no sé si el receptor avui dia, amb aquesta immediatesa, seria una esponja adequada per absorbir tot això” (Sílvia Tejedor).

Fora dels *mainstream media*, exemples com el de Marsal amb *Castor*, la *bombolla sísmica*, que van més enllà del *soft journalism* amb la pràctica del periodisme d'investigació, demostren que val la pena intentar-ho i proporcionar a l'audiència continguts de qualitat no només en el camp ambiental, sinó també en qualsevol altre dels que afecten directament la qualitat del sistema democràtic i els drets fonamentals de les persones.

- **Sobre la lògica política (intervenció soft)**

A Deu anys d'Anuari Territorial de Catalunya (2003-2012), Boneta (2014: 161-162) revisa “algunes de les idees preconcebudes” sobre l'Administració pública: que és “un espai hostil per a la innovació i refractari al conflicte”; que “fagocita els projectes en els quals participa”; que “és captiva de la política partidista” i que les esferes política, directiva i tècnica no estan ben delimitades; que les administracions no saben col·laborar entre elles ni amb la societat civil i el sector privat; que la seva lògica és de

curt termini i els projectes derivats són captius dels cicles electorals; que la governança multinivell és un invent acadèmic que revesteix l'Administració d'una modernitat que li és aliena...

Boneta (2014: 161-162) desmunta aquests topics posant l'Anuari com a exemple, però el cert és que més enllà d'aquest projecte alguns d'aquests topics han estat més que idees preconcebudes i s'han presentat com a factors d'intractabilitat del conflicte ambiental a les Terres de l'Ebre.

En el conflicte ambiental intervenen doncs múltiples factors de caire divers que fan que la solució als problemes que es plantegen sigui extremadament complexa. De fet, potser la solució definitiva no existeix i la "lluita" tampoc no acabarà mai si del que es tracta és d'arribar a acords possibles: en allò que es decideixi negociar, durant el temps que s'estableixi, en les condicions fixades, amb les compensacions que es determinin i amb la possibilitat de fer marxa enrere en qualsevol moment si no es compleixen els termes dels acords. Correspon als sociòlegs i als politòlegs determinar si això forma o no part de la "nova cultura democràtica" que reclamen els moviments socials.

Subirats (2007: 9) recorda que "més que trobar la resposta 'adequada', cal trobar la millor entre les que resultin socialment i tècnicament possibles. Creixen els problemes i les tensions en uns territoris sobrecarregats de realitats i de perspectives, mentre que amb la mateixa intensitat decreix la confiança de la gent en relació a les institucions que tenen les competències legals per intervenir" (Subirats, 2007:9).

Segons Subirats (2007:13), "quan es parla de passar de l' 'aquí no' a l' 'així sí' [o a l' 'aquí millor'" (Llop, 2008:15)] es vol posar de relleu que és possible trobar maneres d'intervenir en el territori que respectin les atribucions i els rols dels poders públics legítimats per intervenir, i les idees, valors i percepcions dels actors que viuen i treballen en aquell territori, i que se l'estimen i el senten seu. I que, en definitiva, aquesta interacció no ha de ser vista com una nosa més d'un procés ja de per sí complicat, sinó una oportunitat de millora i de garantia en relació a la posterior implementació de les decisions que s'assoleixin" (Subirats, 2007: 13).

El Fòrum de l'Agència d'Energia Nuclear (NEA) sobre la Confiança de les Parts Interessades (*stakeholders*) en la presa de decisions ha presentat i desenvolupat el concepte de la presa esglaonada de decisions mitjançant passos discrets. Segons el treball, "una decisió ja no significa optar, d'una vegada i per totes, per una solució completa. Al contrari, una decisió és un pas en un cautelós procés global d'estudi i elecció d'opcions que preserva la seguretat i el benestar de les generacions presents i futures sense privar aquestes últimes del seu dret d'elecció". Els aspectes científics i d'enginyeria ja no són l'únic important sinó que "la capacitat organitzativa per comunicar i adaptar-se al nou context s'ha revelat com un aspecte crític per aconseguir la confiança del públic" (OCDE, 2004).

Els exemples de la NEA (teòric) i de l'MTC (pràctic) es poden aplicar no només a l'àmbit nuclear sinó també a l'hidràulic i a l'eòlic. En el cas de l'aigua, Pedro Arrojo s'ha referit a un altre model de planificació esglaonada, el californià, en aquests termes:

"Des d'un enfocament flexible i modular, el debat ciutadà i científic-tècnic sobre els grans conflictes i incerteses no ha de paralitzar l'aplicació d'actuacions i programes operatius que resolen o pal·lien els problemes reals. Per contra, des dels enfocaments planificadors taumatúrgics, l'alta probabilitat que els grans projectes s'embossin per

raons tècniques i/o conflictes socials, que sovint desemboquen en processos judicials, pot suposar el col·lapse funcional del model i de la pròpia Administració” (Arrojo, 2000: 12).

Segons Arrojo, cal redefinir el concepte d'interès general en matèria d'aigües, el que també es pot aplicar al camp de l'energia:

“El canvi històric del paradigma productivista i consumista al del desenvolupament sostenible exigeix canviar en profunditat el concepte tradicional de l'anomenat interès general, passant en definitiva del repte regeneracionista de superar el subdesenvolupament, vigent durant bona part del segle XX, al repte central que suposa avui el desenvolupament sostenible” (Arrojo, 2000: 13).

En l'àmbit de la política hidràulica sembla evident que cal assumir definitivament que el model clàssic basat en la disponibilitat del recurs i la seva oferta a través de la regulació de l'obra pública, canvia per un model basat en la garantia de recurs (en quantitat i qualitat) i per un control integral de la demanda que imposa restriccions a l'aprofitament econòmic i tracta les aigües amb una visió global i integrada basant-se en la naturalesa del recurs, i no en els seus usos i aprofitaments. Es tracta d'evitar el “fluvioholocaust” de què parla Martínez Gil (a Menjón, 2009):

“La gent de la Nova Cultura de l'Aigua hem d'aprendre a respirar profundament, perquè en la mesura en què l'aigua continuï sent diners, basa dels jocs polítics o forma de poder, la seva apetència no tindrà mai límit de satisfacció possible. La nostra lluita no tindrà final, mai no hi haurà una victòria final. El que ara és blanc demà pot ser negre. Amb prou feines haurem apagat un foc que la cobdícia humana, de la mà dels piròmans del progrés, n'haurà encès tres més. La nostra i la seva són dues maneres diferents de veure el món, la vida i les relacions amb la resta de persones, incloses les generacions que encara han de venir. Anomenem 'progrés' allò que no deixa de ser una forma maquillada de calar foc a tot: rius, paisatges, naturalesa, cultura, identitat, dimensió espiritual de l'ésser humà... Malgrat que la retòrica del discurs de l'aigua ha canviat, per allò que 'alguna cosa cal canviar perquè res no canviï', els nostres plans hidrològics continuen sent essencialment plans de repartiment de l'aigua, no hi ha en aquests plans espai rellevant per a la bellesa, per a la percepció de l'ànima *mundi*, ni per a la qualitat de vida en la seva dimensió metafísica. Avui amb prou feines queden rius al nostre país; el que queda són autèntics cadàvers hidrològics d'aquest progrés; tot i així, continuen estant en el punt de mira de noves apetències, maquillades de sostenibilitat, i ho estaran fins al fluvioholocaust final del país” (Menjón, 2009: 325).

Pel que fa a la qüestió energètica, Marzo, situa el debat en “els tres fronts simultanis” on es dirimeix la batalla per la sostenibilitat energètica, tres fronts que coincideixen amb un triangle de tres vèrtex definits per tres “E”: la d'economia, la d'energia (o seguretat de subministrament) i la d'ecologia.⁴³⁶

Afirma Marzo que “qualsevol política energètica requereix una planificació a llarg termini. Això xoca amb la pràctica política. Per la simple raó que els interessos electoralistes tendeixen a avantposar-se als bons desitjos”. Per això proposa eliminar la lletra “E” d'electoralisme, el que “només serà possible mitjançant la concreció d'un pacte d'Estat en matèria de política energètica. Al cap i a la fi, no hauríem d'oblidar que l'energia és la capacitat de fer un treball. Podem permetre'ns perdre dita capacitat o delegar-la en un altre país?”, reflexiona l'expert.

⁴³⁶ Marzo, M. (2010). La Vanguardia, 31 de gener de 2010, pàgina 34.

Les respostes d'adaptació i mitigació dels efectes del canvi climàtic i de la crisi hídrica i energètica que ja s'està començant a patir a nivell global i percebent a nivell local han de ser comunes i coordinades, tal i com es desprén de les conclusions de l'Observatori de la Crisi Energètica i les Alternatives de Societat (OCEAS) (Capdevila et al, 2008).

En aquest sentit, el document *La Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre*, una regió local integrada en el programa global MaB, explicita:

“Els processos polítics en clau de sostenibilitat, inevitablement imbricats en el marc de societats altament complexes i interdependents, han de ser necessàriament processos dinàmics i oberts, que fomentin la capacitat d'innovar i d'adquirir compromisos entre els diferents actors socials. Conseqüentment, el sistema sociopolític que pretengui transposar estratègies de desenvolupament sostenible ha d'abordar canvis profunds que, d'altra banda, no poden ser imposats per l'autoritat de govern. Canvis que, en clau de desenvolupament sostenible, s'han de fer patents en dos àmbits:

- Des del punt de vista de la diagnosi, assumint modificacions que impliquen dimensionar les causes, efectes i solucions dels problemes (a) sota paràmetres de complexitat i incertesa, i (b) des de la perspectiva del coneixement científic-tècnic (racional) i local-autòcton (intangible).
- Des del punt de vista de la presa de decisions, evolucionant cap a models d'ampli espectre d'implicació de la capacitat d'influència dels diferents actors, per a millorar la qualitat i legitimitat de les decisions (procediments participatius continuats interactius, proactius i adaptatius” (RBTE, 2012: 300-301).

La pregunta que es formula a partir d'aquests dos punts és: Fins a quin punt les cultures alternatives de les perifèries marginals d'arreu del món poden aportar nous coneixements, racionals i intangibles, per passar del desenvolupament sostenible a la justícia ambiental i/o a la justícia ecològica? Són les Ciències Jurídiques les que s'ocupen d'aquesta qüestió.

- **Sobre la lògica legal (soft law)**

El dret, en la seva versió instrumental, és imprescindible per protegir el medi ambient. Però és que, a més, la versió comunicativa del dret, la *soft law*, tot i no tenir efectes pràctics i directes a curt termini perquè no opera com el dret positiu, pot servir a mitjà i llarg termini per crear nous llenguatges hegemònics en situacions de conflicte ambiental.

Vivim en la societat del risc mediatitzada, que és fruit de la modernització ecològica propiciada pel sistema capitalista i tecnocientífic derivat d'una cultura dels drets antropocèntrica que sotmet la natura i posa en risc les generacions presents i futures.

Amb l'excusa de la crisi econòmica, el discurs hegemònic amenaça els avenços aconseguits en matèria ambiental. En la societat del risc, la irresponsabilitat institucionalitzada s'organitza a partir de la fragmentació de serveis públics essencials impulsada pels governs neoliberals:

“Uns s'ocupen de les vies i els altres dels trens. Uns foraden i els altres tapen...No hi ha ningú que puguem considerar responsable únic del fet que l'aigua que bevem tingui la màxima qualitat possible, sinó que les culpes es distribueixen entre companyies, agències reguladores, confederacions hidrogràfiques i ministeris i departaments

implicats”. Cal que recuperem el sentit col·lectiu que ens ajudi a preservar allò que resulta incongruent des mercantilitzar, ja que no pot ser objecte d’una lògica que posi l’apropiació privada de beneficis per damunt dels valors solidaris i humanitaris que fonamenten la nostra vida en comú” (Subirats, 2008: 133-134).

El discurs hegemònic no només retalla en l’àmbit del dret positiu sinó també en el conceptual: limita la incorporació al desenvolupament sostenible dels valors de la justícia ambiental i de la justícia ecològica, impedeix avançar en la direcció proposada pels moviments socials alternatius. Davant aquesta situació, arreu del món apareixen intents de dissidència.

Els exemples de Bolívia i Equador són objecte d’estudi del dret constitucional i del dret comparat pel fet que en les respectives constitucions reconeixen la natura (Pacha Mama) com a subjecte jurídic, és a dir, li atorguen drets. Però és tracta d’una protecció legal, que no pas de fet. Davant els intents fallits d’aquesta via constitucional de protecció ambiental, Jaria (2015) proposa el “constitucionalisme de l’escassetat” com a nou paradigma que pot substituir el marc de relacions actual entre la societat i el medi ambient, un marc basat en l’explotació insostenible dels recursos i en la separació home-natura, per un nou marc basat en els principis de solidaritat i de precaució:

“Entre el principi de prevenció i el de precaució es desplega tota la densitat de la societat del risc. El principi de precaució constitueix la concreció jurídica del judici sobre el risc, de manera que aquells riscos plausibles i no assumibles socialment, queden bloquejats per l’ordenament jurídic” (Jaria, 2015: 45).

El sistema capitalista té un dels seus fonaments en la cultura dels drets. El constitucionalisme de l’escassetat proposa substituir l’explotació i el sotmetiment per la preservació tenint en compte la responsabilitat (intra i intergeneracional i amb la natura) (Jaria, 2015: 40). Segons Jaria:

“els límits objectius que posa el medi ambient real a un desplegament incontrolat de la vida humana inviten a reconsiderar la cultura dels drets com a espai d’autodeterminació. En aquest sentit, sembla que l’esfera de la privacitat, que suposava un àmbit de llibertat absoluta per a l’individu, s’ha de reconstruir com un àmbit de llibertat responsable, en el marc del qual l’individu contribueix a la missió social d’administració del medi ambient, conforme a un deure general de cura i respecte, amb la finalitat de conservar-lo i entregar-lo en condicions de gaudi a les generacions a venir, així com de preservar el fluxe i la riquesa de la vida pel seu valor intrínsec” (Jaria, 2015: 42).

En una línia similar a la de Martínez Gil en el cas de la NCA, Jaria proposa “avançar cap a un humanisme mesurat, en què el desplegament de la vida humana es faci respectant la vida no humana, satisfent les pròpies necessitats amb mesura. Això implica la sutura de la separació societat-natura pròpia de la Modernitat europea i la recuperació de la idea d’interdependència de tot” (Jaria, 2015: 41).

Jaria afirma que “cal trencar amb la confiança utòpica en un progrés permanent que sempre permeti satisfer uns drets construïts a partir d’una idea abstracta d’individu, per acceptar que els drets en el futur s’hauran d’exercir de forma limitada i, sobre tot, d’acord amb el principi de responsabilitat” (Jaria, 2015: 43).

No es tracta doncs de substituir l’antropocentrisme per l’ecocentrisme sinó d’intentar conciliar-los:

“A l’hora de dissenyar les regles del diàleg intercultural en els diferents nivells de consens, hem de recórrer als valors i supòsits occidentals (Enlightenment), com la igualtat, la dignitat humana, la democràcia, la llibertat, etc., però probablement haurem d’introduir referències a altres concepcions del món i de la societat per ser prou incloents a fi d’evitar el xovinisme cultural i els pitjors trets de la nostra cultura que han provocat la crisi ecològica (domini, drets absoluts, el benestar entès en termes de consum)” (Jaria , 2012: 98-99).

Jaria proposa “donar densitat política als grups culturals minoritaris, és a dir, definir les esferes d’autonomia de comunitats diferenciades i donar-los la capacitat de prendre les seves pròpies decisions (autogovern), i que puguin participar en els processos de presa de decisions a nivells superiors per tal de compartir la responsabilitat en la definició de les regles compartides amb altres comunitats a nivells de consens més elevats (regles compartides). En poques paraules, això significa l’establiment d’espais diferenciats de presa de decisions polítiques (cercles de consens), on són possibles l’autonomia i la integració, a través d’estructures polítiques flexibles basades en el pluralisme i la cooperació”. Per aconseguir-ho, adverteix que cal un canvi progressiu en els processos de decisió a nivell global, que han de tenir en compte visions alternatives més enllà de l’economia i la ciència de les societats desenvolupades (Jaria, 2012: 104-105).

Convé explorar la possibilitat de convertir les reserves de la biosfera en espais físics on desenvolupar aquests cercles de consens teòrics a través de la legislació comunicativa.

En aquest punt es presenta una contradicció per resoldre:

Certament, integrar les reserves de la biosfera en les respectives legislacions estatals els atorga un reconeixement legal i una estructura institucional que les reforça.

Santamaría (2013) recorda que millorar la regulació i aplicar-la correctament és imprescindible per fer front al repte de respondre amb garanties a tots els interessos i drets en joc a les reserves de la biosfera i afirma:

“Existeix una marcada inclinació a mantenir l’aplicació del Programa MaB de la UNESCO en els àmbits poc compromesos del soft law. Però, a Espanya, un cop el legislador ha incorporat en l’ordenament jurídic amb caràcter bàsic les previsions del Marc Estatutari de les reserves de la biosfera, s’entén que no es pot seguir operant durant més temps al marge del Dret. A més, el Dret en general i el Dret administratiu en particular no són incòmodes intrusos sinó aliats indispensables per contribuir a enfortir la figura i poder avançar cap a l’efectivitat dels fins que d’ella s’esperen” (Santamaría, 2013: 64).

Però altres autors (Elbazkide et al. 2013) constaten que, per aconseguir bons resultats en el planejament i en la gestió dels recursos en una reserva de la biosfera, no és imprescindible que aquesta tingui un reconeixement legal.

La contradicció amb què ens trobem és la de legitimar la reserva a través del dret positiu i la juridificació del dret simbòlic o fer-ho a través de la *soft law*. Certament, “el dret que no és coercible no és dret” i calen sancions reals i no només simbòliques per protegir el medi ambient (Jordano Fraga, 2012: 141).

També és cert però que la desinstitucionalització del conflicte implica *soft law*: “Des d’una perspectiva regulatòria, la desinstitucionalització es relaciona amb la relaxació de les forces coercitives que impedeixen explorar comportaments alternatius (Gray et al., 2007: 1425).

Segons manifesta Eugeni Gay (a Picó, 2009: 70-75), el cada cop major reconeixement i protecció jurídica del medi ambient i la importància dels valors ecològics a la societat i a les agendes polítiques fa que el legislador s'enfronti “a situacions noves, respecte de les quals la resposta legislativa clàssica és insuficient i inadequada”. Segons l'autor, en defensa dels interessos i drets ambientals individuals i col·lectius calen noves estructures, locals i globals, i cal que la normativa “sigui senzilla —no prolixa— en els seus continguts, per permetre'n l'aplicació en els diferents nivells on cal actuar. La normativa ha de basar-se se en l'afirmació d'uns principis clars i fermes (per exemple, principi de precaució) que siguin fàcilment comprensibles per a tots els operadors jurídics”.... “és important que la governança s'estengui a tot el procés de presa de decisions i arribi, no només a la fase ascendent —de producció normativa—, sinó també a la fase descendent o d'aplicació de la norma, amb el doble objectiu d'orientar l'acció dels aplicadors de la norma i de recopilar informació per a una millora constant d'aquesta”.

Per tant, la legislació comunicativa no es pot deixar al marge quan es tracta de bastir cercles de consens que complementin, amb els valors de la justícia ambiental i ecològica, les estratègies de sostenibilitat que es posen en pràctica a les reserves de la biosfera. La “redefinició del *soft-law* en relació al desenvolupament sostenible” (Jordano Fraga, 2012: 141) podria assajar-se també en aquestes reserves.

- **Sobre la lògica dels moviments socials. Moviments *soft*?**

Torres (2006, 444) afirma de manera “volgudament provocativa” que els moviments en defensa del territori no existeixen, que el que hi ha són plataformes que defensen una determinada concepció del territori. Per tant, “hauríem de fugir de la classificació genèrica de bons i dolents” en funció de si es prioritza la preservació del paisatge o la transformació curosa del territori “emfasitzant la creació de riquesa i prosperitat” (2006, 444). Torres defensa:

“Seria molt més enriquidor i facilitador de diàlegs constructius un enfocament més multilateral, en què les diferents organitzacions amb posicions discrepants poguessin dialogar directament entre elles. Aquests contactes multilaterals serien útils en la mesura que les parts no adoptessin rols prefixats sinó que fossin permeables els uns als arguments dels altres (Torres, 2006: 442).

La transformació que proposa Torres afecta tant les administracions com les plataformes:

Des de les administracions, a més a més, s'haurien de superar uns certs clixés mentals que situen les organitzacions socials com una mena d'oposició a l'acció de govern. Pel que fa a aquestes, haurien de fer de corretja de transmissió en tots dos sentits, no tan sols des de la queixa ciutadana a les administracions sinó també des de l'acord amb les administracions —quan s'assoleixen— cap a la ciutadania” (Torres, 2006: 442).

Subirats (2006: 446) alerta que, davant la queixa permanent de les plataformes, els interessos particulars han après la lliçó i fan passar aquests interessos “com a expressió d'interessos generals i de benestar col·lectiu”, i planteja avançar cap a la justícia ambiental des de la política.

Torres (2006: 444) assenyala que les plataformes no són apolítiques, que potser són apartidistes o fins i tot antipartidistes, i Nel·lo (2003) afirma que les plataformes no han de ser apolítiques. Afegeix que la capacitat transformadora dels moviments socials s'ha de concretar en la voluntat del moviment "de transcendir el problema local per tal de connectar-lo amb qüestions d'ordre més general, i l'abandonament de tota vel·leïtat antipolítica", de manera que incorporin plantejaments proactius i propositius basats en identitats "de projecte" i no "de resistència" (Nel·lo, 2003: 55-56).

Els postulats de les plataformes en defensa del territori no són noves "cultures" (del territori, de l'aigua, de l'energia), en el sentit de Torres (2006, 444), sinó "doctrines". Segons afirma:

"Les cultures resulten dels processos d'interiorització, per part de la gent, de principis i valors; també, d'hàbits i costums. Són fruit d'un procés de digestió social, sovint lenta, de credos i de manaments; de doctrines, en definitiva. Els impulsors d'aquestes 'noves cultures' estipulen, en els seus documents programàtics, allò que hauria de ser i allò que s'hauria de fer perquè, segons el seu criteri, l'ús dels recursos fos sostenible. Per això, són doctrines. Poden esdevenir cultures? Sí, però només quan les idees que sustenten siguin metabolitzades per la societat. Si són prou persuasius, ho estimularan i aconseguiran que, al final, sorgeixi una nova cultura. Segurament serà diferent de l'anterior, la substituïda, en aspectes substancials. Ara bé, també s'allunyarà inevitablement de la doctrina en el seu estat pur. És el preu que cal pagar perquè els referents d'un grup esdevinguin els referents d'una societat" (Torres, 2006: 444).

Fins a quin punt el sistema permet aquestes noves cultures, i les intervé, per evitar que incorporin valors de la justícia ecològica? Fins a quin punt assimila les plataformes, a través de la institucionalització de les lògiques, de la mateixa manera que la modernització ecològica i el desenvolupament sostenible van neutralitzar l'ecologisme radical dels setanta? Fins a quin punt les plataformes s'han d'integrar en la lògica política? O és la lògica política la que ha d'integrar els valors de les plataformes? Són els moviments socials puntes de llança de la justícia ecològica o és cert el que afirma Nel·lo?:

"Als moviments territorials d'avui a Catalunya s'hi podria doncs aplicar en bona mesura allò que Manuel Castells deia dels moviments urbans dels anys setanta: 'Aborden les grans qüestions del nostre temps però no ho fan ni a l'escala ni en els termes adequats per a aquesta tasca'" (Nel·lo, 2003: 55).

Fins a quin punt són les plataformes moviments socials *soft* per la justícia ambiental davant els moviments *hard* per la justícia ecològica?

Aquestes preguntes se'm plantegen a partir de les següents cites de l'entrevista al portaveu de la PDE, Manolo Tomàs:

"La PDE no és una ONG ambientalista, però intentem buscar l'equilibri entre el tema ambiental i el tema social, territorial. El component territorial de la PDE és molt important, juntament amb la defensa del valor ambiental està el reequilibri territorial, això és important i entenem que la defensa del riu, de l'aigua i una gestió diferent contribueixen a l'equilibri territorial, és tenir les matexes oportunitats, territorialment, que la Catalunya central, l'àrea metropolitana... Això ja és un discurs d'infraestructures, etc., però no un tema que nosaltres tractem. La lluita de la PDE és la base i a partir de la base ve la construcció d'alternatives o de projectes que ja no ens corresponen. Aquí ho deleguem, ja no és la nostra feina. Nosaltres diem: 'Si no es mantenen els recursos,

l'aigua i el bon estat ecològic del Delta, no hi ha possibilitats de desenvolupament ni de futur” (Manolo Tomàs).

“No es pot fer qualsevol cosa si la gent no està d'acord o si no beneficia la gent. Jo crec que la capacitat tècnica d'aquests moviments no és molt elevada, però d'alguna manera la capacitat social sí que ho és, per molt que no siguin nombrosos. És a dir, no tot és bo, no tot és vàlid i s'ha de tenir en compte l'opinió de la gent que habita el territori. Jo crec que els moviments socials al que contribueixen és a posar les persones... Una cosa que a mi em mou molt és el tema de les persones, crec que és una cosa que està ignorada, que és que la base de tot moviment, de tota reivindicació, de tota lluita, són les persones; no són les banderes, són les persones. Els moviments socials posem les persones com a subjectes, com a elements prioritaris i essencials. La capacitat de la PDE és limitada, som poca gent, però sí que posem sobre la taula la implicació de persones en la defensa d'uns valors. Per a mi això és important. Una altra cosa són les aportacions tècniques, el que s'intenta és que les aportacions tècniques facin compatible la vida de les persones amb els seus entorns. En realitat, el que està sobre la taula és un model de desenvolupament diferent del neoliberal que és el que estem tenint, el que no està estructurat” (Manolo Tomàs).

“La democràcia està segrestada pel poder econòmic i financer. L'objectiu és que les empreses entenguin que la seva activitat pot ser compatible amb valors mediambientals. El que la PDE no es planteja és un canvi de sistema econòmic, no està preparant una revolució però el que sí diu és que no accepta qualsevol tipus de gestió” (Manolo Tomàs).

“Nosaltres el que estem discutint és un model de gestió d'un recurs important, que és l'aigua, basat en el riu, que afecta un ecosistema molt important, i és un model de gestió territorial que és un model de concentració de recursos en una àrea molt concreta, que és on es concentra la població i la major part d'infraestructures i activitat econòmica, i deixa en un segon terme i en un tercer terme la perifèria. I nosaltres som la perifèria” (Manolo Tomàs).

“Nosaltres discutim la gestió dels recursos i del territori, no l'actitud d'empreses concretes, perquè estes empreses actuen perquè les lleis els ho permeten... Això no és que sigui la Caixa, Agbar o Endesa, és un model de gestió política que no té en compte interessos ciutadans minoritaris: Però jo, la crítica que faig als partits catalans, és que el concepte que tenen de Catalunya és molt estret, és pensant bàsicament en on estan les bosses de vots. I nosaltres entenem una Catalunya ampla, on es pugui habitar en tot el territori mantenint o conservant el patrimoni que és de tots. Per això no ens fem amb empreses concretes com podríem fer amb el CAT, que ha fet negoci amb l'aigua” (Manolo Tomàs).

EPÍLEG

Un cop ha superat el pas de Barrufemes, l'últim obstacle natural que troba en el seu curs, l'Ebre s'obre camí cap al mar. També a mi em sembla haver salvat el darrer obstacle. En aquesta tesi no he fet altra cosa que explorar de forma acadèmica un conflicte ambiental que des de fa quinze anys fa córrer riuades de tinta i que encara en farà córrer moltes més. Només cal fer un repàs a la premsa publicada des que vaig acabar d'escriure el pròleg, el 12 de març, fins el dia el 2 de setembre, quan acabo aquest epíleg-recull de premsa-dietari.

De la mateixa manera que la indústria contaminant ha d'aplicar les millors tecnologies disponibles en cada moment per reduir la contaminació, el periodisme ha de proporcionar l'última informació disponible en cada moment per aportar al públic coneixements sobre el tema que es tracti. Encara deixo temes “al calaix” i “a la nevera”, com diríem en l'argot, però el temps apressa; aquí, com al diari, també hi ha tancament.⁴³⁷

19 de març

“Demanen a l'IEC que inclogui el mot ‘ebrenc’ en el diccionari”.⁴³⁸ (Quatre mesos després, a Horta de Sant Joan, diverses entitats culturals demanen un referèndum per decidir si es recupera l'antic topònim Orta com a nom del municipi).⁴³⁹

25 de març

Antonio Cerrillo entrevista Gro Harlem Brundtland, “difusora del concepte de desenvolupament sostenible”.⁴⁴⁰

— **El desenvolupament sostenible significa que cal continuar creixent?**

— “Significa que l'economia pot o hauria de créixer; però aquest creixement ha de ser diferent del d'una economia basada en els combustibles fòssils. Ha d'incloure les preocupacions socials i mediambientals, i també ha de superar les desigualtats”.

— **Hi ha límits al creixement?**

⁴³⁷ Les últimes entrades d'aquesta tesi són del 29 d'agost de 2015: BERBÍS, S. (2015). “El Govern imposa el seu restrictiu cabal per a l'Ebre català”. El Periódico de Catalunya, 28-8-2015, pàg. 30. I: BERBÍS, S. (2015). “Defensors del riu i ecologistes rebutgen nous salts d'aigua. Adverteixen que els assuts retindran els pocs sediments que arriben al delta. La Generalitat recolza les minicentrals i argumenta que es crea riquesa i feina”. El Periódico de Catalunya, 28-8-2015, pàg. 31.

⁴³⁸ http://www.elpuntavui.cat/article/5-cultura/19-cultura/833652-demanen-a-lic-que-inclogui-el-mot-lebrenc-en-el-diccionari.html?piwik_campaign=rss&piwik_kwd=nacional&utm_source=rss&utm_medium=nacional&utm_campaign=rss&f=El+Punt+Avui.

⁴³⁹ A.P. (2015). “Orta o Horta de Sant Joan”. L'Ebre, 24-7-2015, pàg. 21.

⁴⁴⁰ CERRILLO, A. (2015). “Necessitem un pacte per salvar el planeta”. La Vanguardia, 23-3-2015, pàg. 31.

— Sí, són els que estableix la natura. Podem utilitzar l'exemple del canvi climàtic per il·lustrar el que no funciona. No funciona que creixem utilitzant energia que genera gasos d'efecte hivernacle que escalfen la Terra. Per això necessitem un acord per salvar el planeta”.

— **La paraula sostenible s'ha banalitzat. La utilitza la publicitat. Ja és buida.**

— “Quan un concepte té una certa definició és utilitzat per altres que no la respecten. Ara estem intentant definir els objectius del desenvolupament sostenible. Ho farem el setembre a Nova York. Inclourà les qüestions de gènere, desigualtat, cura dels recursos naturals, el clima...El món ja haurà deixat clar què significa el desenvolupament sostenible. I no hi haurà tal apropiació”.

[...]

— **Cada any, les cimeres sobre canvi climàtic que organitza l'ONU fracassen, i el lliure comerç trenca proteccions ambientals**

— “La reglamentació del capitalisme és primordial. El món està canviant i progressa cap a un marc normatiu més global [...]”.

3 de maig

El cabal de l'Ebre al seu pas per Tortosa cau “per sota del mínim ecològic”.⁴⁴¹

24 de maig

El Papa Francesc publica *Laudatio si*, “sobre la cura de la casa comuna” en què es refereix al canvi climàtic, la pèrdua de biodiversitat, l'aigua, el deteriorament de la qualitat de vida i la degradació social, la inequitat planetària, la solidaritat intra i intergeneracional, el principi de precaució, el bé comú, el diàleg i la transparència, el respecte per la diversitat, la crisi “socioambiental” i la seva arrel humana, la globalització del paradigma tecnocràtic, la relació entre la ciència i la fe, els estils de vida alternatius i l’“ecologia integral”. Sobre el desenvolupament sostenible, afirma: “...el discurs del creixement sostenible sol esdevenir un recurs diversiu i exculpatori que absorbeix valors del discurs ecologista dins de la lògica de les finances i de la tecnocràcia, i la responsabilitat social i ambiental de les empreses sol reduir-se a una sèrie d'accions de màrqueting i imatge”.⁴⁴² (El 6 de juliol el Papa va visitar l'Equador).

⁴⁴¹ MILLAN, M. (2015). “El cabal del tram final del riu Ebre cau per sota del mínim ecològic” (<http://www.diaridetarragona.com/ebre/41181/el-cabal-del-tram-final-del-riu-ebre-cau-per-sota-del-minim-ecologic>).

⁴⁴² L'encíclica, dirigida “a totes les persones de bona voluntat”, inclou fragments com aquests: “Si algú observés des de fora la societat planetària, es sorprendria davant d'un comportament que de vegades sembla suïcida...El que està passant ens posa davant la urgència d'avançar en una valenta revolució cultural. La ciència i la tecnologia no són neutrals...Ningú pretén tornar a l'època de les caveres, però sí que és indispensable minorar la marxa per mirar la realitat d'una altra manera, recollir els avenços positius i sostenibles, i alhora recuperar els valors i els grans fins arrassats per un disbauxa megalòmana...Per això, ja no n'hi ha prou amb dir que hem de preocupar-nos per les futures generacions...es pot dir que, mentre la humanitat del període postindustrial potser sigui recordada com una de les més irresponsables de la història, és d'esperar que la humanitat de començaments del segle XXI pugui ser recordada per haver assumit amb generositat les seves greus responsabilitats...Si els ciutadans no controlen el poder

19 de juny

La Terra ha entrat en una nova fase d'extinció massiva d'espècies, causada per l'activitat humana, que comportarà una modificació de la biosfera; i el temps per actuar s'està acabant, segons afirma l'estudi de Ceballos et. al (2015) que s'acaba de fer públic.

24 de juny

La mort d'un veí de l'Ampolla se suma a la dotzena de víctimes que els bous ja s'ha cobrat enguany a l'Estat espanyol. Em pregunto fins quan es permetrà la tortura animal disfressada de festa i tradició a la Reserva de la Biosfera de les Terres de l'Ebre.

26 de juny

Arran l'anunci del Govern segons el qual es revisarà el Pla Estratègic Empresarial i per a l'Ocupació de les Terres de l'Ebre⁴⁴³, ara que fa quinze anys que va començar el període històric analitzat en aquesta tesi, em pregunto si, en els tres anys que falten fins als divuit, fins a la majoria d'edat del territori després del segon Renaixement, podrem consensuar i decidir què volem ser de grans les Terres de l'Ebre.

10 de juliol

“L'Assemblea Nacional Catalana (ANC) “va abraçar la reivindicació territorial ebrenca en el primer acte de la seua campanya ‘On tot comença’, que va aplegar a Tortosa uns 300 ebrencs per formar part del primer punter simbòlic humà amb vistes a l'Onze de Setembre, que va posar la lluita antitransvasista com a exemple de perseverança per guanyar una batalla”⁴⁴⁴.

14 de juliol

“Després que el director d'Enagás s'atrevis a visualitzar a l'horitzó la reobertura del magatzem s'han desencadenat contra el projecte dos denúncies per competència

polític —nacional, regional i municipal—, tampoc és possible un control dels danys ambientals....Simplement es tracta de redefinir el progrés....No cal pensar que aquests esforços no canviaran el món. A més, el desenvolupament d'aquests comportaments ens torna el sentiment de la pròpia dignitat, ens porta a una major profunditat vital, ens permet experimentar que val la pena passar per aquest món”. (http://w2.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_encyclica-laudato-si_sp.pdf).

⁴⁴³ CARALT, A. (2015). “La Generalitat reformularà el pla estratègic ebrenca per fer-lo ‘realista’”. Diari de Tarragona, 18-6-2015.

⁴⁴⁴ MESEGUER, Ò. (2015). “L'ANC eleva l'antitransvasisme a referent de la ‘perseverança’ independentista”. L'Ebre, 10-7-2015, pàg. 8.

deslleial i posició dominant i una querella criminal contra el projecte”⁴⁴⁵; “Entenen que la indemnització de 1.350 milions a Escal UGS és un ajut d’Estat encobert que vulnera la normativa europea”.⁴⁴⁶

28 de juliol

“El Montsià i el Baix Ebre van ser les comarques amb menys renda per habitant a Catalunya, amb 11.900 i 12.600 euros per càpita, el que significa que les rendes van ser un 28,4% i 24,2% inferiors a la mitjana. En l’altre extrem, les dades presentades ahir per l’Idescat i relatives a l’any 2012 van situar el Barcelonès com la comarca que compta amb una renda per habitant més alta de Catalunya [18.400 euros per persona]”.⁴⁴⁷

29 de juliol

“El Tribunal Constitucional (TC) ha admès a tràmit el recurs d’inconstitucionalitat del Govern de l’Estat i ha suspès per un període de cinc mesos el nou impost nuclear aprovat pel Parlament de Catalunya....Segons dades de l’Associació Nuclear Ascó-Vandellòs II l’impost suposaria el pagament d’uns 16 milions d’euros per cadascuna de les tres plantes atòmiques”.⁴⁴⁸

Diumenge, 9 d’agost

Aquest estiu he canviat de ruta ciclista, he deixat l’Ebre però no els rius: de Gandesa a Castelló passant pels Ports, creuant el Matarranya, el Bergantes, el Tajo, el Millars... Arreu hi ha rastres d’una lluita que encara dura. A l’entrada de Beseit es pot llegir: “En memòria del riu Matarranya. Aquesta obra es símbol de la desraó, malbaratament, inutilitat i autoritarisme hidrològic de la CHE. En contra van lluitar gents i pobles. Beseit, febrer de 1998. No al bombeig”.

23 d’agost

L’allau de refugiats sirians i d’altres països que arriben a la Unió Europea fugint de la guerra i de la misèria en agafa en xanquetes i banyador. Davant del major desafiament migratori des de la Segona Guerra Mundial, la reacció al drama és tèbia i la vergonya majúscula.

⁴⁴⁵ ACN / REDACCIÓ / Ò.M.J. (2015). “Ofensiva jurídica i judicial contra el Castor”. L’Ebre, 10-7-2015, pàg. 9.

⁴⁴⁶ MILLAN, M. (2015). “La Plataforma del Sénia denuncia el Castor a la Comissió Europea”. Diari de Tarragona, 14-7-2015.

⁴⁴⁷ ACN (2015). “Montsià i Baix Ebre, els últims de Catalunya en renda disponible”. Diari de Tarragona, 28-7-2015, pàg. 37. (RFBd a la Terra Alta: 13.700 euros; a la Ribera d’Ebre: 15.600).

⁴⁴⁸ CARALT, A. (2015). “El TC suspèn l’impost nuclear que havia de beneficiar la Ribera d’Ebre”. Diari de Tarragona, 29-7-2015, pàg. 27.

Algunes obres de l'exposició de la IV Biennial d'Art de Corbera d'Ebre, dedicada enguany als Drets Humans, semblen haver-se avançat aquest estiu a la tragèdia humanitària dels refugiats.

24 d'agost

“El juliol de 2015 va ser el mes més càlid mai registrat a nivell global. A més a més, el que portem de 2015 també és l'any més calorós, segons l'informe publicat per l'Agència Nacional Oceànica i Atmosfèrica (NOAA), quan falten 100 dies perquè els líders mundials tractin d'arribar a un acord sobre el clima a la cimera de París. La temperatura mitjana global de 16,61° C va ser la més alta d'uns registres que es remunten a 1880”.⁴⁴⁹

28 d'agost

En l'acte de campanya de Junts pel sí a Gandesa, recordo que Valldepérez contextualitza el fet o caràcter ebrenc en relació a Catalunya, el que serveix per vincular les “identitats concèntriques” amb les perifèries o el reperaís:

“Al llarg d'aquest període un dels principals canvis que ha experimentat el territori ha estat lèxic: de ‘Tortosa y su comarca’ s'ha passat a l'expressió ‘Terres de l'Ebre’.... A tot això convé planteja-se encara com encaixa aquesta revitalització identitària en un moment de redefinició, també, de la identitat catalana” (Valldepérez 2004: 106).

⁴⁴⁹

<http://www.ccma.cat/el-temps/juliol-bat-el-record-de-temperatura-de-la-historia-a-nivell-global/noticia/2681495/>.

Carme Forcadell (ANC) intervén en l'acte de campanya de Junts pel sí a la Terra Alta, el 28 d'agost de 2015.

28 d'agost

“El nou pla hidrològic rebutja la proposta a la baixa formulada per la Generalitat. Ignora els requeriments fets per la UE i totes les al·legacions ciutadanes”.⁴⁵⁰

El projecte de construcció de tres minicentrals elèctriques a Garcia, Benifallet i Tortosa és novament motiu de discussió i conflicte entre els promotors, les administracions, la PDE i els grups ecologistes.⁴⁵¹ Fa quinze anys ja se'n parlava...

29 d'agost

Els físics treballen amb àtoms i els periodistes amb lletres; els químics treballen amb mol·lecules i els periodistes amb paraules; els bioquímics treballen amb teixits vius i els periodistes amb frases... De la mateixa manera que, en un laboratori, un catalitzador pot accelerar una reacció explosiva, en una redacció, la combinació de declaracions d'actors en conflicte pot desencadenar una crisi.

De la mateixa manera que un enginyer químic pot barrejar substàncies corrossives, un periodista pot tenir a les mans material altament sensible. La informació és voluble i soluble, sovint el missatge de fons s'amaga entre el soroll mediàtic. Cal saber destriar-la, veure les densitats diferents en les seves versions constitutiva i instrumental. Com en una probeta dos líquids amb densitats diferents no es barregen, com l'oli i el vinagre, sense anar més lluny.

La recerca en comunicació treballa amb conceptes, els confronta, els explora i els tensa, per tal d'aportar eines de recerca que contribueixin a la millora del medi ambient. No farem servei a la recerca en ciències naturals si des de les ciències socials no sabem protegir com a societat i com a espècie la resta de la biodiversitat terrestre.

Els que fem comunicació científica sabem que, com en el periodisme, la piràmide invertida és bàsica. Aporta en l'entradeta del text tots els elements importants de la notícia, les cinc W: qui, què, quan, on i per què. En canvi, en el cas dels articles

⁴⁵⁰ BERBÍS, S. (2015). “El Govern imposa el seu restrictiu cabal per a l'Ebre català”. El Periódico de Catalunya, 28-8-2015, pàg. 30.

⁴⁵¹ BERBÍS, S. (2015). “Defensors del riu i ecologistes rebutgen nous salts d'aigua. Adverteixen que els assuts retindran els pocs sediments que arriben al delta. La Generalitat recolza les minicentrals i argumenta que es crea riquesa i feina”. El Periódico de Catalunya, 28-8-2015, pàg. 31.

científics, acadèmics, l'estructura és la inversa. És cert que hi ha el resum al principi, però les conclusions són al final. Jo he deixat per al final les preguntes. Com a periodista, tinc més interrogants que respostes; interrogants que sorgeixen de la reflexió i que són part de la recerca.

Al cap i a la fi, les dinàmiques de la lògica periodística i de la lògica acadèmica no estan tan allunyades. La curiositat, la paciència, la perseverància, la constància, la voluntat i la resiliència són característiques comunes dels perfils professionals periodístic i científic. En l'elaboració d'una tesi aquestes característiques juguen un paper fonamental. Es tracta d'un procés de maduració d'idees, d'organització, de cercar dreceres i evitar vies mortes... En aquest cas per a consolidar coneixement i obrir noves línies de recerca capaces d'inspirar polítiques, normes i comportaments respectuosos amb el medi ambient.

Acabo amb la declaració Reptes per a la Sostenibilitat de Catalunya feta el 2009 amb motiu del desè aniversari del CADS, segons la qual:

“Constatem que la situació al nostre país d'un ús intensiu de l'energia i d'altres recursos fonamentals, com el propi territori, juntament amb l'actual crisi econòmica, planteja una situació excepcional, sense precedents històrics, que obliga que la sostenibilitat i les qüestions ambientals deixin de ser marginals o reservades a especialistes i esdevinguin elements centrals, tant pel que fa al coneixement com en les decisions polítiques i en la vida quotidiana de les persones....Per això, instem els diferents agents de la societat catalana a ser protagonistes i participar activament i amb immediatesa en la generació de nous valors que portin a una reconversió de l'economia, del model energètic i dels hàbits de consum, fonamentats en el creixement personal, social i ambiental, amb un nou model de governança pública proactiva on la sostenibilitat impregni de manera transversal tots els sectors” (CADS, 2009, 10:11).

I, finalment, tanco amb una cita de Jordi Piguem segons el qual per construir “un món sostenible i solidari en el qual la vida humana tingui ple sentit” ens calen “els valors de la consciència ecològica emergent”, que són:

“En l'àmbit global destaquem la consciència planetària i el que anomenem revalorar el món, és a dir, redescobrir el món no com un simple magatzem de matèries primeres sense altre valor que el profit econòmic que en puguem treure, sinó com un prodigi de complexitat i equilibri que té valor intrínsec i fa possible la continuïtat de la nostra existència. En l'àmbit social destaquem dues tendències que ens guien cap a un món sostenible: relocalitzar i participar. En l'àmbit personal destaquem també dos valors que contribueixen tant al benestar individual com al bé comú, fluir i autorealitzar-se” (Piguem, 2010: 55).

És a les mans de cadascú assumir i promoure aquests valors en i a través de la comunicació.

2 de setembre

El cabal de l'Ebre a l'estació d'aforament de Tortosa és de 147 m³/s El riu llangueix davant les *cases de la catedral* acabades d'enderrocar, davant la transformació de la històrica façana fluvial de la ciutat. Poso música: *Progreso y ciencia*.⁴⁵²

⁴⁵² <https://www.youtube.com/watch?v=WYo71Z6TVYY>.

REFERÈNCIES

- AEE, Asociación Empresarial Eólica, (2014). Informe *Eólica '15* (http://www.aeeolica.org/uploads/AEE_ANUARIO_2015_web.pdf).
- Aldomà, I. (2009). "Introducció. La conca catalana de l'Ebre" (Pàgs. 326-337). A: Borràs, G (Ed.), Balasch, R. (ed), Urgell i Vidal, A. (Cord.) Els guardians de l'aigua. Barcelona: Clipmedia Edicions.
- Altheide, D. i Snow, P. (1979). *Media logic*. Beverly Hills, California: SAGE.
- Arrojo, P. (2001). Análisis económico del Plan Hidrológico Nacional: De la inconsistencia a la prevaricación técnica (pàgs. 11-28). A: Arrojo, P. (Coord.). *El Plan Hidrológico Nacional a Debate*. Bilbao: Bakeaz/FNCA. (<http://www.fnca.eu/libreria/68-libreria-/coleccion-nueva-cultura-del-agua/237-el-plan-hidrologico-nacional-a-debate>).
- Arrojo, P. (2009a). "Grans preses". A: Aigua, rius i pobles (pàgs. 11-13). Asociación Agua, ríos y pueblos, ACA, Diputació de Barcelona: Barcelona.
- Arrojo, P. (2009b). "Drets humans, violència i aigua" (pàgs. 94-95). A: Aigua, rius i Pobles. Asociación Agua, ríos y pueblos, ACA, Diputació de Barcelona: Barcelona.
- Arrojo, P. (2009c). "Privatització, dret humà a l'aigua potable" (pàgs. 246-249). A: Aigua, rius i pobles. Asociación Agua, ríos y pueblos, ACA, Diputació de Barcelona: Barcelona.
- Arrojo, P. (2009d). "Victòries i solucions" (pàgs. 283-287). A: Aigua, rius i pobles. Asociación Agua, ríos y pueblos, ACA, Diputació de Barcelona: Barcelona.
- Asah, S., Bengston, D., Wendt, K. i Nelson, K. (2012). "Diagnostic reframing of intractable environmental problems: case of a contested multiparty public land-use conflict". *Journal of environmental management*, 108, 108-119.
- Aula, P. & Siira, K. (2010). "Organizational communication and conflict management systems. A social complexity approach". *Nordicom review*, 31(1), 125-141.
- Ausàs, J. (2008). "La nova organització territorial de Catalunya: la vegueria de l'Ebre". Col·lecció Discursos i conferències, 19. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Direcció General de Difusió Corporativa.
- Barceló, A. (2002). *Instalaciones nucleares: Autorización y conflicto*. Barcelona: Ariel.
- Bayo, F. (2008). "Fuga de partículas en Ascó I". *Alfa*, Revista de seguridad nuclear y protección radiológica, nº 2, pàgs. 4-15. Madrid: CSN.
- Beck, U. (1992). *Risk society. Towards a new modernity*. London: SAGE.
- Beck, U. i Kropp, C. (2008). Environmental risks and public perceptions (pàgs. 601-611) A: Pretty, J. et al. (Eds.), *Environment and society*. London: SAGE.
- Beckett, C. (2010). "The value of networked journalism". *Polis, journalism and society*. London School of Economics / BBC College of Journalism (conferència).

- Beckett, C. i Mansell, R. (2008). "Crossing boundaries: new media and networked journalism". *Communication, culture & critique*, 1 (1), 92-104.
- Beder, S. (2002). *Global spin. The corporate assault on environmentalism* (revised edition). White River Junction, VT: Chelsea Green
- Blay, J. (2004). "15 anys de 'minitransvasament' de l'Ebre al Camp de Tarragona: evolució del consum urbà d'aigua i perspectives de creixement demogràfic i residencial". Tarragona: Unitat de Geografia URV.
- Bogoch, B. i Peleg, A. (2014). "Law in the age of media logic" (pàgs. 443-462). A: Lundby, K. (2014). *Mediatization of communication*. Berlin/Boston: De Gruyter.
- Boneta, X. (2014). "Les institucions: l'Anuari territorial de Catalunya o com es poden desmuntar alguns dels tòpics de l'Administració Pública" (pàgs. 161-162). A: Deu anys d'Anuari Territorial a Catalunya 2003-2012, disponible en línia a: http://territori.scot.cat/cat/downloads2/deu_anys_anuari.pdf.
- Boquera Margalef, M. (2006). 'Lo riu és vida': Percepcions antropològiques de l'Ebre català. Tarragona: URV.
- Boquera Margalef, M. (2009). *Primer la sang que l'aigua. Els pilars d'una nova identitat ebrenc*. Benicarló: Onada.
- Borràs, G. (2009). "La planificació de l'aigua a Catalunya, un referent per a Europa. Els relats de la sequera 2007-2008" (pàgs. 17-52). A: Borràs, G (Ed.), Balasch, R. (Ed.), Urgell i Vidal, A. (Cord.) *Els guardians de l'aigua*. Barcelona: Clipmedia Edicions.
- Borrat, H. (1989). *El periódico, actor político*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili, SA.
- Brummans, B., Putnam, L., Gray, B., Hanke, R., Lewicki, R. i Wiethoff, C. (2008). "Making sense of intractable multiparty conflict: A study of framing in four environmental disputes". *Communication monographs*, 75(1), 25-51.
- CADS (2008). Consideracions sobre el Projecte de decret regulador del procediment administratiu aplicable per a la implantació de parcs edílics i instal·lacions fotovoltaiques a Catalunya. Informe del CADS 16/2008, de 4 de novembre de 2008, pàgs. 1-8.
- CADS (2009). *Reptes per a la sostenibilitat de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidència.
- CADS (2009a). Consideracions a la planificació hidrològica a Catalunya. Aportacions al Programa de mesures del Pla de la Gestió de Districte de Conca Fluvial de Catalunya i al Pla de gestió de Sequera. Informe del CADS 4/2009 de 29 de setembre de 2009, pàgs. 1-12.
- CADS (2010). Informe sobre el Pla de regadius de Catalunya. Informe del CADS 7/2010, de 12 de juliol de 2010, pàgs. 1-13.
- CADS (2011). *Recomanacions del CADS davant el nou context de les centrals nuclears*. Informe 1/2011 de 27 d'abril.
- Campbell, M. (2003). "Intractability in environmental disputes: Exploring a complex construct". *Journal of planning literature*, 17(3), 360-371.

Capdevila, L; Gómez, A., Gómez, Dani (2008) (Cords.) “Canvi climàtic i crisi energètica: solucions comunes”. Documents de les jornades organitzades per OCEAS. Papers de sostenibilitat, 13. CADS. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència.

Carot, Tomàs (2014). 25 anys d'aigua. Tarragona: Silva Editorial.

Carranza, A. (1997). Llibre de les set xibeques. La riuada. Tarragona: El Mèdol.

Carter, N. (2007). The politics of the environment. Ideas, activism, policy. Cambridge: Cambridge University Press.

Casado, L. (2011). “El Dret Ambiental a Catalunya. L'aprovació del Pla de Gestió del Districte de Conca Fluvial de Catalunya i del Programa de Mesures”. *Revista Catalana de Dret Ambiental*, 2 (1), 60-64.

Castell, E., Falcó, Ll., Hernández, X., Junqueras, O., Luque, J.C. i Santacana, J. (1999). La batalla de l'Ebre. Història, paisatge, patrimoni. Barcelona: Pòrtic.

Castell, E. i Nel·lo, O. “El parc eòlic de les serres de Pàndols i Cavalls. Energia, valors ambientals i memòria històrica” (pàgs. 69-93). A: Nel·lo, O. (Ed.) Aquí, no! Els conflictes territorials a Catalunya (2003). Barcelona: Empúries.

Castelló, E. (2012). “Conflicto político y medios: marcos, narrativas y discursos” (pàgs. 9-38). A: Castelló, E. (Ed.), La mediatización del conflicto político. Discursos y narrativas en el contexto español. Barcelona: Laertes.

Ceballos, G., Ehrlich, P., Barnosky, A., García, A., Pringle, R., Palmer, T. (2015). “Accelerated modern human-induced species losses: Entering the sixth mass extinction”. American Association for the Advancement of Science. Disponible en línia a: <http://advances.sciencemag.org/content/1/5/e1400253.full>.

Cerski, P. (2011). “El derecho ambiental como instrumento de gestión del riesgo tecnológico”. *Quaderns de Dret ambiental*, 4. Tarragona: Publicacions URV.

Codée, H.D.K. “Safe is beautiful”. Article disponible en línia a: <http://newmdb.iaea.org/GetLibraryFile.aspx?RRoomID=236>.

Comissió Europea (2001). “Desenvolupament sostenible a Europa per a un món millor: Estratègia de la Unió Europea per a un desenvolupament sostenible. COM (2001) 264 Final.

Corvellec, H. i Risberg, A. (2007). “Sensegiving as mise-en-sense—The case of wind power development”. *Scandinavian journal of management*, 23, 306-326.

Costa, P. (1994). “Nuclear Tarraco”. *Cuadernos de ecología*, any 2, nº 8, juliol 1994.

Costa, P. i Baños, P. (2010). “Sociología e ideología de los residuos radioactivos: La sociedad contra la técnica”. *Argumentos de Razón Técnica*, 13, 137-158.

Cottle, S. (2006). Mediatized conflict. New York: Open University Press.

Couldry, Nick i Hepp, Andreas (2013). “Conceptualizing mediatization: contexts, traditions, arguments”. *Communication theory* 23, 191-202

Cowell, R., Bristow, G. i Munday, M. (2015). "Acceptance, acceptability and environmental justice: the role of community benefits in wind energy development". *Journal of environmental planning and management*, 54 (4), 539-567.

Cox, R. (2006). *Environmental communication and the public sphere*. London: SAGE.

De la Cruz Ferrer, J. (2009). "El tratamiento jurídico de los residuos radioactivos" (pàgs. 781-800). A: Becker, F., Cazorla, L., Martínez-Simancas, J. i Sala, J. (2009). *Tratado de regulación del sector eléctrico (Tomo I, aspectos jurídicos)*. Cizur Menor (Navarra). Editorial Aranzadi.

DCMC, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Pla d'Acció Cultural a les Terres de l'Ebre (PacTE 2010-2020). Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Deacon, D. i Stanyer, J. (2014). "Mediatization: key concept or conceptual bandwagon?". *Media, culture & society*, 36 (7), 1032-1044.

Deuze, M. (2005). "What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered". *Journalism*, 6 (4), 442-464.

Devine-Wright, P. (2005). "Beyond NIMBYism: towards an integrated framework for understanding public perceptions of wind energy". *Wind energy*, 8, 125-139.

Dewulf, A., Gray, B., Putnam, L., Lewicki, R., Aarts, N., Bouwen, R. i Van Woerkum, C. (2009). "Disentangling approaches to framing in conflict and negotiation research: A meta-paradigmatic perspective". *Human relations*, 62 (2), 155-193.

Duro, J.A. (2015). "Introducció-presentació" (pàgs. 7-14). A: Duro, J.A. (Coord.), *Informe d'economia local i regional Terres de l'Ebre 2014*.

Elbakidze, M., Hahn, T., Mauerhofer, V., Angelstam, P. i Axelsson, R. (2013). "Legal framework for biosphere reserves as learning sites for sustainable development: a comparative analysis on Ukraine and Sweden". *Ambio*, 42, 174-187.

Emanuel, W., Dickens, C., Hunter, J i Dawson Jr. M. (2011). "Clarifying societies' need for understanding sustainable systems". *Journal of applied global research*, 2 (4), 29-39.

Entman, R. (1993). "Framing: towards clarification of a fractured paradigm". *Journal of Communication*, 43(4) 51-58.

Esteve Pardo, J. (1999). "Técnica, riesgo y Derecho. Tratamiento del riesgo tecnológico en el Derecho ambiental". Barcelona: Ariel.

Esteve Pardo, J. (2006). "El derecho del medio ambiente como derecho de decisión y gestión de riesgos". Conferencia, Universidad de la Rioja.

Ezquerria Huerva, A. (1997). "Principio de unidad de cuenca y competencias autonómicas en materia de aguas (STC 161/1996, de 17 d'octubre)". *Revista aragonesa de Administración Pública*, 10, 377-399.

Farré, J., Prades, J., Gonzalo, J. (2013). "The mediatization of the food chain in networked times". *Catalan Journal of Communication and Cultural Studies*, 5 (2) 163-182

- Farré, X. (2015). "Demografia a les Terres de l'Ebre 2014" (pàgs. 217-261). A: Duro, J.A. (Coord.), *Informe d'economia local i regional Terres de l'Ebre 2014*.
- Fernández, J. i Palacio, T. (2010). "Un proceso transparente y abierto". *Estratos*, 93, 10-15. Madrid: ENRESA.
- Finemann, N. (2014). "Digitization: new trajectories of mediatization?" (pàgs. 297-322). A: Lundby, K. (2014). *Mediatization of communication*. Berlin/Boston: De Gruyter.
- Flüeler, T. (2001). "Options in Radioactive Waste Management Revisited: A Proposed Framework for Robust Decision Making". *Risk Analysis*, 21 (4), 787-799.
- Gamson, W. i Modigliani, A. (1989). "Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach". *Chicago Journals*, 95 (1), 1-37.
- Garcia, X. (1997). *Catalunya també té sud*. Barcelona: Flor del vent.
- Garcia, X. (2003). *Catalunya es revolta*. Barcelona: Angle Editorial.
- Garcia, X. (2008). *La primera dècada de lluita antinuclear a Catalunya (1970-1980). Falset: Centre Cultural i Recreatiu La Unió de Torroja del Priorat i Arxiu Comarcal del Priorat*.
- Giménez Cervantes, J. (2009). "El régimen jurídico de las energías renovables en España" (pàgs. 313-345). A: Becker, F., Cazorla, L., Martínez-Simancas, J. i Sala, J. (2009). *Tratado de regulación del sector eléctrico (Tomo I, aspectos jurídicos)*. Cizur Menor (Navarra). Editorial Aranzadi.
- Gonzalo, J.L. i Farré, J. (2011). *Teoría de la comunicación de riesgo*. Barcelona: UOC.
- Gray, B. (2004). "Strong Opposition: Frame-based resistance to collaboration". *Journal of community & applied social psychology*, 14, 166-176.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Gregory, R., Flynn, J. i Slovic, P. (1995). "Technological stigma". *American Scientists*, 83 (3), 220-223.
- Gregory, R. i Satterfield, T.A. (2002). "Beyond perception: The experience of risk and stigma in community contexts". *Risk Analysis*, 22 (2), 347-358.
- Hajer, M. (1995). *The politics of environmental discourse. Ecological modernization and the policy process*. Oxford: OUP.
- Hanitzsch, T. (2007). "Deconstructing journalism culture: toward a universal Theory". *Communication Theory*, 17, 367-385.
- Hansen, A. (2010). *Environment, media and communication*. Abingdon: Routledge.
- Hansen, A. (2011). "Communication, media and environment: towards reconnecting research on the production, content and social implications of environmental communication". *International communication gazette*, 73 (1-2), 7-25.

Hanusch, F. (2012). "Broadening the focus. The case for lifestyle journalism as a field of scholarly inquiry", *Journalism practice*, 6 (1), 2-11.

Hardin, G. (1968). "The tragedy of the commons". *Science*, 162, 1243-1248.

Hardy, L., Garrido, A. i Juana, L. (2012). "Evaluation of Spain's water-energy nexus". *International journal of water resources development*, 28, 151-170.

Hepp, Andreas (2013). *Cultures of mediatization*. Cambridge: Polity, cop. 2013.

Hepp, A., Hjarvard, S. i Lundby, K. (2015). "Mediatization: theorizing the interplay between media, culture and society". *Media, culture & society*, 1-11.

Hjarvard, Stig (2004). *From Bricks to Bytes: The Mediatization of a Global Toy Industry* (pàgs 43-63). A: Bondebjerg, I. / Golding, P. (eds.). *European Culture and the Media*. Bristol: Intellect.

Hjarvard, Stig (2008). "The mediatization of society. A theory of the media as agents of social and cultural change". *Nordicom review*, 29, 105-134

Hjarvard, Stig (2013). *The mediatization of culture and society*. Routledge, New York, 2013

Hjarvard, S. i Nybro, L. (2013). "Mediatization and cultural change". *Mediekultur, Journal of media and communication research*, 54, 1-7.

Hjarvard, S. (2014). "Mediatization and cultural and social change: an institutional perspective" (pàgs.199-226). A: Lundby, K. (2014). *Mediatization of communication*. Berlin/Boston: De Gruyter.

Hopwood, B., Mellor, M. i O'Brien, G. (2005). "Sustainable development: Mapping different approaches". *Sustainable development*, 13, 38-52.

IDECE (2008). *Estudi sobre les percepcions econòmiques dels agents econòmics i institucionals de les Terres de l'Ebre*. Tortosa: Generalitat de Catalunya, IDECE.

Iglesias, G., del Río, P. i Dopico, J.A. (2011). "Policy analysis of authorisation procedures for wind energy deployment in Spain". *Energy Policy*, 39, 4067-4076.

Jansson (2014). "Indispensable things: on mediatization, materiality and space" (pàgs. 273-296) A: Lundby, K. (2014). *Mediatization of communication*. Berlin/Boston: De Gruyter.

Jaria, J. (2012). "Circles of consensus. The preservation of cultural diversity through political processes". *Utrecht law review*, 8 (1), 92-105.

Jaria, J. (2013). "Crisis ambiental y decisión política: la fragmentación de los espacios políticos". Ponència presentada en el XI Congreso AECPA, Sevilla, setembre de 2013.

Jaria, J. (2015). "El constitucionalismo de la escasez. Derechos, justicia y sostenibilidad". *Revista Aranzadi de Derecho Ambiental*, 30, 295-349

Jiménez, N. i Martínez-Gil, J. (2005). "The New Culture of Water in Spain: A philosophy towards a sustainable development". *E-WATER*, 7, 1-20.

Jones, C.R., Barry J., O. i Eiser, R. (2011). "When is enough, enough? Identifying predictors of capacity estimates for onshore wind-power development in a region of the UK". *Energy policy*, 39, 4563-4577.

Jordano Fraga, J. (2012). "El futuro del derecho ambiental". *Revista Aranzadi de Derecho Ambiental*, 23, 117-146.

Kaufman, S., Elliott, M. i Shmueli, D. (2013). "Frames, framing and reframing. Beyond intractability" (www.beyondintractability.org).

Kopnina, H. (2014). "Debating ecological justice: implications for critical environmental education". *Chinese journal of population resources and environment*, 12 (4) 290-300.

Krotz, Friedrich (2007). "The meta-process of 'mediatization' as a conceptual frame". *Global media and communication*, 3 (3) 256-260.

Kunelius, R. (2014). "Climate change challenges: an agenda for de-centered mediatization research". A: Lundby, K. (2014). *Mediatization of communication*. Berlin/Boston: De Gruyter.

Lafuente, M. (2012). *El Almacén Temporal centralizado (ATC) en la gestión de los residuos radioactivos*. Aranzadi Thomson Reuters: Cizur Menor (Navarra).

Lakoff, G. (2010). "Why it matters how we frame the environment". *Environmental communication*, 4 (1), 70-81.

Lewicki, R., Gray, B. i Elliott, M. (Eds.). (2003). *Making sense of intractable environmental conflicts: Concepts and cases*. Washington DC: Island Press.

Livingstone, Sonia (2008). "On the mediation of everything": ICA presidential address 2008.

Livingstone, S. i Lunt, P. (2014). "Mediatization: an emerging paradigm for media and communication research?" (pàgs. 703-723.) A: Lundby, K. (2014). *Mediatization of communication*. Berlin/Boston: De Gruyter.

Lleonart, P., Garola, A. i Vélez, G. (2007). *Avaluació socioeconòmica dels parcs eòlics associats a AERTA a la Terra Alta*. Barcelona: Gabinet d'Estudis Econòmics SA.

Llop, M., Arauzo, J., Bové, M., Ponce, X. (2015). *Estructura econòmica i social i producció energètica a Tarragona, Roine-Alps i Escòcia: una anàlisi comparativa*. Tarragona: Càtedra d'Energia i Desenvolupament URV.

López Sako, M. (2008). *Regulación y autorización de los parques eólicos*. Cizur Menor (Navarra): Editorial Aranzadi.

Lundby, K. (2014a). "Mediatization of Communication". A: Lundby, K. (2014), (Ed.). "Mediatization of Communication". Berlin/Boston: Walter de Gruyter.

Lundby, K. (2014b). "A pattern in social theories of change within mediatization research". Paper for the panel in TWG on Mediatization, ECREA Conference Lisboa, novembre 2014.

MAGRAMA (2006). Pla Integral de Protecció del Delta de l'Ebre (PIPDE06). Document base, juliol 2006. Disponible a: http://www.magrama.gob.es/es/agua/temas/planificacion-hidrologica/documentobasevfinal3_tcm7-29340.pdf.

Mairal, G. (2005). "Los conflictos del agua en España". *Nómadas*, 22, 126-139.

Marsal, J. (2014). Castor: la bombolla sísmica. Barcelona: Edicions Saldonar.

Martín-Barbero, J. (1987). *De los medios a las mediaciones: Comunicación, cultura y hegemonía*. Bogotá: Convenio Andrés Bello.

Martín Mateo, R. (1988). "La calidad de vida como valor jurídico". *Revista de Administración Pública*, 117, 51-70.

Martín Mateo, R. (1991). Tratado de Derecho ambiental (vol. I). Madrid: Trivium.

Martínez Gil, J. (1997). "La nueva cultura del agua en España". Bilbao: Bakeaz/FNCA.

Martínez Gil, J. (2009). Homenatge al Nus. Un missatge des de la Nova Cultura de l'Aigua. Màlaga: Ediciones del Genal (col·lecció Traslibros).

Martínez Gil, J. (2010). Una nueva cultura del agua y de la vida. La experiencia fluviofeliz. Zaragoza: FNCA.

Mattoni, Alice i Treré, Emiliano (2014). "Media practices, mediation processes and mediatization in the study of social movements". *Communication theory*, 24, 252-271.

Mauerhofer, V. (2008). "3-D sustainability. An approach for priority setting in situation of conflicting interests towards a sustainable development". *Ecological economics*, 64, 496-506.

Mellado Ruiz, L. (2008), Estado, comunidades autónomas y política del agua sostenible. VI Congreso Ibérico sobre gestión y planificación de agua. Vitoria, 2008.

Menjón, M. (2009). "Els transvasaments no són la solució" (pàgs. 317-325). A: Aigua, rius i pobles. Asociación Agua, ríos y pueblos, ACA, Diputació de Barcelona: Barcelona.

Milstein T., Anguiano, C., Sandoval, J., Chen, Y. i Dickinson, E. (2011). "Communicating a 'new' environmental vernacular: a sense of relations-in-place". *Communication monographs*, 78 (4), 486-510.

Ministerio de Industria, Turismo y Comercio (2006). *Sexto Plan General de Residuos Radiactivos*. Madrid: MINETUR.
http://www.enresa.es/files/multimedios/6PGRR_Espa_ol_Libro_versi_n_indexada.pdf.

Miñarro, A. i Morandi, T. (2009). Trauma psíquic i transmissió. Quaderns de Salut Mental, nº 5. Barcelona: Fundació Congrés Català de Salut Mental.

Mollinga, P. (2008). "Water, politics and development: Framing a political sociology of water resources management". *Water alternatives*, 1(1), 7-23.

Moncada, J. (1988). Camí de sirga. Barcelona: Edicions 62 (2004).

Moragues, A. i Ortiz, D. (2010). "Local mobilisation against windfarm developments in Spanish rural areas: new actors in the regulation arena". *Energy policy*, 38, 4232-4240.

Moragues A.M. i Ortiz, D. (2010). "Local mobilization against windfarm developments in Spanish rural areas: new actors in the regulation arena". *Energy Policy*, 38, 4232-4240.

Morales Plaza, A. (2009). "El marco regulatorio de la energía nuclear" (pàgs. 523-553), A: Becker, F., Cazorla, L., Martínez-Simancas, J. i Sala, J. (2009). Tratado de regulación del sector eléctrico (Tomo I, aspectos jurídicos). Cizur Menor (Navarra). Editorial Aranzadi.

Morrow, K. (2012). "Rio+20, the green economy and re-orienting sustainable development". *Environmental law review*, 14, 279-297.

Nel·lo, O. (2003). "Els conflictes territorials a Catalunya. Orígens, dinàmica i alternatives", (pàgs. 11-67). A: Nel·lo, O. (ed.) (2003). Aquí no! Els conflictes territorials a Catalunya Barcelona: Empúries.

Nie, M. (2003). "Drivers of natural resource-based political conflict". *Policy Sciences*, 36, 307-341.

Nisbet, M. i Fahy, D. (2015). "The need for knowledge-based journalism in politicized science debates". *Annals, AAPSS*, 685, 223-234.

Observatori del Paisatge (2010). Catàleg de Paisatge de les Terres de l'Ebre (CPTE). http://www.catpaisatge.net/cat/catalegs_presentats_E.php.

OCDE (2002). "La energía nuclear desde la perspectiva del desarrollo sostenible". París: OCDE

OCDE (2003). Emerging Risks in the 21st Century. An agenda for action. París: OECD. (<http://www.oecd.org/futures/globalprospects/37944611.pdf>).

OCDE (2003). Public Information, Consultation and Involvement in radioactive waste management. París: OECD

OCDE (2004). Stepwise Approach to Decision Making for Long-Term Radioactive Waste management. Experience, Issues and Guiding Principles. París: OECD.

OCDE (2007). Radioactive Waste Management in Spain: Co-ordination and Projects. FSC Workshop Proceedings. L'Hospitalet de l'Infant, Spain, 21-23 November 2005. París: OECD.

OCDE (2010a). *More than Just Concrete Realities: The Symbolic Dimension of Radioactive Waste Management*. París: OECD.

OCDE (2010b). *Partnering for Long-term Management of Radioactive Waste*, París: OECD

OCDE (2010c). *From information and consultation to influence and power. 10-year evolution in public involvement in radioactive waste management*. París: OECD

OCDE (2013). *Stakeholder Confidence in Radioactive Waste Management. An Annotated Glossary of Key Terms*. París: OECD.

Oltra, C. (2005). "Modernización ecológica y sociedad del riesgo. Hacia una análisis de las relaciones entre ciencia, medio ambiente y sociedad". *Papers, revista de sociologia*, 78, 133-149.

Palacio, T. (2012). "Villar de Cañas albergará el Almacén Temporal Centralizado". *Estratos*, 101, 10-15. Madrid: ENRESA.

Perucho, J. (2003). *Fulls de les fronteres. Entre Gandesa i Alcanyís*. Alcañiz: Centro de Estudios Bajoaragoneses.

Pi, D. (2009). "El Consorci d'Aigües de Tarragona (CAT): un model de sostenibilitat i eficiència" (pags. 187-197). A: Borràs, G (ed), Balasch, R. (ed), Urgell i Vidal, A. (Cord.). *Els guardians de l'aigua*. Barcelona: Clipmedia Edicions.

Picó, M. (2009). *Les veus del CADS. 10 anys del Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidència.

Piguem, J. (2010). *Revalorar el món. Els valors de la sostenibilitat*. Papers de sostenibilitat, 15. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència.

Pont Vidal, J., Herrera, E., Maxè, V., i Mena, E. (2002). "El moviment a les Terres de l'Ebre. El Pla Hidrològic Nacional i la resposta ciutadana". *Revista catalana de sociologia*, 17, 27-100.

Prades, J., Farré, J., Gonzalo, J. (2014). "Journalists and bloggers. Professional identities and practices in food/risk benefits communication in Spain". *Communication & Society/Comunicación y Sociedad*, 27(1), 1-21.

Prados, M.J. (2010). "Renewable energy policy and landscape management in Andalusia, Spain: The facts". *Energy Policy*, 38, 6900-6909.

Presas, O. (2014). "Energia eòlica i transformació del territori. Anàlisi del procés d'implantació d'una central eòlica a la Fatarella". Disponible a: <http://www.alfatara.com/wp-content/uploads/2014/12/energia-eolica-i-transformacio-del-territori.pdf>.

Putnam, L. & Shoemaker, M. (2007). "Changes in conflict framing in the news coverage of an environmental conflict". *Journal of dispute resolution*, 1(10), 167-175.

Ramos, J. i Cañellas, S. (2009). "Conclusions i recomanacions" (pàgs. 205-228). A: Ramos, J. (Coord), 2009. Ús de l'energia a Catalunya. Anàlisi del Metabolisme Energètic de l'Economia Catalana (AMECC). Informes del CADS, nº 8. Bracelona, Departament de la Vicepresidència. Generalitat de Catalunya.

RBTE (2012). Propuesta de Reserva de Biosfera de Terres de l'Ebre. Amposta: CODE/URV.

Redclift, M. (1992). "The meaning of sustainable development". *Geoforum*, 23 (3), 395-403.

Ribes, A. (2008). Memòries d'un regidor de l'Ajuntament d'Ascó. Barcelona: Viena Edicions.

Ruiz de Apodaca, A. (2009) "Régimen jurídico de la gestión de los residuos nucleares". *Revista Aranzadi de Derecho Ambiental*, vol. 16, 89-111.

Rull, X. (2010). "Política i manipulació del llenguatge". *Comunicació: Revista de Recerca i d'Anàlisi*, 27, 105-123.

Ryan, L., Prades, J. i Solé, J. (2009). El régimen de gestión de la cuenca del Guadalquivir previsto en el Estatuto de Autonomia de Andalucía. Dictamen elaborat per a la FNCA en el marc de la Clínica Jurídica Ambiental del CEDAT, URV.

Saladié, S. (2008). "Conflictes territorials al voltant del procés d'implantació de centrals eòliques a les comarques meridionals de Catalunya". X Col·loqui internacional de geocrítica, Deu anys de canvis en el món, en la geografia i en les ciències socials, 1999-2008. Universitat de Barcelona, 26-30 de maig de 2008.

Saladié, S. (2014). Impacte econòmic de les centrals eòliques en els pressupostos municipals a Catalunya. Estudi comparatiu. La Granadella: Associació de Municipis Eòlics de Catalunya, AMEC, Ajuntament de la Granadella i Pagès Editors.

Saladié, Ò. i Oliveras, J. (2010). Desenvolupament sostenible. Tarragona: Publicacions URV.

Sánchez Cervelló, Josep (2001). Conflicte i violència a l'Ebre. De Napoleó a Franco. Barcelona: Flor del Vent Edicions

Sampedro Blanco, V. (1997). Movimientos sociales: debates sin mordaza. Desobediencia civil y servicio militar (1970-1996). Madrid: Centro de Estudios Constitucionales. Boletín Oficial del Estado.

Sampedro Blanco, V. (2003a). "Medios de comunicación, políticas y mercados de identidad" (pàgs. 9-26). A: La pantalla de las identidades: Medios de comunicación, políticas y mercados de identidad. Barcelona: Icaria.

Sampedro Blanco, V. (2003b). "Estrategias sociales de innovación política: el caso de la insumisión". A. Robles Morales J.M. (Ed.). El reto de la participación. Movimientos sociales y organizaciones: una panoràmica comparativa. Madrid: Machado Libros.

Sánchez, A., Jiménez, A., Valdemoro, H. i Gracia, V. (2008). "Implications of climatic change on Spanish Mediterranean low-lying coasts: the Ebro delta case". *Journal of Coastal Research*, 24 (2), 306-316.

Santamaría, R. (2013). "El concepto de reserva de la biosfera en derecho español". *Revista Aranzadi de Derecho Ambiental*, 25, 25-69.

Saurí, D. (2003). "El transvasament de l'Ebre. Recursos hídrics, identitat i equilibri territorial" (pàgs. 253-273). A: Nel·lo, O. (ed.) (2003). Aquí no! Els conflictes territorials a Catalunya. Barcelona: Empúries.

Schulz, Winfried (2004). "Reconstructing mediatization as an analytical concept". *European Journal of communication*, 19: 87-101.

Scott, C., Pierce, S., Pasqualetti, M., Jones, A., Montz, B. & Hoover, J. (2011). "Policy and institutional dimensions of the water-energy nexus". *Energy policy*, 39, 6622-6630.

Seippel, Ø. (2000). "Ecological modernization as a theoretical device: strengths and weaknesses". *Journal of Environmental Policy & Planning*, 2, 287-302.

Sempere, J., Rodríguez, R. i Torrents, J. (2005). "El paper dels experts en els moviments ambientalistes a Catalunya". *Finestra oberta*, 45. (Disponible a: <http://www.fbofill.cat/publicacions/el-paper-dels-experts-en-els-moviments-ambientalistes-catalunya-0>).

Shmueli, D., Elliot, M. i Kaufman, S. (2006). "Frame changes and the management of intractable conflicts". *Conflict resolution quarterly*, 24 (2), 207-218.

Sneddon, C., Harris, L., Dimitrov, R. i Özesmi, U. (2002). "Contested Waters: Conflict, Scale, and Sustainability in Aquatic Socioecological Systems". *Society and natural resources*, 15, 663-675.

Strömbäck, J. (2008). "Four phases of mediatization: an analysis of the mediatization of politics". *The international journal of press/politics*, 13 (3): 228-246

Strömbäck, J. i Esser, F. (2014). "Mediatization of politics: transforming democracies and reshaping politics" (pàgs. 375-403). A: LUNDBY, K. (2014). Mediatization of communication. Boston/Berlin: De Gruyter.

Subirats, J. (2006). "Medi ambient i política" (pàgs.445-446). A: Anuari Territorial de Catalunya 2005. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT), filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

Subirats, J. (2008). "Qui és el culpable?" (pàgs.133-134). A: Anuari Territorial de Catalunya 2007. Transformacions, projectes, conflictes. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT), filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

Subirats, J.. (2007). "Els miratges de la certesa? Polítiques d'intervenció en el territori i processos democràtics" (pàgs. 9-14) A: Anuari Territorial de Catalunya 2006. Transformacions, projectes, conflictes. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT), filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

Taylor, J. i Robichaud, D. (2004). "Finding the organization in the communication: Discourse as action and sensemaking". *Organization*, 11 (3), 395-413.

Teruel, M. (2015). "La situació dels sectors industrials i energètics a les Terres de l'Ebre 2014" (pàgs. 71-92). A: Duro, J.A. (Coord.) *Informe d'economia local i regional Terres de l'Ebre 2014*.

Thornton, P., Ocasio, W. i Lounsbury, M. (2012). *The institutional logics perspective: A new approach to culture, structure, and process*. Oxford: OUP.

Torres, Pere. (2006). "Cultura del no: un debat ben viu" (pàgs. 441-444). A: *Anuari Territorial de Catalunya 2005*. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT), filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

UNESCO (1995). *Biosphere reserves. The Seville Strategy and the statutory framework of the World Network*. Paris: UNESCO.

UNESCO (2008). *Madrid Action Plan for Biosphere Reserves (2008-2013)*. Paris: UNESCO.

UNESCO (2012). *WWAP (World Water Assessment Programme). 2012. The United Nations World Water Development. Report 4: Managing Water under Uncertainty and Risk*. Paris, UNESCO (disponible en línia a l'adreça web: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/SC/pdf/WWDR4%20Volume%201-Managing%20Water%20under%20Uncertainty%20and%20Risk.pdf>).

Valldepérez, S. (2004). *Natros! Gent i identitat de les Terres de l'Ebre*. Barcelona: Pòrtic.

Van der Horst, D. (2007). "NIMBY or not? Exploring the relevance of location and the politics of voiced opinions in renewable energy siting controversies". *Energy policy*, 35, 2705-2714.

Van Gorp, B. (2007). "The constructionist approach to framing: bringing culture back in". *Journal of Communication*, 57, 60-78.

Viader, M. (2010). "Vandellós I, juicio penal" (pàgs. 367-390). A: *Ecologismo aún con Ecocupido*. Manresa: Abadia Editors. (Llibre disponible en línia al blog de l'autor: <https://drive.google.com/file/d/0B1V3EbIXVQm6T1NhcERJYjdteWs/view?pli=1>).

Vila d'Abadal, M. (2005). *La gestión democrática de los residuos radiactivos. Programa COWAM España*. Madrid: Asociación de Municipios en Áreas de Centrales Nucleares (AMAC).

Weber, K. i Glynn, M. (2006). "Making sense with institutions: context, thought and action in Karl Weick's theory". *Organization Studies*, 27 (11), 1639-1660.

Weick, K., Sutcliffe, K. i Obstfeld, D. (2005). "Organizing and the process of sensemaking". *Organization Science*, 16 (4), 409-421.

Weingart, P., Engels, A., Pansegrau, P. (2000). "Risks of communication: discourses on climate change in science, politics, and the mass media". *Public Understanding of Science*, 9, 261-283.

Witteveen, W. i van Klink, B. (2011). "Why is soft law really law? A communicative approach to legislation" (pp. 332-361). A: Luo, H. i Bi, H. (Eds.), *The challenges of soft law*. Pequín: The Commercial Press.

Woods, M. (2003). "Conflicting environmental visions of the rural: windfarm development in Mid Wales". *Sociologia Ruralis*, 43 (3), 271-288.

Young, J.C., Marzano, M., White, R.M., McCracken, D.I., Redpath, S.M., Carss, D.N., Quine, C.P. i Watt, A.D. (2010). "The emergence of biodiversity conflicts from biodiversity impacts: characteristics and management strategies". *Biodiversity and Conservation*, 19, 3973-3990.

Zografos, C. i Martínez-Alier, J. (2009). "The politics of landscape value: a case study of wind farm conflict in rural Catalonia". *Environment and planning*, A, 41, 1726-1744.

Foto de la contraportada: IV Biennial d'Art de Corbera d'Ebre-Drets Humans (obra d'Helena Frías i Montse Pedrola).

L'exposició “ha escollit per aquesta ocasió els articles 19 i 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans de l'any 1948, que fan referència a la **Llibertat d'Expressió** i a la **Cultura**....Diverses maneres d'entendre l'art queden plasmades en diferents tècniques i formats, configurant una mostra que vol, com a les anteriors edicions reflexionar des del món de l'art als problemes que pateix la nostra societat en tots els àmbits. Malgrat la dificultat per trobar solucions, creiem que la **Cultura** és un dels pilars per aconseguir una societat més justa, i també que la **Llibertat d'Expressió** és imprescindible, un dels pocs mecanismes que tenim per intentar canviar el món”.

(<http://www.poblevell.cat/biennial4/index.html>).

